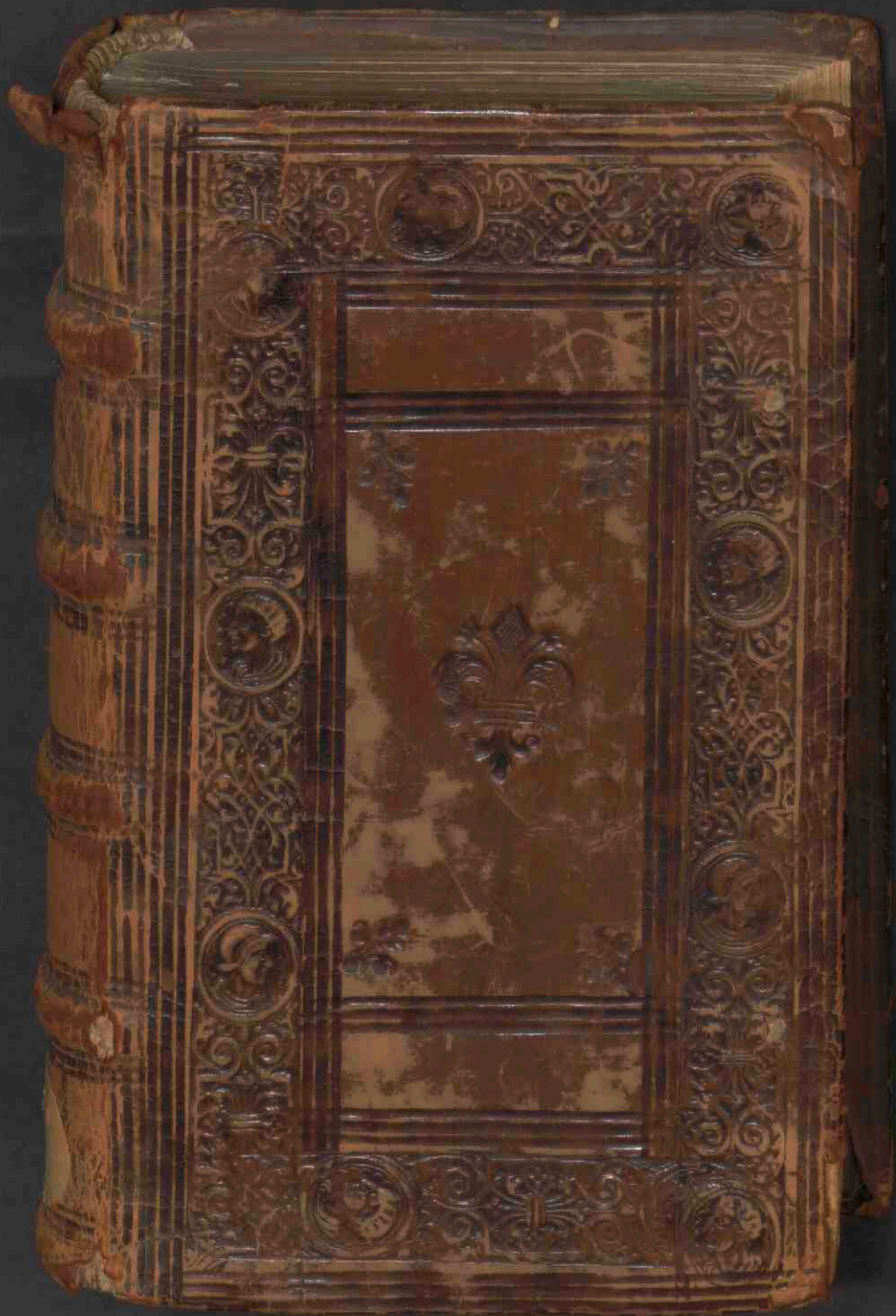

**Sibrandi Lvbberti De principiis Christianorum dogmatum libri
septem : Scholastice? & Theologice? collati cum
disputationibus Roberti Bellarmini Iesuitæ Romani, ad
Johannem Jacobum Grynæum, Theologum & Philosophum.**

<https://hdl.handle.net/1874/416836>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

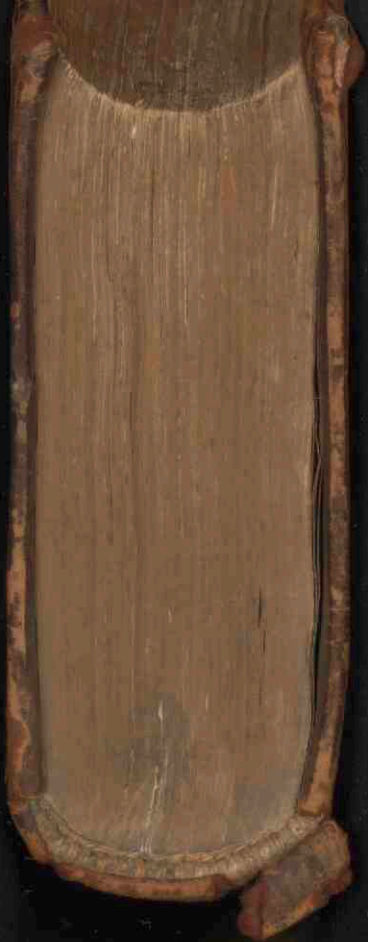
More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

E. oct.
229

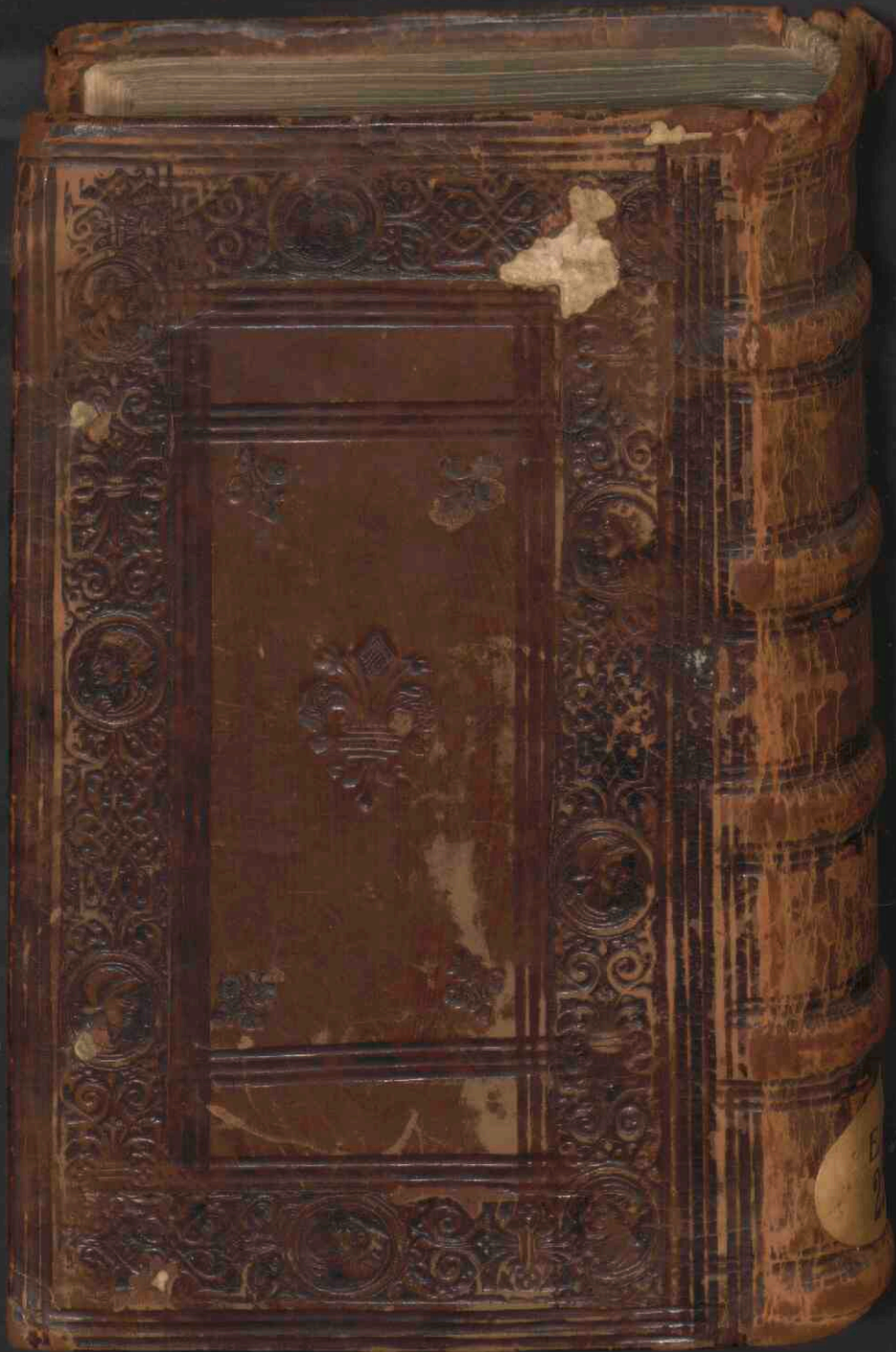

30

10

F. oct.
229

171

11

11

1

11

1

11

1

11 11 11 11 11 11 11 11

11 11 11 11 11 11 11 11

1 1 1 1 1 1 1 1

Quoniam quibus et nos

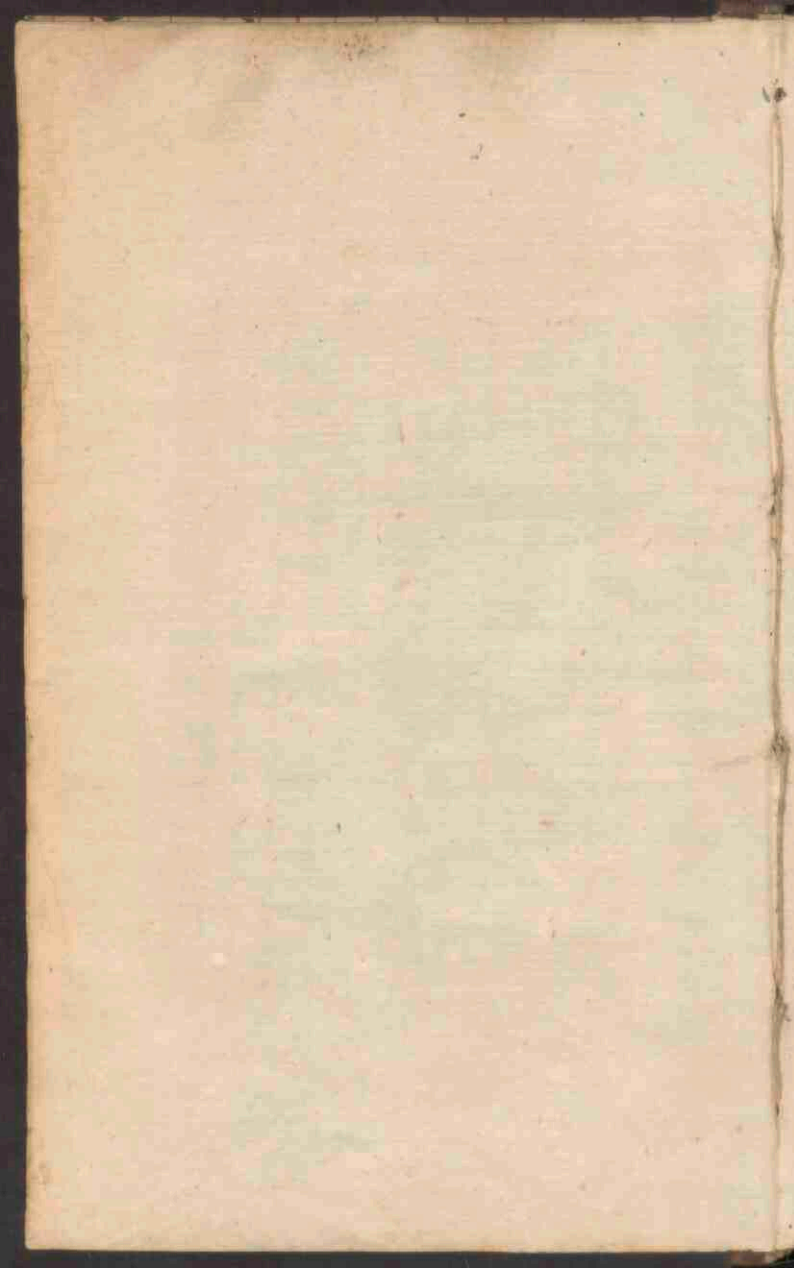
11 11 11 11 11 11 11 11

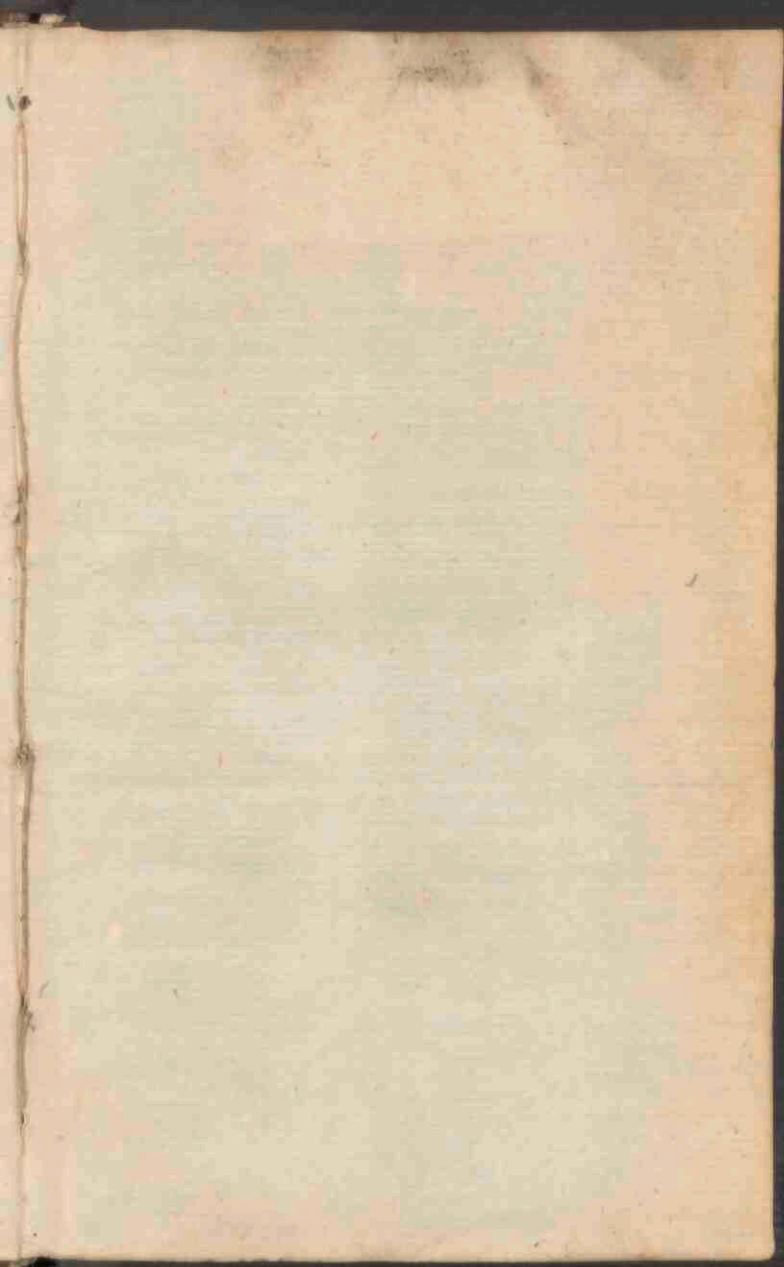
11 11 11 11 11 11 11 11

11 11 11 11 11 11 11 11

Umanrechtsbibliotheek

Utrecht

4 Theologia

Octavo n°. 229.

L

A. 30 B

LIBRARIUM IN SINO SINO

SIBRANDI LVBBERTI
DE PRINCIPIIS
CHRISTIANORVM
DOGMATVM

LIBRI SEPTEM,

Scholasticè & Theologicè collati cum
disputationibus Roberti Bellarmini
Iesuitæ Romani,

ad

Johannem Jacobum Grynæum

Theologum & Philosophum.

CONSILIO

SIMONIAN

FRANEKERAE.

APVD AEGIDIVM RADAEVN

ORDINVM FRISIAE TYPOGRAPHVM

Academia Franekerana.

CIC. DC. XCI.

Ex domo Buzelii

PHILIPPVS MARNIXIVS

Lectori S.

Veritatis simplex est oratio, inuestigatio ardua. Sed procliuiorem reddit diuinum illud ratiocinationis Organum, quod Analytica methodo & Sophistarum fucos abstergit, & illius nudam faciem coram spectandam exhibet. Id cum alijs omnibus in rebus præclarum est & laude dignum, tum certè in Theologia diuinum, quippe quæ summos bonorum fines, gloriam nempe Dei & hominum salutem attingit.

Laudandum itaq; Sibrandi Lub. studium qui Analyticè eam proponit, vt vel à rudioribus, & minus exercitatis non cerni modò, sed propè manibus possit contrectari.

Quare quisquis es lector veritatis cupidus, site nuda orationis simplicitate, quæ proprius est, & eius cultus contentum hos libros euoluere non pigebit, haud magno certè negotio illam & ex abditis Democriti Cryptis crueris, & à Sophistarum anfractuosis paralogismorum pedicis vindicaris. Vale.

PRÆFATIO
SIBRANDI LVBBERTI
AD IOHANNEM IACOBVM
GRYNÆVM Theologum & Philosophum.

MULTI viri docti, Iohannes Iacobe Grynæ,
papistica dogmata scribendo propugnarūt.
Tandē exortus est Robertus Bellarminus,
qui ex ijs omnibus, qui ante eum scripserūt,
corrasit, quod Papatui stabiliendo esse iudicauit, idq; in
vnum volumen congestum tanta calliditate concinna-
uit, vt papistis suum studium, nobis sophis Cicam proba-
rit. Nam quod est Sophistarum proprium, quas præ-
missas controuersas esse sciuit, eas magno silentio præ-
terit, & quas vt exætra controuersiam positas concedi-
mus, eas innumeris immensisq; allegationibus confir-
mauit, atq; ita vno eodemq; labore suis admirationem,
indoctis stuporem, nobis risum concitauit. Exemplo vno
atq; altero hoc lectori ostendam. Primo libro docet li-
bros apocryphos esse Canonicos, quia in Ec-
clesia leguntur, & qui patres ex ijs testimonia
citant. Virumque probat multis allegationib. At neu-
trum negamus. Verùm quod probari debuit, nempe eos
omnes libros, qui in Ecclesia leguntur, & ex quibus pa-
tres testimonia citant, esse canonicos, magno silentio oc-
cultatur. Libro secundo docet vulgatam versionem
esse authenticam, quia mille annis in Ecclesia
vsurpata est. Hæc item falsitate probat. Sed neq; hoc
valde controuersum est; & quod à nobis negatur, nem-

pe authenticum esse, quicquid Ecclesia mille annis usur-
pauit, silentio præteritur. Libro tertio docet legitimam
Scripturarum interpretationem à Papa Roma-
no petendam esse, quia Christus pro Petro ro-
gauit, ne ipsius fides deficeret, idq; operose pro-
bat. At hoc nemo negat. Verum quod controuersum est,
nempe in Papam Romanum competere, quicquid de
Petro rectè dici potest, magno cum silentio tegitur. Li-
bro quarto docet consuetudines Romanæ Syna-
gogæ esse principium Christianorum dogma-
tum, quia Christus volebat multa dicere, sed
discipuli non poterant ea portare. Id etiam an-
xiè probat. Sed neq; hoc quisquam negat. Ac quod con-
trouersum est, nempe papisticas Traditiones, siue con-
suetudines Romanæ synagogæ esse ea, quæ Christus di-
cere volebat, & quæ discipuli portare non poterant, in-
genti silentio premitur. Deinde quod magis ridiculum
est, disputat de principijs Christianæ Religionis, ac licet
palam fateatur non posse disputari, nisi prius
in aliquo communi principio cum aduersariis
conueniat; & res ipsa loquatur principia non debe-
re vnius partis propria, sed vtriq; communia esse; neq;
ignoret libros apocryphos, vulgatam versionem, Papæ
interpretationem, & consuetudines Rom. Synagogæ à
Protestantibus Ecclesijs multorum errorum accusari:
tamen sui & Logicæ oblitus hæc omnia pro principijs ob-
trudere, eaq; in tanta doctrinæ luce tam leuibus & futi-
libus coniecturis asserere non erubescit. Has ego impos-
sturas

sturas detegendas esse censui. Nam si quis contra Iudaos disputaret, & eos Nouo Testamento vrgeret, insanire iudicaretur. Item si quis Paganos Prophetica & Apostolica autoritate conuincere studeret, is Anticyram ablegandus esset. Nemo igitur, qui mentis compos est, nos libris apocryphis, vulgata versione, Papæ interpretatione, & Romanæ Synagoga consuetudinibus vrgebit. Ea enim omnia esse incerta, dubia, controuersa, multis erroribus cõtaminata, & humana, non ignoramus. At quæ talia sunt, illa utiq; non possunt istius Religionis, quæ certa, immutabiliter vera, & diuina est, principia esse. Equidem si quis Papiſtam Geneuenſis Ecclesiæ consuetudinibus vrgeret, risum ei meritò moueret. Quid igitur de huiusmodi papisticis disputationibus posteritas iudicatura sit, ipsi viderint. Vi autem has strophas commodè detegerem, statum controuersie ante omnia diligenter indagavi. Deinde Bellarmini argumenta omni sophisticè nudata dialecticè proposui, & refutavi. Refutationes sæpe ab alijs mutuatus sum, & cum aliorũ responsiones mihi minus plenæ viderentur, excogitavi nouas. Post hæc Orthodoxæ Ecclesiæ sententiã monstravi, & argumentis firmaui. Omnia hæc feci stylo scholastico absq; acerbitate & cõtumelia. Et si mihi imprudenti verbum vllum acerbũ, vel quod aduersarius in suam contumeliam interpretari potest, excidit, id ipsum ego damno, priusquam in vllas hominum manus perueniat. Non n. conuitiari, sed ratiocinari; non litigare, sed disputare volui. Imò odi omnem caninam

faciendam, eamq; in nostris doctoribus defleo, in Papistis rideo. In illis defleo: sæpe n. lectorem, quem firmare debebant, per eam labefactat. In his rideo: Nam cum passim calumnias, conuitia & mendacia suis scriptis adspargunt, hoc efficiunt, ut lectores reliqua oia ex eodem fonte profecta esse iudicent, ex quo calumnia, conuitia & mendacia manarunt. Quoniã verò non ita oculati sumus in rebus nostris, ut esse debeamus; ideo hos libros iam confectos ad D. Philippũ Marnixiũ omnium nobilium doctiss. mihi quidem Christiana. amicitia iunctũ, sed de facie ignotũ misi, & ab eo petij, ut eos legere, ac cum Bellarmini libris conferre vellet, idq; ea conditione, ut, si me alicubi à scopo aberrare, vel Bellarm. argumenta non candidè proponere, vel non rectè respondere, vel quicquã acerbius scribere animaduerneret, hoc candidè & liberè significaret. Atq; ille hæc omnia diligenter præstitit. Sæpe n. me reuocauit, aliquãdo confirmauit, interdũ etiam viã monstrauit. Quod propterea scribo, ut lector intelligat, nihil mihi fuisse propositũ, quàm veritatẽ modestè & candidè patefacere, & ut D. Sanct. Aldegundio, magna ex parte acceptum ferat, si aliquid commodi ex his libris perceperit.

Cæterũ aduersarij sibi & suis rebus malè consulũt. Dum n. hoc modo disputant, palam ostendunt se suam doctrinã legitima disputatiõẽ defendere nõ posse, ac circa controuersa principia languere, ne vnquã ad iustam disputationem adigi possint. Et quod turpius est, dum ita agunt, etiam omnẽ iudicium sibi vendicant, ac in propria causa. Accusatores, Iudices, & Testes esse volunt. Hoc

autem non tantum Theologis & Iurisconsultis displicet; sed etiam à Politicis ridetur. Rectè Iustus Lipsius in epistola ad Esychium. Iidē quod mirere, in re sua Accusatores, Iudices, Testes. Sed ne sic quidem suum regnum defendere possunt. Ideo in suos aduersarios instigant principes ciuiles, vt eos flammis & incendijs persequantur: Hinc illa calamitosa & funesta bella in Gallia & Belgica. Benè idē Lipsius Toti in eo sunt, vt litem ex lite serant, ne coeat vnquā, & conspiret Christianū hoc corpus. Sed Deus suæ Ecclesiæ misertus in Gallia excitauit Henricum quartū re & nomine Christianissimum. In Belgica Mauricium Principem Auaricæ, & Gulielmum Ludouicum Comitem Nassouia, vt per illum Galliam, per hos Belgicam à tam crudeli persecutione liberaret. Rex Gallia Domini opus facit diligenter. Princeps Mauricius & Gulielmus Comes Nassouia propter atate hætenus ab hoste sprete, nuper, spatio duodecim dierum duas potentissimas vrbes Sutphaniam & Dauentriam, Deo duce & auspice, ex Papisica tyrannide in Christianam libertate asseruerūt. Deinde exercitu in Frisiam Groningensem traducto, multa maximi momenti propugnacula, eaq; munitissima, pari celeritate Frisco imperio adiecerunt. Deus armipotens qui solus regna transfert, & stabilit, protegat hos principes suo Spiritu, & opus suum per eos feliciter inchoatū ad optatum exitū perducatur. Sed iam ad ipsam disputationem de Principijs Christianorum Dogmatum accedamus.

IN ἀκροβολισμόν SIB. LVBBERTI
Theol. Doctoris cum Papa Romano.

OETHEVM perhibent, post plurima monstra subacta,
Tandem Hydram aggressum Sangary ad latices.
Nam quum pestiferum ructasset in aëra virus,
Perdidit hoc fruges, sustulit atq; homines.
Ergo nodosa tam noxia sibiila stantem,
Hic claua, & ferro perdomuitq; face,
Crescentem per damna licet. Quo munere diua
Regina heroi munera magna dedit.
Quinetiam aeterno st affectus honore, deumq;
In numero clarus ab Ioue numen habet.
Quas igitur Sibrande tuis sudoribus auctas
Laudes, atq; decus nominis esse putas?
Qui monstrum horrendum tricarenum, ad Tybridis undam.
Quod multis seclis maxima damna dedit:
Atq; animas orco mersat, & dira vomentem
Excetram studio fascina contuderis?
Qui toties victa de Colchide ritè triumphas
Hesperia, excisa flamino & ore sacro?
Te reges igitur decorent, tibi premia summus,
Convexa merisò donet ab arce Deus.

Ioannes Arcerius Th.

Græcæ linguæ professor.

Ad Sibrandum Lubbertum.

HOC fera cessabunt certamine BELLA peracto
Viribus ingenij culte Sibrande tui.
Nam sava ARMA tuo, queis sacrum est hostis adortus
Ipse Dei verbum, robore fracta iacent.
Nilq; nocere MINÆ poterunt tibi, strenuus ito,
Quippe simul vinces BELLAQVE & ARMA, MINAS.
Nam sine BELLO ARMISQVE MINAE serui hostis amaro
Felle carent, vllum nec quoq; virus habent.
Quare de tanto BELLO gratatur honore
Christicolùm ipsa cohors, parta trophæa tuo.
ARMA tibi ex alta figet testudine templi,
Nec dabit hostis acres amplius ore MINAS.

Ioannes Arcerius, fil.

SIBRANDI LVBERTI

liber primus

De

Principiis Christianorum dogmatum.

CAP. I.

Qualia principia esse debeant.

QMNES artes, omnesq; disciplinae & scientiae habent quaedam principia, ex quibus firmas rationes, & praecipiones deducunt. Geometria enim, Arithmetica, Physica, & reliquae omnes artes ex certis quibusdam principijs totum opus suum exstruunt, & formant. Recte igitur dixit Bellarminus & Theologiam habere sua principia, neq; posse in ea ullam disputationem de rebus controuersis recte institui, nisi constet ex quibus principijs firmae argumeta immotaeq; rationes duci possint. *In praef. in fine.* Hoc quoniam ab illo verè dictum est, ostendam qualia principia in Theologia requiramus. Debent autem esse vera, immediata, i. summè necessaria, priora, notiora, & causae omnium dogmatum in christiana religione. Haec etsi manifesta sunt, vno tamen

A

atq;

atq; altero argumento à me probabuntur. Et ne de re ignota disceptem, ostendam priùs quid per Principia intelligam. Alijs igitur significationibus posthabitis principium nobis est illud, per quod primò rem cum mentis discursu intelligimus, & in quod omnis mētis discursus vltimò resoluitur. *Metaphys. lib. 5. cap. 1.* Philosophis dicitur principium Essendi & cognoscendi. Iauellus definit illud esse in ordine primum, ante quod nihil tale est, & ad quod omnia principiata sequuntur. *Epitom. in libr. 5. Metaphys. Tract. 1. cap. 1.* Hæc principia asserimus esse vera. Nam si non sunt vera, falsa esse necesse est, ac proinde nil nisi falsum ex ijsdem efficietur. *Poster. Analyt. Lib. j. context. 10.* Nunquam enim ex falso verum, nisi per accidens colligi potest. *Prior. Analyt. lib. 2. cap. 2. de potest. 2.* Neq; hoc tantùm, sed & immutabiliter vera esse debent. Per quod enim illa, quæ immutabiliter vera sunt, cognoscimus, illud ipsum immutabiliter verum esse necesse est. Principia enim, quia per se talia esse cognoscuntur, magis vera, aut saltem æquè vera esse debent, atque illa, quæ per principia cognoscuntur. *Poster. Analyt. lib. j. cont. 17. & ibi Zabarella.* Sed christiana dogmata, quæ sunt immutabiliter vera, per principia Theologica cognoscuntur. Ergo ipsa principia debent immutabiliter vera esse. Deinde principia hæc asserimus esse immediata. Nam si medium habent, erunt alia principia priora, & illa rursus si medium habent, erunt alia priora, idque in infinitum. Sed hoc est absurdum. *Poster. Analyt. lib. 1. Context. 10.* Ergo statuimus principia esse immediata & indemonstrabilia. Deinde si medium haberēt,

non

non essent in ordine prima, neque verum esset, nihil ante ea esse tale, neq; omnia principiata ad ea reducerentur. Sunt igitur immediata, id est, prima, & Indemōstrabilia, ac proinde necessaria. Nulla est enim propositio immediata, quæ non sit necessaria, ac per se, & cuius termini non necessariò cohæreant. *Poster. Analyt. lib. 1. Con. 9. & ibi Zabarella.* Deniq; omnia dogmata in Theologia sunt necessaria. Ergo & ipsa principia sunt necessaria. Fieri enim non potest, vt necessitas principiorum sit minor necessitate conclusionis. Illa enim semper vel maior est, vel æqualis. *Poster. Analyt. lib. 1. Cont. 48.* Postremò quod non est necessarium, illud quandoq; est, & non est, & potest non esse. Sed dogmata Christiana necessaria semper sunt, & non possunt non esse. Si igitur principia in Christiana religione essent non necessaria, tum illud quod non est, posset eius quod necessarium est, causa esse. Sed hoc est absurdum. *Poster. Analyt. lib. 1. Cont. 18.* Quod enim non existit, haud factè potest alterius, quod existat, causa esse. Relinquitur igitur principia esse necessaria. Tertiò dicimus Principia Theologica esse omniū dogmatū causas. Nam propter principia dogmata sunt, & per Principia dogmata scimus. Nemo tamen hîc somniet causas Physicas, per quas accidens subiecto inhæret, illas relinquimus Philosophis, & loquimur de ijs causis, per quas Christiana dogmata tum in se vera sunt, tum etiam nostris mentibus ita obsignantur, vt certò sciamus ea vera esse, & aliter se habere non posse. Porrò hæc Principia sunt causæ Essendi, & Cognoscendi, vel, vt apertius dicam, sunt causæ rei

& cognitionis. Rei; Nam propter hæc Principia, Christiana dogmata necessariò vera sunt. Cognitionis, Nam propter eadem Principia, scimus Christiana dogmata vera esse, & aliter se habere non posse. *Poster. Analyt. lib. 1. Context. 11.* Quartò dicimus eadem Principia esse notiora, & priora. Priora, Sunt enim causæ Rei. Notiora, Sunt enim causæ Cognitionis. Deinde dogmata sunt, & noscuntur propter principia. Ergo hæc magis & sunt & noscuntur. *Post. Analyt. lib. 1. Cont. 18.* Neq; tantùm Principia antè cognosci debêt, quod sunt: sed quod vera sunt. Nam si principia incerta sunt, etiam dogmata incerta erūt. Non enim plus certitudinis habent, quàm à principijs acceperunt. *Post. Anal. lib. 1. Context. 11.* Vnde sequitur Principia debere esse certa, ante concessa, non ambigua, neque controuersa. Rectè Basil. in psalm. 115. ἀνάγκη ἰσθῆναι τὰ θεοῦ ἀποφασίζοντα εἶναι τὰς ἀρχάς. Nam quod ante non concessum, & adhuc controuersum est, illud non est notius: Sed principium est notius. Deinde principium est certum, & necessariū: Sed ambiguum & controuersum neq; certum, neq; necessarium est. Denique principium est extra controuersiam positum: sed controuersum est illud, de quo contenditur. Postremò quod in controuersiam cadit, non potest eius, quod in controuersiam cadit, principium esse. Nihil n. est sui ipsius Principiū, neq; ambiguum per ambiguum demonstrari potest. Hoc docet Augustinus *lib. 3. cap. 14. contra Maximinum.* Excipit enim contra concilium Ariminense. Nam erat sibi controuersum. Et promittit se Maximinum concilio Niceno vrgere nolte. Nam hoc illi controuersum

uersum erat. Has esse veras causas manifestum est. Disertè enim dicit, se illud facere, ne quis præiudicio prematur, & addit se velle auctoritatibus scripturarum certare. Illas enim non esse vnus partis proprias, sed vtriq; communes. Vnde sequitur, illa, quæ non sunt vtrique parti cõmunia, sed alterius, siue vnus partis propria, principia esse non posse. Id Tertullians, Arnobius, & Lactantius, cùm contra gentes disputant, suo exemplo probant. Tantùm enim argumenta ducunt ex ijs principijs, quæ non erant apud gentes controuersa. Quin ipse Paulus, cùm *in principio ad Rom.* contra gentes disputat, affert argumenta ex ijs principijs, quæ vtriq; parti erant cognita, & iam ante concessa, *ad Rom. cap. I. vers. 20. et sequentibus.* Neq; est necesse, vt hoc multis argumentis probem. Nam ipsa ratio docet, cum ridiculum esse, quid, quod incertum est, conatur probare per id, quod æquè incertum est. Qui verò non vult cum aduersario in disputationem descendere, nisi cum prius ad Controuersa, & iniqua Principia adegerit, cum cum ratione insanire testatur omnes homines. Adde ipsum Bellarminum fateri, *non posse quenq; cum aduersario disputare, nisi in aliquo cõmuni Principio cõueniant.* In Præfat. in fine. Sed quod cõtrouersum est, in eo nondum cõueniunt. Colligo igitur Principia debere esse certa, præcognita, vera, necessaria, antè concessa, & extra controuersiam posita. His addo Principia non debere *ἔς τὸ ἄλλο γένος μεταβαίνειν.* Nam vt inquit philosophus, *ἐκ τῆ αὐτῆ γένους ἀνάγκη τῶ τὰ ἄκρα καὶ τὰ μέσα εἶναι.* *Poster. Analyt. lib. 1. cont. 59.* Nam si dogmata erunt necessaria, termini erunt cum medio per

se coniuncti, ac proinde eiusdem generis. Si verò media sumuntur ex alio genere, termini non per se, sed per accidens cohærebunt. Cùm igitur dogmata Theologiæ sint diuina, sequitur principia, ex quibus illa exstruuntur, tantùm diuina esse posse.

CAPVT II.

Quodnam sit secundum Bellarminum tale in Theologia principium?

Superiore capite ostēdimus, qualia principia esse debeant; sequitur vt videamus quodnam secundum papistas in Theologia sit tale; Bellarminus dicit *libros Propheticos et Apostolicos secundum mentem Catholice Ecclesie, et in Concilio Carthag. tertio, Can. 47. et in Tridentino Sessione 4. explicatam, esse Verbum Dei, et certam ac stabilem regulam fidei, lib. 1. Cap. 1 de Verbo Dei.* Catholicam Ecclesiã accipit pro Romana. Hæc sententia est ambigua, potest enim sic accipi, *Prophetici & Apostolici libri secundum mentem Romana Ecclesie explicati sunt verbum Dei et regula fidei.* Vel sic, *Illi libri, qui sunt in istis concilijs approbati, sunt verbum Dei et regula fidei.* Nos vtramq; sententiam repudiamus. Sed quoniam Bellarminus integrum librum conscripsit de vera mente Canoniarum scripturarũ: Ideo priore sententia hîc prætermissa in secundam inquiremus. Bellarmini igitur sententia est, non tantùm eos libros Veteris Testamenti, qui reuera Canonici sunt, et omnes libros Noui Testamenti: sed præter eos etiam additiones Danielis et Esther, libros item Baruch, Iudith, Tobix, Sapientiæ, Ecclesiasticum, & Machabæicos duos esse principium Christianorũ dogmatum, vel quod idem est, esse certam ac stabilem

CAPVT III.

*Quodnam sit secundum Orthodoxos tale in
Theologia principium.*

Orthodoxi verò dicunt omnes & solos Propheticos & Apostolicos libros esse principium Christianorum dogmatum, vel esse certam & stabilem regulam fidei. Vult enim Paulus ad Ephes. cap. 2. vers. 20. *Conciues sanctorum et Domesticos Dei adificatos esse super doctrinam Prophetarum et Apostolorum.* Prophetici illis sunt hi: 1, *Genesis.* 2, *Exod.* 3, *Leuiticus,* 4, *Numeri.* 5, *Deuteronomium.* 6 *Iosua.* 7, *Iudicum cum Ruth.* 8, *Samuelis duo.* 9, *Regum duo.* 10, *Esaias.* 11, *Ieremias cum lamentationibus.* 12, *Ezechiel.* 13, *Daniel.* 14, *Duodecim propheta minores vno libro comprehensi.* *Ozeas,* *Ioel,* *Amos,* *Abdias,* *Ionas,* *Micheas,* *Nahum,* *Habacuo.* *Sophonias,* *Aggeus,* *Zacharias,* *Malachias.* 15, *Iob.* 16, *Psalterium.* 17, *Proverbia.* 18, *Cantica.* 19, *Ecclesiastes.* 20, *Paralipomenon duo.* 21, *Esdra duo.* 22, *Esther.* Non plures, neq; pauciores. Apostolici verò sunt hi: *Euangelium Matthæi,* *Marci,* *Luca,* *Iohannis,* *Acta Apostolorum,* *Epistola Pauli ad Romanos vna.* *Ad Corinthios dua.* *Ad Galatas vna.* *Ad Ephesios vna.* *Ad Philippenses vna.* *Ad Collosenses vna.* *Ad Thessalonicenses dua.* *Ad Timotheum dua.* *Ad Titum,* *Ad Philemonem,* *singule.* Deinde *Epistola ad Hebræos.* *Epistola Iacobi.* *Petri dua.* *Epistola Iude.* *Iohannis tres,* *eiusdem Apocalypsis.* Non plures, neq; pauciores. *Lyra Præfat. ad Tobiam.* *Libri Sacre Scripture,* qui *Canonici nuncupantur,* loquuntur de ijs omnibus & folis, quos suprâ posui, *sunt auctoritatis, quod, quicquid ibi continetur, verum te-*

netur firmiter et indiscusse, et per consequens illud, quod ex hoc concluditur manifestè. Nam sicut in Scripturis philosophicis veritas cognoscitur per reductionem ad prima principia per se nota: sic in scripturis à Catholicis Doctoribus traditis veritas cognoscitur, quantum ad ea, quæ sunt fide tenenda, per reductionem ad Scripturas sacras Canonicas: quæ sunt habitæ reuelatione diuina: cui nullo modo falsum potest subesse.

CAPVT IIII.

Status Controversiæ proponitur, & argumenta, quibus Bellarminus probare conatus est, Additiones Danielis, et Esther, libros item Baruch, Judith, Tobie, Sapientie, Ecclesiasticum & Macchabaicos esse principia Christianorum dogmatum, siue regulam fidei, refutantur.

Questio igitur est, an hi sex libri (Machabæicos accipio pro vno) cum tribus istis additionibus sint principium Christianorum dogmatum, vel an sint regula fidei? Bellarminus ait, nos negamus. Hæ duæ sententiæ ex diametro pugnant. Ergo simul veræ esse non possunt. Ille probat suam sententiã septem argumentis, quæ ordine expèdemus. Primum, Quia ita statutum est in concilio Carthaginensi tertio *Can. 47.* Priusquam ipsas rationes attingo, concedo quosdam ex his libris à Carthaginensibus. admissos esse. Sed nego eos propterea esse Verbum Dei, & regulam fidei. Nulla enim Concilia habent istam auctoritatem, vt ex libro non Canonico possint facere Canonicum. Nam si oia concilia, quæ à tempore Aaron, vsq; ad ætatem Papæ Sixti, in Ecclesia Christiana, & Iudaica habita sunt

sunt, statuisse fabulas *Aesopi* esse Verbum Dei, non tamen propterea essent Verbum Dei. Neq; igitur hi libri propterea sunt Verbum Dei, quòd in eo Concilio ita statutum est: ac proinde incertum probatur per incertum. Sed iam ipsas rationes analyticè excutiemus. Hi libri (inquit) sunt Canonici. Quia ita constitutum est in Concilio Carthagenensi tertio. Argumentum tale est.

Quicquid est decretum in Concilio Carthagenensi tertio, hoc est verum. Sed in illo Concilio decretum est, hos sex libros esse Regulam fidei. Ergo hi sex libri sunt Regula fidei.

Bellarminus in hoc, & in sequentibus omnibus argumentis eas præmissas, quæ non sunt controversæ, immodicis allegationibus probat; & illas, in quibus *επινομειον* est, præterit. Sed nos, Bellarmine, negamus Maiorem, neq; ipse eam concedere audes. In eodem enim concilio Can. 26. decretum est, *Nulum Episcopum vocandum esse principem sacerdotum, aut summum sacerdotem.* Si respondes in hoc Canone non valere concilij auctoritatem, colligis ex puris particularibus. Colligendum enim erat. Aliquod in eo Concilio decretum, est verum. Hoc autem in eo decretum est. Ergo verum. Quod vt est ineptum; ita ridiculum est, nos à vobis huius Concilij auctoritate vrgeri, qua ipsi teneri non vultis. Sed ad rem. Concilium Carthagenense tantum est prouinciale. Ergo non potest totum mundum obligare. Aut si potest, sic argumentor. Quicquid in prouinciali Synodo constitutum est, hoc est per totum mundum obseruandum. Sed in Concilio Laodiceno Can. 59. sta-

tutum est, nullum ex ijs sex esse Canonicum. Ergo per vniuersum mundum credendum est, eos non esse Canonicos. Prætereà Laodicenum est approbatum à sexto Oecumenico Constantinopolitano, *Distinct. 16. cap. Quoniam*. Et hoc approbatum est à Papa Adriano. *C. Sextam. Distinct. eadem*. Ergo Laodicenum est eiusdem auctoritatis cum sexto Oecumenico. Quod enim in prouinciali Synodo statutum, & ab Oecumenico Concilio atque à Papa approbatum est, hoc habet eandem vim, quam illud, quod ab Oecumenico Concilio à Papa approbato decretum est. Vnde sic argumentor: Quicquid in Oecumenico Concilio à Papa approbato constitutum est (disputo ex hypothefi) hoc est immutabiliter verum. Sed Laodicensis Synodus, in qua statutum est, hos libros non esse Canonicos, est ab Oecumenico sexto, & à Papa approbata. Ergo hos libros non esse Canonicos immutabiliter verum est. Ratio est manifesta. Cōciliū n. vniuersale à Papa approbatū, iuxta vestrā Theologiā, errare non potest. Et vt paulò propius accedam, sic disputo. Quicquid in Oecumenico Cōcilio à Papa approbato determinatum est, hoc secundū eandē hypothefin est immutabiliter verū. Sed Laodicensis Synodus, in qua hi libri extra Canonem relictī sunt, est à tali Concilio approbata, patet ex prioribus. Et Carthaginensis Synodus, quæ hos libros in Canone ponit, ab eodem Concilio approbata est. *C. Quoniam. Distinct. 16*. Ergo si Oecumenicum Concilium à Papa approbatum errare non potest, sequitur eosdem libros esse Canonicos, & non esse Canonicos, hoc est, duo contradictoria esse simul

mul vera. Præterea quicquid in Concilio Carthaginenſi ſtatutum eſt, hoc eſt verum. Sed in Cōcilio Carthaginēſi ſtatutū eſt, eſſe libros Salomonis Canonicos. Errat igit̃ vniuerſa Eccleſia. Nam illa tantū tres Salomonis libros agnoſcit. Deniq; in Concilio Carthaginēſi Baruch & Machabęici extra Canonē relict̃i ſunt. Iidē à Tridētinis in Canone poſiti ſunt. Si igit̃ verū eſt, quod in vtroq; concilio decretū eſt, ſequit̃ rursus, eundē librū eſſe Canonicū, & nō eſſe Canonicū, hoc eſt, duo contradic̃toria eſſe ſimul vera. Poſtremò & minor nō eſt ſimpliciter vera. Baruch n. & Machabęici in iſto Canone p̃termiſſi ſunt. Hinc apparet auct̃oritātē Concilij Carthaginenſis non aptē cōtra nos allegari, neq; propter illius auct̃oritātē librū non Canonicum fieri Canonicū. Altera ratio eſt auct̃oritas Concilij Tridentini. Argumentū tale.

Quicquid decretum eſt in Concilio Tridentino, hoc eſt verum. Sed in eo Concilio decretū eſt, hos 6. libros cum tribus iſtis additionibus eſſe Regulam fidei. Ergo hi ſex libri cum tribus iſtis additionibus ſunt Regula fidei.

Nos conſeſſa Minore negamus Maiorem. Tridētinum enim Concilium contra omne ciuile & eccleſiaſticum ius celebratum eſt. Neque vlla iuſtitie formula in eo obſeruata eſt. Ac primū non eſt legitimo loco celebratum. Eſt enim contra proteſtantes inſtitutum. Cū igitur Germani eſſent Rei, debuit in Germania celebrari. Reus enim extra provinciam producendus non eſt. 3. Q. 5. C. ſibi. Difertē enim Fabianus dicit, *Ibi eſſe cauſam agendam, vbi crimen admiſſum eſt.* Crimen verò, quod proteſtanti-
tibus

tibus objiciebatur, in Germania admissum erat. Deinde, idem Fabianus statuit, *ut ultra provinciam accusandi licentia non progrediatur: sed omnis accusatio intra provinciam audiatur, & à comprovincialibus terminetur.* C. *ultra.* C. *Peregrina.* C. *Leges.* C. *vbi crimen.* C. *qui crimen.* Eadem. 3. Q. 9. C. *Nec extra.* Et 3. Q. 6. C. *Neminem*, disertè dicitur, *Actorem debere rei forum sequi.* Cùm igitur reus extra provinciam trahendus non sit, & ibi debeat causa agi, vbi crimen admissum est, & Actor debeat Rei forum sequi: Illa verò omnia in hac Synodo neglecta sint, manifestum est, eam legitimo loco celebratam non esse. Deinde in eo concilio sententia lata est aduersario non audito, vel non præfente. Protestantes enim ad audientiam admissi non sunt, neque poterunt impetrare, vt suam sententiam in Concilio proponerent, multo minus vt eam legitima disputatione assererent. *Sleidanus lib. 23.* Et tamè condemnati sunt. Sed hoc diuino & humano iuri aduersatur. Vtroque enim iure vetatur *quenquam damnari, quin prius sui legitimam defendendi potestatem habuerit.* Damasus enim disertè iubet, *ut accusatores, et accusati equa audiantur ratione.* 4. Q. 4. C. *Nullus.* Eleutherius etiam iubet, *ut absente aduersario sententia non feratur,* 3. Q. 9. C. *Caueat.* Thelesphorus, & Calixtus decernunt, *ut reo absente accusator non audiatur.* C. *Accusatorij,* & C. *absente,* eadem. Et si quid in absentem gestum est, hoc Cornelius euacuandum censet C. *omnia.* Eadem. *Quin & Marcellus & Damasus decernunt, neminem damnandum vel iudicandum esse, antequam accusatores canonicè accusatos presentes habeant, locumq; defendendi*

sendendi accipiant, C. non oportet, &, C. non habetur. Eadem. Denique in eo Concilio vnus & idem accusator & Iudex fuit. Papa enim protestantes hæreseos accusabat, idem Papa hoc concilium conuocauit, Idem in eo per legatos suos præfuit, vel præfedit. Atq; ita simul accusator, Iudex, & Testis fuit. Cùm tamen Fabianus disertè dicat, neminem simul accusatorem, Iudicem vel testem esse posse, 4. Q. 4. C. Nullus. In omni enim iudicio quatuor distinctæ personæ esse debent, Iudex, Accusator, Testis, Reus. Si quis obijciat Pontificem non immediatè per se, sed per legatos concilio præfuisse. Respondeo hoc idem esse. Perinde enim est, siue per te, siue per alium agas. Deinde Vicarius in Episcopi causa iudex esse non potest. Episcopus enim, cuius vices gerit, potest ei imperare. De Appellat. C. Postremo. Præterea, si contra venerandas leges est, de Iudicis domo testem, vel accusatorè producere. 4. Q. 4. C. Contra. Certè multo magis est contra venerandas leges, ex accusatoris & capitalis hostis domo testem, & iudicem producere. Huc accedit, Iudicem in hoc concilio fuisse Rei capitalè hostem. Iam sæpè enim illum condemnauerat, proscripterat, eius libros exusserat, eum que bello persequutus fuerat. Et hæc omnia indicta causa. At canonica patrum decreta iubent, vt accusatio vel testimonium eorum, qui vel inimici, vel suspecti sunt, nullo modo recipiantur, 3. Q. 5. C. omnes. Quin etiam disertè docent, Inimicos et suspectos Iudices esse non posse, 3. Q. 5. C. Quod suspecti. Deinde qui Consultor, vel patronus alterius partis fuit, ille neque deliberatoriū, neque consultorium suffragium ea in causa, cuius con-

consultor, vel patronus fuit, ferre potest. At omnes legati, Marias, Marcellus, & Polus alteram partem suis scriptis oppugnauerunt, alteram verò ipsidem defenderunt, ob eamque causam ab ea summa beneficia expectabant. Duo etiam ex ijs pontificiam sedem, pro qua certabant, obtinuerunt. Theologi verò & Episcopi maxima ex parte Itali, & Hispani fuerunt, ijque omnes sua beneficia precario obtinebant à Papa, cui & per iuramentum obstricti erant. Cùm tamen *Iudex è domo sua neque testem, neque accusatorem emittere debeat*, 4. Q. 4 C. Contra. Imò ferè nulla patrum congregatio fuit, in qua dicti Theologi, & Episcopi non acerbis, & virulentis concionibus protestantes perstrinxerint, vt palàm ostenderent, se non vtriusque partis iudices: sed vnijus patronos, alterius hostes esse. Postremò oia concilia debent esse libera. In hoc verò non licuit protestantibus causam suam proponere, neque licuit causam defendere, *Sleid. l. 23*. Deinde non licuit quicquam proponere, nisi ex legatorum voluntate, neque licuit aliter proponere, quàm legati iussissent. Neque quicquam in eo determinatum est, nisi quod prius Romæ à Papa in collegio Cardinalium cūsum, & Roma Tridentum missum erat, ad eò vt in prouerbum abierit, *Spiritus Sanctum Roma per bullam mitti Tridentum*. Deinde non licuit aliud suffragium ferre, quàm ad ista decreta, quæ Romæ à Papa cusa erant, & per bullam Tridentum mittebantur, dicere **PLACET**. Imò ne libera quidem vox in isto concilio ferri potuit. Iacobus enim Nachiantes Clodiæ fossæ Episcopus, cùm diceret se non probare decretum, quo statuebatur *Traditiones*

esse cum verbo scripto eiusdem auctoritatis, per Marcel-
 lum ex concilio pulsus est. *Balaus fol. 422.* Domi-
 nicus item Wilhelmus Venetus cum diceret in con-
 cilio Basiliensi decretum esse, *Concilium esse supra Pa-
 pam*, ex concilio pulsus est. *Balaus fol. 423.* Imò cum
 quidam Episcopus diceret sibi absurdum videri, *Deū
 vocari Sanctum, Papā verò vocari Sanctissimum*, vocatus
 est à Papa Romam, & Episcopatu priuatus est, ided
 quòd sanctissimæ illius beatitudini conuiciatus fue-
 rat. *Balaus fol. 423.* Quin & Paulus Vergerius ex eo
 concilio pulsus est, nullam aliam ob causam, quàm
 quòd quidam suspicabantur, eum non satis acrem
 fore in Lutheranos. Et quod omnium iniquissimū
 est, ferron potuit, vt Vida Cremonensis Episco-
 pus pro eo apud Papam intercederet. *Balaus ibidem.*
 Cum igitur hoc concilium non sit habitum idoneo
 loco, & vnus atque idem in eo fuerit accusator, testis
 & Iudex, & reus non auditus condemnatus sit, Iu-
 dex etiam fuerit Rei capitalis hostis, omnes denique
 interlocutores & deliberatores fuerint vnus partis
 patroni, alterius hostes, neque vlla libera vox in eo
 audiri, vel tolerari potuerit: manifestum est, ne iu-
 stitiæ quidem vmbra in eo obseruatam fuisse; ac
 proinde eius auctoritate neminem vrgeri debere.
 Tertium argumentum. Quia Innocentius Papa eos
epist. ad Exuperium approbat.

Quicquid statuit Innocentius Papa, hoc est verū.

Sed Innocentius Papa dicit hos 6. libros esse

Canonicos, Ergo hi 6. libri sunt Canonici.

Respondeo Maiorem esse falsam. Idem enim In-
 nocentius in eodem Canone numerat, 4. epistolas

Iohannis:

Iohannis: Sed in Canone tantum sunt tres epistolae Iohannis. Idem Innocentius numerat *quinque libros Salomonis*: Sed in Canone tantum sunt tres Salomonis. Verba Innocentij sunt hæc, in primo Tomo Conciliorum, Anno 30. Coloniae per Quentel. edito, fol. 173. in epistola ad Exuperium, cap. 7. *Qui verò libri recipiantur in Canone sanctarum Scripturarum, brevis annexus ostendit. Hæc sunt ergo, quæ desiderata moneri voce voluisti, Mosi libri quinque, id est Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri et Deuteronomium, nec non et Iesu Nave, et Iudicum, et Regnorum libri quatuor, simul & Ruth, Prophetarum libri sedecim, Salomonis libri quinque, Psalterium, item historiarum Iob liber unus, Hesther liber unus, Iudith unus, Machabeorum duo, Esdra duo, Paralipomenon duo. Item Novi Testamenti Euangeliorum libri quatuor. Pauli Apostoli Epistolæ quatuordecim. Epistola Iohannis quatuor. Epistola Petri due, Epistola Iude, Epistola Iacobi, Actus Apostolorum, Apocalypsis Iohannis. Cætera non solum adspicienda, sed etiam damnanda sunt. Deinde & Minor non est simpliciter vera. Innocentius enim Baruch prætermittit, ut et Tobiam. Si igitur quæcunque Innocentius reijcit, abijcienda & damnanda sunt, tum & hi duo abijcendi sunt, & damnandi. Quartum Argumentum, quia Gelasius Papa ita statuit.*

Quicquid statuit Gelasius Papa, hoc est verum. Sed Gelasius Papa, dicit hos sex libros esse canonicos. ergo hi 6. libri sunt canonici.

Respondeo. Maiorem esse falsam. Idem n. Gelasius numerat tantum unum librum regnorum, & Samuelẽ præterit. At vniuersa Ecclesia, Samuelis libros inter Canonicos

canonicos numerat. Deinde & Minor non est simpliciter vera. Gelasius n. vnum *Machabeorum*, et *Baruch* extra Canonem relinquit. Deniq; omnia hæc argumenta sunt ridicula. Nulli enim libri propter Papæ auctoritatem sunt Canonici. postremò hi duo Papæ ex diametro inter se pugnant. Innocentius enim numerat *Quinque libros Salomonis*: Gelasius tantum *tres*. Innocentius numerat *duos libros Machabeorum*, Gelasius non nisi *unum*. Innocentius numerat *quatuor libros Regnorum*, Gelasius non nisi *unum*. Innocentius numerat *duos Esdrae*, Gelasius non nisi *unum*. Innocentius *Tobiam* reprobatur, Gelasius eum approbat. Innocentius numerat *quatuor Epistolas Iohannis*, Gelasius non nisi *tres*. Quæ omnia si simul vera esse possunt, tum Papa efficere potest, vt duo contradictoria sint simul vera. Deinde si hæc omnia vera sunt, tum Papa potest librum non Canonicum Canonizare, & Canonicum ex Canone expungere. Et quod hætenus simpliciter impossibile iudicatum fuit, potest facere, vt idem liber sit Canonicus & non Canonicus, idq; eodem tempore. Quintum Argumentum. quia Augustinus ita docuit.

Quicquid dicit Augustinus, hoc est verum. Sed Augustinus dicit hos sex libros esse Canonicos.

Ergo hi sex libri sunt Canonici.

Quia magna est Augustini in Ecclesia auctoritas, ideo hoc Argumentum paulò diligentius expendendum est. Augustini verba sunt hæc: *Totus Canon scripturarum his libris continetur, Quinq; Moseos, id est, Genesi, Exodo, Leuitico, Numeris, Deuteronomio, et vno libro Iesu Naue, vno Iudicum, vno libello, qui appellatur*

Ruth, deinde quatuor regnorum, et duobus Paralipomeno. Deinde sunt & alij, ut Iob, & Tobias, et Hesther, et Iudith, et Machabaeorum libri duo, et Esara duo. Deinde Prophetæ, in quibus David, vnus liber Psalmorum: et Salomonis tres, Proverbiorum, Cantica Canticorum, Ecclesiastes. Vnus qui Sapientia, & alius, qui Ecclesiasticus inscribitur. Duodecim Prophetarum libri singuli, Hosee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abakuc, Sophonias, Haggæus, Zacharias, Malachias. Deinde Esaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel. His quadraginta quatuor libris Veteris Testamenti terminatur auctoritas. De Doctr. Christ. lib. 2. Cap. 8. Nos diffimulata Maiore, respondemus ad Minorem, duas tantum esse vias cognoscendi librum Canonicum: Vnam per testimonia Prophetæ. Qui enim prophético spiritu præditus est, ille potest librum propheticum à non prophético distinguere. Alteram per testimonium eorum, qui vixerunt, cum liber ederetur, vel (quod idem est) à testimonijs eorum, qui illud à prioribus testibus acceperunt. Augustinus contra Faustum lib. 33. cap. 6. Vnde constat, quid cuius sit, nisi quia his temporibus quibus ea quisque scripsit, quibus potuit, insinuauit, atque edidit, & inde in alios atque alios continuata notitia, latiusque firmata ad posteros, etiam usque ad nostra tempora peruenerunt, ita ut interrogati cuius quisque liber sit, non hæsitamus, quid respondere debeamus. Priori via hoc Augustinus cognoscere non potuit. Ipse enim non fuit propheta, nec eo tempore propheta fuit, à quo hoc discere potuerit. Debit igitur hoc cognoscere ex testimonio eorum, qui vixerunt, cum hi libri ederentur: vel ex testimonio eorum, qui hoc à prioribus

bus testibus acceperunt. Sed non didicit ab ijs testibus, qui vixerunt cum hi libri ederentur. Ex ijs enim omnibus nemo Augustini ætatem attigit. Relinquitur igitur testimonium eorum testium, qui hoc à prioribus testibus acceperunt. Illi verò sunt vel Christiani, vel Iudæi. A Iudæis non didicit. Iosephus enim lib. 1. contra Appion. contrarium testatur, disertè enim dicit tantum 22. libros Veteris Testamenti esse Canonicos, eosq; omnes scriptos esse ante Artaxerxis ætatem. Et ut nulla dubitandi materia esset, diuidit eos in quinque libros Mosis, & in tredecim prophetarum, & in alios quatuor, qui continent hymnos erga Deum, & præcepta morum. Dicit præterea ex ijs que post Artaxerxen scripta sunt, nihil habere Canonicam auctoritatem, idq; ob eam causam, quod ab eo tempore non fuerit certa prophetarum successio. Hæc est cõmunis omnium Iudæorum sententia, neque quisquam est ex ijs omnibus, qui contrarium sentiat. Non potuit igitur Augustinus à Iudæis, neque ab ijs qui tempore prophetarum vixerunt, neq; à subsequentibus discere, hos libros esse canonicos. Didicit igitur à Christianis. Christiani duplices sunt. Alij sunt prophetæ, alij non sunt prophetæ. Prophetæ, vt Apostoli. Hi absque errore potuerunt iudicare, quinam libri sint canonici. Non prophetæ, vt reliqui Christiani. Hi potuerunt de hoc Apostolorum iudicio testari. Si igitur Augustinus hoc à Christianis didicit, tum didicit hoc vel ab ipsis apostolis, vel ab ijs, qui Apostolos sequuti sunt. Si ab Apostolis: tum vel ipse hoc immediatè ab ijs audiuit, vel in eorum scriptis legit. At non audiuit ab Apostolis. Apostoli enim omnes longè ante

Augustini ætatem mortui sunt. Neque in illorum scriptis legit. In ijs enim nihil tale extat. Ergo ab Apostolis non accepit. Proinde si à christianis accepit, accepit ab ijs, qui Apostolos sequuti sunt. Sed neque ab ijs accepit. Ex omnibus enim patribus (supposititios Clementis Canones excipio) qui inter Apostolorum, & Augustini ætatem vixerunt, nemo est, qui se hoc ab Apostolis audiuisse testatur. Eusebius enim *lib. 3. Eccles. Histor. cap. 8.* Testimonium Iosephi supra laudatum, ijsdem verbis quibus Iosephus illud descripsit, approbat. Quod utique non fecisset in communi Ecclesiæ historia, si contrarium ab apostolis traditum fuisset: Inde enim apparet Iudæos & Christianos eo tempore de libris Canonicis idem sensisse. Et ut res plenè intelligatur, ostendam quid singulis seculis Ecclesiæ doctores ab apostolis vsque ad Augustinum de hac re iudicauerint. Et sequar istum ordinem, quem Canisius in sua Chronologia annotauit. Ille in prima ætate, qua & apostoli vixerunt, inter scriptores Ecclesiasticos (loquor de ijs, qui Canonis scripturarum meminerunt) ponit Iosephum. Sed ab illo Augustinus hoc discere non potuit. Iosephus enim non quadraginta quatuor, Sed tantum viginti duos libros canonicos esse asserit, ut ostendimus. In secunda ætate ponit Melitonem. Sed nec ab eo Augustinus hoc discere potuit. Melito enim apud Euseb. *lib. 4. Eccles. Hist. cap. 26.* Scias ergo, inquit, perrexisse me vsque ad orientis locum, ubi prædicationis nostræ cepit exordium, & ubi gesta sunt illa omnia, que leguntur scripta, ibiq; diligenter de omnibus explorasse, quæ essent Veteris Testamenti volumina.

Ibi igitur quæ cum omni inuestigatione comperi, hæc sunt: Moysi libri quinque: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri & Deuteronomium. Tum deinde Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Psalmi Dauid, Salomonis Prouerbia, quæ & Sapientia. Nota meum codicem inter Prouerbia Salomonis, & Sapientiam non distinguere: sed numerare pro vno & eodẽ libro, Ecclesiastes, Cantica Canticorũ, Iob. Propheta autem Ezaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel. Prophetarũ duodecim liber vnus, Esdras. Vbi præter cætera notandũ est, Cum Melito tam diligẽter ab orientalibus didicerat, qui nam libri sint Canonici, et tamẽ non alios quàm hos numeraret: nõ esse verisimile, vt Apostoli iudicãrunt hos libros esse Canonicos. Ea enim res in Libya, vbi Melito erat, & in Oriente, vbi Apostoli docuerant, simul incognita esse non potuit. Tertia ætate ponit Origenem. Sed nec ab illo Augustinus hoc discere potuit. Origines n. apud Euseb. *Eccl. Hist. lib. 6. cap. 25.* tantũ numerat viginti duos libros canonicos in veteri testamento. Non ignorandũ, inquit, Viginti duos esse libros in Canone Veteris Testamenti, sicut Hebrei tradunt, secundũ numerum elemẽtorum, quæ apud ipsos habentur. Et paulò post addit: Hi sunt aut viginti & duo libri: Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicũ, Regnorum primus et secundus, vnus liber est apud illos, quẽ nominãt Samuel, item tertius & quartus vnus est apud ipsos, quem appellant Regnũ Dauid: et Paralipomẽnon primus et secundus in vno habentur. Esdras primus et secundus in vno est. Item liber Psalmorũ, Salomonis Prouerbia, et alius Ecclesiastes, et tertius eiusdem Cantica Canticorũ. Sed & duodecim Prophetarum liber v-

nus est. Ezaias Propheta, Ieremias una cum Threnis & epistola in uno est, Ezechiel, Daniel, Iob, Esther. In his concludunt Canonem diuinorum librorum. Machabeorum verò libros extrinsecus habent. Eadem ætate ponit Cyprianum. Sed nec ab eo hoc discere potuit. Cyprianus enim in symbolo, Et ideo, inquit, que sunt Novi, ac Veteris Testamenti volumina, que secundum Maiorum traditionem per ipsum Spiritum Sanct. inspirata creduntur, & Ecclesis Christi tradita, competens videtur in hoc loco, euidenti numero, sicut ex patrum monumentis accepimus, designare. Itaq; Veteris Instrumenti primo omnium quinque Mosis libri sunt traditi, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium: post hoc Iesu Naue, Iudicum simul cum Ruth, quatuor posthac Regum libri, Paralipomenon & Esdra libri duo, qui apud illos singuli computantur, & Hesther: Prophetarum verò Ezaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel: præterea duodecim Prophetarum liber unus: Iob quoque, & Psalmi David libri singuli: Salomonis verò tres Ecclesis traditi, Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica Canticorum. In his concluderunt numerum librorum Veteris Testamenti. Et paulò post. Sciendum tamen est, quod & alij libri sunt, qui non Canonici, sed Ecclesiastici à maioribus appellati sunt. Vt Sapientia, Ecclesiasticus, Iudith, Tobias, & Machabeorum libri. Quarta ætate ponit Eusebium. Sed nec ab eo hoc Augustinus discere potuit. Eusebius enim per Iosephum, Melitonem & Origenem contrarium testatus est, vt ex locis suprà citatis manifestum est. Eadem ætate ponit Athanasium. Sed nec ab eo Augustinus hoc discere potuit. Athanasius enim in Synopsi, Omnis, inquit, nostra, qui Christiani sumus, scriptura diuinitus inspirata est. Libros
habet

habet non infinitos, sed finitos, ac certo Canone comprehen-
 sos. Et Veteris quidem Instrumenti sunt isti, Genesis, Exo-
 dus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Iesus filius Na-
 ue, Iudices, Ruth, primus & secundus Regum in unum
 computantur volumen, Tertius & quartus Regum pro uno
 computantur volumine. Esdras prior & posterior in uno
 comprehenduntur volumine. Psalterium, Parabola Salo-
 monis, Ecclesiastes, Canticum Canticorum. Duodecim
 prophete uno volumine comprehensi, Ezaias, Ieremias,
 Ezechiel, Daniel. Præter istos autem sunt adhuc alij Vete-
 ris Testamenti libri non canonici, qui Catechumenis tan-
 tum leguntur, Sapientia, Ecclesiasticus, Additiones Esthe-
 re, Iudith, Tobias. In eadem ætate ponit Hilarium. Sed
 nec ab eo Augustinus hoc discere potuit. Hilarius n.
 Præfat. in Psalm. in viginti duos, inquit, libros lex Veteris
 Testamenti deputatur, ut cum literarum numero conueni-
 rent, Qui ita secundum traditiones Veterum deputantur,
 ut Moysi sint libri quinque, Iesus Naue sextus, Iudicum &
 Ruth septimus. Primus et secundus regnorum in octauum.
 Tertius & quartus in nonum. Parilipomenon duo in deci-
 mum. Esdra in undecimum. Liber Psalmorum in duodeci-
 mum. Salomonis Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica Cantico-
 rum in 13. 14. & 15. Duodecim prophete in decimum sex-
 tum. Ezaias deinde, Ieremias cum Lamentationibus &
 epistola, sed & Ezechiel & Daniel, & Iob & Esther viginti
 et duorum librorum numerum consumment. Quibusdam
 autem visum est additis, Tobia & Iudith viginti quatuor
 libros secundum numerum 24. literarum Græcarum con-
 numerare. In quinta ætate ponit Nazianzenum. Sed
 nec ab eo Augustinus hoc discere potuit. Nazian-
 zenus enim in carmine de S. Scripturæ libris. inquit,

primus Genesis, deinde Exodus, Leuiticumque, deinde Numeri, deinde secunda lex, deinde Iesus, & Indices, Ruth octauus, at nonus decimusq; liber Gesta regum, & premissa, vltimum Esdras habes. At carminei quinque, quorum primus quidem Iob, deinde David, deinde tres Salomonis, Ecclesiastes, Cantus & Prouerbia. Et quinque similiter spiritus prophetici, unam quidem sunt in scripturam duodecim, Osee, Amos, & Micheas tertius, deinde Ioel, deinde Ionas, Abias, Naumq; Habakucq; & Sophonias, Aggeus, deinde Zacharias, Malachus, vnus quidem hi, secundus autem Esaias, deinde vocatus Ieremias ab infanti, deinde Ezechiel, & Danielis gratia, Antiquos quidem posui duos & viginti libros hebraeorum scriptis oppositos. In eadem ætate ponit Hieronymum. Sed nec ab eo hoc Augustinus discere potuit. Hieronymus enim in Prologo Galeato. Quomodo igitur, inquit, Viginti duo Elementa sunt, per qua scribimus hebraice omne quod loquimur, & eorum inuis vox humana comprehenditur. Ita Viginti duo Volumina supputantur, quibus quasi literis, & Exordijs in DEI doctrina tenera adhuc & lactens viri iusti eruditur infantia. Primus est Genesis. 2, Exodus. 3, Leuiticus. 4, Numeri. 5, Deuteronomium. 6, Iosue. 7, Indices cum Ruth. 8, Samuel. 9, Regum. 10, Esaias. 11, Ieremias. 12, Ezechiel. 13, Duodeci Prophetæ minores. 14, Iob. 15, David. 16, Prouerbia. 17, Ecclesiastes. 18, Canticum. 19, Daniel. 20, Paralipomena, 2. 21, Esdras. 22, Esther. Et paulò post. Quicquid, inquit, extra hos est, inter apocrypha ponendum est. Igitur Sapietia, Syrach, Tobias, Iudith non sunt in Canone. Quod idem de Machabaorum libris affirmat. In eadem ætate ponit Concilium Laodicense. Sed neq; ab eo hoc Augustinus discere potuit.

Laodicenum enim Conciliū canones 9. Quo, inquit, in auctoritatem recipi debent, sunt haec, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomion, Iosue, Iudicū, Ruth, Regnorū libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Esdra primus & secundus, Psalmorū liber, Proverbia, Ecclesiastes, Canticum, Iob, Hesther, Duodecim propheta minores, Ezaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel. In eadem ætate ponit Epiphaniū. Sed nec ab eo Augustinus hoc discere potuit. Epiphanius enim Hæret. 8. habebant Iudæi, inquit, usque ad reditum à captiuitate Babylonis libros, & Prophetas hos: 1, Genesim. 2, Exodum. 3, Leuiticum. 4, Numeros. 5, Deuteronomium. 6, Librum Iesu Naue. 7, Iudicum. 8, Ruth. 9, Iob. 10, Psalterium. 11, Proverbia Salomonis. 12, Ecclesiastem. 13, Canticū Canticorū. 14, primū libri Regnorū. 15, secundū Regnorum. 16, tertium Regnorum. 17, quartum Regnorum. 18, primum Paralipomenon. 19, secundū Paralipomenon. 20, Duodecim Prophetas. 21, Ezaiam. 22, Jeremiam cum Lamentationibus, & Epistolis ipsius ac Baruch. Nota in Baruch errare Epiphaniū, hunc enim Iudæi nunquam habuerunt pro Canonico. 23, Ezechielem. 24, Danielelem. 25, Primum Esdra. 26, Secundum Esdra. 27, Esther. At hi sunt viginti septem libri à Deo Iudæis dati. Verūm viginti duo secundum numerum Hebraicarum litterarum numerati, propterea quod decem libri in quinq; duplicantur. Idem libro de ponderibus: Sunt libri, inquit, genuini quinq; legales, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiū. Deinde alter Quinarus habet appellatas scripturas, & sunt haec, Iesus Naue, liber Iudicum cum Ruth, primus Regnorum cum secundo, Tertius Regnorum cum quarto, primus Paralipomenon cum secundo. Tertius deinde Qui-

narius habet versu scriptos libros, Librum Iob, Psalteriũ, Proverbia Salomonis, Ecclesiasten eiusdem, Canticũ (anticorum eiusdẽ. Quartus Quinarius est propheticus, duodecim propheta liber vnus. Ezaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel. Manserunt autem extra hunc ordinem alij duo libri ipsius Esdrae, qui pro vno reputantur, & alius liber Esther appellatus. In eadẽ ætate ponit Cyrillũ Hierosolymitanum. Sed nec ab eo Augustinus hoc discere potuit. Cyrillus enim Catechesi 4. dicit in Veteri Testamento viginti duos libros, quos & nos agnoscimus, esse Canonicos, & addit, nos non debere plures quærere, Apostolos enim & veteres Episcopos, qui nobis prudentiores fuerunt, hos tantum nobis pro Canonicis commendasse & tradidisse. Præter hos ex patribus, qui ante Augustinũ vixerunt, nemo (supposititios Clementis Canones excipio) est, qui Canonem descripsit. Dum igitur Augustinus, quem Canisius post Cyrillum ponit, numerat quadraginta quatuor libros Canonicos, aut sentit cum prioribus Ecclesiasticis doctoribus, aut ab ijs dissentit. Si sentit cum ijs, salua res est. Si verò ab ijs dissentit, æquum est, vt illorum omnium auctoritatem potiùs sequamur, quàm vnus Augustini. Præsertim cum Augustinus hic nõ plus fidei mereatur, quàm à prioribus testibus acceperit, docet hoc ipse Augustinus contra Faustũ lib. 33. cap. 6. vt supra docuimus. Vno verbo. Si Augustinus 10 Canonicum eodem modo accipit, vt reliqui omnes patres: tum Maior est simpliciter falsa. Reliquorum enim omnium patrum testimonium vnus Augustini testimonio meritò præferimus. Si verò 10 Canonicum aliter accipit, atque reliqui patres, tum frustra
 contra

contra nos allegatur. Et vt res tota rectiùs intelligatur, Dico vocem τὸ *Canonicum* esse æquiuocam. Pro-
 test enim illud *Canonicum* dici, quod in Ecclesia
 tanquam morum canon legitur. Deinde & illud est
Canonicum, quod est Christianæ fidei canō & nor-
 ma. Caietanus in fine comment: ad hist. vet. test. *Ne
 turberis*, inquit, *Non itie, si alicubi reperias libros istos in-
 ter Canonicos supputari, vel in sacris concilijs, vel in sacris
 doctōribus. Non autem sunt Canonici .i. regulares ad fir-
 mandum ea, qua sunt fidei. Possunt tamen Canonici .i. regu-
 lares dici, ad adificationem fidelium, utpote in Canone Biblia
 ad hoc recepti. Cum hac distinctione poteris discernere dicta
 Augustini, & scripta in concilio provinciali Carthaginensi.*
 Si igitur Augustinus τὸ *Canonicum* de moribus intel-
 ligit, nos eum recipimus. Sed tum sunt vel quatuor
 termini, vel nihil contra nos concluditur. Nam si τὸ
Canonicum de moribus tam in Maiore, quàm in Mi-
 nore intelligitur, tum nihil contra nos statuitur. Ita
 enim hos libros posse *Canonicos* dici, non negamus.
 Si verò de Canone fidei intelligitur, tum Maior est
 falsa, vt suprà ostensum est. Si denique Maior de
 Canone morum, & Minor de Canone fidei intelli-
 gitur, tum sunt quatuor termini. Deinde ipsum Au-
 gustinum hoc non de Canone fidei intelligere certum
 est. Omnes enim libri canonici fidei in vet. Test.
 sunt apud omnes Christianos in æquali auctorita-
 te. Sed libri ab Augustino nominati, ne quidem
 secundum ipsum Augustinum sunt in pari aucto-
 ritate. Ergo omnes isti libri ab Augustino nomi-
 nati non sunt *Canonici fidei*. Maior certa est, quia
 in omnibus *Canonicis* libris par, & eadem est fidei
 auctori-

auctoritatis causa, nēpe Spiritus Sancti, qui eos inspiravit, perpetua, & ubique indubitata auctoritas, & eam etiam probat ipse Bellarminus. Minorem verò ponit Augustinus eodem illo, quem citauimus, loco, de Doctr. Christ. lib. 2. cap. 8. *Tenebit igitur, inquit, hunc modum in scripturis Canonicis, ut eas, quae ab omnibus recipiuntur Ecclesiis Catholicis, praeponat eis, quas quaedam non accipiunt. In eis verò, quae non accipiuntur ab omnibus, praeponat eas, quas plures grauiioresq; accipiunt, eis, quas pauciores, minorisq; auctoritatis Ecclesiae tenent.* Idem docet Gratianus *Dist. 19. C. in Canonicis.* Vbi tamen non dissimulo, verba Augustini esse à Gratiano à sacris litteris ad epistolas decretales detorta. Idem docet Glossator ad dictum locum. Deinde ad marginem annotatum est, *Scriptura Canonica non sunt in eadem veneratione, nec ab hac sententia dissentit praefator ad glossam ordinariam.* Praeterea ipse Augustinus testatur hos libros controuersos ideo à se Canonicos dici, quòd *in Ecclesia leguntur.* Nam cum liber Sapientiae, quem hinc Canonicum dixit, exploderetur, reddit causam quare hoc fecerit, lib. 1. de Predest. Sanct. cap. 14. *Qua cum ita sint, inquit, non debuit repudiari sententia libri Sapientiae, qui meruit in Ecclesia Christi de gradu lectorum, tam longa annositate recitari, & ab omnibus Christianis, ab Episcopis usq; ad extremos Laicos fideles, poenitentes & Catechumenos cum veneratione diuina auctoritatis audiri.* Hinc apparet Augustino idem esse Canonicum, atque Ecclesiasticum. Sed quando Canonicum hoc modo accipitur, tum non negamus

o s esse Canonicos, multa enī egregia morū praecipua

pta in ijs continentur. Interea tamen cum tota antiquitate negamus, eos ita Canonicos esse, *ut fides ex ijs in rebus controuersis probari possit.* Hęc licet ita se habeant, nō tamen erubescit Bellarminus dicere, veterem Ecclesiam ab Apostolis didicisse, hos libros esse Canonicos. Sed hoc falsum esse ex testimoniis suprà citatis manifestum est, & ratio ipsa hoc docet. Nam si Christus & Apostoli sciuerunt hos libros à Iudeis repudiatos, esse Canonicos, & non reprehenderunt tam nefarium facinus, non fideliter functi sunt suo officio; Sed hoc dicere absurdum est & impium. Ergo illud, ex quo hoc consequitur, est absurdum & impium. Consequentia est manifesta. Illorum enim officium erat omnes corruptelas corrigere, & veram doctrinę formam instituire. Sed sex integros libros à diuino volumine resecare, nefanda impietas erat. Et eosdem libros agnoscere, maximè pertinebat ad doctrinę institutionem. Ergo sine neglectione officij à Christo & Apostolis negligi non potuit. Iam verò nusquam legimus, Christum vel Apostolos in simulasse Iudeos mutilati, vel deprauati Canonis. Ergo necessariò concludo, falsum esse Bellarmine, quod dicis, Augustinum & reliquos ab Apostolis didicisse, hos libros esse Canonicos. At dicis, patres in Concilij congregatos, affirmare se ab Apostolis didicisse, hos libros esse Canonicos. Argumentum tale.

Quicquid aliqui Patres ab Apostolis se accepisse dicunt, hoc docuerunt Apostoli. Sed aliqui patres dicunt se ab Apostolis didicisse hos libros esse Canonicos. Ergo Apostoli docue-

runt

runt hos libros esse Canonicos.

Respondeo, Maiorem esse falsam. Sæpè enim accidit, ut cum Patres rem aliquam volunt diligenter commendare, vel quando eius originem ignorant, eam ad Apostolos referant. Iustinus in *Dialog. cum Tryphone* errorem Chiliastarum defendit nomine Apostolicæ traditionis. Irenæus *lib. 2. cap. 39.* dicit se ex traditione habere, Christum vixisse in terris, 30. annos. Basilius in *oratione de nativitate Domini* dicit se ex traditione accepisse, Zachariam ideo inter templum & altare à Iudæis trucidatum esse, quòd asseruisset, Mariam post partum mansisse virginem. Polycarpus *apud Euseb. lib. 5. cap. 24.* dicit se ex traditione habere Christianos debere pascha celebrare cum Iudæis. Similia passim apud Patres. Atqui hæc omnia tamen falsa sunt. Ergò non quicquid patres dicunt se ex traditione Apostolica habere, illud Apostoli docuerunt. Deinde & Minor falsa est. Hieronymus n. in Prologo Galeato dicit *eos inter Apocryphos ponendos esse.* Cyprianus in Symbolo negat eos esse in *Canone.* Nazianzenus in carminib. de genuinis S. Scripturæ libris, dicit eos non esse *in ymnis,* Cyrillus Catechesi 4. dicit, *Apostolos non agnovisse plures, neq; nos plures agnoscere debere, ne ipsis Apostolis sapientiores esse velle videamur.* Athanasius in Synopsi negat item eos esse *Canonicos.* At hi Patres non negarent eos esse Canonicos, si ab Apostolis didicissent eos esse in Canone. Cum igitur neque Maior, neque Minor, vera sit, manifestum est hanc obiectionem apud cordatos non multum ponderis habere posse. Sextum Argumentum. Quia Isidorus

Idorus *lib. 6. cap. 1. Etymolog.* Cassiodorus *lib. 1. diuinarum lectionum*, & Rabanus *lib. 2. de institut. Clericorum*, testantur hos libros esse Canonicos.

Quos libros Isidorus, Cassiodorus & Rabanus dicunt esse Canonicos, illi sunt Canonici. Sed illi dicunt hos quinque libros esse Canonicos. Ergo hi quinque libri sunt Canonici.

Respondeo hoc Argumentum posse reijci. Vixerunt enim hi tres Patres post ætatem Augustini. Sed eo dissimulato, dico Maiorem esse falsam. Non enim quicquid Isidorus, Cassiodorus & Rabanus dicunt, hoc verum est. Deinde & Minor vel est ambigua, vel non prorsus vera est. Isidorus enim *lib. 6. cap. 1.* prorsus numerat eosdem libros, quos nos numerauimus. Prætereà idem Isidorus *lib. 6. cap. 3. Etymolog.* dicit tantum. *22. libros ab Esdra in Canonem relatos esse.* Rabanus de institutione *cap. 54.* dicit totum vetus testamentum *ab Esdra in 22. libros distributum, ut tot libri essent in lege, quot habentur littera.* Doceat igitur Bellarminus, vbi, quando, & per quem libri ab Esdra præteriti in Canonem relati sint, quod si facere non potest, desinat, à Patrum auctoritate, quam contra se esse videt, contra nos disputare. Denique ex Augustino, Iure Canonico. & Caietano docuimus Canonicum esse multiplex. At de Canone morum posset concedi, de Canone fidei non item. Statuimus n. cum Hieronymo præfat. ad libros Salomonis, *Ecclesiam ea legere, non ad auctoritatem dogmatum Ecclesiasticorum confirmandam, sed ad plebis edificationem.* Septimū Argumentū quia iidem Patres dicunt hos libros diuinos esse.

Quod

Quod aliqui Patres dicunt, hoc est verum, sed
aliqui Patres dicunt, hos libros diuinos esse.
Ergo sunt Canonici.

Respondeo Maiorem esse falsam, Multi enim pa-
tres multa affirmant, quæ etiam ipsi papistæ falsa
esse fateri coguntur. Deinde & Minor est falsa.
Canones enim Apostolorum dicunt *tertium librum*
Machabeorum, duas epistolas Clementis, & eiusdem o-
cto libros institutionum esse *βιβλία τῶν ἀποστόλων καὶ ἁγίων*. Am-
brosius *quartum Esdra* vocat *librum diuinum*, de bo-
no mortis capite *decimo*, & libro secundo in *Lucam*, de
nomine præcursoris. Non igitur quemcunque li-
brum aliquis pater diuinum esse dicit, ille est Ca-
nonicus. Postremò aliud est in conclusione quam
in præmissis; tantum enim sequitur hos libros diui-
nos esse. At hoc, licet non propter eas præmissas,
concedimus; fatemur enim esse libros diuinos, san-
ctos, sacros, & Ecclesiasticos; & tamen non esse Ca-
nonicos. Hoc cum te Chemnitius doceret, effu-
gium esse respondebas, ac ut videas hanc respon-
sionem non esse effugium, sed esse ipsam verita-
tem, ostendemus Ecclesiam ita semper & dixisse &
sensisse, Cyprianus in symbolo dicit, eos non esse Ca-
nonicos, sed Ecclesiasticos à maioribus appellatos. Idem
dicit eos legi in Ecclesia, sed non proferrì ad auctoritatem
fidei ex his confirmandam. Epiphanius in lib. de ponderib.
dicit eos esse *ἑτεροίμων καὶ ἀφιλήτους ἀλλ' ἕως ἀρχαίων τῶν ἁγίων*
ἐν ἡραφίεσι δαί. Hieronymus in Prologo ad lib. Salom.
dicit, Ecclesiam eos legere ad plebis informationem: sed
inter *Canonicas scripturas non recipere*. Præfator glos-
sæ ordinariæ: *Boni sunt, inquit, & utiles, nihilq; in*
eis

eis, quod Canonicis obuiet, inuenitur, ideo Ecclesia eos legit, & permittit, ut ad deuotionem, & ad morum informationem à fidelibus legantur, eorum tamen auctoritas ad probanda ea, quæ veniunt in dubium, & ad confirmandam Ecclesiasticorum dogmatum auctoritatem non videtur esse idonea. Lyra ad Prolog. Hieron. in Tob. Hi libri recepti sunt ab Ecclesia, ut ad morum formationem in ea legantur, tamen eorum auctoritas ad probanda ea, quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Hinc manifestum est, Ecclesiam habuisse eos libros pro sanctis, sacris, & Ecclesiasticis, neque tamen pro Canonicis agnouisse. Atque hæc sunt vniuersalia Bellarmini pro his libris argumenta, quæ prolixius refutaui, & moneo ut posthac nostram sententiam, nõ tam superbè reijciat; ne vel primitiuæ, & sequentis Ecclesiæ sententiam ignorare, vel veritatem contra conscientiam oppugnare videatur.

CAPVT V.

Additiones Danielis, & Esther, liber item Baruch, Tobias, Indith, Sapientia, Sirach & Machabeici non sunt principium Christianorum dogmatum.

Nunc immotis argumentis ostendemus eos non esse, neque posse esse principium Christianorũ dogmatum. Ac primum sunt dubij, & in controuersia positi. At principia sunt certa & extra controuersiam posita. Deinde non sunt utrique parti communes, sed unius proprii. at principia non debent unius partis propria, sed utrique communia esse. Præterea principia debent esse vera, & quidem immediatè vera. At in his libris sunt multa falsa. Deniq; principia de-

bent esse *anxiatas*. At hi libri à multis Ecclesijs non recipiuntur. Atq; hæc sufficerēt hominibus doctis, & moderatis. Sed quoniam nobis cum contentiosis, & obstinatis negotium est, ideo paulò diligentius hanc rem probabimus. Ac primùm dicimus eos non esse à Prophetis scriptos, Solos verò libros prophetarum in V. T. esse Canonicos. Christus enim ex ijs tantum suam doctrinam contra Iudæos probat. Luc. 24, 27. *& incipiens à Mose, & ab omnibus prophetis, interpretabatur illis, in omnibus scripturis, quæ de se scripta erant,* Luc. Cap. 24. vers. 44. *neesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege Mosis, & Prophetis, & Psalmis de me.* Prætereà Apostoli ita attemperarunt suam doctrinam, ut nihil docerent, nisi quod esset in libris prophetarum Act. Cap. 26, 22. *Nec quicquam dicens extra ea, quæ propheta & Moses predixerant.* Act. 24, 14. *Ut qui credam omnia, quæ in Mose & prophetis scripta sunt.* Denique Christus & apostoli relegant omnes ad doctrinam prophetarum. Luc. 16, 19. *Habent Mosen & prophetas, audiant eos.* 2. pet. 1, 19. *habetis firmissimum sermonem propheticum, cui, rectè facitis, quòd attendatis.* Postremò Berhoënses laudantur, quòd sermones Pauli ad scripturam examinauerint. Act. 17, 11. Atqui tum nulla alia erat scriptura, quàm Prophetarum. Ex his omnibus concludo, omnes & solos libros propheticos, in veteri testamēto, esse regulā fidei. Sed hi sex libri, & hæ tres Additiones non sunt libri prophetarum. Nulli n. prophetarum libri sūt originaliter scripti grecè. Sed Additiones Danielis & Estheræ; itē liber Baruch, alter Machabæorum, & Sapientiæ sunt citra omnem controuersiam originaliter scripti grecè. Deinde oim piorum com-

munis

unis sententia est, Malachiam esse oim propheta-
 rum vltimum, neq; post eum quidquam propheti-
 cum, in Ecclesia Iudaica, editu esse. Sed Additiones
 Danielis & Estheræ, Liber item Ecclesiasticus, Sapi-
 entię & Machabęicus vterq; sunt citra omnem con-
 trouersiam post Malachiam scripti. Præterea Iose-
 phus lib. 1. cont. Appion. *testatur nullu librum, qui post*
Artaxerxis ætatem editus est, habere auctoritatem parem
libris Prophetarū. Idem Eusebius iisdē verbis asserit,
lib. 3. Ecclesiast. Hist. cap. 10. Rationem vterque hanc
 reddunt, quod ab eo tempore non fuerit *ἄκριβης δια-*
δοχὴ τῶν προφητῶν. Atque hæc est omnium doctorum
 communis sententia. Sed Additiones Estheræ sunt
 scriptæ post ætatem Artaxerxis. Capite enim 11. ver.
 1. fit mentio *Ptolomæ & Cleopatras.* Ecclesiasticus item
 post eam ætatem scriptus est. In præfatione enim
 ver. 8. fit mentio *Ptolomæ Euergetis.* Sed & Sapientiæ
 liber est post eam ætatem editus, omnes enim eum
 fatentur esse *Philonis.* Philo verò est Apostolorum
 coætaneus. Machabæorum etiam ambo post eam æ-
 tatem scripti sunt. Historia n. Machabæorum, quam
 illi continent, longo tempore post Artaxerxen con-
 tigit. Deniq; nulli libri Prophetarum sunt fabulosi.
 Additiones autem Danielis sunt *fabulose,* Auctor
 Hieronymus *in Præfat. ad Danielelem,* neque vlli libri
 prophetarum sunt vitiosi. At liber Iudith est *vitiosus*
Hieronymus præfat. in Iudith, Lyra in præfat. Hie-
ronymi. Postremò omnes docti testantur Esdram
 post reditum à captiuitate *propheticum quodam spiritu*
omnes libros propheticos collegisse, ordinasse, & eorum
Canonem constituisse, Euseb. lib. 5. Ecclesiast. cap. 8. Chry-
 sost.

foft. ad Heb. Homilia 8. Iſidorus lib. 6. Etymolog. cap. 1. & cap. 3. Tertullian. de habitu mulierum cap. 3. Theodoretus præfat. in Pſalm. Irenæus lib. 3. cap. 25. Bellarminus lib. 2. cap. 1. de Verbo Dei. Rabanus in Inſtitutione Clericorum cap. 54. Hoſaût. 6. libros, & 3. additiones in canone non poſuit. Hinc apparet eos non eſſe à propheta ſcriptos. Deinde hi libri non ſunt in Canone Iudaico, nec; vnquam in eo fuerunt. Ab Eſdra enim non ſunt in Canonem relati, nam tum nondum erant ſcripti. Quin & Iosephus lib. 1. Contra Appion. tantum numerat. 22. libros Veteris Teſtamenti. Idem facit Euseb. lib. 3. Eccleſiaſt. Hiſt. cap. 10. Et ex omnibus ſcriptoribus Iudaicis, qui ante Chriſtum vixerunt, nemo eſt, qui contrarium ſentiat. Maniſteſtum igitur hos libros non eſſe, neque eſſe potuiſſe in canone hebræo. Prætereà hi libri tempore primitiuæ Eccleſiæ non fuerunt in canone Chriſtiano. Origenes enim apud Euseb. lib. 6. cap. 18. tantum numerat viginti duos libros Veteris Teſtamenti. Idem facit Melito apud Euseb. lib. 4. Cap. 26. Totidē numerat Athanaſius in Synopſi, Cyprianus in Symbolo, Hilarius in præfat. Pſalm. Nazianzenus in Carminib. de genuinis Sacra Scripturalibus. Concilium Laodicenum Canone 59, Hieronymus in prologo galeato. Cyrill. Catech. 4. Neque ante Auguſtinum quiſquam eſt ex omnibus patribus (Suppoſititium Clementem excipio) qui contrarium aſſerat, quemadmodum capite ſuperiore oſtendimus. Maniſteſtum igitur eos tempore primitiuæ Eccleſiæ non fuiſſe in canone chriſtiano. Ad hoc reſpondet Bellarminus, eos patres non Chriſtianum, ſed Iudaicum Canonem deſcribere, Sed hoc

est falsum. Origenes enim apud Eusebium non tantum Veteris, sed etiam *Novi Testamenti* libros describit. Patres Laodiceni describunt eos libros, qui pro Canonicis in Ecclesia legi debent. Athanasius in Synopsi recenset eam scripturam, quæ *Christianorum est*, & quæ *Catechumenis legitur*. Hieronymus in prologo Galeato describit eos libros, qui ad Ecclesiam pertinet. Cyrillus recenset eos libros, qui ab apostolis nobis commendati sunt. Aut igitur libri *Novi Testamenti*, *Ecclesie*, *Christiani*, *Catechumeni*, quod ab apostolis traditum est, & similia, non pertinet ad Christianos; aut falsum est eos Iudaicum canonem, & non Christianum describere. Deinde Christianus canon ex Iudaico constitutus est. Melito apud Euseb. lib. 4. Eccles. Hist. Cap. 26. Scias ergo, inquit, perrexisse me usque ad Orientis locum, ubi prædicationis nostræ cepit exordium, & ubi gesta sunt illa omnia, quæ leguntur scripta, ibique diligenter de omnibus explorasse, quæ essent V. T. volumina. Hieronymus præfat. in Esdras, procul abijcienda esse docet, quæ non sunt apud Hebræos. Origenes apud Euseb. lib. 6. cap. 18. ex Hebræorum sententia canonem V. T. constituit. Quin ipse Eusebius in communi Ecclesie historia lib. 3. cap. 12. librorum V. T. canonem ex Iosepho recenset. Hinc colligo canonem Christianum V. T. esse ex hebræo canone descriptum. Si igitur hi libri non fuerunt in canone Iudaico; sequitur eos in canone Christiano esse non posse. quod enim Iudaicus canon non habet; hoc Christianus canon ab eo accipere non potest. Neque hic Bellarminus obijcere potest canonem Iudaicum fuisse imperfectum, vel fuisse à Iudæis mutilatum: Iudæis enim fuerunt

diuina oracula commissa, *Rom. cap. 3. vers. 2.* & illi ea diligenter conseruarunt, hoc testatur Iosephus lib. 1. cont. Appion. *Nam cum tot, inquit, secula intercesserint, neque addere quis unquam, neque auferre, aut immutare quid ausus est.* Idem docet Euseb. *Eccles. hist. lib. 3. cap. 10.* Eandem Iudæorum in libris sacris conseruandis diligentiam prædicat August. *ep. 3. & Ep. 59.* & passim omnes patres. Deinde Christus & apostoli nunquam reprehenderunt Iudæos, de vilo libro vel reiecto, vel mutilato, cum tamen Christi, & apostolorum officium esset, omnes errores arguere, & veram doctrinam instaurare. Legimus quidem Christum accusasse Iudæos, quod scripturam malè explicassent; quod verò scripturam reiecissent, vel mutilassent, eos à Christo accusatos nunquam legimus, cum tamen credibile non sit, Christum & apostolos, qui suum officium tam fideliter administrarunt, voluisse ad tam horrendum flagitium conuiuere. Præterea, vniuersa Ecclesia, quæ ante Christum incarnatum fuit, & singula eius membra hos libros vnanimiter reiecerunt. Si igitur hi libri tum reuera fuerunt canonici, & tamen à Iudæis reiecti, tum tota & vniuersa Ecclesia, quæ eo tempore fuit, errauit: at hoc falsum esse dicet Bellarminus. Ergo falsum est, ex quo hoc necessariò sequitur. Sed quid ego hæc disputo, Christus, & Apostoli approbarunt Canonem Iudaicum. Remittunt enim nos ad eam scripturam, quæ tum erat Iohan. 5, 39. *Scrutamini scripturas, Luc. 16, 29. Habent Moysen & prophetas, eos audiant.* Hinc necessariò colligo canonem hebræum esse integrum, & incorruptum. Ad quod enim Christus & apostoli nos re-
mittunt

mittunt, hoc approbant. Remittunt autem nos ad canonem scripturarum, qui eo tempore erat, ergo istum canonem approbant, & per consequens statuunt eum esse integrum, & incorruptum; nisi enim talis esset, non debebant nos ad eum relegare, sed è contrà nos monere, vt ab eo nobis caueremus. Idem Primitiua Ecclesia iudicauit. Chrysoft. in cap. 6. ad Heb. Homil. 8. *Christus suscepit eas* (loquitur de ijs scripturis, quas Esdras reparauit) *& apostoli eas disseminauerunt.* Cyrillus Cateches. 4. *Apostoli & Episcopi susceperunt eos libros, loquitur tantùm de ijs, quos nos recipimus, neque nos alios suscipere debemus, ne ijs doctiores esse velle videamur.* ipsa verba Cyrilli non pono, librum enim nunc non habeo penes me. Cyprianus in symbolo dicit *se ex patrum monumentis accepisse, hos 22. libros secundum maiorum traditionem, esse canonicos, & reliquos ecclesiasticos non canonicos esse.* Cùm igitur Christus & Apostoli nunquam accusarint Iudæos mutilatæ scripturæ, imò cùm illi canonem Iudaicū cū approbauerint, sequitur Canonē Iudaicū esse integrū & incorruptū. Et per consequens nunc nullū librū in canone V. T. esse posse, qui tempore Christi & Apostolorū in eo nō fuerit. Hinc rectè colligi potest, apud Christianos & Iudæos eundē esse Canonē Veteris Testamēti. Omnes en. illi quicūq; ante Augustinū descripserunt canonē V. T. illi ita eū descripserūt, vt Iudæi: neq; vnus ex ijs omnibus inueniri potest, qui hos libros controuersos inter canonicos recenseat. Deinde nunquam auditum est ante Augustinum, alium esse canonem Veteris Testamēti apud Christianos, quàm apud Iudæos. Quin ipsa

Patres disertè ad *Hebraeos redeundum* esse dicunt, Hieronym. præfat. in Paralip. *Et esse abicienda, quæ non sunt apud Hebraeos*, præfat. in Eisdram. Melito, Origenes, Hieronymus, & alij ab Hebræis didicerunt, quinam libri V. T. sint canonici, imò ipse canon Christianus ex Hebræo constitutus est, ut antè ostendimus. Manifestum igitur apud Christianos, & apud Iudæos vnum & eundem canonem esse Veteris Testamenti. Et ob eam causam vniuersa primitiua Ecclesiæ eos in canone esse negauit. Ex omnibus enim primitiux Ecclesiæ doctoribus, qui canonem Ecclesiasticum describunt, nemo est, Clementem semper excipio, qui eos inter canonicos recenseat, ut iam sæpè diximus. Hinc sequitur aut eos nunc in canone esse non posse, quod enim tempore primitiux Ecclesiæ canonicum non fuit, hoc nunc canonicum esse non potest: aut vniuersam primitiuam Ecclesiam errasse, quod eos extra canonem posuerit. Deinde *duæ sunt tantum viæ cognoscendi librum Canonicum. Una ex testimonio alicuius, quem constat Prophetam vel Apostolum esse; Altera per certa testimonia eorum, qui viuebant, cum liber ederetur, qui testentur libros illos a Prophetis vel Apostolis editos, & quorum testimonia per successionem hominum ijs libris vrentium ad nos usq; denenerint. Prima via hoc tempore locum non habet; non enim nunc Propheta, vel Apostoli in terris viuunt: ergo secunda via progrediendum est, & ex testimonijs primitiua Ecclesiæ debemus de libris Canonicis statuere. At prima & vniuersa Iudæorum Ecclesiæ hos libros repudiauit, vniuersa item primitiua Apostolica Ecclesiæ eos extra canonem ponit, ut antè ostendimus.*

stendimus. Sequitur igitur eos nunc canonicos esse non posse. Ad hæc excipit Bellarminus, *Ecclesiã de istis libris dubitasse, posse duobus modis intelligi, vel quod ita dubitauerit, ut nulli homines eius temporis essent, qui testari possent, eos libros a Prophetis vel Apostolis, editos esse: vel quod ita dubitauerit, ut non ipsa Ecclesia, sed tantum aliqui homines dubitauerint.* Accipimus hoc ipsum, Bellarmine. Verum respondemus, vniuersam Ecclesiam, quæ vixit, cum hi libri ederentur, & singula eius membra non tantum dubitasse de his libris, sed eos prorsus extra canonem posuisse. Nisi fatearis, produc vnum ex omnibus istis, qui vixerunt, cum hi libri ederentur, qui contrarium testetur. Addo vniuersam primitiuam Apostolicam Ecclesiam, & singula eius membra, vsque ad Augustinum, supposititium Clementem rursus excipio, eos extra canonem posuisse, ut antè ostensum est. Nisi hoc concedat Bellarminus, producat vnũ ex omnibus patribus, qui canonem recenseat, & eos in illo collocet. Si igitur valet hæc Bellarmini responsio, tum hi libri non sunt canonici, reprobantur enim à tota & vniuersa primitiua Ecclesia. Exemplũ quod Bellarminus de *Enoch* adducit, hoc est contra illum. Tertullianus enim *de habitu mulieris, cap. 3.* eum disertè approbat. Si igitur quicumque liber ab aliquo patre testimonium habet, canonicus est, tum Enoch est canonicus. Alterum exemplum de *Iudith* est falsum. Nicena enim Synodus eam in canonem non retulit, quemadmodum suo loco ostendemus, neque vnquam hoc ex Hieronymo probabit Bellarminus. Tertium exemplum de *libris N. T.* est dissimile.

mile. Athanasius enim *in Synopsi* eos inter Canonicos recenset, idē facit Cyprianus *in Symbolo*, & Hieronymus *in Catalogo*. Manifestum igitur vniuersam Ecclesiam de istis libris non dubitasse. At omnes in vniuersum Iudæi, omnes item Christiani, in primitiua Ecclesia, hos libros reprobarunt. Ad hæc respondet Bellarminus, *potuisse tum quosdam libros ab alijs non recipi, quia tum ista res generali concilio non fuit definita.* & paulò post dicit Hieronymū fuisse *in ea sententia, nempe in qua nos sumus, quia generale concilium nondum statuerat aliquid, de his libris*, lib. 1. cap. 10. de verbo Dei. Si hoc strictè intelligis de concilio, concedo, nullum enim concilium, quod post Apostolorum ætatem fuit, constituit canonem, neque constituere potuit. Si verò generaliter de canonis certitudine intelligis, tum est falsum. Iam tum enim fuit certus canon in Ecclesia. Eusebius enim lib. 3. cap. 10. ex Iosepho dicit, *non innumera apud nos volumina haberi, sed duos tantum & viginti libros esse, qui diuinitus esse inspirati creduntur.* Simile docet Melito *apud Euseb. lib. 4. cap. 26.* Et Origenes *apud eundem lib. 6. cap. 18.* Hieronymus *viginti duos libros in prologo Galcato canonicos esse asserit, & dicit, quicquid extra hos est, inter apocrypha ponendum esse.* Nazianzenus numerat eosdem *viginti duos libros, & addit, quicquid extra eos est, non esse in canonicis.* Athanas. *in Synop. Omnis nostra, inquit, qui Christiani sumus, scriptura diuinitus inspirata est, Libros habet non infinitos, sed finitos, ac certo canone comprehensos.* Cyprianus *in symbolo euidēti numero recenset ea omnia, quæ diuinitus inspirata, & Ecclesiis Christi tradita fuerunt, & cum illa recensuisset,*

set.

set, in his, inquit, concluserunt librorum numerum Veteris Testamenti. Idem docet Cyrillus catech. 4. Manifestè igitur falsum est, quod dicit Bellarminus, tū eam rem non fuisse determinatam. Deinde hæc responsio implicat contradictionem: eodem enim capite docet *Apostolos declarasse hos libros esse Canonicos. Etsi enim, inquit, non habentur testimonia a Synagoga Iudaica, habentur tamen ab Ecclesia Christiana, & hoc sufficit. Apostoli enim poterant sine alijs testimonijs declarare libros illos esse canonicos, quod & fecerunt, &c.* At hæc duo simul vera esse non possunt, aut enim falsum est *Apostolos hoc declarasse*, aut falsum est *patrum memoria istam rem non fuisse definitam*. Deinde omnes patres contrarium testantur. Cyprianus enim in symbolo negat eos *Ecclesia pro canonicis traditos esse*. Idem docet Cyrillus Cateches. 4. Athanasius in synopsi. Hieron. in prologo Galeat. Nazianzenus in carmine de lib. Can. Melito apud Euseb. lib. 4. cap. 26. & reliqui patres idem affirmant. Falsum igitur est, quod inquit Bellarminus, *Apostolos declarasse eos esse canonicos*, ac proinde concludo tempore patrum, fuisse certum, & determinatum canonem scripturarum, & hos libros à patribus extra canonem fuisse relictos. Idem non obstante Augustini auctoritate, iudicavit & subsequens Ecclesia. Brito enim in *Prefat. Hieronymi ad librum Iudith*, negat eos esse in canone, & sequitur sententiam Hieronymi in Prolog. Galeat. Idem docet Brito in *Prefat. Hieronymi ad librum Tobiam*. Sed & Lyra idem docet in *Prefat. ad Tobiam*. Præfator in glossam ordinariam, *Quia sunt multi, inquit, qui ex eo quod non multam operam dant S. Scriptura, existimant*

omnes

omnes libros, qui in Biblijs continentur, pari veneratione esse reuerēdos, atq; adorandos, nescientes distinguere inter libros Canonicos, & non canonicos, quos Hebraei inter apocrypha computant, unde saepe coram doctis ridiculi videntur, (nota ridiculos & indoctos habitos fuisse, qui hos libros numerabant inter canonicos) & perturbantur, scandalizanturq;, cū audiunt aliquem non pari cum ceteris ōnib; veneratione prosequi aliqd, quod in Biblijs legitur. Idcirco hic distinxim; & distincte numerauim; primō libros canonicos, & postea nō canonicos: inter quos tantū distat, quantū inter certum & dubium. Nam canonici sunt coniecti Spiritu S. dictante. Non canonici autem siue apocryphi, nescitur quo tempore, quib; siue auctoribus sint editi: quia tamen valde boni & utiles sunt, nihilq; in eis, quod canonicis obuiet, inuenitur, ideo Ecclesia eos legit, & permittit, vt ad deuotionem, & morum informationem a fidelibus legantur. Eorum tamen auctoritas ad probandum ea, quae veniunt in dubium, aut in contentionem, & ad confirmandam Ecclesiasticorum dogmatum auctoritatem non reputatur idonea, prout dicit Hieronymus in Prologis super Iudith. Et postquam enumerauit libros Canonicos vigintiduos, adijcit, quicquid autem extra hos est (de Veteri Testamento loquor) vt dicit Hieronymus, inter Apocrypha est ponendum. Isti sunt libri qui non sunt in canone, quos tamen Ecclesia vt bonos, & utiles libros admittit, non vt canonicos. Inter quos sunt aliqui maioris auctoritatis, aliqui minoris, nota eos non esse eiusdē auctoritatis. Nam Tobias, Iudith, & Machabaeorum libri, Sapientiae quoq; liber, & Ecclesiasticus, valde ab omnibus probantur: ita quod Augustinus libro 2. de doct. Christ. tres superiores numerat inter canonicos, & de Sapientia

atq;e

atq; Ecclesiastico dicit, meruisse eos recipi in auctoritatem, & inter propheticos debere numerari: & de libris Machabeorum lib. 18. de Ciuit. Dei, loquens de libris Esdra, dicit quod quamuis hebraei non habeant eos pro Canonicis, tamen Ecclesia habet illos pro Canonicis, propter quorundam martyrum passiones vehementes, atque admirabiles. Minoris autem auctoritatis sunt Baruch, & tertius ac quartus Esdra. Nam Augustinus loco supra dicto, nullam de his facit mentionem, cum tamen, ut dixi, alios apocryphos canonicis annumeret. Rufinus quoque in exposit. Symboli. Et Isidorus in Etymolog. ubi hanc Hieronymi diuisionem referunt, horum nihil meminerunt. Et paulò post, Neque aliquem moueat, quod in Iudith, & Tobia Prologis dicitur, quod apud hebraeos inter hagiographa leguntur: quia manifestus error est, & apocrypha pro hagiographa est legendū qui error in omnibus, quos uideri codicibus inuenitur, & inoleuit, ut puto, ex pietate, & deuotione exscribentium, qui deuotissimas historias horrebant annumerare inter apocrypha. Nam quod hic error multis retro annis codices occupauerit, ostendit Magister in historia Iudith, ubi dicit, Hic liber apud Chaldaeos inter historias computatur, & apud Hebraeos inter apocrypha, quod dicit Hieronymus in Prologo, qui sic incipit, *Viginti & duas litteras*. Si ergo in Prologo super Iudith legitur inter hagiographa, vitium Scriptoris est, quod in ipso titulo deprehendi potest. Ex quo miror, quod dictus Magister non aduertit eundem esse errorem, in Prologo Tobia, ut ipse dicat, hanc historiam Hebraei ponunt inter apocrypha, Hieronymus tamē in prologo suo dicit inter hagiographa. Glossa quoque super dicto Prologo Tobia dicit, potius & verius dixisset apocrypha, uel large accipit hagiographa quasi sanctorū scripta, & ita

non est de numero illorum nouem, qua proprie dicuntur
 Hagiographa, qua sunt de Catalogo. i. de numero viginti
 duorum istorum librorum Biblia. Nam cum Hieronymus in
 Prolog. Galeat. post enumerationem librorum canonicorum
 dicat: Hic prologus scripturarum quasi galeatum principi-
 um omnibus libris, quos de Hebraeo vertimus in Latinum,
 conuenire potest, ut scire valeamus quicquid extra hos est,
 inter apocrypha esse ponendum. Igitur Sapientia, qua vulgo
 Salomonis inscribitur, & Iesu filij Syrach liber, & Iudith,
 & Tobias & Pastor non sunt in canone. quomodo creden-
 dum est illum postea in illis prologis scripsisse inter hagio-
 grapha, & sibi ipsi contradicere? Si quis praeterea liberatori
 examine Hieronymi verba in dictis prologis perpenderit,
 animaduertet illum scripsisse apocrypha non hagiogra-
 pha. Dicit enim in prolog. Tobia, Exigitis ut librum Chal-
 daeo sermone conscriptum, ad Latinum stylum traham: li-
 brum utique Tobia, quem Hebraei de catalogo diuinarum
 scripturarum secantes, his quae apocrypha memorant,
 manciparunt. In Iudith autem ait, apud hebraeos liber Iu-
 dith inter apocrypha legitur, cuius auctoritas ad roboran-
 da illa, qua in contentionem veniunt, minus idonea iudica-
 tur. Cum ita dicat Hebraeos secare Tobiam de catalogo S.
 scripturarum, & Iudith auctoritatem minus idoneam iu-
 dicari, si inter hagiographa numeraret, & non inter apo-
 crypha, contraria videretur eodem in loco scripsisse. Sed ut
 dixi. scriptores hoc nomen Apocrypha horrente deuotione,
 ac pietate quadam, reiecto Apocrypha, Hagiographa scri-
 pserunt. Rufinus vero, ubi supra, enumeratis libris canoni-
 cis, in quibus cum Hieronymo concordat, infert: Haec sunt
 quae patres inter canonem concluderunt, ex quibus fidei no-
 stra assertiones constare voluerunt. Sciendum tamen est,
 quod

quod & alij libri sunt, qui non canonici, sed Ecclesiastici à maioribus appellati sunt, ut Sapiencia qua dicitur Salomonis, & alia Sapiencia, qua dicitur filij Syrach, & infra, eiusdem ordinis est libellus Tobie, & Iudith, & Machabeorum libri. Et infra, qua omnia legi quidem in Ecclesia voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his confirmandam. Ceteras verò Scripturas apocryphas nominarunt, quas in Ecclesia legi noluerunt. Hoc primitiue & subsequenti Ecclesie iudicium cum Chemnitius & alij viderent, & tamen animaduertent eos à Papa inter canonicos nominari, dixerunt Papam libros non canonicos facere canonicos, & canonicos facere non canonicos. Ad hoc respondes esse impudentem calumniam, neque esse vestra asserta, sed nostra commenta. Addis Papam & Ecclesiam non habere potestatem faciendi libros non canonicos, canonicos: sed habere potestatem distinguendi inter libros non canonicos, & canonicos. Hoc ego cum stupore legi. Ipse enim cum Chemnitio in eadem fui sententia. Itaque ut intelligatur, an Chemnitius verum dixerit, an verò tu eum calumnie & mendacij rectè in simularis, age repetamus eam sententiam paulò altiùs. Ac primùm memini me in quodam papista legere, scripturam à Papa non approbatam non habere plus auctoritatis, quam fabulas Esopi. Sed quoniam librum, in quo hoc legi, nunc non habeo, non possum locum annotare, & ob eam causam hoc dictum non vergebō. Vide Wittakerum contra Duræ. lib. 1. sect. 31. & Hessusium de sexcentis errorib. cap. de verb. Dei. Certè Ioannes Eccius in Enchiridio locorum communium adversus Lutherum, disertè scribit Scripturam non esse authenticam sine auctoritate Ecclesie. In Propositio-

ne de Ecclesia, & eius auctoritate, ubi diluit obiecta, num. 3. Et Pigijs lib. 1. Hierarchiæ Eccles. cap. 2. dicit omnem scripturæ auctoritatem ab Ecclesia auctoritate pendere. & addit inde factum esse, ut *Marci Evangelium*, qui non fuit Apostolus, sit receptum, *Bartholomæi verò*, qui Apostolus erat, sit reiectum. Ob eandem causam dicit factum, ut *Luca Evangelium*, qui non vidit Dominum, sit receptum: *Nicodemi verò*, qui vidit Dominum, sit reiectum. Stapletonus lib. 9. cap. 14. doctr. princip. dicit esse penes Ecclesiam huius temporis, *librum aliquem nondum in canonem receptum, Apostolorum tamen tempore scriptum, & nunquam Ecclesiæ iudicio reprobatum*, (exempli causa *librum Hermæ & constitutiones a Clemente editas*) in numerum librorum sacrorum et cererò canonicorum referri posse. quod & ante me obseruavit illud decus Angliæ *Vittakerus cōtra Duræ*. lib. 1. sect. 27. Huiusmodi multa ex vestris libris colligi possunt. In Colloquio *Vormatiensi*, anno 17. vestri dixerunt *Scripturam esse nasum cereum, librum omnis discordiæ, dubiam, incertam, & normam plumbeam*. Sed fieri potest, *Bellarmino*, ut cōmodiùs sentiatis, quàm loquamini. Itaque istis missis, ex *Decretorum* libris afferam, quid *Papa* cum tota sua cohorte de hac re senserit. *Nicolaus Papa Distinct. 19. c.* Si Romano-
rum, s. Quibus, *Quoniam*, inquit, *si Vetus Nouumq; Testamentum sunt recipienda, non quòd codici Canonum ex toto habeantur annexa: sed quòd de his recipiendis Sancti Pape Innocenty prolata esse videtur sententia; restat nimirum quòd Decretales Rom. Pontificum epistole sunt recipienda.* Et cap. in *Canonicis, Distinct. ead.* difertè dicitur, *inter Canonicas Scripturas Decretales epistole con-*

numerantur. Ante etiam ostendi Gelasium expun-
 gere *libros Samuelis ex Canone*, & Innocentium ad-
 dere *quartam Iohannis ad Canonem*. Ex hac nuda
 narratione apparet, Bellarmine, eos non menda-
 citer, neq; impudenter calumniari, sed veritatem
 dicere, qui hoc vobis tribuunt. Quod verò tu cum
 quibusdam alijs dicis, *Ecclesiam non habere potesta-*
tem librum non Canonicum faciendi Canonicum; sed
 tantum *habere potestatem discernendi libros canonicos ab*
ijs, qui non sunt Canonici, metuo vt tu ipse ita sentias:
 defendis enim Tridentinum concilium, in quo hi
 libri, qui revera Canonici non sunt, in Canonem ta-
 men relati sunt: Deinde tua argumenta ducuntur à
 Paparum quorundam approbatione. Præterea dicis
 libros alios esse apocryphos, ob eam maximè causã,
 quòd *aliqui Pape eos non approbauerint*. Atq; Paparum
 approbatio istius rei causã esse non potest. Nõ enim
 quia Papa librum approbat, ideo est Canonicus: sed
 quia *diuinitus inspiratus est*, ideo est Canonicus. Quã
 ob causã cum velles probare, hos libros esse Ca-
 nonicos, debebas indubitatis testibus, & immotis ar-
 gumentis ostendere, eos esse diuinitus inspiratos.
 Hoc quoniam non facis, suspecta est mihi tua oratio.
 Fortè vis Ecclesiam habere potestatem distinguendi
 libros non canonicos à canonicis, & propter istam
 distinctionem, libros esse vel non esse canonicos.
 Sed si ita sentis, tum ludis verborum inuolucris. Hoc
 enim idem est, atque illud prius. Si verò ingenuè
 sentis, Ecclesiã posse libros canonicos à nõ canonicis
 distinguere, & eos nõ propter Ecclesiæ distinctione;
 sed propterea, quòd *Dei verbum sunt*, vel quòd *diu-*

nitus inspirati sunt, esse libros Canonicos; tum nobiscum sentis: & si hoc ita est, tum da gloriam Deo, & palam testare Romanos Papas, qui in suis decretis contrarium docuerunt, errasse. Quod si feceris, patefacies studium tuum in indaganda veritate: si non feceris, ostendes te aliud loqui, & aliud sentire. Post hoc ponit Bellarminus tria *κεῖνη*, iuxta quæ Ecclesia hos libros canonicos esse iudicauerit. Primum, *quia Apostoli declarauerunt eos Canonicos*, at pagina sequenti dicit Hieronymi ætate *nihil de hac re statutum fuisse*. Esse autem hoc ab Apostolis determinatum, & hoc ipsum Hieronymi ætate non esse determinatum, sunt contradictoria. Deinde iam antè ostendimus Apostolos non statuisse hos libros esse Canonicos. Proinde primum hoc *κεῖνη* est falsum, & ob eam causam hi libri non sunt Canonici. neq; est, quo se tueri Bellarminus possit; nisi velit ad nouam reuelationem confugere. Secundum, *quia hi libri sunt reliquis Canonicis conformes*. At non quicquid Canonicis libris conforme est, hoc est Canonicum. Deinde hi libri non sunt Canonicis libris conformes. Vnum enim librum ex his Hieronymus dicit *vitiosum* esse, alterum *fabulosum*. At vitiosum & fabulosum non est veritatis regulæ conforme. Prætereà in singulis libris ostendemus, eos non esse canonicis conformes. Tertium, *quia omnes Christiani eos paulatim pro canonicis receperunt*. Sed hoc esse falsum constat ex præcedentibus: imò patres, quicumque ante Augustinum recensuerunt canonem, disertè eos à canone reijciunt: posteriores item omnes, teste præfatore in Glossam ordinariam, eos cum primitiua Ecclesia *extra canonem ponunt*, &

cum

cum eadē eos legi ad adificationem permittūt. Cū igitur hi libri ab Apostolis non sint approbati, neque sint canonicis per omnia conformes, neque sint à primitiua & subsequente Ecclesia pro canonicis recepti, sequitur alia *uestigia* excogitanda esse, aut eos non esse in canone. Nos cum vniuersa primitiua & subsequente Ecclesia pronunciamus, *receptos eos esse ab Ecclesia, ut ad morum informationem in ea legantur, eorum tamen auctoritatem ad probandum ea, qua in contentionem veniunt minus idoneam reputari, ut dicit Hieronymus in Prologo super Iudub, & in prologo super parabolis Salomonis. Lyra in prologo Tobia.*

CAPVT VI.

Esthera Additiones non esse principium Christianorum dogmatum, vel non esse regulam fidei.

HActenus in genere ostēdimus hos libros & has Additiones non esse regulam fidei: sequitur ut idem de singulis in specie ostendamus. Et quoniam Bellarminus non ab integris libris, sed ab Additionibus exorsus est, igitur nos iisdem vestigijs insistentes, ab Additionibus iisdem ordiemur. Primo loco ponit Estheram. Hunc aliqui in canone non ponunt. Melito apud Euseb. lib. 4. cap. 26. Athanasius in Synopsi. Nazianzenus in Carminibus de S. Scriptura libris. Putabant enim eum ad aliud volumen pertinere, ut idem Athanasius in Synopsi; vel eum sub Esdra libris comprehendebat, ut Isidorus. Porro hic liber partim extat hebraicè, ut decem priora capita; partim græcè, ut septem capita posteriora. De illis decem capitibus non est cotrouersia. Vtraque enim pars fatemur ea esse canonica. Itaque de illis verba non faciam. Tan-

tum controuersia est de septem illis posterioribus capitibus. Ea Bellarminus dicit esse canonica, nos negamus. Ille probat suam sententiam sex argumentis, quæ ordine expendemus. Primum argumentum, quia aliqui patres retulerunt hunc librum in canonem.

Quoscumque libros aliqui patres in canonem retulerunt, ij sunt canonici. Sed Estheram aliqui patres in canonem retulerunt. Ergo hæc septem posteriora capita sunt canonica.

Respondeo, Aliud esse in conclusione, quam in præmissis. Non enim sequitur *hæc septem capita esse Canonica*: sed *genuinam Estheram esse Canonica* ex præmissis efficitur. Deinde maior est falsa. Clemens enim *tertium Machabæorum*, item *duas epistolas Clementis*, & *eiusdem Constitutiones in Canone ponit*, Canone Apost. 84. Innocentius *quartam epistolam Ioannis* Canoni adiecit, ad Exuperium Cap 7. Irenæus recipit *librum Hermæ*. Eusebius lib. 5. Ecclesiast. Hist. cap. 8. Tertullianus recipit *librum Enoch* de habitu muli. cap. 3. & ibi Pamel. Neq; tamen tertius Machab. & liber Hermæ, neq; liber Enoch, neq; quarta Iohannis, neq; Clementis epistolæ, vel eius Constitutiones sunt Canonicae. Ad Minorem dico. multos patres Hesteram in Canonem retulisse, sed *genuinam tantum*. Estheram enim in Canone posuerunt, & hæc capita septem disertè exceperunt, Athanasius in Synopsi postquam Canonicos libros enumerasset, dicit in Veteri Testamento esse alios libros non Canonicos, & ne dubitandi materia esset, nominat *Sapiëntiam, Ecclesiasticum, Tobiam, Judith, & Esther cuius initium est, anno secundo, etc.* Hieronym. in Præfat. ad Paralip. dicit ad

eit ad Hebræos reuertendum esse. Idem in Præfat. *Est* dræ
 dicit abijcienda esse, qua non sunt apud Hebræos. Sed hæc
 septem capita non sunt apud Hebræos, Idem Hiero-
 nymus in 10. cap. *Esther*. dicit, se hæc septem capita obe-
 lo, id est, veru pranotasse. Rectè Sixtus Senensis lib. 1.
 pag. 33. Canon ille, intelligendus est de veris ac genuinis
 partibus, non autem de laceris quibusdam appendicibus,
 & pannosis additamentis, à quovis incognito auctore teme-
 re apposis, & vtrunque insutis, qualia sunt huiusmodi
 ultima capitula, qua non solum Hugo Card. Lyra, Diony-
 sius Carthusianus, ceteriq; recentiores auctores negant esse
 Canonica, sed & D. Hieronymus à toto *Esther* volumine
 resecat, seu vitiatam partem, & lacinosis verborum sinibus
 cōsistēta, ex his qua ex tempore dici poterant, sicut solitum est
 scholaribus discipulis sumpto themate excogitare. Origenes
 quoq; ad Iulium Africanum hæc eadem Additamenta ex-
 plodit. Negari igitur potest, Bellarmine, patres hæc
 Additamenta in canonem retulisse. Secundum argu-
 mentum, quia aliqui patres dixerunt hæc septem ca-
 pita esse sacra.

Quem librum aliqui patres sacrum esse dicunt, il-
 le est canonicus, Sed hæc septem capita aliqui
 patres sacra esse dixerunt. Ergo hæc septem
 capita sunt canonica.

Respondeo, Maiorem esse falsam. Clemens enim
 tertium *Machab.* item, duas epistolas Clementis, & eiusdem
 constitutiones, sacras & sanctas vocat, canone Aposto-
 lico 84. Et hæc tamen propterea canonica non sunt.
 Ad Minorem dico, hæc septem capita κατὰ συνῆκδοχὴν
 sacra dici posse. Sunt enim in illis quædam sacra, &
 propterea tamen non sunt canonica. Tertium Argu-

mentū, quia hæc septem capita in Ecclesia leguntur.

Quod in Ecclesia legitur, illud est canonicum. Sed hæc septem capita in Ecclesia leguntur. Ergo hæc septem capita sunt canonica.

Respondeo, Maiorem esse falsam. Nam & *historia martyrum* in Ecclesia legitur. Concilio Carthag. 3. Canone 47. *Tertius* item & *quartus Esdra* in Ecclesia leguntur. Bellarminus lib. 1. de Verbo Dei cap. 20. *Hermes* item in Ecclesia legitur, Euseb. Ecclesiast. hist. lib. 3. cap. 3. Ruffinus in Symbolo, Hieronymus in Catalogo cap. *Hermes*. *Ephrem* in Ecclesia legitur. Hieronymus in Catalog. cap. *Ephrem*. *Clemens* in Ecclesia legitur, Niceph. lib. 3. cap. 18. Et tamen hi libri non sunt canonici. Ad Minorem dico duplices esse libros, qui in Ecclesia leguntur. Alios Canonicos, alios non Canonicos. Canonicos in Ecclesia legi extra controuersiam pono, non Canonicos in Ecclesia legi probo his testibus. Athanasius in Synopli, *præter hos, inquit libros, sunt & alij Veteris Testamenti libri non Canonici, qui Catechumenis tantum leguntur, ut Sapientia, Ecclesiasticus, Esther cuius initium est, Anno secundo regnante Artaxerxe, Iudith, & Tobias, Cyprianus in Symbolo dicit alios libros non Canonicos, sed Ecclesiasticos à maioribus vocatos esse, ut Sapientiam, Ecclesiasticum, Tobiam, Iudith, & Machabæorum libros, & addit maiores voluisse, ut in Ecclesia legerentur, non ut proferrentur ad auctoritatem fidei ex ijs confirmandam.* Hieronymus præfat. ad libros Salom. eos quidem, inquit, *legit Ecclesia* (loquitur de Iudith, Tobia, & Machabæorum libris) *Sed inter Canonicas scripturas non recepit.* Item hæc *legat Ecclesia* (loquitur de Sapientia

tia & Ecclesiastico) ad edificationē plebis, non ad fidem confirmandam. Idem docet Lyra in Prologo ad Tobias, & Brito in Prologo ad Iudith, & præfator in Glossam ordinariam, & multi alij. Vnde apparet hos libros, in Ecclesia legi, & tamen non esse canonicos. Quartum argumentum, Quia Origenes dicit, hæc septem capita esse canonica. *In epist. ad Africanum.*

Quicquid Origenes dicit, hoc est verum. Sed Origenes dicit, hæc septem capita esse canonica.

Ergo hæc septem capita sunt Canonica.

Respondeo Maiorem esse falsam. Non enim quicquid dixit Origenes, hoc est verum. Ad minorem dico Epistolam Origenis legi apud Eusebium *lib. 6. cap. 23.* Sed in eo loco non fit Estheræ mentio. Deinde idem Origenes apud Euseb. *Ecclesiast. hist. lib. 6. cap. 18.* Canonem Veteris Testamenti constituit secundum Hebræos. Sed hæc septem capita Hebræi nunquam agnouerunt. Postremò si Origenis testimonio standum est, tum Iudith, Tobias, Baruch, Sapientia, Ecclesiasticus & Machabæici non sunt in Canone, Ille enim apud Euseb. *lib. 6. Ecclesiast. Hist. Cap. 18.* Catalogum Canonorum librorum recensens, hos omnes præerit. Sanè Sixtus Senensis *lib. 1. sect. 3. pag. 33.* dicit Origenem ad Iulium Africanum hæc eadem *Aditamenta explodere.* Quintum argumentum, Quia aliqui patres ex his septem capitibus testimonia allegant.

Ex quibus libris aliqui Patres testimonia allegant, ij sunt Canonici. Sed ex his septem capitibus aliqui patres testimonia allegant. Ergo hæc septem capita sunt Canonica.

Respondeo Maiorem esse falsam. Eusebius enim lib. 5. Ecclesiast. Hist. cap. 4. *pastorem* allegat. Athanasius in orat. contra Arrianos *quartum Esdra* allegat. Idem facit Cyprianus Epist. 74. Quin ipse Paulus in 1. ad Corinth. cap. 15. vers. 33. citat *Menandrum*, Act. 17. vers. 28. citat *Aratum*. Ad Tit. 1. vers. 12. citat *Epimenidem*, Iudas citat *Enoch*. Sed hi non sunt canonici. Ergo non quoscunq; libros patres citant, illi sunt Canonici. Sextum argumentum. Quia *Synodus Tridentina* iudicauit hæc septem capita esse Canonica. Sed hæc Synodus nos non magis mouet, quàm ea, quæ Christum condemnauit. Atq; hæc sunt Bellarmini argumenta pro his septem capitibus. Nunc immotis rationibus ostendam, ea non esse canonica. Primum Argumentum, quia hæc septem capita sunt originaliter scripta græcè.

Nulli libri Prophetarum Veteris Testamenti, sunt originaliter scripti græcè. Sed hæc septem capita sunt originaliter græcè scripta. Ergo hæc septem capita non sunt à prophetis scripta.

Bellarminus, Maiore concessa negat Minorem, & dicit *probabile esse*, hæc septem capita olim existisse Hebraicè. Sed Eusebius lib. 3. Ecclesiast. hist. cap. 10. Et Iosephus lib. 1. contra Appion. dicunt Prophetarum successionem debere certam et exploratam esse. Quod verò tantum probabile, siue credibile est, hoc neq; certum, neq; exploratum est. Deinde Lucas dicit cap. 1, 4. *ideo se scripsisse, ut haberemus eorum rerum, quas Apostoli uina uoce tradiderunt ἡσφάλας*. Sed quod tantum probabile siue credibile est, hoc non est ἀσφάλης. præterea Hieronymus disertè dicit

dicit hæc non haberi in Hebræo, & apud nullum poenitentis ferri interpretum. Lyra dicit hæc ab Iosepho & ab alijs esse conficta, & postea vulgata editioni inserta, cap. 10. Idem docet Sixtus Senensis lib. 1. sect. 2. cap. Esther. fol. 24. Hæc etsi sufficerent ad illam Responzionem: tamen libuit Bellarmino suam sententiam aliquot argutioribus probare, quas omnes expendemus. Primum dicit Iosephum lib. 11. Antiquit. cap. 6. habere quadam, que sunt in his septem capitibus. Hinc infert ea fuisse antea hebraicè scripta, & Iosephum sua ex ijs descripsisse. Argumentum tale,

Quicumq; libri habent aliquid, quod est in Iosepho, illi prius fuerunt hebraicè scripti, & Iosephus hoc ex ijs descripsit. Sed hæc septem capita habent aliquid quod est in Iosepho. Ergo Iosephus sua ex ijs descripsit, & hæc prius fuerunt Hebraicè scripta.

Respondeo hoc argumentum nihil probare. Sunt enim multi libri hebraici, qui non sunt canonici. Potuit igitur Iosephus hæc ex hebraicis, & non canonicis libris scribere. Deinde Iosephus multa habet, quæ non sunt ex canonicis hebræorum libris. Sanè historia a. 7. cap. 11. libr. ἀρχαιολογίας vsq; ad finem 20. libri non est in canonicis hebræorum libris. Postremò æquè bene sequitur, Auctorem Esther descripsisse ex Iosepho, quàm Iosephum ex illo. Atq; in hanc sententiam magis inclinat Lyra in 10. caput, Esther *Cetera*, inquit, *que sequuntur*, non intendo exponere, tum quòd satis apparet eorum sententia ex prædictis: tum quòd non sunt in hebræo, neq; in scriptura canonica. Sed magis videntur à Iosepho & alijs auctoribus

conficta, & postea editioni vulgata inserta. secundum quod dicit Hieronymus in prologo huius libri. d. addens ea, quæ ex tempore dici poterant, sicut solitum est scholaribus discipulis sumptio thematè excogitare. Idem docet Sixtus Senensis lib. 1. sect. 2. Cetera sex capitula, inquit, usque ad finem libri, ab incerto græco scriptore addita sunt ex varijs historijs, præcipue verò ex 11. libro Antiquitatum Iosephi: ex quo exemplum litterarum Haman et exemplum epistola regis Artaxerxis, quæ 13, 16. huius libri capite recitantur, ad verbum desumptæ sunt. Hoc cum videret Bellarminus, attulit aliam Responzionem, & dicit historiam Esther *κατ' ἐπιτομὴν* primum hebraicè scriptam esse, alio deinde tempore eandem historiam ab alio copiosius scriptam (nota eiusdem historiæ duos diuersos libros secundum Bellarminum) & à Lyfimacho in Græcam linguam translata esse. Prioris auctoris librum dicit hebraicè exstare, & istis 10. capitibus comprehensum esse. Posterioris verò libri translationem tantum ad nos peruenisse, eamq; his septem capitibus comprehensam esse. Sed hoc est fallum. Lyfimachus enim non totum librū, sed tantum Epistolam Phurim in græcam linguam transtulit. ut cap. 11. vers. 1. scribitur. Deinde hæc 10. capita, quæ Hebraicè exstant, seriem historiæ magis explicant, quàm hæc septem capita, quæ Græcè extant. Hieronymus enim, Lyra, & Sixtus Senensis nullam historiæ seriem in ijs agnoscunt, sed testantur ea esse laceras quasdam appendices, & pannosa Additamenta, temerè apposita, & vtrūque insuta, quod autem hæc ipsa additamenta quibusdā locis copiosiora sunt, caussa est quod ex ijs, quæ ex tempore dici poterant, lacinosissimis verbis

sinibus

finibus conficta sunt. Ergo hæc 7. capita non sunt iste liber, de quo loquitur Bellarminus; aut quod dicit falsum est. Postremò etiamsi verum esset, his 7. capitibus eandem historiam copiosius scriptam esse, quàm ijs decem: tamen ideo non sequeretur, ea esse canonica. Iosephus enim historiam creationis fusiùs explicat, quàm Moses; & tamen Iosephus non est canonicus. Nisi igitur Bellarminus alias rationes habuerit; relinquitur hæc 7. capita esse originaliter Græcè scripta, ac proinde non esse canonica. Secundum Argumentum, quia hæc septem capita cum canonica scriptura ex diametro pugnant.

Quod cum canonica Scriptura ex diametro pugnat, illud non est canonicum. Sed hæc septem capita cum canonica scriptura ex diametro pugnat. Ergo hæc 7. capita non sunt canonica.

Maiorem pono extra controuersiam. Minorem probo. Genuina enim Esther dicit insidias duorum Eunuchorum per Mardocheum detectas esse *anno 7. Asueri*, Esth. cap. 2. vers. 16. Addititia autem dicit detectas esse eas *anno secundo eiusdem*, Esth. cap. 11. vers. 2. Bellarminus respondet vndecimũ & duodecimũ caput pertinere ad principiũ libri, & id quod 11. & 12. capite narratur, tantum *de somnio*; quod verò 2. cap. dicitur, de *insidiarum detectione* intelligendum esse. Sed hoc implicat contradictionem. In priore enim argumento dixit esse *duos diuersos libros, & utrumque eandem rem narrare, sed alterum copiose, alterum breuiter*. Hic verò cogitur dicere esse *unum & eundem librum; & in Græco non narrari idem, quod in hebraeo*. Quæ duo simul vera esse non possunt. Deinde

de si Bellarmini sententia admitteretur, sequeretur 5. integros annos effluxisse inter somniū Mardochei, & inter insidiarum detectionem. Sed hoc non esse verum, apparet ex fine 11. & ex principio 12. capitis. Sic enim inquit, hoc somnium, consiliūq; Dei sibi representatum Mardocheus experrectus in animo suo condidit, idq; omni ratione cognoscere voluit, donec nox aduenisset, agebat autem eo tempore Mardocheus in regia cum Bagatha & Thara, duobus regis Eunuchis aula custodibus, & intellexit eorum consilia, studiaq; exploravit, atque didicit, quemadmodum regi Artaxerxi manus afferre conarentur, eosque ad regem detulit. Vnde apparet non 5. integros annos; sed tantum vnū diem inter somniū Mardochei, & insidiarum detectionem effluxisse. Difertè enim dicit Mardocheum eo tempore insidiarū machinationem audiuisse, & patefecisse, quo de somnio cogitabat. Sed cogitabat de somnio postridiè eius diei, quo somniauerat. Si Bellarminus hīc nouam anticipationem cōminiscetur, implicabit se noua contradictione. Dixit enim 11. & 12. caput pertinere ad principium libri fol. 34. linea 34. Deinde dicit hęc omnia in grecis codicibus suo ordine collocata esse; At in ijs 11. & 12. caput tanquam vna Appendix coniunguntur, idem fit in *Versione Hieronymi*, ad quam prouocat Bellarminus. Aut igitur falsum est 5. annos effluxisse inter Insidiarum detectionem, & Mardochei somnium: aut falsum est 11. & 12. caput pertinere ad principium libri. Secundò genuina Esther dicit Mardocheū propter Insidiarum detectionem nulla premia accepisse, Esther cap 6. vers. 3. Addititia verò dicit eum premia accepisse, Esth. cap 12. vers. 5.

Bel-

Bellarminus respondet hæc intelligenda esse per anticipationem, hoc est, vult Mardocheum eo tempore non accepisse præmium, cum rex sibi prælegituberet annales, postea verò egregio munere ornatum esse, & hoc munus intelligi debere per illud, quod cap. 12. & 6. narratur, nempe *exaltationem Mardochei*. Sed hoc verum esse non potest. Haman enim cap. 12. vers. 6. Mardocheo, eiusq; populo perniciem struebat, postquam Mardocheus ita à rege exaltatus esset. At ex cap. 6. & 7. colligi potest, Hamanem fuisse suspensum eodem die, quo Mardocheus euehebatur. Hæc simul vera esse non possunt. Homo enim suspensio sublatus nemini perniciem machinari potest. Deinde hæc responsio de anticipatione nouam cōtradictionem implicat. dixit n. pag. 34. l. 32. *11. & 12 caput ad principium libri pertinere*. At ipsa detectio facta est cap. 2. vers. 22. Si igitur duodecimum caput iuxta historię seriem ante primum collocari debet, doceat Bellarminus, quomodo Mardocheus pro delatione ornatus sit, priusquam detulisset? Preterea addititia Esther dicit Hamanem fuisse Mardocheo, eiusq; populo perniciem machinatum *propter detectos Eunuchos*, Esther cap. 12. vers. 6. Genuina verò dicit id factum esse *propter denegatam adorationem*, Esth. cap. 3. 5. Ad hoc nihil respondet Bellarminus. Porro genuina Esther testatur regem se valdè *benignè intuitum esse*, Esth. cap. 5. vers. 2. Addititia verò dicit regem se valdè *saui adspexisse*, Esth. 14. 70. Denique genuina Esther dicit ludæos exitio destinatos esse *13. die Adar*, Esth. 3. 13. & 8. 12. & 9. 1. Addititia verò dicit eos destinatos esse exitio *14. die Adar*, Esth. 12.

6. Neque ad hæc quicquam respondet Bellarminus. Cùm igitur hæc septem capita non obstantibus Bellarmini conciliationibus cum genuina Esther ex diametro pugnent, manifestum est ea non esse canonica. Tertium argumentum, quia hæc 7. capita cum historica veritate pugnant.

Quod cum historica veritate pugnat, id non est canonicum. Sed hæc septem capita cum historica veritate pugnant. Ergo hæc septem capita non sunt canonica.

Maiorem pono extra controuersiam. Minorem probo. Addititia n. Esther docet, cap. 16, 14. Hamanem voluisse regnum Persarum ad Macedonas trāsferre. Hoc verò ante ætatem Philippi, qui est Alexandri Magni pater, fieri nō potuit. Nam ante illud tempus regnū Macedoniæ nullas habuit vires, multo minus habuit vires Persis formidabiles. Vnde apparet hūc personatum Hamanem vel fuisse coætaneū Philippo, vel vixisse post ætatem Philippi. Deinde hic Hamā insidiatus est Mardocheo c. 12, 6. Sequitur ergo & illū fuisse Mardocheo coætaneū. At genuina Esther dicit Mardocheū simul cum *Iechonia Babylonē abductū esse*, cap. 2, 7. Sed à captiuitate Babylonica ad exitum Philippi ferè sunt 300. āni. Si igitur hæc oīa vera sunt, sequitur Mardocheū ad minimum fuisse 300. annorum, cū Estheram regi locaret. At eo tempore nemo ad istam ætatem perueniebat. Bellarminus vt hūc se expediat, mutat se in omnes formas, reijcit opinionem Cani, vituperat sententiam Genebrardi, contemnit iudicium Senensis, Carionis, Benedicti & aliorum. Sed aqua ei hæret, vt est in prouerbio.

Dicit

Dicit non ipsum Mardocheum abductum esse in captiuitatem, sed in parētibus eum descendisse. At hoc quoniā in scriptura auctoritatem non habet, potest eadem facilitate à nobis contemni, qua ab illo approbari. Hoc cū videret Bellarminus, excogitauit aliā solutionem, & dicit Paulum Eremitam fuisse 115. annorū. Ergo Mardocheum potuisse Longimani ætatem attingere. Sed etiam si Mardocheus potuisset attingere Longimani ætatem: tamen ideo quæstio non esset soluta. Tempore enim Longimani nullæ erant vires Macedonum, neq; eo tempore regnum Persarum per Hamanem ad Macedonas transferri potuit. Deinde Esther fuit Mardochei patruelis cap. 2, 7. Ergo vel fuit ei cōtanea, vel non multo iunior. At scriptura dicit eam fuisse omnium puellarum pulcherrimam, sed anus 300. annorū neq; puella est, neq; pulcherrima inter puellas. Imò si quis cōcedat Estheram fuisse Mardocheo 100. annis iuniorem (quod tamen fieri vix potest) manet tamen eam 200. annorum fuisse, cū regi nuberet. Sed anus 200. annorum neq; puella est, neq; tam formosa esse potest. Hoc adeo mouit Sixtum Senensem, vt pronunciarit cum Hieronymo, Origene & L. yra hæc capita non esse canonica, cui iudicio nos subscribimus. Quartum argumentum, Quia hæc 7. capita sunt scripta post ætatem Artaxerxis.

Quicquid in Veteri Testamento post ætatem Artaxerxis scriptum est, hoc non est canonicum. Sed hæc 7. capita post ætatem Artaxerxis scripta sunt, Ergo hæc 7. capita non sunt canonica. Maiorem prebo, Iosephus lib. contra Appion.

omnia, inquit, quæ ab Artaxerxe vsq; ad nostram ætatem scripta sunt, non eadem fide, quæ primis debetur, digna ducuntur, pro eo, quòd non ita constiterit prophetarum iugis & explorata successio. Idem docet, Eusèb. Ecclesiast. hist. lib. 3. cap. 10. Minorem probo, quia cap. 11, 1. fit mētio Ptolomæi & Cleopatra. Deinde Lyra & Sixtus Senensis docēt hæc ab Iosepho conficta esse. At illi, vt & Iosephus, vixerunt longo tempore post Artaxerxen. Postremò, horum 7. capitū sunt duæ Editiones, vna Græca, altera Latina, illæ inter se non cōueniunt cap. n. 15. in principio in vulgata Latina legimus, *Et mandauerit ei (hand dubiè, quin Esther Mardocheus) vt ingrederetur ad regem, & rogaret pro populo suo, & pro patria sua, & memorare (inquit) dierum humilitatis tue, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Haman secundus à rege loquutus est contra nos in mortem, & tu inuoca Dominū, & loquere regi pro nobis, & libera nos à morte.* Hæc oīa in græca defunt. Dicat Bellarminus quænam hic sit regula veritatis, & quam ob causam; Nam si græcam editionem dicit regulam esse, cōdemnat editionem vulgatam. Si vulgatam, tum doceat, qua ratione illud sit authenticum, quod ab originali non est profectum. Cū igitur hæc 7. capita sint originaliter scripta græcè, idque post ætatem Artaxerxis, & multa habeant, quæ cū historica veritate, & canonica scriptura pugnant, cū denique ipsæ horum capitum editiones inter se pugnet, sequitur ea canonica esse non posse. Nos statuimus cum Athanasio in synopsi *Esther*, cuius initium est, Anno secundo regnante Artaxerxe, esse librum V. T. non canonicum.

CAPVT VII.

Baruch non esse principium aut regulam Christianorū dogmatum.

Superiore capite ostēdimus septem capita posteriora Estheræ non esse canonica: nunc differemus de Baruch: Hunc Bellarminus dicit esse canonicum, nos negamus. Ille probat suam sententiā sex argumentis, quæ ordine expēdemus. Primum argumentum, quia est à synodo Tridentina approbatus. Secundum quia legitur in Ecclesia. Tertium quia aliqui patres ex eo testimonia allegant. Ad hæc tria argumenta respondi capite superiore, neq; est necesse ut istæ Responsiones hîc iterentur. Quartum argumentum, quia vocatur à quibusdam diuina scriptura.

Quemcunque librum aliqui patres nominarunt diuinam scripturam, ille est canonicus. Sed aliqui patres vocarunt Baruch diuinam scripturā. Ergo Baruch est liber Canonicus.

Respondeo Maiorem esse falsam. Ambrosius enim *quartum Esdræ Dei verbum & diuinum vocat*, de bono mortis cap. 10. & lib. 2. in Lucam, de nomine Precursoris. Et tamen liber quartus Esdræ neq; Dei verbum, neq; diuinus est. Ad Minorem dico, esse in Baruch quædam diuina, & ob eam causam eum scilicet diuinum vocari, & tamen non esse Canonicum. Quintum argumentum, quia aliqui patres putarunt eum esse partem Jeremiæ.

Quem librū aliqui patres Jeremię esse putāt, ille est canonicus. Sed Baruch est ille, quem aliq; patres Jeremię esse putāt. Ergo Baruch est Canonicus.

Bellarminus more suo Maioris falsitatem dissimulat.

mulat, & Minorem, quæ non est controuersa, probat multis testimonijs. Sed ego Minore concessa, nego Maiorem. Non enim sequitur Baruch ideo esse canonicum, quòd eum aliqui patres Ieremiæ esse putarunt; sed eos patres errasse rectè sequitur. Sextum Argument. Quia Hilarius ponit Baruch in Canone.

Quos libros Hilarius in canone posuit, illi sunt canonici. Sed Hilarius in canone posuit Baruch. Ergo Baruch est canonicus.

Nego Maiorem. Hilarius enim Præfat. in psalm. numerat 22. libros ad numerum litterarum Hebraorum. Deinde addit adhuc duos nempe Tobiam & Iudith nullam aliam ob causam, quàm quod Græci habent 24. litteras. Quod fanè iudicium leuissimum est. Nã si ista ratio valet, apud Latinos erunt tantum viginti tres libri canonici. Illi enim tantum habent viginti tres litteras. Deinde & Minorem nego. Hilarius n. in Catalogo librorum Canonicorum nullam facit Baruch mentionem. Dicit enim *Ieremias cum Lamentatione & Epistola*. Si Bellarminus dicit hoc de epistola apocrypha, quæ ad finem Baruch ponitur, intelligendum esse, respondeo hoc non dicere Hilarium. Deinde extat epistola apud Ieremiã cap. 29. de qua hoc intelligere possumus. Deniq; illa epistola apocrypha non est Ieremiæ, quod Bellarminus fateatur. Si igitur dictum Hilarij de illa epistola intelligendum est, tum non sequitur eam esse canonicam: sed Hilarium errasse rectè sequitur. Postremò si Hilarij iudicio standum est. tum Sapientia, Ecclesiasticus, & Machabæici duo non sunt in canone. Illorum enim Hilarius in præfatione ista nullam facit mentionem

onem. Hæc sunt Bellarmini argumenta, quibus voluit asserere Baruch esse canonicum. Nunc immotis rationibus ostendam eum non esse canonicum. Ac primùm quia pugnat cum canonica scriptura, dicit enim cap. 1. vers. 2. *urbem eodem tempore captam & existam esse*, at contrarium docet Ieremias capite ultimo, & historia Regum lib. 2. cap. 25. Deinde est originaliter græcè scriptus. Hoc affirmant omnes docti. Præterea dico eum nunquam fuisse in canone Hebræo. Et ob eam causam, si Bellarminus pertinaciter dicit eum fuisse hebraicè scriptum, respondeo Baruchum hebraicum nunquam fuisse in canone. Ergo græcam eius versionem in canone esse posse. Sed neque fuit tempore primitiue Ecclesiæ in canone Christiano. Eusebius enim lib. 3. cap. 10. eum præterit, Idem facit Melito apud Euseb. lib. 4. cap. 26. Et Origenes apud eundem lib. 6. cap. 18. Idem facit Hieronymus in Prologo galeato. Nazianzenus in carminibus de genuinis S. Scripturæ libris. Cyprianus in Symbolo. Athanas. in Synop. Laodicenum Cōcilium Canone 59. Hilarius Præf. in Psalmos. Cū igitur Baruch pugnet cū canonica scriptura, & sit originaliter scriptus græcè, nec vnquam fuerit in canone hebræo, nec tempore primitiue Ecclesiæ fuerit in canone Christiano, manifestum est, eum inter canonicos censeri non posse.

CAPVT VIII.

Additiones Danielis non esse Principium vel regulam Christianorum dogmatum.

BAruch sequuntur Additiones Danielis. Eas Bellarminus dicit esse regulam Christianorum dogmatum, nos negamus. Ille suam sententiam probat 6.

argumentis, quæ ordine expendemus. Primum Argum. quia Tridentina Synodus eas canonicas esse iudicauit. 2, Quia leguntur in Ecclesia. 3, Quia aliqui patres ex ijs testimonia allegant. 4, Quia aliqui patres eas vocant diuinam scripturam: Hæc argumenta sunt à nobis cap. 5. refutata. Ideo de ijs nunc non dicam. Sed quoniam dicit has Additiones nunc non tantum in Ecclesia legi: sed etiam *ante mille ducentos annos* in ea lectas esse, ideo præter ista priora ad secundum argumentum adhuc non nihil respondendum est. Dico igitur istam historiæ notationem Bellarmini causam non iuuare. Nam & *historia martyrii* ante mille ducentos annos in Ecclesia lecta est, legebatur enim *tempore concilij Carthag.* 3. neque tamen est canonica. *Libri* item *Ephrem* ante mille ducentos annos in Ecclesia lecti sunt, legebantur enim *tempore Hieronymi*, neque tamen sunt canonici. Manifestum igitur aliquos libros ante mille ducentos annos in Ecclesia lectos esse, & tamen non esse canonicos. Quintum argum. Quia credibile est, patres, qui Danielem in canonem retulerunt, etiam has Additiones in canonem retulisse. Argumentum tale,

Qui genuinū librum in canonem referūt, ij etiam eius Additiones in canonem referūt. Sed aliqui patres Danielem in canonē retulerūt. Ergo eius etiam Additiones in canonem retulerunt.

Respondeo Maiorem esse falsam. Hieronymus enim genuinum Danielem in canone ponit, has verò *additiones* reiecit. *Prefat. in Daniel. & Prefat. comment. in Daniel.* Origenes item, Eusebius, Appollinarius, alyq, ecclesiastici viri, & doctores *gracia genuinū Danielem* recipi-

recipiunt, has verò Additiones sanctæ scriptura præbere ullam auctoritatem negant. Hieron. Præfat. com. in Dan. Sextū argum. Quia Origenes dicit eas esse canonicas.

Quicquid dicit Origenes hoc est verum. Sed Origenes dicit has Additiones esse canonicas. Ergo hæ Additiones sunt canonicæ.

Respondeo Maiorem esse falsam. Non n. verū est quicquid dixit Origenes. Deinde ipse Bellarminus eius auctoritatē reiicit lib. 4. de Verbo Dei cap. 9. Auctoritat. 8. Sed neq; Minor est vera. Origenes n. negat has Additiones præbere sacra Scriptura ullam auctoritatem. Hierony. Præfat. Cō. in Dan. Quod verò ad epistolā ad Iulium Africanū attinet, illa non est ferenda. Dicit n. *id solum pro vero habendū esse in scripturis diuinis, quod 70. Interpretes transtulerūt*, Euseb. li. 6. Ecclesiast. hist. cap. 25. At hoc pugnat cum veritate, & cum Origene. Cum veritate; ipsi n. Papistę fatentur versionem 70. non esse autheticam, deinde Daniel non iuxta 70. Interpretes, Sed iuxta Theodotionem in ecclesia legabatur. Hieron. Com. in Dan. Cum Origene; Origenes enim in Editione vulgata asteriscos posuit: docens de iis que addita sunt: & rursus quosdam versus obelis prænotauit. *superflua quaque designans*. Hieron. præfat. Com. in Dan. quod sanè non fecisset si illud tantūm esset verū, quod est in 70. Atq; hæc sunt Bellarmini argumenta pro Additionib. Danielis. Nunc immotis rationibus ostendam, eas non esse canonicas. Ac primum, quia originaliter græcè scriptæ sunt. Hieronym. in Præf. com. in Dan. *Non habentur*, inquit, *apud hebraeos, sed sunt Græci sermonis figmentum*. Græca translatio docet has Additiones *μή εἰσι ἐν τοῖς βιβλίοις*

τῶν ἱεραίων. Idem docent istę etymologię *σχίμα σχίμα & ἄριον ἄριον* v. 14. cap. 13. At qui nullum librum veteris Test. originaliter gręcè scriptum esse docui antè. Ad duo priora nihil respondet Bellarminus. Ad tertium dicit, nunc quidem talem Etymologiam non esse in hebręa lingua, fuisse tamen olim. Idque probat ex Origene ad Iulium Africanum. Sed inter opera Origenis Basileę edita, nihil extat ad Iulium Africanum. Apud Euseb. Ecclesiast. hist. lib. 6. cap. 23. reperitur quidem Origenis de Susanna testimoniũ, idque ex eo libro, qui ad Iulium Africanum scriptus erat. sed huius Etymologię illic nulla fit mentio, Deinde *Eusebius, Apollinarius & ipse Origenes contrarię testantur* apud Hieron. Pręfat. com. in Dan. fatentur *n. has visiones non esse in hebręo, neq; ullam sanctę scripturę auctoritatem præbere,* vt antè dictum est. Præterea nũc est eadem lingua hebręa, quę tẽpore Origenis erat. Nam & tunc eam ex libris discebant, quemadmodũ nunc faciunt: sed nunc talis etymologia in toto & vniuerso hebręorũ sermone inueniri non potest. Ergo neq; tunc fuit. Relinquitur igitur hos libros originaliter esse scriptos Gręcè. Secũdum arg. Quia hæ Additiones ex diametro pugnant cũ Scrip. canonica.

Quod ex diametro pugnat cum Scriptura Canonica, hoc non est canonicum. Sed hæ Additiones ex diametro pugnant cum Scriptura canonica. Ergo non sunt canonicę.

Maiorem pono extra controuersiam. Minorem probo. Additiuus n. Daniel dicit, *se fuisse puerum ætate minimum,* cũ Susannam vindicaret cap. 13, 45. *Geniuus* verò longè ante dicit, *se cum duobus alijs, a re-*

ge, 120 *Satrapis præfectum esse, ut audiret rationes regni, ne rex molestia afficeretur* cap. 2. vers. 48. & cap 6. vers. 2. Sed *puer ætate minimus* talibus negotijs præesse non potest. Bellarminus respondet, hæc per anticipationem intelligenda esse. Decimum tertium enim caput debere esse primum. Ac proinde historiam Susannæ primo loco ponendam, utpote quæ accidit Daniele adhuc puero. Reliqua deinde contigisse, postquam Daniel ad virilem ætatem peruenisset. Sed hoc est falsum. Græca enim editio dicit, *ἡ ὁρία σατράπης παρὰ τῆς τῷ Δανιὴλ ἀρχῆς ἀφορισμένη, διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτῆς ὡς περὶ τὸ τῷ δεκάκοντος τῷ βῆλ. διήγησα, ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν Ἰβραίων*. Vnde sequitur hanc historiam non pertinere ad principiū Danielis, sed esse prorsus à Daniele separatam. Deinde hæc Bellarmini responsio nodum implicat, non soluit. Nam in eodem capite, vers. 65, fit mentio Cyri, Vnde apparet historiam Susannæ tempore Cyri contigisse. Genuinus verò Daniel dicit se *cum Ioa- chim* cap. 1. vers. 2. & sequentibus, *à Nebucadnezar captiuū deductum esse*. Ab hac verò captiuitate ad Cyrum sunt 70. anni, *Ierem. 29. vers. 10*. At vir 70 annorum non est puer ætate minimus. Ad hoc respondet Bellarminus, *ultimum versum capituli 13, ab eo capite rescindendum esse, & addendum ad caput 14*. Atque ita non historiam Susannæ, sed historiam Beli referendam esse ad ætatem Cyri. Sed neque hoc questionem soluit, In historia enim Beli dicit Additius Daniel, *se ab Habacuc cibatum esse*, cap. 14. vers. 36. Sed Habacuc longè ante captiuitatem prophetauit. Dicit enim cap. 1. vers. 6. *Ecce ego suscitabo Chaldaeos etc*. Vnde sequeretur Habacuc serè 100. ānos prophetasse. Sed

nemo inter omnes prophetas, ne Ezaias quidem, tam longo tempore prophetauit. Deinde *Eusebius & Apollinarius responderunt Susanna Belisque ac Draconis fabulas non contineri in Hebræo. sed partem esse prophetie Habacuc, filij Iesu, de tribu Leui*, Hieron. com. in Dan. Ad hæc respondet Bellarminus, non absurdum esse dicere, duos esse *Daneles*, vnum è tribu Iuda, qui tempore Nebucadnezar vixit, alterum è tribu Leui, qui tempore Cyri vixit, Atque hoc dicit, *multos veteres sensisse, & inter eos Hieronymum præf. com. in Dan.* Sed hoc est falsum. Hieronymus enim non dicit duos *Daneles* esse; sed dicit *has fabulas Habacuc esse, qui fuit ex tribu Leui, & addit 70. Interpretes in titulo eiusdem Belis fabula idem ponere.* Deinde accipio duos *Daneles* fuisse, vnum è tribu Leui, alterum de tribu Iuda. Sed eum, qui est ex tribu Iuda, cum tota primitiua ecclesia pro propheta accipio, illum verò qui est ex tribu Leui, cum tota primitiua Ecclesia non agnosco. Tertium Argumentum, Quia hæ Additiones nunquam fuerunt in Canone hebræo, hoc pono extra controuersiam. Quartum argumentum, Quia tempore primitiuæ Ecclesiæ non fuerunt in canone Christiano. Hieronymus enim eas diserte reijcit, Præf. in Dan. *Origenes, Eusebius & Appollinarius negant eas ullam Sanctæ scripturæ auctoritatem præbere.* Hieron. præf. com. in Dan. *Idem faciunt alij Ecclesiastici viri, & doctores Græciæ, ibidem.* Cùm igitur hæ Additiones sint originaliter scriptæ græcè, & aliquando ex diametro pugnent cum scriptura canonica, nec vnquam fuerint in Canone Hebræo, nec tempore primitiuæ Ecclesiæ in canone Christiano, sequitur eas non esse *Canonicas.*

CAPVT IX.

*Tobiam non esse principium Christianorum
dogmatum.*

Additiones Danielis sequitur Tobias. Hunc Bel-
larminus dicit esse regulam Christianorum do-
gmatum; nos negamus. Ille probat suam sententiam
quatuor argumētis, quæ ordine expendemus. Pri-
mum, *Quia Cyprianus dicit eum esse librum Spiritus San-
cti, in sermone de Eleemosyna.*

Quemcūque librū aliq̄s pater vocat librum Spiritus
S. ille est regula Christianorum dogmatum.
Sed Tobias est ille, quem vnus pater vocat li-
brum Spiritus S. Ergo Tobias est regula Chri-
stianorum dogmatum.

Respondeo Maiorem esse falsam. Tertullianus
enim de Idololatria cap. 15. dicit Enoch esse librum
Spiritus Sancti. *Hæc, inquit, Spiritus Sanctus præuidens
præcecinis per antiquissimum prophetam Enoch: neq; tamē
Enoch propterea est canonicus. Origenes lib. 10. ad
Rom. in cap. 16. dicit librum Hermæ esse diuinitus in-
spiratum. at hoc nihil aliud est, quàm esse librum
Spiritus Sancti. Neque tamen Hermes propterea est
canonicus. Secundum, Quia Basilius & Calixtus dicunt
eum esse diuinam scripturam. Sed ad hoc iam antè re-
sponsum est. Tertium, Quia Ambrosius vocat hunc
librum prophetica scripturam.*

Quem librum aliquis pater prophetica scriptu-
ram vocat, ille est canonicus. Sed Tobias est
ille, quem quidam pater prophetica scriptu-
ram vocat. Ergo Tobias est canonicus.

Respondeo Maiorem esse falsā. Augustinus enim

lib. 18. de ciuitat. Dei. cap. 36. dicit *tertium Esdræ à propheta scriptum esse*; neq; tamen propterea *tertius Esdræ* est canonicus. Tertullianus dicit *librum Enoch à propheta scriptum esse*, lib. de Idololatria cap. 15. vt paulò antè probaui, neque tamen *Enoch* propterea est canonicus. Minor est quidem vera, sed non magni momenti. Melito enim, Origenes, Cyprianus, Nazianzenus, Athanasius, Concilium Laodicenum, Hieronymus, Hilarius, Cyrillus, & tota antiquitas contrarium testatur, vt capite quarto & quinto ostendimus. Illorum autem omnium auctoritati vnus Ambrosius postponendus est. Deinde *Ecclesiam non recipere Tobiam inter canonicas scripturas* docet Hieronymus in Præf. ad libros Salomonis. Idem docet Athanasius in *Synopsi*. Cyprianus in *Symbolo*, & Nazianzenus in *Carmine de libris canonicis*. Ambrosius igitur iudicauit eum *κατὰ οὐκ ὀρθῶν* propheticum esse, aut eius iudicium ab Ecclesiæ iudicio dissentit. Quartum, Quia Augustinus ex eo, *tantumquam ex canonico libro testimonia allegat*. Sed & hoc iam antè refutatum est, & ad Augustini auctoritatem responsus est. Atque hæ sunt Bellarmini rationes pro Tobia. Nunc immotis argumētis ostēdam eum non esse, neque esse posse regulam Christianorum dogmatum. Ac primùm quia totus liber est corruptus & deprauatus.

Quod corruptū & deprauatū est, illud non potest incorruptæ, & certæ doctrinæ principiū, aut regula esse. Sed liber Tobiaë est corruptus, & deprauatus. Ergo non potest incorruptæ, & certæ doctrinæ principiū, aut regula esse.

Maior

Maiore est citra omnem controuersiam vera. Corruptum n. incorrupti regula, & canō esse non potest. Nam inter corruptū & incorruptū nulla similitudo. Minorem probo. Sunt enim duę editiones, una *Latina Vulgata*: altera *Complutensis Græca*. Hæ ambæ ita differentiūt, vt in ijs nihil sit sani. Cap. n. 1. vers. 1. legimus in editione græca, *Liber sermonum Tobia filij Tobia. filij Ananielis, filij Adouelis, filij Gabaelis, e semine Asaelis.* hæc omnia in vulgata latina desunt. Eodem cap. vers. 4. in vulgata Latina legimus, *Cūque esset iunior omnibus in tribu Naphthali, nihil tamen puerile gessit in opera.* at hæc omnia in Complutensi græca desunt. Ibidem in Complutensi græca legimus, *Ac cū in mea essem patria, in terra Israēl adhuc iuuenis, paterna tribus mea defecit a domo Hierosolymitana, ea quæ ex omnibus Israēl tribubus ad sacrificia omnium offerenda selecta fuerat, ubi templum tabernaculi altissimi conseruatum fuerat, atque ad omnes etates adificatum.* at hæc oīa in vulgata Latina desunt. Eodem cap. vers. 7. legimus in Cōplut. Græca, *Primas omnium fructuum decimas dabam sacerdotibus ab Aarone ortis, qui Ierosolymis ministrabant. alteras decimas vendebam: & profectus, quæ inde confecissem, Hierosolymis annis singulis impendebam. Tertias verò ijs, quibus par erat, elargiebar, sicut Debora mater patris mei mihi præceperat. nam me quidem pater pupillum reliquerat.* Hæc omnia in Latina vulgata desunt. Ibidem in Latina vulgata legimus *Ita vt tertio anno profelytis, & aduenis administraret omnem decimationem. Hac & his similia secundum Legem Dei puerulus obseruabat.* At horum nihil est in Complutensi græca. Eodem cap. vers. 10. in Latina vulgata legimus, *Quem ab infantia timere De-*

um docuit, & abstinere ab omni peccato. At hæc in Complutensi græca defunt. Eodem cap. vers. 16. in Latina vulgata legimus, *Cum autem venisset in Reges Civitatem Aedorum, & ex ijs, quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta argenti, & cum in multa turba generis sui Gabelem egentem videret, qui erat ex tribu eiu, sub Chirographo dedit illi memoratum pondus argenti.* At hæc omnia in Complutensi græca defunt. Eodem cap. vers. 24. in Complutensi græca legimus, *Qui cum in montes Ararath aufugisset, Sarchedonus eiusdem filius illi in regnum successit: atq; Archiacharum Anaëlis fratris mei filium omnibus patris sui rationibus, totiq; gubernationi præfecit.* At hæc omnia in vulgata Latina defunt. Eodem cap. vers. 23. in vulgata Latina legimus, *Tobias verò cū filio suo, & cum uxore fugiens nudus latuit, quia multi diligebant eum.* At horum nihil est in Complutensi græca. Eodem cap. vers. 25. in Complutensi græca legimus, *Erat autem ille à poculis, atque ab annulo signatorio, tū à rationibus ac dispensator, vicariumq; sibi Sarchedonus constituerat è fratre meo natum.* At hæc omnia in vulgata Latina defunt. cap. 3, 1. legimus in græca editione, *Cum aut domum meam rediissem, uxorq; mea Anna una cum filio Tobia restituta mihi esset, in festo Pentecostes, quod septem hebdomadarum sacrum est.* At hæc defunt in vulgata Latina. Eodem cap. vers. 12. legimus in vulgata Latina. *Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus euenire illi, ut posteris daretur exemplum patientie eius, ut Sancti Iob. Nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata eius custodierit, non est contristatus contra Deum, quod plaga cæcitatatis eueniret ei: Sed immobilis in Dei timore permansit agens gra-*

eas Deo, omnibus diebus vita sua. Nam sicut beato Iob
 insultabant reges: ita isti parentes & cognati eius irridebāt
 vitam eius, dicentes, ubi est spes tua, pro qua Eleemoſynas
 & sepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens:
 nolite ita loqui, quoniam filij sanctorum sumus, & vitam
 illam expectamus, quam Deus daturus est ijs, qui vitam
 suam nūquam mutant ab eo. At hæc omnia in Complu-
 tensi græca defunt. cap. 3. vers. 6. legimus, in Græca,
 ut dissoluatur atq; in terram redigar. Hoc in vulgata latina
 deest. Eodem versu legimus, in Græca, quoniam ex-
 probationes immeritas audiui, in magnò que dolore sum,
 iube nunc, ut ijs solutus angustijs, in locum æternum conce-
 dam, ne tuam a me faciem auertas. Hæc in vulgata Lati-
 na defunt. Eodem cap. vers. 8. legimus in Editione
 græca, An nescis, inquebant, te viros tuos suffocauisse? sep-
 tem iam viros habuisti, neque ullius, illorum nomine fuisti
 cognominata. Hæc in vulgata Latina defunt. Eodem
 cap. vers. 11. legimus in vulgata Latina, Sed in Oratio-
 ne persistens cum lacrymis deprecabatur Deum, ut ab isto
 improperio liberaret eam: factum est autem die tertia, dum
 compleret orationem, benedicēs Dominum. At hæc in edi-
 tione græca defunt. Eodem cap. vers. 17. legimus in
 editione græca, Nec unquam nomen meum patrisq; mei
 in terra captiuitatis meæ aliqua turpitudinis macula in-
 quinasse. unica sum filia patri meo, neq; puellus ei est, qui
 eius heres futurus sit, neq; frater propinquus, aut filius ab
 eo natus, cui ego me ipsam reseruem uxorem. Quid est cur
 ego in vita diutius maneam. Quid si tibi non placet, ut
 occidar, fac ut ad me respicias, misericordiamq; in me con-
 feras, ne ego posthac eiusmodi probrum amplius audiam.
 Hæc omnia in vulgata Latina defunt. Eodem cap.
 vers.

vers. 18. legimus in vulgata Latina, *Virum autē cum timore tuo, non cum libidine mea consensu suscipere, & aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan mihi non fuerunt digni: quia forsitan viro aly conseruasti me, non est enim in hominis potestate consilium tuum, hoc autem pro certo habet omnis qui te colit, quod vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur, si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in corruptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. non enim delectaris in perditionibus nostris, quia post tempestatem tranquillum facis, & post lachrymationem & fletum exultationem infundis, Sit nomen tuum, Deus Israël, benedictum in secula.* Hæc omnia in Complutēsi desunt. Eodem cap. vers. 25. legimus in græca editione, *ut & Tobia oculorum albumen abstergeret, & Saram Ragaelis filiam Tobie filio uxorem daret, Asmodaumq; malum Demonium cōstringeret, quoniam ad Tobiam iure quodam hereditario pertinebat, eodemq; ipso tempore reuersus Tobias, introiit domum suam, & Sara è cœnaculo descendit.* Hæc omnia in vulgata Latina desunt. cap. 4. 6. legimus in Editione græca, *Iustitiam autem cole omnibus vita tua diebus, neq; vias iniustitia confecteris: si enim veritati studueris, omnia qua geres, tibi bene ac feliciter succedent, omnibusq; ijs, qui iustitiam coluerunt.* Hæc in vulgata desunt. Eodem cap. vers. 13. in editione græca legimus, *Neq; alienigenam mulierem, qua è tribu patris tui non sit, tibi adiungas. Sumus enim prophetarum filij, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, priscis orti maioribus; memento fili, illos duxisse uxores è fratribus suis, atque in sobole sua benedictos fuisse, semenq; ipsorum terram possessurum.* Hæc in vulgata desunt. Eodem cap. vers. 20. in Græca legimus, *Omniaq; tua instituta & Consilia prosperentur*

prosperentur, neque enim est vlla gens, qua consilium habeat, sed ipse dominus omnium bonorum auctor est; & quem vult, quo vult modo, humiliat. Nunc igitur fili memineris preceptorum meorum, neque ex animo tuo ea unquam deleantur. Hæc omnia in vulgata Latina desunt. Eodē capite ver. 21. in vulgata Latina legimus, Et chirographum eius apud me habeo, & ideo perquire, quomodo ad eum peruenias, & recipias ab eo supra memoratum pondus argenti, & restituas ei chirographum suum. Hæc omnia in Græca editione desunt. Cap. 5. ver. 12. In vulgata Latina legimus, Et ait Tobias quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen celi non video. Cui ait iuuenis: forti animo esto, in proximo est, vt à Deo cureris. Dixit autem illi Tobias, nunquid potes perducere filium meum ad Gabelum in Reges ciuitatem Medorum, & cùm redieris, restituam tibi mercedem tuam? & dixit ei angelus, ego ducam & reducam eum ad te. Hæc omnia in editione Græca desunt. Eodem cap. ver. 20. legimus in editione vulgata, Dixit autem ei angelus, ego sanum ducam, & sanum reducam filium tuum. Respondens autem Tobias ait: Bene ambuletis, & sit Deus in itinere vestro, & angelus eius comitetur vobiscum. Tunc paratis omnibus, qua erant in via portanda, fecit Tobias vale patri suo, & matri sue, & ambulauerunt ambo simul. Hæc omnia in editione græca desunt. Ibidem in editione græca legimus. Nam tu quidem frater meus es, ex honesta bonaque ortus progenie: cognoui enim Ananiam & Ionathan magni illius Samarie filios, cùm vnà Hierosolymam ad orandum accederemus, primogenita, & fructuum decimas offerentes, neq; unquam in errore fratrum nostrorum versati fuerunt.

Sed dic

*Sed dic quam tibi dem mercedem? drachmâne in dies singulos, simulq; & ea, quæ sunt ad iter necessaria, ut & meo filio? quin etiam si vos incolumes redieritis, ad hanc mercedem aliquid addam. Itaq; cum inter eos conuenisset, Tobias filium monuit, ut se ad iter pararet, faustamq; eis profectiorem precatus est. Cum aut ille, quæ ad iter sunt necessaria, parauisset, pater ei dixit, tu quidem cum hoc homine proficiscere. Egressi sunt igitur ambo ut abirent, & canis adolecentis una cum illis. Hæc omnia in vulgata Latina defunt. Reliqua capita æquè sunt deprauata, & corrupta. imò si quis has duas editiones diligenter inter se conferet, videbit vix vnâ periodum esse, in qua hæ duæ editiones per omnia conueniant, sed mihi non libet plura describere. Hæc enim hominibus non contentiosis euidenter ostendunt Tobiam esse corruptum. At quod corruptum est, ex eo nihil per se, nisi quod corruptum est, colligi potest. Deinde hæ duæ editiones sæpè inter se ex diametro pugnant. Vulgata enim dicit Tobiam fuisse *quinquaginta sex annorum*, cum visum amitteret, cap. 14. 3. Græca verò dicit eum tum fuisse *annorum quinquaginta octo*, cap. 14. vers. 2. Deinde vulgata dicit, eum *quatuor annos cæcum fuisse*, cap. 14. vers. 3. Græca verò dicit eum *octo annos fuisse cæcum*, cap. 14. vers. 2. Denique vulgata dicit Tobiam iuniorem habuisse *septem filios*, cap. 14. vers. 5. Græca verò dicit eum tantum *sex filios habuisse* cap. 14. vers. 5. Præterea vulgata dicit Tobiam seniore habuisse *102. annos cum moreretur*, cap. 14. vers. 2. At Græca dicit eum habuisse *annos 158, cum moreretur*, cap. 14. vers. 7. Adde vulgatam dicere Senacheribum post *quadraginta quinque dies occisum esse à filiis suis*, cap. 1.*

cap. 1. vers. 24. Græca verò dicit eum post *quingenta quinque* dies à filijs suis occisum esse. Quid, quòd Vulgata dicit Tobiam juniorem *vixisse annos nonaginta novem*, cap. 14. vers. 16. Græca verò dicit eum *vixisse annos centum viginti septem*, cap. 14. vers. 16. At quòd ita incertum est, hoc utique certæ doctrinæ principium esse non potest. Secundam argumentū, Quia neutra editio est sibi ipsi consentanea.

Quòd reuera secū pugnat, hoc non potest indubitatæ & certæ doctrinæ principiu esse. Sed quælibet editio Tobia secū pugnat. Ergo non potest indubitate & certe doctrinæ principiu esse.

Maiorem pono extra controverliam. Quòd enim non apparenter, sed verè secum pugnat; illud non potest eius doctrinæ, quæ immutabiliter vera est, principium esse. Minorem probò. Duæ, ut dixi, sunt huius libri editiones, vna *Latina Vulgata*, altera *græca*. Neutra est sibi ipsi consentanea. Græca enim dicit *cap. 1. ver. 4. Defectionem Israelis factam esse Tobia seniore adhuc iuvene*. At illa (sequor Fincium) incidit in annū mundi 2970. Eadem dicit eum *post mortem Senachberibi* (quæ contigit anno mundi 3230) *caecum factum esse*, cap. 2. vers. 11. Vnde apparet eum non annueratis annis iuventutis suæ 260 annos vixisse priusquam cæcus fieret. Eadem dicit cap. 14. vers. 2. *eum octo annos cæcum fuisse*. Ex eodem capite colligi potest eum *nonaginta duos annos* vixisse post visum recuperatum. Hæc oīa in vnum collecta, & iuuetutis annis annueratis ostendunt, eum ad minimū 360. annos vixisse. At qui eadem Græca editio dicit eum mortuū esse anno ætatis suæ 158. cap. 14. 13. Quæ omnia si vera sunt

ra sunt, sequitur eum 212. annos vixisse, postquam mortuus esset. Deinde antè ostendi ex græca colligi posse, Tobiam seniore non annumeratis annis iuventutis suæ, habuisse annos 254 cùm visû perderet. At eadem græca dicit eum *anno atatis suæ quinquagesimo octavo visum perdidisse*. Manifestum igitur Græcam editionem sibi ipsi non esse consentaneam. Sed & Vulgata Latina est nihilo constantior. Dicit enim cap. 1. vers. 11. *Tobiam inuiorem simul cum patre à Salmanassar captum esse*. Illa captiuitas incidit in annum mundi (sequor Funcium) 3224. Eadem dicit *templum domini fuisse exustum Tobia inuiore adhuc viuente*, cap. 14. vers. 7. At hoc exustum est anno mundi 3356. Ibidem scriptum est, *eum parentibus mortuis in Mediam profectum esse, atque isthuc tam diu vixisse, ut viderit quintam generationem filios filiorum suorum*, cap. 14. vers. 15. vnde sequitur eum non annumeratis istis annis, quos in patria ante captiuitatem, & in Media post obitum patris, vsq; ad quintam generationem vixit, fuisse centum triginta duorum annorum, cùm moreretur. At eadem vulgata dicit eum *anno atatis suæ nonagesimo nono mortuum esse*, cap. 14. vers. 16. Manifestum igitur neq; vulgatam sibi ipsi cōsentaneam esse. At quod sibi ipsi contradicit, hoc vtique non potest immotè & constantis doctrine principium esse. Tertium argumentum, Quia docet vana.

Quod docet vana, illud non potest eius doctrine, quæ immutabiliter vera est, principium esse. Sed hic liber docet vana. Ergo non potest eius doctrine, quæ immutabiliter vera est, principium esse.

Maior est certa, ex vano enim & mendaci, nihil
 per se, nisi vanum & mendax colligi potest. Minorem
 probo cap. enim 15. vers. 18. dicit angelus se esse *Aza-*
riam Anania filium. capite autem 12. vers. 15. dicit
 se esse *Raphaëlem angelum Domini.* At si est angelus Dei,
 tum non est Ananiæ filius, & si Ananiæ filius est, tum
 non est angelus. Ad hunc locum Franciscus Iunius
 veteris Testamenti optimus interpres. Hoc est, inquit,
mendacium, quo neque Deus, neque veri eius angeli in ca-
nonicis libris leguntur vti, quod mendacium (licet multa
hinc inderationes comportentur) est mendacium a Deo, &
ab electis eius angelis alienissimum. Simile est, quod cap.
 12. vers. 16. dicit, se esse vnum ex istis septem angelis, qui
 astant ante Dominum. Hoc æquè verum est, atque il-
 lud prius. Daniel enim illustrior testis cap. 7. vers. 10
 dicit *millies mille ministrare ei, & decies milies centenas*
milia coram eo stare. Aut igitur falsum docet Daniel,
 aut falsum docet hic personatus Raphaël. Scitè idem
 Iunius, Nihil in toto orbe terrarum magicè dici potest, aut
 hoc ex principijs magia petitum est, quorum doctores prima-
 riy ex India, & Bactriana profecti, cum Iudeis suum virus
 comunicauerunt: Nam statuunt illi Angelos horarios, di-
 arios, & alios cali regionibus attributos, principes, mini-
 stros, ex quibus Zoroastres Bactrianus, Menastor Indus, &
 alij scelerum concinnatores suas magia observationes elabo-
 rauerunt. Atque hoc quidem vitio Iudeos fuisse inquina-
 tos, ostendit Epiphanius, heresi de pharisais. Ipsorum libri,
 & diuina observationes idem testantur, diem enim Solis
 Raphaëli, diem lune Gabriëli, diem Martis Gammaëli,
 diem Mercurij Michaëli, diem Iouis Tzidkieli, diem vene-
 ris Hanaëli, diem Sabbati Kephariëli attribuunt, eosque
 F 2 dominos

dominos statuunt omnis administrationis, in illum diem
 necessaria. Ex iisdem fontibus profecta est illa *Medi-*
cina cap. 6. vers. 8. Talibus enim medicamentis fugari
 Sathanam non docent sacræ literæ. Franciscus Iunius
 respondit totum illud esse *Talmudicum*. Lyra, si *Demo-*
nes, inquit, haberent corpora sibi naturaliter unita, sicut
 dicit *Apuleius*, quod demones sunt animalia, corpore
 aërea, tempore æterna, animo passiva: non esset impossibile,
 quod res naturales facerent in eis impressionem ratione cor-
 porum: sed quia secundum fidem nostram, & etiam *Phi-*
losophorum doctrinam, sunt substantiæ simpliciter intelle-
 ctuales, ideo nulla corporalis creatura potest in eis facere al-
 liquam impressionem. Et paulò post, Quod autem ali-
 quando Demones ab obsessis corporibus recedunt, ad depor-
 tationem aliquorum lapidum, & herbarum; & pronunti-
 ationem carminum & huiusmodi; non fit virtute talium,
 sed Demones hoc fingunt voluntariè, ut teneant homines
 in errore, &c: Simile penè iisdem verbis memini me
 aliquando apud Thomam legere, Et apud *VVierum*
de Prestigijs Demonum lib. 4. cap. 17. & 18. Sed hæc
 sufficient ad huius scripti vanitatem ostendendam.
 Quod autem vanum est, hoc veritatis regula esse non
 potest. Quartum argumentum, Quia *Esdra* hunc *Li-*
brum in canonem non retulit, hoc constat ex prioribus.
 Vnde sequitur hunc librum eo tempore aut fuisse
 se, aut non fuisse scriptum; si fuit scriptus, tum non
 est canonicus, *Esdra* enim non reliquisset eum extra
 canonem. si non fuit scriptus, tum etiam non est ca-
 nonicus. quod enim post illam ætatem scriptum esse,
 hoc non habere canonicam auctoritatem iam ante
 ostendimus. Deinde hic liber tempore primitivæ
 Ecclesiæ

Ecclesię non fuit in canone Christiano, hoc item patet ex prioribus. Quam ob causam & nunc in canone esse non potest. Postremò hic liber tempore Hieronymi exstabat Chaldaicè, *ut docet Hieronym. in Prologo Tobie*, neque fuit ab eo diligenter versus, Hieronymus enim eam linguam ignorabat. ideo *utrinusq; lingua peritissimum loquacem reperiens, vnius diei laborem accipiebat, & quicquid ille hebraicis verbis exprimebat, hoc Hieronymus accito notario latinis verbis exponebat.* Hinc illa vitiosa exēplariū varietas. Quid aut si ille loquax Tobie mentem non fideliter expressit? quid verò si quædam addidit, quædam detraxit? Quod sanè factum esse docet illa portentosa varietas, & frequens contradictio. Exstant nunc quidem duæ Hebraicæ editiones, sed quas ab audaculis hominibus, & neque de Hebræa lingua, neq; de Ecclesia benè merentibus scriptas esse spondet Franciscus Iunius. Cùm igitur totus liber vitiosus sit, & sibi ipsi contradicat, cùm deniq; multa vana in eo doceantur, & cùm ille tempore Iudaicæ, & primitiue Ecclesiæ non fuerit in canone, manifestum est eum nunc in canone esse non posse. Nos concludimus eum receptum esse ab Ecclesia, ut ad morū informationem in ea legatur; tamen eius auctoritatem ad probandum ea, quæ in contentionem veniunt, minus idoneam reputari, ut dicit Hieronym. in Prolog. super Iudith, & in Prolog. super parabol. Salomon. Lyra in præf. ad Tobiam.

CAPVT X.

Iudith non esse principium, neque regulam Christianorum dogmatum.

Tobiam sequitur Iudith. Hęc Bellarminus dicit esse Regulam Christianorum dogmatum. nos negamus. Ille probat suam sententiam duobus argumentis. Primum, Quia Nicena Synodus eam canonicam esse dicit.

Quę librũ Nicena Synodus ita in sanctis Scripturę libris numerat, vt sit idoneus ad fidei dogmata cõprobãda, ille est canonicus. Sed Iudith est ille liber, quę Nicena Synodus, teste Hieronymo ita in sanctis &c. Ergo Iudith est canonica.

Respondeo in Maiore esse fallaciam à non causã vt causã. Nulla enim Synodus habet auctoritatem ex libro non canonico faciendi canonicum, vt antè ostendimus. Quam ob causã si Iudith ante non fuit canonica, tum propter Nicenę Synodi auctoritatem canonica fieri non potest. Minorem dico esse manifestè falsam. Nullum enim verbum apud Hieronymum de ea re exstat. Verũ quoniam Bellarminus Minorem probat, audiamus ipsius probationem. *Hieronymus, inquit, Pręfat. ad Iudith, asserit Iudith apud Hebręos censeri in libris sanctis. Deinde Nicena Synodus teste Hieronymo, ita retulit librum Iudith in numerum sacrorum librorum, vt eum censuerit idoneum esse ad fidei dogmata cõfirmanda.* Hic duo dicit Bellarminus. Vnum *Hebręos numerare Iudith in sanctis libris.* Alterum, *Nicenam Synodum, teste Hieronymo, ita retulisse Iudith in numerum sanctorum librorum, vt censuerit eum idoneum esse ad fidei dogmata comprobanda.* Ad primum respondeo esse mendum descriptoris. Aliqui enim libri legunt *hagiographa*, alij *apocrypha*. Hoc restantur ipsi papistici doctores. Brito in præfat, Hieronymi ad Iudith

Iudith: *Hic liber, inquit, apud Hebræos inter apocrypha computatur. Quod dicit Hieronymus in Prologo, qui inchoat. Viginti & duas litteras. Si ergo in prologo super Iudith alicubi legitur, inter Hagiographa, utinum scriptoris est, hucusque verba Magistri. cum hoc testimonio consentit auctor glossæ ordinariæ in Præfat. Hieronymi ad Tobiam; alia littera, inquit, habet apocrypha, quod est melius, quia Hieronymus in Prologo Galeato, enumerans libros canonicos, inter quos iste non est, refert quicquid extra hos est, inter apocrypha esse computatum. Quin ipse Hieronymus disertè negat Iudith inter hagiographa numerari. In Prologo enim Galeato dicit tantum novem libros esse hagiographos. Idem docet Glossa ordinaria in Præfat. Hierony. ad Tob. Sed Iudith non est inter illos novem. Deinde Hieronymus in eadem præfatione reijcit Iudith inter apocrypha. Si igitur hoc loco eum numeraret inter hagiographa, tum contradiceret sibi ipsi. Præterea Iudæi asserunt se tantum viginti duos libros sanctos habere. Testis Iosephus lib. 1. cont. Appion. In ijs autem non est Iudith. Manifestum igitur Iudith ab hebræis in sanctis libris non numerari. Si tamen Bellarminus istam vocem Hagiographa pertinaciter vserit, respondebo cum glossa ordinaria in præfationem Hieronymi ad Tobiam, *emporius & verius dixisse inter apocrypha, vel large accipere hagiographa, quasi sanctorum scripta, & ita non esse de numero illorum novem, qua proprie dicuntur hagiographa.* Vnde apparet duplex esse hagiographum, vnum propriè, alterum impropiè dictum, illud est simpliciter sanctum, & ob eam causam idoneum ad fidei dogmata confirmanda, hoc tantum *uallè* sanctum est.*

ac proinde ad fidei dogmata confirmanda non idoneum. Hoc ipsum & Bellarminus innuere videtur, de verb. Dei lib. 1. cap. 12. *Dicit enim Iudith numerari in sanctis libris, qui tamen non sint idonei ad fidei dogmata confirmanda.* plura vide capite quinto. Aliquod igitur sanctum non est idoneum ad fidei dogmata confirmanda. Atque hæc de primo membro. Alterum membrum est prorsus falsum. In tota enim præfatione Hieronymi ne verbum quidem de ea re exstat, Et nisi Bellarminus testimonium hoc in ista præfatione ostenderit, manifestum est eum falsa allegare. Deinde Hieronymus in Prologo Galeato dicit, *Iudith inter Apocrypha ponendam esse.* Ibidem dicit *eam non esse in canone.* Contradiceret igitur manifestè sibi ipsi Hieronymus, si verum allegaret Bellarminus. Præterea idem Hieronymus in præfat. ad libros Salm. dicit *Ecclesiam quidem legere Iudith: sed eam inter canonicas scripturas non recipere.* Aut igitur errat Ecclesia, dum librum à Nicena Synodo approbatum non recipit: aut falsum allegat Bellarminus, dum hoc Nicenæ synodo tribuit. Imò non solum Hieronymus asserit Iudith ab Ecclesia inter canonicas scripturas non recipi: Sed omnes reliqui patres, qui canonem Ecclesiasticum conscripserunt, vt Athanasius in *Synopsi*, Cyprianus in *Symbolo*, Nazianzenus in *carminibus de genuinis S. scripturae libris* idem testantur. Cum hoc testimonio congruit Brito & glossa ordinaria in *Præfat. Hieronymi ad Tobiam & Iudith*, quemadmodum antè ostendimus. Aut igitur concilium Nicenum pugnat cum Ecclesia, aut fuit ab Ecclesia repudiatum, aut deniq; non dixit Iudith esse canonicam

nicam. Sed quid ego hæc dilputo? manifestum est Hieronymū hoc non scripsisse. Et ut hoc rectius intelligatur, adscribam ipsa Hieronymi verba, Præfat. ad Iudith. *Cuius, loquitur Hieronymus de Iudith, auctoritas ac roboranda illa, que in contentionem veniunt, minus idonea indicatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicena in numero sanctarum scripturarum legitur computasse, acquiesci postulationi vestre, imò exactiōni. & sepositis occupationibus, quibus vehemēter artabar, huic unam lucubratiunculam dedi, magis sensum e sensu, quam verbum ex verbo transferens.* Ex his verbis liquidè apparet, Hieronymum non dicere concilium Nicenum ita referre Iudith in numerū sanctarum scripturarū, ut eam censuerit idoneā esse ad fidei dogmata confirmanda, sed simpliciter dicere Nicenam Synodum computasse Iudith in numerum sanctarum scripturarum. At hæc duo, nempe computari in numero sanctarum scripturarum, & ita computari in numero sanctarum scripturarum, ut idoneum censeatur ad fidei dogmata comprobanda, longè differunt. Vnū enim dixit Hieronymus, Alterum non dixit. Deinde vnum est verum, alterum non est verum. Liber enim aliquis dupliciter computatur in numero sanctarum scripturarum: vel quod idem est, libri sancti sunt duplices, alij propriè, alij impropiè sic dicti. Illi sunt idonei ad fidei dogmata comprobanda: Hi non sunt, ut suprà ex Britone & Glossa ordinaria probatū est. Iudith autem impropiè sancta est. Potest enim in Ecclesia legi: sed ad ea, que in cōtentionem veniunt, probanda, non est idonea. Hoc docet Hieronymus in Prologo Galeato: negat enim eam esse in cano-

ne. Si non est in canone, quomodo potest rerum controuersarum canon esse. Et ut omnis tergiuerfandi materia tollatur, Hieronymus dicit Præfat. ad lib. Salom. *Iudith legere quidem Ecclesiam, sed in numero canonicarum scripturarum non recipere.* Idem docent Athanasius, Cyprianus, Nazianzenus & alij, quemadmodum supra ostendimus. Potest igitur Iudith inter sanctos libros censerī, & tamē non esse canonica. Deinde Hieronymus non dicit Iudith ideo esse idoneam ad fidei dogmata confirmanda, quod sit à Nicena Synodo in numero sanctorum librorum computata; sed dicit *se eam ideo vertisse*, quòd Nicena Synodus eam in numero sanctorum librorum computauerit. Manifestum igitur Nicenam synodum ab Hieronymo non ut causam authenticæ auctoritatis. sed tantum ut causam suæ versionis allegari, ac proinde falsum adduci à Bellarmino, & per consequens Iudith non esse canonicam.

Secundum Argumentum, Quia Iunilius Africanus, & Isidorus dicunt hunc librum censerī ab Ecclesia inter diuinos libros. Sed ad hoc argumentum respondimus cap. 8. Atq; hæc sunt Bellarmini argumenta, quibus Iudith esse canonicam asserere conatus est. nunc immotis rationibus ostendam eam non esse canonicam. Primum argumentum, quia non est in canone Hebræo. Testis Iosephus lib. 1. cont. Appion. & Eusebius lib. 3. cap. 10. *Eccles. Hist.* Secundum Argum. Quia tempore primitiue Ecclesiæ non fuit in canone Christiano. Testis Hieronymus in Prologo Galeato, Cyprianus in Symbolo, Nazianzenus in carminibus de genuinis S. Scripturae libris. Epi-
pha-

phanus *Heresis sexta*, & in libro de Ponderibus. Brito & Glossa ordinaria in Prefat. Hieronymi ad Iudith, & ad Tobiam. Tertium argumentum, Quia Iudith tempore Hieronymi fuit corrupta & deprauata. Hoc docet Hieronymus in Prologo ad Iudith. *Multorum*, inquiens, *codicum varietatē vitiosissimā amputauit*. Ad hanc Præfationem inquit Brito, *dupliciter ostendi hunc librum non esse authenticum, primò quòd apud Hebraeos est apocryphus, secundò quòd apud Chaldaeos erat corruptus*. Hæc vitiosa varietas lectores adhuc torquet. Exstant enim duæ Versiones, vna Latina vulgata, altera Complutensis græca. Quæ ita dissentiunt, vt sæpè quatuor & quinque integræ periodi inueniantur, quæ vel in hac, vel in illa non exstant. Exemplum vnum, atque alterum annotabo. Capite primo post versum duodecimum legitur in Complutensi: *Anno autem decimo septimo aciem cum omnibus suis copijs aduersus Arphaxadem instruxit, atque eum bello superauit, omnemque potentiam, equitatum, omnēsque eius currus enertit. Atque urbibus eius potitus vsque ad Egbatana peruenit: captisque urbis turribus, plateisq; peruastatis, decus eius ad opprobrium redegit. Ipsum autem Arphaxadem in montibus Ragan assecutus, iaculis confixit suis, eumque prorsus eo die perdidit. His rebus gestis ipse cum omni turba suorum, & maxima bellicosorum virorum multitudine Nininem reuersus, otia ibi conuiuiaque cum exercitu per dies centum & viginti agitauit*. Hæc omnia in vulgata editione desunt. Capite secundo post versum decimum quintum legitur in complutensi; *Illic denuntiabis, vt aquas & terras præparent mihi, qui in furore meo sum eos invasurus, omnēque solum terre pedibus copi-*

arum mearum operturus, quibus ipsos daturus sum diripiendos: ita ut saucy valles & torrentes impleat, effusaq; reddantur præ cadaveribus flumina: tum autem me captivos ex ipsis ad ultimas quasq; terras abduci iurum. Tu autem progressus, mihi praoccupabis omnes ipsorum fines, eosq; tibi deditos mihi in diem redargutionis asseruabis. Hæc in vulgata Latina desunt. Capite quarto post versum decimum legimus in Complutensi. Exaudiuit itaque Deus precationem eorum, afflictionemque respexit. porro populus per totam Indeam, ac Hierosolymam complures dies ante sanctuaria omnipotentis domini ieiunia suscipiebat. Hæc in vulgata Latina desunt. Eodem capite post versum decimum legimus in vulgata Latina, Tunc Eliacim sacerdos domini magnus circumiit omnem Israel, allocutusq; est eos dicens, Scitote quoniam exaudiet Deus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiunijs, & orationibus in conspectu domini. Memores estote Moysi serui domini, qui Amalce confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus orando deiecit. Sic erunt uniuersi hostes Israël, si perseueraueritis in hoc opere, quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes permancbant in conspectu Domini. Hæc omnia in Complutensi desunt. Capite quinto post versum decimum quartum in vulgata Latina legimus. Illinc fontes amari obdulcati sunt eis ad bibendum, & per annos quadraginta annonam de cælo cōsequenti sunt. Vbiq; ingressi sunt, sine arcu & sagitta, & absq; scuto & gladio, Deus eorum pugnavit pro eis, & vicit. Et non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultu Domini Dei sui. Quotiescunq; autem præter ipsum

ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in pra-
 dam, & in gladium & in opprobrium. Quotiescunq; autem
 poenituerunt se recessisse à cultu Dei sui, dedit eis Deus vir-
 tutem resistendi. Hæc omnia in Complutensi desunt.
 Capite septimo post versum nonum legimus in
 Complutensi: Nos autem cum populo nostro in propin-
 quos montium vertices ascendemus, ibi vallum faciemus
 presidio futurum, ne quis vrbe egrediatur. Ita ipsi uxoresq;
 ipsorum ac liberi fame tabescent, & antequam gladius in
 eos seuiat, in domesticis plateis interibunt, tuq; ita repen-
 des vicem ipsis perniciosam, eo quod seditionem moliti sunt,
 nec placidè tibi ad tuum nutum obsequuti. Hæc omnia
 in vulgata Latina desunt. Eodem capite post versum
 decimum in Complutensi legimus: Filij autem Esau
 & Ammonita in regionem montanam ascenderunt, castraq;
 locauerunt è regione Dothaim. Porro partem suorum
 miserunt ad Austrum & Subsolanum aduersus Ecrebel
 iuxta Chusi, quæ super torrentem Mochmur sita est: re-
 liquus Assyriorum exercitus in campo castra habuit, to-
 tamq; terra faciem operuit, ut cuius tentoria atq; impedi-
 menta multitudine latissimè paterent. Filij autem Israël
 clamabant ad Dominum deum ipsorum collapsi animis,
 quod ab hostibus conclusi essent, nec haberent è medio ipso-
 rum effugium. Hæc omnia in vulgata Latina desunt.
 Eodem capite post versum decimum octauum le-
 gimus in vulgata Latina, Peccauimus cum patribus nos-
 tris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Tu quia pius es,
 miserere nostri: aut in tuo flagello vindica iniquitates nos-
 tras, & noli tradere confitentes te populo, qui ignorat te. Ut
 non dicant inter gentes, ubi est Deus ipsorum? Et cum sati-
 gati his clamoribus & his fletibus lassati siluissent. Hæc
 omnia

omnia in Complutensi desunt. Deinde hæ duæ Versiones ex diametro pugnant. Vulgata enim dicit Nabuchodonosarem anno *decimo tertio* consilium cepisse de toto orbe subiugando, at Cōplutēsis Græca dicit hoc factū esse anno *decimo octauo*. Cap. 2, 1. Deinde vulgata dicit fōtes fuisse *viginti dies* obsessos: Cōplutēsis verò dicit fuisse *triginta quatuor dies* obsessos Cap. 7, 10. Præterea qui duas istas editiones diligēter inter se conferet, ille videbit vix vnā periodum esse, in qua hæ duæ versiones per omnia conueniūt. Cū igitur totus liber ita corruptus sit, manifestum est eum incorruptæ, & indubitatæ doctrinæ regulam esse non posse. Quartum Argumentum, Quia oratio Iudith ad Holofernem cap. 11, 4. & cap. 12, 18. eius item periuria & falsæ obtestationes non valde conueniunt viduæ sanctæ, qualis Iudith esse fingitur. Quintum Argumentum, Quia hic liber pugnat cum ijs, qui citra controuersiam canonici sunt. Capite enim nono, versu secundo dicit *Deum dedisse Simeoni gladiū ad occidendum alienigenas*. Sed Spiritus Sanctus per Iacobum apud Mosē Libro 1. cap. 49, v. 5. & 6. factum illud improbat, & detestatur. Neq; hic audiendus est Lira, qui *zelum probat, factum improbat*. Fecerunt enim contra foedus & iusiurandum, imò contra voluntatem Dei; at talis zelus nunquam laudabilis esse potest. Sextum Argumentum. Quia nullum seculum nominari potest, quo hæc historia contigerit. Cū igitur Iudith non sit in Canone Hebræo, & tempore primitiuæ Ecclesiæ non fuerit in canone christiano, cū denique liber sit corruptus, & pugnet cum sacra scriptura, neq; commodum tempus nominari possit

possit, quo contigerit, sequitur eam non esse canonicam. Sed hic non possum satis mirari ingenium Bellarmini. Reijcit enim opinionem Driedonis, Genebrardi, Mercatoris, imò veterum & recentium omnium; neque tamen affert meliorem. Afferit hanc historiam contigisse sub Manasse, neq; audet definire, an sub eius captiuitate, an post eam contigerit. verum nos ostendemus eam sub Manasse non contigisse. deinde patefaciemus falsitatem rationum, quibus in hanc opinionem adductus esse videtur. Ac primum Holofernes ex Ammonitis & Moabitis discit, quinam sit hebræorum populus. Cap. enim. 5. vers. 2. *Significate, inquit Holofernes, quisnam sit populus ille montanam regionem insidens. quas habuit vrbes, quantum copiarum eius numerus, in quo potentia eius, viri quo consistant, quisnam rex, aut militia dux est constitutus?* Vnde apparet Iudæos eo tempore Babylonij ignotos fuisse. At tempore Manassis Iudæi Babylonij ignoti non erant. Hierosolyma enim erat à Babylonij capta, & Manasses Babyloniam abductus. Deinde Iudith conqueritur cap. 5. vers. 22. *templum solo æquatum esse.* At tempore Manassis templum non fuit solo æquatum. Ad hoc respondet Bellarminus, librū esse corruptum. Sed si ad quaslibet difficultates respondere licebit, librum esse corruptum: tum nihil erit tam difficile, quod hac vna responsione soluere non possimus. Deinde Augustinus, Eusebius, Beda & alij, teste Bellarmino, propter hanc causam, istam historiam reiecerunt ad captiuitatem Babylonicam. Illorū igitur libri cum græco fuerunt consentientes. Præterea si nos ita tractarem' bonos auctores, quem-

admodum papistas facere *index purgatorius* ostendit: tum posset quis cogitare librum corruptum esse. Huc accedit Israëlitas tempore Iudith fuisse cum Iudæis fœdere, & amicitia iunctos, imò Israëlitas vel Samaritanos eo tempore paruisse Iudæis. Capite enim 4. vers. 3. *Hierosolymitani in omnes vicos ac fines Samariae & Bethoron, & Belmen, & Iericho, & Chôba, atque Esora vallémque Salem dimiserunt; qui exelsa omnium montium iuga præoccuparent, Vicos ibi muris includerent, frumentumq; in belli apparatus recondere. Pontifex etiam Ioacim, qui eo tempore Ierosolymis erat, scripsit ad incolas Bethlie, ac Betmestham, iubens, ut insiderent montium accessus, quibus introitus in Iudæam pateret. Fecerunt item filij Israël, quemadmodum constituerat ipsis summus sacerdos Ioacim, senatusq; vniuersi populi Israël, qui Hierosolyma confederant. Manifestum igitur vel Samaritanos eo tempore Iudæis paruisse, vel cum ijs summa necessitudine & fœdere iunctos fuisse. At sacra historia docet Israëlitas, iam ante ætatem Manassis à Rege Assyriorum in captiuitatem, & miserimam seruitutem fuisse abductos, & in multas regiones dispersos. Samariam aut colonis Babylonijs, & Hamateis fuisse habitatam, 2. Reg. 17, 24, qui oës fuerūt idololatræ, & adiunctis postea nonnullis sacerdotibus religionem veram cum idololatria miscuerunt. 2. Reg. 17, 27. Ab eo tempore cõstat Samaritanos fuisse Iudæis infestos & execrabiles, tantum abest, vt vel ijs paruerint, vel cū ijs fœdere iuncti fuerint, vel deniq; eos contra regem suum defedere voluerint. Deinde tempore Manassis Iudæi fuerūt idololatria polluti. Fecit n. Manasse rex Iuda abominationes faciendo peiora, quam fuerint*

rint omnia, qua fecerunt Emorai, & peccare fecit Iuda in idolis suis. Quamobrem Deus minatur se velle super Ierusalaim lineam Someron extendere, hoc est, Iudæam eodem modo perdere, quo Samariam iam antè perdidit. Samaritani verò, vt scriptura inquit 2. Regù 17. vers. 30. fecerunt Succoth Benoth, Nergal, Asima, Nibhaz, Thartac, & cõburebant filios suos igni ipsi Adramelech & Anamelech dijs Sepharuorum. At tempore Iudith neque Iudæi, neque Samaritani se Idolatria polluerunt. Nostra enim, inquit Iudith, atate, non extitit, neq, est hodie tribus, aut familia, aut populus, aut ciuitas e nobis, qua deos adoret manufactos. Postremò si hæc historia contigit sub Manasse, tum vel antè captiuitatem ipsius, vel sub ea, vel post eam contigit. Ante non contigit, nisi vel historia sacra, quæ 2. regum cap. 17. & 21. totam Iudæam & Samariam idolatria pollutam esse queritur, vel historia Iudith, quæ cap. 8 vers. 17. nullam tribum alienos Deos colere contendit, falsa esse dicatur. Sed historia sacra fallere non potest. Ergo aut Iudith errat, aut hæc res ante Manassis captiuitatem non contigit. Sub eius captiuitate etiam non contigit. Manasses enim tum, & omnes Iudæi cum illo Idololatriæ pœnas luebant. At Iudith dicit neminem se sua ætate Idololatria polluisse. Deinde si hæc historia contigit sub eius captiuitate, quis crediderit regem Assyriorum tanta fuisse paciëntia. vt accepta à Iudæis, quibus erat infensissimus, tanta clade & ignominia, nihilominus Manassem regem eorum, quem habebat in vinculis, tam liberaliter dimiserit, & in regnum restituerit. Aut igitur historia Iudith falsa est, aut nõ contigit sub Manassis

nassis captiuitate. Sed neque post eius captiuitatem contigit. Incredibile enim est Manassem tam liberally dimissum, tanti beneficij tam subito oblitum fuisse, & populum contra regem incitasse, atque iterum regis victoris vires experiri voluisse. Deinde Iudith dicit *Iudeos non sequutos esse peccata patrum suorum, & sua aetate nullam tribum, neque familiam se idololatria polluisse*, cap. 8. vers. 18. At ne tum quidem cum Manasses dimissus esset, Iudæi Deum purè coluerunt. Spiritus enim sanctus conqueritur, 2. Paralip. 33. vers. 17. *populum adhuc immolasse in excelsis*. Et paulò post dicit: *Amon immolasse cunctis sculptilibus, quæ fecit Manasse pater eius*. Vnde apparet verum Dei cultum ante Iosifæ ætatem in Iudæa non fuisse purè restitutum. In Samaria verò omnes Babylonij coloni Deos patrios colebant, vt supra ex 2. Regum cap. 17. vers. 30. probaui, & si qui ex Israële relictæ fuerunt, illi se etiã ad gentium Deorum cultum conuerterunt, vt ex eodem capite ostèdi potest. Sequitur igitur vel sacram Scripturam, vel Iudith errare, vel hanc historiam post Manassis captiuitatem non contigisse. Sed sacra Scriptura errare nõ potest. Ergo vel Iudith errat, vel hæc historia non contigit post Manassis captiuitatem. Deniq; tempore Iudith summus sacerdos fuit Eliacim, quem & Ioachim esse volunt. At tempore Manassis summus sacerdos non fuit Eliacim. Iosephus enim lib. 10. cap. 11. recenset summos pontifices, qui ante captiuitatem Babylonicam vixerunt. Sed Eliacim non meminit. Deinde inter Ezechiam & Iosifã, quo tempore Manasses vixit, summi sacerdotes fuerunt *Neri, Ioas, Selam & Chelcias*, Testis Nicephorus

lib. 2. cap. 4. Deniq; Eliacim successit Iesu filio Iosedech, vt docet Lyra in cap. 4. *Iudith*, & Nicephorus loco *suprà* citato. At filius Iosedech fuit post captiuitatem. fuit enim inter eos, qui altare Dei ædificarunt, Esd. 3, 2. Ergo eius successor tempore Manassis esse non potuit. Postremò res ipsa hoc loquitur. Spiritus enim sanctus Ezechia liberationem tam sæpè & tam graphicè describit, & hanc, quæ nullo modo minor censi potest, ppetuo silètio præteriret? Nisi igitur Bellarminus tempus magis idoneum excogitauerit, sequetur hanc historiam ne vnquam quidem gestam fuisse. Ob hanc causam semper mihi placuit eorum Iudicium, qui hunc librum piam Tragediam esse pronunciant. Nunc expendemus rationes, quibus Bellarminus motus, aliorum Theologorum iudicium repudiarit, & hanc historiam tempore Manassis accidisse asseruerit. Prima ratio quia *cap. 4. vers. 2. fit mentio templi Domini*. At tempore Manassis, inquit Bellarminus stetit Templum Domini. Ergo hæc historia contigit tempore Manassis. Ridiculum est hoc argumentum. Nam & reliquorum regum, qui ante Manassem vixerunt, ætate stetit templum Domini. Nihil igitur sequitur ex hoc argumento. Deinde Glosa ordinaria dicit *ea falsa videri, & propterea Iudeos non recipere hunc librum*. Neq; habet, quod hic comminiscatur, nisi templum Domini, per synecdochen accipiat pro altari Domini, disertè enim fatetur templum Domini eo tempore non fuisse reædificatum. Deinde *cap. 5. vers. 22. legimus Templum Dei esse solo æquatam*. Neque est, quod quis regerat, librum esse corruptum. Complutensis enim liber, Antuer-

pianus Reginus, argentinensis & Aldinus vnanimiter legunt *καὶ ὁ γὰρ τὰς αὐτὰς ἐργασίαν εἰς ἕδαφος*. Deinde quomodo probabit Bellarminus quintum caput magis corruptum esse, quàm quartum? Quod de Hieronymi versione dicit, nihil est. Libro enim secundo ostendemus hanc versionem non esse Hieronymi, & si maximè Hieronymi esset, hoc tamen non iuuaret causam Bellarmini. Libri enim Iudith Hieronymi ætate fuerunt valdè corrupti, vt antè ostendi, quin ipse Hieronymus fatetur, se non magnam diligentiam in eo vertendo posuisse, *huic vnam, inquit, lucubratiunculam dedi magis sensum ex sensu, quàm ex verbo verbum transferens. Multorum codicum varietatem vitiosissimam amputavi. sola ea, quæ intelligentiæ integra in verbis chaldæis inuenire potui, Latinis expressi.* Vnde apparet ab Hieronymo firmum argumentum in hac re afferri non posse, & per consequens incertum esse, an hæc historia tempore Manassæ contigerit. Secunda ratio, quia summus pontifex, qui tempore Iudith vixit vocatur Eliacim. Et tẽpore Manassæ, inquit Bellarminus est summus sacerdos vocatus Eliacim. Ergo hæc historia contigit tẽpore Manassæ. Sed hoc falsum est. Tempore enim Manassæ summus sacerdos non fuit Eliacim. Inter Ezechiam enim & Iosiam, quo tẽpore Manassæ vixit, summi sacerdotes fuerunt *Neri, Ioas Selam & Chelcias*. Testis Nicephorus *lib. 2. ca. 4.* Eliacim verò, quẽ aliq̃ Ioacim vocant, successit Iesu filio Iosedec, vt docet *Lyræ in quartũ caput Iudith*, & Nicephorus *loco supra citato*. Iesus autẽ filius Iosedec fuit longo tempore post Manassẽ. Vnde apparet & eius successorẽ Eliacim post Manassẽ fuisse.

iffe. Quodañt Bellarminus dicit, Nicephorum *inter*
Sobnam, qui fuit tēpore Ezechix, & *inter Chelciam*, qui
 fuit tēpore Iosif, ponere *Eliacim*. Hoc falsū est. Sob-
 nā. n. nequidē mentionem facit. Deinde inter Eze-
 chiā & Iosifā nō ponit Eliacim. sed eos quatuor, quos
 paulo antē numeravi. Eliacim verò reijcit post capti-
 uitatē Babylonicā, dicit. n. eum Iesū Iosedec succes-
 sisse. Huius rationis falsitatē videns Bellarminus, ad-
 iungit aliā, et dicit tempore Ezechix fuisse Sobnam,
 eiq; ex Dei mādato ab officio remoto, successisse E-
 liacim, idq; probat ex *4. Lib. Reg. ca. 18. et. ex Esaiā cap.*
22. Sed quid hoc ad rem Bellarmine? Eliacim n. cu-
 ius in quarto capite Iudith mentio fit, est summus sa-
 cerdos, Sobna verò nō est summus sacerdos, sed *scri-*
ba, vt *2. Reg. 18. v. 2.* scriptum est, vel *thesaurarius*, vt
 docet Esaias cap. 22. vers. 15. Si igitur Eliacim Sob-
 nā successit, sequitur eum non summū sacerdotem,
 sed vel scribam, vel thesaurarium fuisse. Deinde scri-
 ptura disertē dicit Eliacim fuisse non summum sa-
 cerdotem, sed *præpositum domus*; græca versio dicit
 fuisse *οικονομος*, *2. Regum 19. vers. 2.* Et ne putes eum
 prius fuisse præpositum domus, & deinde factum
 esse pontificem, docet Esaias eum tum demum do-
 mui regix præfectum esse, cū in locum Sobnæ
 constitueretur. Dicit enim *22. vers. 15.* Sobnam fuisse
thesaurarium, nempe domus præfectum, eumque
 loco motum, & Eliacim eius potestate, vel vt Græ-
 cus vertit, eius *οικονομία* donatum esse, h. e. eius loco
 thesaurarium, vel domus præfectum fuisse. Versu
 deinde vicesimo secundo eiusdem capitis *ponam*, in-
 quit, *clauem domus David super humerū eius*. Hoc est,

vt interpretatur Pagninus, *donabo illum consilio, quo totam aniam Ezechie possit regere.* Manifestū igitur Eliacim non ecclesiasticum, sed politicum officium administrasse, & ob eam causam Eliacim, cuius Ezaias, & historia Regum meminit, non est ille, cuius quarto capite Iudith mentio fit, ob eandem causam incertum est, an Iudith tempore Manassis fuerit. Tertia ratio. *Quia illud longum tempus pacis, cuius in Iudith mentio fit, sub Manassis imperio inueniri potest.* Sed & hoc est falsum. Cap. enim 16. vers. 30. scriptum est, *Non existit autem in vita Iudith, nec post mortem quidem eius, multis temporibus, qui Israëlitis terrorem ullum afferret.* Hæc multa tempora definiamus esse triginta annos, qui tamen exiguum tempus sunt. Vnde sequeretur triginta annis post mortem Iudith altam pacem in Israële fuisse. Deinde cum Iudith Holo- phernem occideret, erat *venusta forma, aspectuq; perpulchra* cap. 8, 7. Vnde credibile est, eam tum tricessimum ætatis annum nondum superasse. Porro cap. 16. v. 28. dicit græca editio *eam vixisse centum & quinque annos*, vulgata autem dicit, *eam mansisse in domo viri sui centum & quinque annos*, quæ lectio si vera est, vixit Iudith ad minimū centū triginta annos, sed nos sequemur numerū minorem, deptis igitur ijs annis, quos antè hoc factū transegit, & adiectis istis, quibus post eius mortem pax fuit in Israële, sequitur centum annos & amplius in Israële pacem fuisse. Sed à liberatione manassis tam longo tempore pax in Israële non fuit. Imò post liberationem Manassis Israël vel à seuitute, vel à bello nunquam liber fuit. Nam cum Deus Manassi minaretur exitium, dicit se velle *line-*

an Someron super Indeam extendere, ut supra ostendi.
 Elaias addit Deum ita velle atterere Ephraim, *ne sit populus*, cap. 7. vers. 8. Doceat Bellarminus, quando, & per quem Samaria sit in libertatem vindicata? Quod ad tribum Iudæ attinet, illa post Manassis liberationem aliquandiu pacem habuit, sed hoc nihil facit ad rem, Iudith enim loquitur de *uniuerso Israële*, & non de vna tribu tantum. Capite enim octauo, vers. 17. dicit, *nulla tribus, nulla familia, aut populus, aut domus ex nobis*, etc. Ex summa etiam ista coniunctione, quam inter Israëlem & Iudam eo tempore fuisse docui, patet eam de *uniuerso populo* loqui. Etsi igitur eo tempore in Iudæa aliqua pax fuerit, tamen propter reliquarum tribuum calamitatem, non rectè dixeris, neminem tum fuisse, qui Israëlitis terrorem afferret. Deinde non facile definieris, quàm longa ista pax in Iuda post Manassis liberationem fuerit. In sacra enim historia scriptum non est, quando Manasses captus sit, neque quicquam nisi ex incertis conjecturis de eare afferri potest. Funcius notat istam captiuitatem incidisse in annum Manassis *quadragesimum primum*. Bellarminus dicit eam incidisse in annum Manassis *decimum sextum* lib. 1. cap. 12. Melanchthon addit eum *decem annos in ista captitate detentum esse*. Alij aliud affirmant. Nos sequemur opinionem Bellarmini, ad istos verò sedecim annos, si illos decem, quibus in carcere fuit, addideris, erunt 26. supersunt de imperio Manassis viginti nouè, regnavit enim annos 55. Ad istos 29. adde 2. annos Amō, post Amō regnavit Iosias. Hic regnavit annos triginta unū. In fine regni Iosie Iuda turbatus est, & in ijs turbis Iosias periit, 2. *Regum*

23. vers. 29. Hos omnes si collegeris, habebis annos sexaginta duos, quibus in Iuda pacem fuisse probabiliter dixeris: at tempore Iudith longior pax fuit, quemadmodum antè ostensum est. Aut igitur Scriptura, aut historia Iudith falsa est. Sed historia regum falsa esse non potest, historia igitur Iudith falsa est, aut non contigit post Manassis liberationem. Et ut omnia in pauca contraham. Cum templum tempore Iudith fuerit Solo æquatum, tempore verò Manassis non fuerit Solo æquatum. Et cum Eliacim tempore Iudith fuerit summus sacerdos, tempore verò Manassis summus sacerdos non fuerit Eliacim; cum deniq; tēpore Iudith pax in Israële fuerit 100. annis. & amplius, tempore verò Manassis nulla pax fuerit in Israële; in Iuda etiam non nisi sexaginta duobus annis, aut circiter pax fuerit: sequitur historiam Iudith tempore Manassis non contigisse, Et si causa istius opinionis falsa est. tum ipsam opinionem, quæ ex ea colligitur, falsâ esse necesse est. Pronuncio igitur cum Hieronymo in præfatione ad libros Salomonis, *Hunc librum (loquitur de Iudith) à plebe ad ædificationem legi posse: sed non censeri ab Ecclesia inter scripturas Canonicas.*

CAPVT XI.

Sapientiam non esse principium aut regulam Christianorum dogmatum.

Hactenus ostendimus librum Iudith non esse in canone, sequitur liber Sapientiæ. Hunc Bellarminus canonicum esse dicit, nos negamus. Ille probat suam sententiam 6. argumentis, quæ ordine expendemus. Primum argum. *Quia concilium Sardicense apud*

se apud Theodoretum lib. 2. cap. 8. ex libro Sapiëntiæ cap. 7. probat Christum esse verum Deum. Argum. tale.

Ex quo libro Concilium Sardicense probat Christum esse verum Deum, ille liber est canonicus. Sed concilium Sardicense ex libro Sapiëntiæ probat Christum esse verum Deum. Ergo liber Sapiëntiæ est canonicus.

Respondemus Maiorem esse falsam. Clemens enim in Stromatis Lactant. in Instit. & alij ex Sybillarum idem, & similia probant. Neq; tamen libri Sybillarum Lactantij, & Clementis propterea sunt canonici. Quod ad Minorem attinet, fatemur apud Theodoret: lib. 2. cap. 8. hæc verba ex Sapiëntia cap. 7. v. 21. Sapiëntia omnium me docuit, ad Christi Deitatem probandam adducta esse. Sed quam commodè hoc factum sit, iudicent doctiores. Equidem si non haberemus alia testimonia, quibus Christi Deitatem probaremus, essemus valde miseri. Multi sunt, qui existimant hæreticos minus pertinaces futuros fuisse, si orthodoxi hæc & similia non protulissent. Non igitur sequitur Bellarmine, Sapiëntiæ librum propterea esse canonicum, quod patres hoc testimonium ex eo petiuerint: Sed rectè sequitur ipsos patres pigros, & oscitantes fuisse, quod cum alia testimonia, eaq; solida essent in promptu, illi tamen ijs præteritis hæc & similia adhibuerunt. Secundum argumentum: Quia Consilium Toletanum 11. cap. 1. citans aliquid ex hoc libro, nominat eum diuinam scripturam. Sed hoc argumentum est à nobis antè refutatum. Deinde hoc concilium habitum est Anno 672. Ergo nos vrgere non potest. Dionysius item cap. 4. de Diuinis nominibus

nibus idem facit. Sed liber iste est supposititiuus, neq; vnquam à Dionysio scriptus est. Dionysius enim trucidatus est sub Domitiano. Auctor verò istius libri eod. cap. citat dictum Ignatij, ad Rom. *meus amor crucifixus est.* At Ignatius hanc epistolam, longo tempore post mortem Dionysij in itinere scripsit, cum Romam sub Troiano ad supplicium duceretur. Testis Eusebius lib. 3. *Eccles. Hist. cap. 36.* Et Hieronymus in *Catalogo C. Ignatius.* Quomodo verò Dionysius potuerit epistolam nondum editam citare, explicet Bellarminus, qui hos supposititios libros tam pertinaciter defendit. Tertium argumentum, Quia *Melito* apud Euseb. *Eccles. Hist. cap. 26. lib. 4. eum inter canonicos numerat.* Argumentum tale.

Quoscunq; libros *Melito* inter canonicos numerat, illi sunt canonici. Sed *Melito* numerat librum *Sapientiae* inter canonicos. Ergo liber *Sapientiae* est canonicus.

Respondemus Minorem esse falsam. *Melito* enim loquitur non de *Sapientia Philonis*, sed de *Sapientia Salomonis*. Disertè n. dicit, *Salomonis Proverbia, quae & Sapientia.* At nos disputamus de ea *Sapientia*, quam ipse etiam Bellarminus non esse *Salomonis* fateretur. Deinde si orientalis Ecclesia (à qua *Melito* hoc didicit) ita iudicasset, tum *Origenes*, *Athanasius*, *Laodiceus*, *Hieronymus*, *Cyrellus*, & alij *Orientalis* doctores eum ex canone non expuxissent, neq; dixissent eum ab Ecclesia reprobari. Postremò *Bellarminus* cap. 8. dixit *Melitonem*, & alios non recensere canonem *Christianum*, sed canonem *Hebraeum*. At qui *Sapientia Philonis* nunquam fuit in canone he-

bræo. Ergo non potuit recenseri à Melitone. Causa quæ decepit Bellarminū hæc est. Putauit Melitonem cum reliquis patribus recensere 22. libros, & hoc recte. Sed cum videret *Hesther* à Melitone prætermitti, non putauit istos *viginti duos* apud Melitonem inueniri posse, nisi *Proverbia Salomonis*, & eius *Sapientia* in duos libros discerperetur. sed hoc malè. Melito enim *Hesther* sub alio libro comprehendebat (quod à quibusdam factum esse, docet Athanasius *in Synop.*) & librum *Iudicum* atque *Ruth*, quos nos pro vno accipimus, in duos diuisit. Hæc ad Minorem. Sed neque Maiorem admittit ipse Bellarminus. Nam si isti libri sunt canonici, quos Melito numerat, sequitur eos non esse canonicos, quos Melito præterit. At præterit *Iudith*, *Tobiã*, *Baruch*, *Ecclesiasticū* & *Machabæicos*. Inde sequeretur eos omnes non esse Canonicos.

Quartum argum. Quia Augustinus eum defēdit *lib. 2. de doctrina Christ. cap. 8.* Et *lib. 1. de Predest. Sanctor. cap. 14.* Sed ad Augustini auctoritatem respondimus, & hoc argumentū diluimus antè.

Quintum argum. Quia aliqui patres ex eo testimonia citant. Et hoc argumentum est à nobis antè refutatum. Sextum argumentum, Quia aliqui patres putauerunt eum esse Salomonis. At ipse Bellarminus cogitur fateri eum non esse Salomonis. Ergo non sequitur, hunc librum propter falsam quorundā patrum opinionem esse canonicum. sed istos patres errasse rectè sequitur. Hæc sunt Bellarmini rationes pro libro Sapientiæ. Nunc immotis argumentis ostendam eum non esse canonicum. Primum, Quia est originaliter scriptus græcè. Hoc fatetur ipse Bellarminus. At nullus propheta scripsit

scripsit græcè. Ergò hic liber non est à prophetis scriptus. Secundum argumentum. Quia eius auctor est Philo, Testis Hieronymus *in Pref. Salam.* Et Isidorus *Etymol. lib. 6. cap. 2.* Sed Philo uixit post passionem Domini. Ergo eius liber non pertinet ad vetus Testamentum. Deinde Philo non uoluit Christum recipere. Ergo eius liber non potest canonicus esse. Præterea si hic Philonis liber canonicus est: tum & reliqui eius libri canonici esse debent. Sed hoc non. Ergo neque illud. Ad hæc respondet Bellarminus, hunc librum quidem scriptum esse à Philone, verum à uetustiore quodam Philone, non autem ab eo, qui uixit tempore apostolorum. At hoc dicit absque auctore, neq; si alterius cuiusdam Philonis est, ideo est canonicus. Deinde Iosephus *lib. 1. cont. Appion.* meminit quidem alterius cuiusdam Philonis, Sed qui *Philosophus est, & gentilis.* At qui *philosophus est, & gentilis,* ille librum canonicum scribere non potest. Relinquitur igitur hunc librum non esse canonicum Tertium argument. Quia hic auctor continet quædam falsa. Argum. tale.

— Qui liber continet quædam falsa. ille non est canonicus. Sed hic liber continet quædam falsa. Ergo non est canonicus.

— Maiorè pono extra controuersia. Minorè probò. Capite enim 14. vers. 15. *Acerbo inquit, Inctu dolens pater citò sibi rapti filij fecit imaginem. & illū qui tunc homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cepit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia.* Ad hunc locum scribit Calvinus *lib. 1 Institut. cap. 11. §. 8.* Porro *de Idolorum origine publico serè consensu receptum est,*
quod

quod in libro Sapiencia habetur. Primos scilicet extitisse eorum auctores, qui hunc honorem detulerunt mortuis, ut eorum memoriam superstitiosè colerent. Et sanè concedo peruersam hunc morem fuisse vetustissimum. sed non concedo hunc morem esse primum mali fontē. Idola enim iam fuisse prius in usu, quam ista in consecrandis mortuorum imaginibus ambitio (cuius apud scriptores crebra sit mentio) inualuisset, constat ex Mose. Cum enim Rachelem furatam esse narrat idola sui patris, non secus ac de communi vitio loquitur. Hic Bellarminus Caluinum mendacij arguit. Primò quòd dicat ante Rachelis Idolum non fuisse idolū humana imagine. Secundò, quòd neget Rachelis Idolū fuisse humana imagine. Sed Bellarminus deprauata Caluini sententia, quam refutare non potest, fingit sibi laruas, contra quas pugnet. Non enim negat ante Rachelis Idolum, fuisse idolum humana imagine, neque negat, Rachelis Idolū fuisse humana imagine. Sed negat istam mortuorum à prodiuorū esse Idolorum Originem. Hoc probat, quia iam ætate Rachelis Idololatria fuit commune vitium. Non docet igitur ante Rachelis ætatem nullum fuisse Idolum humana imagine. sed confitetur Idololatriam, Rachelis tempore commune vitium fuisse, imò fuisse eam longo tempore ante ætatem Rachel probat. Credibile enim esse, asserit. Superstite adhuc sancto patriarcha (intelligit Noach) eius nepotes Idololatria fuisse deditos. Nam Thare & Nachor, iam ante natum Abraham, falsorum Deorum cultores erant, ut testatur Iosua cap. 24. vers. 2. Et Laban iurat per Deos Nachor Genes. 31. vers. 2. Inde colligit, cum progenies Sem tam citò desciuisset à vera religione, posteros Cham, qui erant à Noach maledicti,

dicti, semulto citius Idololatria polluisse. Hęc est genuina disputatio Caluini, quam penè iisdem verbis expressi. Iam audiamus Bellarmini ad eam respõsionẽ. Primùm probat אֱלֹהִים esse simulachrum humana imagine: Deinde docet Belum Regem Assyriorum, qui ante ætatem Abrahæ vixit, fuisse à Nino filio consecratum in Deum, atque illam esse primam imaginem ad adorandum propositam, ac proinde Caluini sententiam esse falsam. Nos prius ad illud respondebimus, deinde ad hoc. Ac primum illud nihil facit ad rem. Sapientie enim auctor dicit, primam imaginem filio à patre erectam esse. At Belo non à patre, sed à filio statua posita est. Deinde si existimas Belo mortuo esse primam statuam positam, tum nihil dicis ad rem, nõ enim disputatur, cui primùm statua sit posita: sed vnde Idololatria initium sumpserit. Si verò existimas Beli simulachrum esse primum idolum, erras. Nachor enim fuit falsorum deorum cultor, Genes. cap. 31. vers. 51. & Iosue. cap. 24. 2. At Nachor est Beli coætaneus. Ergo ante Beli ætatem fuerunt idola. Quin & Nimrod (ut docet Berofus lib. 4.) furatus est rituales Iouis sacerdotes. Ergo si eo tempore fuit sacerdos, fuerunt etiam sacra, & fuit idolum, cui ea à sacerdote fiebant. Sed primum. Ergo secundum. Ac proinde non tantum ante ætatem Beli & Nachor, sed etiã ante ætatẽ Nimrod fuerunt Idola. Quam ob causam credibile est Noachum, (vt inquit Caluinus) cũ dolore vidisse terrã Idolis fœdari. Sed quænam ista idola prima fuerint, quę publicè ad adorandum fuerunt proposita, non satis constat, nisi quod constat, non fuisse humanam imaginem. Lactantius lib. 2. cap. 14. At ille, profugus (loquitur de Chamo) confedit

confedit in ea terra parte, qua nunc Arabia vocatur, eaq;
 terra de nomine suo Chanaan vocata est. Eius posteri orbem
 totum replerunt, & a stirpe sancta radicis auulsi novos sibi
 mores ac instituta pro arbutis cōdiderunt. Sed oīm primi,
 qui Egyptum occuparūt, caelestia suspicere, & adorare ca-
 perunt. Et paulò post in eodem cap. Cateri aut qui per
 terram, dispersi fuerunt, admirantes elementa mundi, calū,
 solem, terrā, mare sine ullis imaginib. ac templis venerabā-
 tur, et his sacrificia in aperto celebrabāt, donec p̄cessu tempo-
 ris potentissimis regib. templa & simulachra fecerunt, eaq;
 victimis colere & odorib. instituerūt. Sic aberrātes à noticia
 Dei gentes esse caperūt. Euseb. etiā li. I, c. 6. de Præparat.
 Euangel. docet priscos nō coluisse idola, sed Solē & Lunā.
 Quæ si vera sunt, sequitur Caluini, nō sapiētiae sentē-
 tiam veram esse. Secūda ratio est, quia תרפים signi-
 ficāt imaginem humanam. Sed hoc nihil facit ad rem,
 neque hoc negat Calvinus. Deinde etiamsi verum
 esset תרפים (quod tamen in dubio relinquo) semp
 significare humanā imaginem: tamen hoc non iuaret
 causā Bellarmini. Nam si prisci homines prius adorarunt
 calum & Astra, quam vllas imagines fecerunt, vt ex La-
 ctātio & Euseb. docui, manifestū est, hoīs imaginem
 non esse Idololatriæ principium. Quarta ratio, Quia
 hic liber nunq̄ fuit in canone Iudaico, neq; Christi &
 apostolorū tēpore fuit in canone christiano, vt antè
 ostendimus. Cū igitur hominum ἀνομιῶν (vt hic
 auctor dicit) non sit Idololatriæ principium; & hic
 liber sit Originaliter scriptus gręcè, ac sit scriptus vel
 à Iudæo Christum contemne, vel à gentili chri-
 stum ignorante, neq; vnq̄ fuerit in canone Iudaico,
 neque tempore Christi & apostolorum fuerit in ca-
 none

none christiano, manifestum est eum inter canonicos censerī non posse. Nos concludimus cum primitiua ecclesia, eum esse *χρήσιμος καὶ ἀφελικός, ἀλλ' ἐστὶ ἀειδιμὸν τῶν ῥητῶν ἐκ ἀναφέρεσθαι*. Epiphan. lib de pōderib.

CAPVT XII.

Ecclesiasticum non esse principium aut regulam christianorum dogmatum.

Librū Sapiētię non esse canonicū ostēdimus capite Superiore, sequitur Ecclesiasticus. Hūc Bellarminus dicit esse regulam christianorum dogmatum, nos negamus. Ille suam sententiam probat tribus argumentis, quæ ordine expendemus. Primum argumentum. Quia Clemens lib 7, Stromatum & cyprianus lib 3, Epist 9, ex eo, *tanquam ex diuino, testimonia citant*. Sed hoc argumētū est à nobis antè refutatum. Deinde Euseb. lib. 6 Eccles. hist. cap. 13. *utitur autem, in illis (loquitur de Clōmente) etiam earum scripturarum testimonijs, quibus contradicitur, & eius quoque, qua Salomonis Sapientia vocatur, & eius, que est Iesu Syrach, denique & Barnaba & Clementis epistolis*. Hinc apparet nō omnes libros esse canonicos, ex quibus patres testimonia allegant. Deinde si omnes libri, ex quibus Clemens, tanquam ex scriptura, testimonia citat, sunt canonici, tum sequitur & Barnaba & Clementis epistolas esse canonicas. Quod ad Cyprianum attinet, ille citat *tertium Esdra*, in Epist. ad Pomp. Not igitur quicumque libri à patribus citantur, illi sunt canonici. Secundum Argumentum. Quia Epiphanius in *Heresi Anomeorum librum Syrach numerat inter canonicos*. Argumentum tale.

Quoscunque libros Epiphanius numerat inter canonicos.

canonicos, illi sunt canonici. Sed Ecclesiasticus est ille, quem Epiphanius numerat inter canonicos. Ergo Ecclesiasticus est canonicus.

Respondeo Minorem esse falsam. Epiphanius enim duobus locis enumerat canonem. Hæresi scilicet 8. & lib. de mensuris & ponderib. In primo loco, nempe hæresi 8. enumerat prorsus eosdem libros, quos nos enumerauimus, nisi quod Baruch cum Ieremia coniungat. Deinde post eorū enumerationem dicit *ἑστὶ δὲ καὶ ἄλλαι δύο βιβλοὶ παρ' αὐτοῖς ἐν ἀμφιπέλει, ἡ σοφία τῆς Σαλαμῆ καὶ ἡ Σολομωνίου.* in libro verò de pond. & Mensur. καὶ αὐταὶ inquit *χρησιμοὶ μὲν εἰσὶ καὶ ἀφέλιμοι* (loquitur de Sapientia & Ecclesiastico) *ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ῥητῶν οὐκ ἀναφί- ρου.* Sed est hic & alius Bellarmini error. Dicit enim Epiphanium in lib. de pond. recensere canonem ex *Iudæorum sententia*, hæres. verò 8. *eundem recensere ex Christianorum sententia.* Quod est manifestè falsum. Credo Bellarminum hic vel memoria lapsum esse, vel esse typographi culpam. Quare n. hoc non benignè contra virum doctum interpretarer? Hæresi enim 8. dicit Epiphanius *ἴσχυον δὲ οὗτοι αἱ ἰουδαῖοι ἀχρεῖς ἀπὸ βασιλευσάων ἰεροσολύμων, βιβλὸς τὴ καὶ προφητῶν τῶν.* Et paulò post *αἱ ἐκ θεῶ.* inquit, *δοθεῖσκι τοῖς ἰουδαίοις.* Vnde manifestè apparet, eum loqui de canone secundum Iudæorum sententiã. Si verò Bellarminus ita scripsit, deceptus est fallacia cõsequentis. Quia enim *Baruch* recenset inter eos, hæresi. 8. ideo opinatus est, eum Christianorum canonem describere. Sed hoc malè. Non enim quia *Baruch* nominat, ideo recenset christianorum canonem, sed quia *Baruch* in catalogo Iudæico numerat, ideo vel Epiphanius errat, vt antè

notauit, vel liber est corruptus. Baruch enim à Iudæis nunquam agnitus est, neque in Catalogo Iudaico recensetur. Sed mendum hic esse monuit me illud decus Belgicæ Nobilitatis, Philippus Marnixius Dominus de Sanct. Aldegōda. In libro verò de Pōderib. recenset græcas versiones, & cum ijs ex sua & græcæ Ecclesiæ sententia hebræum textum conferit. At hæc oīa pertinent ad solos Christianos, vt omnis æquus lector fatebitur. sequitur igitur in lib. de ponder. canonē ex Christianorū sententia recēseri. Tertium argumentū. Quia aliqui patres putauerunt *Ecclesiasticū esse Salomonis*. Sed ante respōdimus, nullū librū propter falsam eiusmodi patrum opinionem esse canonicum. Atque hæc sunt Bellarmini argumenta pro Ecclesiastico. Nunc immotis rationibus ostendam, Ecclesiasticum non esse canonicum. Ac primum, Quia est vitiosus. Sunt enim duæ editiones, vna Græca, altera Latina Vulgata. Hæc inter se non consentiunt. In Vulgata enim legimus cap. 1. vers. 14. *Dilectio Dei honorabilis sapientia: quibus autem apparuerit in visu, diligunt eam in visione, & in agnitione magnalium suorum.* Hæc omnia in Græca defunt. Eodem cap. vers. 27. in Græca legimus, & *quamdiu presens est, iram auerit.* Hæc in Vulgata defunt. Cap. 2. vers. 16. in Vulgata legimus, *Et qui dereliquerunt vias suas, & diuertunt in vias prauas,* hæc in græca defunt. Eodem cap. vers. 21. in Vulgata legimus, *Qui timeant Dominum, custodiunt mandatum illius, & patientiam habebunt, vsq; ad inspectionem illius,* hæc in Græca defunt. Cap. 3. vers. 20. *Multi quidem alitudine fortune gloriæq; excellunt. Sed mansuetis reuelatur arcana.* hæc in vulgata defunt.

Eodem

Eodem cap. vers. 28. legimus in Vulgata, *Cor ingrediens
 duas vias non habebit successus. Præuam cor in illis scan-
 dalizabitur.* hæc in græca desunt. Ibidem legimus in
 Græca, *Pupillis orbis lumine carebis, cognitionem autem
 cuius expers es, ne profitearis.* hæc in Vulgata desunt.
 Reliqua omnia capita sūt equè deprauata. At quod
 deprauatum & vitiosum est, hoc vtique sanæ & inte-
 græ doctrine principium aut regula esse non potest.
 Ex corrupto enim & deprauato nil necessariò nisi
 corruptum & deprauatum colligi potest. Si quis ta-
 men hanc vel illam editionem pertinaciùs tuebitur,
 dicam cum Hieronymo, *non posse vtiq; verum esse,
 quod dissonat.* Præfat. in Iosue. Secundum argumen-
 tum, Quia scriptus est ætate Euergetis, in Præf. vers.
 8. sed quicquid eo seculo, & post tempore veteris
 Testamenti scriptum est, hoc non habere cano-
 nicam auctoritatem, ex Iosepho & Eusebio docui-
 mus, & proximo capite prolixius docebimus. Terti-
 um argumentum, Quia nunquam fuit in canone he-
 bræo, neq; tempore Christi & Apostolorum fuit in
 canone Christiano, Testis Hieronym. *in prologo Ga-
 leato, Athanas. in Synop. Cyp. in Symbol. Epiphan. in lib.
 de Ponderib. & Mensur.* Quartum argumentum, Quia
 Iesus nepos eum à patre & auo collectum edidit, &
 scripsit græcè, Præfat. vers. 5. *Hunc librum prope colle-
 ctum Iesus ille primus vita defunctus reliquit, Sirach post
 mortem illius eundem acceptum Iesu filio suo tradidit, qui
 eum in manus sumptū concinnè totum rededit in volumen.*
 Vnde apparet auum Iesum, quædam hebraicè colle-
 gisse, patrem Sirachidem quædam addidisse, nepotè
 Iesum ista omnia digessisse, vertisse in græcum ser-
 monem

monem, & edidisse græcè. Idem ex altera præfat. vers. 9. colligi potest. *Multum vigilia*, inquit Iesus nepos scientiæq; adhibui, ut liber ad finem perductus ederetur. Ergo antè nondum fuit absolutus, neque editus. cum hoc consentit Epiphanius libr. de ponderibus *ὁ ἄριστος αὐτῆς ἰσοῦς ἐρμηνεύσας ἑλληνιστὶ ἔγραψι*. Simile docet Isidorus libr. 6. & *Lyra in Prolog. Sirach*. At Hieronymus dicit se *Hebraicum reperisse*. præfat. ad lib. Salom. Respondeo hoc de aui patrisq; collectaneis, quæ nepos digessit, & edidit, intelligi posse. Si quis tamen mauult eum originaliter hebraicè scriptum esse, ille per me fruatur suo iudicio, modo sciat hebraicum Sirach nunquã fuisse in canone, & ob eam causam, eius græcam versionem in canone esse non posse. Quintum argum. Quia auctor petit veniam sui scripti, in præf. vers. 5. *Vos igitur*, inquit, *monitos volo, & hortor: ut veniam detis, si minus assecuti esse videmur vim quarundam dictionum, quas interpretando exprimere conati sumus*. Sed nihil est, quod Spiritus S. assequi non potest. Ergo venia non habet opus. At huius libri auctor fatetur se *quadam assequi non potuisse*, & ob eam causam *se venia opus habere*. Ergo non est scriptus à Spiritu S. Cùm igitur hic liber sit deprauatus, & sit scriptus ætate Evergetis, neque vnquam fuerit in canone Iudaico, neque tempore Christi & apostolorum fuerit in canone Christiano, & sit editus græcè, deinde non potuerit quædam assequi, & ob eam causam venia opus habeat; manifestum est eum regulam Christianorum dogmatum esse non posse. Pronuncio cum primitiua ecclesia, eum non esse in canone, Hieronymus in prolog. galeato, addo cū eadē pri-

primitiua ecclesia, eum ab ecclesia legendum esse, ad a-
 uctorem plebis, non ad auctorem Ecclesiasticorum
 dogmatum confirmandam. Hieronym. præfat. in lib.
 Salomonis.

CAPVT XIII.

*Libros Machabeicos, non esse principium neq; regu-
 lam christianorum dogmatum.*

Ecclésiasticum sequuntur Machabæici. Hos Bellar-
 minus Canonicos esse dicit: nos negamus. Ille
 probat suam sententiam tribus argumentis, quæ or-
 dine expendemus. Primum, Quia aliqui patres eos
 honorificè producant. Secundum, Quia aliqui pa-
 tres eosdem libros diuinam scripturam appellat. Ter-
 tium, Quia Ecclesia eos habet pro canonicis. Ad hæc
 omnia nos quidem antè respondimus. Sed quoniam
 tertiam rationem Augustini auctore probans ir-
 ridet Caluinum, quod is Augustino multum tribuat
 & tamen libros reijciat, quos ille ab Ecclesia pro ca-
 nonicis receptos testatur. Ideo ad hanc tertiam de-
 nuo aliquid respondebimus, æquus lector dabit no-
 bis veniam, si ex prioribus nobis quædam repeten-
 da erunt. Augustinus lib. 18, de ciuit. Dei cap. 36.
*Quorum supputatio, inquit, temporum, non in scripturis
 sanctis, qua canonicè appellantur: sed in alijs inuenitur, in
 quibus & Machabeorum libri: quos non Iudæi, sed Eccle-
 sia pro canonicis habet, propter quorundam martyrum passi-
 ones graues, atq; mirabiles. At quanta sit Augustini hac
 in re auctoritas, ostendimus antè. Deinde idem Au-
 gustinus in eodè cap. dicit, Quartum Esdra, esse opus pro-
 pheta Esdra. At hoc est tam verum, quam illud. Adde,
 Augusti. non simpliciter dicere, eos libros esse in ca-*

none. sed tantum *relati*. nempe propter quorundam
martyrum vehementes & admirabiles perpeſiones. Idem
 docet libr. 2. contra Gaudentij epistolam cap. 23.
Machabeorum scriptura recepta est ab Ecclesia non inuti-
 liter, si sobriè legatur vel audiatur, maximè propter istos
 martyres. Sed ob hanc causam in canone morum,
 non fidei centeri posset. Et hoc docet Lyra. Recepti
 sunt, inquit, ab Ecclesia, ut ad morum informationem
 legantur, præfat. in Tobii. Idem testatur Brito, Libri
Machabeorum, inquit, non sunt in canone, & tamen
 leguntur in Ecclesia per constitutionem Romana Ecclesia in
 prolog. Machab. & Rabanus ad regem Ludouicum.
 Nunc tempus illud est, quo Romana Ecclesia constituit li-
 bros Machabeorum legi in Ecclesia. Manifestum igitur
 eos non ad dogmata probanda, sed tantum ad mo-
 res formandos receptos, & lectos esse. Quod verò ad
 canonem fidei attinet, etiam Augustini iudicio non
 sunt canonici. Libro enim. 1. de ciuit. Dei. cap. 20.
 In sanctis, inquit, canonicis libris nusquam nobis diuinitus
 præceptum permissumve reperiri potest, ut vel ipsius adipiscenda
 immortalitatis, vel ullius cavendi cauendive mali causa,
 nobismet ipsis necem inferamus. At Razis seipsum occi-
 dens laudatur 2. Mach. 14. v. 42. Nihil autem lauda-
 bile, quod non licitum. id igitur, quod secundum li-
 bros canonicos illicitum est, hoc Machabæici ut li-
 citum, & laudabile permittunt. Deinde auctor
 Machabæicorum laudat Razin, quod voluerit nobiliter
 mori, At hoc reprehendens Augustinus, Melius, in-
 quit, velle humiliter, ita enim utiliter. Illis enim verbis
 historia gentium laudare consuevit, sed viros fortes huius
 seculi, non Martyres. Hinc apparet, eos ne quidem
 Augu-

Augustini iudicio, esse canonicos fidei. Quid quod ipse Augustinus disertè neget, eos esse in canone. Lib. enim secundo de mirabil. S. Scripturæ, cap. 34. *In Machabæorum, inquit, libris, etsi aliquid mirabilium numero inserendum conueniens iusse ordini inueniatur, de hoc tamen nulla cura fatigabimur. quia tantum agere proposuimus, ut de diuini canonis mirabilibus exiguam historicam expositionem tangeremus.* Atque hæc sunt Belarmini argumenta pro auctoritate Machabæicorū. Iam immotis argumentis ostendemus, eos non esse in canone. Ac primum, Quia tempore Machabæorū non fuit propheta, 1. Mac. 4. 46. *Lapides deposuerunt, donec exoriretur propheta, qui de his respondere posset.* Et. 1. Mac. 9, 27. *Et accidet Israëlitis calamitas tanta, quanta nulla unquam existit, ex quo nullus inter eos propheta uisus fuit.* Ad hunc locum scribit Vatablus. *Nam tunc prophetie cessauerant, neq; a Malachia propheta ullus fuerat, qui eos de rebus futuris admoneret.* Eodem libr. cap. 14. vers. 41. *Fecerunt Simonem principem & summum pontificem perpetuo, donec propheta certus existeret.* Vbi Vatablus. *Nam eo tempore, & iam diu antiè prophetia desierant.* Ioseph. lib. 1. cont. Appion. dicit a tempore Artaxerxis non fuisse *ἀρχὴν δαδαχῶν τῶν προφητῶν.* Idem docet Euseb. lib. 3. Eccles. hist. cap. 10. Hieronimi. lib. 13. in Esaiam cap. 49. *Post Aggæum, inquit Zachariam & Malachiam nullos alios prophetas, neq; ad Iohannem baptistam uideram.* August. lib. de Ciuit. Dei. 17. cap. 24. *Toto, inquit, illo tempore, ex quo redierunt de Babylonia, post Malachiam, Aggæum & Zachariam, qui tunc prophetarunt, & Esdræm, non habuerunt prophetas usque ad saluatoris aduentum, nisi alium Zachariam patre*

Iohannis Euseb. libro 10. cap. 3. de prepar. Euang. post Aggeum, Zachariam, & Malachiam, non fuit amplius propheta apud Iudeos. At post Malachiam Machabæici libri scripti sunt. Aut igitur doceat Bellarminus quo tempore post Malachiam propheta fuerit, & quis ille fuerit, qui hos libros scripserit, aut fateatur eos non esse à propheta scriptos, vel denique concedat esse aliquem librum Vet. Test. canonicum, qui non est à propheta scriptus. 2, Quia eorum auctor Iosephus. Hierony. lib. 2. cont. Pelag. Machabeorum, inquit historia scriptor est Iosephus. Eusebius lib. 3. cap. 10, Est adhuc aliud eius (de Iosepho loquitur) elegans satis volumen, quod animus sit, qui imperium teneat in nobis, quem libellum quidam Machabeorum attitulaerunt, pro eo quod certamina inibi & agones pro pietate à Machabæis fratribus desudata contineat. Hierony. in catal. c. Iosephus. Alius quoque est liber eius (loquitur de Iosepho) in quo & Machabeorum sunt digesta martyria. At Iosephus Christum agnoscere non voluit. Aut igitur homo Christum repudians potuit scribere librum canonicum, aut Machabæici non sunt canonici. 3, Quia est gentilis & non canonici libri compendium. Libro enim 2. cap. 2. vers. 24. Quæ à Iasone Cyrenæo quinque libris explicata sunt, nos vno volumine perstringere conabimur. Ad quem locum Vatablus. continet igitur hic liber Epitomen eorum, quæ à Iasone Cyrenæo pluribus verbis & libris sunt explicata. At si Epitome librorum Iasonis est canonica, tum etiam libri Iasonis canonici sunt. Epitome enim non habet plus auctoritatis, quàm ab illo cuius Epitome est, accepit. & ob eam causam vel gentiles libri, & eorum Epitomæ sunt

sunt canonicæ, vel liber Machabæorum non est canonicus. 4. Quia pugnat cum veritate historiæ gentilis. Lib. enim 1. cap. 1. v. 7. vocatis suis illustribus, loquitur de Alexandro, qui una cum eo à iuuetute educati fuerant, viuis adhuc illis regnum suum dissipauit. At hoc non esse verum docent omnes historiæ. Plerosque enim seruos illustres Clytum, Parmenionem, Philotam & alios necauit priusquam mortuus est. Deinde cum interrogaretur, cui regnum relinqueret, respondit, ei, qui optimus est. Curtius lib. 10, & Arrianus lib. 7. Diodorus Siculus lib. 17, τῶν δὲ φίλων ἰπεροσίων, τὴν τὴν βασιλείαν ἀπολείπει; εἶπε τὸ κραιτέρον. Lyra. Querunt quem imperij faciat heredem, respondit, dignissimum. Tanta illi magnitudo animi fuit, ut cum Herculem filium, cum Ariadæum fratrem, cum Roxanem uxorem pregnantem relinqueret, oblitus necessitudinū, dignissimū nuncupauit heredem, prorsus quasi nefas esset, viro forti alium quam virum fortem succedere, aut tanti regni spes alijs, quam probatis relinqui. Hac voce voluti bellicum inter amicos cecinisset, aut malum discordiæ misisset: ita omnes in emulationem consurgunt, & ambitione vulgi tacitum sermonem & fauorem militum querunt, & paulò post. Non tam ipse hoc diuisit, quam alijs hoc diuidendum reliquit. Præterea post eius mortem de successione tantum certamen fuit, ut corpus per multos dies inhumatū iacuerit, Testis plutarchus in eius vita. Atque hoc eum præuidisse, & prædixisse docet Arrianus lib. 7. Curtius lib. 10. Diodorus lib. 17. Denique cum duces eum decumbentem defferēt inuenietis, respondit, cum excessero, dignitatem talibus viris regem. Postremò omnibus nota sunt bella & certamina, quæ post eius excessum ob suc-

cessionem contigerunt, vt taceam omnes eos, qui
 Alexandrum sanguine attingebant, esse à successio-
 rib. vt Curtius docet, occisos. Sed hæc omnia non
 accidissent, si ipse regnum seruis suis dispertiuisset.
 Errat igitur historia Machabeorū. 1, Quia vnus liber
 est scriptus Græcè. Hieron. in prolog. Galeato. *Se-
 cundus Græcusest, quod ex ipsa quoq; phrasi probari potest.*
 At nullus propheta scripsit græcè. Omnes aut libri V.
 T. à prophetis scripti sunt. Nullus igitur ex ijs om-
 nibus originaliter græcè scriptus est. 6, Quia non est
 in canone Iudaico. Hoc fatetur aduersarius. At ca-
 non Christianus ex Iudaico factus est. Hoc probaui
 ante. Non potest igitur esse in canone Christiano.
 Quod enim Iudaicus canon non habet, hoc Christi-
 anus ab eo accipere non potest. Et ob eam caussam
 tempore primitiue Ecclesie canō V. T. Christianus &
 Iudaicus per omnia consentiebant. 7, Quia tempore
 primitiue Ecclesie non fuit in canone christiano.
 Hoc antè probatum est. Ergo & nunc in eo esse non
 potest. Ecclesia enim non habet potestatem librū, qui
 non est canonicus, faciendi canonicum. 8, Quia sunt
 in ea quædam, quæ pugnant cum canonica scriptu-
 ra. Libro enim. 2. cap. 12. v. 43. *laudatur Indas, quod ob-
 tulerit sacrificium pro mortuis.* At in Dei verbo nullum
 sacrificium pro defunctis institutum est. Deut. 5, v. 12
*Custodite ergo vt faciatis quemadmodum precepit Iehoua
 Deus vester vobis. ne declinetis ad dextram, aut ad sinistrā.*
 Aut igitur ostendat Bellarminus, vbi Iehoua sacri-
 ficium pro mortuis instituerit, aut fateatur Iudam
 vel ad dextram, vel ad sinistram declinasse. Porrò in
 cultu diuino non licebat quicquam facere, nisi quod
 Deus

Deus præceperat. Leuit. 10. 1. *obtulerunt coram Iehoua ignem alienum, quod non præceperat eis. Tunc egressus est ignis a facie Iehoua, & conſuſi eos.* Doceat Bellarminus ubi Deus præceperit pro mortuis ſacrificiũ offerre, Aut fateatur Iudã feciſſe, quod nõ erat mãdatũ. Hoc cũ doctiſſimus Calvinus te inoneret, recte feciſſes, ſi ſecutus fuiſſes. At *Auguſtinum Caluino opponis, & doces illum ex hoc loco probare, pium eſſe orare pro mortuis.*

Ex quo libro Auguſtinus probat pium eſſe orare pro mortuis, ille eſt canonicus. Sed liber Machabæorum eſt ille, ex quo Auguſtinus hoc probat. Ergo liber Machabæorum eſt canonicus.

Reſpondeo Maiorem eſſe falſam, & iam antè docui Patres ſæpè ex libris apocryphis, & gẽtilibus ſua dogmata probaſſe, & ob eam cauſſam nõ omnes eos eſſe canonicos, ex quibus patres ſua dogmata probant. Deinde conuertis te ad conuitia, & dicis, *tantum intereſt inter Spiritum Auguſtini, & Caluini, ut Auguſtinus quia libros Machabæorum credit eſſe canonicos, inde colligat bonum eſſe pro mortuis orare, Calvinus quod exiſtimat malũ eſſe orare pro mortuis, inde deducat libros non eſſe canonicos.* Comprime paululum hũc furorem. Hieronymus enim dicit *libros Machabæorum eſſe apocryphos.* Idem docet Cyprianus *in ſymbolo cum eo cõſentit Nazianzenus in carmine de genuinis S. Scripturae libris.* Idem facit Melito, Epiphanius, Origenes, Laodiceum concilium, ut antè oſtenſum eſt. Imò *Eccleſia, ut inquit Hieronymus in prolog, ad lib. Salomonis, non recipit eos inter canonicas ſcripturas.* Poſſemne igitur eodem modo dicere. ſpiritum

spiritum primitiue ecclesie & Bellarmini, vt Vetus Ecclesia à Spiritu S. gubernata eos inter canonicas Scripturas non receperit; Bellarminus verò receperit eos inter canonicas Scripturas. Desine igitur cōuitiari. In promptu enim est, quo reprimaris. Quod verò attinet ad inuocationem pro mortuis, respondimus suo loco. 9, Quia petit veniam orationis impolitæ lib. 2. cap. 15. vers. 39, *Ei si quidem rectè, & commentario congruenter, hoc & ipse volui, sin exiliter at tenuiter, hoc est, quod potui, aut vt vetus habet, sin autem minus dignè, concedendum est mihi.* Bellarminus respōdet & paulum impoliti sermonis veniam petere. 2. Cor. 11. 6. *Quod si rudis sum sermone, non tamen sum vudis scientia.* At nusquam hic veniam petit, sed potius gloriatur ob imperitum sermonem. Theophylactus. *Ostendit Paulus se nihil defugere ruditatem, quin vel maxime de ea gloriari. Vult enim ostendere se non uti fucata, & polita oratione, vt quemquā decipiat, quemadmodum pseudoapostoli faciūt. sed uti rudi sermone, vt omnis vis diuina gratia tribuatur.* 1. cor. 2. 4. *Neg, oratio mea & predicatio mea versata est in persuatorijs humana sapiētia verbis: sed in demonstratione spiritualis potentia.* Deinde potuisse Paulū politè loqui, si voluisset, testatur Chrysofost. in homilijs de Paulo, & in 4. libro de sacerdote, & res ipsa indicat. Hic verò auctor conqueritur, se non potuisse rectiùs loqui. *sin exiliter, inquit, & tenuiter, hoc est, quod potui, ἡ ἄτο ἐφικέον ἡ μοι.* Non igitur huius libri auctor est Spiritus S. Illi n. nihil iposibile. Præterea et si Paulus rudi utebatur sermone, cōmodè tamē & conuenienter sua dogmata elocutus est, 2. cor. 11. 6. *Omnino manifesti facti sumus in omnibus apud vos, Act.*

20.27. *Annūciatus vobis omne Dei consilium.* At auctor Machabæicorum dubitat, an historię convenienter scripserit, & addit se non potuisse melius scribere. Non rectè igitur hoc loco allegatur Paulus, nulla enim inter eos similitudo. 10. Quia quædam, quæ in hoc libro promittuntur, sunt falsa. lib. n. 2. cap. 2, vers. 7. *Dicit ignotum fore locum istū in quo sc. arca erat abscondita, dum Deus recollegerit multitudinem populi, ac placatus fuerit, tum denique Dominum illa ostensurum, gloriæque eius cum nube apparituram.* Sed Deus est per mortem filij sui placatus, arca verò nusquam inuenta est. Ergo falsum promisit auctor Machabæicorum, Quod verò Bellarminus hoc vel de *ultimo Christi aduentu*, vel de *ipso Christo mysticè* intelligendum esse dicit, hæsitacionem arguit, & cùm ipse hæsitet, neque sciat, quid definire debeat, non est necesse, vt eum pluribus verbis refutemus. Sed neque Epiphanius eum iuuat, liber enim ille de vitis prophetarum non est Epiphanius. Hieron. enim *in catal.* eius non meminit. Sed neque Trithemius eum recenset, nisi *in adiunctionula*. Deinde in Græco codice Basileę edito non exstat. Præterea auctor libri, de vitis prophetarum, hanc historiam de arca abscondita conuertit in allegoriam. Ex allegoria autem certum argumentum afferri non potest. Ad Tuitiensem non habeo necesse respondere. Porro totum illud de arca abscondita vanum est. Ieremias enim rem tanti momenti in suo libro non præterijisset, neq; Esdras & Nehemias illud post reditum intactum reliquissent. Præterea, Ieremias, neq; ante, neq; post captiuitatem potuit arcam auferre. Antè non potuit, tenebatur enim captiuus,

vsq;

vsq; ad vrbs excidium, *Ierem. 37. & 38.* post etiam non potuit, nam tum omnia erāt in manu Chaldaeorum. Deinde *arca & altare erant auro obducta*, vt docet et Moyses, *Exod. 25. 11.* Tantam verò prædam non passi fuissent crudeles milites sibi eripi. Præterea 2. *Reg. ca. vlt.* docet Scriptura Chaldaeos omnia diripuisse, neq; quicquam reliquisse, quid igitur sustulerit Ieremias, viderit Bellarminus. Quod autem Bellarminus dicit Ieremiam non potuisse tempore Zedechiæ, quo captus erat, arcam auferre, potuisse verò tempore Ioacim, quo liber erat, hoc pugnat cum Sixto Senési, ille n. cõtendit Ieremiã illud tẽpore Zedechiẽ, dum in carcere erat, per alios fecisse, *li. 8. her. 12. Resp. ad ob. 5.* Deinde est infirmum. A posse enim ad esse non valet consequentia. Præterea cùm hoc absque scripturis dicatur, eadem facilitate à nobis negatur, quã à Bellarmino affirmatur. Rectiùs Lyra. *Quod hic dicitur de abjctione arca, & altaris incensi per Ieremiam, non habet magnam apparentiam. quod Ieremias in carcere fuit clausus vsq; ad diem captionis Ierusalem per Chaldaeos. vt pat. Iere. 37. & 38. Et sicut ante captionem ciuitatis ista non fecit, nec post captionem, vt videtur: quia capta ciuitate Chaldaei omnia pretiosa, non solum aurea, & argentea, sed etiam creta confregerunt, & totam rapuerunt, & asportarunt 4. Reg. 25. & Ierem. vlt. Propter quod non videtur verisimile, qd Ieremie dimiserint arcam Domini, & altare incensi: quæ erant de auro purissimo, vt habetur in Exodo, igitur propter ista, & alia supradicta de morte Antiochi, à tempore Demetrii: quæ cum difficultate magna possunt cū alijs Scriptura locis concordari, vt patet ex supradictis. liber iste secundus, & maxime quantũ ad præfationem, reputatur à*

multis multum apocryphus. 11. Quia lib. 1. cap. 8. vers. 16. dicit Romanos imperium suum uni homini annuum committere, qui uniuersa ipsorum terra dominetur, cui omnes dicto sint audientes. At hoc falsum esse nemo ignorat. Romani enim non uni, sed duobus consulibus imperium committebant. Bellarminus dicit apud Romanos in more positum fuisse, ut consules alternis diebus imperarent, idq; probat exemplo Terentij Varronis, & Pauli Aemylj in pugna Cannensi. Quod equidem miror homini docto excidisse. Varro enim non ex prisca consuetudine, sed per vim alternis diebus imperabat. Plutarchus in vita Fabij. Varro, cum extorsisset ei alternis ut imperaret, castra castris coniungit ad vicum Cannas. Minutius & Fabius, cum in eodem bello simul imperatores facti essent, non alternis imperabant, sed copias inter se partiebantur, Plutarchus ibidem. In castra ut venit, offendit Minutium nihil iam modicè praeserentem, sed tumidum & inflatum, imperiumq; postulantem alternis diebus. Id haud quaquam placuit ei, sed diuisit cum illo copias. 12. Quia templum eodem die dicit profanatum, & expiatum esse, nempe 25. die Casleu, 1 Machab. 4. 52. & 2. Mach. 10. 5. Eodem cap. v. 3. scriptum est templum expurgatum esse duobus annis, & sex mensibus, postquam sc. pollutum erat. Vatablus. Tantum enim temporis spacium intercessit inter templum profanatum, atque illud idem expurgatum. Explicet Bellarminus, quomodo eodem die templum, nempe vicesimo quinto Casleu profanatum, & expiatum sit, & quomodo inter eius profanationem & expiationem spacium biennij & sex mensiu interfit. Alterutrum enim falsum esse necesse est.

Deinde

Deinde vulgata versio dicit istam *Expiationem post biennium factam esse*, græca verò dicit post *biennium & 6. menses factam esse*. Vtrumque simul verum esse non potest. Quomodo persuadebit Bellarminus latinum textum Græco veriolem esse? 13. Quia lib. 1. cap. 6. 16. dicitur Antiochus in Persia in lecto suo mortuus esse. At lib. 2. cap. 1. vers. 16. dicitur in templo Nanea membratim casus esse. Et rursus li. 2. ca. 9. v. 28. dicitur peregrè inter montes miserrimo mortis genere vitam finivisse. Hæc omnia si vera sunt, tum vnus & idem homo tribus diuersis locis mortem oppetijt. Hic variè tumultuantur papistæ. Sed illis aqua hæret, vt est in proverbio. Alij diuersos somniant Antiochos, alij aliud comminiscuntur. Nos alijs neglectis solum Bellarminu persequemur. Ille hæc de vno & eodem Antiocho dici confitetur, & dicit eum lib. 2. cap. 9. non esse peregrè mortuum, sed cepisse peregrè agrotare, & ægrum domum deportatum esse. Capite verò primo eiusdem libri non ipsum sed eius exercitū Nanea casum esse, atque ita istum locum κατὰ συνειδητόν intelligendum esse. Nisi Bellarminus Iesuita esset, dicerem eum somniare. Nam lib. 2. cap. 9. v. 28. dicitur Antiochus peregrè inter montes miserrimo mortis genere vitam finivisse, & vt omnis dubitatio tolleretur, additur eius corpus à Philippo domum deportatum esse. Si ille qui peregrè vitam morte finit, & cuius cadauer domum defertur, mortuus non est, tum concedo, Bellarminè, peregrè mori, idem esse atque peregrè agrotare, & ægrum domum deferri. Ad locum lib. 2. cap. 1. v. 16. quod attinet, dicitur istic lapidibus obrutus, & membratim dissectus esse, caput item eius amputatum

foras proiectum esse. Excipit Bellarminus, hoc exercitui Antiochi, non ipsi duci Antiocho contigisse. Hanc suam responsionem probat ex 14. Genes. vbi regem Sodom cæsum esse narrat scriptura, & eundem postea viuentem & loquentem introducit. At in decimo quarto Genes. regem Edom non cæsum, sed cecidisse scriptum est, atque hoc variè exponunt. Deinde synecdoche illic locū habere potest, hinc non potest. Auctor enim lib. 2. cap. 1. v. 17. *percusserunt, inquit, ducem, et eos qui cum eo erant, etc.* Vides manifestè ipsum ducem cum satellitibus cæsum esse. Si igitur probabilibus argumentis docere potes, eum, qui lapidibus obrutus, & membratim confectus est, non esse mortuum; tum fatebor Antiochum hinc mortuum non esse. Lyra, *clausurunt templum, cum intrasset Antiochus: & sic non videtur quod enaserit, quia sacerdotes mortem eius magis querebant, quam aliorum. ideo subditur, percusserunt ducem primò & principaliter, & eos, qui cum eo erant consequenter, & diuiserunt membratim. Quodamtem per ducem intelligatur Antiochus, patet ex principio huius partis. Nam cum in Perside esset dux ipse. i. Antiochus etc.* In 10, cap. 2. lib. idem dicit hunc librum propter hanc de Antiochi morte difficultatem, & propter alia quadam à multis apocryphū reputari. Relinquitur igitur, vel vanum esse, quod Machabæici docent, vel vnum & eundem hominem ter mortuum esse. 14. Quia Iudas occubuit anno 152. Seleuci, 1. Mach. cap. 9. v. 3, & 18. Idem anno 188. Seleuci scripsit epistolam ad confratres suos, 2. Mach. 1, 10, Quæ si vera sunt, sequitur eum anno 36. post mortem suam epistolam scripsisse. Respondet Bellarminus *numerum istum esse si-*

nem precedentis Epistolæ, & non pertinere ad sequen-
tem Epistolam, idq; probat, quia in Græcis libris post
istum numerum est magna distinctio. Sed hoc est
valde incertum. Latini enim codices vnanimiter istū
numerum cum sequentibus coniungunt. Idem facit
Lyra, & reliqui expositores. Deinde si hoc verum
est, tum Latini libri ex Græcis emēdādisunt. At hoc
negat Bellarminus lib. 2. Præterea non omnes græci
codices ita distinguunt. Biblia enim regia, quæ A-
rias ad exemplum Complutense edidisse dicitur, eo-
dem modo distinguunt, atque libri Latini. 15. Quia
laudat Razin semetipsum interficientem, 2. Mach.
14, 42. generose mori malens. Bellarminus respondet,
Factum narrari, non laudari. At narratur & laudatur
simul, Posuit enim hoc ex opinione Hebræorum,
qui hoc modo sibi ipsi necem consciscere, non puta-
runt illaudabile esse. Lyra. In his duobus casibus dicunt
Hebraei, quod non solum licitum, sed etiam meritorium sit
semetipsum interficere: quod talis interfectio ordinatur in
Deum. Et paulo post, Unde et scriptura libri huius, quæ
recepta est ab Ecclesia ad legendum pro informatione mo-
rum, non videtur hic Razin arguere, sed potius commen-
dare de sui ipsius interfectione. Manifestum igitur Ra-
zis factum ab auctore laudari. At idem factum à Spi-
ritu S. improbatur. Deinde vers. 46. Iam proxijs, in-
quit, exanguis prehensa utraque manu intestina protulit,
& in turbam proiecit, ac Dominum vite ac Spiritus prece-
tus, ut hæc eadem rursus sibi redderet. At hæc impossi-
bilia simul & absurda sunt. Impossibilia, homo enim
iam proxijs exanguis, intestina sibi ipsi auellere, &
in alium proijcere non potest. Absurda, qui enim in
tam

tam improbo facinore, tanto feruore & æstu occupatus est, Deum in ipso facinoris perpetrando momento inuocare non potest. Propter hæc & similia pronunciamus cum Hieronymo, *Machabeorum libros legere quidem Ecce! estiam, sed eos inter canonicas scripturas non recipere.* præfat. in libr. Salom.

CAPVT XIV.

Iudicium Veteris Ecclesie de libris Noui Testamenti.

HActenus disseruimus de libris Veteris Testamenti, nunc de libris Noui Testamenti pauca adde-
mus. Hi etsi apud nos in eadem sunt auctoritate: tamen quoniam Veterum de ijs diuersum fuit iudicium, operæpretium erit, vt secundum nostram promissionem ostendamus, quid veteres de ijs iudicauerint. Libri igitur Noui Testamenti in duas Classes dividi possunt. nempe in eos, de quibus nemo dubitauit, & in eos, de quibus aliquando dubitatum fuit. Primi ordinis sunt 4. Euangelia, Actus Apostolorum, Tredecim epistolæ Pauli, Prima epistola Iohannis, & prima Petri, *Euseb. li. 3. cap. 25. Et lib. 6. ca. 18.* Secundi ordinis sunt duæ posteriores epistolæ Iohannis, Secunda Petri, Epistola Iudæ, Epistola Iacobi, Apocalypsis Iohannis, & Epistola ad Hebræos. *Euseb. lib. 3. cap. 3. & cap. 25. in eodem libro. Et lib. 6. cap. 18.* Postea verò re diligentius explorata, & cognita, vniuersæ Ecclesiæ hos posteriores agnouerunt. Testis Athanas. *in Synop.* Cyprian. *in Symb.* & Hieronym. *in prolog.* Galeato. Non igitur damnamus Musculi, Heshusij, & aliorum sententiam, qui hos posteriores à prioribus, cum quibusdam patribus primitiue Ecclesiæ

clesiæ discernunt, libenter tamen cum Athanasio, Cyrillo, Hieronymo & alijs profiteamur, eos habendos esse eodem loco, & honore. Atque ita iudicat confessio Belgica, *Articulus. 4.* Confessio Gallica, *Articulo 3, de verbo Dei,* & Harmonia confess. *Sect. 1. de Scriptura.*

Conclusio.

Vt omnia in pauca contraham. Manifestum est principia Christianorum dogmatum, debere esse certa, ante concessa, extra omnem controuersiam posita, integra, immutabiliter vera, & diuina. Ego verò ostendi hos sex libros cum istis additionib. esse dubios, ab altera parte negatos, in controuersia positos, falsos, vitiatos, & humanos. Necessariò igitur concludo eos non posse principia Christianorum dogmatum esse.

FINIS.

SIBRANDI

133

SIBRANDI LVBBERTI

De
Principiis Christianorum dogmatum
Liber secundus.

CAPV F I.

Status controversia proponitur.

SUPERIORE libro ostēdimus, quinam libri sint Canonici: nūc ostendemus, quānā sit authentica canonicorū librorū editio. Hoc est secundum papisticę religionis principium. Ex libris n. apocryphis nō possunt oēs suos errores defendere. Ideo vulgatam versionem, quę multis errorib. scatet, pro secūdo principio acceperunt. Quoniam verò varię sunt versiones Veteris & N. Testamenti, eaq; in varijs linguis extant; æquum fortè esset de singulis cum Bellarmino conferre. Sed de omnibus inter nos controversia non est. Existimamus igitur non necesse esse de singulis versionib. & editionibus disputationem instituere, & ob eam causam reliquis missis, tantū ea, quę inter nos controversa sunt, prosequemur. Ac primū de veteri Testamento, deinde de Nouo differemus. Veteris Testamenti sunt duę Editiones, de quibus cōtrouersia est. Vna *Hebraea*, à prophetis ipsis scripta; Altera *Latina* (quā *Vulgatam* dicūt) ex hebræo in Latinū versa. De his duabus editionibus controversia est. Aduer-

farij enim volunt Hebræam editionem corruptam esse, ac proinde authenticam esse non posse. Nos illud negantes dicimus Hebræum textum ab omni corruptione liberum, ac proinde authenticum esse. Sed quoniam aduersarij non omnes idem dicunt, ideo illorum sententia paulò diligentius explicanda est. Illi sese ita implicant, vt difficile sit verum cōtroversie statum proponere. Arias enim Benedictus, Vatablus, Mercerus, Pagninus, Eugubinus Steuchus, & alij Hebræum textum prorsus incorruptum esse ostendunt. Contrà Canus *libr. 2. cap. 13.* Hebræos libros prorsus corruptos esse clamat, idem facit Lindanus. Bellarminus eos neque prorsus corruptos, neque prorsus integros esse asserit, sed tamen ita corruptos esse dicit, vt regula fidei esse nō possint. Vera igitur Bellarmini sententia est, Hebræos libros neque prorsus corruptos esse, tamen ita corruptos esse, vt authenticos esse non possint. Nos ex aduerso hoc negamus, & dicim⁹ Hebræos libros ab omni corruptione liberos esse, & proinde esse authenticos. Hęc duę sententię quoniam ex diametro pugnant, simul veræ esse non possunt. Nos more nostro prius aduersarij sententiam expendemus, & ad eius rationes respondebimus. Deinde nostram explicabimus, eamque immotis argumentis probabimus.

CAPVT. II.

Bellarmini rationes, quibus Hebræum textum corruptum esse asserit, examinantur.

STatu cōtrouersie intellecto, Bellarmini argumenta excutiemus. Ille suam sententiam probat 5, argumentis.

gumētis. Primum, Quia Calvinus lib. 1. Instit. cap. 13. §. 9. in nono cap. Esaiæ v. 6. legendum asserit, *Et vocabitur nomen eius admirabilis*. At in Hebræo est ארקי non autem ארקי. Inde concludit hebræum textum esse deprauatum. Argumentum tale,

Vbicunque Calvinus aliter legendum cōtendit, q̄ in hebræo textu legitur, ibi Hebræus textus est deprauatus. Sed hoc loco Esaiæ 9. Calvinus cōtendit legendum esse, & *vocabitur admirabilis*, etc. cū tamen in Hebræo textu legatur, *Et vocabit*. Ergo textus Hebræus etiam Caluini confessione est deprauatus.

Minorem probat ex Institutione lib. 1. cap. 13. §. 9. Vbi Calvinus *Neque est*, inquit, *quod Iudæi oblatrent, & sic lectionem inuertant: hoc est nomen quo vocabit eum Deus fortis, pater futuri seculi, ac demum hoc unum reliquū filio faciant, ut sit princeps pacis, quorū sum enim tot epitheta in Deum congesta forent*. Ergo etiam Caluini confessione turbidus alicubi fluit ipse fons.

Nos prius ad argumentum, deinde ad Calvinum respondebimus. Ac primum dicimus Maiorem esse falsam. Caluini enim interpretatio non est regula authenticæ veritatis in textu Hebræo: Sed cōtrā textus Hebræus est regula Interpretationis Caluini. Quam ob causam, quādo Caluini Interpretatio cum textu hebræo congruit, tum eam recipimus, quando verò cum textu hebræo non congruit, tum nos eam cum bona gratia Caluini, textui hebræo postponimus. Ad Minorem respondemus eam non esse Caluini. Nam & vetus Interpres ante illū ita vertit, idem fecit Hieronymus lib. 3. in Esaiam in fine, quin & Græca

translatio quæ nunc exstat, vertit καλέσαι. Hanc Interpretationem sequutus est Calvinus. Deinde hæc versio ex Hebræo textu commodè colligi potest. Sæpè enim accidit apud Hebræos, vt verba actiua tertiæ personæ passiuè, vel vt alij dicunt, impersonaliter accipiantur. vt כִּאֲוֹם יִרְכָּאוּ conterent eos, id est, conterentur, Job 4. v. 19. Et ibi Mercerus. Et Gen. 15, 6. וַיִּחַשְׁבֶהָ imputauit ei ad iustitiam. hoc est, imputatum est ei ad iustitiam, Rom. 4, 3. Et ærumnosæ noctes לַיְלֵי לַיְלֵי נִרְכָּאוּ constituerūt mibi. h. e. ærumnosæ noctes mihi constitutæ sunt. Job. 7. 3. Et ibi Mercerus. Et repetunt hac nocte animam tuam a te, h. e. anima tua repetitur abs te, Luc. 10. 20. Mercerus in Job. 4. 19. Ad hunc modū Vocabit nomē eius, non ineptè verti potest Vocabitur nomen eius. Hinc apparet Interpretationem Caluini non pugnare cum textu hebræo, sed frequentiss. vsu loquēdi ex eo deductā esse; neq; tamē errant, qui hoc verbum actiuè accipiunt, neq; pugnant cum Caluino, modo rectè intelligatur. Hebræi n. sæpè verba actiua tertiæ personæ singularis numeri, sine certo Nominatiuo ponūt, subaudito Benoni eiusdē verbi, vt קִיְשָׁוּ plaudet super eum manibus suis, Job. 27. 23. h. e. complodēs complodet manus suas, vel quod idem est, manus super eum complodētur. Mercerus in Job, cap. 27. 23. Et אָנֹכִי אֲנִי אֲנִי annūciauit Iacobo, Genes. 48, 2. h. e. nuncius nunciauit Iacobo, vel quod idem est, nunciatum est Iacobo, Mercerus in Job. 27. v. 23. Et, eo die אֲשֶׁר יִתֵּן tollet super vos parabolam, Micheæ 2. 4. h. e. lamentator lamentabitur, & tollet super vos parabolam, vel quod idem est, tolletur super vos parabola. Mercerus in Job. 27. v. 23. Eodem modo vocabit

cabit eius nomē Deum fortem, h. e. vocator vocabit nomē eius. Ille verò vocator est Deus, solus n. Deus talia nomina accipere, & dare potest. Esa. 42, 8. *Ego sum Iehoua, & hoc est nomē meum & gloriam meam alteri non dabo.* Siue igitur dicas, *Deus pater vocauit nomen eius, nempe filij sui Deum fortem*, Siue dicas, *nomen eius à Deo patre vocatur Deus fortis*, perinde est. Sententia enim est eadem. Vtraq; etiā interpretatio est orthodoxa, & cum textu hebræo congruit, ac proinde textus hebræus hoc loco corruptus non est. Hæc ad argumētum, nunc ad Caluinum respondebimus. Ille non reijcit cōmunem hebraici textus lectionem: sed reprehendit impiam Iudæorum Interpretationem, quam illi ex detortis prophetæ verbis eliciunt, & vt res sit clarior, proponam ipsa Caluini verba in illum ipsum locum Esaïæ. *Quāquam, inquit Caluinus, actiuum est verbum, quia tamen indefinitè capitur, non dubitauit reddere in neutro genere. Tantundem enim valet, ac si in plurali numero dixisset, vocabunt. Et nos Galli phrasin hanc imitamur, non appellera. Quod enim ad Deum referunt Iudæi, & legunt vno contextu, vocabit nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater æternus, princeps pacis, facile apparet studio, vel potius libidine obscurandæ Christi gloriæ fieri. Ni enim nimis cupide eum sua Deitate spoliare contenderent, optimè flueret cōtextus, sicut nostri reddunt, Deinde quorsum opus fuit Deum insigniri istis Epithetis, si tantum hoc volebat propheta, Nomen ab eo impositum fuisse Messia. Nam epitheta, quibus ornari solet Deus, vel perpetua sunt, vel accommodantur ad causam presentem, quorum neutrum hic agnoscere licet.* Deinde non erat hæc recta series inter diversa elogia

medium *Dei nomen inserere, sed continuo post verbum* אָרָא *debuerat subyci, Deus fortis, etc.* Ex his manifestè apparet Calvinū non cōtendere, in textu hebræo aliter legendum esse, quàm hodiè legatur: dicit enim apertè *verbum esse actiuum, & contextum optime fluere, & phrasin esse planè similem Gallicæ phrasi, qua dicitur, on appellera: sed tantum impudentem Iudæorum deprauationem refellere, illi enim dicunt אָרָא esse verbum actiuum, ideo volūt omnia ista Epitheta, quæ sequuntur, non referri ad puerum, qui eiusmodi Epithetis dicitur esse ornatus, sed ad Deum patrem referri, qui sit ille admirabilis, ille cōsiliarius, ille Deus fortis, ac potens ille pater seculi, qui puero daturus sit nomen principis pacis. Et vt Christum Deitate spoliarent, spoliant eum omnibus Epithetis, quæ Spiritus S. ei tribuit. Hoc illud est, quod reprehendit Calvinus, & docet, etsi verbum vocandi sit actiuum, tamē pro more hebræis vsitatissimo sumi impersonaliter, ac proinde non dubitasse se id reddere in neutro genere. Tale igitur est Bellarmini argumentum,*

Quicumque verbum actiuæ vocis vertunt indefinite, seu neutraliter, illi fatētur textum hebraicum esse deprauatum. Sed Calvinus vertit verbum vocandi, quod est actiuæ vocis, neutraliter. Ergo textus hebræus etiam Caluini confessione corruptus est, & deprauatus.

Huius Maiorem falsam esse aut ipse Bellarminus non audebit negare, aut ostendet toti mundo se esse hebræi sermonis imperitum. Qui enim vel prima rudimenta Hebrææ linguæ attigerunt, illi sciunt hoc esse hebræis vsitatissimum, vt verba impersonalia
vel

vel neutra exprimant per verba actiua, quandoque plurali, quandoq; singulari numero. Ita pro eo quod nos dicimus, *Quid agitur? luditur, dormitur*, illi dicunt, *Quid agit? Ludit, dormit*. vel *quid agunt? ludunt, dormiunt*, (ubaudiunt enim *homines* vel *quivis homo*, vel *Benoni eiusdem verbi*, nempe, *quid agit? sc. quivis agens, dormit, quivis dormiens, ludit, quivis ludens*, & hoc non solum Hebræis, sed omnibus penè gentibus vsitatum est. Ita Græci in plurali dicunt, *φουρι*. Latini, *sic aiunt, ferunt*, sc. *quivis homines*, quod idem est, ac si dicas, *sic ferunt*, Germanicè, *Man thuet*, Galli, *on fait*, q. d. *homo facit*, i. *fit à quolibet homine*. Idem in hebræa lingua sæpissimè fieri euicimus, cùm argumentum destrueremus. Et vt res sit clarior, adducam adhuc vnū atque alterum exemplum de eodem verbo Genes. 16, 14. *Idcirco vocauit puteum viuentis, videntis me*. Illud etsi quidam vertunt, *propterea appellauit puteum*, quemadmodum habet vulgata versio, & Pagnini, tamen certum est, verbum appellandi non accipi hic actiue, neque referri ad Agar, ponendum enim esset in fœminino genere, quemadmodum positum est versu præcedenti, vbi dixerat de Agar, *quod ipsa vocauerat* אַרְרָא (in fœminino) *nomen Domini*, qui loquebatur cum ea, *Tu Deus, qui vidisti me*: sed accipi neutraliter, seu impersonaliter. Ideo notat ibi Varablus *Subaudiendum est*, inquit, *is qui ei nomen indidit*. Satis tritum est Hebræis verbum sic indefinitè accipi. Quo tamen sensus clarior sit, quidam in passiuum resolunt, *vocatus est*. Ex his perspicuum est, eos qui ita resolunt, non propterea fateri textum hebræum esse corruptū. Sed clarè exprimere latinè, quod clarè significat

ficat phrasis hebræa. Planè eodem modo Gen. 19, 22 textus hebræus habet, *propterea vocauit nomen ciuitatis Soar*, vbi vulgata legit, *Idcirco vocatum est nomen vrbis illius Segor.* & cap. 21, 31. Hebræus textus habet, *Ideo vocauit locum illum Bersaba*, vulgata autem legit, *Ideo vocatus est locus ille Bersabee.* Huiusmodi exempla passim occurrunt, grauius igitur impingit Bellarminus, dum dicit Caluinum contendisse in hebræo legendum esse אקרא passiuè, & non, אקרא actiuè, propterea quòd maluerit ad clariorem intellectu, & ad præripiendam Iudæis occasionem calumniandi, resolvere neutrum verbum in vocem passiuam, vt solent Latini resolvere, & ob eam causam falsum est, quod asserit textum hebræum etiam Caluini confessione corruptum esse. Secundum argumentum, Quia Caluinus lib. 1. Iustitiæ. cap. 13. §. 9. locum Ieremiæ cap. 23. v. 6. vertit. *Et hoc est nomen, quod vocabunt eum*, cum in hebræo sit אקרא *vocabit eum*. Est enim numerus singularis. Argumentum tale,

Quicumque interpretando Hebraica resoluunt verbum singulare, quod potest accipi neutraliter, in plurale, & pro *vocabit eum* sc. *vocans*, vertunt *vocabunt eum* phrasi Latinis vsitata, illi fatentur textum hebraicum esse deprauatum. Sed Caluinus ita resoluit verbum אקרא *vocabit eum*, & pro eo vertit *vocabunt eum*. Ergo textus hebræus etiam Caluini confessione est deprauatus.

Miror nisi Bellarminum horum argumentorum pudeat. Nos respondemus Maiorem esse falsam. Caluini enim Interpretatio, vt ante dictum est, non est regula

regula authenticæ veritatis in textu hebræo. Et ob
 eam caussam hæc & similia argumenta ridicula sunt,
 & indigna ad quæ respōdeatur. Deinde Bellarminus
 hic ostendit non ferendam sophisticandi libidinem.
 Siue enim pluraliter veritas verba actiuæ vocis inde-
 finitè posita, siue ea veritas singulariter per vocem
 passiuam, eòdem res redit. Hoc enim nihil aliud est,
 quàm phrasin hebraicam hebræis vsitatam, reddere
 alia phrasi, quæ Latinis sit vsitata. Ad Minorem dici-
 mus hanc Interpretationem non esse Caluini. Antè
 eum enim vetus Interpres vertit *vocabunt*. Idem fa-
 cit Pagninus. Hos imitatur Calvinus. Deinde hæc
 Interpretatio cum hebræo textu optimè congruit,
 præcedit enim nomē collectiuum *לְיִשְׂרָאֵל* cum quo
 verbum plurale & singulare rectè iungi potest. Israël
 enim ponitur pro toto populo Iudaico, vel saltem
 pro 10. tribubus, quæ peculiariter Israël vocaban-
 tur. Hanc ob caussam Hieronymus vertit *Vocabunt*
eum, & vocabit eum. In Ierem. ad dictum locum. Si-
 milia loca passim occurrunt in sacris & prophanis li-
 teris, Genes. 1. versu 26. *Faciamus hominem, ut*
dominentur piscibus maris, cùm tamen homo sit sin-
 gularis numeri. Non errant igitur, qui in sin-
 gulari numero vertunt *Vocabit*, neque errant,
 qui in plurali vertunt *Vocabunt*. Sensus enim est
 idem, vtraque enim Interpretatio orthodoxa, &
 cum hebræo textu congruit. Manifestum igitur tex-
 tum hebræum hoc loco corruptum non esse. Terti-
 um Argumentum, Quia Paulus ad Rom. 10, 19.
 vertit, *In omnem terram exiit sonus eorum*, cùm tamen
 in hebræo sit *קוֹלָם* *linca eorum* Psal. 19, 5. Argumen-
 tum tale,

Qui-

Quicumque locus veteris Testamenti à Pauli explicatione discrepat, ille est deprauatus. Sed hic locus Psal. 19, 5. à Pauli explicatione discrepat, Ergo textus hebræus hoc loco deprauatus est.

Maiorem concedimus esse veram. Quicumque n. locus rectè intellectus à Pauli explicatione discrepat, is citra controversiam est malus, & deprauatus. Sed Minorem nunquam probabit Bellarminus. Nos autem eam disertè negamus. Apostoli enim verba à Davidis non discrepant. Nam cùm Paulus doceret Gentiles electos esse, regerebant Iudæi, hoc verum non esse, Gentiles enim non esse vocatos. Sed hoc Paulus negat. Docet enim sonum eorum *cælorum* in vniversam terram exiuisse, h. e. vniversam cælorum fabricam fuisse illis magistram, vel quod idem est, eos iam à creatione mundi, per visibilem cælorum structuram, ad inuisibilem Deum colendum vocatos esse. At idem docet David, dicit enim *calos enarrare gloriam Dei*, hoc autem fieri, cùm *linea & verba cælorum in vniversam terram exiuerūt*, quod nihil aliud est, quàm vniversas gētes per visibilem cælorum fabricam, ad inuisibilem Deum vocatos esse. At tamen, inquis, David dixit, *Linea eorum*, & Paulus dixit, *Sonus eorum*. Ad hoc respondeo, primùm, Apostolos in citandis scripturarum testimonijs magis de legitimo sensu, quàm de verbis fuisse sollicitos. Origen. in Epist. ad Rom. lib. 3. Hieron. lib. 3. in Esaiam cap. 7. Et in Prefat. libr. 16. in Esaiam, & ad Algasiam Quest. 2. Et ad Pammachiū in libello de optimo genere interpretandi, vbi hanc materiam ex professo tractat, & multis exēplis illustrat. Deinde *cælorum linea* est *ocularis vox* siue so-

mus celorum. Paulus igitur vel eandem vocem expressit, vel effecto tribuit, quod David causæ tribue-
rat, idque manente eodem sensu & sententia. Mani-
festum igitur, & hoc loco textum hebræum corru-
ptum non esse. Quartum argumentum, *Quia* in om-
nibus Græcis & Latinis libris legitur, *Foderunt manus*
meas, & pedes meos. Psalm. 22. 17. Cùm tamen in he-
bræo sit כַּדְּמַי *Sicut Leo.* Argumentum tale.

Quando Græci & Latini codices vnanimitè ab
Hebræo textu discrepant, tum hebræus tex-
tus est corruptus. Sed in Psal. 22. v. 17. omnes
codices Latini & Græci ab hebræo textu vna-
nimitè discrepant. Ergo hebræus textus hoc
loco est corruptus.

Respondeo Maiorem esse falsam. Græcorum enim
& Latinorum librorum consensus non est regula
authenticæ veritatis in textu hebræo. Omnes enim
Græci & Latini libri (loquor de Interpretationibus
vulgatis) dicunt arcam constitisse 27. die Mensis *sepo-*
timi, cùm tamen hebræi rectè dicant, hoc factum es-
se 17. die mensis eiusdem, Genes. 8. 4. Cuiusmodi exem-
pla plura colligi possunt. Ex ijs tamen non sequitur,
libros hebræos, sed Græcos & Latinos deprauatos
esse. Nam cùm numeri in Heb. Græcis & Latinis li-
bris discrepant, tum hebræos sequi debemus. *Aug-*
ust. de Ciuit. Dei lib. 5. cap. 11. & lib. 18. cap. 44. Sed ne-
que Minor vera est. Quidam enim libri habent duas
lectiones. Vnam כַּדְּמַי, alteram כַּדְּמַי, & sunt, qui di-
cunt se vidisse libros, in quibus tantum כַּדְּמַי scriptū
erat. *Pet. Galat lib. 1. cap. 8. & lib. 8. cap. 17. Mullerius*
in dictum locum, Andrada lib. 4. pro concil. Trident. Ioan.

Isaac lib. 2. cont. Lindanum. Pagninus & Vatablus ad dictum locum. Deinde Masoritæ monent legendum esse כֹּאֲרִי, & si quis legit כֹּאֲרִי, docent illud in genuina significatione accipiendum non esse. *Tremell. & Iunius in Psalm. 22. 17. Bellarminus de verbo Dei, lib. 2. cap. 2.* Quam ob causam Hieronymus legens כֹּאֲרִי vertit, *foderunt*, & Paraphrastes Chald. utramque lectionem coniunxit. Quod autem in כֹּאֲרִי Aleph abundat, nouum non est. Verba enim in quibus *media quiescit*, solent aliquando Aleph adsciscere, ut אִם Ozeæ cap. 10, 14. Et אִמָּה Zachariæ 14. 10. *Muller. in Psal. 22. 17.* Postremò si illud est corruptum, in quo duplex est lectio, tum sequetur nullum penè versum in vulgata Editione esse integrum, Nam ut Biblia nunc sunt à Louaniensibus edita, nullus penè versus est, in quo non sit adnotata lectionis varietas. Ex his manifestum est, hebræum textum hoc loco corruptum non esse. Quintum argumentum, Quia Exod. 2. post versum 22. in Græcis & Latinis exemplaribus legitur integer versus, qui non est in hebræis, nempe, *alium quoque genuit, et vocauit nomen eius Eleazar, dicens, Deus patris mei auxiliatus est mihi, & liberauit me de manu Pharaonis.* Argumentum tale,

Quicumque libri non habent omnia quæ sunt in Græcis & Latinis libris, illi sunt deprauati. Sed Hebræi non habent omnia, quæ sunt in Græcis & Latinis libris. Ergo hebræi libri sunt corrupti & deprauati.

Sed iam ante respondimus Latinos & Græcos libros non esse regulam authenticæ veritatis in textu hebræo. Deinde æquè facile est ad Græcos & Latinos

nos libros addere, quàm ab Hebræis detrahere. Nisi igitur Bellarminus ostēdat, Hebræos libros mutilatos esse, frustra laborat. Deinde & Minor falsa est. Caietanus enim doctissimus papa & Cardinalis, dicit *istum versum esse superuacuum*. Est igitur fallacia consequentis. Non enim sequitur hebræos libros, qui eum non habent, esse mutilatos, sed sequitur ad Græcos & Latinos libros adulterinum aliquod ap-positum esse. Hoc Caietani iudiciū verum est, Editio enim Roberti Stephani in Fol. eum non agnoscit. Libri item Louanienses notant eum asterisco. Manifestum igitur libros hebræos hoc loco corruptos non esse. Et cū Bellarminus alia argumenta non habeat, quibus ostendat libros hebræos esse deprauatos; & illa omnia vel falsa sint vel nihil concludant: sequitur falsum esse quod docet hebræos corruptos esse. Aut si hoc nō concedit, negare non potest, quin reliqua omnia (loquor ex hypothesi) his quinque locis exceptis, sint integra, sana & incorrupta, ac proinde sint regula & norma fidei.

CAPVT III.

Hebræam Editionem esse authenticam.

Bellarmini argumentis contra Hebræam editionem refutatis, sequitur vt immotis argumentis ostendamus textum hebræum in Veteri Testamento esse authenticum. Primum argumentum, Quia hebræus textus ante ætatem Christi, & post eam vsque ad concilium Tridentinum fuit authenticus.

Quæ Editio ante ætatem Christi, & post eam, vsque ad concilium Tridentinum fuit authenti-

ca, ea & nunc est authentica. Sed hebræa editio ante ætatem Christi, & post eam vsq; ad concilium Tridentinum fuit authentica. Ergo hebræa editio & nunc est authentica.

Maiorem aduersarij, volūt nolūt, coguntur cōcedere, nisi probent veteris Testamenti editionem esse deprauatā, & Latinam, quam volunt ipsi substituere, esse ea integriorem. Vel quod idem est, esse eam Latinam corruptiorem. Hoc equidem aliqui impudentes monachi asserere non erubescunt, sed qui inter eos modestiores sunt, vt Arias, Sixtus Senéfis, Eugubinus, Steuchus, Caietanus, Mercerus, Vatablus, Pagninus, Bellarminus, & alij hoc iure improbant, & illorum argumenta doctè refutant. Sed inter hos etiam est aliqua discrepātia. Arias n. Vatablus, Pagninus, Caietanus, & alij volunt hebræam Editionem esse prorsus incorruptam. Bellarminus verò asserit eam non prorsus incorruptā esse, sed non adeo corruptam, vt Lindanus, Canus & alij volunt, interea ita corruptam esse dicit, vt non possit esse authentica. Nos eam corruptam esse prorsus negamus. Nam ante ætatem Christi corrupta non est, Iosephus n. lib. 1. Cont. Appion. docet Iudæos tanta fide conseruasse S. Scripturam, vt maluerint mortem oppetere, quàm quidquā in ea immutare. *Nam cū tot, inquit, secula intercesserint, nemo tamen quicquam addere, vel auferre, vel permutare ausus fuit, omnibus enim nostræ gentis hominibus insita quodammodo atque ingenita fides est, credere hæc Dei esse consulta, & his acquiescere, ac pro ipsis, si ita res poposcerit, libenter animam ponere.* Idem iisdem verbis docet Euseb. lib. 3. Eccles. Hist. cap. 10. Idem Euse-

bius

bis ex Philone, *Mirabile, inquit, mihi videtur duobus annorum millibus, imò maiore tempore iam fere transacto, nec verbum unum in lege illius esse immutatum. Sed centies unusquisq; Iudeorum morietur, q̄ legi Mojsaica derogabit.* lib. 8. preparat. Euág. cap. 2. Deinde si Iudæi adulterassent Scripturam ante tempus Christi, Christus & apostoli tam nefarium flagitium non dissimulassent. ad eorum enim officium pertinebat, talia flagitia patefacere. At Christus & apostoli nunquam accusarunt Iudæos adulteratæ scripturæ. Denique si Iudæi ante ætatem Christi adulterassent scripturam, Christus & apostoli nõ monuissēt suos auditores vt scripturã legerēt. At Christus & apostoli monuerūt eos vt scripturam eo tempore vtitam legerent, Ioan. 5. 39. *Scrutamini scripturas. Luc. 16, 29. Habent Moysen & prophetas, audiant eos.* Prætereà si Iudæi adulterassent scripturã ante ætatem Christi, Christus & apostoli ex ea suam doctrinam non pbassent. At Christus & apostoli passim ex ea suam doctrinam probãt Act. 28, 33. *Suadens eis, quæ de Iesu Christo sũt ex lege Moysi & prophetis, à manè usq; ad vesperam.* Et Luc. 24. 27. *Et incipiens a Moise & ab omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnib; scripturis, quæ de se scripta erant.* Deinde si Iudæi ante Christum adulterassent scripturam, tum Paulus non dixisset, *se credere omnibus istis, quæ sunt in Moise & prophetis,* Act. 24. 14. Postremò, si scriptura ante Christi ætatem fuit adulterata, tum tota doctrina Noui Testamenti est falsa. Paulus enim disertè dicit, *Se nihil dicere extra ea, quæ sunt in Moise, & prophetis,* Act. 26. 22. Ex his & similibus euidenter concludo scripturam ante ætatem Christi non fuisse corruptã. Sed

neque post ætatem Christi corrupta est. Philo enim & Iosephus suum testimonium supra allegatum protulerunt post Christi ætatem. Eusebius claruit anno domini 320. Ille suo tempore in communi Ecclesiæ historia testatur hebræam editionem esse incorruptam. Idem testatur Origenes apud Hieronymum in 6. caput Ezaia. *Quod si, inquit, aliquis dixerit Hebræos libros postea à Iudæis esse falsatos: audiat Originem, quid in octavo Volumine Explanatum Ezaia, huic respondeat questiuncule, Quod nunquam dominus & apostoli, qui cetera crimina arguunt in Scribis & Phariseis, de hoc crimine, quod erat maximum, reticissent. Sin autem dixerint post aduentum domini Saluatoris, & predicationem apostolorum, libros hebræos fuisse falsatos, cachinnum tenere non potero, ut saluator & Euangelista, & apostoli ita testimonia protulerunt, ut Iudæi postea falsaturi erant. Idem docet Augustinus de Ciuitat. Dei lib. 15. cap. 13. ubi si, inquit, queram, quid sit credibilius, Iudæorum gentem tam longè lateq; diffusam, in hoc conscribendum mendacium vno consilio conspirare potuisse; & dum alijs inuideant auctoritatem, sibi abstulisse veritatem. Et paulò post, Sed absit, inquit, ut prudens quispiam, vel Iudæos cuiuslibet peruersitatis atq; malitia tantum potuisse credat, in codicibus tam multis, & tam longè lateq; dispersis. Simile est in lib. 12. con. Faustum Marichæ u cap. 23. Quid est enim, inquit, aliud hodie gens ipsa, nisi quedam scrinia Christianorum, baiulans legem & prophetas in testimonium Adsertionis Ecclesiæ. Idem de Ciuitat. Dei lib. 18. cap. 46. Nobis quidem illa, inquit, sufficiunt, quæ de nostrorum inimicorum codicibus proferuntur, quos agnoscimus propter hoc testimonium, quod nobis inuiti perhibent;*

bent eosdem codices habendo atq; conseruando, per oēs gen-
 tes etiam ipsos esse dispersos. Et in Psal. 56. Propterea au-
 tem, inquit, adhuc Iudæi sunt, ut libros nostros portent
 ad confusionem suam. quando enim volumus ostendere pro-
 phetatum Christum, proferimus paganis istas litteras. Et
 ne forte dicant duri ad fidem, quia nos illas Christiani com-
 posuimus, ut cum Euangelio, quod prædicamus, sinxeri-
 mus prophetas, per quos prædictum videretur, quod prædi-
 cemus, hinc eos conuincimus, quia omnes iste litteræ, qui-
 bus Christus prophetatus est, apud Iudæos sunt, omnes istas
 litteras habent Iudæi. Proferimus codices ab inimicis, ut
 confundamus alios inimicos, codicem portat Iudæus, unde
 credit Christianus, library nostri facti sunt &c. Simile ex-
 tat apud Augustinum in Psalm. 39. Hæc & similia
 non dixisset Augustinus, si libros hebræos iudicasset
 esse deprauatos. Deinde Iudæi à tempore Christi vsq;
 ad hanc ætatem, tanta religione conseruant codicem
 S. Scripturæ, ut ieiunium indicent, si ille in terram cecide-
 rit, Testis Ioannes Isaac cont. Lindanum de optimo ge-
 nere interpretandi, & Bellarm. lib. 2. de Verb. Dei. cap. 2.
 Ergo non est credibile eos voluisse sacram scripturam
 fallare. Prætereà si Iudæi scripturam adulterare volu-
 issent, tamen non potuissent. Libri enim erant per
 vniuersum orbem terrarum dispersi, Ergo in vnum
 conferri, & tanto consensu adulterari non potuerunt.
 Si quis tamen hoc fieri potuisse pertinaciter contē-
 dat, ille sciat libros hebræos non tantum fuisse in
 potestate Iudæorum, sed etiam in potestate Christi-
 anorum. At Christiani nunquam tolerassent libros
 hebræos, qui sunt fundamentum vitæ & fidei, adul-
 terari. Adde si Iudæi voluissent S. Scripturam adul-

terare, sanè adulterassent ea loca, quæ de Christo contra eos adduci possunt. Sed ea non adulterârunt. Illa enim omnia sunt multò illustriora in hebræis libris, quàm in latinis. Huc accedit, omnia loca Veteris Testam. quæ ab apostolis in Nouo Testam. citantur, ita adhuc in Veteri Testamento legi, atque ab apostolis in Nouo Testamento citata sunt. Ex his & similibus argumentis, quæ ipse Bellarminus probat, concludo hebræam editionem post ætatem Christi corruptam non esse. Et ne quis dicat hæc vsque ad Augustini & Hieronymi ætatem ita quidem fuisse, post eam verò ætatem hebræam editionem esse à Iudæis deprauatam, manifestum est, nunc omnia eodè modo legi, atque tempore Hieronymi legebantur, & ab eo versa extant. Testis etiam ipse Bellarminus *lib. 2. de Verb. Dei. cap. 2.* & communis omnium doctorum sententia. Cùm igitur scriptura hebræa neque ante ætatem Christi, neque post eam corrupta sit, euidenter concludo, eam nunc authenticam esse debere, vt in Veteri Ecclesia erat. Hæc de Maiore, nunc ad Minorem, quæ est eiusmodi, Hebræa editio ante ætatem Christi, & post eam fuit authentica vsque ad Trident. Concilium. Eam ante ætatem Christi authenticam fuisse extra controversiam pono, tempore item Christi eam fuisse authenticam, æquè certum est. Sed & post ætatem Christi fuit authentica. Omnes enim translationes ad eam examinabântur, & eatenus recipiebantur, quatenus cum hebræo textu congruebant. Hieronimus n. ad Suniam & Phrethelam, *sicut autem, inquit, in Nouo Testamento, si quando apud Latinos questio exoritur, & est inter exemplaria va-*
rietas,

rietas, recurrimus ad fontem Græci sermonis, quo nouum
 scriptum est Instrumentū: ita in veteri Testamento, si quā-
 do inter Græcos Latinosq; diuersitas est, ad hebraicam re-
 currimus veritatem. Idem in. 8. caput Zachariæ, Cog-
 mur ad hebraeos, inquit, recurrere, & scientie veritatem de
 fonte magis, quam de riuulis quarere. Quod adeo Grati-
 ano placuit, vt illud inter decreta retulerit, *Distinct.*
76. cap. Ieiunium. Idem Hieronymus in Epist. ad Vi-
 talem dicit se ad hebraeam veritatem tanquam ad arcem
 confugere. August. lib. 2. de doct. Christ. cap. 11. *Lati-
 ne lingue homines, inquit, hebrae & græca lingue cogniti-
 one opus habent, vt ad exemplaria præcedentia recurrant,
 siquam dubitationem intulerit latinorum interpretum in-
 finita varietas.* Gratianus affirmat hebraea volumina im-
 pendere libris veterum auctoritatem, *Distinct. 9. C. vt ve-
 terum.* Vt veterum, inquit, librorum fides de hebraeis vo-
 luminibus examinanda est, ita nouorum veritas græci ser-
 monis normam desiderat. Hoc docet ipsa natura. Nam
 vt docet Glossa ad dictum locum, *quantumcunque
 authenticum sit aliquid, si tamen de ipso in dubium aliquid
 reuocetur, semper exhibendum sit illud, a quo originem du-
 cit.* Ex his & similibus colligo hebraeam editionem ab
 ætate Christi vsq; ad Tridétinum concilium semper
 fuisse authenticam. Illa enim decreta, secundum pa-
 pistas, vim legum habent, & non sunt ante conciliū
 Tridentinū antiquata. Manifestum igitur, textū he-
 braeum vsque ad concilium Tridentinum authenti-
 cum fuisse, & proinde nunc etiam authenticum esse
 debere. si quis hic pertinaciū resistit, illum admo-
 neo, vt consideret quid sit Mahometo responsurus,
 qui dicit se ppter eam vetus testamentū reijcere, quod

fit à Iudæis deprauatum, & nouum, quod illud sit adulteratum à christianis. Deinde Bellarminus tantum quinque loca adducere potuit, quæ licet immerito deprauata esse existimat, vt ostendi, tamen inde etiam illo iudice sequitur, reliqua omnia esse incorrupta, ac proinde authentica. Secundum argumentum, Quia in *versionib. ambiguis, male descriptis, & non iustam verborum vim exprimentibus, ad editionem hebraeam tanquam ad iudicem recurrere debemus.*

Ad quam Editionem in *versionib. ambiguis, male descriptis, discrepantibus, & non iustam verborum vim exprimentibus, tanquam ad iudicem recurrere debemus, illa est authentica. Sed in Veteri Testamento hebræa est illa, ad quam in illis quatuor casibus, tanquam ad iudicem recurrere debemus. Ergo in veteri Testamento hebræa est authentica.*

Maior citra omnem cōtrouersia vera est. Ad quod enim exempla deprauata corrigere debemus, illud authenticum esse necesse est. Minorem ponit Bellarminus, eamque multis exemplis probat, quæ omnia ad quatuor classes à Bellarmino referuntur. Prima classis, *cum in Vulgata editione est error librarij.* Secunda, *quando codices Latini variant.* Tertia, *quando verba & sententia in latinis versionibus sunt ambigua.* Quarta, *quando vis hebraorum verborum non est satis expressa.* His quatuor casibus docet Bellarminus ad hebræum textum, tanquam *ad iudicem* recurrendum esse. Primi generis exemplum ponit hoc, Psal. 42, 3. *Ad Deum fontem viuum.* Legi debet fortem viuum. Nam in hebræo est *לַחַיִּים*. Secundi generis ponit hoc exemplum, Ios.

Ios. 5. *Quibus iurauit, ut ostēderet eis terram fluentē lacte & melle.* Legi debet, *ut non ostēderet.* In hebræo enim est particula negandi. Tertij generis ponit exemplū hoc, Genes. 3. *maledicta est terra in opere tuo.* Hoc est ambiguum. Potest enim intelligi de opere praterito, & de opere futuro. Sed in hebræo est *קריב* quod caret prorsus omni ambiguitate. Quarti generis exemplum est hoc, Psal. 138, *Mirabilis facta est scientia tua a me.* Vis hebræi sermonis est, *scientiam Dei esse admirabiliorem, quam ut homo eam capere possit.* Canus lib. 2. de locis Theolog. cap. 15. Et Georgius Wicelius in censura VVittembergicæ bibliorum editionis in præfatione, multo plura enumerant. Cū igitur in deprauatis latinis versionibus ad hebræum textum tanquam ad iudicem recurrere debeamus, sequitur hebræum textum esse incorruptum, ac proinde authenticum. Hoc loco non possum præterire, quin ostendam Hebræam editionem esse Latina vulgata puriorem. Nam illa editio, ad quam vulgata debet corrigi, illa est purior, Sed hebræa est illa, *testib. Bellarmino & Cano,* ad quam vulgata debet corrigi. Ergo hebræa est purior, quàm vulgata. Maiorem nisi Bellarminus concedat, sequitur eos vulgatam versionē magis deprauare, quàm corrigere. Illud enim quod bonum est, mutare ad illud, quod deprauatum est, non est corrigere, sed errores cumulare. Minorem posui ex Bellarmino. Cū igitur hebræa editio sit purior, quàm Vulgata Latina, fieri non potest, nisi cum summo scelere, ut authentica auctoritas dematur hebrææ editioni, & transferatur in Vulgatam Latinam. deinde lib. 1. cap. 10. dixisti Bellarmine

Chemnitium impudenter calumniari, dum dicit papistas
 facere libros canonicos, non canonicos; & contra ex non ca-
 nonicis facere canonicos. Atque hinc doces Hebræam
 editionem, quæ usque ad Concilium Trident. fuit
 authentica, nunc non esse authenticam. Sed hoc est
 librum canonicum, facere non canonicum. canoni-
 cum enim & authenticum idem. Librum item cano-
 nicum facere non canonicum, & eius authenticam
 auctoritatem facere non authenticam, idem est. Aut
 igitur verum dixit Chemnitius, & tu eum immerito ca-
 lumniæ infimulas; aut falsum est, quod dicis hebræam
 editionem non esse authenticam. Deinde est & alia cō-
 traditionis implicatio. Hebræam n. editionem esse
 corruptam, ac non esse authenticam, & Latinam esse
 authentica, & tamen debere ex Hebræa emendari, si-
 mul vera esse non possunt. Nam aut Latina editio ex
 hebræo emendanda non est, aut Latina editio non est
 authentica. Quod n. corruptum est, atq; ex alio emē-
 dari debet, hoc non est authenticum. Vel, quod idem est,
 Hebræa editio est authentica, vel non est illa, ex qua
 Latina emendari debet. Hieronymus in lib. cont.
 Heluidium, *multo purior est fontis vnda, quam rivus.*
 Tertium argumentum. *Quia Deus exstruxit Ecclesiam
 suam supra doctrinam prophetarum & apostolorum.* Nū
 igitur patietur fundamentum, in quo Ecclesia fun-
 data est, corrumpi & adulterari? aut si ipsum funda-
 mentum corruptum & adulteratum est, quomodo
 ædificiū stabit? Deinde si omnino vis hebræam edi-
 tionem corruptam esse, doce quo tempore, & à qui-
 bus corrupta sit, & hærebis. Cùm igitur Vetus Te-
 stamentum hebraicum corruptum non sit, & an-
 te

te aetatem Christi, & post eam vsque ad Concilium Tridentinum fuerit authenticū, cū denique omnes versiones ad illud emendari debeant, & fieri non possit, vt Ecclesię fundamentum corrumpatur, neq; Bellarminus docere possit, quo tempore & à quibus sit corruptū: manifestum est, illud hoc tempore incorruptum, ac proinde authenticum esse.

CAPVT IV.

Vulgatam versionem non esse purè Hieronymi, & ipsam Hieronymi versionem non fuisse authenticam in Ecclesia.

HEbræam editionē Veteris Testamenti esse authenticam, ostendimus capite superiore: nunc de auctore Vulgatæ versionis, & eius auctoritate disseremus. Hæc Disputatio est profus inutilis, & superuacua. Siue enim sit Hieronymi, siue non sit, perinde est. Sed quia Bellarminus ea de re disputationem instituit, & ab Hieronymi auctoritate quædam argumenta ducit, cogimur hanc rem paulo diligentius excutere. De auctore huius versionis ita variant aduersarij, vt penè tot sint sententię quot sunt capita. Santes enim Pagninus cum alijs quibusdam negat eam esse Hieronymi, in præfatione suæ versionis ad Clementem. Augustinus verò, Eugubinus, & Ioannes Picens in libris de hac re editis, asserunt eam esse Hieronymi. Driedo li. 2. cap. 1. & Sixtus Senensis lib. 8. Bibliothecæ neutram sententiã probant: dicūt n. eam ex Hieronymi & aliorum versionib. mixtam esse. Sed neque hæc sententia placet Bellarmino. Nam ille aliquos libros vult esse ex Hieronymi translatione, alios

quos non. *Ecclesiasticum, Psalmos, Sapientiam & Machabeicos* non vult esse ex versione Hieronymi. Reliquos autem omnes libros Veteris Testamenti, asserit esse ex Translatione Hieronymi. Cum igitur hæc quæstio ipsis etiam aduersarijs confitentibus adeo sit incerta, vt nihil certi definiri possit, melius fecisset Bellarminus, si illam inter principia non tractasset. Illa enim debent esse certa & immutabiliter vera, vt antè ostendimus. Et multo peius facit, dum ab auctoritate Hieronymi, & à commendationib. Hieronymianæ versionis contra nos argumenta ducit. Quæ enim controversa sunt, non possunt, neque debent ab altera parte pro probationib. sumi, multo minus pro principijs allegari. Et quod ad auctorem attinet, non possumus definire, quem auctorem habeat vetus translatio, tamen probare possumus, eum non esse Hieronymum. Hieronymus enim non tantum erat linguæ Latinæ peritissimus, Sed etiam purissimè & Latinissimè scribebat. Hæc autem vulgata interpretatio est sæpè barbara. Cuius rei priusquam exempla subiiciamus, protestamur nos simplicitatē sermonis non contemnere: veneramur enim eam, & colimus. Et ob eam causam non loquimur de simplicitate sermonis, sed de manifesta barbarie, quam Hieronymus ad Paulinū *vitium* esse asserit. Exempla ex multis pauca adferemus, Genes. 1. 5. *factumque est vespere & manè dies vnus*, qui barbarissimus iteratus est sexies in eodem capite. At Latini non dicunt *dies factum est*, sed *dies factus* vel *facta est*. Genes. cap. 2. v. 4. *ista sunt generationes cali & terre, quādo create sunt.* Illud *create* refertur ad cælum & terram. At quis vnquam

quam fado audiuit in latina lingua duobus vel pluribus substantiuis, subijci nomen adiectiuum plurale in fœminino genere? Genes. 2. 5. *Et homo non erat, qui operaretur terram. Quid sit, homo operatur terram, ignorat Latiû. Eodem cap. v. 15. dicit hominem in paradysum positum esse, ut operaretur eam. Bis terque quod pulchrum est. Eodem cap. v. 18. faciamus ei adiutorium simile sibi, neque sensum expresit, & ipsa dictio est insulsa. Eod. cap. v. 19. formatis igitur dominus Deus de humo cunctis animantibus terra, & uniuersis volatilibus celi, adduxit ea ad Adam. Hieronymum ita loquutum esse, credat qui volet. Eod. cap. v. 20. Ada verò non inueniebatur adiutor similis eius. Hoc ante dixit adiutorium simile sibi. Vtrumque æquè venustum. Genes. 3. 15. ponam inimicitiam inter semen tuû, & semen mulieris, & ipse conteret tibi caput. Ad hunc locû excusandum valde laborat Lucas Brugens. Et tadem concludit Gramaticam, & ipsam rationem postulare, vt legatur ipsum, est n. relatiuum seminis. Genes. 4, 22. malleator & faber in cuncta opera axis et ferri. Gen. 7, 15. ingressa sunt ad Noë in arcam bina & bina. Hieronym. dixisset aduenerunt, siue ingressa sunt. Gen. 13, 11. diuisi sunt alterutrum à fratre suo. Hieronymus dixisset, diuisi sunt alter ab altero. Matth. 17. 19. quare nos non potuimus eicere illum? Hieronymus dixisset, illud, refertur enim ad demonium. Iohan. 7. 12. murmur multus. Hieron. dixisset, multum. vide Erasum. Iohã. 14. 12. maiora horum faciet. Hieronym. dixisset, maiora his. Vide Vallam. Act. 8. 2. erant autem viri timorati, vox ignota in Latio. Act. 8, 36. vade contra meridianum, Hieronymus dixisset, vade, versus meridiem.*

1, Cor. 2. 14. *Animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus, stultitia n. est ei.* Hiero. dixisset, *sunt ei.* Et 1. cor. 6. 19. *membra vestra templū est Spiritus S.* Hiero. dixisset, *membra vestra sunt templū Spiritus S.* Valla ad hūc locū. *Etsi grāe est numeri singularis, tamen transferendum fuisse pluraliter, templum sunt, quia suppositum plurale est, neque enim nobis idem licet, quod grācis.* Huiusmodi exempla possem innumera colligere. Sed satis est ostendisse hanc Interpretationem esse barbaram, & saepe per grammaticam tolerari non posse. Num verò Hieronymus tam fuerit imperitus Latini sermonis, ut prima eius elementa ignorārit, viderint illi, qui hanc versionem Hieronymi esse, tam pertinaciter defendunt. Deinde Hieronymus palam gloriatur, se ita vertisse S. Biblia, ut cum hebraea veritate maximè congruerent. Præfat. in Pentateuch. *Sicubi, inquit, in Translatione videor errare, interroga hebraeos, diversarum urbium magistros consule.* Et Præfat. in libros Regum. *Quanquam, inquit, mihi omnino conscius non sum, mutasse me quippiam de hebraica veritate.* August. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 43. *Ex Hebraeo (loquitur de Hieronymo) in Latinum, diuinas litteras conuertit, cuius tantum literarum laborem hebraei fatentur esse veracem.* Idem penè dicit Gregorius lib. 20. Moral. cap. 25. Isidorus lib. 1. de diuinis officijs cap. 12. dicit *Hieronymi versionem esse veraciorem in sententijs, & clariorem in verbis.* Ex his testimonijs colligo Hieronymi versionem cum hebraica veritate fuisse congruentē. Sed hæc Vulgata translatio in omnibus penè capitibus, vel ad hebraeam veritatem aliquid apponit, vel ab ea aliquid detrahit, vel in ea aliquid immutat.

Quod

Quod si probare potero, manifestũ erit, hanc translationem non esse Hieronymi. Ac primum de ea sæpè aliquid detrahit. Vt Genes. 2. 14. *Ipsè vadit contra Assyrios; deest, ad Orientalem plagam.* Genes. 3. 6. *Aspectũque delectabile, deest, ad intelligendum.* Gen. 1. 30. *Vt habeant ad vescendum, deest, omne olus terra.* Genes. 34. 29. *deest, Sed omnem substantiam depraedati sunt, & quicquid erat in domo.* Gene. 39. 6. *deest, Reliquit igitur omnia, quæ erant sibi, in manu Ioseph.* Genes. 49. 30. *deest, in spelunca, quæ est in agro Machpelach.* Ibidem vers. 32. *deest, emptio agri & spelunca, quæ est in eo, à filiis Herb.* Et Genes. 41. 12, *deest. Interpretatus est nobis omnia nostra, singulis secundum somnium suum interpretatus est.* Et Exod. 26. 19. *Et quadraginta bases argenteas facies, deest, sub viginti tabulis.* Exod. 36. 12. *deest, quod quinquaginta laqueolos fecit in cortina vna, & quinquaginta laqueolos fecit in extremo cortina secunda.* Exod. 39. post vers. 18. *desunt, fecerunt item duos annulos aureos, quos posuerunt in duabus extremitatibus pectoralis in ora eius, quæ erat in latere Ephod intrinsecus; fecerunt præterea duos alios annulos aureos, quos posuerunt in duabus oris Ephod infernè à fronte ipsius, è regione coniunctionis eius, supra balsheum Ephod.* Exod. 20. post vers. 13. *desunt. Filios quoque eius appropinquare facies & indues eos tunicis, ungesque illos, quemadmodum unxisti patrem eorum & sacerdotio fungentur mihi: eritque unctio illorum, ut sit eis in sacerdotium perpetuum per generationes.* Leuit. 15. post vers. 22. *deest, quod si instrumentum aliquod fuerit super stratum ipsum, vel super sellam. super quam sederit: cum tetigerit illud aliquis, immundus erit usque ad vesperam.* Num. 15. post vers. 13. *desunt. Et cum peregrin-*

peregrinatus fuerit peregrinus, aut quicumque est in medio vestri per generationes vestras, feceritq; oblationem ignitam odoris Iehoua, quemadmodum facietis, sic faciet. O congregatio, statutum unum erit vobis & peregrino, qui peregrinatur apud vos: statutum inquam perpetuum per generationes vestras: sicut vos, sic & peregrinus erit coram Iehoua. Lex, inquam, una, & norma una erit vobis, & peregrino, qui peregrinatur apud vos. Huiusmodi plura exempla possent colligi ex veteri testamēto. Sed hæc sufficiunt ad ostendendum, Veterem Interpretem sæpè detraxisse aliquid de textu hebræo. Deinde etiam sæpè apponit aliquid ad textum hebræum. vt Genes. 4. 8. appositum est, Egrediamur foras. Ibidem vers. 15. appositum est, Nequaquam ita fiet. Genes. 34. 30. appositum est, quibus per petratis audacter. Genes. 27. 33. appositum est, & vltra quam credi potest, & mirans. Exod. 27. 8. appositum est, non solidum, sed inane. Psalm. 13. Post vers. 3. apposita sunt, Sepulchrum apertum guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, venenum aspidum sub labijs eorum, quorum os maledictione & amaritudine plenum est. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt, non est timor Dei ante oculos illorum. Hęc esse addititia, & non esse hoc loco in hebræo testatur Hieronymus presat. in 16. librum Esaiæ. Et in psalm. 13. Idem docet Origenes in 3. cap. ad Rom. Prouerb. 7. post vers. 1. additum est, fili honora dominum, & valebis: prater eum verò ne timueris alienū. Prouerb. 9. post vers. 18. additū est, Qui enim applicabitur illi, descendet ad inferos. nam qui abscesserit ab ea, saluabitur. Prouerb. 10. post vers. 4. additum est, Qui nititur mendacijs;

mendacys hic pascit ventos, idem autem sequitur aues volantes. Prouerb. 12. post vers. 11. additum est, *qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam.* Prouerb. 13. post vers. 13. additum est, *anima dolosa errant in peccatis: iusti autem misericordes sunt, & miserentur.* Prouerb. 14. post vers. 15. additum est, *filio doloso nihil erit boni, seruo autem sapienti prosperi erunt actus, & dirigetur via eius.* Ibidem post vers. 21. additum est, *qui credit in domino, misericordiam diligit.* Prouerb. 15. post vers. 5. additum est, *in abundanti iustitia virtus maxima est, cogitationes autem impiorum eradicabuntur.* Ibidem post vers. 27. additum est. *Per misericordiam & fidem purgantur peccata, per timorem autem domini declinat omnis a malo.* Prouerb. 16. post vers. 5. additum est, *Initium via bona, facere iustitiam, accepta est autem apud Deum magis quam immolare hostias.* Prouerb. 17. post vers. 16. additum est, *Qui aliam facit domum suam querit ruinam, & qui euertat dycere, incidet in mala.* Prouerb. 18. post vers. 8. additum est, *Pigrum deicit timor, anima autem effeminatorum esurient.* Ibid. post vers. 22. additum est, *Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est, & inspiens.* Prouerb. 21. post vers. 10. additum est, *victoriam & honorem acquires, qui dat munera: animam autem aufert accipietium.* Prouerb. 24. post vers. 32. additum est, *Vsquequo piger dormies? usquequo de somno consurges?* Prouerb. 25. post vers. 10. additum est, *Gratia & amicitia liberant, quas tibi serua, ne exprobrabilis fias.* Ibidem post vers. 20. additum est, *Sicut Tinea vestimento, & vermis ligno, ita iustitia viri nocet cordi.* Prouerb. 28. post vers. 22. ad-

ditum est, *Cor iniqui inquirat mala, cor autem rectum inquirat scientiam.* Prouerb. 29. post vers. 27. additum est, *Verbū custodiens filius extra perditionem erit.* Huiusmodi multa exempla ex veteri Testamento colligi possunt. Sed hæc sufficiunt ad ostendendum, veterem Interpretem multa addidisse ad textum hebræum. Præterea vulgata translatio sententiam aliquando prorsus peruertit, Genes. 8. 4. in hebræo est, *Et requieuit arca mense septimo, decima septima die mensis.* Vulgata autem dicit hoc factum esse *vicecima septima die mensis.* Genes. 37, 2. in hebræo est, *Ioseph cum natus esset septendecim annos, pascebat cum fratribus.* Vulgata autem dicit, *cum esset annorum sedecim.* Genes. 41. 21. in hebræo est, *& experges factus sum.* Vulgata autem dicit, *Rursus sopore depressus.* Genes. 49, 24. in hebræo est, *roboraueruntque sese brachia manuum eius.* At in vulgata est, *& dissoluta sunt vincula brachiorum.* Exod. 27, 15. in hebræo est, *Lateri verò secundo quindecim cortina.* At vulgata dicit, *In latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim.* Michæ. 5, 2. in vulgata est, *& tu Bethlehem Ephrata paruula es in millibus Iuda.* At ex hebræo prorsus contrarius sensus colligi potest. Osiander in Harm. Euang. & Matthæus planè contrarium reddidit cap. 2. v. 6. Respondet Belarminus *Matthæum legisse cum Interrogatione, paruula es? hoc est, nequaquam paruula es.* De verbo Dei lib. 2. cap. 12. in fine. Hoc etsi probabile videtur, tamen ita nō legitur in vulgata Latina. Act. 8, 7. græcus textus habet, *spiritus enim impuri ex multis, qui eis tenebantur, exhibant,* Vulgata autem versio dicit, *multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, exhibant.* Sententia

tia profus deprauata. Græca enim editio dicit *im-
mundos Spiritus exiisse*, at vulgata dicit *ipfos homines
exiisse*. Ad hunc locum notat Erasmus, *Quod genus
est illud, quod canitur in laudibus Deipara virginis. Cuius
Dominus humilitatem respiciens angelo nunciante, concepit
redemptorem mundi. Ex his verbis, quid aliud Latinus in-
telliget, quam Dominum gravidum factum esse?* Huius-
modi plura exēpla possunt colligi ex veteri & N. te-
stamento. Sed hæc sufficiunt ad ostendendum vete-
rem interpretem sæpè pervertisse sententiam textus
hebraici. Cùm igitur Hieronymi translatio optimè
congruerit cum textu hebræo; hæc verò vulgata mul-
ta detraxerit, multa etiam addiderit, & multa per-
uerterit, manifestum est, eam non esse Hieronymi.

Argum. tale,

Hieronymi translatio congruebat cum hebræo.

Vulgata Translatio non congruit cum hebræo.

Ergo Vulgata Translatio non est Hieronymi.

Maior est manifesta ex testimonijs Augustini, Isi-
dori, ipsius Hieronymi & Gregorij suprà allegatis.
Minor cōstat ex exemplis suprà recitatis. Ergo con-
clusio falsa esse non potest. Deinde, illa quæ Hiero-
nymus à se posita esse contendit, sæpè non inueni-
untur in vulgata translatione, vt Genes. 14, 13. habet
vulgata, *nunciavit Abraham Hebræo*. At Hieronymus
dicit se posuisse *transitori*, Quæstion. in Genes. Et
Genes. 25. 18. Vulgata habet, *coram cunctis fratribus
suis obiit*. Ad quem locum Hieronymus Quæstionib.
in Genes. *verius est*, inquit, *quod nos posuimus, coram
omnibus fratribus suis occubuit*. Et Genes. 30, 20. Vul-
gata habet, *etiam hac vice mecum erit maritus meus*. Ad

quem locum Hieronymus in Quæstionib. ad Genes. ubi nos, inquit, posuimus, habitabit mecum. Marc. 5, 41. legimus in vulgata, *Quod est interpretatum*. At Hieronymus dicit se legere, *quod interpretatur*, ad Pâmach. Ioã. 19, 37. legimus in Vulgata. *videbunt in quem transfixerunt*. at hieronymus dicit iuxta hebraicam veritatem esse, *videbunt in quem compunxerunt*. Matth. 26, 31. hieronymus legit, *dispergentur oves*, ad Pammach. at vulgata legit, *dispergentur oves gregis*. Mat. 2, 40. hieronymus legit, *in propheta*, ad Pammach. at vulgata habet, *per prophetam*. Et vers. 5. hieronymus legit, *ex te enim egredietur*, ad Pâmach. at vulgata habet, *ex te enim exiet*. Ibid. hieronymus legit *in ducibus*, ad Pammach. at vulgata habet *in principibus*. Marc. 1. 1. hieronymus legit, *principium Euangelij*, ad Pammach. at vulgata habet *initium Euangelij*. Ibidem vulgata legit, *filius Dei*, hoc hieronymus non agnoscit, ad Pammach. Marc. 2, 25. hieronymus legit, *& socius eius*, ad Pammach. at vulgata habet, *& qui cum eo erat*. Ibidem hieronymus legit, *quomodo ingressus domum Dei*, ad Pammach. at vulgata habet, *quomodo introiit in domum*. Ibidem hieronymus legit *sub Abiathar pontifice*, ad Pam. At vulgata habet *sub Abiathar principe sacerdotum*. Ibidem hieronymus legit, *Panes propositionis comedit*, ad Pammach. at vulgata habet, *manducauit*. Ibidem hieronymus legit, *quibus non licebat vesci*, ad Pammach. at vulgata habet, *manducare*. Ibidem hieronymus legit, *nisi solis sacerdotibus*, ad Pammach. at vocem *solis* non agnoscit Vulgata. 1. cor. 2, 8. hieronymus legit, *si enim cognouissent dominum gloria, non crucifixissent*, ad Pammach. at vulgata habet,

Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. 1. Cor. 2, 9. Hieronymus legit, *quæ preparauit Deus diligentibus se*, ad Pammach. At vulgata habet, *quæ præparauit Deus, ijs, qui diligunt illum.* Esa. 11, 1. Hieronymus transtulit, *exiet virga de radice Iesse*, ad Pammach. at vulgata legit, & *egredietur*. Huiusmodi plura exempla ex Hieronymi commentarijs, & alijs libris colligi possunt. Sed hæc sufficiunt ad ostendendum, multa esse in vulgata versione, quæ ab Hieronymo posita, & lecta non sunt, At

Quæ versio non habet illa, quæ Hieronymus posuit, illa non est purè Hieronymi. Sed hæc vulgata versio non habet illa, quæ Hieronymus se posuisse dicit. Ergo hæc vulgata versio non est purè Hieronymi.

Maiores est manifesta. Minor constat ex exemplis supra allegatis. Manifestum igitur hanc versionem non esse hieronymi. Et si maximè Hieronymi esset, tamen propterea non esset authentica. In quo enim quædam detracta sunt ex ijs, quæ sunt in Originali; & quædam addita sunt ad illa, quæ sunt in Originali; quædam item prorsus inuersa, & deprauata sunt, hoc authenticum esse non potest. Sed in hac versione sunt quædam detracta, quædam addita, quædam inuersa; ergo hæc versio authentica esse non potest. Hoc si Bellarmino sufficit, benè est, sin minus, dico idem, quod hieronymus in Præfat. Iosue, *Cum unusquisque, inquit, pro arbitrio suo vel addiderit, vel detraxerit, quod ei visum est, utique non potest verum esse, quod dissonat.* Deinde hieronymus sæpè errauit. Testatur hoc August. *Epist. 8. ad Hieronymum*, & ipse hierony-

mus hoc fatetur in 19. cap. Esaiæ, & si non confessus fuisset, tamē hoc ipsum probari posset. Ione. n. 4. cap. vertit *hederam*, at ipse in comment. ad dictum locum *hederam non esse* fatetur. Deinde hanc herbam non esse *hederam*, sed *Ricinum*, docuit Lumen illud hebraicarū literarum Mercerus. Deinde hiero. in Ezec. 25, 2. dicit. *Vbiq; iuxta 70. secundo ponitur, Dominus, Dominus primum nomē tetragrāmaton est, quod proprie ad Deū pertinet, & ineffabile dicitur.* At eodem loco, ad quem hoc notat, in græcis Biblijs est, τὰ δὲ λέγει κύριος κύριος, in hebræo autem est יהוה יהוה hoc est, sic dixit dominus *Iehoua*. Iehoua enim non primo, sed secundo loco ponitur. Idem in Quæstionib. in Genes. dicit, *Asar beatum, & diuitiam secundum verbi ambiguitatem significare.* Verūm non אשך sed עשך diuitias significat. Deinde hieronymus dicit in comment. ad Sophoniam cap. 2. *quod nos transtulimus coruus, in hebræo ponitur קרן, quod secundum lectiois diuersitatem, vel siccitatem, vel gladium, vel coruum significat.* At קרן quomocunque legas, nunquam apud hebræos significat coruum. Prætereā idem hieronymus in Ezaiam 40, 12. dicit *λίχωνος esse minimum digitum.* At *λίχωνος* non est minimus digitus, sed ille, qui est pollicis proximus, quem *indicem* appellamus. Denique idem hieronymus dicit, 11. Cap. Esaiæ, vers. 1. *in hebræo iuxta linguæ illius idiomata scriptum esse, & Nazareus de radice eius crescet.* At in eo loco est נצר. *Nazareus* autem non est à נצר, hoc enim significat plantam nouellā, vt inquit R. David, sed à נזיר *separatus*, quia videlicet separabatur à vino. plura vide apud Eliam in Tisbite. Huiusmodi plura possunt colligi ex libris hieronymi

hieronymi. Sed hæc sufficiunt ad ostendendum, e-
 um aliquando errasse. Qui verò in scriptis suis errat,
 eius libri & versiones non possunt esse authenticæ.
 Sed hieronymus in scriptis suis aliquando errat. Er-
 go hieronymi libri & versiones non possunt esse au-
 thenticæ. Maiorem illi libenter concedent, qui men-
 tem habent. Minor propter præcedentia exempla &
 testimonia negari non potest. Siue igitur hæc Inter-
 pretatio hieronymi est, siue hieronymi non est, se-
 quitur eam authenticam esse nõ posse. Quod autem
 quædam errata & in vulgata versione, & in hierony-
 mo detexerimus, non fecimus studio mordendi.
 Vulgatam enim versionem cum reuerentia legimus,
 & hieronymũ tanquam magistrum nostrum vene-
 ramur. Sed ideo ista deteximus, vt ostenderemus,
 versionem hanc esse multis erroribus obnoxiam, ac
 proinde non esse authenticam, & Bellarminum erra-
 re, dum incerta, ac controversa inter principia tra-
 ctat, & dum ea nobis pro principijs obtrudit.

CAPVT V.

*Bellarmini responsiones ad superiora argumenta resu-
 tantur.*

Vulgatam editionem non esse hieronymi, ostē-
 dimus capite superiori. Nunc examinabimus
 responsiones Bellarmini, quibus nostra argumenta
 refellere conatur. Ac primum respondet ad hoc ar-
 gumentum,

Hieronymi versio teste ipso Hieronymo, Augu-
 stino, Isidoro & Gregorio, cum hebræo con-
 gruebat. At hæc vulgata non cõgruit cum he-
 bræo. Ergo hæc vulgata non est Hieronymi.

Bellarminus cōcessa Maiore, respōdet ad Minorem, & dicit duas causas esse, quod hac vulgata cum hebræo non cōgruit: unam, incuriam librariorum, alteram, quia Hieronymus non tam verba, quàm sensum reddidit, hoc innuit ipse Hieronymus in lib. de optimo genere Interpretandi. ob has duas causas dicit Bellarminus hanc versionē esse Hieronymi, etiamsi cum hebræo non cōgruat. Nos utramq; rationem expendemus. Ac primum te ipsum inuoluis. Dicis enim Hieronymum esse causā, quod Latina trāslatio cum hebræo non congruit, & dicis incuriam librariorum eiusdem rei causam esse. Quæ duo simul consistere non possunt, nisi distinguas, in quibus librarij peccauerint, & in quib. Hieronymus ab hebræo discesserit. Nam quod vnum exemplum adfers, in quo Hieronymus nō verba, sed sensum reddiderit, nihil est. Nullum enim caput est, in quo non sit peccatum à veteri Interprete. Deinde si Hieronymus non verba verbis expressit, sed sensum reddidit, errāt sanè Augustinus, Gregorius, Isidorus, & ipse Hieronymus, cūm affirmāt eum fuisse *verborum tenacem*. Quod verò Bellarminus ex lib. ad Pammach. conatur ostendere, Hieronymum non *verbum verbo reddidisse, sed sensum tantum expressisse in S. Scriptura*, tolerandum non est. Hieronymus enim se ibi tuetur adversus eos, qui eum propterea falsi accusabant, quod *Epiphaniy epistolam ad Iohannem Hierosolymitanum non vertisset de verbo ad verbum*. Ad illam criminationem respōdēs dicit se ea lege non teneri, & producit in eam rem testimoniū Ciceronis, & omnium penè doctorum, imò etiam exemplum Apostolorum & Euangelistarum. At non dicit se ista

licentia

licentia in S. Scripturis vertendis vti, quemadmodū
 dicit Bellarminus, sed contrā, sacram Scripturam di-
 fertē excipit, *Ego enim, inquit, non solum fateor, sed li-
 bera voce profiteor, me in Interpretatione græcorum, absque
 scripturis, nota scripturas excipi, ubi et verborum ordo,
 et mysterium est, non verbum è verbo; sed sensum exprimere
 de sensu.* Malè igitur Bellarminus à versione græcorū
 librorum, ad versionem S. litterarum argumentatur.
 Præterea ex adductis exemplis manifestum est, vete-
 rem Interpretem quædam de hebræo, *destraxisse,*
 quædam *addidisse,* in quibus sensus est obscuratus,
 quædam etiam *mutasse,* vbi sensus prorsus est depra-
 uatus. Sed hoc non est *sensum de sensu reddere.* Equidē
 Hieronymus ipse ait, *vbi quis pro arbitrio addit, & de-
 mit, quod vult, ibi quod dissonat, utique non potest esse ve-
 rum.* At in hac versione multa sunt *detracta,* multa *ad-
 iecta,* multa *immutata: dissonat* igitur. Ac proinde non
 potest utique vera esse. Si pertinacior eris Bellarmi-
 ne, Idem vel simile tibi respondeo, quod Hierony-
 mus suis obtrektoribus in Præfat. in Pentateuch.
*Audi igitur, inquit, amule, obtrektor ausculta, non dā-
 no, non reprehendo Septuaginta, sed confidenter cunctis il-
 lis apostolos præfero. Per illorum enim os mihi Christus son-
 nat.* Eodem, inquam, modo tibi respondeo, non dam-
 no, non reprehendo veterem translationem, sed confidenter
 illi prophetas præfero. Per istorum enim os mihi Deus sonat.
 Atque hæc de vna causa. Altera causa est incuria li-
 brariorum. Verūm Bellarmine, si tanta fuit impro-
 bitas librariorum, vt nullum caput ab illorum im-
 probitate sanum & integrum relictum sit, qui fieri
 potest, vt in omnibus libris, qui in Hispania, Italia,

Germania, Gallia, Anglia, Scotia, Polonia, Hungaria, alijsque regnis descripti sunt, sit tantus demptorum, adiectorum, & mutatorum consensus? Deinde si vestra Latina Biblia ita miserè & impiè à librarijs, idque tanto consensu corrupta sunt: hebræi autem libri, quinque; tanquam locis exceptis, etiam teste integri sunt, & incorrupti; quare illud quod incorruptum est, negas esse authenticum? Et quare illud, quod etiam te teste corruptum & deprauatum est, facis authenticum? Hoc ad primum argumentum. Deinde respondes ad hoc argumentum,

Quæ Interpretatio ab Hieronymo passim reprehenditur, castigatur, & quæ aliud habet, quam Hieronymus vertit, illa non est Hieronymi. Sed vulgata versio sæpè ab Hieronymo reprehenditur, & multa habet quæ Hieronymus non posuit. Ergo hæc vulgata versio non est Hieronymi.

Bellarminus concessa Minore, respondet ad Maiorem, ac fatetur hanc Interpretationem sæpè ab Hieronymo reprehendi, addit etiam, multa in ea se aliter habere, quam Hieronymus vertit, & tamen eam esse hieronymi. Quod autem quædam in ea ab hieronymo reprehendantur, quædam etiam in ea aliter se habeant, quam hieronymus posuerat, hoc dicit ob quatuor causas factum esse. Prima causa est, culpa librariorum: secunda, ambiguitas verborum: tertia, quia Hieronymus sententiam subinde mutavit: quarta, quia etsi Hieronymus priorem versionem aliquando mutandam iudicavit, tamen postea Ecclesia hanc approbavit. Hæc omnia nobis expendenda sunt. Ac primum quod ad
librariorum

librariorum culpam attinet, satis à nobis responsum
 est in superiori argumento. Secunda causa est ambi-
 guitas verborum, ob quam Hieronymus eundem
 locum diuerso loco & tempore diuersè verterit. Ve-
 rum Bellarmine, hoc aliquando fieri potest. Tam sæ-
 pè autè accidisse vni viro, ei que doctissimo, creden-
 dum non est, nisi dicas eum fuisse valdè varium & in-
 constantem. Deinde etsi hoc ita esse concederemus:
 tamen nullo modo concedi potest, virum doctum
 verba ambigua antè rectè vertisse, deinde verò cùm
 ea magis expenderet, deterius vertisse. Hoc, inquam,
 nullo modo concedi debet, nisi velis Hieronymum
 in senectute delirasse, & propter delirium ea in se-
 nectute corrupisse, quæ in integra ætate rectè ver-
 terat. Multis enim locis in suis commentarijs melius
 vertit, quàm vulgata habet. *Ve spiritus Domini fereba-
 tur super aquas*, Hieronymus dicit melius esse *Confo-
 nebat*, vel *incubabat*, hoc enim sonare verbum hebræ-
 um, & hoc verum est, etsi tu, contra ipsam Hiero-
 nyimi assertionem fingas Hieronymum non repre-
 hendisse, sed tantùm explicasse vim hebrææ vocis.
Genes. 4. transeamus in campum. Hieronymus notat,
hec esse superflua, & rectè. Non enim sunt in hebræo.
 Huiusmodi plura exempla adduci possunt. Atqui &
 nunc omnes docti fatentur, melius esse *cōfonebat*, si-
 ue *incubabat*, quàm *ferebatur*. Et tamen *ferebatur* est
 in vulgata. Omnes item videmus illa, *Egrediamur fo-
 ras* esse superflua, & tamen sunt in Vulgata. Ergo si
 Hieronymus priora mutauit, mutauit in deterius.
 Sed hoc est delirantium. Idem respondeo ad causã
 tertiam. Quarta causa est, *Quia Ecclesia priorem versio-*

nem approbavit. De hac iam sæpè respondi. Et quid si Ecclesia versionem multis errorib. scatètem approbavit, an propterea est authentica? hoc quidem hoc loco non apertè dicis: sed tamen cap. 11. asseris *Interpretem non esse prophetam, & posse errare. Verùm Interpretem in ea versione, quam Ecclesia approbavit, non posse errare.* Hoc si verum est, Bellarmine, dic nobis num vulgata translatio sit apud vos principium Christianorum dogmatum, & respondebis, quod sic. Doces enim libros Veteris & Novi Testamenti esse authenticos, & illorum vulgatam versionem esse authenticam. Ergo Vulgata versio Veteris & Novi Testamenti est principium nostræ fidei, idque propter Ecclesiæ approbationem. Sed hoc principium vel per se tale est, vel propter aliam causam tale est. Non per se. Est enim propter Ecclesiæ approbationem tale. At tum non est principium. Omne enim principium est *immediatum*, quod autem medium habet, definit esse principium. Hoc enim medium, est dicti principij principium. Quam ob causam, cum vulgata versio propter Ecclesiæ approbationem principium sit, sequitur non ipsam versionem, sed Ecclesiæ approbationem principium esse. Deinde vulgata versio inter nos controuersa est. Ergo principium esse non potest. Principia enim debent esse *certa, præcognita, vera & antè concessa.* Tu probas eam principium esse propter *Ecclesiæ approbationem.* Sed & hoc inter nos controuersum est. Ecclesiam enim habere potestatem faciendi editionem authenticam ex non authentica, negamus, incertum igitur probas per incertum. Denique antè negasti vos statuere ullum li-
brum

brum non authenticum, propter Ecclesie approbationem esse authenticum, & cum Chemnitius vobis hoc exproraret, dixisti esse impudentem calumniam. At nunc dicis *Vulgatam versionem non posse errare*, nullam aliam ob causam, quam quod sit ab Ecclesia approbata. Sed hoc nihil aliud est, quam vulgatam versionem, quæ olim non erat authentica, facere authenticam propter Ecclesie approbationem. Quid tergiversaris? vel fatere Chemnitium rectè dixisse, vel te tibi ipsi contradicere. Postremò, quod dicis, falsum est. Ecclesia enim vulgatam versionem nunquam agnouit pro authentica, multo minus eam authenticam fecit. Tempore enim apostolorum non fuit authentica. Nam tum nondum erat. Sed neque tempore Hieronymi fuit authentica. Si enim vetus ista Itala est, tum non fuit authentica, Hieronymo enim, etiam te teste, eam emendare licuit, neque si Hieronymiana est, tū fuit authentica. Hieronymus enim relinquit liberum, ut ea utamur, aut non utamur. Præfat. in Iosua. *Et ut, inquit, sciat, me non in reprehensionem veterum nona cadere, sed pro virili parte offerre me lingua mee hominibus, quos tamen nostra delectant: ut pro grecorum* ἡρωδοῖς, *quæ & sumptu, & labore maxime, indigent, editionem nostram habeant, & sicubi in antiquorum voluminum lectione dubitarint, hæc illis conferentes, inveniunt, quod requirunt.* Et paulò post. *Vnde cesset aduersus nos insurgere scorpius, & sanctū opus venenata carpere lingua: vel suscipiēs, si placet: vel contemnēs, si displicet.* Idem Præfat. in Iob: *utraque, inquit, Editio, & Septuaginta, quæ iuxta grecos, & mea iuxta hebraeos, in latinum meo labore translata est. Eligat unusquisque quod vult: & studiosum*

me magis, quam maleuolum probet. Idem in epist. ad Damasum, cuius initium, *Multi. Ita & nunc,* inquit, *ex hebraeis codicibus veritas exprimenda est.* Quin ipse Hieronymus hebraicam veritatem vocat *authenticam* in epist. ad Vitalem. Idem in 8. cap. Zachariæ, *Cogimur igitur,* inquit, *ad hebraeos recurrere, & scientia veritatem magis ex fonte, quam de rivulis querere.* Hinc manifestum est, Latinam versionem tempore Hieronymi non fuisse authenticam. Sed neq; tempore Gregorij fuit authentica. Nam ne tum quidem sola Hieronymi translatio in Latina Ecclesia obtinere potuit, *Præfat. in Iob, cap. 5.* Neque tempore subsequente fuit authentica. Gratianus enim vult *omnes translationes Veteris Testamenti ex hebraeis fontibus æstimandas esse,* *Distinct. 9. c. vt Veterum.* Idem docet *Distinct. 76. c. Ieiunium.* Neq; illa decreta à quoquam papa vel concilio sunt vnquam antiquata. Prætereà multi fuerunt in Ecclesia doctores, qui ad hæc vsque tempora apertè testati sunt, vulgatam versionem reuocadam esse ad fontem hebraicæ veritatis: quales fuerunt *Cassianus, Paschasius, Albinus, Rabanus, Rupertus Tuitiensis, Strabus, Lyra, Burgenfis:* quod testatur Georgius *Wicelius* in præfat. ad censuram versionis *VVitebergensis.* Ipsa etiam *Glossa ordinaria* infinitis locis ad hebraicam veritatem prouocat. Quin & nostra ætate plerique viri docti, vt *Pagninus, Vatablus, Mercerus,* & quicumque linguam hebraicam callent, in ea sunt sententia. Ergo falsum est, quod dicis Ecclesiam approbasse vulgatam versionem tanquam authenticam. Et quoniam sola Ecclesiæ approbatio est causa authenticæ auctoritatis in vulgata versione, & talis

& talis approbatio ab Ecclesia nunquam facta est, sequitur eam non esse authenticam. Sublata enim causa, propter quam res est, tollitur effectum. Deinde cum vulgata versio propter Ecclesiæ auctoritatem non possit errare, & talis approbatio nunquam facta sit, sequitur Vulgatam versionem errare posse. Nam si ideo non potest errare, quod ab Ecclesia approbata est, sequitur eam posse errare, si ab Ecclesia approbata non est. Sed non est ab ecclesia approbata. Potest igitur errare, & ob eam causam non est authentica. Si hæc Bellarmino satisfaciunt, benè est: si non satisfaciunt, æquè benè est. Incertum enim & controversum, quicquid dicat Bellarminus, nunquam nobis erit principium. Deinde si hæc non satisfaciunt, doceat Bellarminus, quo tempore, quo loco, per quem, et quâ ob causam Vulgata facta sit authentica, & hærebit. Tridentinum n. concilium allegare hîc, nobis est ineptire. Nisi igitur firmioribus rationibus nostra argumenta contra vulgatam versionem destruere possit, relinquatur eam esse incertam & controversam.

CAPVT VI.

Adversariorum sententia de Vulgata Editione Latina proponitur & refutatur.

SVperiore capite diluimus Responsiones Bellarmini ad argumenta nostra, quibus probamus Hieronymum non esse auctorem vulgatæ versionis. sequitur ut Bellarmini sententiam de eadem Editione examinemus. Ille dicit eius auctoritatem esse authenticam; nos negamus. Hæ duæ sententiæ, quoniam ex diametro pugnant, simul veræ esse non possunt.

sunt. Bellarminus suam opinionem probat quinque argumentis, quæ ordine expendemus. Primum argumentum. *Quia Ecclesia mille annis usa est vulgata Editione.* Argumentum tale,

Editio, qua Ecclesia mille annis usa est, illa est authentica. Sed vulgata editio est illa, qua ecclesia mille annis usa est. Ergo vulgata editio est authentica.

Respondeo Maiorem esse falsam. Nam si ætas auctoritatem conciliat, nulla editio est vetustior hebraica. Latina enim si mille annis in Ecclesia usurpata est, Hebraica penè ter mille annis in ea usurpata est. Deinde si omnes istæ editiones sunt authenticæ, quibus Ecclesia mille annis usa est, tunc Chaldaica, Arabica, Syriaca, Græca, & multæ aliæ editiones sunt authenticæ. Ecclesia enim eas omnes longiore tempore, quàm mille annis usurpauit. Præterea, si Latina editio propterea est authentica, quod Ecclesia eam mille annis usurpauit, tum omnia verba vulgata editionis, quæ Ecclesia his mille annis usurpauit, sūt authentica. Sed multa errata sunt, in ijs verbis quibus Ecclesia his mille annis in ista editione usa est. Ergo & errores isti sunt authentici. Ex multis paucos proferam. Proverb. 11, 6. Vulgata editio legit, *Lapides seculi*, & ita legit Hieronymus in suis cōment. ad dictum locum. Vnde credibile est istum errorem ab ætate Hieronymi ad hoc vsq; tempus in ista editione hæsisse. Canticor. 2, 17. vulgata editio legit, *super montes Bethel*, & ita legit Gregorius in suis cōment. ad dictum locum. Vnde apparet & hunc errorem à tempore Gregorij, ad hanc vsq; ætatem, in ista editione hæsisse. Genes. 8, 4. vulgata dicit *arcam*
sedisse

sedisse vigesimo septimo die mensis septimi, & ita legit Chrysoſtomus in comment. vnde apparet hunc errorem ab ætate Chryſoſtomi vsque ad noſtram ætatem in vulgatis verſionibus hæſiſſe. Hæc & ſimilia multa exempla produci poſſunt. Ergo ſi iſta Editio propterea eſt authentica, quòd ab Eccleſia mille annis uſurpata eſt, tum propter eandem rationem ſequitur, & hos errores eſſe authenticos, Nam & illi mille annis ab Eccleſia uſurpati ſunt. Sed hoc eſt abſurdum. Ergo abſurdum ex quo hoc conſequitur. Ratio eſt, quòd non vetuſtas mille annorum, ſed diuina inſpiratio eſt cauſa, quòd hæc vel illa editio ſit authentica. Quoniam verò vulgata Latina non eſt diuinitus inſpirata, ideo non eſt authentica. Deinde & minor falſa eſt. Vniuerſalis enim Eccleſia eam nunquam uſurpauit. Eccleſia enim Ægyptiaca, Æthiopica, Arabica, Indica, Perſica, Lybica, Græca ſuas vernaculas verſiones habuerunt, quemadmodum libro ſequenti oſtendemus, & hac Latina nunquam uſæ ſunt. Deinde Eccleſia Latina non uſurpauit eam ſolam. Auguſt. lib. 1. de Doct. Chriſt. cap. 9. *Qui ſcripturas, inquit, ex hebraea lingua in græcâ verterunt, numerari poſſunt, Latini autem Interpretes nullo modo.* Hiero. Præfat. ad Euangel. ad Damaluſum, *Tot ſunt exemplaria penè latina, quot Codices.* Cùm igitur plures verſiones eo tempore in Eccleſia legerentur, manifeſtum eſt, hanc ſolâ lectâ non eſſe. Prætereà qui in latina Eccleſia eam uſurparunt, illi nunquã receperunt eam pro authentica, ſed eatenus approbabant, quatenus cum hebræa editione congruebat, C. *Ut veterum Diſtin. 9. Et C. Ieiunium Diſtinct. 76.* Cùm igitur neque Maior,

M neque

neque Minor vera sit, sequitur Conclusionem verā esse nō posse. Deinde Bellarminus adigit nos ad absurdum. *Nisi, inquit, hæc editio sit authentica, & ab omnibus erroribus libera, sequitur Ecclesiam, qua est stabilimentum veritatis, usurpasse versionem incerti auctoris, & erroribus obnoxiam.* Sed hoc est puerile. Nam, vt ante dixi, sunt multæ Ecclesiæ, præter Romanam, quæ eam nunquā vsurparunt, neque tota Romana Ecclesia eam vsurpauit. Præterea auctorem eius incertum esse & multos in ea esse errores, probatum est antè. Postremò facilè cogitare poterat Bellarminus grauiores errores, quàm hi sunt, defendi ab Ecclesia Romana. Quorsum enim ab ea discessionē faceremus? quorsum tam funesta bella sustineremus? quorsum omnes fortunas, & vitam ipsam in præsentissima pericula adduceremus, si nulli essent errores in Ecclesia Romana? sed de hac quæstione, num Ecclesia Romana errare possit, agemus suo loco, nunc satis sit dixisse, in ista versione esse multos errores, eosq; ab Ecclesia Romana vsurpatos esse. Secundum argumentum. *Quia Augustinus laudat antiquam Italiam, & versionem Hieronymianam, eandemque laudat Isidorus lib. 6. cap. 5. Etymolog. Et Gregorius lib. 20. Moral. cap. 25. Argumentum tale,*

Quamcunque Editionem laudat Augustinus, Gregorius, Isidorus, illa est authentica. Sed Augustinus laudat veterem Italicā, & Hieronymianam nouam, eandem laudat Isidorus & Gregorius. Ergo si hæc vulgata editio est antiqua Italica, vel si est ista nova Hieronymiana, est authentica.

Respondeo

Respondeo Maiorem esse falsam. Non enim quæ-
 cunque versio ab hoc, vel illo homine laudatur, illa
 est authentica. Nam Iustinus, Irenæus, Eusebius, Cle-
 mens Alexandr. Epiphanius, Chrysof. Cyrillus,
 Tertullianus, Augustinus, Hilarius, & ipse Hiero-
 nymus laudant *Interpretationem septuaginta*. Neq; ta-
 men illa propterea est authentica. Deinde si illa inter-
 pretatio est authentica, quam Augusti. laudat, tum duæ
 versiones Latinæ sunt authenticæ. Laudat n. *veterem
 Italicam* lib. 2. de doctr. christ. cap. 15. & *Hieronymianã*
 lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 43. Prætereà si aliqua versio
 ex his duabus propter laudationem Augustini est au-
 thentica, tum tamẽ hæc vulgata non est authentica. Illa
 enim non est Hieronymiana, hoc probauimus antè.
 & si hieronymiana esset, tum tamen non esset authen-
 tica. Nam si illa propter Augustini laudationem fa-
 cta fuisset authentica, tum eodem tempore, quo ab
 Augustino laudabatur, authentica facta esset. Sed hoc
 non. tempore enim Gregorij nondum erat authen-
 tica. nam *prefa. in Iob. cap. 5.* ostendit eam solam ne suo
 quidem tẽpore in ecclesia christiana obtinere potu-
 isse. Nec est vetus ista Italica. Nam si Italica in tanta
 fuit auctoritate, vt Augustinus testatur lib. 2. de
 doctr. Christ. cap. 15. Et aduersarius affirmat, tum
 sine dubio fuit eo tempore in Latinis Ecclesijs vsi-
 tata. Sed hæc vulgata eo tempore in Ecclesijs Latinis
 vsitata non fuit. Augustinus enim in libris de Locu-
 tionib. veteris testamenti, sine dubio versionem vsi-
 tatissimam, ac proinde veterem istam Italicam expli-
 cuit. At quæ in illis libris apud Augustinum legun-
 tur, illa in hac vulgata non extant. Dicit enim Gene.

2, 7. legi secundum Orientem. At in vulgata legitur, à principio. Eodem cap. vers. 17. legi dicit, ex omni ligno, quod est in paradiso escaedes. At in vulgata est, ex omni ligno paradysi comedere, Genes. 3, 1. dicit legi serpens erat callidior cunctis animantibus. Similia exempla passim apud Augustinum. Deinde etiamsi hæc vulgata esset ista vetus Italica, tamen non propterea esset authentica. Non enim eam tempore Augustini fuisse authenticam, sed displicuisse viris doctis, constat ex reprehensionibus, quæ sunt apud Augustinum in libris de Locutionibus veteris Testamenti, vt Genes. 8, 7. *Qui exiens reversus non est.* August. lib. 1. Locutionum in Genesim, in hebræo contrarium. Et Genes. 11, 12. *Et erat Arphaxat annorum 135. cum genuit Cainam, & vixit Arphaxat postquam genuit Cainam annos quadringentos.* August. lib. 1. Quæstion. in Genes. Quæst. 23. Hoc totum non est in hebræo. Plura exempla passim apud Augustin. in libris Locutionum & Quæstionum. Denique vetus ista Italica, ne ipsi quidem Damaso papæ placuit. Petiuit enim Damasus ab Hieronymo, vt nouam versionem ad hebraicam veritatem institueret. Deinde ipse Hieronymus sepè eam flagellat, Præfat. in Iob. dicit, *se idcirco in hoc volumine laborasse, non vt editionem antiquam reprehenderet, sed vt illa, quæ in ea, aut obscura sunt, aut omissa aut certe scriptorum vitio deprauata, sua interpretatione manifestiora fierent.* Idem in Ezechielem cap. 40. *Volui, inquit, breuiter ostendere, quantum temporis longitudine, imò scriptorum vitio, & vt apertius loquar, imperitia, ab hebraica veritate discrepet antiqua translatio.*

Hinc

Hinc apparet antiquam istam Italicā multos habuisse errores, & tempore primitiuae Ecclesie non fuisse authenticā, ac proinde & nunc authenticam esse non posse. Siue igitur hæc vulgata Latina trāslatio est ista antiqua Italica, siue Hieronymiana, siue ex illis mixta, manifestum est eam non esse authenticam. Tertium argum. *Quia Ecclesia hebræa habuit authenticam scripturam in hebræa. Et Ecclesia Græca habuit authenticam scripturam in Græca lingua.* Argumentum tale,

Quod habet Ecclesia hebræa & græca, hoc etiā debet habere Ecclesia Latina. Sed ecclesia hebræa habuit scripturam authenticam in hebræa lingua, Græca itē Ecclesia habuit scripturā authenticā in græca lingua. Ergo & Ecclesia latina debet scripturā authenticam habere latina lingua.

Respondemus Maiorem esse falsam. Multa enim vtraq; Ecclesia habuit, quæ non est necesse. vt habeat ecclesia latina. Deinde & Minor non est simpliciter vera. Hebræa enim Ecclesia christiana nunquam habuit Noui Testamenti authenticam scripturam in hebræa lingua, neque græca ecclesia habuit scripturam veteris Test. authenticam in græca lingua. Ergo non est necesse, vt latina ecclesia habeat scripturam authenticam in latina lingua. Deinde si latina Ecclesia non est Ecclesia, nisi habeat authenticam scripturam in sua lingua, tum ante Tridentinum concilium nulla fuit latina ecclesia. Ante illud enim latina versio in nullo concilio canonizata est. Si hoc nō concedis, sequitur tamen citra omnem controuersiam, ante Hieronymum nullam fuisse latinam ecclesiam. Hæc enim editio non potuit esse authentica priusquam

effet, Sed ante ætatem Hieronymi (pono eam esse Hieronymi) non fuit. Ergo ante ætatem Hieronymi nulla fuit latina ecclesia. Denique si latina ecclesia deberet habere scripturam authenticam in sua lingua, tum etiam ecclesia Gallica, Anglica, Germanica, Danica, Polonica, Hungarica, & reliquæ oës ecclesiæ deberent habere scripturam authenticam in sua lingua. Postremò latina ecclesia nō potest habere scripturam authenticam in sua lingua. Hoc n. tempore nulla est latina ecclesia. si dicis in Italia esse eam, respondeo in Italia esse ecclesiam non latinam, sed Italicam. Nemo enim in Italia latinè nouit, nisi qui eam linguam in scholis didicit. Si igitur Itali deberent habere scripturam authenticam in sua lingua, deberent eam habere in lingua non latina, sed Italica. Postremò si verum est Latinam ecclesiam debere scripturam authenticam habere; doceat Bellarminus quo tempore hoc verum esse cœperit. Nam apostolorum ætate non fuit verum. Tunc enim latina versio nondum extabat. Neque Hieronymi ætate verum fuit, ille enim non propter eam scripsit, vt sua versio esset authentica, sed nobis reliquit liberum, vt ea vtamur, vel non vtamur. Neque post Hieronymi ætatem verum fuit. Gratianus enim vult *omnes translationes ex hebrais fontibus censeri*. Distinct. 9. C. vt veterum. Et Distinct. 76. C. Ieiunium. hæc duo decreta à nullo cōcilio, neq; ab vlllo Papa antiquata sunt. Doceat igitur Bellarminus, vel Tridentini, quo tempore vulgata translatio cœperit esse authentica. Deinde hoc implicat contradictionem. Libro enim primo cap. 10. dixit *calumniam esse dicere papistas facere librum non authenticum authent-*

thenticum. At hîc Bellarminus asserit versionem vulgatam, quæ olim non fuit authentica, esse authenticam, sed hæc simul vera esse non possunt. Aut enim vulgata editio non est authentica, aut papistæ ex non authenticis faciunt authentica. Quartum argumentû.

Quia paucissimi Episcopi intelligunt Græcè aut hebraicè.
Argumentum tale,

Quam linguã episcopi in cõcilijs generalibus nõ intelligunt, in ea scriptura sacra authentica esse non potest. Sed Episcopi nõ intelligũt græcam aut hebræã linguã. Ergo S. Scriptura in græca aut hebræa lingua authentica esse non potest.

Respondemus Maiorem esse falsam. Non n. quãcunque editionem episcopi intelligunt, illa est authentica, sed quæ *diuinitus inspirata* est, illa est authentica. Ad Minorem dico illam quidem esse veram, sed propterea non sequi, vulgatam versionem esse authenticam, sed eos episcopos indoctos esse, rectè sequi. Deinde si propter ignorantiam episcoporum quædam editio authentica est, quædam non est, tum non inspiratio diuina, sed inscitia episcoporũ est causa authenticæ auctoritatis in S. Scriptura. Deniq; si græca & hebræa editiones propterea nõ sunt authenticæ, quòd episcopi græcam & hebræam linguam ignorãt, tum sequitur hebræam & græcam editiones saltem ijs authenticas esse, qui eas intelligunt. Sed tum vna & eadem editio esset authentica, & non authentica, idque eodem tempore, at hoc est absurdum. Postremò si illa editio non est authentica, quam aliqui episcopi non intelligunt, tum ne quidem latina editio est authentica, sunt enim multi episcopi, qui latina

nè nesciunt. Quintum argumentum, *Quia heretici
condunt multas versiones.* Argumentum tale,

In quacunque lingua sunt multæ versiones S.
Scripturæ, in ea lingua vna est versio authen-
ca, sed in latina lingua sunt multæ versiones S.
Scripturæ. Ergo in latina lingua debet vna
versio esse authentica.

Respondeo Maiorem esse falsam. Nam non in qua-
cunque lingua sunt multæ versiones, in ea lingua est
vna authentica. In græca enim lingua sunt diversæ
versiones, in Germanica, Gallica, Belgica & alijs lin-
guis diversæ item versiones extant, & tamen ex illis
omnibus nulla est authentica. Ad Minoré dico, non
tantum nunc, sed etiam apud veteres fuisse diuersas
latinas versiones. Augustin. lib. 2. de doct. Christ.
cap. 11. *qui, inquit, scripturas ex hebraa lingua in græcam
verterunt, numerari possunt latini nullo modo.* Hieronymi
præfat. in Iosua, *apud latinos, inquit, tot sunt exempla-
ria, quot codices.* Et in Præfat. Euāgelist. ad Damalum,
Tot, inquit, pene sunt exemplaria, quot codices. Sed ex
omnibus istis versionib. latinis tempore Augustini
nulla fuit authentica. Ergo non est necesse, vt nunc
ex ijs aliqua sit authentica. Prætereà cum apud ve-
teres tam multæ extarent versiones, tum tamen he-
bræa editio Veteris, & græca Noui testamenti erat
authentica. Ergo etsi nunc multæ sint latinæ versio-
nes, tamen hebræa in veteri testamento, & græca
in N. testamento debet esse authentica. Postremò etsi
illud studium omnia innouandi non probamus, va-
rietas tamen versionum inutilis esse non potest. Au-
gust. de doct. Christ. lib. 2. cap. 14. *plurimum, inquit,*
hæc

hic quoque inuat Interpretum numerositas collatis codicibus inspecta, atque discussa. Item cap. 12. Nam nonnullas, inquit, obscuriores sententias, plurimum codicum manifestavit inspectio. Nisi igitur Bellarminus alia argumenta habeat, quibus probet vulgatam versionem esse authenticam, sequitur eam æquè incertam esse, atque antè erat. Post hæc invehitur Bellarminus in Calvinum & Chemnitium, qui iam ambo in Deo placidè quiescūt, & licet æquum esset mortuis parcere, congerit tamen multa conuitia, quibus eos iam mortuos perstringat. Hæc ego constitueram negligere. Cōuitia enim illos non attingūt. Tamen quoniã doctrinam illorū ex obliquo tangunt, ideo ad ea prorsus silere non potui. Prius igitur in genere, deinde in specie respondeo. In genere affirmo Spiritum Christi esse mansuetum, non conuiciari, neque criminari. Cū igitur Bellarminus sanctos Christi seruos tam immeritò lacestat, viderit ille, cuius spiritu trahatur. Equidem ipsæ gentes parcebant mortuis, hic verò monachus neque à viuentibus, neque à mortuis linguam abstinet. Sed hæc est ista Iesuitica pietas, quæ in charitate fundata est. Hæc in genere: nunc in specie crimina singula expendam. Primum crimē est, quod Calvinus dicit, *neque iudicio, neque recto delectu factum esse, ut ex Interpretationibus diuersis vna obtinuerit apud indoctos.* Hoc valdè exagitas. Sed an verum dixerit Calvinus, docet experientia. Vtique illa translatio, quæ in multis locis de hebræa veritate *detrahit, adijcit, & immutat,* obtinuit. Nisi igitur papales episcopi fuissent indocti, sanè vel elegissent meliorem, vel ipsi fecissent meliorem. Deinde ipsa historia testatur, &

totus mūdus clamat episcopos papales indoctos fuisse. Ante Lutheri n. ætatem, ex mille episcopis vix vnus erat, qui poterat latinè legere. Græca lingua a deo fuit neglecta, ut ipsæ academiæ solitæ sint dicere & scibere, *hæc græca sunt, quæ legi non possunt*. Hebræa etiam lingua prorsus iacebat, etiam de nomine incognita. Quod verò de Augustino, Gregorio & Isidoro refers, hoc huic rei non derogat. Illorum enim ætate hæc versio nondum obtinuit, vt antè docuimus. Post eos etsi aliqui docti fuerunt, illi tamen linguas ignorabant, quod de Thoma, Alberto, & alijs manifestum est. Imò si quis linguis studebat, ille vulgatam versionem ad hebraicam veritatem emendandam esse putabat, quod ante ex Lyræ, Strabi, Burgensis, Rabani, Tuitiensis, & aliorum exemplis probatum est. Et si quis linguarum studium paulò acrius persequebatur, ille à monachis opprimebatur, nota est historia Reuchlini, Erasmi, & aliorū. Manifestum igitur Calvinum non esse mentitum, cum hoc diceret, sed ipsam veritatem dixisse. Tu videris, quid sis Iesu Christo responsurus, quod sanctissimum eius seruum iniustè mendacij infimulas. Secundum crimen est, quod Calvinus dicit *Tridentinos decreuisse, non esse audiendos, qui ex ipso fonte purum liquorem proferunt, & ex certa veritate falsum coarguunt*. Dicis hoc mendacium esse, quia Tridentini his verbis non sint vsi in suis decretis. Sed quid hoc ad rē? Sanè rem ipsam Tridentini decreuerunt. Negant enim hebræam scripturam, quæ pura est, esse authenticā, & aiunt vulgatam versionem, quæ in multis locis malè trās-lata est, esse authenticam, vetant etiam, ne latinæ versiones

versiones ex Hebræis fontibus corrigantur. Testis
 huius rei sunt Canus lib. 2. cap. 13. Lindanus, & alij.
 Ergo etsi non vsus est Calvinus iisdem verbis, qui-
 bus Tridentini vsi sunt, tamen ipsam rem diligen-
 ter expressit. Tertium crimen est, quod Calvinus
 dixit, *adeo nihil integrum esse in latina versione, ut vix*
tres continui versus sint, qui non sint aliquo errore fœdati.
 Hoc te valdè mordet, & dicis, si hoc verum est, quare
 Calvinus non ostendit vnum vitiū in Psalmo primo.
 Quoniam autem in eo nullum vitium notauit, ideo
 concludis ipsum mentitum esse. Sed Calvinus non
 omnes errores vulgatę versionis notauit, & si quis
 omnes eos notare vellet, hic liber eos non caperet,
 potuisses igitur modestius loqui, & vt scias Calui-
 num (apud quem tamen ego hoc non legi) non
 omnino à veritate aberrasse, ego in tuam gratiam
 perlustrabo primū Psalmum. vers. 1. *in cathedra pesti-*
lentie. At in hebręo nō est *Cathedra pestilentie*, sed *de-*
risorum. vers. 4. *Non sic impij, non sic.* Illud posterius,
non sic adiectitium est. Eod. vers. *quem proijcit ventus*
à facie terra, hæc, *à facie terra,* adiectitia sunt. vers. 5. *Ideo*
non resurgēt impij, deprauatū est, וּדְבַרֵּי enim est, nō sta-
 bunt, vel nō cōsistent, & nescio, quid scholastici occasio-
 ne huius versionis de impiorum resurrectione com-
 menti sint. Eod. vers. *in consilio iustorum.* at in hebręo
 non est consiliū, sed *cœtus* siue *cōgregatio*, siue *conciliū.*
 Vides igitur Bellarmine Calvinū habuisse iustas cau-
 sas, propter quas ita scripserit: si tamē ipsa scripsit, ne-
 que te primū psalmū ab omni errore defēdere posse.
 Atq; hæc sunt ista crimina, propter quę Calvinū tam
 seque perstrinxisti. Nūc ad Chemnitiū. Primū crimē,
 quod

quod Chemnitio obijcis, est, quod dicit *Tridentinos decreuisse ut pro ijs, quæ Sp. Sanctus in fontibus græcis & hebrais scripsit, recipiamus ea, quæ a librarijs mutilata, vel addita sunt.* Hoc dicis esse manifestum mendacium. Atqui negas, ut iam anti ostendi, hebræam veritatẽ esse scripturam authenticam, & statuis vulgatã versionem, quam manifestè ostendimus mutilatam, auctam, & mutatam esse, & quam ipse etiam fassus es *librariorum incuria vitiatam esse, esse authenticam, neq; te iuuat quod dicis Tridentinos mandare, ut biblia quàm castigatissimè edantur.* Nam ipsa biblia ab eo tẽpore edita, sunt in multis locis mutilata, aucta, & mutata, imò Bellarmine, quod Tridentini mandant ea emendatè edi, lusus est. Nolunt enim ut ad hebræã Veritatem corrigantur, quomodo possunt igitur emendatè edi? Vides igitur Chemnitium simplicem veritatem bona fide dixisse. Secundum crimen, quia Chemnitio dicit, *in indice purgatorio à Paulo III. edito damnari omnes editiones bibliorum, in quibus manifestissima errata vulgate editionis emendata sunt.* Hoc dicis esse crassissimum mendacium, ac defendis illud tam frigidè, ut ex ipsa defensione appareat verum esse quod Chemnitius dicit. Dicis enim in isto indice tantum prohiberi editiones factas ab hæreticis, & à suspectis. Sed num propterea biblia ad hebræam veritatem vel versa vel castigata debent damnari, quòd ab ijs hominibus, qui vobis immeritò suspecti sunt, impressa, vel edita sunt? vel num hoc aliud est, quàm quod dicit Chemnitius? Tertium crimen, quia Chemnitius dicit *papistas dispensare in substantialibus Sacramenti.* Verum Bellarmine cum de Sacramentis agemus,
euincam

euincam certis rationibus papistas non solum dis-
 pensare in substantialibus sacramentorum, sed noua
 etiam sacramenta instituere. Itaque ad illud nunc
 plenè non respondebo. Quartum crimen est, quod
 Chemnitius dicit: *Papistas retinuisse hanc vulgatam
 versionem, quia ad illorum errores sit conuormata*. Hoc
 verum esse demonstrabo singulis locis. Valdè argu-
 taris in verbo *Transformata*, sed hoc ita potest intel-
 ligi, vt sit idem quod *accommodata*. Neque tamen
 absurdum est, si *transmutata* in natiua significati-
 one intelligatur. Nam nõ euicisti hanc editionem in
 primitiua ecclesia obtinuisse. Et si hoc maximè eui-
 cisses, non tamen propterea errores vestri non essent
 errores. *Vetustas n. errorem nõ excusat*. Postremò quod
 de mille erroribus Lutheri loqueris, nihil facit ad rem.
 Nemo n. ex nobis oibus Lutheri versionem habet p
 authentica, sed quatenus illa cum Hebraica & Græca
 versione congruit, recipimus eam: quatenus verò ab
 ea discrepat, nos illà, cù bona pace Lutheri originali
 veritati postponimus. Deinde si Lutheri versionem
 reciperemus pro authentica, essemus vobis similes,
 qui vulgatã versionem multis erroribus scatentẽ pro
 authentica recipitis. Et si hoc nobis vitio vertitis,
 quare non id ipsum in vobis reprehẽditis, præsertim
 cùm vulgata versio minus cum hebræo congruit,
 quàm Lutheri. Prætereà non tam multi errores sunt
 in Lutheri versione, quàm existimatis. Quod enim
 quidam monachi quædam in ea notarunt, in ijs illi
 se ridiculos, & Hebraici, Germaniciq; sermonis im-
 peritos esse ostenderunt. Vt Gen. 1, 1. Lutherus ver-
 tit *Ihm anfang*, bellissimi correctores *ahm anfang*; stu-
 pen

pendus equidem & abominandus error. Neque tamen nego Lutherū alicubi aberrasse. Fuit n. primus, qui hoc in Germanica lingua tentavit. Hæc ad tua argumenta Bellarmine, ac ad convitia: & nisi poteris solidiora proferre, manifestū est, vulgatā versionem non esse authenticā, sed esse equè incertam, atq; antè erat: & ob eam causam quoties ex ea, in ijs locis, in quib⁹ ab hebræo discrepat, cōtra nos testimonia, vel argumēta allegas, dicā te principiū petere, & illud q̄ incertū est, probare per illud, quod æquè incertū est.

CAPVT VII.

Vulgatam versionem non esse authenticam, h. e. non esse principium Christianorum dogmatum.

ARgumenta quibus Bellarminus vulgatam editionem esse authenticam probare conatus est, diluimus cap. superiore. Nunc necessarijs argumentis ostendemus eam non esse, neque posse esse authenticam. Ac primū ponemus eam esse Hieronymi, quod tamen falsum esse antè ostendimus. Hæc igitur versio est authentica, vel quia ab Hieronymo scripta est, vel quia ab ecclesia approbata est. Ex omnib. Bellarmini scriptis nō possum alias causas invenire. Sed neque propter Hieronymi auctoritatem, neq; propter ecclesiæ approbationem potest esse authentica. Quod si possum probare, sequitur eam non esse authenticam. Non esse eam authenticam propter Hieronymi auctoritatem, manifestum est. Nam si propterea esset authentica, statim simulatque scripta est, fuisset authentica. Sed tempore Hieronymi non fuit authentica. Id passim ex ipsis præfationibus colligi potest.

potest. Et ne ambiguis testibus rem probē; Grego-
 rius, qui lōgo tempore post Hieronymū vixit, dicit
 in 5. cap. Præf. ad Iobū, eam ne suo quidem seculo in
 Ecclesia Rom. pro authentica habitam esse. Deinde
 Hieronymus sæpe errauit quod cap. 3. demonstra-
 uimus, & Bellarminus ipse confitetur. Ergo eius scri-
 pta nō possunt esse authentica. Neq; hic mihi regeras,
 eum in alijs quidem libris errasse, in hoc non errasse.
 Ipse n. Ionæ. 4. fatetur se *hederam* transtulisse, cum ta-
 men hederam non sit. Vnde colligi potest hieronymū
 istius vocis verā significationē ignorasse. Deinde Au-
 gust. epist. 8. dicit eum *in eis quoque falli potuisse*. Si dicis
 hunc librum esse S. Scripturæ versionem, & ob eam
 causam hieronymum in eo errare non potuisse, pe-
 tis illud quod est in principio. Deinde si hoc verum
 esset, sequeretur eadem ratione eum nō posse errare
 in ijs libris, in quibus S. Scripturam interpretatus est.
 Est n. eadē causa. sed si hoc ita esset, tum oēs commē-
 tarij Hieronymi essent authentici. Deniq; si hæc ver-
 sio propterea est authentica, q̄ ab hieronymo facta
 est, sequitur eos libros nō esse canonicos, quos ver-
 tere noluit, & quos non scripturas canonicas, sed *fa-*
bulas esse p̄nunciauit. Sed hæc oīa aduersarij nō con-
 cedūt. Ergo hieronymus nō est vera causa, ob quam
 vulgata versio est authentica. Hinc apparet disputa-
 tionē Bellarmini, qua asserere voluit hieronymi ver-
 sionem esse authenticam, esse superuacuā, & ad rem
 nihil pertinere, quod & suprā ostendimus. Et vt vno
 verbo finiam, hieronymus non scripsit ex diuina in-
 spiratione. Nam ipse in præfat. ad Pentateuchum in-
 ter vatem, & interpretem distinguit. *Aliud est, inquit,*

vatem, aliud interpretem esse, ibi spiritus ventura pradi-
 cit, hic eruditio & verborum copia ea quæ intelligit transf-
 fert. Ergo necessariò concludo eius scripta non esse
 authentica. Inspiratio enim diuina est sola & vnica
 caussa authenticæ veritatis. Ea enim posita, ponitur
 authentica auctoritas, & ablata, aufertur. Scio quos-
 dam respondere *Sp. Sanctum peculiari modo adfuisse*
Hieronymo, cum S. Scripturas interpretaretur. Sed hoc
 repudiavit Bellarminus. Non est igitur necesse, vt à
 me refutetur. Ex his oïbus necessariò colligi potest,
 hæc versionem propter hieronymum non esse, neq;
 posse esse authenticam. Sed neque propter Ecclesiæ
 approbationem est, neque potest esse authentica. Ec-
 clesia enim illud nunquam decreuit. Ipse enim hie-
 ronymus in epist. ad Suniam & Phretellam dicit, *In*
veteri Testamēto, quando inter Græcos Latinosq; diuersitas
est, ad hebraicam recurrimus veritatem. Idem ad Dama-
 sum. *Ex hebrais codicibus, inquit, veritas exprimenda est.*
 Idem in epist. ad Vitalem dicit se in veteri Testamēto ad
 hebraicam veritatem, tanquam ad arcem confugere. Idē
 in Zachariam cap. 8. *Cogimur, inquit, ad hebraeos, re-*
currere, & scientiam magis de fonte, quam de rivulis que-
rere. Idem docet August. lib. 2. de doct. Christ. cap. 11.
 12. & 15. Et epist. 59 & 19. Vnde confidenter colligo
 Augustini & Hieronymi ætate non esse ab ecclesia
 decretum, vt hæc interpretatio esset authentica. Sed
 neq; post Augustini ætatem hoc vnquam in ecclesia
 decretum est. Gratianus enim respondet veterum li-
 brorum fidem de hebrais voluminibus examinandam esse,
 Distinct. 9. C. vt veterum. Ergo & Gratiani ætate
 non decreuit ecclesia vulgatam versionem esse au-
 then-

thenticam. Neque post Gratiani ætatem hoc ecclesia
 decreuit. Videmus enim multos scripturæ interpre-
 tes etiam in ecclesia Rom. habuisse hebraicam veri-
 tatem pro authentica, neq; propterea vnquam fuis-
 se reprehensos. Cùm igitur decreta habeant vim le-
 gis, & hoc decretum à nullo concilio (Tridentinum
 habeo nullo numero) abrogatum sit, manifestum est
 ecclesiam nunquam statuisse, hanc vulgatam versio-
 nem esse authenticam. Propter ecclesiæ igitur ap-
 probationem n. vulgata versio neque est, neque po-
 test esse authentica. Nam quod non est, illud non
 potest authenticæ auctoritatis causa esse. Deinde et-
 si tale decretum ab Ecclesia factum esset, non pro-
 pterea tamen hæc versio esset authentica. Ipse enim
 Bellarminus negat *ecclesiam habere potestatem librum
 non canonicum faciendi canonicum*, libr. 1. cap. 10. Sed
 hæc vulgata versio (quam possum Hieronymi librū
 dicere) hæc, inquam, versio tempore Hieronymi e-
 rat liber non authenticus, neq; tempore Gratiani fuit
 authenticus. Ergo nunc ab ecclesia authenticus fieri
 non potest. Ac proinde si Bellarminus seriò dicit, *ec-
 clesiam nõ posse librum non canonicum facere canonicum*,
 viderit ipse, quomodo possit defendere hanc versio-
 nem, quæ olim non fuit authentica, nunc propter Ec-
 clesiæ approbationem esse authenticã. Authenticū n.
 in hac disputatiõe idem quod canonicū. Si relabatur
 in castra Pigij, & quod antè negauit, statuet eam
 propter ecclesiæ decretum esse authenticam, sciat se
 principium petere. Inter nos enim & illum contro-
 uersum est, an ecclesia habeat potestatem faciendi li-
 bros canonicos ex non canonicis. Deinde isthinc se-
 queretur

queretur solam ecclesiæ approbationem esse causam authenticæ veritatis. Et licet nunc Bellarminus asserere hoc erubescat, tamē hęc esse vel fuisse mentem papistarum, ex eo probari potest, quod Sorbona Franciscani monachi miserunt aliquando librum à se factū Romam, quem vocabant *eternum Euangelium*, & petierunt à Papa, vt illud canonizaret, testis Isaac Rabbothenu par. 1. cap. 2. Et Matthæus Parisiēsis in Chronicis. Cum eo congruit, quod Wulfgangus Hermannus asseruit, *euāgelia nisi essent à papa approbata, non habere plus auctoritatis, q̄ fabulas Esopi*, testis Heshusius de sexcētis erroribus papæ, loco de verbo Dei. Et Wittaker. contra Duræum lib. 1. § 31. Siue igitur hęc versio hieronymi est, siue non est, siue item ab ecclesia approbata est, siue non est, manifestum est, eam non esse, neq; posse esse authenticam. Et si ex his apparet hanc versionē non esse authenticam; tamē adhuc vnum atq; alterū argumentum adiungā. Primū quia in hac versione sunt multi errores.

In quo sunt multi errores, hoc non est authenticum; At in vulgata versione Veteris Testamenti sunt multi errores. Ergo vulgata versio veteris Testamenti non est authentica.

Minorem nos antè probauimus cap. 4. Bellarminus Maiorem concedit, & respondet ad Minorem, omnes quidem interpretes errare posse, *sed hunc non errasse in ista versione, quem ecclesia approbavit lib. 2. cap. 11. & paulò post. Nō n. auctores canonizauit ecclesia, sed tantum versiones approbavit.* An non hoc idem est, atq; dicere, errores ab ecclesia approbatos non esse errores? Nam si te probè intelligo, dicis hanc versionē, si non esset

non esset ab ecclesia approbata, errare, nunc, quoniam ab ecclesia approbata est, non errare. Certè hoc idem est, atque illud. *si papa mille animas mitteret in gehennam, neminẽ debere dicere, domine quare facis sic?* Distinc. 40. C. si papa. Error est error, Bellarmine, etiam si millies sit approbatus ab ecclesia, neque in æternũ fiet, vt *mutata, mutata, & adaucta* versio propter papisticæ synagogæ determinationem sit verbum Dei. Sed ad rem. *Hæc versio, inquis, non potest errare, quia ab ecclesia approbata est.* Ergo ecclesiæ approbatio & sola & vnica causa est, ob quam hæc interpretatio est vera & authentica. Nõne hĩc manifestè te tuamque causam prodis? nõne antè negasti *ecclesiam posse ex libro non canonico facere canonicũ*, lib. 1. cap. 10? nõne quod illic negasti, hic affirmas? Sed quid ego hæc disputo? Non enim tibi ipsi tantum, sed præstantissimis vestris doctoribus, & ipsis papis contradicis. Pagninus n. Caietanus, Lyra, Paulus Brugenfis, Valla, Steuchus, Stapulensis, Viues, Lucas Brugenf. Erasmus, Arias, & multi alij vno ore fatètur vulgatam versionem esse corruptam. Quin ipse Leo decimus in bulla præfixa Nouo Testamento Erasmi, Clemens & Adrianus papæ Roman. idem asseruerunt. Approbarunt enim versionem Erasmi. Ergo vulgatam versionem non obscure reprobarunt. Adde vulgatam versionem ipsi Hieronymo visam fuisse vitiosam, & vitiosam esse clamant omnes docti, & res ipsa testatur. Si igitur quod vitiosum est, propter ecclesiæ decretum non est vitiosum, tum ecclesia est Deo potentior. Ipsi enim Deo simpliciter impossibile est, facere mendaciũ non esse mēdacium. At ec-

clesia secundum Bellarminum potest facere, ut error non sit error. Deinde quod sæpè dixi, repeto, te ostendere logicæ imperitiã, tum quod principium per aliud probas, est enim immediatum & indemonstrabile. Principium enim fidei nostræ est verbum Dei, idq; nullam aliã ob causam, quàm quia verbum Dei est, tum quod illud probas per illud, quod cõtrouersum est. Vulgatam n. versionem probas esse principium propter ecclesiæ approbationem. At quis tibi vnquam cõcessit, ecclesiam papisticam posse ex libro non canonico facere canonicum? aut quæ logica tedocuit, principium per illud, quod controuersum est, probandum esse? Secundum argumentum. Quia omnes patres, ius canonicum, & ipse Bellarminus lib. 2. cap. 11. statuunt Latinorum librorum fidem ex hebræis examinandam esse.

Cuius fides ex alio examinãda est, vel quod ad aliud emendari debet, illud non est autheticum. Sed Latine versionis fides ex hebræis examinãda est, vel latina versio ad hebræos libros emendari debet. Ergo latina versio nõ est authetica.

Maiorem mihi libenter concedent omnes ij, qui mentem habent. Minorem docet Hieronymus, ad Vitalem, ad Suniam & Fretellam, ad octauum caput Zachariæ. August. de doctrina Christ. lib. 2. cap. 11. 12. & 15. Epist. 19. & 59. Gratianus Distinc. 9. C. vt veterum. Bellarm. lib. 2. cap. 11. *Cum latini, inquit, codices culpa librorum sunt deprauati, & cum sibi contradicunt, & cum ambiguam, vel incertam sententiam continent, tum ex hebræis fontibus corrigendi sunt, idq; multis exemplis docet, quod & Canus lib. 2. cap. 15. mul-*

tò plixius ante Bellarminum docuit. Cùm igitur latina versio ex hebræo corrigi debeat, sequitur eam non esse neque posse esse authenticam. Et quæ infamia est dicere non ipsam veritatem in nativâ lingua, sed eius depravatam versionem esse authenticam? Cùm exemplū rescripti imperatorum in eadem lingua non sit authenticum. 2 §. Q. 2. C. dicenti. §. Sancimus. Deinde si hæc versio est authentica scriptura, tum apostoli & primitiva ecclesia non habuit authenticam scripturam, nam tum non erat. Præterea si hæc versio est authentica scriptura, tunc primitiva ecclesia non agnovit authenticam scripturam. Illa enim hebræam scripturam habuit pro authentica, & Latinâ ad hebræam emendavit. Si hæc Bellarmino satisfaciunt, benè est, sin minus, doceat quo tempore hebræa scriptura desierit esse authentica, & quando Latina scriptura cæperit esse authentica, & hærebit. Cùm igitur Latina versio neque propter Hieronymum, neque propter ecclesiæ approbationem sit authentica, & cùm habeat multos errores, atque ad hebræam scripturam examinari & emendari debeat, neque tempore apostolorum, primitivæ & sequentis ecclesiæ fuerit authentica, & absurdum sit apostolos non habuisse authenticam scripturam, & posteriorem ecclesiam non agnovisse authenticam scripturam; sequitur vulgatam versionem non esse, neq; posse esse authenticam.

CAPVT VIII.

Exceptiones ad loca à Chemnitio notata refutantur.

Vulgatam editionem V. T. non esse, neque posse esse authenticam probauimus capite superiore.

Nunc quibusdam locis à Chemnitio ante productis idem ostendemus, & simul Bellarmini ad ea exceptiones diluemus. Primus locus est Genes. 3, 15. *ipsa conteret caput tuum* in hebreo est *הוּא יִשׁוּפֵךְ רֹאשׁ*. Chemnitius monuit hunc locum esse depravatū, ad probandam intercessionem Mariæ. Cuius rei causas sine dubio habuit Chemnitius. Ego verò ex hoc loco depravato, Mariæ intercessionem natam esse existimo. Bernhardus enim Homil. 2. de laudib. Mariæ, dicit *Mariam abstulisse matris* (loquitur de Eua) *opprobriū, ipsamque patri pro matre satisfacisse, quia si vir cecidit per feminam, iam non erigitur nisi per feminam*. Deinde dicit hoc in scripturis promissum esse, nempe hoc loco, *Ipsa conteret caput serpentis*. Vbi addit, *cui hac victoria seruata est, nisi Mariæ?* Rectè igitur dico intercessionem Mariæ ex hoc loco ortam esse. Sed quàm bene paucis declarandū est. Bernhardus dicit *hominem non nisi* (nota exclusiuam) *per feminam erigendum esse*. Ergo falsum est, quod omnes Prophetæ & Apostoli clamant, hominem per Christum restitutum esse. Christus enim non est fœmina. Deinde Bernhardus dicit, *cui hac seruata victoria est, nisi* (nota rursus exclusiuam) *Mariæ*. Ergo rursus falsum est, quod omnes Prophetæ & Apostoli clamant, hanc victoriam per Christum partam esse. Christus enim non est Maria. Vt hanc impiam & blasphemam sententiam probaret Bernhardus, adduxit hunc locum, *ipsa conteret caput serpentis, q. d.*

Qui cõteret caput serpētis, ille solus erigit nos, & sathanam vincit. Sed sola maria (hoc n. equipollet particulæ exclusiuę) conterit caput serpētis.
Ergo

Ergo sola Maria erexit nos, & vicit Sathanam. An non hoc est Christum de cælo deturbare? an non, inquam, hoc est omnes prophetas & apostolos falsi arguere? omnes enim illi non Mariæ sed Christo testimonium perhibent, nos per Christum, non per Mariam remissionem peccatorum accipere. Hunc errorem rectissimè flagellauit Chemnitius. nam in hebræo est *relatiuū masculinum, & verbum masculinum*, deinde & *affixū masculinū*. Ergo quemadmodum apud hebræos אִרְוֵה refertur ad עֲרֵב , eodem modo & apud Latinos ipsa referri debet ad *semen*. Hoc omnes docti non tantum orthodoxi, sed etiam papistæ fatentur, vt *Canus lib. 2. cap. 15. Caietanus in cōment. ad dictum locum. Idem facit Pagninus, & Arias Montanus in suis versionibus, & Andrada lib. 4. Contra Chemnitium*. Lucas Brugenſis postquam multa verba fudit, tandem dicit inter אִרְוֵה & עֲרֵב esse debitam conuenientiam, & disertè addit non esse necessesse, vt vox quæ subaudiatur, aliunde accersatur. Deinde ipse Hieronymus in quæstionib. super Genes. dicit *ipsum* legendum esse. Bellarminus respondet אִרְוֵה aliquando legi pro עֲרֵב ac verba masculina aliquando poni pro femininis. Vtriusque rei affert exempla ex Luca Brugenſi. Probat illud quod non est necesse. Quis enim adeo hospes in lingua hebræa, vt illud ignoret. Sed non sequitur, Bellarmine, genera aliquando permutantur. Ergo & hoc loco permutantur. Verba enim clara sunt *ponam inimicitiam inter semen tuum & semen eius, & ipsum conteret tibi caput*. Illud *ipsum* est *relatiuum præcedentis*. Refert igitur vel *semen* vel *totum eius* vel *totam sententiam*. Non totam

sententiam, nihil enim intelligeretur, neque *τὸ eius*, nulla enim mulier contriuit caput serpentis. Ergo ad *semen*, hoc autem est Christus. Semen autem est generis neutri, ergo & relatiuum in neutro genere poni debuit. Hoc cū te Chemnitius doceret, maiorem laudem assequutus fuisses, si cum Cano, Clario, Andrada, & Brugensi, eius admonitioni acquieuisse. Verū si acquiescis benè est, si verò in errore perseueras, scias te principium petere, quoties hunc locum ad Mariæ intercessionem defendendam contra nos adducis. Quod ad reliquos patres non respondeo, consultè facio. Non enim statui hoc loco de Mariæ intercessione disputare, sed satis mihi est, hoc loco demonstrasse, hunc locum esse malè versum. Secundus locus est Genes. 6. v. 5. & *cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum*. Chemnitius monet & hunc locum ad extenuandum peccatum originale corruptum esse. Ego rursus dico, veteres occasione huius versionis peccatū originis extenuasse, legitur autē in hebræo וכל יצר מהשבות לבורק רע כל היום hoc est, *omne signentum cogitationis cordis eius tantummodo malum est omni die*. Bellarminus dicit hoc idem esse, atq; *oēm cogitationem hominis intētam esse ad malū*. Hoc an verum sit videbimus. Ac primum vt intelligatur, quid sibi velit, describemus explicationem horum verborum ex censura Coloniensi. *sensus est*, inquit, *in corde humano esse prouitatem & concupiscentiam quandam ad malum*. Si existimas, Bellarmine, hoc idem esse atque *omne signentum cogitationum esse tantummodo malum*, vehementer erras. *Figmentum* n. cogitationum significat ipsum cogitationum principium

cipium & fontem, cogitatio autem significat cogitationem cōsummatam. At inter cogitationum principium siue figmentum cogitationū, & formatam cogitationē est magna differentia. Deinde vulgata versio dicit *intentam esse ad malū*. Sed hoc additum est, *intentum* enim non est in hebræo; neque sensus expressus est. Longè enim aliud est *esse malum*, & *intentum siue prouum esse ad malum*. Præterea particula intendendi וְ *tantummodo*, vt Pagninus vertit, vel *tantum*, vt Arias, & Bellarminus, hoc loco prætermittitur. At illa habet Emphasin, & prætermitti non debuit. Longè enim aliud est, *figmentū cogitationum cordis esse malum*, quàm est *tantummodo malum*, & hoc ipsū longè aliud est atque *cogitatio prona est ad malum*. Hoc enim sonat cogitationes non esse malas, sed tantum ad malum pronas. Illud verò docet figmentum cogitationum, h. e. ipsarum cogitationum principium, & ipsas cogitationes nihil nisi malum esse. Quod addis in hoc loco *esse hyperbolen*, verum non est. omnium enim hominum non regenerantium cogitationes sunt malæ. Neque verum est, quod dicis, Lutheranos ex hoc loco colligere omnium opera esse mala. Non enim dicunt omnium hominum, sed hominū non regenerantium opera esse mala. Dum hanc hyperbolen probas per illam, *omnis caro corruperat viam suam*, petis principium. Reuera enim omnis caro corruperat viam suam, neque Noë erat ab hac corruptione immunis. Quod autem *iustus* dicitur, hoc non de propria iustitia intelligendum est, sed quia *gratiam inuenerat in oculis Iehouæ*. i. ideo iustus erat, quia peccata ei propter futurum Christum erant re-

missa, neque simpliciter iustus dicitur, sed *iustus in generatione sua*. paulò enim post notatur eius *ebrietas*. Ex his manifestum est, hunc locum non esse hyperbolicum. Et si quis disputandi gratia hic hyperbolen admitteret, tamen non excusaretur latina versio. In illa enim non est hyperbole. Aliud igitur hoc loco loquitur scriptura hebræa, & aliud vulgata versio. Non persequar hæc ulterius, sufficiat ostendisse hunc locum iure à Chemnitio flagellatū esse. Tertius locus est Genes. 9. 6. *Quicumque fuderit sanguinem humanū, fundetur sanguis illius*. Hunc locum vt mutilatū castigavit Chēnitius. In hebræo est שפך דם האדם. *Quicumque fuderit sanguinem hominis, per hominem fundetur sanguis eius*. Bellarminus negat mutilatū esse, & dicit sensum bene expressum esse, neq; per omissionem istorum verborū *per hominem*. de sensu quicquā decessisse. At ex hebræo textu colligi potest, homicidam per hominem occidi debere. Illud enim sibi vult *per hominem*. hoc verò ex latino colligi non potest. Hic obiter moneo accentum postulare vt *per hominem* non cum priori, sed cū posteriori parte iungatur. Deinde si sensus est æquè perfectus, tum Spiritus S. hæc duo verba in hebræo frustra posuit. Sed hoc hæctenus nemo affirmare ausus fuit. imò Arias & Pagninus ea legunt. Caietanus dicit *ea habere emphisiam*. Et sunt qui ex hoc loco disputant magistratum gladio esse à Deo instructum, vt homicidam puniat. sed illud ex Latino colligi non potest. Rectè igitur hunc locum notavit Chemnitius. Quartus locus est Genes. 14. 18. *At vero Melchisedec rex Salem, proferens panē & vinum, erat*

n. sacerdos altissimi, benedixit ei, In hebræo est מלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון h.e. *Melchisedec rex Salem eduxit panem & vinum, et ipse sacerdos Deo altissimo.* Hunc locum deprauatū esse ad probandam missam, inquit Chemnitius. Equidē Bellarmine ipse dicis eum panem & vinum Deo in sacrificio obrulisse, & hoc facto gessisse figuram vestri sacrificij, quo sub specie panis & vini corpus & sanguinem Christi offertis Deo. Ergo negare non potes papistas ex hoc loco sacrificium missæ probare. An verò hoc rectè faciant, expendemus. Mosès dicit Melchisedechum lassos Abrahæ milites (sunt verba Andradæ lib. 4. cont. Chénitium) & diuturna pugna fractos pane & vino refecisse. Hoc Bellarmino idein est, atque Deo panem & vinum sacrificare. Ridiculum hoc est Bellarmine, & quoniam nos aliquando prouocas ad hebræos doctores, excute omnes Rabbinorum commentarios, consule omnes grammaticos, & docebunt te הוציא לחם ויין non esse missam celebrare. Deinde לחם non significat panem, sed est vox generis, quæ omnes ciborum species sub se comprehendit. Præterea והוא illud ׀ non est particula causalis, vt tu comminisceris; sed est separata particula. docet hoc distinctio hebræa, idem affirmat Cardinalis Caietanus. *Quod in vulgata, inquit, subditur, vt causa oblationis, erat enim sacerdos Dei altissimi, in hebræo non habetur vt causa oblationis, sed vt particula separata, & ipse sacerdos Deo excelsio, adiungit siquidem regia liberalitati dignitatem sacerdotalem.* Idem penè iisdem verbis docent Vatablus, & Pagninus, protulit, inquit panem & vinum. i. lassum & famelicum exercitum regia liberalitate refecit.

refecit. Neque enim exponendum est, ut vulgò, ipsum protulisse panem & vinum, ut offerret Deo in gratiarum actionem, quòd sacerdos esset. Nam duo dicit, quæ necessarìò distinguit, ipsum Melchisedec fuisse regem & sacerdotem. q. rex esset, Abrahamũ & eius comites excepit hospitio, atque aluit pane & vino. Panis nomine intellige omne cibi genus: quòd autem esset sacerdos, benedixit iure sacerdotij, & decimas ab eo recepit. Vetus autem hic mos fuit, ut qui reges erant, simul sacerdotio fungerentur. Quòd autem quædam exempla producis, quibus ostendis aliquando pro 2ª accipi, probas illud, quòd non est necessarium, & quòd nemo ignorat. Sed expende argumentum tuum. 1° aliquando accipitur caussaliter. Ergo & hoc loco, dignum Bellarmino argumentum. Illud hinc ita non accipi, testatur non tantum Andrada lib. 4. cont. Chemnitium. (Cæteranus, Vatablus & Pagninus, sed & res ipsa idem docet. Quòd autem negas vulgatam versionem habere obtulit, ut inquit Chemnitius, ostēdis te varia exemplaria non consulere. Quidam enim libri habent obtulit. Testis Andrada lib. 4. cont. Chemnitium. Deinde contradicis tibi ipsi, probas enim hanc lectionem ex Ambrosio lib. 4. de Sacram. cap. 3. at ibi disertè legitur obtulit. Aut igitur erras dum Chemnitiũ mendacij arguis, aut tibi ipsi contradicis. Quòd autem dicis Ambrosium dicere Melchisedechum obtulisse Deo panem & vinum in sacrificium, falsum est. Ambrosius enim dicit tunc victor venit (loquitur de Abrahamo) occurrit ei Melchisedec sacerdos, & obtulit ei panem & vinum. Si stabis Ambrosij sentētia, cecidisti tua caussa. Ambrosius n. nō dicit, cum quicquid obtulisse Deo, sed obtu-

obtulisse victori. i. Abrahamo. Epiphaniū allegas her. 79. ἐξήνεγκε τὰς ἀβραάμ ἄρτους & οἶνον, & paulò post ὁ μελλισσι-
 δὲξ αὐτὰς, loquitur de Abrahamo, ἀπήγα, καὶ ἐξέβαλεν αὐτὰς
 ἄρτων & οἶνον. Si tu ex hoc loco poteris colligere melchi-
 sedec obtulisse Deo panem & vinū in sacrificiū, dicā
 te ipso Carneade acutiorem esse. Reliqua patrū loca
 non libet excutere, ne longior sim, & suo loco excu-
 tientur. Allegas prætereà psalm. 109. *Tu es sacerdos in
 æternum secundum ordinem Melchisedec*, & addis *cur
 Christus sacerdos secundum ordinē Melchisedec, nisi quia
 ille obtulit panem & vinum, hic seipsum in specie panis &
 vini*. Hanc orationem affirmamus blasphemam esse,
 potest enim in hunc modum resolui, nulla alia causa
 est, ob quam Christus sit sacerdos secundum ordi-
 nem Melchisedec, quàm hæc sola, quòd Melchise-
 dec obtulit panem & vinum, Christus autem seipsū
 obtulit in specie panis & vini. Si hoc verum est, tum
 Apostolus in epist. ad hebræos cap. 5. & 7. scripsit
 mēdacium. Allegat enim eius rei longè aliam causā,
 & hanc præterit. Deinde si est sacerdos secundum
 ordinem Melchisedec, qui Christum offert in specie
 panis & vini, tum omnes papistici sacrificuli sunt sa-
 cerdotes secundum ordinem Melchisedec. Illi enim
 omnes clamant, se quotidie offerre Christum in spe-
 cie panis & vini. At quis feret has blasphemias? Sed
 non constituimus nunc de missa disputare. Explica-
 bimus eam controversiam suo loco, Nunc tantum
 dicimus Melchisedec non sacrificasse. Id enim do-
 cet phrasis hebræa: Testantur omnes grammatici, fa-
 tentur Andrada, Vatablus, Pagninus, Arias, Caieta-
 nus. Deinde illud γ non esse causalem particulam
 doce^r

docet textus hebræus, fatetur Caietanus, Vatablus, Arias & Pagninus; docent hoc omnes grammatici. Prætereà לחם hoc loco non significat *panem*, sed cibum in genere, quo Melchisedec refecit exercitum, docet hoc ipse textus, testantur omnes grammatici, fatentur Andrada, Caietanus, Pagninus & Vatablus. Denique nihil Deo oblatum est, sed quicquid productum est, Abrahæ, eiusque exercitui productum est. Docet hoc ipse textus, testatur omnes grammatici, fatetur Caietanus, Vatablus, Pagninus, Andrada, Ambrosius, Epiphanius. Postremò psalm. 109. ad hanc rem probandam absque blasphemia adhiberi non potest. Pronunciamus igitur rectè fecisse Chénitium, dum hunc errorem castigavit. Si Bellarminus assentitur benè est, si pro Iesuitica modestia in errore perseverat, æquè benè est, modò sciat se principium petere, quoties hanc depravatam versionem in defensionè papisticæ missæ contra nos allegat. Quintus locus Num. 36. 7. *omnes enim viri ducent uxores de tribu & cognatione sua. Et cuncta femina de eadem tribu maritos accipient.* Hanc versionem reprehendit Osiander, & eius falsitatè multis exemplis demonstrat. In hebræo est, לא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש נבחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל: וכל בת ירשת נחלה ממשות בני ישראל לאחד ממשפחות מטה אביה תהיה לאשה למען יירשנו בני ישראל אש נחלת אבותיו: ולא תסב נחלה ממשות למטה אחר כי איש נבחלתו ידבקו משות בני ישראל:

hoc est ne transferatur hereditas filiorum Iuda de tribu
ad

ad tribum aliam. Nam filij Israël singuli adhaerebunt hereditati tribus patrū suorum. Et oīs filia qua possederit hereditatem de tribubus filiorū Israël, uni de familia tribus patris sui erit in uxore: ut possideant filij Israël singuli hereditatem patrum suorum. Ne transferatur possessio de tribu ad tribum aliam, sed singuli ex tribubus filiorum Israël suae hereditati adhaerebunt. Bellarminus respondet hæc duo non differre, sed habere sensum prorsus eundem. Equidem hic frōtem desidero. quod enim viri simpliciter prohibentur de tribu aliena uxorem ducere, nō est in hebræo, quicquid dicat Bellarminus. Quod item omnes fœminæ iubentur nubere viro de tribu sua, hoc etiā non est in hebræo. Hebræus enim textus tantum loquitur de mulieribus hereditantibus, ijs non licuit extra tribum nubere. In priori igitur membro est additio, in posteriori mutilatio. Allegare autem Eusebium & alios, quod illi hunc locum ita intellexerint, insanire est. Non enim disputatur, an Eusebius & alij hūc locum ita intellexerint, sed quæstio est, an vetus interpres hunc locum rectè ex hebræo verterit. Deinde hac versione omnes penè doctores decepti sūt. Plerique enim asserunt, non licuisse eis, qui diversarum tribuum erant, matrimonium contrahere, nisi solis Lenitis. Sed hoc neque in Dei lege prohibitum est, neque in populo Iudaico vnquam obseruatum fuit. In lege non fuit prohibitum: Illa enim tantum prohibet tribuum possessiones confundi, ijs verò, qui hæredes non sunt, nihil præcipit. Neque etiam in populo obseruatum fuit. Moses enim non duxit uxorem de tribu sua. Aaron duxit uxorem Elizabet, Exod. 6. 23. Illa est filia Aminadab, & soror Nahazon, qui est

qui est de tribu Iuda, Num. 1, 7. & Ruth 4, 20. Iosabeth fi-
 lia regis è tribu Iuda nupsit Ioiade summo sacerdote, 2. Pa-
 ralip. 22. 11. David. qui fuit è tribu Iudæ, habet ux-
 orem Michol, 1. Sam. 28, 27. Michol aut̄ erat filia Saulis, &
 erat de tribu Benjamin. Elizabet vxor Zachariæ erat ex
 filiabus Aaron, Luc. 1. 5. & erat cognata Maria, Luc. 1, 36
 Sed maria citra cõtrouersia erat de tribu Iuda. Vnde cõ-
 tribus testantur se non lege, sed iuramento teneri, quo
 minus suas filias Beniamitis elocent, Iud. 21. vers. 18.
 Hinc manifestum est hoc neque prohibitum, neque
 obseruatum fuisse in populo Iudaico. Dum igitur
 Bellarminus hoc loco vulgatam versionem tuetur;
 tantum ostendit peruersum & pertinax in erroribus
 tuendis studium. Sextus locus Esdræ 9. 8. *vt daretur
 nobis pax illius in loco sancto eius*, in hebræo est *ולתת
 לנו יתר במקום קדשו*. Hunc locum castigauit
 Chemnitius, & dixit *clauum*, vel *paxillum* legendum
 esse. Errorem hunc agnoscit Bellarminus. Septimus
 locus est, Iobi 5, 1. *Voca ergo si est, qui tibi respondeat, &
 ad aliquem sanctorum conuertere*. In hebræo est *והא
 מי קרשים תפבה*. hunc locum intempestiue Bellarmi-
 nus adduxit, non enim reprehendit Chemnitius eius
 versionem, sed prauam papistarum expositionem.
 Papistæ dicunt *ad quem sanctorum respicies*, idem esse,
 atque *sanctos mortuos inuocandos esse*. Sed hoc non esse
 verum, manifestum est. Tempore enim Iobi non fu-
 it repertum dogma de sanctorum inuocatione. De-
 inde Eliphaz non iubet vt Iobus inuocet defunctos,
 sed ridet eum, & dicit, tu te extollis, at tam miser es,
 vt nullus angelus te responsione dignetur. Deinde
 non potest sequi. Nam si dicas, *ad quem sanctorum re-
 spicies*

*spicies qui tibi respondebit? hoc est, nemo ex omnibus sanctis te responsione dignabitur. ergo mortui sunt inuocandi, si, inquam, ita dicis, helleboro opus habes. Non enim illud ex Eliphasi sententia sequitur. Sed hoc potius, cum igitur ex omnibus sanctis nemo tibi respondebit, æquum est, vt te humilies, & Deo non responses, neque tuam innocentiam apud Deum prædices. In græco est *εις τινα αγιασ ανηλων εψει*; Si acquiescis huic expositioni, benè est; si non acquiescis, scias te principium petere, quoties mortuorù inuocationem ex hoc loco probas. Octauus locus Prouerb. 16. 11. *opus eius sunt omnes lapides seculi*, castigauit hoc Chemnitius. In hebræo enim est *כל אנני בים מעשהו* hoc est, *omnes lapides sacculi*, hunc errorem agnoscit Bellarminus. Nonus locus est Eccles. 9. 1. *Nescit homo, utrum amore, vel odio dignus sit*. Hunc locum notauit Chemnitius *deprauatum esse, ad probandam dubitationem de remissione peccatorum*. In hebræo est *גם אהבה גם שנאה אין ירע האדם* hoc est, interprete Aria, *etiam amorem, etiam odium non sciens homo*. Manifestum igitur istam vocem *dignus* esse ad genuinum textum appositam, ac proinde hunc locum deprauatum esse. Iam videndum, an ista vox ad sensum exprimendum sit necessaria. Salomon loquitur de æterna Dei prouidentia. Hoc constat, ex versu eod. & sequent. Ex eodem. Dicit enim *Iustos & Iniustos, & opera eorù esse in manu Dei*: ex sequente, *omnia enim dicit euenire consimiliter omnibus, euentum unum esse Iusto & Iniusto*. Horum verborum verus sensus est, *è manu Dei esse, quod Iusti & Iniusti benè vel malè habeant, ne ideo commoneantur, quod sibi eadem euenire videant, quæ alijs.**

vel, quod idem est. *omnia bona, & mala, que cuiquam
 eueniunt, esse decreta, & ob eam causam non esse, quod se
 quisquam cruciet, sed boni omnia consulat, & se sua-
 q; omnia sibi persuadeat in manu Dei esse.* Nulla igitur
 hic dignitatis ratio: Deinde *amor & odium* vel si-
 gnificant illud, quod homo amat & odit, Nam de
 affectu humano intelligi non potest. vel deniq; quo
 homo amatur, & odio habetur. Si illud, tum *amor*
 idem est, quod *res amata*, & *odium* idem, quod *res*
exosa. atq; tum verus sensus est, homo nescit re ama-
 ta & exosa uti, nempe per se, vel sua facultate & arbi-
 trio. In hunc modum intelligit Aben Ezra: Si hoc,
 tum verus sensus est, homo nescit an à Deo ametur,
 vel odio habeatur, atq; hoc potest dupliciter intelli-
 gi, nempe de ipso Dei favore, & de externis euenti-
 bus. Nos intelligimus de externis euentibus. Papiste
 de ipso Dei favore. Videamus nunc vtra sententia
 sit melior. Paulus dicit *se persuasum habere, quod nihil
 possit se separare à charitate Dei* Rom. 8, 38. Sciuit er-
 go vtrum à Deo amaretur. Idem Rom. 8, 16. dicit
spiritum vna testari cum nostro spiritu nos esse filios Dei.
 Sciunt ergo filij Dei vtrum à Deo amentur. Plura
 eiusmodi testimonia sunt passim obuia. Ergo locus
 Ecclesiasticus ita intelligi non potest. Rectè ergo
 de externis euentibus intelligitur, & verus eius sen-
 sus est, *ex externis euentibus neminem posse iudicare vel de
 se, vel de alio, an à Deo ametur, an verò odio habeatur, &
 vtriusque causam hominem, ut homo est, ignorare. Quia
 ut mali, sic & boni viri calamitates patiuntur: & ut boni
 prosperè habent, sic & mali.* Mer. Hęc si Bellarmino sa-
 tisfaciunt, bene est: sin minus, æquè bene est, modo
 sciat

sciat se principium petere, quoties ex hoc loco malè
 verso malum dogma defendere conatur. Ad loca
 ex Ecclesiastico adducta non respondebo, ille enim
 liber est apocryphus, vt lib. primo ostendimus, ad
 locum ex Michæo cap. 5. respondimus ante. Deci-
 mus locus, Ioëlis 2. *præstabilis super malitia*. ista voce v-
 titur Hieronymus in commentarijs, & si ita intelli-
 gitur, vt Hieronymus explicat, tum non offendit
 Chemnitium, alioqui vox ipsa in Latio ignota est.
 Atq; hæc de locis à Chemnitio notatis, ex quibus
 manifestè apparet veterem interpretem sæpè ab he-
 braica veritate recessisse, ac proinde eius versionem
 non posse authenticam esse.

CAPVT IX.

Refutatio exceptionum ad loca à Caluino producta.

Superiore capite ostendimus Chemnitium meri-
 tò flagellasse veterem versionem, nunc videbi-
 mus, an Calvinus eadè meritò reprehēderit. Primus
 locus est Ps. 2, 12. *Apprehēdite disciplinā*. Hūc locū di-
 xit Calvinus malè versū esse. In hebræo est *קחו בכם*
 hoc est, *osculamini filium*, neque vllum verbum est,
 quod *apprehendere* significat. Fatetur Bellarminus
 verbum verbo redditum non esse, sensum tamen
 fideliter expressum esse. *Osculari* enim *filium*, est eum
 pro rege agnoscere. Eum verò pro rege nemo agno-
 scit, nisi qui eius doctrinam recipit. At hoc nihil
 aliud est, quàm disciplinam apprehendere. Hæc in-
 terpretatio etsi mala non est, tamen propterea non
 sequitur, hunc locum benè versum esse. Interpres
 enim non habet istam potestatem, præsertim cum
 nulla est necessitas. Debet n. q̄ minimum fieri potest,

à verbis recedere: si aliter facit, sensum suū exprimit, nō eum, quem verba diuinitūs inspirata præ se ferūt. Deinde quod inquit Bellarmin. sensum probè redditum esse, verum non est. Disciplinam enim apprehendere, non est filium osculari. Disciplina n. non est filius, sed tantū modus, seu mediū, quo quis se filio subijcit. neq; oīs disciplina est modus, quo quis se filio Dei subijcit, sed tantū ea, quę Dei verbo cōprehensa est. Deinde apprehendere disciplinam est doctrinam de filio Dei suscipere, osculari autē filiū, est eū pro rege agnoscere, & se eius subditū confiteri. Hoc esse quidem cum eo cōsentaneum non inficior, idem tamen esse nego. Ex hebræo n. possumus filij auctoritatē in oēs creaturas probare, ex latino non possumus, non igitur idem sensus. Hunc errorē in hoc versu tantū notauit Calvinus, sed est & alius æquē crassus. Nam in eodē versu est, *ne pereatis de via iusta*. Illud *iusta* non est in hebræo, & sensum peruertit. *Via* n. phrasi hebræa ponitur pro humanis studijs. Sensus igitur est, *Ne pereatis propter viam*, h. e. propter vestrā inobediētiam, quam erga filium exercetis, vel ne via vestra pereat. hoc est, ne ratio vitæ vestræ damnetur. Quocunque modo verteris, non poterit consistere versio Latina. Nemo enim peribit propter viam iustam, neque ipsa via iusta damnabitur, & alia interpretatio, vt opinor, non dabitur. Ne autem quis in ista particula *de* materiam cauillandi inueniat, sciat & eam esse addititiā, non n. est in hebræo. Rectè igitur hunc versum flagellauit Calvinus. Sed quoniam ei tantū propositum fuit, apud moderatos homines ostendere huius versionis vitiositatem

tem, ob eam causam non omnia persequi voluit. Secundus locus Psal. 4, 3. *filiy hominum usque quo graui corde.* Et hunc locum castigauit Calvinus. Nihil enim est in hebræo, quod *grauē* sonat, neque quicquam, quod *Cor* sonat. Est autem textus hebræus ער מיה לבלמה hoc est usq; quo *gloriam meam in ignominiam?* Bellarminus suspicatur hebræum textum corruptum esse. Sed hæc suspicio vana est. Omnes enim patres testantur hebræos libros non esse corruptos. Deinde docet in textu hebræo & versione latina, esse sensum eundem. Idque probat in hunc modum, *Deus*, inquit, *conqueritur homines caelestia contemnere, & sectari temporalia*, & eos latina versio vocat *grauēs corde.* In hebræo verò textu dicit eos esse *gloriam suam.* Sed hoc est falsum, & ratio, qua hoc probat, est vana. Non enim *Deus*, sed *Dauid* conqueritur, sunt enim verba *Dauidis.* Hoc potest colligi ex versu antecedente, & sequente. Ex precedente. *Qui enim hic loquitur, petit vt Deus sui misereatur,* Ex sequente. *Dicit enim se à Deo segregatum esse.* Deinde quod dicit *Deum* vocare *impios gloriam suam*, viderit ipse, quomodo probare poterit. Scriptura enim nunquam vocat illos, qui *Deum* indefinenter contumeliis afficiunt, & obstinate in peccatis perseverant, *gloriam suam.* Tertius locus est Psal. 32. 4. *Conuersus sum in erumna mea, dum configitur spina.* Hunc locum dixit Calvinus malè versum esse. In hebræo enim est קיץ בהעד לשדי בהרבוני קיץ hoc est, *versus est viror meus in siccitates aestatis, vbi neq; spina, neq; confixionis, neq; conuersionis vlla mentio est.* Bellarminus suspicatur textum hebræum corruptum esse. Sed hæc suspi-

cio falsa est. Nam verba hæc in hebraico psalterio apud Hieronymum eodem modo leguntur. Deinde dicit interpretem *corrupti non posse*, vertit enim ex Græco. Sed Bellarmine, si vertit ex Græco, tum vulgata versio non est authentica. Græca enim versio nunquam fuit authentica. Eius igitur Latina versio authentica esse non potest. Non enim plus auctoritatis habet, quam à græca editione accepit. Deinde neque Græcæ versionis textum fideliter reddit. Nam in Latina est, *conuersus sum in miseria*. Hoc secundum tuam explicationem est, *cum in miseria essem, conuersus sum ad Deum*, hoc est, resipui, vel pœnitentiam egi. At in græco est *ἰσράφην ἐς ταλαιπωρίαν*, hoc non est, resipui cùm essem in miseria, sed *in miseriam versus sum*, hoc est, factus sum miser. Idem autem esse, conuerti ad Deum, cùm es in miseria, & verti in miseriam, vel miserum fieri, iis, qui sanam mentem habent, nunquam persuadebis. Deinde licet græcus verba non expresserit, sensum tamen utrunq; retinuit. In hebræo n. est, *meus succus versus est in siccitates aestiuas*, hoc est, quemadmodum omne humidum à Solis æstu consumitur, ita ego præ æstu iræ tuæ penè exarui, vel, quod idem est, penè consumptus sum. Atque hoc secundum sensum idem est, atque *ἰσράφην ἐς ταλαιπωρίαν*, hoc est, *factus sum miser*. Græca igitur translatio ab hebræo sensu non longè recessit. Latina verò non magis cùm græco, quam cùm hebræo congruit. *Conuerti enim ad Deum, & conuerti in miseriam*, sunt contraria. Nam qui ad Deum conuertitur, ille incipit à miseria emergere, qui verò in miseriam vertitur, à Deo flagellatur, & punitur

punitur. Deinde illa verba, *dum configitur spina*, nullum sensum habent, quicquid dicat Bellarminus. Spina non configitur, neq; potest configi. Et sensus aliquis est, David configitur spina, vel, spina infigitur Dauidi. Præterea neque versionis græcæ sensus hic expressus est. In græco enim est, *ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τῆς σπινοῦς μου ἔκκευδα*, hoc est, *dum mihi spina infigitur*. Dicere verò, *dum mihi spina infigitur*, idem esse, atque *dum spina configitur*, insanire est. Proinde & in hoc hemistichio, latina versio non magis cum græco, quàm cum hebræo congruit. Sed hic notat Bellarminus regulam corrigendi S. Biblia. *Cum videmus*, inquit, *in Latino textu facile potuisse aliquid mutari à librarijs propter literarum similitudinem, & non potuisse in hebræo, dicitur error librariorum esse in Latino, ubi verò facile potuit aliquid mutari in hebræo, & non in græco, & Latino, ibi dicimus in hebræo esse librariorum errorem*. Sed hoc idem est ac si dicas, si regula mollis est, & facile potest flecti, tum debet ad lapidem accommodari. Si verò lapis mollis est, & facile flecti potest, tum debet ad regulam accommodari. Deinde Hieronymus sæpè flagellat versionem græcam veteris Testamenti, ipsa etiam Latina versio, quam Hieronymi esse vultis, à Græco & Hebræo discrepat. Quomodo igitur potes Latinum ad Hebræum, & contra hebræum ad Latinum mutare? Annon hoc idem est, quod Erasmus in præfatione ad nouum Testam. ex aurea bulla docet, *Pontificem aliquando decreuisse, ut Græci libri Novi Testamenti ad exemplum Latinorum librorum mutarentur*. Sanè si Latina editio ad hebræam, & contra hebræa ad Latinam mutari debet, nihil certum erit in

S. literis. Atque hæc est ista papistica Theologia. Sed quid facies locis istis, quæ ex diametro pugnant, vt Genes. 8, 4. vbi hebræa dicit *arcam decima septima die mensis quiesuisse*. Latina verò idem *vicecima septima die factum affirmat*, & Genes. 37, 2. hebræa dicit Iosephum eo tempore fuisse *septendecim annorum*. Vulgata verò dicit eum tum fuisse *annorum sedecim*. Num hîc, & in similibus ista plumbea regula locum habebit? Quartus locus Psalm. 38, 8. *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus*. Hunc locum reprehedit Calvinus. In Hebræo enim est *כי בסלי מלאו נקלה* vbi nulla *illusionum* mentio. Sensus enim est, *quoniam ilia mea plena sunt ardore*. Bellarminus respondet *נקלה* significare *ardorem & ignominiam*, *Davidem autem loqui de eo pruritu, qui cum in corpore existit, in mente parit illusionem*. Veterem igitur interpretem vertisse *illusionem*, & effectum pro causa posuisse. Verùm Bellarmine, cùm David hunc Psalmum conscriberet, secundum omnium penè sententiam grauissimo morbo erat correptus. At illi qui grauiter laborant, non sentiunt istum pruritus, de quo loqueris. Ergo si illusiones de quibus dicis, tum sunt in mente, cùm pruritus sentitur in carne, sequitur Davidem eo tempore ab illis liberum fuisse. Verus sensus est, ipsius ilia nimio dolore penè fuisse torrefacta, vel combusta, quemadmodum illis accidit, qui vel peste, vel acutis morbis laborant. Quintus locus est, Psalm. 68, 7. *Deus inhabitare facit vnius moris in domo*. Hunc locum castigat Calvinus, in Hebræo enim est *יהירים*. At *יהירים* non significat *μωρολόγους*, vt vertit Græcus, neque *homines vnius moris*, vt vertit Lati-

Latinus, sed significat *unicos*, vt ex psal. 22. 21. & psal. 25. 16. liquet. Atq; hoc secundum subiectam materiam explicatur psal. 22. 21. *erue de manu canis unicam meam* h. e. vt interpretatur Vatablus, *solitariam, & quo subsidijs omnibus destituitur*. Psal. 25. 16. *quia unicus & pauper sum*, h. e. vt idem Vatablus explicat, *ab oibus desertus, & omni ope destitutus*. Planè eodem modo Vatablus dicit in Psal. 68. 7. *unicos vocari solitarios & desertos in familia* h. e. vt qui liberis carebant, habeant amplam familiam. Quin & Hieronymus in psalterio hebraico vertit *solitarios*. Si igitur hæc interpretatio displicet Bellarmino, abstineat à Caluino, & Ariæ Montano, Pagnino, Vatablo, Hieronymo & omnibus doctis litem intendat. Sextus locus est in eodem versu, *Qui habitant in sepulchris*. Et hunc locum castigauit Caluinus. in hebræo enim est צהיהה Bellarminus scripsit, *negari non potest, quin vox hebræa צהיהה locum arenem designet*. Duplici errore, non enim est צ sed צ. Deinde ה non est de substãtia nominis, sed est nota, quæ motum ad locum significat, sed credo typographi culpam esse. Libenter enim in bonam partem interpretabor, quæ possum, At צהיהה non sonat sepulchrum, sed propriè significat *Candorem seu nitorem*. Vnde ad editum locum significandũ transfertur, qui suapte natura aridus glaber est, & nitidus: Interdum ariditatem denotat, cui loca eiusmodi nitida & edita sunt exposita, quod in illis sit veluti caluities, nec illic herba crescat, aut gramina, et eiusmodi. Mercerus. Pro loco igitur sicco & arido explicat R. Dauid in commentarijs. Idem facit Vatablus, Pagninus, Arias, & omnes isti, qui hebræam linguam callent. Quin ipse

Bellarminus dicit *negari non posse* היהוה locū *arentem* significare, verū addit *hoc interpretem non ignorasse, sed posuisse sepulchrum, ut horrorem deserti exprimeret.* At hoc est ludere. Non enim quæritur, quid interpret sciuerit, necne: deinde ipse Hieronymus vertit ex hebræo *in siccitatibus*. Præterea, sepulchrum ponere pro loco sicco, non est interpretari, sed explicare, & hoc non licet interpreti, ille enim non debet à verbis discedere, nisi necessitas illum id facere cogat. Rectè igitur hunc locum castigauit Calvinus. Septimus locus est eodem Pl. v. 13. *Rex virtutū dilecti & speciei domus diuidere spolia: si dormiatis inter medios clericos &c.* Hunc locū castigauit Calvinus. In heb. est מלכי אדם צבאות ירדון ירדון ונת בית תחלק שלל אם צבאות ירדון ירדון ונת בית תחלק שלל אם h.e. interprete Aria Montano. *Reges exercituum fugiebāt, fugiebāt, & habitatio domus diuidebat spoliū, si accubueritis inter tripodes.* Bellarmin⁹ dicit interpretē benè vertisse quod fuit in græco. At græca editio nunq̄. fuit authentica, quomodo potest igitur eius versio authentica esse? Deinde dicit hebræum textum posse ad latinum faciliè accommodari. At quid hoc aliud est, quàm lineam ad lapidem flectere? Equidem Bellarmine plus auctoritatis apud me haberent tuæ disputationes, si te in re deplorata minus pertinacem viderem. Vtique in hebræo non est *Rex*, sed *Reges*, nec in hebræo est *dilecti*, sed *fugerunt*. Deinde etsi ἐνὰ μέσον τῶν κλήρων apud Græcos utcūque intelligi potest. κλήρος enim teste Suidæ *limitem* significat: tamen quid sit apud Latinos *inter medios clericos dormire* non faciliè explicueris. Et tamen audes in tanta luce doctrinæ & linguarum hæc tam

perti-

pertinaciter defendere. Octauus locus est vers. 23. *Conuertā in profundū maris.* Hūc locū castigauit Calvinus. In hebræo n. est יָרַד מִמְצֻלֹת יָם & h. e, interprete Vatablo, *reducā de profundis maris.* At *cōuertā in profundū maris,* & *reducā de profundis maris* sunt cōtraria. Bellarminus contendit & versionem vulgatam posse defēdi, quia יָרַד apud hebræos teste R. Dauide aliquando significat *in,* & ob eam caussam יָרַד מִמְצֻלֹת יָם esse *in profundū.* Quod equidē miror viro docto excidisse. Et si n. יָרַד aliquādo *in,* significat, nō tamē isthīc sequitur, illud & hoc loco ita accipi. Deinde propheta loquitur de liberatione populi, an verò cōuerture in profundū maris sit idē, quod populū liberare, iudicet ipse Bellarminus. Reliqua nō libet excutere. Et ex his satis manifestū est vulgatā versionē ab hebræa veritate sæpè lōgiuseuagari, & propterea nō esse authenticā.

CAP. X.

Argumenta quibus Bellarminus probare conatur Græcam N. Testamenti editionem non esse authenticam, refutantur, & simul ostenditur eam esse authenticā, vel, quod idē est, esse principiu Christianorū dogmatū.

AD quasdā exceptiōes cōtra loca à Caluino pducta respōdim⁹ cap. superiore. Nūc differem⁹ de authenticā editiōe N. T. Sūt autē due versiōes de quibus cōtrouerfia est, vna Græca, altera Latina. Aduersarij volūt Græcā editionē esse corruptā, & ob id regulā fidei esse nō posse, esse autē vulgatā latinā authenticā. Nos hoc negātes, græcā incorruptā, ac p̄inde authenticā esse asserim⁹. Aduers. verò hic sibi nō satis cōstāt, aliq. n. volūt græcā editionē prors⁹ esse corruptā, alij verò asserūt eā nō prors⁹ purā esse, in teā tñ eā ita

corruptam esse, vt authentica esse non possit. vnde inferunt Latinam esse Græca integriorem, ac proinde authenticam. Hanc sententiam sequitur Bellarminus. Ille probat suam sententiam aliquot argumentis, quæ ordine expendemus. Primum argumentum, Quia corrupta est.

Quod deprauatum est, hoc non potest esse authenticum. Sed græca editio Noui Testamenti est deprauata. Ergo non potest esse authentica.

Maiorem nos concedimus. Nam quod corruptum est, & deprauatum, id non potest incorruptæ doctrinæ principium esse. Minorem probat Bellarminus aliquot locis ex Græco Testamento productis, quæ ordine expendemus. Primus locus ad Corinth. 15. 47. *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis.* In græco constanter legitur ὁ δῦτος ἀνθρώπου ἐξ ἔραου. Hoc ita deprauatum esse à Marcione dicit Bellarminus, & hoc probat ex Tertulliano lib. 5. cont. Marcionem. Secundum eum enim legendum esset ὁ δῦτος ἀνθρώπος ἐξ ἔραου ἐπαράν. Argumentum erit huiusmodi.

Quem locum Tertullianus corruptum esse dicit, ille est corruptus. Sed hunc locum Tertullianus corruptum esse dicit. Ergo est corruptus.

Et si ad Maiorem respondere possemus, tamen ea præterita, negamus Minorem. Tertullianus enim lib. 5. cont. Marcionem ex Epist. ad Corinth. in fine hunc locum allegat, sed profuse eodem modo, atque nos legimus. *Primus, inquit, homo de humo terrenus, secundus Dominus de caelo.* Neque dicit hunc locum fuisse à Marcione corruptum, sed præcedentem. Do-

minum, inquit, posuit nouissimum pro nouissimo Adā.
 Deinde Epiphanius Hæresi 22. recenset omnia loca
 Noui Testamenti, quæ Marcion corruptit, sed huius
 non meminit. Huc accedit Chrysofomū & Theo-
 phylactum eodem modo legere. Postremò eandem
 lectionem habet versio Syra & Arabica. Hunc igitur
 locum corruptum esse credibile non est. Nam cum
 Orthodoxi summa diligētia libros custodirent, quis
 crederet ex Arabibus, Syris, Græcis & Latinis hoc ne-
 minem vidisse. Quod autem Hyeronymus & Am-
 brosius ita legunt, vt in vulgata versione est, nihil
 probat. Illi enim vulgatam versionem sequuntur, vt
 quæ tum in ecclesijs occidentalibus cepit vsitata fieri.
 Secundus locus est 1. Corinth. 7. 33. *Qui autem cum*
uxore est, sollicitus est, qua sunt mundi, quomodo placeat
uxori, & diuisus est, et mulier inuupta, et virgo cogitat qua
domini sunt, vt sit sancta & corpore & Spiritu, &c. At
 in Græco longè aliter est. Nam *μυρίστου* cum se-
 quentibus coniungitur, in Latino verò cum præce-
 dentibus. Illam Græcam lectionem dicit Hierony-
 mus lib. 1. Cont. Iouianum non esse Apostolicæ veritatis.
 Quicquid Hieronymus dicit non esse Apostolicæ
 veritatis, hoc est corruptum. Sed hanc Græcā
 lectionem Hieronymus negat Apostolicæ esse
 veritatis. Ergo est corrupta.

Nos dissimulata Maiore, respondemus ad Mino-
 rem, eundem Hieronymū ad Heluidium, & ad Eū-
 stochium de seruanda virginitate, eandem lectionem
 seruare, quæ est in Græco, vnde apparet Hieronymi
 auctoritati hoc loco parum tribui posse. Deinde Sy-
 ra translatio probat græcam lectionem, idem faciūt
 Theo-

Theophylactus & græca scholia, & Basilius libro de vera virginitatis integritate. Præterea duplex est huius loci distinctio: vna ante *μεμίχθισι*, altera post. Secundum illam distinctionem sensus est; *vir uxoratus diuisus est*, hoc est, distractus in varias curas, secundum hanc, *uxor & virgo discretae sunt*, hoc est, inter eas est differentia, illa enim curat, quæ sunt mariti, hæc quæ sunt Domini. Vtraque sententia est orthodoxa, sed hæc concinnior. Si autem omnes loci sunt corrupti Bellarmine, qui variè distinguuntur, tum nullum caput integrum & sanum est in tota vulgata versione. Tertius locus est Roman. 12. 11. *Domino seruientes*, Græci enim legunt τῶν κυρίῳ δουλεύοντες. Hieronymus autem dicit in epistola ad Marcellum in emendatis codicibus legi, τῶν κυρίῳ δουλόοντες.

Quod cum emendatis exemplis non congruit, illud est corruptum. Sed hæc lectio cum emendatis exemplis nõ congruit. Ergo est corrupta.

Argumentum hoc est putidum. Nostri en. Græci libri legunt τῶν κυρίῳ vnus legit τῶν κυρίῳ & ad marginem annotat τῶν κυρίῳ, & diuersam lectionem fuisse apud veteres constat ex Hieronymo. Nam si emendati libri legerūt, τῶν κυρίῳ, fuerunt sanè, qui aliter legerūt, & ita docet interpretes Origenis. Quinetiã apud Latinos olim fuit diuersa lectio. Ambrosius enim legit *tempori seruientes*, & dicit se intellexisse, quosdã Græcos legere, *domino*. Nos aut̃ amplectimur illã lectionẽ, quæ legit *domino*. Illam n. probat Syra versio, Chrysostomus, Theophylactus, & Basilius in Ethicis summa 69. c. 2. Neq; tamẽ altera lectio est mala, neq; eius sensus est hæreticus. Præterea si omnes isti loci sunt corrupti, qui variè leguntur, tũ nullũ caput integrum

est in tota vulgata versione. Posthæc dicit Bellarmi-
nus *Græcos libros truncatos & mutilatos esse.*

Quod mutilatum est, & truncatum, hoc non po-
test esse authenticum. Sed græci libri mutilati sũt
& truncati. Ergo non possunt esse authentici.

Minorem probat Bellarminus aliquot locis, quos
mutilatos esse existimat, eos ordine expendemus.
Primum dicit in græcis libris *desse ultimũ caput Mar-
ci*, hoc est, decimum sextum. Sed hoc est falsum, legi-
tur enim in omnibus græcis libris, quos quidem vi-
dimus. Athanasius in Synop. eius summam recen-
set, & Theophylactus illud interpretatur. Extat itẽ
apud interpretẽ Syrum. Hierõ. ad Hebr. q. 3. de eo su-
spicionẽ mouet, sed frustra. nã cũ reliquis euãgelistis
nõ pugnat, & antiquitatis testimonio nõ destituitur.
Deinde dicit *et Euãgeliũ Iohãnis mutilatũ esse, in græcis n.
codicibus nõ extare principũ cap. octauũ, q̃ est de adultera.*
Sed & hoc falsum est, in nostris n. libris omnib. ista
historia extat. Athanas. in Synop. in cõpendio Eu-
angelii Iohannis illam agnoscit, idem facit Chryso-
stomus Homil. 60. in Iohannem, & nostre omnes
Ecclesiæ eam approbant. Neque tamen dissimulan-
dum est, huic parti fuisse aliquando contradicturn.
Hieronymus enim lib. 2. contra Pelagianos *fatetur*
*eam in quibusdam græcis libris non extare, et̃ adhuc in ver-
sione Syra non extat.* Deinde dicit & epistolam Iohan-
nis primam, capite 5. 7. esse in græcis libris mutila-
tam. Nam pulcherrimum illud testimonium de Tri-
nitate in græcis libris non extare, *Tres sunt qui testifi-
cantur in cœlo, Pater, Sermo, & Spiritus Sanctus, atque
hi tres vnum sunt.* Sed hoc est falsum. Nostri enim li-
bri

bri omnes id legūt. Athanasius item lib. 1. ad Theophylum, & Hieronymus illud legit, extat item in editione Complutensi. Neque tamen dissimulandum est, huic loco olim fuisse contradictum. Tertiū argumentum est, quod quædam adulterina ad græcū textum adsuta sint.

Cui aliquod adulterinum adsutum est, hoc nō est authenticū. Sed græco codici aliquod adulterinum adsutum est. Ergo græcus codex non est authenticus.

Minorem probat, quod Matthæi 6, 14. legitur, *Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria, in secula seculorum, amen.* Hoc probat, quia in nullo latino libro reperiuntur. Sed ut antè ostendimus, concordantiam latinorum librorum non esse regulam veritatis in veteri Testamento, ita nunc adferimus eandem nō esse regulam veritatis græcæ in Nouo Testamento. Deinde Græco nihil additum, sed à Latino aliquid detractum esse docet Valla. Hoc verum esse manifestum est. Nā Chrysostomus ea legit, & Theophylactus; reperiuntur etiam in Syra versione, & omnes græci libri ea agnoscunt. Ex his apparet Græcum textum neque corruptum, neq; mutilatum, neq; aduētum esse, & ob eam causam esse authenticū. Sublata enim causa, tollitur effectus. Hæc etsi sufficiunt, tamen vnum atque alterum argumentum adiungā, quo ostendam Græcum textum esse authenticum. Ac primum,

Ad quod omnes latini codices emendari debent, hoc est, authenticum. Sed Græcus textus est id, ad quod omnes Latini codices emendari debent.

debent. Ergo est authenticus.

Maiorem pono extra controuerſiam. Minorem probant omnes patres, Ambroſ. de Spiritu S. lib. 2. cap. 6. *Quod ſi quis, inquit, de Latinorum codicum uarietate contendit, quorum aliquos perfidi falſauerunt, graecos inſpiciat codices.* Idem de Sacramento incarnationis cap. 8. *Ita enī, inquit, in graecis codicibus inuenimus, quorum potior auctoritas eſt.* Idem docet Auguſtinus lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 11. *Latina lingua homines duabus alijs linguis ad ſcripturarum diuinarum cognitionem habent opus, hebraea ſc. & graeca, ut ad exemplaria praecedentia recurratur, ſi quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita uarietas.* Idem in eod. libro cap. 15. *Libros autem N. T. inquit, ſi quid in Latinis uarietatibus titubat, Graecis cedere oportere non eſt dubium.* Idem de Ciuit Dei. lib. 15. cap. 13. *Cū diuerſum, inquit, aliquid in utriſque codicibus reperitur, quandoquidem ad fidem rerum geſtarum utrumque non poteſt eſſe uerum, ei linguae potius credatur, unde eſt in aliam per interpretes facta tranſlatio.* Ad hunc locum Viues. *Hoc ipſum Hieronymus, inquit, clamat, hoc ipſa docet ratio, & nullus eſt ſaniori iudicio, qui repugnet. Sed fruſtra conſenſus bonorum ingeniorum hoc cenſet. Nam rigidus ſtupor, uelut moles opponitur.* Idem docet Hieronymus. Praefatione enim in Euangelistas ad Damalum profiteatur ſe *uersionem Latinam ad exemplum graecum correcturum eſſe, idque auctoritate Damali Papae, Nouum opus, inquit, me facere cogis ex ueteri, ut poſt exemplaria ſcripturarū toto orbe diſperſa, quaſi quidam arbiter ſedeā, & quia inter ſe variant, quae ſint illa, quae cum Graeca ueritate conſentiant, decernā.* Idem docet Gratianus. Diſt.

9. cap. vt veterum. *Nonorum*, inquit, *veritas Græcis ser-
monis normam desiderat.* Et ibi Glossator, *Quantum-
cunq; sit aliquid*, inquit, *authenticum instrumentum, si
tamen de ipso aliquid in dubium vocatur, semper exhibe-
dū est illud, a quo originē ducit.* 4. Si Papa & eius de-
creta errare non possunt, græcus textus tum citra
omnem controuersiam fuit authenticus. At inter
græcum textum, quem nunc habemus, & inter eū,
qui fuit tēpore Hieronymi, Damasi, Gratiani, nul-
la est diuersitas. Quæ enim loca Bellarminus, pro-
pter variam illorum lectionem putat esse depraua-
ta, illa & tum variè legebantur, & quæ putat esse mu-
tilata, illa & tum in quibusdam libris non extabant.
Et quod putat esse additum, hoc & tunc in quibus-
dam libris habebatur, quemadmodum antè osten-
dimus. Ergo si illis non obstantibus, omnes latini
libri ad græcum textum illis temporibus fuerunt e-
mendati, sanè & nunc ad eum emendari debēt. Imò
si illis non obstantibus Græcus textus illis tempo-
ribus fuit authenticus, sanè & nunc authenticus
esse debet. Sed primum, ergo secundum. Equidem
pontificum decreta habent vim legum, quam-
diu non abrogantur. At illud decretum, quod
est *Distinct. 9. de libris latinis ad Græcos & hebræos
emendandis*, à nullo Papa, neque ab vlllo concilio
fuit antiquatum. Ipse enim Leo decimus Papa in
bulla præfixa *Nouo Testamento Erasmi, approbavit
laborem*, quo *Nouum Testamentum ad græcum te-
xtum emēdauit*, & errores veteris versionis detexit.
Vnde apparet græcum textum vsque ad Leonē de-
cimum fuisse authenticum. Si hoc non satisfacit

Bellarmino, doceat ipse, quando, & ob quas causas græcus textus authenticus esse desierit. Nam causæ ab eo allegatæ sunt nullius momenti. Eædem enim causæ fuerunt tempore Augustini, Hieronymi, Gratiani, Leonis Decimi, quemadmodum ostensum est. Et tamen ijs non obstantibus Græcus textus ijs temporibus fuit authenticus. Aut igitur errauit tota primitiua ecclesia, quod iis causis extantibus græcum textum habuerint pro authentico, aut Bellarminus cum tota Synagoga Romana errat, quod ob easdem causas, & non alias græco textui authenticam veritatem detraxerit. Secundum argumentum,

Quæ editio à tempore Apostolorum vsq; ad hanc ætatem in Ecclesia semper fuit authentica, illa & nunc authentica esse debet. Sed græca editio à tempore Apostolorum vsque ad hanc ætatem in ecclesia semper authentica fuit. Ergo & nunc authentica esse debet.

Maior est extra controuersiam posita, nisi aduersarij probent eam esse adulteratam. Sed hoc facere non possunt. Nam, ut sæpè dixi, diuersæ istæ lectiones, quas Bellarminus notauit, æquè fuerunt in primitiua ecclesia, atque nunc sunt. Ergo si illis non obstantibus, libri græci eo tempore fuerunt authentici, sanè iisdem libri propter easdem causas nunc non authentici esse non possunt. Minor ex præcedentibus est manifesta. Nam græcam editionem in primitiua ecclesia authenticam fuisse, extra controuersiam pono. Media ætate, & deinceps authenticam fuisse docet Damasus, Augustinus, Hieronymus, Gratianus, Viues in locis su-

prà citatis. Eandem nostra ætate fuisse authenticã docet Leo Decimus, Clemès, Adrianus, Valla, Steuchus, Caietanus, Pagninus, Arias, & multi alij Papiſtici doctores. Ergo ſi ſemper fuit authentica, nunc etiam authentica eſſe debet. Aut ſi nunc non eſt authentica, idq; propter decretum Tridentinum, tum papa habet poteſtatem *ex libro non authentico faciendi authenticum*. Sed hoc negauit Bellarminus lib. 1. cap. 10. Deinde dicere *editionem græcam non eſſe authenticam propter decretum Tridentinum*, eſt petere illud, quod erat in principio. Græcam enim editionem non eſſe authenticam, inter nos eſt controuerſum; Sed & Tridentinum concilium inter nos incertum eſt. Illud igitur quod incertum eſt, probat per illud, quod æquè incertũ eſt. Ex his manifeſtum eſt, Græcam editionem eſſe authenticam.

CAPVT XI.

Vulgata editio N. Testamenti non eſt authentica, neque principium Chriſtianorum dogmatum.

GRæcam editionem N. Testamenti eſſe authenticã probauimus hætenus, & ſimul Bellarmini argumenta contra eam adducta diluimus, nunc de Látina vulgata differemus. Eam Bellarminus dicit eſſe authenticam, nos negamus. Ille ſuam ſententiã aliquot argumentis probat, quæ quoniam à nobis antea refutata ſunt, nunc leuiter tantũ attingemus. Primũ *quia penè mille annos in Eccleſia eſt uſurpata*. Reſpondeo græcam editionem longiore tempore in eccleſia uſurpatam fuiſſe. Deinde neque à tota eccleſia uſurpata fuit. Græci enim, Syri, Arabes ea nõquam

quã vñ sũt, et multi alij, neq; hæc sola ab latina ecclesia vsurpata est. August. n. ep. 19. nō vult eã in *Eccle. legi.* Isidorus, & Gregorius etiã alias versiones tũ vñtatas fuisse docent. Sanè singuli ferè patres peculiare habuerũt versiones. *Nã, vt inq̃t Erasmus in præfat. ad Hilariũ, trãslatio qua vñtur Hilarims, diuersa est ab hac, qua nunc vulgò recepta est. Porro cũ Cypriano sua sit trãslatio, cũ Augustino sua, cũ Ambrosio sua, cũ Hilario sua, cũ Tertulliano sua ab omnibus diuersa: satis apparet olim nullam fuisse communem omnium.* Præterea, qui ea vñ sunt, illi nunquã habuerũt eã pro authenticã. 2. *Quia multi episcopi græcè nesciunt, sed hinc non sequitur græcam editionem non esse authenticã. Nam si propter ignorantiam episcoporum illa non esset authenticã, tum neque latina esset authenticã. Multi enim Episcopi & latinam linguam ignorant. Deinde authenticã auctoritas Sacrarum literarum non pendet ab inscitia episcoporum.* 3. *Quia nunc varia versiones cuduntur. Sed non propterea legitur vulgatam esse authenticã. Nam & Augustini ætate erant multæ versiones, neque tamen ex ijs omnibus vna fuit authenticã. Ergo vt tum, licet multæ essent versiones, Græca tamen erat authenticã: ita & nunc eadem non obstantibus diuersis versionibus authenticã esse debet.* 4. *Quia Tridentinum concilium ita decreuit. Hoc argumentũ etsi antè ostendimus futile esse, pauca tamen repetemus. Si igitur propter Tridentinum concilium vulgata versio est authenticã, tum concilium Tridentinum est causa authenticæ veritatis. Ac proinde ante illud hæc versio non fuit authenticã. Effectum enim non est ante*

causam. Estne hoc, quod dicimus, Papam sibi arrogare potestatem faciendi libros canonicos ex non canonicis, & non canonicos ex canonicis? Equidem ante concilium Tridentinū græcus textus erat authenticus, & ante idem concilium Latina versio nō erat authentica. Nunc propter Tridentinum decretum græcus textus desijt esse authenticus, & propter idem Latina versio facta est authentica. Si hæc est vestra sententia, tum non debuisti Chemnitium mendacij insimulare, cū hoc vobis exprobraret, aut si ita non sentitis, tum abstinete posthac ab istis argumentis, ex quibus nihil nisi hoc colligi potest: & vt controuersia semel finiatur, testamini coram toto hoc mundo, vos Gelasij, Innocentij, & reliquorum omnium, qui ex non canonicis canonicos, & ex canonicis non canonicos fecerunt, sententiam improbare. Deinde si Latina versio est authentica propter papæ auctoritatem, tum non illa, sed papæ iudicium est principium Christianæ fidei. *Nam propter quod unumquodque tale est, illud magis tale, vt inquit philosophus.* Et hæc, vt existimo, est vestra sententia. Antecessores enim vestri multa crasè dixerunt *de scrinio pectoris Papæ*, iisdem quidem verbis vos nunc non vtimini, sed tamen eandem rem vrgetis. Postremò, vide quàm ridiculum sit tuum argumentum. Vulgatam versionem dicis esse authenticam. At hoc est controuersum, & ob eam causam non potest esse principium. Illud enim, quemadmodum antè docui, non debet *controuersum*, neque *alterius partis proprium*, sed *antè concessum*, & *utrique parti commune esse.* Hoc vestrum

vestrum controuersum principium probas per *decretum concilij Tridentini*. Sed & hoc æquè controuersum est. Concilium enim Tridentinum apud nos habet tantundem auctoritatis, atque illud, in quo Caiphas Christum condemnabat. Ergo illud quod controuersum est, probas per illud, quod æquè controuersum est, idq; nobis pro principio obtrudis. Hæc ego tam prolixè scribo, non vt te exagitem, sed vt ostendam causæ tuæ infirmitatem. Si vos talibus principijs delectamini, potestis ijs per nos uti, modò nos ad ea, quæ non tantùm controuersa, sed etiam falsa scimus esse, non vrgeatis. Deinde si nobiscum disputabitis, vtimini istis principijs, quibus Apostoli, Euangelistæ, & tota primitiua, subsequensq; ecclesia vsq; ad tempus Tridentini concilij vsa est. Quod si facietis, concordiam ecclesiæ sperare possumus, si non facietis, tum totus mundus intelliget, vos causæ vestræ diffidentes, circa falsa & controuersa principia languere, ne ad legitimam controuersiarum disputationem adigamini. Quicquid autem feceritis, scitote vos principium petere, quoties contra nos in dogmate controuerso, ex vulgata versione, in ijs locis, vbi illa à græco textu disidet, testimonium adducitis.

CAPVT XII.

Exceptionum contra loca à Chemnitio producta refutatio.

Veterem translationē vulgatā non posse propter

cauſſas à Bellarmino productas authenticam eſſe, oſtendimus capite ſuperiore; nunc repetemus quædam loca, quæ Chemnitius in N. Teſtamento malè verſa eſſe oſtendit, & Bellarmini ad ea exceptiones refutabimus. 1. locus eſt ex Matth. 9. 13. *Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores.* Hunc locum dixit Chemnitius mutilatum eſſe. Eſt enim in Græco ἔγερ ἡλθον καλῶς δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλῶς εἰς μετένοιας, hoc eſt, *non enim veni vocatum iuſtos, ſed peccatores ad reſipiſcentiam.* Illud *ad reſipiſcentiam* de eſt in vulgata verſione. Eſt igit̃ mutilata. Reſpōdet Bellarmin⁹ hęc particulā in quibuſdā libris inueniri. Sed in ijs exemplis, q̃ Papiſtæ pro authenticis habent, nō inuenitur. De eſt enim in exemplo à Louaniensibus ad decretū Tridentinum emendato. De eſt etiam in miſſali, eo loco, vbi Euangelium die Matthæi canitur in illorū templis. Deinde dicit verifiſimile eſſe, hoc ad Græcū textum appoſitum eſſe. Nam Hieronymum eam particulam non legere. Sed hoc nihil concludit. Nam Chryſoſtomus eam legit, & Theophylactus, omnes item noſtri libri, quos quidem vidimus, vnanimiter eam legunt, quod & Arias Montanus facit. Poſtremò dicit eam particulam non eſſe neceſſariam. *Vocare enim peccatores eſſe idē, atq; vocare eos ad pœnitentiam.* Sed hoc non eſt verum. Nam ſi hęc particula hoc loco non eſt neceſſaria, tum neque apud Lucām 5. 32. eſt neceſſaria. Sed hoc non. Ergo neque illud. Deinde quod dicit idem eſſe vocare peccatores, & vocare eos ad pœnitentiam, hoc negat Theophylactus. Diſertè enim dicit Chriſtum ita loqui, vt intelligamus, *eum vocare peccatores, non vt tales maneat, ſed*

sed ut resipiscant. Idem ferè iisdem verbis docet Chry-
 softomus, Homil. 31. in Matth. Cùm igitur hæc par-
 ticula in authenticis illorum libris non extet, extet
 autem in omnibus græcis codicibus, & cùm ad sen-
 tentiam necessaria sit, sequitur vulgatam versionem
 hoc loco à Chemnitio rectè reprehensam esse. 2. lo-
 cus est Iohãnis 14. 26. *Et suggeret vobis omnia, qua-*
cumque dixero vobis. Hunc locum reprehendit
 Chemnitius. Nam in Græco est καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς
 πάντα, ἃ εἶπον ὑμῖν, hoc est, *removabit vobis in memoriam*
omnia, qua dixi vobis. Hanc esse veram huius loci
 sententiam, fatetur Bellarminus. Sed negat inter hæc
 & illam esse discrimē, quod equidem miror. Illud n.
 futurū est, vt rectè docet Erasmus, hoc præteritū.
 Deinde negat Papistas in hoc verbo ponere fundamentū
 auctoritatis conciliorū. Quod falsum est. Vtitur n. hoc
 loco ad eā rē Canisius D: de præceptis Eccle. cap.
 10. & multi alij. Tertius locus est Rom. 1. 4. *Qui præde-*
stinatus est Dei filius. Hunc locum Calvinus dicit
 malè versum esse. Est enim in Græco τὸ ὁρισθέντος, hoc
 est, *declarato Dei filio.* Bellarminus dicit ὀρίξειν nū-
 quam in S. Scriptura pro declarare accipi. Quod si
 verum est, tum Chrysoftomus ignoravit græcam li-
 guam, ille enim dicit ὁρισθέντος idem esse, atque
 δεχθέντος, ἀποφασθέντος, κριθέντος, ὁμολογηθέντος, Ean-
 dem ignoravit Theophylactus, dicit enim τὸ ὁρι-
 σθέντος idem esse, quod ἀποδείχθέντος, κριθέντος, βεβαιωθέντος,
 Græcus item Scholiastes eandem ignoravit. Dicit n.
 τὸ ὁρισθέντος idem esse, atque ἀποδείχθέντος, ἀποφασθέντος.
 Vide Erasmus in Annotationib. in 1. cap. ad Rom.
 Deinde & Syrus interpret vertit, *Et cognitus est fi-*

lius Dei. Quod autem dicis omnes patres Latinos legere predestinatus est, hoc nō est verum. Tertullianus enim contra Praxeam cap. 27. legit definitus est. Quartus locus est Rom. 1, 32. Qui cū iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, non solum, qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Et hunc locum notauit Chénitijs. Nam illa, non intellexerunt, & facientibus, redūdāt. Bellarmin^o dicit Latinā versionē esse græco textu meliorē. Nā secundū græcū sequeretur συνυδοκῆν κακὰ πράττειν, esse grauius, quàm κακὰ πράττειν, hoc autem esse absurdum: malum enim facere absolute peius, quàm male facienti consentire. Deinde dicit quosdam Latinos Patres ita legere, ut est in vulgata latina, nos ad vtrumque respondemus, ac primum concedimus ex græco textu sequi τὸ συνυδοκῆν κακὰ πράττειν, esse deterrius, quàm κακὰ πράττειν, sed hoc esse absurdum negamus, συνυδοκῆν enim secundum Chrysostrum idē est, atque συμπράττειν καὶ ἑκκατεῖν, secundum græca scholia idem, atque εἰς τὸ κακὸν παρακαλεῖν, secundum Theophylactum denique idem, atque συναγορῆν τῶ κακῶ & idem secundum Syrum interpretem. At approbare mala, idq; cū voluptate, multo detestabilius est, quàm mala facere. Hoc enim sepe numero (sunt verba Erasmi) vel casus est, vel infirmitatis, illud verò pestilentissima & deploratissima malitia. Nihil igitur absurdi sequitur ex græco textu. Quod autem aliqui Patres ita legūt, ut est in latina vulgata, mirū nō est, vtebant enim vulgata versione, & græcum textum, vel nunquam, vel rarò inspiciebāt. Hoc cōstat ex Ambrosio in 12. cap. ad Rom. Dicit n. se audiuisset quosdā græcos libros legere,

Domino

Domino seruientes. Sed hinc mirari non satis potui
 Bellarmini responſionem, nam cum patrum, & quidē
gracorum auctoritate urgeretur, reſpoderet, ego patribus op-
pono patres. At hęc reſponſio ſufficit, tum nihil
 ſanum atque integrum eſt in tota Chriſtiana religio-
 ne. Nullum enim ferē dogma eſt, de quo omnes Pa-
 tres idem ſentiunt, & loquuntur. Si igitur hęc reſpō-
 ſio ſufficit, *oppoſito patres patribus,* nihil tam abſur-
 dum erit in religione, quod non defendi, & contra
 nihil tam ſanum, quod non oppugnari poſſit, & ob
 eam cauſam, non quodlibet ideo probandum eſt,
 quòd hic vel ille pater ita ſcripſit, ſed quia huius vel
 illius patris ſcriptum cum Dei verbo congruit, ideo
 probandum eſt. Sextus locus eſt Roman. 4, 2. *Si*
enim Abraham ex operibus legis iuſtificatus eſt. Hunc
 locum reprehendit Chemnitius, nam rō legis hoc lo-
 co abuſi ſunt papiftæ, vt probarent ceremonialia o-
 pera tantū à iuſtificatione excludi. Hoc negat
 Bellarminus. Sed contrarium ſuo tempore proba-
 bimus. Deinde dicit *vulgatam verſionem non agnoſcere*
iſtam vocem. Hoc de hoc tempore verum eſt. Quoniā
 igitur illi ipſi hanc vocem olim à Papiftis uſurpatam
 nunc repudiant, nō eſt neceſſe vt de eo multa verba
 faciamus. Sextus locus eſt, Rō. 11, 6. *Si autē gratia, iā*
non ex operibus, alioqui gratia non eſſet gratia. Hunc
 locum dixit Chemnitius mutilatum eſſe. De eſt
 enim, *ſi ex operibus, iam non ex gratia, alioquin o-*
pus iam non eſt opus. Bellarminus reſpondet hunc
 locum eſſe ad *gracum* appoſitum, quia nullus expoſitor præ-
 ter Theophylactū eum habet. Sed hoc nihil cōcludit. Nō
 n. quia hic vel ille interpres aliquē locū p̄terijt, ideo
 non

non pertinet ad textum. Deinde non est verū, quod Bellarminus dicit. Nam & Chrysoſtomus eum legit, & Occumenius, & Syrus interpres, præterea ipſa res docet hanc antitheſin requiri. Quod autem aliqui Latini patres eam particulam non habent, nō est nouum, vti enim ſæpè vulgata verſione, & græcos libros rariffimè conſuluerūt. Septimus locus Ephes. 5, 32. *Sacramentum hoc magnum eſt.* Hanc verſionem reprehendit Chemnitius, & dicit papiftas eo abuti, vt oſtendant coniugium eſſe *Sacramentum*. At in græco eſt *μυστήριον*. Non omne aut *μυστήριον* eſt *Sacramentum*. Bellarminus reſpondet benè verſum eſſe. *Sacramentum enim eſſe Latinis, quod græcis μυστήριον.* Quod miror homini docto excidiſſe. *μυστήριον* enim eſt genus, *Sacramentū* ſpecies. *Omne enim Sacramentum eſt viſibile verbum,* vt inquit Auguſtinus. At non omne *μυστήριον* eſt viſibile verbum, & ob eam cauſam non omne *μυστήριον* eſt *Sacramentum*. Si hoc Bellarmino ſatisfacit, benè eſt, ſin minus, æquè benè eſt, modò ſciat ſe principium petere, quoties ex hoc loco malè verſo oſtendit matrimoniū eſſe *Sacramentum*. Octauus locus eſt Ephes. 6. 13. *vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare.* Hunc locū notat Chemnitius. In græco enim eſt, *ὑπὸ παντὸς καὶ ἐργασάμενοι*, id eſt, *omnibus confectis*, vel, vt interpretatur Eraſmus, *omnibus peractis*, hoc eſt, *cū omnia perfeceritis*, vt interpretatur Cyprianus lib. 4. epi. 6. Bellarminus dicit locum benè verſum eſſe; quod miror eum in tanta doctrinæ & linguarum luce ſcripſiſſe. καὶ ἐργασάμενοι enim ſignificat conficere, effectū reddere, perfi-

perficere, peragere, ἀπαλλά igitur καὶ ἐργασάμενοι, quid
 aliud est ad verbum, quàm omnia operati, vt ver-
 tit Hieronymus (nota Hieronymi versionem eū
 vulgata non congruere) h. e. omnibus confectis, vt
 interpretatur interpres Chrysoſtomi, vel omnibus
 perfectis, vt vult Chēnitius. Nonus locus est Heb.
 13. 16. Talibus enim hostijs promeretur Deus.
 Hunc locum notauit Chemnitius. In græco n. est
 ἰναρεσθῆαι ὁ θεός, id est, delectatur Deus. Bellarminus
 concedit illud propriè significare, delectatur Deus.
 & tamen cōtendit vulgatum interpretem rectè ver-
 tisse. Ille enim inquit, Latina phrasi benè de aliquo mere-
 tur, qui facit ei rem gratam. Sed hoc aliquando est
 verum, non semper. Mancipium enim facit domi-
 no rem gratam, & tamen non benè meretur de do-
 mino. Deinde Deus ἰναρεσθῆαι bonis operibus Adæ
 ante lapsum, & tamen non reconciliabatur cum Deo
 bonis operibus. Nam eum tum nondum offende-
 rat. Deus item fidelium laudibus in altera vita ἰναρε-
 σθῆσται, & tamen fideles tum non reconciliabuntur
 Deo per suas laudes. Nam tum hæreditatem æternę
 vitę consecuti, Deo perfectè reconciliati sunt. Ergo
 non quicunq; facit alteri rem gratam, ille benè me-
 retur de altero, vel reconciliatur alteri. Præterea e-
 tiam si hoc ita se haberet, tamen non deberet ita ver-
 tere, nam, vt antè docui, non debet nisi necessitate
 coactus à verbis discedere. Denique ex Latina ver-
 sione colligi potest nos nostris operib⁹ aliquid pro-
 mereri, ex græca verò editione illud colligi non po-
 test, Principium igitur petitis, cūm ex hac mala
 versione operum meritum colligere vultis. Reli-
 qua

qua sciens prætereo, & hæc sufficienter ostendunt vulgatam versionem ab græca veritate longius deflectere, ac proinde non esse authenticam, aut principium Christianorum dogmatum. Quoties igitur papistæ in dogmate controuerso aliquod testimonium ex vulgata versione (vbi illa ab originali editione discrepat) contra nos adducunt, toties petunt principium, & probant illud, quod controuersum est, per illud, quod æquè controuersum est.

Conclusio.

Principia Christianorum dogmatum debent esse certa, extra controuersiam posita, vera, integra & diuina. At vulgata versio est incerta, in controuersia posita, falsa, mutilata, aucta, deprauata & humana. Ergo vulgata versio non potest esse principium Christianorum dogmatum.

FINIS.

SIBRANDI LVBBERTI

De

Principiis Christianorum dogmatum

Liber tertius.

CAPVT I.

Status controuersia proponitur.

VÆNAM sit authentica Canonico-
rum librorum editio, ostendi-
mus libro superiore: sequitur vt
disseramus, num Sacram scripturâ
in linguis vernaculis extare, & legi
liceat. Verùm cùm Bellarminus hæc
quæstionem confusè tractârit, explicabimus nos eâ
paulò pleniùs, & eam in certa quædam capita, vt re-
ctiùs intelligatur, distribuemus. Diuiditur autem
hæc quæstio in partes tres. Quærit n. an liceat om-
nibus Christianis Sacram scripturam in linguis ver-
naculis legere? Deinde an liceat Sacram scripturam
in linguas vernaculas transferre? Postremò an lici-
tum sit Sacra publica celebrare lingua vernacula &
nota? De his tribus quæstionibus hoc libro disser-
emus. Sed quoniam Bellarminus hæc confusè tra-
ctauit, ideò non possumus eius vestigia persequi,
quemadmodum fecimus libris superioribus, eius ta-
men argumenta recto loco afferemus, & ad singula
sincerè respondebimus. Quod igitur ad primam
quæstionem attinet, Controuersia est, an omnibus
hominibus

hominibus liceat Sacram scripturam in lingua vernacula legere. Bellarminus negat, nos affirmamus. Papistæ hoc antè simpliciter negarunt, *censura Coloni. ad præfat. Manhemij*. Erasmus in Indice operum Hieronymi, quæ perierunt. *Hodie*, inquit, *piaculum existimant, Sacras literas vulgata legi lingua*. Sed cum hoc nimis odiosum esse viderent, mutarunt Statum Controverfæ, & dixerunt, hoc non omnibus licere, *sed tantum ijs, quibus hoc à Papa, vel à Confessario permissum est*. Nos contrà asserimus, omnibus absque discrimine licere Sacram scripturam in Dei timore legere.

CAPVT II.

Omniibus hominibus licere Sacram scripturam in Dei timore legere, probatur ex Scriptura.

STatum controverfæ explicuimus capite superiore. Nunc immotis rationibus ostendemus, hoc non tantum omnibus hominibus permissum, sed etiam necessarium esse. Deus enim hoc mandauit, Deut. cap. 6. vers. 6. *Eruntq; verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & repetes ea filiis tuis, & loqueris de ijs, quando sedebis in domo tua, & quando ambulabis per viam, & quando iacebis in lecto, & quando surges. Ligabisq; ea in signum in manu tua, & erunt in frontalia, inter oculos tuos. Scribes quoque illa in postibus domus tua, & in portis tuis. Idem infra, cap. 11. vers. 18. iteratur, Deut. cap. 17. vers. 19. & leget in eo (libro legis) omnibus diebus vita sue, vt discat timere Iehouam Deum suum, vt custodiat omnia verba Legis hæius, & statuta hæc, vt faciat illa, Iosux cap. 1. vers. 8. Non recedas*

cedat liber legis iste ab ore tuo, sed mediteris in eo die ac nocte, ut custodias & facias secundum omne, quod scriptum est in eo. Psal. 1, 2. In lege eius meditabitur die ac nocte. Iohan. cap. 5, 39. Scrutamini Scripturas. Ad Collos. c. 3, 16. Sermo Christi inhabitet in vobis copiose.
 Ex quibus sic colligo.

Quod Deus indefinitè præcepit, hoc omnibus hominibus faciendum est. Sed Deus indefinitè iussit Sacram scripturá scrutari, ergo omnibus hominibus licet verbum Dei legere.

Maiorem non negabit Bellarminus. Quod enim Deus in verbo suo præcepit, hoc illicitum esse non potest. Minorem probát supra allegata Testimonia. Deinde Apostoli laudant, eos, qui verbum Dei legunt. Actor. 17, 11. *Fuerunt autem illi generosiores ijs Iudais, qui erant Thessalonica, ut qui receperint sermonem cum omni alacritate, quotidie scrutantes Scripturas, an hæc ita se haberet. 2. Pet. 1, 19. & habemus firmissimum sermonem Propheticum, cui rectè facitis quod attendatis.*
 Ex ijs sic colligo.

Quod ab Apostolis laudatur, hoc non est illicitum. Sed Laicos legere sacram Scripturam, & ex ijs iudicare de Ministrorum concionibus laudatur ab Apostolis. Ergo Laicos legere sacram Scripturam, & ex ijs iudicare de Ministrorum concionibus non est illicitum.

Maiorem non negabit Bellarminus. Quod enim ab Apostolis laudatur & commendatur, hoc utiq; illicitum esse non potest. Minorem astruunt allegata testimonia. Præterea verbum Dei est gladius, quo ignita Satanæ iacula profligare, & nos contra eius

machinationes defendere debemus. Ephes. 7, 17. *Gladium etiam salutarem accipite, & gladium spiritualem, hoc est verbum Dei.* Vnde sic concludere possum.

Arma quibus nos contra Satanam tueri debemus, non sunt Christiano homini adimenda. Sed verbum Dei siue lectum, siue auditum, est gladius ille, quo Satanam profligare, & nos contra eum defendere debemus. Ergo à Dei verbi lectione & auscultatione neminem arceri debemus.

Maiorem non negabit Bellarminus, nisi nos armis nudatos hosti prodere velit. Minor extracta est ex Dei verbo. Quod autem dico *lectum*, vel *auditum*, intelligo, quod per lectionem vel auscultationem ab animis nostris receptum constanter, & piè in ijs aseruat. Hoc inquam verbum, per lectionem vel auditum perceptum & conseruatū, est gladius, quo hostem ferire possumus. Libenter hoc addidi, ut ostenderem me in Materialibus literis istam vim non ponere. Solent autem Papistæ aliquam partem Diuini verbi à collo, vel pectore suspendere, atq; ita putarunt se tutos esse ab omnibus Satanæ insidijs. Sed nos abusus istos execramur, & asserimus verbū in fide & pietate custoditum, siue illud per lectionē, siue per auditum acceperimus, esse illum Spirituale gladiū. & eum nemini nisi cum exitio negari posse. Cū igitur Deus oīb. hominibus præcipiat, ut verbū suum scrutentur, & hoc ipsum Apostoli laudabile esse asserant, cū deniq; verbū Dei sit vnicus ille gladius, quo Satanam propellere possimus, manifestum est ab eius lectione neminem arceri debere.

CAPVT III.

Idem ex Praxi Primitiua Ecclesie ostenditur.

Verbum dei ab omnibus hominibus legi debere, probauimus ex Scriptura. Atq; istæ rationes merito sufficere debent. Vbi enim de Dei voluntate constat, nobis imminet certa obsequendi necessitas. eius enim voluntas est omnis rectitudinis & honestatis regula. Sed quoniam aduersarij magis mouentur hominum, quàm Dei autoritate, & ob eam causam semper *Papas & concilia* crepant: ideo non incommodum erit, eandem rem per se manifestam & claram ex Patrum scriptis probare. Ac primum licuisse Laicis Sacram Scripturam in Primitiua Ecclesia legere, ex 5. cap. Iohannis & 17. Actorum ita manifestum est, vt nemo illud, nisi qui frontem cum pudore perdidit, negare possit. Chrysostomus in Matthæum homilia 2. *Non sum* inquit, *Monachus, uxorem habeo, & filios, & curam domus, hoc illud est, quod omnia quasi vna peste corrumpit, quod lectionem sacrarum Scripturarum ad solos Monachos putatis pertinere.* Idem ad Hebræos homilia 17. *dices non legi.* Non est hæc excusatio, sed crimen. Idem Hom. nona in Epist. ad Collosenses. *Attendite quocumque estis seculares & uxoribus præstis ac liberis, quomodo vobis potissimum præcipiat Scripturas legere; idq; non simpliciter neq; obiter, sed cum magna diligentia.* Ibidem, *Audite obsecro seculares omnes, comparate vobis Biblia, anuna Pharmaca, si nihil aliud vultis, vel nouum Testamentum acquirite, Apostolorum acta, Euangelia, &c.* Idem Homilia 3. de Lazaro. *Non potest fieri inquit, vt quis vitam æternam consequatur, nisi perpetuo in lectione Spirituali*

*uali verſetur. Quod autē Bellarminus in hoc Chryſoſtomi loco hyperbolen eſſe exiſtimat, reſponſione indignum eſt. Optandum enim eſſet, vt omnes homines die ac nocte cum Dauide in lege Domini meditarentur. Dicere igitur in talibus Hyperbolen eſſe, eſt nimis dilutè de Dei verbo ſentire, & craſſam Papifticæ plebis ignorantiam nimis cræſè defendere. Idem Chryſoſtomus in eadem Homilia. Crebrò inquit, *Vobis predicimus, multis antè diebus argumentum de quo ſumus locuturi, vt his in medio diebus ſumpto libro, perpenſaq; rei ſumma tota, poſtq̃ intellexeritis quid dictum ſit, quid dicendum reſtet, mentem veſtram inſtruetiorem reddatis, ad audienda ea, que poſtea diſſerentur. Ideoq; ſemper hortor & hortari non deſinam, vt non tantùm hic attendatis ijs qua dicuntur, verùm etiam cum domi fueritis, aſſiduè diuinarum Scripturarum lectioni vacetis. Origines Homilia 2. in Eſaiam. Vtinam, inquit, omnes faceremus illud, quod ſcriptum eſt, ſcrutami Scripturas. Idem in Iofuæ, homil. 20. dici poteſt Scriptura difficiles ſunt. At nihilominus ſi eas legeris, profuerint tibi. Dominus enim Ieſus ſi nos in Scriptura occupatos inuenerit, & huiusmodi ſtudijs vacantes, non ſolùm ipſe reſici & paſci dignatur in nobis: verùm etiam ſi has epulas viderit apud nos apparatus, Patrem ſuum ad nos adducet. Idem in Numeros, homil. 27. Demonibus eſt ſuper omnia tormentorum genera, & ſuper omnes pœnas, ſi quem videant verbo Dei operã dare ſcientiam Diuine legis, & myſteria Scripturarum intentis ſtudijs perquirentem. Hieronymus in Nahum, cap. 3. In aduentu Meſſiæ populus eleuabitur & prophetabit, qui ſub magiſtris antè fuerat conſopitus & ibit ad montes Scriptu-**

rarum, ibi inueniet montes. *Mosen & Iosua, montes Prophetas, montes Noui Testamenti Euangelistas & Apostolos, & cum ad tales montes confugerit, & in huiusmodi fuerit montium lectione versatus. si non inuenierit, qui eum doceat, tamen illius studium comprobabitur, quod confugerit ad montes.* Idem ad Collossen. cap. 3. Hic ostenditur verbum Christi non sufficienter, sed etiam abundanter Laicos habere debere, & docere se inuicem vel monere. Idem ad Letã de institutione filiæ, Orationi lectio inquit, Lectio succedat oratio. Breue videbitur tempus: quod tantis operum varietatibus occupatur punctum. Idem ad Demetriadem de Virginitate seruanda. *Vnum inquit, illud tibi nata Deo præq̃, omnibus vnus prædicã, & repetens iterumque iterumque monebo, ut animum tuum Sacra lectionis amore occupes.* August. in Psalmum 85. *Quando legis, Deus tibi loquitur, Quando oras, tu cum Deo loqueris,* Idem in Psalmum 93. *Modò ergo lectio necessaria est, quamdiu ex parte cognoscimus & ex parte prophetamus, cum autem venerit quod perfectum est, auferetur quod ex parte est. Non enim liber necessarius est, neque legemus in ciuitate Hierusalem, ubi Angeli viuunt,* Idem in Scala Paradyfi. *Lectio quasi solidum cibum orationi apponit, meditatio masticat, & frangit. Oratio saporem acquirit, contemplatio est ipsa dulcedo, qua iucundat & reficit, Lectio in Cortice, meditatio in adipe.* Ibidem. *Lectio inquirat, meditatio inuenit, oratio postulat, contemplatio degustat: unde ipse Dominus dicit, Quarite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis, Quarite legendo, & inuenietis meditando.* Idem Feria sexta post Dominicam passionem sermone primo. *Adhuc ergo bonam habemus solatium Diuinarum scripturarum lectionem, quia*

Sacrarum scripturarum lectio est non parua cognitio diuina beatitudinis, in his enim tanquam in speculo, homo seipsum considerare potest, qualis sit, & quo tendat. Lectio assidua purificat omnia, timorem incutit Gehenna, ad gaudia superna cor instigat legentis. Qui vult semper cum Deo esse, ille debet frequenter orare & legere. Nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur, cum vero legimus, Deus nobiscum loquitur. Idem Dominica 3. sermone 2. Sit in manibus Diuina lectio, in sensibus Dominica cogitatio, Oratio iugis omnino non cesser, & salutaris operatio perseneret, ut quoties ad tentandum nos accesserit inimicus, nos bonis operibus inueniat occupatos. Ex his & similibus manifestum est, lectionem Sacrarum scripturarum tempore primitiue Ecclesie nemini fuisse illicitam. Deinde res ipsa docet, cui libet homini licere Sacram scripturam legere, vult enim Deus vt omnes homines in cognitione & intelligentia proficiant, at ex lectione scientia comparatur. Vult idem Deus vt in pietate proficiamus, at lectio sacrarum Scripturarum nos ad pietatem extimulat. Quis igitur vlli homini lectione Diuini verbi interdiceret. Ab humane sapientie lectione nemo repellitur: & a Dei verbi lectione maxima pars hominum arcebitur? Moses optat, vt omnes homines prophetent. Idem facit Paulus, & nos populum a celestis sapientie lectione arcebitur, vt in extrema ignorantia moriatur?

CAPVT IIII.

Bellarmini sententia refutatur.

Diuinarum scripturarum lectionem omnibus licitam esse probatum est, sequitur vt Bellarmini argumenta

menta quibus contrarium probare conatur, diluamus. Ille primùm producit auctoritatem Basilij, qui apud Theodoretum lib. 4. cap. 19. *Cum Praefectus inquit, culinae Imperatoris nescio quid de scripturis protulisset, cum a magno Basilio reprehensum audivisse, iuum est de pulmentis cogitare, non dogmata divina decoquere.* Unde infert Bellarminus, omnibus hominibus non licere sacram Scripturam legere. Hic alius attentionem desideraret, ego fidem. Non enim dicit Theodoretus coquum Valentis aliquid de scripturis protulisse: sed dicit eum *barbarico ritu & sermone increpasse* Basilium *ὅς τῷ διδασκαλῷ τῆς οἰκουμένης ἐπιμεψάμενος ἐβαρεβάρισεν.* & paulò post *δυσχερέως ἠπειλήσας.* Neutrum est aliquid ex Scriptura afferre. Credo hoc viro docto per incogitantiam excidisse. Quare enim tam manifesta errata non in bonam partem interpretarer? Ut ut sit, Cùm coquus iste ita barbarè se gereret, subridens Basilus *ἐπεσάμεθα* inquit, *καὶ Δημοσθένει ἀγράμματον,* qua responsione cùm ille magis exacerbatus etiam minaretur; *οὐδ' ἐστὶ* inquit Basilus *τῆς τῶν ζῳμῶν καρυκίας φρονιζέειν.* Deinde hic & alius Bellarmini error est. Non enim dicit Basilus, *tuum non est divina dogmata decoquere, sed tam obturatas aures habēs non potes divina dogmata audire* *δογματῶν γὰρ θεῶν ἐπέειπεν ἔδυνασαι βιβουμένης ἔχων τὰς ἀκοάς.* Dicere autem

Coquus nō debet Basilium barbarico ritu increpare. Ergo

Laicis non licet scripturam legere. Vel,

Coquus non debet Basilio minari. Ergo

Laicis non licet scripturam legere. Vel,

Coquus debet Insculorum condimenta curare. Ergo

Laicis non licet scripturam legere. Vel,

Coquus obturatas aures habens non potest diuina dogmata audire. Ergo

*Laicis non licet scripturam legere, nimis infipidum est. Si nos Bellarmine in hunc modum argumentaremur, quas turbas concitaretis vos Iesuitæ? quos clamores de nostra inscitia tolleretis? Vobis tamen ita disputantibus ego nō succenseo: sed doleo quod vos in tanta Euangelij, Philosophiæ & Linguarum luce, talium argumentorum non pudeat; & opto vt Deus vobis oculos aperiat, vt veritatem, quam hactenus oppugnastis, videre possitis; vel saltē vt vos tantis errorum tenebris stipati modestiùs de vobis sentiat, & verecundiùs de alijs loquamini. Cæterum in aula Valentis erat quidam coquus nomine Demostenes, Hic Basilium barbaricè exagitabat. Hanc præposteram garrandi audaciam reprehendit Basilius. Idem & nos facimus, non enim concedimus Laicis, vt doctos rideant, aut barbarico ritu increpent. Hinc autem inferre, *Basilius reprehendit coquum se barbaricè gerentem, Ergo Laici non debent scripturam legere*, infipidum esse diximus. Non enim ex eo sequitur Laicos non debere scripturam legere; sed indoctos debere sese inter suos terminos continere, & erga homines doctos, se non barbaricè gerere. Secundum argumentum adfert ex Hieronymo, qui in Epistola ad Paulinum, *Quod Medicorum est*, inquit, *promittunt medici, tractant fabrilia fabri, sola scripturarum ars est, quam sibi omnes vendicant, Scribimus indocti, doctique poemata passim, Hanc garrula Anus, hanc delirus Senex, hanc Sophista verbosus, hanc vniuersi presumunt, lacerant, docent, antequàm discant* Ex hoc loco Bellarmine,*

Bellarmino, nihil felicius contra nos disputabis, quàm ex illo; non enim hic reprehendit Hieronymus scripturam à Laicis legi, sed *deliros senes & garrulas anus lacerare scripturam, & docere eam, priusquam discant.* Idem & nos facimus, non enim patimur ut quisquam scripturam laceret, neque toleramus, ut garrulæ anus doceant Scripturam, quam non didicerunt, & ut res magis intelligatur, formabimus argumentum syllogisticè.

Quicumque non debent scripturam lacerare, neque docere eam, priusquam ipsi didicerunt, Illi non debent Sacram scripturam legere, sed deliri senes & garrulæ anus non debent sacram scripturam lacerare, neque eam docere priusquam ipsi didicerunt. Ergo Laici non debent Scripturam legere.

Resp. aliud esse in conclusione, quàm in præmissis, subiectum enim conclusionis non est in antecedente. Deinde & maiorem esse falsam. Non enim quicumque non debent docere, illi non debent legendo discere, neque hoc vult Hieronymus. Ante enim ex Hieronymo & alijs patribus docuimus, quibuslibet hominibus licere audiendo & legendo in Dei verbo proficere. Neque tamen disputeor esse quædam in Theologia subtiliora, quàm ut à plebe intelligi possint, sed istinc non sequitur, Laicos esse prorsus à Scripturarum lectione arcendos.

CAPVT V.

Status Controversie de Scriptura in Vernaculas linguas vertenda.

LAicis licere Sacram scripturam legere probauimus. Iam disputandum est, an liceat Sacras scripturas in Vernaculam linguam vertere. Sed priusquã ad rei tractationem accedamus, explicandus est status controuersie. Quæritur autem, an liceat sacram Scripturam in Vernaculas linguas vertere? Nos respondemus licere. Papistæ verò ante aliquot annos hoc simpliciter negarunt. *Petrus Aoto de horis Canonis; censura Coloni. ad præf. Manhemij.* Harding. articul. 15. lect. 2. *Aliqui, inquit, plane nefas esse iudicant Biblia in Vernaculam vllam & plebeiam linguam conuertere.* Et multi proscripti sunt à Papa & condènnati, quod scripturam in Vernaculas linguas transfulerant. Biblia etiam in Vernaculas linguas versã passim prohibita sunt & exusta; Cùm verò Papistæ hoc nimis odiosum esse viderent, mutarunt sententiam, & dicunt, *illistantiùm licere Biblia in Vernaculas linguas vertere, quibus hoc à Papa permissum est.* Sed hoc etsi verbis aliud est, re tamen idem est. Papa enim hoc nemini concedet, nisi quem sciat ita versurum esse, vt errores, qui in vulgata versione latent, simul in Vernaculas linguas transfundantur, & ad posteros propagentur. Diuersis igitur verbis Belarminus idem dicit. Sed ne habeat quod conqueratur, syncerè ipsius sententiam proponemus, quæ est hæc, Nemini licere sacram Scripturam vertere, nisi cui hoc à Papa permissum sit, nos contrà negamus Papæ autoritatem hïc requiri, & asserimus cui-libet pio, docto, linguarumq; perito, licere Sacram scripturam in linguas Vernaculas vertere, vel vt magis perspicuè dicam, Quæritur an liceat Sacram scripturam

pturam absque Papæ permissione in linguas Vernaculas vertere. Illi negant, nos affirmamus.

CAPVT VI.

Sententia Orthodoxa confirmatur.

QVoniam superioribus capitibus euicimus *Lai- cis licere sacram Scripturam legere*, per se sequitur sacrâ Scripturâ in linguas Vernaculas vertendam esse. Quomodo n. legent, nisi extet eâ linguâ, quam Laici intelligunt. Deinde vt istic diximus principiû peti, dum volunt neminem debere Sacrâ scripturam legere, nisi cui hoc à Papa permissum est, Ita & hoc loco principium petût, volût n. propter Papæ autoritatem scripturam vertendam esse. At Papa inter nos controuersus est. Vt autem appareat licere sacram Scripturam in Vernaculas linguas vertere, ostendam eam tempore primitiuæ Ecclesiæ in omnes ferè linguas transfusam esse, neque eo tempore Papæ Romani autoritatem quicquam in ea re potuisse. Chrysoptom. homilia 1. in Iohannem. *Syri, inquit, Aegyptij, Indi, Persæ, Aethiopes, & innumere alie gentes in suam transferentes lingua, homines Barbari philosophari didicerunt.* Theodoretus lib. 5. de corrigendis grecorû affectibus, *Hebraici, inquit, libri non modo in gracû sermone conuersi sunt, sed in Romanam quoq; linguam, Aegyptiacâ, Persicam, Indicam, Armenicam, Scythicam, atque adeo Sarmaticam, semelq; vt dicam, in linguas omnes, quibus nationes ad hunc vsque diem vtuntur.* Augustinus libro 2. de doctrina Christ. cap. 5. *Ex quo factum est, inquit, vt Diuina scriptura ab una lingua profecta, per varias Interpretum linguas longè latèque diffu-*

sa inno-

sa innotesceret gentibus ad salutem, quam legentes nihil aliud appetunt, quam cogitationes voluntatemque eorum, e quibus conscripta est, inuenire, & per illas voluntatem Dei, secundum quam tales homines locutos esse nouimus. Præterea Chaldaica, Syriaca, Arabica, Egyptiaca, Æthiopica versiones adhuc exstant, illas autem tempore Apostolorum factas esse, omnes docti affirmant, neque quicquam potuisse in ijs Papæ autoritatem, manifestum est. Tempore enim Apostolorum, Episcopus Romanus non habebat plus autoritatis, quam singuli reliqui Episcopi. Tempore etiam subsequente, Arabes, Æthiopes, Syri, Egyptiaci nunquam agnouerunt Papam Romanum pro summo pontifice. Hieronymus vertit Scripturam in linguam Dalmaticam, ut testatur Alphonsus de Castro lib. 1. cap. 13. Eccius, Hosius de sacro vernaculo & Erasmus in indice operum Hieronymi, quæ perierunt. Chrysostomus vertit Sacram scripturam in linguam Armenicam ut testatur Sixtus Senensis. Vulphilas vertit scripturam in linguam Gothicam, ut testatur Socrates triparti. histo. lib. 8, 13. vel in Ecclef. hist. lib. 4. capite 33. Methodius vertit Scripturam in linguam Sclauonicam, ut testatur Auētinus Annal. lib. 4. Augustinus facit mentionem Syriacæ versionis Veteris Testamenti, de Ciuitate Dei, lib. 15. cap. 13. Muscosos, Russos & alios legisse scripturam in lingua Vernacula, concedunt Eccius & Hardingus Act. 3. sect. 38. contra Iuellum. Quin & Historiæ Anglicanæ indicant scripturam iam ante Bedam fuisse in Anglicam linguam conuersam, & ipse Beda testatur se aliquam partem Noui Testamenti in Anglicum sermonem transtulisse

lisse. Ex his manifestum est Scripturam tempore primitiuae Ecclesiae in omnes linguas translatae, & eius lectionem omnibus hominibus absque discrimine concessam esse. Ex hoc primitiuae Ecclesiae exemplo sic argumentor.

Quod vniuersa primitiua Ecclesia Apostolorum tempore obseruauit, hoc nunc illicitum esse non potest. Sed vniuersa primitiua Ecclesia transtulit Sacram scripturam in linguas Vernaculas, idque absque Papae auctoritate. Ergo & nunc Sacram scripturam absque Papae auctoritate in linguas Vernaculas vertere licet.

Maiorem non negabit Bellarminus. Minor constat ex allegatis testimonijs. Concludimus igitur Sacram scripturam in linguas Vernaculas conuertere licere, & ad eam rem Papae auctoritatem non esse necessariam.

CAPVT VII.

Argumenta Bellarmini contra Vernaculas versiones refutantur.

PRiusquam horum argumentorum refutationem aggredior, moneo omnia haec media esse communia, & posse aequè ad lectiones, & publica Sacra, quàm ad versiones Vernaculas accommodari. Quod propterea moneo, vt si hoc loco iustis rationibus à me refutantur, nemo eorum iterationem à me, cùm de Sacris Vernaculis ago, expectet. Quae enim refutationes hoc loco ponuntur, etiam ad lectionem Vernaculam, & Sacra Vernacula referri debent. Primum argumentum. *Quia debemus contenti esse ijs Lin-*

guis, quas Dominus crucis suæ titulo honoravit, Iohannis
19. Argumentum tale est.

Sacra Scriptura in publico tantum debet exstare
& legi in ijs linguis, quas Dominus crucis suæ
titulo honoravit. Sed Hebræa, Græca & La-
tina lingue sunt illæ, quas Dominus crucis
suæ titulo honoravit. Ergo sacra Scriptura
in publico non debet in alia Lingua exsta-
re, quàm in Hebræa, Græca & Latina lin-
gua.

Nos negamus maiorem. Inter medium enim &
maius extremum non est maior coherentia, quàm
inter tenebras & lucem. Nam perinde est ac si dicas,
*Deus voluit causam mortis Christi varijs linguis scribi, ut
ab omnibus intelligeretur.* Ita enim Albertus & Lyra
hoc explicant. Hieronymus in 15. cap. Marci, dicit
*has tres linguas in crucis titulo coniunctas esse, ut omnis
lingua commemoraret Indæorum perfidiam.* Ergo scri-
ptura debet ignota lingua exstare, ut à nemine in-
telligatur. Imò contrarium potius sequitur Bel-
larmine. *DEUS* voluit causam mortis Christi va-
rijs Linguis scribi, ut ab omnibus intelligeretur.
Ergo Verbum *DEI* debet in varias Linguas ver-
ti, ut ab omnibus intelligatur. Hoc cum San-
ctissimus Iuellus Hardingo respondisset, non de-
buit à Bellarmino iterari. Deinde ipse Bellarmi-
nus Maiorem concedere non potest. Si enim Ma-
ior simpliciter vera est, tum sequitur omnes Ver-
naculas versiones esse simpliciter illicitas. Nam si
titulus crucis tribus linguis descriptus necessaria causa
est, ob quam sacra Scriptura in tribus illis linguis
tantum

tantum exstare debet, tum utique manifestum est, eam in nullam aliam linguam verti debere, errauit igitur vniuersa primitiua Ecclesia, quæ scripturam in *Syram, Arabicam, Chaldaicam, Egyptiacam, Ethiopicam, Armenicam, Dalmaticam, Russicam, Musconiticam, Sauromaticam, Gothicam, Slauonicam, Anglicam, Frisicam*, & in alias innumerabiles linguas conuertit. Huc accedit neque Papam habere potestatem contrarium dispensandi, Papam enim non posse contra illud, quod ex Dei verbo colligitur, dispensare, extra controuersiam ponimus. Aut igitur Papa errat cum tota sua cohorte, dum permittit scripturam in Vernaculam linguam verti, aut Bellarminus hoc argumentum contra nos in cassum allegat. Nam vel illud hoc loco non sequitur, vel omnes versiones sunt simpliciter illicitæ. Ad Minorem dicimus omnes Linguas esse in tribus illis consecratas, & omnes ferè homines qui Hierosolymæ erant, ad minimum intellexisse vnam ex illis tribus. Ac proinde scriptum esse Latinè & Græcè & Hebraicè *in testimonium omnium Gentium* vt inquit Hieronymus in Esaiam, libro 7. capite 19. id est, vt manifestum esset, istum redemptorem ad omnes Gentes pertinere. Deinde scriptum est *Græcè, Latine, & Hebraicè, vt ab omnibus intelligeretur*, quemadmodum rectè annotant in hunc locum Lyra & Albertus. Quoniam igitur omnes linguæ sunt in cruce sanctificatæ, & omnes homines titulum crucis agnoscere debent, probabilius colligitur verbum Dei debere in omnes linguas verti, vt ab omnibus intelligatur. Secundum argumentum. *Quia hæ tres lingue antiquitate,*

antiquitate, amplitudine, & grauitate reliquis omnibus præstant. Argumentum tale.

Quæ linguæ antiquitate, grauitate, & amplitudine reliquis præstant, in ijs tantùm scriptura exstare debet. Sed Hebræa, Græca & Latina lingua sunt reliquis omnibus antiquiores, ampliores & grauiores. Ergo scriptura in Hebræa, Græca & Latina lingua tantùm exstare debet.

Nos negamus maiorem. Apostoli enim, & illi qui Apostolorum ætatem proximè secuti sunt, verterunt Sacram scripturam in omnes linguas, vt antè probatum est, quod sanè non fecissent, si scriptura tantùm in his tribus linguis exstare deberet. Deinde si Maior simpliciter vera est, tum Papa errat, quod veriores vernaculas concedit. Nam si scriptura illis tribus linguis tantùm exstare debet, tum omnes versiones sunt simpliciter illicitæ. Dicere autem Papam posse illud, quod illicitum est, concedere, ineptire est. Imò Papæ auctoritatem hic contra nos allegare ridiculum est. Petiit enim illud quod est in principio, & nos Papæ auctoritate tantùm mouemur, quantum imperio filij perditionis, de quo est apud Apostolum. Prætereà hic non agitur de *amplitudine, grauitate, & antiquitate lingua*, sed de *intelligentia*; Hieronymus n. cum vellet *Dalmatas* instituere, non proposuit illis verbum Dei lingua antiquissima, vel amplissima, sed nota, id est, *Dalmatica*. Chrysostomus cum vellet *Armenios* docere verbum Dei, non laborauit de antiquitate, siue de amplitudine linguæ, sed vertit illis verbum Dei in notam linguam, id est, in *Armenicam*. Methodius item & Vulphilas nō proposuerunt suis verbum

verbum Dei lingua antiqua & ampla, sed nota, ille *Slauonica*, hic *Gotica*. De similibus est idem iudiciũ. Videris igitur ineptire, dum de antiquitate & amplitudine contra nos disputas. Non enim quia antiquissima & amplissima lingua est, ideo Dei verbum in ea existare debet, sed quia *nota* lingua est, ideo Dei verbum in eam verti debet. Si verò putas Deum a deò morosum esse, vt non velit verbum suum legi, nisi in communissima, grauisissima & antiquissima lingua, valdè erras. Omnes n. linguas esse in Christo sanctificatas, docet *donum linguarum* in primitiua ecclesia. Mar. 16, 17. *Loquentur nouis linguis*. Act. 2, 4. *(eperunt loqui alijs linguis*. Prætereà ex 2. capite Actorum constat eos alijs linguis, quàm *Græca*, *Hebraica* & *Latina* locutos esse. Versu enim 9. dicit Lucas, *Parthi & Medi, & Elameta, & qui incolunt Mesopotamiam, Iudeamq̃, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphiliam, Egyptum, & partes Libya, quæ est secundum Cyrenen, & aduenæ Romani, tum Iudæi, tum Præselyti, Cretes & Arabes audimus eos loquētes nostris linguis magnifica Dei facta*. Deinde licet Deus tantum vnica lingua Canaan in Veteri Testamento cultus sit, tamen prædixerunt Prophetæ, omnes linguas Deum adoraturas esse, hoc est, quemlibet populum Deum in lingua sua culturum esse, Esa. 66, 18. *Tempus veniet, vt congregem omnes gentes, & linguas, venientq̃, & videbunt gloriam meam*. Dan. 7, 14. *Omnesq̃ populi loquitur de regno Christi, tribus & lingue ei seruient*. Zach. 8. 23. *In diebus illis erit, quũ apprehendent decem viri, ex omnibus linguis earum gentium, apprehendent, inquam, oram viri Iudæi, dicendo, ibi*

mus vobiscum. Hoc autem in Nouo Testamento impletum esse docent sacræ literæ, & adhuc impleri testatur experientia. Huc accedit manifestum siue mandatum, siue vaticinium Veteris Testamenti esse, vt quælibet lingua Deum adoret, Roman. 14, 11. *Omnis lingua confitebitur Deo.* Phil. 2, 11. *Omnisq; lingua confiteatur Dominum esse Iesum Christum.* Poitremò ne reò quidem in Sacris literis est, quod debeamus Deum *grauissima & antiquissima* siue *amplissima* lingua adorare. Sed scriptura dicit *veros adoratores adorare Patrem in Spiritu & veritate,* Iohan. 4, 23. Ex his, vt existimo, satis constat, Maiorem esse falsam. Nunc respondeo ad minorem, & dico eam esse simpliciter falsam, si de tribus linguis communiter intelligitur. Hebræa enim non est communissima, neque Latina antiquissima. Deinde minor est trimēbris. 1. *antiquissima.* 2. *grauissima.* 3. *amplissima.* Antiquitatem, vt existimo, tribuunt Hebrææ, grauitatem Latinæ, amplitudinem Græcæ. Sed hæc non sunt simpliciter vera. Hebræam linguam concedimus quidem esse antiquissimam. Sed quid hoc ad rem. Si propterea Sacra publica hebræa lingua fieri debet, errant Veteres, q̄ in ijs *Egyptiaca, Armenica, Dalmatica, Syrica, Persica, Ethiopica, & alijs innumerabilibus linguis* vsi sunt. Græca lingua tempore Apostolorum in multis locis fuit quidem amplissima, sed nunc non est. Ergo si Sacra publica olim propter amplitudinem græcæ linguæ græcè fiebant, nunc tamen id fieri non debet, nam nunc non est tã ampla. Imò nunc nullus populus est, qui græca lingua loquitur, quod & de latina rectè dici potest. Vnde proba.

probabiliter sic concludo. Si olim in multis locis
 Sacra fiebant *græca lingua*, quæ erat communissima,
 idque tantum propter amplitudinem linguæ. Sequi-
 tur lanè Sacra publica nõ debere fieri ijs linguis, quæ
 apud nullum populum vsitatæ sunt. Sed primum.
 Ergo secundum. Inde rursus infero. Sacra publica nõ
 debent ijs linguis fieri, quæ apud nullum populum
 in vsu sunt. Sed *Hebræa, Græca & Latina* nunc apud
 nullum populum in vsu sunt, Ergo sacra publica nõ
 debent latina & græca lingua fieri. Hoc argumen-
 tum Bellarmine multò est probabilius. Docet enim
 experientia Apostolos & Patres in primitiua eccle-
 sia nunquam administrasse sacra publica ea lingua,
 quæ profus in desuetudinem venerat, & nusquam
 in vsu erat. Ergo illud & hoc tempore fieri non de-
 bet. Deinde si sacra publica debent communissima
 lingua fieri, sequitur ea *Sclauonica* fieri debere, hodie
 enim omnes peregrinatores, testantur nullam lin-
 guam esse *Sclauonica* ampliolem. Quod si non con-
 cedis Bellarmine, manifestum est *amplitudinem* non
 esse idoneum medium, propter quod Sacra in hac
 vel illa lingua fieri debent. Quod autem ad *grauita-*
tem attinet, ridiculum est. Vna enim lingua per se
 grauior non est quàm altera. Omnis n. grauitas in
 qualibet Lingua, siue in quolibet sermone, vel ex
 persona loquentis, vel à subiecta materia, vel de-
 nique ex elocutione proficiscitur. Quin hæ tres lin-
 guæ nunc sunt *barbara*, Barbarum enim, quod ne-
 mo intelligit. Ouidius de ponto, *Barbarus hic ego*
sum, & non intelligor ulli. Et tamen Ouidius optimè
 locutus est latinè. Anacharsis dicebat *Athenienses*

in Scythia barbaros esse. Et tamen Athenienses nō tantum græcè, sed etiam Atticè loquebantur. Paulus. 1. Cor. 14. 11. *Nisi sciuerō vim vocis, ero ei, qui loquitur, barbarus, & ille apud me barbarus erit.* Hieronym. in 14. c. 1. ad Cor. *Omnis sermo qui non intelligitur, barbarus.* At has tres linguas nemo intelligit, nisi qui eas in scholis didicit. Tres igitur hæ linguæ sunt omnibus hominibus, paucis exceptis, qui eas in scholis didicerunt, barbaræ, tantum abest, vt sint grauissimæ & amplissimæ. Quod igitur Papistæ ignota lingua sacra faciunt, simile habet cum *Heracleone*, ipse enim *inuisitata & ignota vocabula usurpabat, vt auditores percelleret*, Aug. de hæresibus cap. 16. & Epiphani. hæ. 36. Nullum autem mandatum est de ea re in sacris literis. Deinde Liturgia latina sæpè *Barbara est, & inepta.* In laudem Sanct. Virginis, *Cuius dominus humilitatem respiciens Angelo annuntiante concepit Redemptorem Mundi.* Atque hæc est illa grauitas latini sermonis in sacris papisticis. Præterea sacrificuli sæpè sunt istius Linguæ imperitissimi, neque hoc tantum nostro sæculo, sed apud Veteres etiam. Zachariæ n. tempore Sacrificulus baptizauerat puerum his verbis: *Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Sp. Sancta.* de consecratio. dist. 4. C. Retulerunt. Ex quo colligere potest quilibet, quàm sint auditores huius linguæ periti, & quem fructum ex Latina lingua percipiant, præsertim cum tales habeant doctores. Imperator Caligula in quodam conuiuio apponebat aureos panes, quo spectaculo oculos conuiuarum perstringebat, famem non sedabat. Eodem modo Papistæ in sacris publicis, proijciunt *ignota & incognita verba*: atque
ita

ita auditores pcellūt sæpè, & quasi obstupesciūt, sed eos æquè indoctos atq; imperitos à se dimittunt, atq; accesserant. Atque hæc de secundo argumēto.

Tertium argumentum. *Quia Iudæi à tempore Esaiæ legerunt Scripturam lingua ignota, & sacra publica administrarunt ignota lingua.*

Quemadmodum factum est in Ecclesia Iudaica, à tempore Esaiæ vsque ad Christum, ita in Ecclesia Christiana fieri debet. Sed in Ecclesia Iudæa à tempore Esaiæ ad Christum Scriptura lecta fuit ignota lingua, & sacra publica administrata sunt lingua ignota. Ergo & hoc tempore ita fieri debet.

Nos primùm negamus maiorem. Nam non quicquid factum est in Ecclesia Iudaica, obseruari debet in Ecclesia Christiana, alioquin & externa sacrificia Deo offerre deberemus, idque Hierosolymæ, & verbum Dei hebraica lingua in Ecclesia legi, sacra item publica hebraica Lingua in Ecclesia fieri deberent, & multa alia. Deinde & minor falsa est. Tempore enim Esdræ verbum Dei non in lingua ignota, sed in lingua cognita prælectum fuit. Neh. 8.2. *Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum, cunctisque qui poterāt intelligere. & Neh. 8.3. Et legit in ea ante plateam, qua erat ante portam aquarum, à luce ipsa vsque ad meridiem, coram viris & mulieribus & intelligentibus, & aures totius populi erant ad librum Legis. Dicit populum intellexisse, & aures populi ad legem intentas esse, vnde apparet verbum illis non ignota, sed cognita lingua prælectum esse. Neh. 8.8. Et legerunt in libro Legis Dei distinctè, & aperte ad intelligendum*

telligendum, & intellexerunt cum legeretur. Si Iudæi intellexerunt legem Dei, cum legeretur, nihil fuit illis ignota & peregrina lingua prælectum. Sed primum, ergo secundum. Itaque sic colligere liceret, *Quemadmodum factum est in Iudaica Ecclesia, ita & in Christiana fieri debet.*

Sed in Iudaica Ecclesia prælegit Esdras populo verbum Dei lingua omnibus nota, Sacra item publica lingua omnibus nota administrata fuit. Ergo & in Christiana ecclesia verbū Dei nota lingua & sacra publica eadem lingua celebrari debent.

Maiorem posuit Bellarminus. Minor ex allegatis testimonijs est manifesta. Atque hæc sufficerent, ad hoc tertium Argumentum. Sed quoniam Bellarmino libuit minorem aliquot paralogismis probare, nos eos examinabimus. Prima probatio eius est: *Quia Esdras & Leuitæ explicuerunt populo legem, Neh. 8. v. 7. & 9.* Respondeo duplicem esse interpretationem, vnam verborum, alteram rerum siue sensus. Esdras autem interpretatus est eis Legem, non quoad verba, sed quoad sensum. Simile fecit Christus, Lucæ 24, 27. *Et incipiens à Mose & à Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, qua de se scripta erant.* Eodem modo interpretatus est Philippus Scripturam Eunuchæ, Act. 8, 35. Manifestum enim est Eunuchum verba intellexisse, quærebat enim ex Philippo, *an Propheta de se, an verò de alio loqueretur.* Eodem modo Iudæi intelligebant verba Legis, sed sensum non assequerantur, hunc aperuit illis Esdras. Secunda probatio minoris est. *Quia scriptura eo tempore legebatur hebraicè,*

hebraicè, & sacra publica fiebant hebraicè. Populus autem non intelligebat hebraicè, hoc probat quia tempore Christi multa peregrina verba, vt *Abba*, *Thalisa*, *Kumi*, *Hakeldama*, *Golgotha*, & similia in Linguam hebraicam irreperunt. Argumentum tale est.

In quorum linguam aliquot peregrinæ voces irreperunt, illi suam linguam profus ignorant. Sed in Iudaicam Linguam aliquot peregrinæ voces irreperunt, Ergo Iudæi suam linguam profus ignorabant.

Non argumentum hoc est Bellarmine, sed puerilis coniectura. In *Frisicam* enim linguam irreperunt multa *Flandrica* verba, & tamen Frisij intelligunt maternam linguam. In *Flandricam* Linguam irreperunt multa *Gallica* verba, & tamen Flandri intelligunt maternam Linguam. In *Saxonicam* Linguam irreperunt multa *Misnica* verba, & tamen Saxones intelligunt maternam linguam. Eodem modo & Hebræa Lingua propter quasdam peregrinas voces Iudæis profus cognita esse non desijt, Nehe. 13, 24. *Et filij eorum partim loquebatur Asdodicè, & nesciebant loqui Iudaicè.* Vnde necessariò colligi potest, eos qui non habebant matres Asdodicas, non locutos esse Asdodicè, sed Iudaicè. Deinde Aggæus, Zacharias & Maláchias post captiuitatem non scripserunt Iudaicè, si ea lingua profus ignota fuisset. Sed neque tempore Christi Iudaica Lingua erat Iudæis incognita, Luca 4, 17. *Christus accepit Prophetam Esaiam*, & explicuit in Synagoga. Hanc lectionem & explicationem intellectam esse à populo constat ex versu 22. eiusdem capituli, & omnes

*testimonium ei, dabant, & admirabantur super sermonibus
 plenis gratia, qui procedebant ex ore ipsius. hoc enim fa-
 cere non potuerunt nisi & lectionem & explicatio-
 nem intellexissent. Siue igitur Christus Iudaicè fue-
 rit locutus, siue non; sanè peregrina & ignota lingua
 locutus non est, Ioh. 5, 39. Vos scrutamini Scripturas,
 quia videmini vobis in ipsis vitam aeternam habere. Num-
 ne Scripturam lingua ignota scrutari potuerunt? &
 ne Bellarminus regerat, hic tantùm doctores nota-
 ri, constat ex vers. 10. 16. & 18, eiusdem capituli Chri-
 stum Iudeos, hoc est, ipsum populum alloqui. Act. 17, 11.
 Fuerunt hi generosiores ys, qui erant Thessalonice, ut qui re-
 ceperint sermonem cum omni alacritate, quotidie scrutan-
 tes scripturas, an hac ita se haberent. Sed Beroenses scri-
 pturam lingua incognita scrutari, & conciones Pau-
 li ad eam examinare non potuerunt. Siue igitur Pau-
 lus hebraica, siue alia lingua concionatus sit, Siue i-
 tem Beroenses hebraica, siue alia lingua Scripturam
 scrutati sint, manifestum est illud ignota Lingua fa-
 ctum non esse. Quod autem Bellarminus dicit scri-
 pturam eo tempore, tantùm hebraicè in Synagogis
 lectam esse, hoc neque nego, neque affirmo, verisi-
 mile tamen esse videtur. Verùm quod addit Iudæos
 à tempore Esdræ vsque ad ætatem Christi, & deinde
 prorsus ignorasse linguam hebræam, illud falsum es-
 se partim ex illis quæ dixi, partim ex jis quæ adhuc
 dicam, manifestum erit. Paulus Act. 21, 40. ad popu-
 lum verba fecit lingua hebraica. Hoc à populo in-
 tellectum esse cõstat ex sequentibus. Cap. 22, 2, *Qui
 audissent autem eum hebraa lingua ipsos alloqui, magis pra-
 buerunt silentium. Nùmne ignota lingua eos ita at-
 tentos**

tentos reddere potuit? & vt omnis tergiuersandi materia tollatur. Paulus cùm diceret se ad Gentes mitti, versu 21. eiusdem capituli, *tum susulerunt vocem, & clamauerunt, tollatur de terra homo talis, &c.* Quis igitur negabit eos Pauli sermonem intellexisse? Christus item allocutus est Paulum *lingua hebraica.* Acto. 26, 14. Et hoc Paulus intellexit. Ergo quod Bellarminus dicit Linguam hebræam Iudæis eo tempore prorsus incognitam fuisse, verum non est. Interea non negamus linguam hebræam eo tempore nonnihil corruptam fuisse. Sed licet Iudæi tum non purè loquebantur, tamen lingua hebræa eo tempore prorsus abolita non erat, neque ad eò corrupta, quin Iudæi verbum Dei purè hebraicè scriptum intelligerent, Tertia probatio Minoris est, Quia Pharisei dicunt *turbam non nouisse legem.* Ioh. 7, 48. Hic meritò quis in Bellarmino iudicium desideraret. Quæstio enim est, an scriptura in sacris publicis Vernacula, id est, cognita lingua legi debeat? Nos aimus. Papistæ negant, & probant suam sententiam, quia *Iudæi prælegerunt scripturam lingua ignota in publicis sacris.* hoc rursus probant, quia *turba ignorat legem.* At hæc turba dicebat *hic est Propheta,* Iohan. 7, 40. &, *hic est Christus,* Iohan. 7, 41. Num verò ille legem ignoret, qui Christum agnoscit & recipit, iudicet Bellarminus. Deinde Pharisei ex æmulatione calumniabantur, & probris afficiebant Christum, altoque supercilio contemnebant, imò condemnabāt eos omnes, qui Christum recipiebant. Iohan. 7. 49. *turba hæc est execrabilis.* Non igitur hinc ritè collegeris, Iudæos eo tempore legisse scripturam in publicis sacris lingua

ignota: sed rectè collegeris doctores Phariseos fuisse supbos, & præsupbia turbâ immeritò contèplisse. Præterea vide Bellarmine, an vos Iesuitæ non eodè modo faciatis. Ipsi e quidem ex æmulatione calumniamini, & probris afficitis puram doctrinam, & cõtēmnitis eos vt *indoctos, imperitos, bardos, stupidos*, hoc est, vt *legem ignorantés*, imò condemnatis eos vt *Hæreticos*, hoc est, vt *execrabiles*, qui eam recipiunt, atque ita reliquis omnibus contemptis, vobis solis scientiæ clauem arrogatis. Sed terreat vos illud Augustini, *Idiotæ & simplices cœlum rapiunt, nos autem docti cœ scientiis nostris ad inferna demergimur*. Atque hæc de tertio argumento.

Quartum argumentum. *Quia Iudæi etiam hoc tempore legunt Scripturam ignota lingua in Synagogis suis.*

Quod faciunt Iudæi in suis synagogis, hoc etiam Christiani in suis Ecclesijs facere debent. Sed Iudæi in synagogis suis legunt scripturam, & faciunt sacra lingua ignota. Ergo & Christiani scripturam ignota lingua legere, & sacra publica ignota lingua administrare debent.

Nos negamus Maiorem. Non enim quicquid faciunt Iudæi in sua synagoga, illud Christiani facere debent in Ecclesia. Iudæi n. *negant Christum* in suis Synagogis, & multa alia faciunt, à quibus Christiani debent abstinere. Ergo maior vera non est, & ob eâ causam conclusio vera esse non potest. Deinde quia Iudæi legunt scripturam in suis synagogis lingua ignota; idèd tam pauci ad Christum conuertuntur. Equidem si scripturam legerèt lingua cognita, plures ad Christum conuerterentur. Dum igitur & vos
sacra

sacra publica ignota lingua administratis, & Scripturam ignota Lingua in publicis sacris legitis, possetne inde quis meritò inferre, vos nolle, vt populus erudiatur, sed velle, vt in crassa ignorantia detineatur. Cæterùm hoc argumentum ostendit Papisticæ Theologiæ paupertatem, non enim à Iudæorum Christum negantium exemplo, contra nos disputarent, si alia argumenta essent in promptu. Atque hæc de 4. argumento.

Quintum argumentum. Quia Scriptura debet tantum ijs Linguis legi, quibus scripta est, & Sacra publica ijsdem Linguis tantum administrari debent.

In quibus Linguis scriptura originaliter scripta est, in ijs tantum legi, & Sacra publica tantum in ijsdem administrari debent. Sed Scriptura originaliter scripta est lingua Hebræa, Græca & Latina. Ergo scriptura tantum in his tribus Linguis legi, & sacra publica in ijsdem administrari debent.

Respondemus neque maiorem neque minorem veram esse. Ac primùm maior vera non est. Scriptura enim lingua Syriaca, Ægyptiaca, Æthiopica, Arabica, Armenica, Sclauonica, Anglica, & alijs Linguis originaliter scripta non fuit, & tamen in eas Linguas, imò in omnes, tempore primitiue Ecclesiæ, quemadmodum antè docui, versa fuit. idque nullam aliam ob causam, quam vt ab omnib⁹ intelligeret, & ab omnibus legi posset. Quod sanè neq; antiq; Apostoli, neq; Episcopi tollerassent, si iudicassent impiu esse, vt sacra scriptura Lingua cognita legeretur. Sequeret n. totam

tam primitiuam Ecclesiam errasse. Deinde si scriptura tantum his tribus linguis legi & exsistere debet, tum Papa Romanus non habet potestatem concedendi, ut in alias linguas vertatur, & in iisdem legatur. Quod enim simpliciter impium est, hoc Papa Romanus concedere neque potest, neque debet, & contra, si Papa concedere potest, ut aliqui Scripturam in alias Linguas vertant, & in ijs legant, tum hoc argumentum non est idoneum, ad ostendendum scripturam in notis Linguis neque exsistere, neque legi debere. Atque hoc de Maiore. Nunc ad minorem, quam etiam falsam esse affirmamus. Nihil enim in Veteri vel in Nouo Testamento originaliter scriptum est *latine*. De Veteri Testamento certum est, omnes enim libri Veteris Testamenti originaliter scripti sunt *hebraice*. Quod ad Nouum Testamentum attinet, eius omnes libros vel *hebraice* vel *græcè* scriptos esse, præter *Euangelium Marci*, concedit Bellarminus. Contendit autem solum Marcum originaliter scripsisse *Latine*. Hoc probat tribus testibus. Primus testis est Damasus in *vita Petri*. Sed Damasus tantum dicit *Petrum scripsisse duas Epistolas, quæ catholica ac canonica appellantur, & Euangelium Marci, quia Marcus auditor eius fuit, & filius à Baptismo*. Post omnem quatuor *Euangeliorum fontem, quæ ad interrogationem, & testimonio eius (hoc est Petri) firmata sunt, dum alius græcè, alius hebraice, alius latine consonent, tamen eius testimonio sunt firmata*. Quod autem Marcus *latine* scripserit, ne quidem apud Damasum. Deinde Damasus iste, & reliquæ omnes decretales Epistolæ, quæ in Tomis conciliorum existant, sunt ridiculæ, ineptæ & falsæ, de reliquis dicemus

mus suo tempore, nunc de Damaso. Dicit *Petrum esse ingressum in urbem Romam Nerone (Cesare. Nero cœpit regnare anno Christi (sequor Functium) quinquagesimo septimo, hoc est, vicesimo tertio anno post passionem Domini. Deinde Petrus secundum eundem Damasum sedit Roma annis 25. hoc est, vsque ad annũ quadragesimum nonum, post passionem Domini. At idem Damasus dicit eum trucidatum esse Roma, anno tricesimo octavo post passionem Domini. Quod si verum est, tũ Petrus sedit Romæ decẽ integros annos, postq̃ mortuus erat. Deinde Damasus dicit Petrum venisse in urbem Romã Nerone Cesare, intelligatur hoc de primo anno Neronis, & paulò post dicit eum Roma fuisse temporibus Tiberij, Gaj, Claudij & Neronis. Si hoc intelligis vel de vltimo anno imperij Tiberij, sequitur eum octodecim annis fuisse Romæ (tot enim interfunt inter exitum Tiberij & principium Neronis) priusquam Romam venit. Præterea Damasus dicit Petrum septem annis sedisse Antiochia. Quos annos si inchoabis à passione Domini, sequitur eum duob' annis post mortem Tiberij sedisse Antiochię. Dominus enim quinto anno ante mortem Tiberij passus est. Idem Damasus dicit eum temporibus Tiberij sedisse Romæ. Quæ si vera sunt, sequitur Petrum bicorporem fuisse, & Romæ, atque Antiochię simul & eodem tempore sedisse. Denique Damasus dicit Petrum firmasse quatuor Evangelia suo testimonio. Quod si verum est, sequitur eum vixisse post Euangelium à Iohanne æditum. Sed Iohannes scripsit Euangelium post exortam Cerinthi & Hebionitarũ hæresin. Irenæus lib. 3. capite 11. Hieronymus in præfat. ad Matth.*

& in catalog. viror. illust. C. Iohannes. Hieronym. Tom. 3. fol. 16, 6. Cerinthi verò & Hebionis hæresis exorta sunt anno Dom. (sequor Funciû) nonagesimo quinto, hoc est, anno sexagesimo primo post resurrectionem Domini. Idem Damasus dicit, *Petrum tricesimo octavo anno post passionem Domini trucidatum esse.* Quæ omnia si vera sunt, sequitur, Petrum tricesimo primo anno postquam mortuus erat, aliorum Euangelia approbasse. Deinde Damasus dicit, *Petrum sedisse primò in Cathedra Episcopatus Antiochie.* Sed Hieronymus testatur, *Marcum esse primum Episcopum Antiochie,* in præfat. Comment. ad Matth. & in Catalogo virorum illustrium. C. Marcus, & in præfat. in Marcum. Conciliet qui potest. Postremò Damasus docet, *Petrum venisse Romam Nerone Casare, & ibi sedisse annis 25.* Reliqui autem Scriptores testantur, Petrum trucidatum esse anno ultimo Neronis. At Nero tantum regnavit annis 13. Quæ si vera sunt, tum Nero 12. annis post mortem suam trucidavit Petrum. Denique Damasus dicit, *eum Nerone Casare venisse Romam,* sed Eusebius affirmat, *eum secundo anno Claudij illuc venisse.* Ex his apparet quantum sit tribuendum huic personato Damaso. De reliquis idem iudico. Nisi igitur Bellarminus meliores auctores producere potest, incerta relinquitur eius assertio, qua asseuerat *Marci Euangelium Latine scriptum esse.* Sed nunc indubitatis testibus ostendam nullum librum Novi Testamenti scriptum esse originaliter latinè. Patres enim vnanimiter affirmant omnes libros Novi Testamenti, præter Euangelium Matthæi & Epistolam ad Hebræos scriptos esse

esse Græcè. Hos autem duos Hebraicè. Augustinus libro 1. de consensu Euangelistarum capite 2. *Horum sanè quatuor, inquit, solus Matthæus hebræo scripsisse perhibetur eloquio, ceteri græco.* Hieronymus præfat. in Nouum Testamentum ad Damasum. *Nouum, inquit, Testamentum Græcum esse non est dubium, excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Iudæa Euangelium Christi hebræis literis edidit.* & hæc est communis omnium doctorum sententia. Manifestum igitur neminè ex Scriptoribus N.T. scripsisse latinè. Ac proinde si sacra Scriptura non debet alia Lingua legi, quàm qua scripta est, sequitur eam latina Lingua legi non debere. Item si sacra publica non alia lingua celebrari debent, quàm qua sacra Scriptura scripta est. Sequitur ea Lingua latina celebrari non debere. Disputo enim in hunc modum.

Quibus linguis Scriptura originaliter scripta est, ijs tantùm legi, & sacra publica ijsdem tantùm celebrari debent. Sed hebræa & græca lingua tantùm Scriptura originaliter scripta est. Ergò Scriptura his tantùm duabus linguis legi, & iisdem sacra publica administrari debent.

Maior est posita à Bellarmino, minor vnanimi veterum testimonio, & omnium doctorum consensu confirmatur. Viderit Bellarminus quid sit ad hoc argumentum responsurus. Si hoc medium concludit, progredior in hunc modum.

Qua Lingua originaliter Scriptura scripta non est, in ea neque Scriptura legi, neque Sacra publica administrari debent. Sed *Lati-*
na lin-

na Lingua scriptura originaliter scripta non est. Ergo in latina lingua neque scriptura legi, neque sacra publica administrari debent,

Viderit Bellarminus quid sit responsurus ad hoc argumentum. Si autem scriptura latina lingua originaliter scripta non est, & tamen in ea legi, & sacra publica in eadem administrari possunt, nihil obstat quo minus & in Germanica, Gallica, Anglica, & in qualibet alia lingua idem fieri possit. Atque hæc ad Bellarmini paralogismum. Quod autem Scriptura tantum Hebræa & Græca lingua originaliter scripta est, non ideò factum est, ut nunc & ignota lingua legatur, & sacra publica ignota lingua administrantur. Sed longè alia causa est. Vetus enim Testamentum ideò Hebraicè scriptum est, ut ab omnibus Ecclesiæ membris intelligeretur. Quicumque enim ad Ecclesiam Iudaicam pertinebant, intelligebant Hebraicè. Omnes autem libri Veteris Testamenti sunt scripti Hebraicè. Ergo ab omnibus intelligi potuerunt. Quod cum ita sit, vides ipse quàm validum sit tuum argumentum. Sic enim argumentaris,

Sacra scriptura & publica sacra hebræa Lingua apud Hebræos scripta & facta sunt, ut ab omnibus intelligerentur. Ergo scriptura & sacra publica apud Christianos lingua omnibus ignota legi & celebrari debent.

Idem de Nouo Testamento dico. Cum enim Apostoli scriberent, Græca lingua serè omnibus gentibus cognita erat. Policarpus n. Romæ celebravit *Eucharistiam* græcè. Euseb. lib. 5. c. 24. Epiphanius Episcopus Cypri, docuit suos lingua græca. Parthi illustrunt

ferunt *Craffo lingua græca*. Plutarch. in Craffo, Origenes, Athanasius, Cyrillus Alexandria Episcopi docuerunt suos *græcè*. Alter Cyrillus Hierosolymæ docuit suos *græcè*. Hieronymus in *Prologo libro 2. ad Gala. Totus oriens*, inquit, *usus est sermone græco*. Vnde apparet linguam græcam penè per vniuersum terrarum orbem eo tempore diffusam fuisse. Hoc difertè docet Cicero pro Archia. Atque ideò Apostolos scripsisse *græcè*, vt vel ab omnibus, vel à pluribus intelligerentur. Vt sacra scriptura per orbem faciliùs seminari & in alias linguas transferri posset. Augustinus de doct. Christ. lib. 2. cap. 5. *Græca*, inquit, *lingua tum penè ab omnibus populis potuit intelligi*. Sed Apostoli scripserunt *græcè*. Ergo eorum scripta penè ab omnibus populis intelligi potuerunt. Hinc autem inferre, *nos debere scripturam ignota lingua legere, & sacra publica ignota lingua celebrare*, perinde est ac si dicas: Apostoli scripserunt *græcè*, vt ab omnibus, vel à pluribus intelligerentur: Ergo scriptura nunc debet legi lingua ignota, & sacra publica ignota lingua celebrari, vt à nemine intelligantur. Opus equidem acumine Chrysippeo ad talia argumenta refutanda.

Sextum argumentum, *Quia sacra scriptura nunc nõ debet alijs linguis legi, neque sacra publica alijs linguis administrari debent, quàm in primitiua Ecclesia factum est*.

Quibus linguis scriptura in primitiua Ecclesia legi, & sacra publica administrari solebant, iisdem & nunc tantùm legi & administrari debent. Sed scriptura in primitiua Ecclesia tantùm legebatur hebræa, græca & latina lingua

& Sacra publica tantum his tribus linguis administrabantur. Ergo & hoc tempore tantum illis tribus linguis scriptura legi, & sacra publica administrari debent.

Maiorem huius argumenti libenter admittimus, modò non de primo principio Ecclesiarum intelligatur. Iohannes enim Baptista, Christus & Apostoli in Iudæa, ante donum linguarum tantum prædicarunt *Lingua Iudaica*. hoc est manifestius, quàm ut probari debeat. Ergo si argumentum de eo tempore intelligi debet, tum neque maior neque minor vera est: Si autem argumentum intelligitur de eo seculo, quod Apostolorum ætatem secutum est, usque ad Augustini ætatem, aut circiter, tum maiorem libenter concedimus, & nisi idoneis testibus probare possimus, omnes populos in nativa lingua scripturam legisse, & sacra publica administrasse, æquum est, ut cum Papiæ verbum Dei ignota lingua legamus, & Sacra publica lingua omnibus incognita administremus. Priusquam verò aperiatur, quid antiquitas de hac re senserit, excutiemus minorem, & eam simpliciter negam^{us}. Bellarm. minorem probat duabus rationibus, quas examinabimus. Prima ratio est. Quia Aug. l. 2. de doct. Christ. cap. 11. dicit ad intelligentiam scripturarum, esse necessariam cognitionem tantum trium Linguarum, *Hebraicæ, Græcæ & Latine*. Argumentum tale:

Quæ Linguae sunt necessariae ad S. scripturarum cognitionem, in ijs tantum scriptura exstare & legi, ac sacra publica administrari debent. Sed hæ tres nempe Hebræa, Græca & Latina sunt tantum necessariae ad S. scripturarum cognitionem. Ergo
his

his tribus linguis tantum exstare scriptura & legi, & sacra publica administrari debent.

Huius paralogismi Maiorem concedimus, quæ n. linguæ sunt necessariæ ad sacrarum literarum cognitionem, ijs linguis S. scriptura legi, & exstare debet, nisi n. eis linguis exstet & legatur, intelligi non potest. Minorè verò profus negamus. Bellarm. eam probat ex Aug. loco citato. Verum Bellarmine, locum Augustini aut non inspexisti, aut non bona fide adduxisti. Non n. dicit Augustinus *omnibus hominibus simpliciter his tribus linguis, videlicet Hebræa, Græca & Latina opus esse ad scripturarum cognitionem. Sed dicit. Latina quidem Lingua homines, quos nunc instituendos suscepimus, & duabus alijs ad scripturam habent opus, Hebræa sc. & Græca, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit Latinorum Interpretum infinita varietas.* Vnde apparet omnes homines ad scripturam cognoscendam in primis opus habere, ut eam in cognita lingua legant, siue ea sit Latina, siue Gallica, siue Anglica, siue Germanica, siue alia aliqua lingua. Deinde ut præter eam linguam, in qua scripturam legunt, & Græcam & Hebræam linguam cognoscant. Nam ut *Latina lingue homines opus habent & Græcæ & Hebræicæ lingue cognitione, ita & Germanicæ & Gallicæ & Britannicæ & aliarum linguarum homines, ad scripturam cognoscendam præter Vernaculam linguam, & Hebræa & Græca lingua opus habent.* Hoc arg. & verum est, & ex Augustino commodè colligi potest. Quod en. latinæ linguæ hominibus opus est ad script. cognoscendam, hoc omniū linguarū ho-

minibus ad eam cognoscendam opus est. Sed Latinæ linguæ homines opus habuerunt ad scripturam cognoscendam, ut eam in *latina nativa* legerent, & ut præter latinam linguam intelligerent græcam & hebræam, ut exemplaribus variantibus possent eam sententiam eligere, quæ cum græcis hebræisque fontibus maximè congruit. Ergo & aliarum linguarum homines opus habent, primò ut scripturam legant in lingua Vernacula, deinde ut præter linguam Vernaculam intelligant græcam & hebræam linguam.

Hæc est genuina mens Augustini. Dicere autem: Latine linguæ homines opus habent græca & hebræa lingua ad scripturam cognoscendam, idque propter interpretationum latinarum varietatem. Ergo aliarum linguarum homines debent scripturam ignota lingua legere; Deo & hominibus illudere est. Deinde quemadmodum licitum fuit Latinis, ut legerent scripturam in latina lingua; ita etiam licitum est, ut Germani eam legant in lingua Germanica, & singulij populi in paterna & nativa lingua. Præterea Bellarmine ex hoc loco disce hebræum textum Veteris Testamenti, & Græcum Noui Testamenti esse authenticum.

Alii enim libri ad quos variæ & discrepantes versiones corrigi debent, sunt authentici. Sed Hebræi & Græci libri, &c. Ergo.

Deinde, si hoc est idoneum argumentum, tum sequitur sacram scripturam in nullam aliam linguam verti debere. Errat igitur Papa Romanus, dum contrarium

trarium dispensat. Quod enim illicitum est, in eo Papa dispensare non potest.

Secunda ratio est. *Quia nullus antiquus autor meminit ullius alterius versionis.*

Cuius rei apud antiquos scriptores mentio nulla fit, ea res nunquam existit. Sed Vernacularū versionum nulla mētio fit apud antiquos scriptores. Ergo nullæ vnquam vernaculæ versiones fuerunt.

Hoc argumentum est prorsus Iesuiticum. Nos & Maiorem & Minorem negamus, illam quia apud antiquos creationis scriptores, nulla fit mentio *creationis Angelorum*. Ergo dicere nullos Angelos creatos esse, nimis temerarium esset. Eodem modo etsi apud antiquos scriptores nulla mētio fieret Vernacularum versionum, tamen magna temeritas esset, pronunciare nullas vnquam Vernaculas versiones fuisse. Deinde & minor non tantum falsa est: sed magnam etiam antiquitatis imperitiam arguit. So- crates enim *lib. 4. cap. 33. hist. Ecclesi.* narrat Viphilam transtulisse sacras literas in *Gothicam* linguam. Beda in *hist. Angl. libro 1. capite 1.* facit mentionem *Anglicane* versionis. *Syriaca, Chaldaica, Ethiopica, Arabica, Egyptiaca* versionis vestigia adhuc exstant, Hæ autem omnes tam antiquæ sunt, vt plerique docti testentur eas ipso Apostolorum tempore existisse. Hæc ad Minoris falsitatem ostendendam sufficient. Cū igitur neq; Maior neq; Minor vera sit, sequitur cōclusionē verā esse nō posse. Hoc igitur argumentum in aduersarios nostros retorquemus, & dicimus Vernaculas versiones, earumque lectiones in primi-

tiua Ecclesia licitas fuisse. Ergo & nunc licitas esse. Nam quod in primitiua licuit ecclesia, hoc & nunc illicitum non est. Sed in primitiua ecclesia licuit sacras scripturas in *Syriacam, Egyptiacam, Ethiopicam, Arabicam, Chaldaicam, Anglicam, Gothicam, Frisicam*, & in alias Vernaculas linguas vertere, & in iisdem linguis legere, licuit & in illis sacra publica administrare. Ergo illud nunc illicitum esse non potest. Maior est Bellarmini, ac proinde ab eo negari non potest. Minorem probant prædicta exempla. Gothi enim legerunt scripturam in lingua Vernacula, idem fecerunt Angli. Syriaca translatio tota adhuc exstat, & Chaldaea. In Syriaca ecclesia etiam hoc tempore sacra publica administrari lingua Syriaca testatur Tremell. *in præf. Syriac. Test. Arabica* versionis multi libri adhuc exstant. Sanè doctissimus vir & Orientalium linguarum peritissimus *Franciscus Iunius* aliquos libros *Novi Testamenti* ex *Arabica* lingua vertit in Latinam. *Guillelmus Postellus* dicit se vidisse *Euangelia* lingua *Ethiopica*, in epistola ad *Ambrosium Theseum*. Ipse *Ambrosius Theseus* sæpè allegat *Indorum Psalterium*, quod à *Ioanne Potten* testatur caractere Syriaco editum esse. Ex *Armenicis* verò *Euangelis* integras sæpè paginas ad verbum recitat descriptas caractere Armenico, *Prophetarum* etiam testimonia & *Psalmodiarum* producit ex *autographis Dalmaticis*. Testaturq; *Chaldaeis & Syris* fuisse à *Leone decimo* (cuius tempore ille hæc scripsit) *permissum*, ut *Liturgiam* sua *Lingua* *Rome* celebrarent, in *introduc.* in *Chaldaicam, Syriacam, Armenicam*, & decem alias *Linguas*. Apud doctissimum virum *Franciscum Raphelingium*

phelingium Professore Hebraicæ linguæ in Academia Leidenſi exſtat *pentateuchum Moſis Lingua Perſica Hebraico charactere deſcriptum*, in quo ille (vt decus Belgicæ nobilitatis Philippus Marnixius ad me ſcripſit) dicit multas voces exiſtare, quæ ad Belgicam linguam quàm proximè accedunt. In Bibliotheca D. Hermanni Comitis de Nevvenar ſolet exiſtare liber vetuſtiſſimus, aureis argenteisque characteribus in papyro exaratus, continens vniuerſum *Novum Teſtamentum Lingua antiqua Friſonum*, vt idè Aldegundius me docuit. Ex hoc libro idem Aldegundius dicit ſe habere *deſcriptam orationem Dominicanam Friſico vel Saxonico antiquo charactere, qui non multum à Muſcovitico charactere differre, & ad Græcum accedere videtur*. Eius initium eſt: *Atta unſar thu in himina, waikmi namo thein, &cet. Ethiopicum & Aegyptiacum Pſalterium* his annis in lucem reduxit illud decus politionum literarum Ioſephus Scaliger. Armenios uſurpaſſe *Armenicâ verſionem* docet Sixtus Senenſis. *Bib. libro 8.* Sed & Dalmatæ uſurparunt *verſionem Dalmaticam*. Alphonſ. de Caſtro. lib. 3. capite 13. Eccius in Enchiridio. C. de Miſſa Latina. Eraſmus in Indice operum Hieronymi, quæ perierunt. Slauonica eccleſia uſurpauit *verſionem Slauonicam*. Auent Anal 1. 4. & vt vno verbo dicam, Singuli populi tempore primitiux eccleſiæ uſurparunt Scripturam in lingua Vernacula. Auguſtinus lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 5. dicit *Diuinam ſcripturam per varias Interpretum Linguas longè latè que diſfuſam innotuiſſe*. Chryſoſtomus homilia 1. in Ioh. dicit *Syros, Aegyptios, Indos, Perſas, Ethiopas & alias*

innumeras gentes dogmata diuina in suam linguam translulisse, atque ita homines barbaros philosophari didicisse. Theodoret. libro 5. de corrigendis Græcorum affectibus. *Hebraici, inquit, libri non tantum in Græcum sermonem conuersi sunt: sed in Romanam quoque linguam, Ægyptiacam, Persicam, Indicam, Armenicam, Scythicam, atq; ad eam Sauromaticam, & ut semel dicam, in omnes linguas conuersi sunt, quibus nationes ad hunc usque diem vtuntur.* Num adhuc Bellarm. audebit dicere nullū veterē scriptorē alterius alicui⁹ versionis meminisse?

Sept. Argument. ab exemplo vniuersalis Ecclesiæ. Quod vniuersalis Ecclesia facit, hoc & nos facere debemus. Sed vniuersalis Ecclesia semper legit scripturam lingua Latina, Græca & Hebræa, & in iisdem sua sacra administrauit. Ergo nos omnes debemus scripturam ignota lingua legere, & in eadem sacra publica administrare.

Respondemus hoc argumentum nihil concludere, sunt n. 4 termini. Minor n. debebat sic formari, Vniuersalis Ecclesia semper legit scripturam ignota lingua, & sacra publica administrauit semper ignota lingua. Deinde & minor est falsa, quemadmodum in superiore argumento demonstratum est. Imò ne maior quidem vera est. Non enim quicquid vniuersa Ecclesia facit, nos facere debem⁹. Nam cū Christus pateretur, vniuersalis Ecclesia erat vel apud summum Sacerdotem, & Iudæos; vel apud Apostolos; vel apud vtrosque: si apud Iudæos, tum verum est quod dixi, *Iudæi enim consultarunt contra Christum,* Matth. 26, 3. Si verò apud Apostolos, tum æquè verum est, quod dixi, *Apostoli enim omnes fugerunt à*
Christi-

Christo, Matth. 26, 56. Si denique apud utrosque Ecclesia fuit, tum etiam verum est quod dixi. Nam & Iudæi & Apostoli simul errarunt. Ergo non quicquid vniuersalis facit Ecclesia, nos facere debemus. Et nequis Apostolos præposterè excuset. Manifestum est eos in Christo offendisse, Matth. 26, 31. Eodem tempore Iudæi oppugnabant Christum, & eius discipulos: negabant omnes Christum esse verum Deum & redemptorem mundi. Si igitur apud eos fuit vniuersalis Ecclesia, errarunt in doctrina. Apostoli verò putabant Christum esse *Dominum terrenum, & eius regnum esse terrenum*, Acto. 1, 6. Si ergo penes hos fuit vniuersalis Ecclesia, errarunt etiam omnes in doctrina. Si penes utrosque fuit vniuersalis Ecclesia, idem sequetur. Manifestum igitur non quicquid facit vniuersalis Ecclesia, id nos facere debere. Cùm igitur in eo Argumento sint 4. termini, & ambæ præmissæ sint falsæ: sequitur conclusionem veram esse non posse. Hoc ad argumentum 7. sufficeret. Sed quoniam Bellarmino libuit utramque præmissam probare, age excutiamus etiam eius prosyllogismos. Ille igitur Maiorem probat auctoritate Augustini & Greg. Aug. epist. 118. *Contra id quod vniuersa facit Ecclesia disputare*, inquit, *insolentissima insania est*. Idem contra Donat. dist. 1. 4. c. 24, & Leo in sermo. de Ieiunio pentecost. *Id quod in vniuersa Ecclesia seruetur, si non possit assignari eius initium de Apostolica traditione, descendere, & sic semp fuisse merito creditur*. Arg. tale est: Quicquid dicit Aug. hoc verum est, sed Aug. dicit illud oib. homin. obseruandum esse, quod vniuersa Ecclesia docet. Ergo hoc ita fieri debet.

Maiorem refutat ipse Augustinus: dicit enim se in omnibus patrum scriptis ea arripere, *quæ cum sacris literis congruunt: quæ cum ijs non congruunt, reprobaro, & eandem libertatem alijs in suis scriptis concedit.* C. Neque. Dist. 9. C. Noli meis, C. negare, C. quis nesciat. eâdem. Hoc Papæ in sua decreta retulerunt. Ergo de omnibus patribus intelligendum. ac proinde de Leone idem dicere possumus. Sed conuertamus nunc argumentum in Bellarminum.

Quicquid facit vniuersa ecclesia, hoc nobis faciendû est. Sed vniuersa ecclesia legit scripturam lingua cognita, & administravit Sacra lingua cognita. Ergo & nunc scriptura legenda est lingua cognita, & sacra publica administranda sunt lingua cognita.

Maior est Bellarmini, ergo ab eo negari non potest, minor nota est ex argumento præcedente. Hæc de maiore. Nunc accedit Bellarminus ad minorem probandam, & enumeratione omnium populorum, ostendit in toto orbe scripturam tantum extitisse lingua *Latina, Græca & Hebræa.* Existimo Bellarminum hoc fecisse, non quod ita putarit, sed vt Geographicam quandam scientiam ostentaret, vel vt imperitorum oculos perstringeret.

Ac primùm dicit in toto Oriente in publico vsu fuisse tantum versionem Græcam, sed hoc falsum esse ostendimus argumento sexto, Syri enim vsi sunt versione *Syra, Arabes Arabica, Ægyptij Ægyptiaca, Chaldæi Chaldaica, Indi Indica,* singuli alij populi vsi sunt versionibus Vernaculis. Intereâ tamen non nego fuisse aliquos in *Syria, Ægypto, & reliquis Orientis*

Orientis Regionibus, qui Græca versione vsi sunt. Origenes enim, Athanasius & Cyrillus, Alexandriæ locuti & concionati sunt Græcè, sed Alexandrini Græcam Linguam intelligebant, Epiphanius docuit Cyprios lingua Græca, sed illi Græcam linguam intelligebant, ita & Parthi intellexerunt Græcè, Crassum enim *irriserunt sermone Græco*, ut est apud Plutarchum in vita Crassi. Quin & Nyseni Græcè sciuerunt, ut ex Gregorio, qui illorum Episcopus fuit, commodè intelligi potest. Ephesios sciuisse Græcè extra controuersiam pono, & ne remper se notam multis persequar, Cicero dicit in oratione pro Archia, *Græca ab omnibus Gentibus legi.* Cōrad. Hersbach. in Orat. de laude Græc. Lingu. dicit, *Græcam linguam in Cyprū, Rhodū, Cretam, Asiam minorem, Macedoniam, Epyrum, Mysiam, Illyrium, Thraciā, Dalmatiam, Syriam & Aegyptum esse ob Alexandri magni victoriam propagatam.* Vnde colligo eos, qui Græcam linguam sciuerunt, legisse scripturam lingua Græca, qui verò eam non sciuerunt, illos legisse scripturam lingua patria. Argumentum igitur tuum tale est:

Aliqui in Oriente non sciuerunt Græcè, sed aliqui in Oriente legerunt Scripturam lingua Græca, Ergo scriptura in linguas Vernaculas verti, & in ijs legi non debet, & sacra publica in ijs administrari non debent.

Hoc est topographicum illud Iesuitarum argumentum, & credibile est, hoc valdè placere Papistis, ante Bellarminum enim Hardingus eodem argumento vsus est, verùm cùm illud tam grauitè ab Iuello

Iuello esset refutatum, non debuit à Bellarmino resummi. Sed ad rem, si vis contra nos concludere Bellarmine, sic collige.

Græca lingua fuit in tota Oriente ignota. Sed Orientales legerunt scripturam lingua græca,
Ergo legerunt scripturam lingua ignota.

Deinde ex hoc infer, quod fecerunt Orientales, hoc & nos facere debemus, sed illi legerunt scripturam, lingua ignota. Ergo & nos idem facere debemus.

Atque istis argumentis fundata est vestra religio, Equidem non opus est, vt hæc Papistica argumenta refutentur, si verborum plumis nudantur, & syllogisticè tantùm proponuntur, hoc sufficit ad turpitudinem eorum patefaciendam. Perlustrato Oriente venit Bellarminus in Occidentem, & dicit omnes populos Occidentis legisse scripturam lingua Latina, sed hoc verum non est. Angli enim vsi sunt versione *Anglica*, Dalmatæ *Dalmatica*, Slauones & Bohæmi *Slauonica*. Frisij *Frisica*. Quin ipse Hardingus concedit *Russos* & *Musconos* legisse scripturam lingua *Russica*, & *Musconica*, vt cap. 6. ostensum est. Interea non negabo aliquos populos Occidentis legisse scripturam lingua Latina, sed & illi Latinè sciebant. Augustinus monet populum, vt non videat sacerdotes, si minus grammaticè loquatur. de catechizandis rudib. c. 9. quomodo ridebunt vitia Grammatica, nisi intelligant. Idem dicit, se Psalmum quendam Latino sermone composuisse, vt in vulgi & Idiotarum notitiam perueniret. l. 1. Retract. c. 20. Vnde apparet Latinam linguam in Africa tum fuisse Punica notioem. Idem dicit, hoc dicam vobis Latinè, quia non omnes nostis Punice. ser. 25. de verb.

verb. Apost. Vnde colligo illos qui punicè tantùm sciebant, legisse script. punicè, & fecisse sacra publica punicè. qui verò latinè sciebant, illi legerunt scripturam lingua Latina, & fecerunt sacra publica lingua Latina. Idem dicit *se Latinam linguam inter blandimenta nutricum didicisse*, l. i. confess. cap. 14. Hispani fortè etiam legerunt scripturam lingua Latina, sed illi sciebant latinè. Hispani enim plerique eam linguam didicerant, quia ea Ius dicebatur. *Syrabo libro 3.* De Gallia incertum est, qua lingua sacra administrauerint. Intereà tamen constat factum esse lingua nota. Nam cùm lector cui legendi eo die officium erat, deesset, turbatis Ministris, dum expectatur qui non aderat, *vnus ex circumstantibus sumpto Psalterio, quem primum versum inuenit, arripuit. Psalm. aut hie erat, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem tuam. Quo lecto populi clamor attollitur, & pars aduersa cõfunditur.* Seuerus Sulpi. in vita D. Martini. Vnde apparet populum script. intellexisse. Quomodo n. pars vna acclamaret, & pars altera cõfunderet, si neutra quicq̃ intelligeret? Argum. igitur Bellarm. tale: Aliqui populi Occid. nō sciuerūt latinè, & aliq̃ legerunt script. latinè, & fecerūt sacra latinè. Ergo nemo debet script. lingua Vernacula legere, neque sacra publ. lingua Vernacula administrare. Tātū n. ex Topogr. hac disputatiōe colligi potest, verū Bellarmine in hunc modū cõcludere debebas. Nullus populus Occid. sciuit latinè, & oēs populi Occid. legerūt script. latinè, & fecerūt sacra latinè. Ergo nemo debet script. in lingua Vernacula legere, neque sacra in lingua Vernacula facere.

Sed.

Sed vt antè monui, hæc argumenta tam putida sunt, vt refutatione opus non sit, nudasse sufficit.

Totum autem hoc argumentum retorqueo in Bellarminum.

Quod vniuersalis primitiua Ecclesia fecit, hoc nos facere debemus. Sed tota vniuersalis primitiua Ecclesia legit scripturam lingua nota, & sacra administrauit lingua nota. Ergo & nos idem facere debemus.

Maior illius argumèti est Bellarmini, minor probata est argumento sexto & septimo. Hæc ad Topographicum hoc argumentum sufficient.

Octauum argumentum. Quia facit ad vnitatem fidei seruandam, vt omnes populi vna Lingua scripturam legant, & faciant sacra, &c.

Quod facit ad fidei vnitatem seruandam, hoc nos conseruare debemus. Sed i scripturam legi vna lingua, & sacra publica administrari vna lingua, facit ad, &c. Ergo nos hoc conseruare debemus.

Minor huius Syllogismi est falsa, Veteres enim vsi sunt linguis varijs, & tamen conseruauerunt fidei vnitatem. Ergo & fidei vnitatem etiam nunc conseruari posset, etiam si varijs linguis vtamur. Atq; hoc ipsum docet experientia. Angli enim, Belgæ, Hungari, Poloni, Heluetij, Galli, Germani, Scoti, Dani vtuntur diuersis linguis, & tamen beneficio Dei fidei vnitatem hætenus conseruauerunt.

Nonum argumentum, quia nullam vtilitatem affert, scriptura in Vernacula lingua à plebe legi.

Quod nullam vtilitatem affert, hoc desiderare nõ debemus.

debemus, sed scripturam in Vernaculalingua à plebe legi, nullam vtilitatem affert. Ergo non debet hoc fieri.

Maiore prætermiffa negamus minorem. Nemo enim est tam idiota, quin aliquam vtilitatem ex facrarum scripturarum lectione confequatur, modo cum serio Dei timore ad earum lectionem accedat. Bellarminus probat minorem, & dicit, primam lectionis vtilitatem esse intellectum: populum autem legendo nihil intelligere, neque legendo proficere. Sed hoc falsum est. Omnes enim Patres hortantur populum ad scripturarum lectionem, & affirmant populum multum vtilitatis ex facrarum literarum lectione confequi. *Ioh. 5. & Act 17. Chry. in Mat. Homil. 2. & in ad Colloffenf. homilia 9. Idem de Lazaro, homil. 3. Origen. in Esaiam. homil. 2. Idem in Ios. hom. 20. Idem in Numc. homil. 27. Hieronymus in Nahum. cap. 3. Idem ad Colloff. 3. Augustinus in Psalmum 85. & in Psal. 93. Idem in De scala Paradysi. Idem ser. 1. fer. 6. post passionem Domini. Origenes inter cætera in Ios. hom. 20. Dicitur potest, scripturae sunt difficiles (inquit) at nihilominus, si eas legeris, profuerint tibi. Dominus enim Iesus si nos in scripturis occupatos inuenerit, & huiusmodi studijs vacantes, non solum ipse refici & pasci dignatur in nobis, verum etiam si has epulas viderit apud nos apparatus, patrem suum ad nos adducet. Deinde quod dicit Bellarminus Laicos prorsus nihil intelligere, hoc falsum est. atq; hoc malo Augustini, quam meis verbis explicare. Ille igitur serm. 1. fer. 6. post Dom. pass. Adhuc, inquit, bonum habemus solatium, diuinarum scripturarum lectionem, quia facrarum scripturarum lectio non parua cogit.*

tio est diuina beatitudinis. In his enim tanquam in speculo homo seipsum considerare potest, qualis sit, vel quò tendat. Lectio assidua purificat omnia, timorem Gehennae incutit, ad gaudia superna cor legentis inuestigat, lego instigat, Qui vult semper cum Deo esse, frequenter debet orare & legere. Nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur. cum legimus, Deus nobiscum loquitur.

Decimum argumentum, Quia scripturam à plebe in Vernacula lingua legi, damnum adfert.

Quod damnum adfert, illud expetere non debemus. Sed scripturam in Vernacula lingua legere damnum adfert. Ergo nemo debet scripturam in Vernacula lingua legere, eadèq; ratione scriptura in Vernacula lingua existare non debet.

Hoc argumentum est planè Iesuiticum, & dignum tanto auctore. Nos respondemus ad maiorem, illam veram esse, si per se intelligitur. Si autem per se & per accidens simul, tum ea est falsa. Euangelium enim, quod per se est odor vite, per accidens est odor mortis, 2. Cor. 2, 16. Christus qui per se est iustitia nostra, per accidens est Petra offendiculi, 1. Petr. 2, 8. non tamen propterea non expetendus. Deinde ad minorem dicimus eam per se falsam esse, Lex enim Iehoua perfecta est, conuertens animas. Testimonium Iehoua fidele est, sapientem efficiens paruulum. Præcepta Iehoua recta, letificantia cor. Præceptum Iehoua purum, illuminans oculos, Psalm. 19, 8. & talis est lectio Diuini verbi, vt argumento superiore probauimus. Si autem minor per accidens accipitur, tum illa quidem vera est, sed nihil sequitur, sunt enim quatuor termini.
Nam

Nam maior per se accipitur, minor per accidens. Scholæ vocant fallaciam accidentis. Quod autem verbum Delectum aliquibus mortem affert, fit vitio legentium, & non culpa ipsius verbi, eodē modo q̄ Christus est petra offensionis, non fit culpa Christi, sed culpa offendentium.

Vndecimum argumentum. Quia propter linguarum mutationes versiones Vernaculæ singulis ætatibus mutandæ essent.

Si oportet scripturas lingua vulgari publicè legere; oportet etiam singulis ætatibus mutare versiones. Sed hoc fieri non potest. Ergo neque illud.

Connexum Maioris probat, Quia linguæ vulgares singulis ætatibus mutantur. Horatius in arte.

Verborum vetus interit atas,

Et iuuenum ritu florent modo nata vigentq̄.

Nos respondemus connexum Maioris infirmum esse, & eius probationem nihil ad rem facere. Nam non integræ linguæ immutantur, sed tantum aliqua verba aliquando innouantur. Exemplo sunt omnes linguæ. Eadem enim est nunc Germanica lingua, quæ fuit tempore Lutheri. In Latina, Græca & Hebræa ling. hoc est manifestius. Politior n. est lingua Latina tēpore Ciceronis & Salustij, quàm tempore Plauti: tamē qui Salust. & Ciceronē p̄bè intelligit, ille & Plautum intelligit. de similibus est idem iudicium. Deinde quod ad verborum quorundam innouationem attinet, non desunt singulis ætatibus homines pij, & docti, qui in sua vernacula & patria lingua, pro verbo obsoleto vsitatum substituere possunt.

sunt. Quod autem Bellarminus dicit id præbiturū occasionem multis erroribus, fit per accidens. Verbū n. Dei in Vernaculas versum per se non affert errores, sed eos tollit & adimit, vt argumēto sup. est ostēsum. Deniq; quod dicit *Papam Rom. non posse de tam multis linguis indicare*. Inde non sequitur Bellarmine, versiones Vernac. esse abijciendas, sed Papā Rom. nō sufficere omnibus Ecclesijs, ac proinde non esse vniuersalem. Atque hæc de tuis argumentis contra versiones Vernaculas, & nisi possis fortiora argum. adducere, pronunciamus S. scripturā in oēs Vernac. linguas verti debere, vt ab omnibus intelligatur.

CAPVT VIII.

Status controuersia de Sacris publicis explicatur.

Bellarmini argumēta contra versiones Vernaculas refutauimus capite superiore, sequitur vt de precibus & sacris publicis disputemus. Priusquā verò ad disputationem ipsam accedemus; ostendemus, quis sit controuersia status. Principalis autem quæstio est; *Qua lingua sacra publica fieri debeant*. Papistæ dicunt, *illa non debere Vernacula, sed tantum Latina lingua fieri*. Nos contrā asserimus ea non debere Latina, sed Vernacula lingua celebrari. Hæ duæ sententiæ ex Diametro pugnant, Ergo simul veræ esse non possunt. Nos prius more nostro Bellarmini argumenta examinabimus. Deinde nostram sententiam immotis rationibus asseremus.

CAPVT IX.

Refutantur argumenta Bellarmini contra sacra Vernacula.

Statum

STatum controuersia explicuimus capite superiore, sequitur vt Bellarmini argumenta, quæ cōtra preces, cantiones, & cætera Vernacula sacra obiecit, expendamus. Verùm Bellarminus tota hac disputatione vsus est argumentis communibus, eaq; & ad Vernaculas versiones, ad earũ lectionẽ, & ad S. publica accommodauit. Illa autem refutauimus cap. 7. & ex omnibus illis tantũ vnum est, quod ad sacra peculiariter pertinet, quod excutiemus hoc cap. Est aut huiusmodi: Nos debemus latina lingua sacra facere, *quia illas est reliquis grauior & magis veneranda.* Argumentum tale.

Sacra publica debent graui & veneranda lingua fieri. Sed latina lingua est grauis & veneranda, Ergo debent latina lingua fieri.

Hoc argumentum tetigimus c. 7. argum. 2. Sed quoniam Bellarmino libuit illud reponere, afferemus ad illud diligentiorẽ solutionẽ. Ac primũ negamus maiorẽ. Apost. n. ex afflatu Spiritus varijs linguis loquebantur, Acto. 2. quo Sp. Sanctus significare voluit omnes linguas esse in Christo sanctificatas. Deinde Apostolus tollit discrimen inter Iudaũ, & Græcum, Barbarum & Schytam, Col. 3. 11. Malè igitur Papistæ inter illos distinguunt. Præterea cùm Papa & Cardinales nõ vellēt Methodio & Cyrill. cōcedere, vt pop. Dalmatico ser. erudirēt; Vox de cælo audita est, *Ois Spiritus laudet Dominũ, & omnis lingua confiteatur ei.* Aneas sylv. Bohem. hist. cap. 13. Et vt illa lingua tantum Barbara est, quæ non potest Deum laudare, Bed. in 1. ad Cor. c. 14. Ita & illa neq; grauis neq; veneranda est, quæ non potest Deũ adorare; reliquæ

omnes in Christo sanctificatæ sunt. Denique idem sensit primitiua Ecclesia. Nam vt inquit Origenes libro 8. contra Celsum. *Græci græcè Deum nominant, Romani latinè, & singuli item Vernacula lingua Deum precantur, & laudibus pro se quisque extollit. Ille enim qui est linguarum omnium Dominus, audit quavis lingua orantes, idq; non secus quàm si vnã vocem audiret, ex varijs linguis expressam. Deus enim cùm præsit machinã vniuersi, non est quasi vnus aliquis, qui linguam vel Græcam vel Barbaram sit sortitus, vt ceteras nesciat. Postremò Deus non est tanquam humanus princeps, vt nolit preces, nisi graui aliqua & polita lingua conceptas audire. Sed quisunque eum in spiritu & veritate inuocat, ille exauditur ab eo, Ioh. 4, 23. Hæc ad Maiorem. Deinde negamus & minorem. Latina enim lingua non est reliquis grauior, neque magis veneranda. hoc probauimus argumento secundo, cap. 8. Nunc addimus eam toti populo barbaram esse. Quã enim quisque linguam non agnoscit, illa ei Barbara est, 1. Cor. 14, 11. Nisi igitur sciuero vim vocis, ero ei, qui loquitur Barbarus, & qui loquitur, apud me Barbarus est. Hieronymus in 1. ad Corinth. 14. Omnis sermo qui non intelligitur, Barbarus iudicatur. Ouidius, Barbarus hic ego sum, & nõ intelligor vlli. Anacharsis, Schyta Athenis, & Atheniensis in Schytia est Barbarus. Sed ex toto populo nemo est, qui intelligit latinam linguam. Ergo toti populo est barbaram, imò nemo ex doctis eam intelligit, nisi in schola didicerit. Ergo omnibus hominibus, exceptis ijs, qui eam in scholis didicerunt, est barbaram. Cùm igitur neque Maior neque minor vera sit, sequitur conclusionem veram esse*

esse non posse. Hæc de argumentis Bellarmini, reliqua refutata sunt capite septimo.

CAPVT X.

Sacra publica debere Vernaculis linguis fieri.

ARgumenta Bellarmini contra sacra Vernacula refutauimus capite superiore: sequitur vt immotis argumentis ostendamus, sacra publica non debere ignotis, sed Vernaculis linguis fieri. Primum nostrū argumentum est, quia Deus hoc mandauit.

Quod Deus mandauit, hoc omnibus hominibus est faciendum, Sed Deus mandauit, vt preces & sacra publica nota lingua faciamus. Ergo preces & sacra publica nota lingua administrare debemus.

Maior citra omnem controuersiam vera est, Minorem ponit Apostolus, 1. Cor. cap. 14. 9. *Si incertū sonum tuba dederit, quis apparabitur ad bellum, ita & vos nisi per linguam bene significantem vocem edideritis, quomodo intelligetur, quod dicitur, eritis enim in aëra loquentes.* Hoc esse mandatum constat ex versu 37. *Quæ scribo vobis, sunt Domini mandata.* Bellarminus excipit, & dicit hic agi de exhortatione, & non de publicis officijs. Sed hoc falsum est. versu enim 14. scriptum est. *Si precer lingua, spiritus meus precatur, sed intelligentia mea est infructuosa. Quid est igitur precabor spiritu, sed precabor etiam intelligentia, psallam spiritu, sed psallam etiam intelligentia.* Hoc de precibus, cantionibus & gratiarum actionibus necessariò intelligitur, & primitiua Ecclesia hoc ita intellexit. Chryf. Theophyl. Ambros. ad dictum locum. Basil. quæst. 27 8. *disertè*

dicit, hoc de ijs intelligendum esse, qui lingua audientibus ignota orationes edunt. Cùm igitur Bellar. videret huius exceptionis infirmitatem, excogitauit aliam, videlicet hîc quidē agi de precibus & cantionibus, & gratiarum actionibus. Sed dicit, non esse necesse, vt omnes intelligant, sufficere n. vt ille qui locum idiota supplet & respondet, intelligat, vers. 16. Caterùm si benedixeris spiritu, quomodo is, qui supplet locum idiota, dicit Amen. Sed *καὶ πλεῖν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου*: non significat eum, qui locum idiotæ supplet; sed eū, q̄ sedet inter idiotas, h. e. ipsum idiotā. Hier. ad dictum locū, significat Laicum, qui nullo Ecclesiastico gradu fungitur. Chrysoctomus *ἰδιώτην δὲ λαϊκὸν λέγει*. Interpres vertit promissionem turbā. Eodem modo explicat Theoph. & Oecumenius ad dictū locū. & vt commodi⁹ intelligatur. Totus pop. olim respondebat, Amen. Iustin. in 2. Apologetico, *πᾶς ὁ λαὸς* inquit, *ἐπευφημοῖ ἀμήν*. Hier. in 2. Procemio ad Gal. *Tota Ecclesia instar tonitruu reboat Amen*. Vnde apparet hoc Papist. effugiū non satis tutū esse. Quod cū videret Bellar. excogitauit aliā exceptionē, videlicet hic quidem agi de precibus & cantionibus, non tamen de diuinis officijs, & hanc sententiā mordicus tuetur. Sed & hoc falsum est. v. n. 16. dicit se loqui de ijs precibus, ad quarū terminationē pop. acclamabat Amen. hoc aut nō fit nisi in pub. precib. siue diuinis officijs. Deinde v. 19. dicit se loqui de ijs precibus, cantionibus & gratiarū actionibus, que sūt in Ecclesia, illa aut ptinent ad pub. siue diuina officia. Prætereà oēs patres testātur totū pop. eo tempore in diuinis officijs publicè precatū esse, & cecinisse. Basil. hexam. hō. 4. *Virorū* inquit, *mulierū. puerorumq̄. Deo preces fundētiū, strepitū instar fluctus littora verberantis*

verberantis visum esse. Chry. in 2. ad Cor. 18. Cōmunes
 inquit, preces & a pop. & a sacerdote sūt, & oēs unā dicūt
 orationem. Bene precatur sacerdos pop. et bene precatur po-
 pulus sacerdoti. Idē ibidē. Et cum Spiritu tuo, quibus ver-
 bis pop. respōdet sacerdoti, nihil aliud est, inquit, quā ea quæ
 sunt Eucharistie, Cōmunia sunt oīa, neq; n. ille solus grā-
 tias agit, sed populus omnis. Nazianzenus in funeb. ora-
 tione Basilij. Valens Imperator, inquit, in Ecclesiam in-
 gressus, in qua Basilius predicabat, psalmodia fuit quasi to-
 nitru percussus. Clemens Alexandrinus Stromatum
 libro 7. In Orationibus quasi unam vocem communem
 habent, & unam mentem. Chry. in 2. ad Cor. hom. 13.
 Non modō sacerdos gratias agit Deo, sed populus etiam
 totus: quid autem miraris, quando sacerdotem & populum
 in precibus colloquentem vides? Basilius Epistola 63. ad
 Neocæsarienses. De nocte consurgit apud nos populus ad
 domum orationis, & in labore ac tribulatione, & assiduis
 lachrymis confitentes Deo, postremum surgentes ad oratio-
 nem & Psalmodiam perueniunt, & nunc bifariam dissi-
 alterna vicissitudine inter se psallunt, simul quidem medi-
 tationem oraculorū inde corroborantes, simul autē & at-
 tentionem, & cordis ab alijs rebus alienatam mentionem stu-
 bii parantes. Deinde uni permittentes auspicari cantū,
 reliqui subsonant, & sic in Psalmodia varietate, noctem
 sufferentes precibus intermixtis, die iam illucescente, omnes
 in commune, velut ex uno ore, & ex uno corde confessio-
 nis psalmum proferunt Domino, propria sui ipsorum v-
 nusquisq; verba pœnitentie facientes. Iustin. Martyr in 2.
 Apologet. Die qui Solis dicitur, omnes tum qui in oppidis
 tum qui in agris morantur, in unum convenimus, & ex
 Commen. Apost. & Prophetarum scriptis recitatur, quā-

tum licet. Deinde ubi desistit, qui recitat, antistes orationē
 habet, qua admonet adhortaturq; ad pulchrarum illarum
 rerum imitationem. Postea omnes vna surgimus ac proca-
 mmr. Postquam autem a precibus desistimus, profertur
 panis & vinum & aqua. Tum antistes similiter precatur,
 & gratias agit, quanta potest intentione, populusq; accla-
 mat, dicens, Amen, & ijs super quibus acta sunt gratia, v-
 nusquisq; participat. Si oppidanos & agrarios in vnu
 conuenire, & in isto conuentu scripturam sacram
 prælegere, eamque concionando explicare, deinde
 totum istum cœtum precari, in eoque cœnam Do-
 mini administrare, post cœnam gratias agere, popu-
 lum ad gratiarum actionem Amen acclamare, non
 sunt partes sacri, atque adeò non ipsa publica sacra,
 vel Diuinum officium in se continent; tùm non eru-
 bescam, cum Bellarmino dicere, Paulum non loqui
 hoc loco, de publico officio. Deinde Chrystosto-
 mus dicit, Paulum agere de ijs precibus, quarum fi-
 nis est in secula seculorum, & ad quas plebs respondet
 Amen. in 1. ad Cor. homilia 35. Excutiat Bellarmi-
 nus publicas preces, & doceat an ista clausula alibi,
 quàm in diuinis officijs inueniatur. Itē an plebeius
 ad vllas alias preces, quàm ad eas, quæ ad diuina of-
 ficia pertinent, Amen responderit. Porrò diuinum
 officium erat eo tempore latiùs diffusum, sparsumq;
 inter eos omnes, qui Spiritu Sancto afflati vellent
 aliquid, vel ad Dei laudem, vel ad populi ædificatio-
 nem in medium proferre. Atque hoc ipsum manus
 re ipsa vnum & idem erat. modo verò vocationis, &
 ordine proponendi distinctum. Primùm enim or-
 dinarij doctores docebant, deinde reliqui propone-
 bant,

bant, quod à Spiritu Sancto acceperant, neque quicquam proferebant, nisi quod vel ad doctrinam, vel ad Dei laudem pertinebat. Erat enim vel *Psalmus*, vel *doctrina*, vel *prophetia*, vel *reuelatio*, vel *benedictio*, vel *precatio*, vel *gratiarum actio*, quod ab ijs proferebatur, vt ex Paulo colligi potest. At hæc omnia nõ minus pertinent ad diuinas λειτουργίας; quàm illa quæ ab ordinarijs pastoribus proferebantur, imò erant patres τῶν θείων λειτουργίῶν. Et ob eam causam cum illa definerent, sermocinationes plebis & sacerdotis in veteribus liturgijs vsurpatæ in eorũ locum successerunt. Chrysostomus homilia 37. in 1. ad Corinth. Cælum, inquit, Ecclesiarum fuit, Spiritu cuncta administrante, cuncta Ecclesia capita moderante, afflatu suo unumquemque corripiente, nunc vero vestigia tantum illarum rerum tenemus. Duo loquimur aut tres, & seorsim quidem, & altero silente incipit alter: Verum hæc signa tantum sunt & monumenta rerum. Vbi igitur nos cepimus loqui, & cū Spiritu tuo plebs responderet: ita quondam se locutos significare volens. Manifestum igitur eas preces, cantiones, benedictiones, prophetias, gratiarum actiones, &c. de quibus Paulus loquitur, esse partes τῶν θείων λειτουργίῶν. Hoc cum videret Bellarminus, & tamẽ in sententia perseueraret, addidit aliquam probationem, & dicit. *Sacra publica tum administrata esse lingua Græca, & eam omnes Corinthios intellexisse. Ergo Apostolum non esse locutum de Sacris publicis.* Hoc potest in genere de omnibus sacris, vel in specie de sacris Corinthiacis intelligi. Si putat Bellarminus omnia sacra publica eo tempore Græcè celebrata esse, valdè errat. *Indos enim rem diuinã*

fecisse lingua Vernacula fatetur Eccius in locis communibus. Lyra & Thomas affirmant in primitiua Ecclesia commune officium vulgari lingua celebratum esse, in 1. ad Corinth. capite 14. Hieronymum preces publicas Dalmaticè faciendas curasse fatetur Eccius in locis communibus C. de Missa Latina. Preces publicas in primitiua Ecclesia lingua populari & vsitata necessario factas esse testatur Hardingus, articulo 3. §. 28. contra Iuellum. Ephremus Edessæ Diaconus erat Græcæ lingue ignarus, & Syra lingua utebatur. Theodoretus libro 4. capite 29. Ergo fecit sacra lingua Vernacula, id est, Syra. Idem composuit cantiones Syras, quæ in festis Martyrum decantarentur. Theodor. libro 4. ca. 29. In funere Paulæ, Psalm. Hebræo, Græco, Latino & Syro sermone cantatos esse narrat Hieronymus in Epitaphio Paulæ. Veteres in oblationibus & tractatibus, aliquando Hebræa, aliquando Syra lingua vsos fuisse testatur Ambrosius in 1. ad Corinth. capite 14. Basiliius cùm recensuisset, quomodo omnes simul precarentur, & psallerent, subiungit: Si nos propterea fugietis, fugietis Egyptios, fugietis vtriusq; Libyæ incolas, Thebanos, Palestinos, Arabas, Phœnices, Syros, & eos qui ad Euphratem habitant, & in summa omnes, apud quos communes vigilia, Psalmodie, & preces in honore sunt. Vnde apparet, omnes populos Vernacula lingua sacra publica administrasse. Omnes homines lingua Vernacula Deū precari, auctor est Origenes contra Cellum, libr. 8. Idem affirmat Hieronymus ad Heliodorum in Epitaphio Nepotiani. Nunc passionem Christi, inquit, & resurrectionem eius, cunctarum gentium & voces & litteræ sonant. Taceo de Hebræis, Græcis & Latinis, quas nationes

*nes sua crucis titulo Dominus dedicavit. Bessorum feritas
 & pellitorum turba populorum, qui mortuorum quondam
 inferis homines immolabant, stridorem suū in dulce Chri-
 sti fregerunt melos, & totius mundi una vox est Christus.*
 Ex his apparet omnes populos tempore primitiæ
 Ecclesiæ sacra publica fecisse lingua Vernacula. Si
 autem putat publica sacra, quæ Corinthi fiebant,
 facta esse græcè: sciat illa, partim ab ordinatis docto-
 ribus, partim ab ijs, qui Spiritus Sancti instinctu ex-
 traordinariè loquebantur, facta esse: & ab illis qui-
 dē græcè, ab his verò linguis ignotis. Hanc consue-
 tudinem reprehendit Paulus, & vult vt *quicquid in
 Ecclesia ex Spiritus instinctu protulerint, faciant lingua
 nota.* Quod autem ijs qui ordinario munere funge-
 bantur idem non præcipit, causa est, quòd ex ijs om-
 nibus nemo tam amens erat, vt ignota lingua vtere-
 tur: & quòd multi putabant ea, quæ ex Spiritus af-
 flatu proferebatur, peregrinis linguis inculpatè pro-
 poni posse. Dum verò Paulus ea reprehendit, quæ
 ex peculiari Spiritus instinctu, peregrino idiomate
 proferuntur: certè multò minus tollerat ea, quæ
 ordinario modo proferuntur, peregrina lingua pro-
 poni. Deinde Paulus omnia quæ in Ecclesia fiunt,
 iubet ad ædificationem fieri, 1. Corint. 14, 26. *Quo-
 ties convenitis, quisque vestrum canticum habet, doctrinā
 habet, linguam habet, revelationem habet, interpretatio-
 nem habet: omnia qui oīa dicit nihil excipit ad ædifi-
 cationem fiant.* At quod ignota lingua fit: neminem
 ædificat. *Illud enim nemo audit,* 1. Cor. 14, 2. *neque
 quicquam prodest.* 1. Cor. 14, 6. *& est tanquam vox in aë-
 rem prelatā.* 1. Cor. 14, 9. *imò est audientibus barbarum.*
 1. Cor.

1. Cor. 14, 11. *Amb. in 1. ad Cor. 14. ex ea re nullus profectus est.* Quæcunque igitur preces, cantiones, interpretationes, benedictiones, gratiarum actiones in publicis Ecclesiæ conuentibus fiunt, debent lingua promiscuæ plebi nota fieri. Et ita factum esse in primitiua Ecclesia constat ex prioribus. Sanè Thomas Caietanus hoc argumento ita motus est, vt dixerit *melius esse ad adificationem Ecclesiæ, orationes publicas, quæ audiente populo dicuntur, dici lingua communi Clericis et populo, quam dici latinè.* in 1. ad Cor. 14. Sixtus Senensis bib. 6, 263. Hoc cum Bellarminus videret, excogitauit aliam solutionem, & dicit tempore primitiua Ecclesiæ fuisse paucos Christianos, & eos omnes potuisse respondere, et propterea lingua populari sacra celebranda fuisse. Nunc verò diuisa esse diuina officia, et solis clericis relicta esse, vt communes preces, et laudes in Ecclesia peragant, sufficere igitur, vt Clerici intelligant preces, vt populus eas intelligat, non esse necesse. Sed diuisio hominum in Laicos & Clericos, contra Dei verbum est, Omnes enim fideles sunt clerus Domini, 1. Pet. 5, 3, *Neque vt dominantes cleris, sed vt sitis exemplaria gregis.* vbi illi, quos nunc Laicos vocant, cleri vocantur. Deinde hæc institutio, qua soli Clerici canunt & precantur, populus totus tacet, est contra Dei verbum, Paulus enim vult *vt Idiota respondeat Amen.* Omnes item Patres in primitiua Ecclesia testantur totius populi esse precari, et canere, Prætereà patres Apostolorum ætatem secuti statuerunt, vt populus alternatim caneret, Augustinus libro 9. confessio. capite 7. dicit *Ambrosium eam rationem Mediolani ad multitudinis solatium instituisse.* Theodor. libro 2. cap.

capite 24. hi primi, loquitur de Flauiano & Diodoro in duas partes diuisis cœtibus Psalmos accinentium instituerūt alternis Daudicam Melodiam decantare, quod Antiochie fieri cœptum, peruagatum vsque quaque est, & ad fines orbis terrarum peruenit. Basilius Epistola 63. ad Neocæsarienses, 'De nocte surgit apud nos populus, & ad domum orationis contendit, Deoq; se in labore et afflictione, et continuis lachrymis consistentes, postremum exurgunt a precibus, et Psalmodiam institunt, et nunc in duas partes diuisi alternatim sibi inuicem canunt, Atque hec consuetudo omnibus alijs Dei Ecclesijs congruebat. Postremo officia diuina nūc nō sunt diuisa, vt dicit Bellarminus: sed sunt populo prorsus ablata. Populus enim nunc nullas partes habet in Papisticis sacris. At in primitiua Ecclesia fuerunt populo in diuino officio quedam partes tributa, tempore enim Apostolorum totus populus respondebat in diuinis officijs. Bellarminus libro 2. de verbo Dei capite 16. Iustinus Martyr Apologeti. secundo, dicit totum populum respondere consueuisse, Amen. Hieronymus in prolo. libro 2. ad Galat. dicit. In Ecclesijs urbis Romæ quasi cœleste tonitruus audiri populum roboantem, Amen. Chryf. in 2. ad Corinth. hom. 18. Sacerdos in Sacra liturgia populum alloquitur, et populus Sacerdotem. Idem ibidem. Non modo Sacerdos gratias agit Deo, sed populus etiam totus: quid autem miraris, quando Sacerdotem et populum in precibus colloquētem vides. Idem ibidem. Sacerdos et populus in sacra liturgia colloquuntur. Sacerdos ait Dominus vobiscum, Populus respondet et cum spiritu tuo. Ob has causas populus debet preces intelligere, rectè Augustinus. Quamobrem Sacerdos vocem extollit, aliq̄que precatur in Ecclesiæ

Ecclesia? Non ut Deus, sed ut populus illum exaudiat: quo ipse audita voce, et mente percepta admoneatur, et consensione quadam coniungatur, atque ad Deum excitetur. Cum hac Augustini sententia congruit Cyprianus, de Orat. Domi. *Ideo Sacerdos ante orationem, prefatione premissa parat fratrum mentes, dicendo, sursum corda: ut dum respondet plebs, habemus ad Dominum, admoneatur, se nihil aliud quam Dominum cogitare debere.* Ex quibus omnibus apparet, hoc populo contra primitiæ Ecclesiæ exemplum ademptum esse, & preces ignota lingua concipere, pugnare cum Dei verbo, & primitiæ Ecclesiæ consuetudine, ac propterea ita fieri non debere.

Nam quod pugnat cum Dei verbo & cum primitiæ Ecclesiæ consuetudine, hoc fieri non debet. Sed publica sacra administrare ling. ignota pugnat cum Dei verbo, & cum primitiæ Ecclesiæ consuetudine. Ergo non debent ignota lingua celebrari.

Deinde quoniam hoc cum Apostolorum scriptis & primitiæ Ecclesiæ consensu pugnat, neque Apostolorum, neque Sanctorum Episcoporum tempore usitatum fuit; manifestum est esse inuentum nouum & humanum. Nam quod publicæ preces, & cantiones Latina lingua fiunt, causa est, quia à solis sacrificis fiunt. Sed & hoc est inuentum nouum & humanum. Humanum, nam secundum Dei verbum preces & cantiones ab omnibus fieri debent. Nouum, quia ita non est factum in primitiua Ecclesia. Est igitur hoc corrigendum, & publica liturgia ad præscriptum Apostolorum, & ad exemplum primitiæ Ecclesiæ mutanda

mutanda est. Hoc cum videret Bellarminus, excogitavit aliud subsidium, & dixit nunc esse *aliu[m] finē publicorum sacrorū*, & in primitiua Ecclesia aliū esse finem istarum cantionum, precum, benedictionum, gratiarum actionum, doctrinæ, prophetiæ, & reliquorum, de quibus Apostolus in priore ad Corinth. capite 14. loquitur, & quæ ego partes diuinarum liturgiarum esse probavi. Horum enim finem in primitiua Ecclesia fuisse populi ædificationem, Nūc autem publicorum sacrorum finē esse cultum Dei. Hoc miror homini docto potuisse excidere. Dicere enim istarum *precum, cantionum, benedictionum, gratiarum actionum, prophetiarum*, & reliquorū de quibus Apostolus loquitur, & quæ ego diuinarum liturgiarum partes esse antè necessarijs argumentis probavi, alium fuisse finem tempore Apostolorum, & alium esse finem diuinarum liturgiarum nostrō tempore, est cum Deo & cum Ecclesia ludere. Istorum enim de quibus Apostolus loquitur, & omnium publicorum sacrorum duo erant fines tempore Apostolorum. Vnus respectu Dei, alter respectu populi. Respectu Dei, gloria & honor Dei. Respectu populi, ædificatio populi. Gloriam Dei esse eorum finem respectu Dei, docent sacræ literę, 1. Cor. 10, 31. *Omnia facite ad gloriam Dei.* 2. Cor. 8, 19. *Sed etiam suffragis electus est, ab Ecclesijs socius peregrinationis nostræ, cum hac beneficentia, que administratur à nobis, ad ipsius Domini gloriam.* Ædificationem autem esse eorum finem respectu nostri, etiam tradunt sacræ literę. 1. Cor. 14, 12. *Quandoquidem studiosi estis Spirituū, ad adificationem Ecclesiæ querite vt excellatis.* & vers. 26.

Omnia

Omnia ad ædificationem fiant. Origenes in Leuit. ca. 7.
*Non essent necessaria hac legi in Ecclesia, nisi ex his aliqua
 ædificatio audientibus præberetur.* Eidem fines publi-
 corum sacrorum adhuc sunt, neque existimo Bellar-
 minum ad eò contemnere posteritatis iudicium, vt
 audeat negare sacrarum precum, cantionum, & to-
 tus Ecclesiastici minist. finē esse etiā num Dei glo-
 riā, & hominis ædificationē. Sanè quod ad Dei glo-
 riam attinet, eam adhuc affirmat esse finem publi-
 corum Sacrorum; quod verò ad proximi ædificatio-
 nē attinet, cogitur cōcedere, velit, nolit. Apost. n.
 Paulus ad eò perfectus non erat, quin ædificaretur,
 etiam cū alios doceret. ad Rom. i. cap. vers. 12. *hoc
 est ad communem exhortationem percipiendam apud vos.*
 Quamdiu igitur Bellarminus non probauit Laicos
 Papisticos esse Paulo doctiores, vel esse ad eò doctos,
 vt amplius discere nihil possint, tam diu sacrorum
 publicorum finis est populi ædificatio. Equidem
 ad eò segniter instituitur populus apud Papistas, vt
 multos viderim *Septuagenarios, qui non poterant ora-
 tionem Dominicam, neque Symbolum Apostolorum, ne-
 que Decalogum Domini recitare.* An verò tales homi-
 nes non opus habent ædificatione? Melius Aposto-
 lus i. ad Thessal. 5, 11. *adhortamini alij alios, & ædifica-
 re singuli singulos.* Relinquitur igitur & gloriam Dei,
 & populi ædificationem etiam num esse sacrorum
 publicorum fines. Verūm cū sacra administran-
 tur ignota lingua, tum neque Deus honoratur, neq;
 populus ædificatur. Illud manifestum est. Nam ig-
 nota lingua cantare, vel precari, est quasi *animum voce
 cantare.* Meruli enim & psittaci, et corui, et pica, et hu-
 iusmodi

*iusmodi volucres saepe docentur ab hominibus cātare, quod
 nesciant. vt docet Augustinus in Psal. 18. Vnde ap-
 paret illos, qui ignota lingua precantur, similes esse
 auibus, quæ voces sonare edocentur, & earum vim
 ignorant. Sed si quis auē doceat pronunciare Sym-
 bolum Apostolorum (quod de Cardinali Ascanio
 refert Cælius Rhodiginus) vel orationem Domini,
 vel salutationem Angeli, ille profanaret Dei verbū.
 Planè eodē modo, qui ignota lingua preculas qual-
 dam recitat, Dei verbum profanat, & naturæ ordi-
 nem inuertit. Sermo enim homini datus est, vt per
 eum homo alijs sententiam suam explicet, & pereū-
 dem aliorum sententiam intelligat. Atqui Papisti-
 cæ preces & cantiones non solum indoctæ plebe-
 culæ; sed ipsiſ etiam Sacrificulis sæpè ignotæ sunt.
 Quid enim iste sacrificus intellexerit, qui baptiza-
 bat *in nomine Patris, & Filii, & Spiritu Sancti*. Item
 quid ille intellexerit qui scripsit, *Cuius Dominus
 humilitatem respiciens, concepit redemptorem mundi*, iu-
 dicet Bellarminus: Sanè Sixtus Senensis veritate vi-
 ctus, cogitur fateri non solum eum, qui *supplet locum
 Idiota; verum etiam ipsos Presbyteros & Diaconos, qui e-
 rant, sæpenumerò non intelligere, quid oretur*. Bib. 6. an-
 not. 263. Dicat nunc Bellarminus, an tales sacrifi-
 culi à *merulis & psittacis*, de quibus Augustinus lo-
 quitur, quicquam differant, imò annon isti Sacrifi-
 culi Deum & homines rideant, eiusq; verbum pro-
 fanent? tantum abest vt Deum per eiusmodi inep-
 tias honorent. Sed neque homo per preces igno-
 tas ædificatur, Ambrosius in 1. ad Corinth. 14. *Si
 vtrique ad adificandam Ecclesiam conuenitis, ea dici debent,*
V qua*

quæ intelligant audientes. 1. ad Cor. 14. vers. 6. Si veniam ad vos lingua loquens, quid vos inuabo? hoc est, vt Oecumenius explicat, non sum vobis vlla in re utilis. & vers. 9. Nisi per linguam bene significantem sermonem edideritis, quomodo intelligetur quod dicitur, eritis enim in aëra loquentes, hoc est, vt Oecumenius explicat, frustra & inutiliter loquemini. vel vt Chrysostomus explicat, homilia 35. in 1. ad Corinth. *Disceditis nullum lucrura capientes ex voce quam non intelligitis.* Augustinus libro 12. de gen. ad litteram. cap. 8. *nemo edificatur audiendo, quod non intelligit.* & vt hoc argumentum concludam, ipsa ratio hoc docet. Nam cum verba sint signa rerum, clarum est res non intelligi, nisi verba intelligantur: ac proinde qui verba non intelligit, ille eorum sensum non percipit, & non ædificatur. Cum igitur per preculas ignota lingua conceptas, neque Deus honoretur, neque populus ædificetur, manifestum est eas ab homine Christiano vsurpari non debere. Hæc est ipsa veritas.

Secundum Argumentum *quia preces ignota lingua conceptæ inutiles sunt.* Argumentum tale;

Quod inutile est, hoc in Ecclesia fieri non debet.

Sed preces ignota lingua conceptæ inutiles sunt. Ergo preces in Ecclesia non debent ignota lingua concipi.

Maior est manifesta, Ex quo enim nulla utilitas colligi potest, illud in sacro cœtu vsurpari non debet. Minor probatur. Mat. 15, 8. *Appropinquat mihi Populus hic ore suo, & labijs honorat me, cor autem eorum procul abest à me.* 1. Cor. 14, 14. *Nam si precer lingua Spiritus*

Spiritus meus precatur, sed intelligentia mea est infructuosa. Bellarminus negat minorem, & dicit publicam Ecclesiam orationem ignota lingua conceptam esse populo utilem, quia non fit populo, sed Deo: ac proinde non esse necesse, ut populus eam intelligat, satis esse si Deus eam intelligit. Hæc Bellarmini responsio primùm implicat contradictionem. Eam enim vocat publicam Ecclesiam orationem, quæ non est Ecclesiæ. Cætus n. in templo conuocatus, hoc est, tota multitudo Euangelij audiendi causa congregata est Ecclesia. Hæc autem multitudo tacet, & non precatur, neque potest precari. Ergo oratio papistica, quæ fit in templo, non est Ecclesiæ oratio. Nec est quod regerat *Sacrificios precari.* Illi enim non sunt Ecclesia: sed tantum præcones (dico non qui sint, sed qui esse debeant) in Ecclesia. Ac proinde illorum precatio nõ potest Ecclesiæ precatio dici, nisi Ecclesia idem cum illis vel aperta voce, vel tacito consensu oret. Sed populus idem cum illis nec aperta voce orat; linguam enim ignorat: nec tacito consensu, nihil enim intelligit. Deinde dicit *publicam Ecclesiam precatorem non fieri populo: sed Deo pro populo.* Manifestè igitur inter Ecclesiam, & populum Euangelij audiendi causa in templo congregatum distinguit. At qui iste populus est ipsa Ecclesia. Nisi hoc fateatur, doceat, quænam sit ista Ecclesia, quam presbyteri debent pascere? Actor. 20, 28. Cùm igitur hæc Bellarmini distinctio inter populum Euangelij audiendi gratia in templo congregatũ & Ecclesiã falsa sit, cumq; hoc dogma ex ista distinctiõe ortum sit; ipsum etiam dogma falsum esse necesse est. Præterea quod dicit Bellarminus pu-

blicæ preces non fieri populo, falsum est. Deus enim iubet vt Idiota, hoc est, vt Chrysoftomus interpretatur, promiscua plebs ad eas respondeat Amen, 1. Cor. 14, 16. Sed illud, ad quod promiscua plebs Amen respondere debet, fit populo. Populus enim cum Amen dicit, confirmat orationem. Nam, vt inquit Ambros. in 1. ad Corinth. 14. cap. per hos completur confirmatio precis, cum respondetur Amen, vt omnia dicta veritestimonio in audientium mentibus confirmentur. Deinde Paulus iubet omnia, quæ in Ecclesia fiunt, ad ædificationem fieri, 1. Cor. 14, 26. Sed quæ ad ædificationem fiunt, illa fiunt populo. Non enim Deus, sed populus ædificatur. Præterea in publicis primitiæ Ecclesiæ conuentibus fiebant sacra preces, canticiones, lectiones, conciones, Sacramentorum administrationes, gratiarum actiones, & præterea nihil, atq; his partibus omnis liturgia, hoc est, Ecclesiasticum ministerium tum absoluebatur, Iustin. Apol. 2. Plin. in Epist. ad Traian. Sed hæc omnia ad populi ædificationem instituta sunt. Ergo fiunt populo. Hanc ob causam iubet Paulus eum, qui ignota lingua loquitur, tacere, si non sit interpres, ac vult, vt sibi & Deo loquatur, 1. Cor. 14, 28. hoc est, vt interpretatur Ambrosius, tacite intra se oret, aut loquatur Deo, qui audit muta omnia, & addit causam: In Ecclesia enim, dicens, ille loqui debet, qui omnibus prodest. Idem docet Chrysoft. homil. 36. in 1. ad Corinth. Si, inquit, non est interpres, siletio: Nam supernacaneum nihil fieri debet, neq; ad ostentationem. Sibi ipsi verò loquatur & Deo, hoc est, animo & cogitatione, aut sine strepitu priuatum. Hinc apparet, omnia illa, quæ in Ecclesia fiunt, Deo, non populo;

populo, debere tacitè fieri : & contrà omnia illa, quæ in Ecclesia fiunt populo, debere alta voce, eaque omnibus nota fieri. Si igitur Sacrificuli Deo canunt & precantur, vt inquit Bellarminus, tum loquantur sibi & taceant, vt iubet Paulus, aut orent tacitè intra se, vt docet Ambrosius, aut deniq; loquantur animo & cogitatione, & sine strepitu priuatim, vt præcipit Chrysostomus. Hoc docet Augustinus, generaliter enim dicit non opus esse locutione, id est, sonantibus verbis, cum oramus, nisi forte, sicut sacerdotes faciunt, mentis significanda causa, non vt Deus, sed vt homines audiant, & cõsensione quadam per commemorationem suspendantur in Deum. De Magistro capite 1. Aut igitur taceant Sacrificuli, aut orent lingua nota. Nam qui lingua auditoribus ignota orat, ille mentem suam non significat, à nemine enim intelligitur, neque eum quisquam audit, vt inquit Paulus 1. Corinth. 14, 2. Nam vt docet Cicero in ijs linguis, quas non intelligimus, surdis sumus, Tusc. Quæst. libro 5. in fine. Hanc ob causam Iustinianus iubet. Authët. 123. vt omnes Episcopi (nota Imperatorem posse Episcopis iubere, & Ecclesiasticas leges ferre) pariter & Præsbyteri non tacito modo, sed clara voce, qua à fidei populo exaudiatur, sacram oblationem, & preces in sacro baptisate adhibitas celebrent : quo maiore exinde deuotione in promendis Dei laudibus audientium animi efferantur. Ita enim & D. Paulus docet, dicens in 1. ad Cor. Epist. Enimvero si solummodò benedicas spiritu, quomodo is, qui priuati locum implet, dicet ad gratiarũ actionem Dei, ipsum Amen. Quandoquidem quid dicas nescit. Tu quidem pulchrè gratias agis, alter aut non ædificatur.

His igitur de causis conuenit, ut inter ceteras preces, & ea
 qua in sancta oblatione dicuntur, clara voce a religiosissi-
 mis Episcopis & Presbyteris Domino nostro Iesu Christo
 cum Patre & Spiritu Sancto proferantur: scituris religio-
 sissimis sacerdotibus, quod si quid horum neglexerint, &
 in horrendo iudicio magni Dei de his rationem reddent, ne-
 que nos hac cognoscentes (nota Imperatorē posse Epi-
 scopos punire) relinquemus inulta. Cum hoc Impe-
 ratoris edicto consentit Cyprianus, in sermone, de
 orat. Dom. in fine, Sacerdos, inquit, ante orationem
 prefatione premissa, parat fratrum mentes dicendo, sur-
 sum corda, ut dum respondet plebs, habemus ad Do-
 minum, admoneatur se nihil aliud, quam Dominum co-
 gitare debere. Dupliciter igitur errat Bellarminus,
 primum quod preces ignota lingua faciendas putet,
 Deinde quod eas populo fieri neget. Et dum illud
 per hoc probat, petit principium, & illud quod in-
 certum est, probat per illud, quod æquè incertum
 est. Cæterum publicas preces, imò tota λειτουργία,
 hoc est, Ecclesiasticum ministerium fit populo &
 Deo, Deo ut glorificetur, populo ut ædificetur. Hi
 duo fines semper sunt & fuerunt Ecclesiastici mini-
 sterij fines, ut præcedente argumento probauimus.
 Atque inter eos gloria Dei est ultimus finis, ædifi-
 catio populi est finis subordinatus. Suntque hi duo
 fines ita inter se iuncti, atque deuincti, ut alterum
 sine altero, assequi non possis. Nam si ministerium
 ita instituis, ut populus ædificari non possit, tum ex
 eo ad Deum nulla gloria redit. Et contrà si illud ita
 instituis, ut Deus per illud glorificari non possit, tū
 ex eo populus non ædificatur. Hæc sunt manifestio-
 ra, quam

ra, quàm vt probatione opus sit. Cùm igitur legi-
 timus ministerij finis, sit populi ædificatio, negare
 illud populo fieri, nihil aliud est, quàm dicere, Solẽ
 meridie non lucere. Porrò tempore primitiuæ Ec-
 clesiæ preces fiebant populo, & populus eo tempo-
 re in publicis precibus suas partes habebat, preces
 item tum concipiebantur lingua audientibus nota,
 vt antè ostendimus. Cùm igitur in nostris Ecclesijs
 idem facere cupiamus, desinant nobis religionis no-
 uitatem exprobrare papistæ, imò recipiant priscos
 Apostolicos ritus, atq; doctrinam, & libenter ad il-
 lorum societatem redibimus; aut si scientes & volẽ-
 tes in erroribus perseuerabunt, tolerant saltem, vt
 nos corruptam religionem ad pristinam integrita-
 tem emendemus. Secunda ratio qua Bellarminus
 Minorem negat, est. *Quia Ecclesia utiliter orat pro ab-*
sentibus, qui sæpè non sciunt pro se orari, tantum abest vt
intelligent quid oretur: Orat item Ecclesia sæpè utiliter
pro infidelibus, qui non volunt pro se orari, & contemnunt
nostras preces, tantum abest vt intelligent eas, utrumque
autem fit cum fructu. Ergo & preces ignota lingua conce-
ptæ in Ecclesia, inutiles esse non possunt. Respondeo esse
 magnam dissimilitudinem. Vt enim pro alijs etiam
 absentibus, & pro infidelibus etiam hostibus nostris
 oremus, est mandatum Dei, & habet exemplum in
 scriptura, Iacob. 5, 16. *Orate alij pro alijs.* Matth. 5, 44.
Orate pro persequentibus vos. Lucæ 23, 34. *Christus orat*
pro ijs, à quibus crucifigitur. Rom. 1, 9. *Paulus orat pro*
Romanis, qui aberant. Sed ignota lingua in Ecclesia
 precari, neque est mandatum Dei, neque habet ex-
 plum in scripturis. Mandatum verò est in scriptura,

vt preces fiant lingua nota, vt antè probauimus: & ita factum est apud omnes gentes in tota primitiua Ecclesia. Deinde inter quæstionem, & medium terminum nulla est cohærentia. Longè enim aliud est, orare pro alio vt absente & ignorante, & precari cum alio vt presente & sciente, vel cum Ecclesia, vt Ecclesia ipsius membrum communes preces ad Deum fundere. In Ecclesia enim docemur exemplo Christi & Apostolorum, non alij pro absentibus & ignorantibus precari: sed *προσκαρτερεῖν ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δόξῃ*, concorditer vel unanimiter precari. Vnde apparet preces quæ ab ecclesia fiunt, ita fieri pro ecclesia, vt ab ipsa ecclesia proficiscantur. In ecclesia enim nihil fieri debet, nisi à tota ecclesia, & nomine totius ecclesiæ consentientis, approbantis & respondentis Amen, ac proinde intelligentis id, quod agitur: & ita factum esse in primitiua ecclesia docuimus ante. Tertia ratio qua Bellarminus Minorem negat, est. *Quia Sacerdos in Iudæica Ecclesia, Leuit. 16. ingrediebatur in sanctuarium cum oraret, populus autem stabat foris, neque audiebat eius vocem, tantum abest, vt intelligeret, quid oraret.* Ergo, inquit Bellarminus, *preces ignota lingua conceptæ à Sacrificio inutiles esse non possunt.* Respondeo esse magnam dissimilitudinem, illud enim erat à Deo mandatum Leuitic. 16, 17. *Nullus autem homo erit in tabernaculo Ecclesia, dum ingreditur ipse* (loquitur de Sacerdote) *ad emundandum in Sæctuario, donec egrediatur ipse, &c.* Ostendat Bellarminus expressum mandatum ex Sacris literis, quo Deus præcipit sacra ignota lingua celebrari, & assentiemur ei. Deinde illud est typicū, quemadmodum in epist. ad Hebr. copiosè explicatur.

tur. Sacerdos enim in Veteri Testamento, vt imago Christi venturi, intercedebat inter Deum & homines, & ob eam causam solus introibat in sanctuariũ. Nunc verò Christus mediatorem agit inter Deum & homines, & in cœlesti sacrario pro omnibus Ecclesiæ membris apparet, eorumque preces Deo patri gratias efficit. Præsbyteri igitur & Episcopi nunc non ampliùs mediatoris officium administrant; sed vt Ecclesiæ membra vnà cum ipsa Ecclesia cõmunes preces per vnum illum mediatorẽ ad Deum fundũt. Ac proinde velo scisso non ampliùs quasi pro absente, & atrijs interstitio exclusa Ecclesia precantur; sed more Apostolorum, & totius primitiux Ecclesiæ consuetudine preces suas cum plebis precibus coniungunt, Heb. 10, 9. *Cum igitur fratres habeamus libertatem ingrediendi sacrarium per sanguinem Iesu, accedamus cum vero corde, id est, accedat tota Ecclesia. Per verbum enim accedamus, intelligit seipsum, qui scribit, & omnes eos, ad quos scribit. Porrò ex hoc loco apparet nostrum pontificem suum sacrariũ omnibus credentibus aperuisse. Et ob eam causam populum nunc non foris expectare vt in Veteri Testamento; sed intus cum sacerdotibus vnã & communem orationem Deo offerre. Chrysost. in 2. ad Corinth. Homil. 18. *Communes preces à sacerdote & ab ijs fiunt, & omnes vnã dicunt orationem. At quomodo populus cum sacerdotibus vnã dicet orationẽ, nisi eam intelligat; Quarta ratio qua Bellarminus minorem negat. Quia Iudai colebant Deum varijs ceremonijs & figuris, quarum significationes multi non intelligebant. Ergo preces ignota lingua concepte inuitiles esse**

non possunt. Respondeo, est magna item dissimilitudo. Nam vt Iudæi Deum figuris & ceremonijs conlerent, erat mandatum Dei, vt autem ignota lingua precemur, est contra mandatum Dei, & contra primitiua Ecclesiæ exemplum. Deinde nemo erat in populo Iudaico, qui profus ignoraret, quid illi ritus sibi vellent, quotidie enim instituebantur à Leuitis, sacerdotibus & prophetis. Sed sunt multi qui ne *zeù* quidem de omnibus sacris papisticis intelligunt. Nam vt antè dixi, noui ego multos papistas senes, qui neque *orationem dominicam*, neque *symboli Apostolorum*, neque *decalogum Domini* tenebant. Quid autem tales homines proficerent ex precibus ignota lingua deblateratis? Quinta ratio, qua Bellarminus minorem negat, est, *Quia preces hereticæ secundum Augustinum sunt vtilis, ergo preces ignota lingua concepte, non possunt inutiles esse.* Hoc argumentum indignum iudico ad quod respondeatur. Deinde hoc ipsum argumentum Bellarminum refutat. Dicit n. ex Augustino *vitium precis superari ab affectu precantis.* Vnde apparet affectum requiri, Sed si affectus requiritur, tum etiam intelligētia requiritur. Nemo enim eo, quod non intelligit, afficitur. Debent igitur preces nota lingua concipi. Sexta ratio negatæ Minoris est. *Quia nullus homo perfecte intelligit psalmos, & tamen multi utiliter orant psalmos Davidis.* Ergo dicit Bellarminus *preces ignota lingua conceptas non esse inutiles.* Respondeo esse fallaciam à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Nam nemo psalmos legit, quin aliquid intelligat, & si diligens esse volet, potest quotidie proficere. Ergo psalmorum
lectio

lectio est utilis. Multi verò de precib' ignota lingua conceptis prorsus nihil intelligunt, neq; quicquam possunt proficere. Ergo preces ignota lingua conceptæ sunt prorsus inutiles.

His positis respondet Bellarminus ad scripturæ testimonia, quibus minorem probamus, ac primum ad illud Matth. 15, 8. *Populus hic labys me honorat, cor eorum longè abest à me*, & putat preces ignota lingua conceptas non flagellari hoc testimonio, dicit enim eos reprehendi, qui ore iactant pietatem, quam factis non præstant. Sed errat Bellarminus toto cælo. Christus n. reprehendit eos, qui per traditiones suas Dei mādatum irritum faciebant, vel qui homines docebant doctrinas & mandata hominum. Verf. enim 4. & 5. scriptum est, *Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri aut matri morte moriatur, vos autem dicitis, Quicumque dixerit patri aut matri Donum est, quocunq; a me inuari posses, inson erit, & nequaquam honorauerit patrem suum aut matrem suam*. Hos ita per traditiones humanas Dei mandata violantes, dicit Christus, ore ad Deum appropinquare, corde verò non accedere, hæc est legitima huius loci explicatio, & ita explicat Hieronymus in 29. capite *Esaie*. Vnde exstruimus hanc maximam.

Quicumque per doctrinas humanas Dei mandata violant, illi ore propinquant ad Deum, sed core eorum longè abest à Deo. At qui docent solos sacrificos debere in Ecclesia orare, idque ignota lingua, populum autem iubent prorsus tacere; illi per suas humanas doctrinas Dei mandatum violant. Deus enim iussit vt Idio-

ta respondeat *Amen*, & vniuersa primitiua Ecclesia obseruauit, vt *totus populus in Ecclesia caneret, & Amen responderet*, & vt omnia fierent lingua nota. Ergo qui docent preces à solis sacrificiis ignota lingua concipi debere, illi ore propinquant ad Deum, cor verò eorum longè abest ab eo.

Hæc est genuina sententia huius loci, & fatebitur hoc ipse Bellarminus, si omnia diligenter expèdet. Iam verò subiungimus:

Qui preces ignota lingua in Ecclesia concipiunt, illi tantùm ore propinquant ad Deum. Sed non debemus ore tantùm appropinquare ad Deum. Ergo non debemus preces ignota lingua concipere.

Deinde respòdet ad alterum testimonium, quod est, 1. ad Corinth. 14, 14. *Si precor lingua, spiritus meus precatur, sed intelligètia mea est infructuosa, & dicit hoc testimonio non comprehendi preces ignota lingua conceptas, sed his dicit praponi eas, que sunt nota lingua concepta.* At hoc nobis sufficit, eum n. modum debemus vsurpare in precando, ex quo plus vtilitatis consequi possumus. Sed quando precamur lingua nota, inde plus vtilitatis consequimur, quàm quãdo precamur lingua incognita. Ergo debemus preces nota lingua concipere. Deinde dicit Bellarminus, Paulum non dicere *orationem esse sine fructu, quia affectu proficit, sed mentem esse sine fructu, quia nihil intelligit.* At hæc duo nempe proficere affectu, & tamen nihil intelligere, sunt contradictoria, & simul vera esse non possunt. Desiderium enim nō iuuatur ijs rebus, quas prorsus non

non intelligit. Nihil enim affectus vel desiderium tuum proficit, siue aliquot ignota verba recitas, siue non recitas. Deinde vera oratio cum fide indissolubili nexu est coniuncta. Sed fides cum bruta & crassa ignorantia simul consistere non potest. Huc accedit Bellarminum petere principium, dicit enim *si rusticus latina lingua prorsus imperitus oraret 7. psalmos latinè, cum proficere affectu, & bona intentione. Ergo preces ignota lingua conceptæ, non sunt inutiles.* Sed illud antecedens negamus verum esse, & suo loco ostendemus falsum esse. Est igitur inter nos controuersum, dum igitur sacra peregrina lingua cõcepta per preculas ignota lingua cõceptas probat, probat illud quod controuersum est, per illud quod æquè controuersum est. Præterea quod negat Apostolum reprehendere preces ignota lingua conceptas, hoc falsum est. Et vt hoc commodiùs intelligatur, explicabimus hoc Apostoli testimonium. *Si precer lingua, spiritus meus precatur, sed intelligentia mea est infructuosa.* Precer, accipitur in natiua significatione, & intelligitur de ijs precibus quæ fiunt ἐν τῆ ἐκκλησίᾳ, vers. 19. & quibus Idiota respondet Amen. vers. 16. Vnde apparet eum loqui de publicis precib⁹, & de ijs quæ fiunt alta voce. *Lingua*, loquitur de lingua incognita. Hierony. ad dictum locum, lingua, scilicet *incognita.* & vers. 2. *Quis loquitur lingua, non loquitur hominibus, sed Deo, nullus enim audit.* Cum quo congruit illud Ciceronis Tusculan. 5. *in ijs linguis, quas non intelligimus, surdi sumus.* Vnde apparet eum loqui de lingua ignota, sensus igitur est, si in Ecclesia preces ignota lingua concipiam, *Spiritus meus precatur.* Bel-
larmi-

Jarminus per spiritum intelligit intentionem, affectum vel desiderium precantis, ut sit sensus, affectu & desiderio precatis proficere, sed hæc interpretatio non est sana. Spiritus enim septies usurpatur in hac disputatione, sed nunquam in eo sensu. Deinde Sp. hoc loco & v. 2. *Spiritus loquitur mysteria*, ponitur in eodem sensu. Sed *Spiritus* istic significat afflatum quem Spiritus dedit. Ergo & hoc loco *Spiritus* tale afflatum qui à Spiritu datur, significat. Eodem modo explicant ferè omnes Doctores, Basil. quæst. 278. *Spiritus alicuius orat*, idem est, atque *aliquis orationem edit lingua omnibus ignota*. Eodem modo explicat Ambrosius in Epistola 1. ad Corinth. capite 14. ad ea verba. *Si benedixeris Spiritu*, hoc enim secundum Ambrosium est, *Si laudes Dei loquaris lingua audientibus ignota*. Hieronymus eodem modo interpretatur in 14. ad Cor. Epist. 1. *Spiritus loquitur mysteria*. Spiritus, inquit Hieronymus. *iterum linguam significat*, at lingua in eodem versu significat linguam ignotam. *Nam qui loquitur lingua*. Ergo & spiritus hic secundum Hieronymum significat linguam ignotam. Et ut omnia in pauca contraham, *Spiritus* hoc cap. per Metonymiam ponitur pro eo, quod à Spiritu datur, videlicet pro afflatu, qui à spiritu proficiscitur, vel pro ignota lingua, quæ ab eiusmodi afflatu proficiscitur, vel pro verbis ignota lingua conceptis. Atque ita Spiritus toto capite accipitur, nisi quod versu 32. *Spiritus Prophetarum* ponitur pro doctrina Prophetarum, quæ à Spiritu proficiscitur, eadem Metonymia, sensus igitur est, cum in ecclesia ignota lingua precor, edo orationes lingua audientibus ignota. *Sed mens mea est infructuosa*. Hæc ferè eodem modo papiste

papistæ nobiscum accipiunt, sed non eodem modo nobiscum applicant. Infructuosum enim est eorum numero, quæ sunt *πρός τι*. Nam infructuosum est, quod alicui infructuosum est. Papistę hoc intelligunt de solo precante, & dicunt eius mentem esse infructuosam, quia per preces ignota lingua cōceptas non eruditur ille, qui ita orat. Sed hæc interpretatio pugnat cum Paulo. Vers. n. 4. dicit Apostolus, *Qui loquitur lingua, seipsum edificat*. Nos igitur dicimus Orantis mentē esse infructuosam, non sibi; sed alijs. Atq; hæc interpretatio conuenit cum textu Pauli, vult n. alios respondere *Amē*. Deinde doctiss. Patres ita explicant, Basil. quæstione. 278. *Quærit quomodo Spiritus alicuius orat, mens est infructuosa? Hoc de his qui lingua audientib. ignota orationes edūt, dictū est. Dicit n. se orem lingua, Spiritus meus orat, mens verò mea infructuosa est. Cum n. ignota fuerint presentibus verba orationis, infructuosa est mens orantis, cum nemo vtilitatē capiat. Quum verò presentes intellexerit orationē prodesse audientibus potentem, tunc is qui orat, fructum habet; quod hi qui vtilitatem capiunt, meliores redduntur. Similiter loquitur Apostolus vers. 6. Si venero ad vos loquens linguis, quid vos iuuabo? Chry. illud explicat in hūc modū, disceditis nullum fructū percipientes ex voce quam nō intelligitis. Vnde apparet eū loqui, non de fructu loquētis, sed de fructu audientiū. Sēsus igitur est, cum in ecclesia preces ignota lingua fundo, profero verba lingua omnibus incognita, idque ex afflatu Sp. Sancti, sed auditores ex ista oratione, nullam vtilitatem consequuntur. Apost. verò reprehendit, & vetat illa fieri, quæ non afferunt vtilitatē, vult n. omnia re-*

ferri

ferri ad ædificationē. Ergo prohibet preces ignota lingua cōcipere. Hæc etsi vera sunt, conatur tamē Bellarminus p̄bare preces ignota lingua cōceptas non esse infrugiferas. Vers. n. 17. dicit. *Nam tu quidem benè gratias agis*, loquitur autem Apostolus de gratiarum actione ignota lingua facta. Ergo inquit Bellarminus, preces ignota lingua factæ non sunt inutilles. Respon. esse ignorationem Elenchi. Nam nō rectè opponuntur, sunt enim simul vtilles, & non vtilles, sed non iisdem: loquenti sunt vtilles, vt antè probaui, ex vers. 4. sed audientibus sunt inutilles, Dicit enim eodem versu, *sed alius non ædificatur*. Rectè Ambrosius ad ista verba: *Tu quidem bene gratias agis*, de eo dicit, *qui cognita lingua sibi loquitur, quia scit, quid dicat*. & ad ea verba. *Sed alius non ædificatur*, rectè idem Ambrosius. *Si utique ad ædificandam Ecclesiam conuenitis, ea debent dici, que intelligant audientes. Nam quid prodest, vt quis lingua loquatur, quam solus scit, vt qui audit, nihil proficiat? Ideo tacere debet in Ecclesia, vt n̄ loquantur, qui profunt audientibus.*

Vnde sic colligo:

Qui non profunt audientibus, debent tacere in Ecclesia, sed qui ignota lingua vtuntur in Ecclesia, illi nō profunt audientibus. Ergo q̄ ignota lingua vtuntur, illi debēt tacere in Ecclesia.

Expende hoc argumentum Bellarmine, & respōde Ambrosio. Deinde dicit Apostolum loqui de ea lingua, quam nemo, imò ne ipse quidem loquens intelligit. Sed lingua latina, qua papistæ sua sacra faciunt, intelligitur à Sacrificis. Ergo Apostolus non loquitur de lingua latina. Respon. Maiorem falsam esse,

esse, vers. enim 4. dicit, *Qui loquitur lingua, seipsum ædificat*, Sed ædificatio non est absque intellectu. Ambrosius ad istum locum annotat, *Per id quod forte solus sit, lego scit, q̄ loquitur, se solū ædificat, Nam qui prophetat, omnem plebem ædificat, dum intelligitur ab omnibus, quid loquatur.* & vers. 17. dicit, *Et tu quidem benè gratias agis*, vbi Ambrosius, *de eo dicit, qui cognita sibi loquitur, quia scit, quod dicat.* Vnde apparet maiorem falsam esse, falsa igitur & cōclusio. Sed & minor quandoq; falsa est. Pleriq; n. Monachi & sacrifici nihil intelligunt, neq; quicquam benè pronunciant in Ecclesia. Exemplum istius sacrifici, qui dicebat, *Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritu Sancta*, & ille fuit inter Monachos doctissimus. Nam multi sunt, qui tantum non possunt pronunciare, Vnde sequeretur omnia Sacra ab indoctis Monachis facta, esse illicita. Non n. intelligunt linguam, qua utuntur. Addit Bellarminus, *licet mens Rusticorum manet sine fructu, tamen affectus eorum non manet sine fructu.* Sed ante probavi, hoc esse principium petere, & cōtrouersum probare per controuersum. Postremò dicit Bellarminus, *fructum mentis, qui deest idiotis, multis alijs fructibus compensari. Primò quia sacra illis sæpè communissima lingua, id est, latina præleguntur*, Sed hoc est ridiculum & falsum. Ridiculum, siue enim ignota verba semel, siue millies, siue nunquam audiant, nihil consequentur vtilitatis. Tales enim Sacrifici sunt *εις ἀερα λαλιῶτες*. Falsum, quia latina lingua non est communissima, imò ne communis quidem. Commune enim est, quod est duorum, vel plurium, & lingua quælibet illis communis est, qui

simul sciunt, & vsurpant illam linguam. Quod autem alicuius non est, neque vsu, neque possessione, hoc illi cum nemine commune est, imò hoc prorsus ad eum non pertinet. Iam verò latinam linguam non sciunt, neque vsurpant Idiotæ, neque possunt vsurpare. Ergo illa non est Idiotis cum alijs communis. Imò nullo modo ad Idiotas pertinet. Et vt vno verbo dicam, tam est Idiotis latina communis, quàm hebræa. Imò latina lingua non tantùm non cõmunis est idiotis cum doctis, sed ad illos nullo modo pertinet. Est enim illis prorsus incognita, & ob eam causam Idiotæ nullam vtilitatẽ ex ea percipere possunt. Sacra igitur publica ea lingua prorsus fieri non debent. Tertium argumentum, Quia preces publicæ ita institui debent, vt populus illas intelligere possit.

Quod à populo intelligi debet, hoc nota lingua concipiendum est. Sed preces publicæ à populo intelligi debent. Ergo preces publicæ nota lingua concipiendæ sunt.

Maiores non opus habet probatione, Minores probo, 1. Corinth. 14, 14. *Quia ille qui locum Idiota supplet, debet respondere Amen.* Ille verò est ipse Idiota, Ambrosius ad dictum locum, *eum, qui Idiota locum implet, vocat imperitum.* Hieronymus ad dictum locum dicit, *Laicum intelligit, qui nullo gradu in Ecclesia fungitur.* Chrysostomus Homil. 35. in 1. ad Corinth. *Ἰδιώτην δὲ λαϊκὸν λέγει.* Interpres Chrysostomus vertit. *Idiotam promiscuam turbam, & rectè. Idiota enim per Synecdochen, promiscuam multitudinem significat.* Iustinus enim in Apologetic. 2. *πᾶσι δὲ λαός ἐπισημασθῆναι Ἀμὴν.* Hiero.
in

in Procemio, 2. libr. ad Galatas. *Totus populus instar
tonitruui responder Amen.* Augustinus in psalm. 54. *V-
num psalmum cantamus, unum respondemus Amen.* Bes-
saron de Sacrament. Eucharist. Sacerdote verbail-
la pronunciante, *populus assistens in utraque parte re-
sponder Amen,* Vnde apparet totum cœtum debere
acclamare *Amen.* Et ita factum est in primitiua Ec-
clesia. Sed nemo potest respondere *Amen,* nisi intel-
ligat, quid dicatur. *Respondere enim Amen est confirma-
re benedictionem,* vt Ambrosius interpretatur, vel est
benedictioni consensum vel testimonium perhibere, vt ex-
plicat Hieronymus. Hoc autem nemo facere po-
test, nisi intelligat id, cui consensum vel testimoniũ
perhibere debet. Rectè Ambrosius ad dictum lo-
cum. *Imperitus audiens quod non intelligit, nescit finem
orationis, & non responder Amen, id est, sit verum, vt con-
firmetur benedictio.* Per hos enim impletur confirmatio
precis, qui respondent *Amen,* vt omnia dicta veri testimo-
nio in mentibus audientium confirmetur, Chryl. hom.
35. in 1. ad Corinth. *Si tu benedixeris spiritum, id est, si in
peregrina lingua gratias agis, quam nec ipse intelligas, nec
ceteris interpreteris, plebeius non potest subycere Amē.* Au-
gust. de Cate. Rudib. cap. 9. *Vt populus ad id quod pla-
nè intelligit, dicat Amen.*

Ad quod populus debet respondere *Amen,* hoc
debet intelligere, sed ad preces publicas debet
respondere *Amen.* Ergo populus debet pre-
ces publicas intelligere: & ob eam caussam de-
bent preces ea lingua concipi, vt à populo in-
telligi possint.

Quartum Argumentum. Quia Innocentius 3.
X 2 iubet

inbet, ut Episcopi populis diuersarum linguarum & rituum diuina sacra celebrent, secundum diuersitatem linguarum & rituum.

Magna equidem Papæ habenda est gratia, dū hoc permittit, quod Deus mandauit. Bellarminus respōdet tantūm agi de *lingua Graeca & Latina*. Sed hoc nō est verisimile. Nam qui Constantinopolin ceperant, erant ex Gallis, Germanis, Anglis, Italis & alijs gentibus collecti. Dum igitur promittit se velle idoneos viros providere, qui diuina officia diuersis linguis administrarent, manifestum est eum loqui de omnibus & singulis populis, qui istam urbem subegerant, & ibi adhuc hærebant. Deinde dicit, Illud nunquam in Italia obseruatum esse. Respondeo non esse nouum, vt Paparum cōstitutiones in ipsa Italia negligantur, & propter hanc vel negligentiam, vel tyrannidem conqueruntur saniores papistarum doctores. Lyra in 14. ad Corinth. *Quod si populus intelligit orationem vel benedictionem Sacerdotis, melius reducitur ad Deum, & deuotius respondet Amen.* Et paulò post, *Quid proficit populus simplex & non intelligens? quasi dicat, nihil, aut modicum, quod nescit se confirmare tibi, qui es minister Ecclesie, respondendo Amen, propter quod in primitiua Ecclesia benedictiones, & cetera communia fiebant in vulgari.* Caietanus in 1. ad Corinth. cap. 14. *Ex hac Pauli doctrina habetur quod melius ad Ecclesie adificationem est, orationes publicas qua audiente populo dicuntur, dici lingua communi clericis & populo, quàm dici latinè.* Hinc intellige nō rectum esse, quod fit in Italia, sed quod fieri debet.

Quintum Argumentum. Quia finis diuinorum
offi-

officiorū est populi instructio, consolatio, & edificatio, sed ex sacris ignota lingua conceptis neque instructio, neque consolatio, neque ædificatio percipi potest. Ergo non debent ignota lingua concipi. Minor probatur ex 1. ad Cor. 14, 26. *Omnia sunt ad ædificationem.* 1. Cor. 14, 19. *Malo quinque verba ex intelligentia mea loqui, ut alios instituam.* Bellarminus negat Maiorem, & dicit ædificationem non esse sacrorum publicorum finem. Hanc negationem destruximus argumento 1. Ibi enim ostendimus duos esse fines diuinorum officiorum, vnum à parte Dei, alterum à parte nostri, à parte Dei, eius honorem & gloriam, à parte nostri, ædificationem, institutionē & consolationem. Gloriam Dei esse finem diuinorum officiorum concedit Bellarminus, ædificationem verò illorum finem esse negat. Hoc etsi à nobis probatum est argumento primo, tamen nunc diligentius probandum est. Et vt hoc rectè fiat, ostendemus quidnam sit diuinum officium, vel sacrum publicum. Illud autem ex nulla re commodius colligi potest, quàm ex mandato, quo Apostoli à Christo instructi illud administrarunt. Mandatum verò illud est hoc, Matthæi 28, 29. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Sp. Sancti, & docentes eos seruare omnia, que mandauimus vobis.* Marci 16, 15. *Predicate Euangelium omni creature,* Lucæ 24, 47. *Oportuit in eius nomine predicari resipiscentiam & remissionem peccatorum apud omnes gentes.* Actuum 9, 15. *Instrumentum electum est mihi iste, ut perferat nomen meum in conspectum gentium & regum & filiorum Israel.* Romæ. 1, 1. *Paulus Apostolus separatus ad predicandum*

Euangelium Dei. Hoc Apostoli tantum fecerunt. Act. 5, 42. & quotidie in templo & domatim non cessarunt euangelizare Iesum Christum. Paulus cum redditionem sui facti, Act. 20, 25. inquit, *Et nunc ecce, ego scio non amplius visuros faciem meam ullos ex vobis omnibus, per quos transiui predicans regnum Dei. Ideo testor vobis hodierno die me purum esse a sanguine omniū. Non enim subterfugi quò minus vobis annuntiarem omne Dei consilium.* Idem fecit Christus ipse, Lucæ 4, 45. *Certe & alijs urbibus oportet me euangelizare regnū Dei, nam ad hoc missus sum.* Vnde necessariò colligo: Euangelizare Euangelium esse diuinum hoc officium. Illud enim sacrum quod Christus primùm administravit, & ad quod ille missus est, & quod suis Apostolis præcepit, & quod Apostoli solum celebrarūt, illud, inquam, est hoc diuinum officium, de quo loquimur. Sed euangelizare Euangelium Dei est illud sacrū quod Christus ipse celebrauit, & ad quod Christus missus est, quod Christus suis Apostolis mandauit, & quod solum Apostoli administrarunt. Ergo euangelizare Euangelium Dei, est illud diuinum officium, de quo loquimur. Hoc adeò certum est, vt nullus vnquam Papista sit contrarium vel diuersum ex sacris literis probaturus. Aniles autem nugas extra & contra Dei verbum excogitatas, nunquā pro sacro diuino, vel pro diuino officio assumemus, & ad illa omnia quod attinet, dicimus ea esse inter nos controuersa. Itaque de illorum finibus non sumus solliciti. Vbi verò ad illa refutanda accesserimus, probabimus ea contra Dei verbum instituta esse, neque esse vlli homini Christiano obseruanda, Gal. 1, 8. *Si quis*

quis aliud Euangelium predicauerit anathema sit. Istis igitur missis vel in aliud tempus reiectis, loquimur de eo sacro, quod à Christo immediatè in verbo scripto expressum est. Quod denique ipse Christus instituit, quod idem Christus administrauit, quod, inquam, idē Christus suis Apostolis præcepit, & quod Apostoli administrarunt, & præter quod Christus & Apostoli nullum aliud celebrarunt. Hoc autem factum vno verbo, est Euangelium prædicare. Huius autem sunt multæ partes, vt adhortari, docere, consolari, orare, Deo gratias agere, eundem celebrare, & laudare, idque vel submissa voce, vt loquendo, vel alta voce, vt canendo, Sacramenta administrare, disciplina honesta omnes coercere. Hæc inquam omnia prædicatione Euangelij continentur, & ita iudicauit primitiua Ecclesia. Iustinus Martyr Apologetico secundo. *Die qui Solis dicitur, omnes tum qui in oppidis, tum qui in agris morantur, in vnum conuenimus, & ex commentarijs Apostolorum vel Prophetarum scriptis recitatur quantum licet. Deinde ubi destitit qui recitat, Antistes orationem habet, qua admonet adhortaturque ad pulchrarum illarum rerum imitationem. Postea omnes vnâ surgimus & precamur. Postquam autem à precibus destitimus, profertur panis, vinum & aqua, tum Antistes similiter precatur & gratias agit, quanta potest contèntione, populusque acclamat dicens Amen: & ijs super quibus acta sunt gratia, vnusquisque participat.* Horum autem omnium, imò omnium illarum rerum quæcunq; tempore primitiue Ecclesiæ in Ecclesia fiebant, finis est ædificatio. Ideò dicit Ambrosius illos tacere debere, quos nemo intelligit, vt ij loquantur, qui profunt audientibus.

bus, in 1. ad Cor. 14. Hoc etsi verum est, tamen lubet audire, quibus argumētis Bellarminus probet finem diuinorum officiorum, non esse ædificationem, sed cultum Dei. Ac primum argumentum est, *Quia* solorum clericorum est sacrificium laudis Deo immolare, Num igitur soli clerici non opus habent ædificatione? At omnes historiæ testantur eos maximè opus habere. Sed ad rem, Bellarmini Argumentum tale est,

Quod soli clerici faciunt, eius finis non est ædificatio. Sed soli clerici immolant Deo sacrificiū laudis. Ergo finis publicorum sacrorum non est ædificatio, sed cultus Dei.

Maiorem credo esse verissimam. Eius enim officij, quod soli clerici administrant, finem non esse ædificationem testatur totus mundus. Quod verò ad minorem attinet, est illa ambigua. Nam si per Sacrificium laudis intelligit commemorationem beneficiorum Dei, & pro ijs gratiarum actionem, quæ propriè sacrificium laudis est. Tum illa est falsa, hoc non conuenit omnibus & singulis hominibus, Hebr. 13. 15. *Per ipsum igitur assidue offeramus Deo sacrificiū laudis, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. Osee, 14. 3. reddemus* (loquitur de toto Israhele) *vitulos labiorum nostrorum.* Vnde apparet totius multitudinis esse Deum laudare, & ita factum est in primitiua Ecclesia. Iust. Martyr. apologet. 2. *Postea omnes una surgimus ac precamur.* Basilius hom. 63. *Ex nocte enim consurgit apud nos populus ad domum orationis, & in labore ac tribulatione & continuis lachrymis consuetes Deo. Postremo surgentes ab oratione ad Psalmodiam conueniunt.*

Idem

Idem ex omnibus alijs Patribus probari potest. Si verò intelligit de Missa, petit principium. Neque hoc pugnat cum Esaia, qui cap. 62, 9. dicit *Custodes neque die neque nocte tacere debere.* Nam si Sacerdotes semper debent pro populo Deum laudare, orare, & vigilare; istinc non sequitur populum ipsum neq; laudare Deum, neque orare, neque vigilare debere. Vtrumque enim fieri debet, sed cum hac differentia, vt singuli ferè pro sese, sacerdotes pro vniuerso cœtu gratias agant. Secundum argumentum est. Quia nemo est nisi imperitissimus qui non intelligat latinè. Hoc ita falsum est vt sola negatione destruat. Omnes n. ferè Laici in multis regionibus nihil intelligunt de latina lingua. Postremò dicit loca ex 1. ad Corinth. 14. suæ sententiæ non aduersari. Fatetur n. scripturas afferre vtilitatem, sed hoc fieri dum docti eas legunt, & dum illæ indoctis à cōcionatoribus explicantur. Hoc etsi verum est, magnam tamen vtilitatem afferunt, etiam cùm indocti eas legunt. vt cap. 4. ostendimus.

Sextum Argumentum. Quia Christus & Apostoli Vernacula lingua in sacris publicis vsi sunt. Quemadmodū Christus & Apostoli sacra publica administrarunt, ita etiam & nunc administrari debent. Sed Christus & Apostoli administrarunt sacra publica nota lingua. Ergo & nunc nota lingua administrari debent.

Hoc argumentum Bellarminus eludit, & dicit à prædicatione ad scripturam non valere consequentiam. Apostolos enim *prædicasse quidem varijs linguis, & tamen una tantū lingua nempe Græca scripsisse.* Verū quod

quod Apostoli vna tantú lingua scripserunt, hoc alij etiam Apostolorú sæculo, in innumeras linguas trãstulerút, vt antè ostendimus. Deinde contradictionè implicat. Hicn. dicit Apostolos *solum græcè scripsisse*, at cap. 15. huius lib. fol. 176. lin. 15. asseruit Apost. scripsisse *latinè, græcè & hebraicè*. Aut igitur hoc, aut illo loco errat Bellar. Præterè hæc responsio manifestè arguit eú non tantú hætere, sed etiã teneri. Nos igit hoc argum. paulò magis illustrabimus. & dicimus

Quemadmodú Christ° & Apostoli & vniuersa Ecclesia primitiua, sacra publica administrauit, eodè modo moderni ministri ea administrare debent. Sed Christus, Apostoli & vniuersa primitiua Ecclesia administrarunt sacra publica lingua omnibus nota. Ergo moderni ministri debét s. publ. administrare lingua omnib° nota.

Qui Maiorè negat, ostēdit se non esse dignú, qui in Ecclesia loquatur. Minor est trimembris. Vnum membrú est de *Christo*, illú administrasse sacra lingua nota. fatebútur oēs, quicunq; 4. Euangelia perlegerunt. Alterú membrú est, *Apostolos* administrasse sacra lingua nota. Hoc nemo negabit, qui saltem acta Apost. perlegit. Tertiú membrú est, *Vniuersam primitiuam Ecclesiã* administrasse sacra lingua nota, hoc etsi ex præcedētibus notú est, tamen quibusdã testimonijs illud nunc probabo, & ex ijs, quæ ante sparsim dicta sunt, quædã iterabo. Primú oēs homines in primitiua ecclesia celebrasse sacra pub. lingua omnib° nota fatetur Hardingus *artic. 3. §. 28. cõtra Iuel. lã*. Idē fatentur Lyra & Thomas *in 1. ad Cor. 14*. Idem docet Origenes cõtra Celsum, *lib. 8*. Idē docet Basil. Epist.

Epist. 63. ad Neocæsarienses. simile docet Theodoretus l. 2. c. 24. Deinde Hieronymũ composuisse *Dalmatis publicas preces lingua Dalmatica docet* Eccius in locis cap. de Missa latina. & *Indos fecisse sacra lingua Indica,* docet Eccius ibidem. Ephremum Edessæ Antistitẽ fecisse sacra lingua Syra docet Theodoretus libro 4. cap. 29. In funere Paulæ cantatos fuisse Psalmos lingua *græca, latina, hebræa, & syra* docet Hieronymus in Epitaphio Paulæ. Veteres in oblationibus & tractatibus aliquando *hebræa,* aliquando *syra* lingua vfos esse testatur Ambros. in 1. ad Cor. c. 14. Basil. cùm recensuisset quomodo oēs simul & precarẽtur & psallerent, (quod nisi nota lingua fieri non potuit) dicit *Egyptios, Libyos, Thebanos, Palestinos, Arabas, Phanicæ, Syros, & Euphratis incolæ, & omnes homines in quibus vigilia, psalmodia & preces in honore sunt, idem facere,* ad Neocæsarienses, epist. 63. Huiusmodi multa exempla sunt apud Patres. Quin in ipso publico officio erant certæ partes populo attributæ. Iust. Martyr in Apologetico secundo. *Totus populus respondet, Amẽ.* Idem docet Hieronymus in Proœmio 2. libr. ad Galatas. Sed hoc fieri non posse, nisi populus ea intelligat, ad quæ respondet *Amen,* probatum est. Chrysostomus in 2. ad Corinth. homilia 18. *Sacerdos in sacra Liturgia populum alloquitur, & populus sacerdotem.* Idem ibidẽ, *Non tantũ Sacerdos gratias agit Deo, sed populus totus, quid autem miraris quando Sacerdotem & populum in precibus colloquentem vides.* Idem ibidẽ, *Sacerdos & populus in sacra Liturgia colloquuntur, Sacerdos ait ad populum, Dominus vobiscum, populus respondet, & cum Spiritu tuo,* Cypr. in Nat. Dom. Sacerdos

dos ante orationem prefatione premissa parat fratrum mentes, dicendo Sursum corda, plebs respondet habemus ad Dominum. Similia passim apud veteres. Ex his liquide constat, sacra publica in vniuersa primitiua Ecclesia facta esse lingua nota. Manifestum igitur aut eos non errare, qui sacra publica nota lingua celebrant, aut Christum Apostolos & vniuersam primitiuam Ecclesiam, qui idem fecerunt, errasse. Imò aut Christus, Apostoli aut tota primitiua Ecclesia errarunt, dum sacra publica lingua nota administrarunt, aut Papistæ errant, dum publica sacra ignota lingua administrant. Sed Christus, Apostoli & vniuersa primitiua Ecclesia non potuerunt errare, Ergo Papistas errare necesse est.

Septimum Argumentum. Quia Morau, Rutheni, Armenij, Ægyptij & alij vtuntur lingua nota in sacris publicis. Ergo Protestantibus hoc negari etiam non debet.

Respondet Bellarminus se horum exemplo non magis moueri, quàm Luteranorum & aliorum hæreticorum. Hoc responsum dignum est Doctore Iesuitico, plenum enim est Christianæ mansuetudinis & pietatis, si vellem tibi, Bellarmine, eodem modo respondere, dicerem Heracleonem & alios Hæreticos inusitata verba in publicis sacris vsurpasse, vt est apud August. in lib. de hæ. cap. 16. Papistæ idē faciunt, nos igitur papistarum exemplo non magis moueri, quàm illorum hæreticorum. Sed non vtar ista responsione, verùm longè alia, nempe: Tota & vniuersa primitiua Ecclesia vsa est lingua nota in publicis sacris. Ergo moueat te auctoritas vniuersæ Ecclesiæ,

Ecclesiæ, vt idem nobis concedas. Si verò hæc te non commouet. Omnes Apostoli celebrarunt sacra publica lingua nota, moueat ergo te horum auctoritas. Si verò neque horum auctoritate moueris, ipse Dominus & saluator noster vsus est lingua nota in publicis sacris. Moueat igitur te huius auctoritas. Quòd si te neque Iesu Christi auctoritas commouet, palam ostendis te non Iesu Christi, sed Antichristi ministrum esse. Verùm siue te huius auctoritas moueat, siue non moueat, nos malumus cum Christo, Apostolis & tota primitiua Ecclesia vulgari & nota lingua populum ædificare, quàm cum Papistis inani incognito quæsono ærem verberare.

(:)

FINIS.

SIBRANDI LVBBERTI

De

Principiis Christianorum dogmatum

Liber quartus.

CAPVT I.

Status controuersia proponitur.

LIBRO superiore disputauimus de sacro Vernaculo, sequitur vt de Obscuritate canonicarū Scripturarum differamus. Statum huius controuersiaē vel ignorauit Bellarminus vel peruerit. Non enim nostra sententia est, scripturam adeò perspicuam esse, vt nulla interpretatione opus habeat, neque dicimus eam adeò facilem esse, vt quilibet idiota eam perfectè intelligat. Palam enim asserimus donum interpretationis esse in Ecclesia necessarium, fatemur etiam in sacris scripturis multa adeò obscura esse, vt non tantum idiotis, sed etiam doctissimis quibusque negotium facessāt, nec à nobis nisi in altera vita perfectè cognosci possint. Interea tamen negamus omnia obscura esse, vel ita obscura esse, vt vel nihil in iis absque Commentariis intelligi, vel vt Idiotæ ex earum lectione nihil proficere possint. Errat igitur Bellarminus dum dicit nos asserere totam scripturam adeò perspicuam esse, vt ad eam intelligendam nulla opus sit explicatione. Dum verò hanc sententiam Luthero affingit

affingit, facit, sanctissimo viro iniuriam, & eius sententiam peruertit. Lutherus quidem in præfatione assertionis articulorum à Leone damnatorum. Oportet, inquit, Scriptura iudice hanc sententiam ferre, quod fieri non potest, nisi scriptura dederimus principem locum in omnibus, quæ tribuuntur Patribus, h. e. ut sit ipsa per se certissima, facillima, apertissima, sui ipsius interpret, omnium omnia probans, iudicans, & illuminans. Sed hoc non iuuat calumniâ Bellarmini. Hæc n. sententia est bimembris: Vnū membrum de iudice cōtrouersiarū, alterū de scripturæ perspicuitate. Posterius nūc tantum in controuersia trahitur. Itaq; ad illud tantum respondebimus. Dicimus igitur hanc sententiā neq; nouā, neq; falsam esse, modò rectè intelligatur. Noua non est. Chrysoft. n. homilia 3. in 2. epist. ad Thessal. dicit, omnia clara & perspicua esse in diuinis scripturis. Clemens in exhortatione ad Gentes, Audite, inquit, qui estis lōgē, audite qui estis propè, nullis celatū est verbum Dei, lux est cōmunis, oībus illucescit hominibus, nullus est in verbo Cimmerius, festinemus ad salutē. Epiphani. contra Ariomanitas hæc. 69. Oīa sunt, inquit, clara & lucida, et nihil contrariū, neq; mortis cōplexus speciei habens in diuina scriptura. Idem contra Anomæos hæc. 76. Omnia sunt clara, inquit, in diuina scriptura his, qui ratiocinatione sermonem diuinum adire volunt, & nō diabolicam operationē in seipsis conceperūt, ac seipsos in balthrum mortis conijcere conantur. Lactantius lib. 6. capite 21. Num, inquit, Deus & mentis & vocis & lingua artifex disertè loqui nō potest? Imo verò summa providētia carere voluit fūco ea quæ diuina sunt, ut oēs intelligerēt quæ ipse oībus loquebatur. Chrysoft. hō. 12. in Gen. Scriptura

inquit

inquit, seipsam exponit, & auditorē errare non sinit. Quia ipse Bellarminus lib. 1. c. 2. de verbo Dei, *Sacris Scripturis*, inquit, *qua Prophetis & Apostolicis literis continentur, nihil est notius, nihil certius.* Ex his & similibus apparet hanc sententiam non esse nouam: Sed neque falsam eam esse probabimus suo loco. Priusquam autem progrediamur, Lutheri mentem paucis explicabimus. In scriptura sunt duo consideranda, Verba & Dogmata. Verba sunt obscura & ex eorū obscuritate sæpè Dogmatum obscuritas nascitur. Cùm verò verba, hoc est, grammaticū sensum rectè intelligimus, tum ipsū Scripturarū sensum rectissimè assequimur. Hinc infert dogmata esse perspicua. In lib. de Seruo Arbitr. *Res ipsæ*, inquit, *sunt in luce, non curandum si quadam rerum signa sunt in tenebris.* h. e. In Grammatico sensu sæpè est difficultas; Dogmata verò, quæ ad salutem necessaria sunt, & quorum summa Symbolo Apostolico cōprehensa est, sunt perspicua. Idē docet Theodoret. libro 5. de græc. affect. *Passim videas*, inquit, *nostratia dogmata, non à Doctoribus tantum; sed à plebeis intelligi.* & Bellar. de verbo Dei, libr. 2. cap. 3. *Mysteria*, inquit, *redemptionis etiā rustici & mulieres intelligunt.* Sed, inquis, oīs scripturæ difficultas secundum Lutherum ex ignorantia sensus grammatici oritur. At Origines & Hieronymus fuerunt optimi grammatici, & tamen subinde in dogmatis errarunt. Respondeo fuisse illos quidem bonos grammaticos, sed non optimos. Errarunt enim sæpè in sensu grammatico; quid mirum igitur si & ipsa dogmata interdū non intellexerunt. Sed ipsa etiā dogmata, inquis, sæpè obscura sunt. Verū hoc

hoc fit per accidens. 2. Corinth. 4. versu 3. *Si tectum est Evangelium, ijs qui pereunt, tectum est.* Quemadmodum n. Sol est lucidus; sed cæcis, & ijs qui oculos claudunt, non est lucidus: ita verbum Dei perspicuū est; sed peruersis & excæcatis perspicuū non est. Deinde dogmata duobus modis, nempe externâ & internâ perspicuitate perspicua sunt. Externâ etiâ quibusdâ non regeneratis perspicua sunt, Iacob. 2, 19. *Diaboli credunt & contremiscunt.* Internâ verò non nisi ijs innotescunt, quorum mentibus Spiritus S. illa reuelat & obsignat. Qui igitur grâmaticum sensum rectè intelligunt, & à Spiritu sancto illuminati sunt, illis dogmata Christiana sunt perspicua. Sed hîc obseruandi sunt aliqui gradus. Quo n. quisque in grâmatica plus profecit, & à Spiritu s. magis illuminatus est: eò etiam plus de dogmatis intelligit. Hanc esse legitimam Lutheri sententiam ex præfat. psalter. colligi potest. Scio, inquit, *impudentissima esse temeritatis affirmare se unum Scripturae librum in omnibus perfectè intelligere.* Ibidem, *Nolim, inquit, ab ullo hoc de me præsumi, quod nullus sanctissimorum & doctissimorum adhuc prestare potuit, Psalterium videlicet me in omnibus in suo legitimo sensu intelligere, & docere. Sat est aliquos eosdem ex parte intelligere.* Multa sibi reseruaui Spiritus, quò nos semper discipulos habeat. multa solum ostendit, ut alliciat. multa tradit, ut efficiat. Ex his, opinor, manifestum est, non esse Lutheri mentem, omnem scripturam ita facilem esse, ut nulla explicatione indigeat. Deinde sæpè accidit, Bellarmine, ut homines docti non vbique æquè perspicuè loquantur. Quid si idem acciderit Luthero? Ut taceam Lutheri

opinionem non esse nostræ sententiæ regulam. Sed frustra hæc disputo. Palam enim fatemur in sacra Scriptura quædam esse obscura, donum item interpretationis esse in Ecclesia necessarium. Dum igitur Bellarminus hanc sententiam oppugnat, pugnat sine aduersario, & dum eam nobis tribuit, facit nobis iniuriam. Cæterum an Bellarminus errore, an verò malitia fecerit, committo Dei iudicio: Dissimulare tamen non possum eum in principio tertii libri dicere quæstionem esse, *Sint ne sacra Scriptura per se facillima, atque apertissima, an verò interpretatione indigeat?* & in eodem capite, Argumento sexto concludere, *Non igitur Scriptura sola sufficit dirimere controuersias.* Vnde eò adducor, vt credam Bellarminum hæc contra conscientiam scripsisse, neque ausum fuisse verum controuersiam statum proponere, ne eius argutiolæ & paralogismi innotescerent. Quæstio enim & Conclusio re & subiecto idem sunt: differunt autem sola ratione, & habitudine quadam, vt Dialectici loquuntur. Si igitur rectè conclusit *Scripturam non sufficere ad controuersias dirimendas*, tum quæstionem ante non rectè proposuit. Nos autem ex hac conclusione verum controuersiam statum formamus esse hunc, *Sint ne omnes controuersias in Christiana religione ex Dei verbo scripto dirimendæ? vel quod idem est. Sufficiatne Dei verbum scriptum ad omnes controuersias in Christiana religione dirimendas?* Harum affirmationes nos sustinemus. aduersarij verò earum negatiuas defendunt. Hoc ita esse fatebitur ipse Bellarminus, si rem diligentius expendet. Non enim controuersia est, an Scriptura ita sit perspicua, vt nulla inter-

interpretatione opus sit. Hoc enim & Papistæ & Orthodoxi negant. Neque controuersia est an Scriptura ita sit perspicua, vt idiotæ eam citra omnem explicationē intelligāt, Sed cōtrouersia est, An Scriptura ita clara, certa, & perspicua sit, vt indocti ex ea doceri, & contumaces ex eadē refutari possint? Vel quod idem est, An Scriptura ita clara, certa & perspicua sit, vt controuersiæ in Christiana religione ex ea dirimi possint? Huius negatiuam defendunt Papistæ, eius verò affirmatiuam veram esse contendunt Orthodoxi: Nos prius aduersariorum sententiam proponemus, eorumq; argumenta diluemus: deinde nostram sententiam explicabimus, eamque immotis argumentis astruemus.

CAPVT II.

Argumenta pro obscuritate Canoniarum Scripturarū ex Dei verbo petita refutantur.

Quisnam sit huius controuersiæ status, ostendimus capite superiori. Sequitur vt argumenta, quæ Bellarminus pro sua sententia adduxit, diluamus. Eius sententia est, totam scripturam adeò esse obscuram, vt absque interpretatione nihil in ea intelligi, & Idiotæ ex eius lectione nihil proficere possint. Hanc probat multis argumentis, quæ omnia ad quinque classes reduci possunt. Prima classis est eorum, quæ ducuntur ex sacra Scriptura. Primum argumentum sumitur ex Psal. 119. versu 18. *Retegit oculos meos, vt intnear mirabilia ex lege tua.* Et versu 34. *Fac vt intelligā, vt custodiā, conseruemq; eam ex tota anima.* Et versu 135. *Fac vt praluceat facies tua seruo tuo,*

& doce me statuta tua.

Quod absque peculiari Spiritus reuelatione non intelligitur, hoc ad eò obscurum est, vt in eo absque interpretatione nihil cognosci, & Laici ex eius lectione nullum fructum cōsequi possint. Sed sacra Scriptura absque peculiari Spiritus illuminatione non intelligitur. Ergo Scriptura ad eò obscura est, vt in ea absque Interpretatione nihil cognosci, & Laici ex eius lectione nullum fructum capere possint.

Bellarminus præterita Maiore probat Minorem. Eius probationes suprà allegauimus. Sed nos respondemus ad Maiorem, eam esse bimebrè. Vnum membrum est, nihil posse in Scriptura cognosci absq; interpretatione. Alterum, Laicos ex eius lectione nullum fructum consequi. Nos ad vtrumque distinetè, & primùm ad posterius respondebimus. Si Maior in hunc modum formatur, Quod absque peculiari Spiritus reuelatione non intelligitur, hoc ad eò obscurum est, vt Laici ex eius lectione nullum fructum capere possint. Si, inquam, Maior, in hunc modum formatur, tum est falsa. Deus enim vtrumque, hoc est, illuminationem & studium priuatum coniunxit. Studium, 1. Timoth. 4. versu 13. *attende lectioni.* Iohan. 5. versu 39. *Scrutamini scripturas.* Act. 17. cap. vers. 11. *fuerunt aut̄ illi Iudei generosiores illis qui erant Thessalonica, vt qui receperint sermonem cum omni alacritate, quotidie scrutantes scripturas, an hæc ita se haberent.* Illuminationem, Act. 2. cap. vers. 17. *Effundã ex Spiritu meo in quamnis carnem.* Iohan. 16. cap. versu 13. *Spiritus ille veritatis duceat vos in omnem veritatem.*
Cùm

Cùm itaque Deus vtrumque coniungat, & velit nos Scripturæ operam dare, ac promittat Spiritus illuminationem: manifestum est nos malè arguè-
 tari ab vnius positione ad alterius remotionem. Perinde enim est, ac si dicam, nemo potest absque peculiari Spiritus gratia conuerti. Ergo ministri frustra laborant in docendo. Eodem prorsus modo non sequitur, Scriptura absque Spiritus illuminatione non intelligitur. Ergo Laici in ea legenda operam perdunt. Imò, Bellarmine, licet homo absque peculiari Spiritus gratia non conuertatur, vtiliter tamen minister ad conuersionem hortatur, & ministerium illud Deus fortunat suo spiritu, iuxta illud, *Paulus plantat, Apollo rigat, Deus dat incrementum*, 1. Corint. 3. versu 6. Eodem modo licet Scriptura absque Spiritus illuminatione non intelligatur, vtiliter tamen Laici se in eius lectione & meditatione exercent, & studium hoc Deus suo spiritu secundat, iuxta illud Luc. 11. versu 9. *Querite & inuenietis*. Vtrumque igitur coniungi potest, imò coniungi debet. Requirit enim Deus summum studium à nobis ac diligentiam, & simul vult vt suum auxiliũ quotidie imploremus. Et si igitur absque peculiari Spiritus gratia nihil possumus, priuatum tamen nostrum studium inutile non est. Hoc ad secundum membrum, nunc ad primum. Si Bellarminus ita intelligit Maiorem, quòd ex Spiritus reuelatione intelligitur, hoc prorsus obscurum est, tum sequitur ex hoc argumento, Scripturam non tantum Laicis, sed etiã doctis, imò omnibus, qui non sunt diuinitus illuminati, obscuram esse, ac proinde vi huius argumenti, non tantum

Laici, sed etiam docti ab eius lectione arcerentur, Quod ut intelligatur, formabo argumentum in hunc modum. Quod ex Sp. sancti revelatione intelligitur, hoc prorsus obscurum est, ac proinde legi non debet, sed sacra scriptura absque Sp. sancti illuminatione non intelligitur, Ergo prorsus obscura est, & legi non debet. Resp. aut esse puras particulares, aut exclusivam addendam esse medio termino, ut æquipolleat universali, verbi gratia; Quod ex Spiritus s. revelatione tantum intelligitur, hoc prorsus obscurum est, sed Scriptura ex Sp. sancti revelatione tantum intelligitur, Ergo Scriptura prorsus obscura est. Sed iam Minor falsa est. Licet n. Scriptura absque Spiritus revelatione non intelligatur, tamen non pro solam Spiritus illuminationem intelligitur. Instituit n. Deus ministerium, præcipit, ut ipsi scrutemur & legamus. Quod utique non fecisset, si omnis lectio, & omne privatum & publicum studium esset superuacuum. Ergo Maior corrigenda est in hunc modum. Quod absque Spiritus revelatione non potest intelligi, hoc a deo obscurum est, ut sola lectione vel humano studio cognosci non possit. Deinde respondemus ad Minorem. Si illa formatur in hunc modum, Scriptura sola Spiritus revelatione intelligitur, tum est falsa. Multi enim partim per ministerium, & partim per illuminationem scripturam intelligunt, ut Beroenses Act. 17. & Lydia Act. 16. & passim. Si autem Minor formatur in hunc modum, Scriptura absque Spiritus illuminatione non intelligitur, tum nihil aliud concluditur, quam solum humanum studium ad eam intelligendam non sufficere, Sed hoc concedimus. Fatemur n. omne

omne nostrum studiū esse irritum, nisi Spiritus auxiliū accesserit, neq; diffitemur Sp. illuminationē sufficere. Sed Deus non semper immediatē agit, aliquando enim per seipsum, absq; medijs, hominem instruit, vt Mosen, Ezaian, Paulum, & alios: aliquādo verò cum medijs gratiam suam coniungit, vt in Beroënsib. Lydia & aliis. Præterea scriptura potest dupliciter cognosci, externo modo, & interno. Externo modo sepè absque peculiari Spiritus reuelatione intelligitur, vt Iacobi, 2. versu 19. *Demonia credunt & horrescunt*, hoc est, historicè intelligunt ea, quæ in scripturis narratur. Interno verò modo scriptura nunquā absque peculiari Spiritus reuelatione intelligitur. Hic aut̄ intellectus est, cum spiritus nobis testatur, non tantum omnib. sed etiā nobis vera esse, quæ in scriptura narratur, & in nobis generat tales motus, ex quibus certò cognoscimus, ea, quæ in scripturis traduntur, ad nos pertinere, qui intellectu semper cum vera respiscētia coniunctus est. De hoc loquitur David. Petit n. sibi istam legis intelligentiā dari, qua legem ipsam obseruet & faciat. Hæc aut̄ intelligentia vt non datur absq; peculiari Spiritus gratia, Ita Sp. s. multis medijs ad eam nobis instillandā vtitur. Nō rectè igitur ab vnus positione ad alterius remotionem argumentatur Bellarminus. Deniq; si scripturæ intelligentia ex sola Sp. reuelatione concipitur tū inutilis est omnis interpretatio. Si igitur hæc est Bellarm. sententia, viderit ipse quot gradib. absit à castris Suencfeldii. Si autem vult studium nostrū non esse inutile, & spiritum per illud esse efficacem, tum non contradicit nobis, illud enim fate-

mur. Formandum igitur argumentum in hunc modum. Quod absque Sp. sancti reuelatione intelligi non potest, illud à nobis priuato tantum studio cognosci non potest, sed necesse est, vt Spiritus gratia ad nostrum studium accedat. At Scriptura absque peculiari Spiritus gratia à nobis cognosci non potest. Ergo priuato tantum studio non potest à nobis intelligi; sed necesse est, vt Spiritus gratia ad studium nostrum accedat. Hoc ita esse fatemur, & ob eam causam docemus summum studium à nobis ad Scripturam intelligendam adhibendum esse, & addimus, diligenter nobis orandum esse, vt Sp. sanctus oculos nostros retegat, vt verbum Dei rectè intelligamus, & vitam nostram ad regulam in eo præscriptam instituamus. Si verò hoc argumentum ad controuersiam accommodari debet, formandum est in hunc modum:

Quod absque peculiari Spiritus s. illuminatione intelligi nequit, hoc adeò obscurum est, vt vera sententia in rebus controuersis ex eo erui non possit. Sed verbum Dei absque peculiari Spiritus s. illuminatione intelligi nequit. Ergo verbum Dei ita obscurum est, vt vera sententia in rebus controuersis ex eo colligi non possit.

Respondeo Maiorem posse duobus modis intelligi. Nempè ex verbo Dei veram sententiam in rebus controuersis simpliciter erui non posse. Et ex verbo Dei veram sententiam in rebus controuersis absque Sp. sancti auxilio erui non posse. Si illud dicis, tum negamus Maiorem. Nos enim verbum Dei

à Spiritu

à Spiritu sancto non separamus : Si verò hoc dicis, tum concedimus Maiorem. Sed tum nihil aliud sequitur, quàm verbum Dei à Spiritu s. separatum adeò obscurum esse, vt vera sententia in rebus controuersis ex eo crui non possit. At hoc nostram causam non lædit. Etsi enim verbum Dei à Spiritu s. auxilio separatum non sufficit ad veram sententiam in rebus controuersis ostendendam : sufficit tamen ad veram sententiam in reb. controuersis ostendendam, quando cum Spiritu sancti illuminatione coniungitur. Est igitur fallacia à secundum quid ad simpliciter. & est perinde ac si dicas, verbum Dei absque Spiritu s. auxilio non sufficit ad veram sententiam in rebus controuersis ostendendam, Ergo prorsus non sufficit. vel quod idem est, etiam cum Spiritu sancti illuminatione coniunctum non sufficit ad veram sententiam in controuersis ostendendam. Secundum argumentum sumitur ex Luc. cap. 24. versu 27. *Interpretabatur illis in omnibus scripturis, qua de se scripta erant. Et Actor. 8. cap. versu 31. Qui enim possum, nisi quis mihi praeierit.*

Quod absque interpretatione intelligi non potest, hoc est adeò obscurum, vt Laici in eo legendo frustra laborent. Sed Scriptura absque interpretatione intelligi non potest. Ergo Scriptura est adeò obscura, vt à Laicis legendi cognosci non possit.

Respondeo Maiorem esse falsam. Duo enim subalterna inter se non pugnant. Ergo quemadmodum priuatum studium, & publica interpretatio consistere possunt, ita etiã interpretatio & priuata lectio

se mutuò non tollút, sed simul cõiungi possunt. Ad Minorẽ dico, non omnia prima lectione à nobis apprehendi; Sed quæ primũ erant difficilia, ea deinde reddi facilia, si diligens studiũ, & ardens Iesu Christi inuocatio accesserit, imò vt Eunuch. primũ legebatur, & accedentẽ interpretationẽ non aspernabatur: ita etiã nos cum publ. interpretatione priuatum studiũ coniũgere debemus. Deinde ex hoc loco colligi potest eo tempore nihil fuisse vsitatus, q̃ scripturã legi à Laicis. Eunuchus n. erat Laicus, & in via scripturã legebatur. Preterea discipuli quos Christ⁹ instituebat, tristissimo spectaculo quasi stupore quodã ita erant perculsi, vt quod verũ erat, id nemine mōstrante videre non possent. Huc accedit eos nõ de externa intelligentia fuisse sollicitos, externum enim scripturę sensũ utcunq; intelligebãt; sed de interna *πληροφορία* laborasse. Hoc constat ex iis verbis Luc. 24. v. 21. *nos aut̃ sperabamus illum esse, qui redempturus esset Israël.* Atque hanc internam certiorationem à nobis priuato studio apprehendi non posse, iam antè ostēdimus: non igitur si omnia diligenter expendũtur, ex hoc loco plus colligi potest, quàm interpretationẽ scripturæ esse in Ecclesia necessariã, at hoc nunquam negauimus, sic igitur argumentum corrigendum.

Illud sine quo scriptura intelligi non potest, est in Ecclesia retinendum. Sed sine interpretatione scriptura in Ecclesia intelligi non potest. Interpretatio igitur in Ecclesia retinenda est. Hoc autem libenter concedimus, neque aliud quippiam ex hoc argumento colligi potest.

Postremò

Postremò Eunuchus fuit valdè rudis in scriptura, quod constat ex vers. 34. capitis 8. Actor. *Rogo te de quo Propheta hoc dicit? de se ipso, an de alio quopiam.* Discipuli verò obstupefacti supplicio Christi videre non potuerunt. Quid mirum igitur, si interpretatione opus habuerūt? Si verò argum. ad cōtrouersia accōmodari debet, formandū est in hunc modū.

Quod absque interpretatione intelligi nequit, hoc adeò obscurum est, vt vera sententia, in rebus controuersis, ex eo colligi nequeat. Sed verbum Dei absque interpretatione intelligi non potest. Ergo verbum Dei adeò obscurum est, vt vera sententia, in rebus controuersis, ex eo colligi nequeat.

Respondeo vt suprà. Maiorem posse duobus modis intelligi. Nempè veram sententiam in rebus controuersis ex scriptura simpliciter colligi nō posse. Et veram sententiam absque interpretatione ex scriptura colligi nō posse. Si hoc dicis, tū non oppugnas nostrā sentent. si illud dicis, tū argumētaris à secūdū quid ad simpliciter. Perinde n. est, ac si dicas, Vera sentētia nō potest ex scriptura omni interpretatione destituta colligi. Ergo pr̄sus ex ea colligi non potest, vel quod idē est, vera sententia in rebus controuersis ex scriptura per rectā interpretationē explicata colligi nequit. Tertium argum. deducunt ex 2. Pet. 3c. v. 16. *vt qui in omnibus ferè Epist. loquatur de istis, inter que sunt nonnulla difficilia intellectu, que indocti parūque stabiles detorquent, vt et reliquas Scripturas suo ipsorum exitio.* Ad quem locum addit Bellarminus. *Petrus non dicit quadam esse difficilia indoctis*

indoctis & instabilibus, vt heretici exponunt, sed difficilia absolute.

Quæ absolute difficilia sunt, ea opus habent interpretatione, sed quædam in Scriptura absolute difficilia sunt, Ergo quædam in Scriptura opus habent explicatione.

Respondeo totum argumentum à nobis concedi. Non enim excludimus interpretandi munus ex Ecclesia. Quòd autem ex hoc argumento vult inferre, totam scripturam esse obscuram, nimis insulfum est, à particulari enim ad vniuersale nihil sequitur affirmatiuè. Vt n. non possum dicere, aliquod animal est rationale, Ergo omne animal est rationale. Ita etiam non possum inferre, quædam in scriptura sunt difficilia, Ergo omnia quæ sunt in scriptura sunt difficilia. Imò ne sequitur quidem, quædam in scriptura sunt difficilia, Ergo ipsa scriptura est difficilis. Quemadmodum non sequitur, Quædam in mari sunt pisces, Ergo ipsum mare est piscis. Sæpè enim accidit vt auctor res difficiles perspicuè explicet. Potest igitur scriptum perspicuum esse, & res scripto comprehensæ, obscuræ. Si hoc argumentum ad controuersiam accommodari debet, formandum est in hunc modum,

Quod absolute difficile est, hoc adeò obscurum est, vt vera sententia in rebus controuersis ex eo erui non possit. Sed quædam in sacra scriptura absolute difficilia sunt. Ergo tota scriptura adeò obscura est, vt vera sententia in rebus controuersis ex ea erui non possit.

Sed tum aliud est in conclusione, quàm in præmissis

missis. Si autem dicis, saltem quædam in Scriptura esse adeò obscura, vt vera sententia in rebus contro- uersis ex ea erui non possit: tum dico esse quatuor terminos. Aliud enim est, ipsam Scripturam esse difficilem, & aliud, quædam in Scriptura esse diffici- lia. Si verò dicis, in quo sunt quædam difficilia, hoc adeo obscurum est, vt vera sententia in rebus con- trouersis ex eo colligi non possit: Sed in Scriptura, Ergo. Tum respondeo Maiorem esse falsam. Non n. si quædam obscura sunt, ideò omnia obscura sunt. Si denique dicis, in quo sunt quædam obscura, ex eo in quibusdam vera sententia erui nequit. Sed in Scriptura, Ergo. Tum etiam Maior est falsa. Res n. obscuræ in aliquo lib. perspicuè tradi possunt. De- de aliquod potest difficile esse, & tamen non pro- fus obscurum. Denique *nihil de istis obscuritatibus e- ruitur, quod nō alibi planissimè dictum reperiat, vt do- cet Augustinus de doct. Christ. lib. 2. cap. 6.* Diffici- lia igitur per facilia explicari possunt. Sed hæc suf- ficiant ad illa argumenta, quæ Bellarminus ex Dei verbo petiuit. Quibus si existimat se posse Laicis scripturam ex manibus excutere, valdè errat. Perin- de enim est, ac si diceret, Scriptura est difficilis, Ergo omne priuatum studium abijciendum. Cùm po- tiùs contrarium se quatur, nempe, Scriptura est dif- ficilis, Ergo summa nobis diligentia adhibenda est, vt eam discamus. Sin verò Bellarminus voluit ostē- dere, omnem scripturam ita obscuram esse, vt per solam reuelationē intelligi possit, viderit ipse, quid sit Suencfeldio responsurus. Sin denique vult quæ- dam in ea obscura, ac proinde legitima interpreta-
tione

tione explicanda esse, ostendit libidinem pugnandi. Quærit enim pugnam, vbi nulla est controuersia. Omnes enim vtrò & sponte etiam Bellarmino non monente hoc fatemur.

CAPVT III.

Argumenta ex Patribus pro Scripturarum obscuritate adducta, refutantur.

ARGUMENTIS, quæ Bellarminus ex scriptura pro eius obscuritate adduxit, refutatis, diluemus ea quæ pro eadem scripturarum obscuritate ex Patribus sumpsit. Primum est ex Irenæo libr. 2. cap. 27. *Postquam docuisset in rebus creatis quedam obscura esse, addit nos per Dei gratiam in scripturis quedam scire, quedam autem Deo commendare, vt in hac vita, & futura Deus semper doceat, homo semper discat.*

In quo quædam cognoscimus, quædam ignoramus, hoc totum est obscurum. Sed in scriptura quædam cognoscimus, quædam ignoramus, Ergo tota scriptura est obscura.

Respondeo Maiorem esse falsam. Non enim si quædam sunt obscura, ideò omnia sunt obscura. Verbi gratia: Quædam in homine sunt ossa, Ergo quicquid in homine est, est os; non sequitur. Si verò Maior in hunc modum formatur. In quo quædam cognoscimus, quædam ignoramus, in eo quædam sunt obscura, quædam perspicua, tum illa quidem vera est. Sed nihil aliud concludit, quàm in scriptura quædam obscura esse, quædam perspicua, sed hoc nunquam negauimus. Deinde nõ hoc vult Irenæus, quod colligit Bellarminus, sed propter quædam ista
obscura

obscura, quæ in altera vita ab ipso Deo discemus, vult neminem in hac vita perfectam sacrarum literarum cognitionem consequi. At hoc non negamus. Si hoc argumentum ad controuersiam accommodari debet, formandum est in hunc modum.

In quo sunt quædam obscura, ex eo vera sententia in rebus controuersis erui non potest: In scriptura sunt quædam obscura, Ergo ex scriptura vera sententia in rebus controuersis erui non potest.

Sed tum maior est falsa, illa enim obscura alicubi clariùs explicantur, ex quorum collatione veritas erui potest. Atq; hanc esse mentem Irenæi constat ex lib. 2. cap. 12. Disertè enim docet *ostensiones, quæ sunt in Scriptura, non nisi ex Scriptura ostendi posse*. Deinde propter quædam obscura dicere omnia esse obscura, est cum ratione insanire.

Secundum Argum. sumit ex Origene lib. 7. cont. Celsum. *Qui docet cordatos viros scrutando scripturam intellectum eius inuenire potuisse, licet in ea multa sint obscura. Idem Homil. 12. in Exod. dicit nobis semper orandum esse, ut veniat agnus de Tribu, Iuda & nobis librum signatum aperiat.*

In quo sunt multa obscura, hoc totum obscurum est. sed in scriptura sunt quædam obscura. Ergo scriptura est tota obscura.

Respondeo Maiorem iterum esse falsam. Nam non sequitur, vt dixi, quædam in scriptura obscura sunt, Ergo tota scriptura obscura est. Si autem vult quædam in scriptura obscura esse, tum pugnat sine aduersario, libenter enim fatemur quædam in scriptura obscura esse

esse. Hoc argumentum ad controuersiam accommodatum refutauimus cap. 2. arg. 3. & cap. 3. arg. 1. Ex. 12. autem Homil. in Exod. Argumentum tale formari potest.

Quod absq; agni reuelatione non intelligimus, hoc prorsus obscurum est, sed scriptura absq; agni reuelatione non intelligitur. Ergo prorsus obscura est.

Priusquam respondeam, dico duplicem esse reuelationem, vnā vniuersalem, qua Deus vniuersaliter omnes homines illuminat, hæc illuminatio est naturæ, ipsi naturæ sc. ab initio generationis insita. Alia particularis, solis electis propria. Hæc illuminatio est interna, & semper cū sanctificatione coniuncta. De hac loquitur Origenes, & si Bellarm. argumentum de ea intelligit, concedimus illud totum: Fatemur enim nullum dogma esse in scriptura, quod nos nostris viribus secundum intellectū sanctificationis intelligere possimus, semper enim valet ista regula, *animalis homo nō intelligit ea, quæ sunt spiritus, nec potest intelligere.* 1. Corinth. 2. v. 14. Debemus igitur semper orare, quemadmodū docet Origenes, *ut agnus veniat de tribu Iuda, & aperiat librū, hoc est, ut det nobis Sp. Sanctum, qui nos sanctificet, & mentes nostras illuminet, ut piè viuamus, & verbū Dei rectè intelligamus.* Hoc argumentum ad controuersiam accommodatum refutauimus cap. 2. arg. 1. Tertium argumentum ducit ex Ruffinō, qui. lib. 11. cap. 9. docet *Basilium & Nazianzenum omnib. secularibus scientijs expolitos, postquam 13. annos college fuissent, sacra scriptura operam dedisse, idq; longo tempore.*

Cui

Cui docti viri operam dant, idq; longo tempore, hoc est totum obscurum, sed S. scriptura est id, cui docti viri operam dant, idq; longo tempore, Ergo S. Scriptura est tota obscura.

Respondeo ad Maiorem, non sequi illud totum obscurum esse, cui docti viri operam dant. Possunt enim in eo quædam perspicua esse, quædam obscura. Ad Minorem dico, eos doctores non qualem-cunq; cognitione desiderasse, ut quæ laicis sufficeret; sed desiderasse eximiam eruditionem, qua alios erudire possent. Erant enim doctores, & alios docebāt, sed qui tales sunt, ab iis requiritur maior scientia. Quid mirum igitur, si Basilius & Gregorius maiorem diligentiam ad S. literas discendas adhibuerunt. Sanè & hoc tempore maior eruditio, maiorq; diligentia requiritur à doctoribus, quàm ab idiotis. Idiotæ enim multa cum laude nesciunt, quæ doctores sine turpitudine ignorare non possunt. Si hoc argumentum ad controuersiam accommodari debet, formandum est in hunc modum,

In quo discendo docti viri multum industriæ ponunt, hoc adeò obscurum est, vt vera sententia in rebus cōtrouersis ex eo erui non possit. Sed sacra Scriptura est illud, in quo discendo docti viri multum industriæ ponunt. Ergo sacra Scriptura adeò obscura est, vt vera sententia in rebus controuersis ex ea erui non possit.

Sed tum minor est falsa. Nam & in rebus Mathematicis, naturalibus & Iuridicis discendis docti viri multum laboris ponunt. Et tamen ex ijs vera sententia in rebus controuersis erui potest. Eodem

igitur modo, si quis debitum laborem ad res sacras cognoscendas confert, & quotidie Deum de Spiritus sancti gratia interpellat, non dubium est, quin veram sententiam in iis inuenire possit. Quartum argum. est ab auctoritate Chrysoft. Is Homil. 40. in Iohan. ad illa verba *Scrutamini scripturas*, dicit, *Non dixit, legite scripturas, sed scrutamini. Divina n. summa indigent diligentia.* Christus relegauit Iudaeos non ad *nam lectionem, sed ad diligentem inuestigationem.*

Quod sine summa diligentia intelligi nequit, hoc totum est obscurum, Sed S. scriptura sine summa diligentia intelligi nequit, Ergo tota S. scriptura est obscura.

Respondeo ad Maiorem. Ex summa diligentia non sequi totalem obscuritatem. Possunt n. quædam esse obscura, quædam perspicua. Deinde Chrystomus istie non concludit totam scripturam esse obscuram, sed tantum concludit eam non esse otiosè, neque oscitanter legendam. Quod nos non negamus. Fatemur enim summam simul & diligentiam, & pietatem à sacrarum literarum studiosis requiri.

Quintum argum. sumitur ab auctoritate Ambrosij, is Epist. 44. *Scriptura, inquit, diuina est, mare habens in se profundos sensus, altitudinem diuinorum enigmatum.*

Quod habet quosdam profundos sensus, hoc est totum obscurum, sed scriptura habet quosdam profundos sensus. Ergo tota scriptura est obscura.

Respondeo Maiorem esse falsam, nam vt sæpè dixi, propter quædam obscura, non est necesse, vt omnia sint obscura, neque hanc esse Ambrosij sententiam, potest colligi ex sequentibus, vbi præter profundos

fundos sensus etiã *nueos fluuos esse in scriptura asserit.*

Sextũ argum. sumitur ab auctoritate Hieronymi, ille in Epist. 13. ad Paulinum dicit, *non posse scripturã disci sine magistro.* Idem in præf. ad Gal. dicit, *Quanto studio præceptores audierit. Et quod iam vir Alexandriam profectus sit, ut Didymum de quibusdam ambiguis interrogaret.* Idem in Epistola 119. capite 21. dicit epistolam ad Romanos nimis obscuritatibus inuolutam esse. Sed ex his omnibus nihil aliud colligi potest, quã eos, qui volunt in Theologia excellere, debere doctos viros adire, ac diligẽter discere: & esse in Theologia quædam obscura. At neutrum vnquam negauimus. Deinde ab omnibus hominibus non requiritur tanta scientia, quanta ab Hieronymo.

Septimum Argum. ducitur ab auctoritate Augustini. Is lib. 2. de Doctrina Christ. capite 6. *Sed multis, inquit, & multiplicibus obscuritatibus, & ambiguitatibus decipiuntur, qui temerè legunt, aliud pro alio sentiẽtes: Quibusdam autem locis quid vel falso suspicentur, nõ inueniunt, ita obscure quedam dicta densissimã caliginem obducunt, quod totum prouisum diuinitus esse non dubito ad edomandam laboris superbiam, & intellectum à fastidio reuocandum, cui facile inuestigata plerunque uiluerunt.* Respondeo Augustinũ dicere non omnia, sed quedam esse obscura, atque hoc ex eodem cap. colligi potest. *Magnificè, inquit, & salubriter Spir. sanctus scripturas modificauit, ut locis apertioribus fami succurreret, obscurioribus aut fastidia detergeret. Nihil enim serè de illis obscuritatibus eruitur, quod non planissime dictum alibi reperiatur.* Eodem libro, capite 9. *in his, inquit, quæ aperte in scriptura posita sunt, inueniuntur*

tur illa omnia, quae continent fidem morésque viuendi, spem scilicet, atque charitatem. Secundus locus est ex 12. lib. Confess. cap. 14. vbi idem Augustinus, mira, inquit, profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos superficies blandiens paruulis, Sed mira profunditas Deus meus, mira profunditas, horror est intendere in eam, horror honoris, & tremor amoris. Respondeo nos hoc non negare. Fatemur enim multa esse obscura in sacra Scriptura, sed non omnia. Idem enim Augustinus lib. 2. de doct. Christ. cap. 8. in ijs, inquit, quae aperte in scripturis posita sunt, inueniuntur illa omnia, quae continent fidem, morésque viuendi. Tertius locus est, Epist. 3. ibi, Tanta, inquit, est profunditas Christianarum literarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere, non quod ad ea, quae necessaria sunt saluti, tanta in eis perueniatur difficultate, sed cum quisque ibi fidem tenuerit, sine qua pietas etque non viuatur, tam multa, tamque multiplicibus mysteriorum umbraculis opaca intelligenda proficientibus restant, tantaque non solum in verbis, quibus ista dicta sunt, sed etiam in rebus, quae intelligenda sunt, laet altitudo sapientiae, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet, cum consummauerit homo, tunc incipit. Respondeo ex his omnibus nihil aliud sequi, quam quaedam, non oia obscura esse in scriptura. Augustinus enim eodem loco asserit, Ea quae necessaria sunt saluti, non magna in eis difficultate inueniri. Deinde Modus ipse, inquit, dicendi, quo sancta Scriptura contextitur, quam omnibus accessibilis, quamuis paucissimis penetrabilis

*bilis, ea qua aperta cōtinet quasi amicus familiaris sine fu-
co ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea verò
qua in mysterijs occultat, nec ipsa eloquio superbo erigit, quò
non audeat accedere mens tardiuscula & incrudita, quasi
pauper ad diuitem, sed inuitat omnes humili sermone, quos
non solum manifesta pascit, sed etiam secreta exerceat ve-
ritate, hoc in promptis, quod in reconditis habens. Vnde
necessariò sequitur non omnia, sed quædam tantum
esse in scripturis obscura. Idem respondeo ad Gre-
gorium, hom. 6. in Ezech. Et vt omnia in pauca cō-
traham. Si Bellarminus ex his colligit, Quædam
sunt obscura, Ergo omnia sunt obscura, tum aber-
rat, quemadmodum ostensum est: si autem vult tan-
tum quædam esse obscura, non omnia, & propterea
in Ecclesia necessariam esse interpretationem, tum
pugnat absque aduersario; libenter enim fatemur in
scripturis multa obscura esse, asserimus etiam donū
interpretandi esse in Ecclesia retinendum. Si deniq;
vult propter quædam ista obscura veram sententiã
in rebus controuersis erui non posse, tum contradi-
cit Augustino. Ille enim asserit de istis obscuritatibus
nihil ferè erui, quod non alibi planissimè dictum reperia-
tur. l. 2. de Doct. Chr. c. 6. At quæ obscura sunt, illa
per ea, quæ planissimè dicta sunt, explicari possunt.
Et ob eam causam vera sententiã in rebus contro-
uersis ex scriptura erui potest.*

CAPVT IIII.

*Argumentorum à re sumptorum pro Obscuritate Ca-
nonicarum Scripturarum Refutatio.*

Patrum auctoritatibus de Scripturarum Obscu-
ritatibus explicatis, diluemus argumenta quæ à

re sumuntur. Primum argum. *Quia in Scriptura summa mysteria traduntur.*

In quo traduntur summa mysteria, in eo omnia sunt obscura, sed in scriptura traduntur summa mysteria. Ergo tota scriptura est obscura.

Bellarminus præterita Maiore, probat Minorem, de qua non est controuersia. Fatemur n. in scriptura esse multa mysteria, *quæ nemo principum huius sæculi cognouit.* Sed nos concessa Minore, negamus Maiorem. Non enim sequitur omnia esse obscura propter quædam mysteria, quæ in ijs obscura sunt, vt non sequitur omnes homines esse Philosophos, et si quidam Philosophi sint. Deinde mysteria, quæ in scripturis traduntur, duobus modis sunt obscura, & nõ obscura. Primum enim in se, siue sua natura sunt obscura, secundum modum autem doctrinæ, qui & facillimus est, & simplicissimus, non sunt obscura. Per se siue sua natura sunt obscura, vt *Deum esse unum, et trinum*, rem ipsam vel naturam huius rei nemo penitus cognoscere potuit. Modo doctrinæ non sunt obscura. Idem enim, nempe *Deum esse unum & trinum*, tam simplici & perspicua doctrina traditum est, vt & pueris & senibus, uiris & fœminis, doctis & indoctis ignotum esse nec possit nec debeat. Deinde eadem mysteria, secundum *oculos nature* sunt obscura, secundum *oculos fidei* non sunt obscura. Secundum *oculos nature* sunt obscura. Quis enim vnquam nature lumine assequi potuit, hæc omnia esse *creata ex nihilo*, vel quis vi ingenij sui intellexit, quomodo *Saracena*, *qua in iuuentute erat sterilis*, in *senectute facta sit fecunda*. Eadem credenti, hoc est ei, cui Deus fidem dedit

dedit ad credendum, non sunt obscura. Atque ita ferè intelliguntur omnia illa difficiliora in scripturis. Testis Apost. ad Hebr. cap. 11. v. 3. *Per fidem intelligimus constructum esse mundum verbo Dei, ut quæcernimus, sint ex non apparentibus facta.* Idem testatur Paulus ad Romanos 4. versu 18. *Qui contra spem sub spe credidit, ut fieret pater multarum gentium: secundum id, quod ei dictum fuerat, ita erit semen tuum. Ac minime imbecillis fide, non considerauit suum ipsius corpus iam emortuum, cum centum circiter natus esset annos, nec emortuam vuluam Sara.* Aduersus autem promissionem Dei non disceptauit infidelitate: sed robustus factus est fide, tributa gloria Deo: ac plenè persuasum habens, eum quod promiserat, posse etiam facere. Ex his apparet illa quæ secundum naturam obscura sunt, secundum fidem non esse obscura. Sed Laicæ quæ habent fidem, atque homines docti. Quin ipse Christus gratias agit Patri, quod hæc mysteria reuelauerit paruulis, & absconderit eadè a sapientibus, Matth. 11, 25. Possunt igitur & Laici illa mysteria intelligere. Postremò istorum mysteriorum est duplex scientia: vna perfecta, altera quæ ad salutem sufficit, siue quæ ad salutem est necessaria. Perfectam nemo in hac vita consequitur, 1. Corinth. cap. 13. v. 9. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Etli igitur multi se variè torqueant in illis vel euoluendis, vel inuoluendis: tamen omnes cogimur cum Augustino dicere, *plura esse in Theologia, quæ nescimus, quam quæscimus.* Salutarem verò istam scientiam, quæ in fide, & sancta simplicitate consistit, etiam Laici in hac vita assequi possunt, Non igitur omnia mysteria

steria ita sunt obscura in sacris literis, quin Veritas in rebus controuersis ex ijs colligi possit, & Laici, præsertim fideles in illorum meditatione, lectione, auscultatione, & studio cum vtilitate versari possint. Secundum Argumentum, Quia *phrasis sine modus dicendi est in scriptura obscurus.*

In quo quædam dicendi formulæ sunt obscuræ, illud totum est obscurum. Sed in scriptura quædam dicendi formulæ sunt obscuræ. Ergo tota scriptura est obscura.

Bellarminus dissimulata Maioris vanitate, probat Minorem, quæ non est controuersa, & ostendit in sacra scriptura esse *quasdam non veras, sed apparentes tantum antilogias; esse item quasdam hystereologias, Hebraismos, Tropos & similia*, & probat illud, quod non est necessarium, & quod nemo negauit. Sed nos cõcessa Minore, negamus Maiorem. Etsi enim quædam dicendi genera in scriptura sunt obscura, isthinc tamen non sequitur totam scripturam esse obscuram. Deinde illa talia sunt, vt adhibito diligenti studio, & sedula institutione facilè addisci possint. Postremò ex istis multa sunt, quæ quidè doctori sunt cognitu necessaria, sed tamen à Laicis citra periculum salutis ignorari possunt. Tertium Argumentum, *Quia Lutherani scribunt multos Commentarios in vniuersam scripturam.*

In quod Lutherani multos Commentarios scribunt, hoc totum est obscurum. Sed Lutherani multos Commentarios scribunt in vniuersam scripturam. Ergo tota & vniuersa scriptura est obscura.

Respondeo

Respondeo Maiorem esse falsam. Posset enim scriptura intelligi, etiamsi tam multi Commentarii in eam non scriberentur. Deinde Commentar. scribuntur vt illa quæ mediocriter intelliguntur, melius intelligantur. His addo hoc seculum laborare multitudinem Commentariorum. Lectores enim per lectionem Commentariorum ab ipso textu abducuntur, & sunt nonnulla, quæ in istis Commentarijs (loquor non tantum de Commentarijs Lutheranis, sed etiam Papisticis) non euoluuntur, sed inuoluuntur; & obscurantur, non illustrantur. Quartum Argumentum. *Quia ipsi Lutherani fatentur in scriptura esse multa obscura.*

Quod Lutherani fatentur, hoc est verum, Sed Lutherani fatentur in scriptura esse quædam obscura. Ergo in scriptura sunt quædam obscura.

De præmissis huius Syllogismi nihil dicam. Sunt enim ex Hypothesi, & ob eam causam contra Lutheranos, non pro ijs adduci possunt. Ijs igitur missis, tantum dico de conclusione, quæ si vera est, sequitur falsum esse, quod dixit Bellarminus in principio huius disputationis, Lutheranos dicere *totam & uniuersam scripturam esse facilem & perspicuam*. Esse enim quædam in scriptura obscura, & totam ac uniuersam scripturam esse perspicuam, sunt contradictoria, & simul vera esse non possunt. At hinc Bellarminus ex eorum sententia dicit quædam in scriptura esse obscura, Ergo falsum est, quod illic ex illorum sententia dixit, totam scripturam esse perspicuam, neque opus habere Interpretatione. Deinde

ex Luth. nunquam probabit Bellarm. omnia in scriptura esse obscura. Si igitur ab aliquibus obscuris, omnia obscura esse disputat, tum errat, quemadmodum antè ostensum est. Si verò contendit quædam in scripturis obscura esse, & quædam perspicua, tum pugnat sine aduersario. Idè n. asserimus, & docemus Interpretationem in Ecclesia necessariam esse. Libèter n. cum Augustino fatemur, *Sp. sanctum ita modificasse scripturas, ut locis apertioribus fami succurreret, obscurioribus fastidia detergeret, nec quicquã ferè de illis obscuritatibus erui, quod non planissime dictum alibi reperitur.* de Doctrina Christ. lib. 2. cap. 6.

CAPVT V.

Orthodoxorum sententia de Scripturarum Obscuritate proponitur.

Superioribus capitibus Papistarum argumenta de Scripturæ obscuritate refutauimus; sequitur ut Orthodoxam Ecclesiæ Christianæ sententiã proponamus, & defendamus. Illa est huiusmodi. In sacris literis esse quædã, non omnia obscura; ac proinde opus esse interpretatione, quædam tamen absq; interpretatione intelligi posse. Deinde ea, quæ obscura sunt, si sunt ad salutem necessaria, per ea, quæ perspicua sunt, explicari. Ac proinde scripturam ita perspicuã esse, ut vera sententia in rebus controuersis ex ea erui possit. Hanc sententiam esse veram primùm probabimus ex s. literis, Deut. 30. cap. v. 11. *nam hoc præceptũ, quod præcipio tibi hodie, non est occultum à te, neque est remotum, Non in cælo, ut quis dicat, quis ascendet pro nobis in cælum, ut tollat illud nobis, & recitet illud nobis, & impleamus illud. neq; trans mare est, ut dicas, quis trans fretabit*

fretabit pro nobis mare, ut afferat illud nobis, et recitet nobis, ut impleamus illud. Sed propinquum est tibi verbum valde, in ore tuo, & corde tuo, ut facias illud.

Quod non est occultum à nobis, neq; est remotum à nobis, sed est nobis propinquum, in ore & corde nostro, illud prorsus obscurum non est. Sed verbum Dei non est occultum à nobis, neque remotum à nobis, sed est nobis propinquum, in ore nostro, & in corde nostro. Ergo verbum Dei non est prorsus obscurum.

Bellarminus concessa Maiore respondet ad Minorem, ac primum dicit Mosen loqui non *de facilitate intelligendi scripturam, sed de facilitate implendi*, hoc probat testimonio Tertulliani, Ambrosij, Chrysostomi. At si hæc responsio vera est, tum etiam de facilitate intelligendi legem non intelligi non potest. Nam quod factum facile est, hoc intellectu difficile non est. Sed verbum Dei factum facile est, secundum hos doctores. Ergo intellectu difficile non est. Maior est manifesta. Nam quod prorsus non intelligimus, hoc facere non possumus. Intelligentia actionem præcedit. Minor est vera ex hypothesi. Hac igitur responsio non contentus Bellar. addit alteram, *nempe posse etiam intelligi de facilitate cognoscendi*. Quod si ita est, habemus quod volumus. Nam si verbum Dei facile intelligitur, sequitur illud prorsus obscurum non esse. Sed dicit Bellarminus, id tantum de Decalogo intelligi debere, hoc probat quod *omne verbum Dei, quod nunc extat, eo tempore non extabat*. Quod enim nondum est, hoc neq; facile neque difficile esse potest. Sed verbum Dei tum præter Decalog. nullum erat.

Ergo

Ergo neque facile, neque difficile esse potuit. Minor huius Syllogismi est falsa. Verbum enim Dei, quod ad salutem necessarium erat, tum erat. Fuit enim in Paradyso promulgatum, & omnes sancti, qui ante Mosē vixerunt, illud obseruarunt, neque vlla est differentia inter verbum Dei ante Mosē, & inter illud, quod est post Mosē, nisi quod ante non fuerit literis comprehensum, post verò literis cōsignatum. Nam quod ad substantiam attinet, verbum non scriptum idem est, quod verbum scriptum. Si igitur omne verbum, quod tempore Mosē erat, facile erat; sequitur verbum non scriptum facile esse. Verbum enim Dei quod tum fuit, non est difficile, sed tum fuit verbum non scriptum. Ergo verbum non scriptum non est difficile. Sed verbum scriptū quo ad substantiam, & modum salutis consequendæ, nihil aliud est, quàm verbum non scriptum. Ergo & verbum scriptum quo ad substantiam, & modum salutis consequendæ, non est difficile. Maior est vera ex hypothēsi. Minorem & eius consequentiam non negabit Bellarminus. Deinde quod dicit falsum est. Cū enim Mosēs Deuteronomiū scriberet, quatuor priores libri scripti erant; vocatur enim *δύοτερας νόμος*, quod lex in priorib. libris scripta in hoc libro iteratur. Manifestum igitur est quatuor priores libros, & triginta capita quinti lib. eo tempore scripta esse. Si igitur illud verbum, quod tum scriptū erat, est facile; tum isti quatuor priores lib. & maxima pars 5. lib. hoc est, 30. priora cap. quinti lib. sunt facilia. Isti enim 4. lib. cum 30. prioribus capitibus quinti lib. eo tempore scripti erant.

Quicquid

Quicquid tempore Mosis scriptum fuit, hoc est intellectu facile, sed tempore Mosis 4. priores libri, & maxima pars 5. lib. scripta fuit. Ergo 4. priores libri & maxima pars 5. lib. non est intellectu difficilis.

Maior est vera ex hypothesi, Minorem Bellarminus negare non potest. Præterea quatuor priores libri Mosis cum 30. capitibus quinti libri non sunt intellectu difficiles, sed in ijs scripta sunt, quæcunq; sunt ad salutem necessaria. Ergo quæcunque sunt ad salutem necessaria, illa non sunt intellectu difficilia. Minorem non negabit Bellarminus, Maior est vera ex hypothesi. Sed & alia ratione probari potest tum plura, quàm solum Decalogum scriptum esse. Versu enim 10. meminit non tantum *preceptorum*, quæ sunt decalogus, sed etiam *statutorum* vel *ceremoniarum*, quæ non sunt in decalogo. Et versu 16. meminit non tantum *preceptorum* & *statutorum*, sed & *Indiciorum*, quæ etiam non sunt in decalogo. At *statuta* & *Indicia* eo tempore scripta erant. Falsum igitur, quod dicit Bellarminus, præter Decalogum eo tempore nihil scriptum fuisse. Deinde si omnia illa sunt facilia, quæ illo tempore scripta erant, tum sequitur omnia *precepta*, *statuta*, & *indicia* *Iehouæ* esse facilia. Illa enim omnia tum scripta erant. At quicquid est ad salutem necessarium, hoc *preceptis*, *statutis*, & *Indicijs* *Iehouæ* continetur. Ergo quod ad salutem necessarium est, hoc non est intellectu difficile. Deinde si quis disputandi gratia concederet solum Decalogum esse intellectu facilem, tamen obtineremus quod volumus. Non enim dicimus totam scripturam
facilem

facile esse, sed quædã tantùm in scriptura esse facilia. Quod necessariò verũ est, si Decal. est intellectu facilis, vt inquit Bellar. Decalog. n. est pars scripturæ. Si igitur hæc est Bellar. sententia, frustrã nobiscũ litigat. Præterea tota scriptura diuiditur in Legẽ & Euangelium, & quæcũq; in V. & N. Testamẽto scripta sunt, illa sunt explicationes Legis & Euangelij. Vnde sequitur dimidiã scripturæ partẽ, vtpote quæ vel legẽ tradit, vel eam explicat, etiã ex Bellar. sententia esse facile. Sed vt pedẽ paulò propius figamus. Bellar. concedit verbũ Dei de quo Moses loquitur, facile esse. At loquitur nõ de aliqua parte, sed de toto Dei verb. Loquitur n. de *preceptis, statutis & iudicijs*. At *precepta, statuta & iudicia* sunt totũ Dei verbũ. Deinde loqui eum de lege cõcedit Bellar. Et loqui eũ de Euang. docet Paul. in Epist. ad Rom. c. 10. v. 6. Loquitur n. de ea lege, *quæ nobis affert iustitiã ex fide*. Illa autẽ Lex est Euang. Si igitur illud verbũ, de quo loquitur Moses, non est obscurũ, sequitur neq; Legẽ, neq; Euang. esse obscurũ. Loquitur n. de *Lege & Euangelio*. At *Lege & Euang.* cõprehenditur totũ Dei verbũ. Ergo omne Dei verbũ est intellectu facile. Vbi tamen notandũ est, multa in Dei verb. ppter corruptionẽ nostræ naturæ esse obscura. Quæ verò in ijs ita sunt ad salutẽ necessaria, vt citra eorũ cognitionẽ nemo salu^s fieri possit, illa regeneratis sũt facilia. Atq; hæc sent. ex hoc loco Mosi c. 30. 11. Et ex Pau. ad Rom. 10. 6. euidenter colligi p̄t.

Secundum argumentum, ex Psalm. 119. v. 8. *Testimonium Iehouæ fidele est, sapientem efficiens paruulum, preceptum Iehouæ purum est, illuminans oculos*, Psalm. 119. v. 105. *Lucerna pedi meo verbũ tuũ, & lumẽ semitæ meæ*. Prou. 6, 23. *Quia vt lucerna est mandatũ, & lex vt lux.*
Quod

Quod efficit hominem sapientem, & illuminat oculos nostros, item, quod pedes nostros dirigit, & in via lumen est, hoc adeò clarum est, vt veram sententiam in rebus controuersis ostendere possit, sed verbũ Dei efficit hoĩem sapientẽ, & illuminat oculos nostros, dirigit pedes nostros, est nobis lumen in via, & affert nobis lucẽ. Ergo verbũ Dei adeò clarũ est, vt verã sententiã in rebus cõtrouersis ostẽdere possit.

Bellarminus concessa Maiore respondet ad Minorem, & dicit hoc non de tota scriptura, sed de aliqua parte, nempe de *lege Decalogi* intelligendum esse. Sed hoc est falsum. Dauid enim loquitur de tota lege. Psalm. enim 119. v. 8. meminit *Legis & Testimonij*. v. 9. meminit *Præcepti*. Hoc Hieronymus explicat *Novum Testamentum*. v. 10. meminit *Iudiciorum*. At hæc omnia non pertinent ad solum Decalog. Deinde v. 8. dicit *Legem conuertere animam*, at hoc de solo Decalogo dici nequit. Cũ igitur legem nominet, & eiusmodi propria addat, quæ non nisi de Evangelio intelligi possunt, manifestum est, eum non nisi de toto Dei verbo agere. Psal. autem 119. meminit *Verbi, Legis, Iudiciorum, Testimoniorum, Præceptorum, Statutorum*. At hæc omnia de solo Decalogo accipi non possunt. Deinde ipse Bellarminus hoc de tota scriptura explicat *lib. 3. cap. 2. Dauid, inquit, nomine legis non intelligit decem illa præcepta solum, sed omnes diuinas scripturas*. Idem docet Augustin. Sermone 23. in Psalm. 118. *Quid est hoc verbum, inquit, quod ita lumen dicitur, vt Lucerna sit, nisi verbum intelligamus, quod factum est ad Prophetas, vel quod prædicatum est per Apostolos? Non verbum Christum, sed verbum Christi, de quo scriptum*

scriptum est, fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Nam & verbum Propheticum lucerna comparans Apostolus Petrus, habemus, inquit, certiore Propheticum sermonem, cui benefacitis intendentes velut lucerna lucenti in obscuro loco. Quod itaque hic ait lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis, verbum est, quod scripturis sanctis omnibus continetur. Hac igitur Responsione non contentus Bellarminus, concedit Davidem agere de tota scriptura, & hanc dicit esse lumen & lucem, &c. non quod lumen in se habeat, sed quod intellecta lucem afferat. Sed hic admittit fallaciam consequentis. Effectum enim dicit causæ causam esse. Vult enim scripturam ideò lucidam, vel lucem esse, quod intellecta illustrat. Sed hoc est manifestè falsum. Non enim quia scriptura intellecta illustrat, ideò lux est, Sed quia lux est, ideò illuminat, & lucem affert. Quod item dicit scripturam lucidam non esse, nisi nos intelligamus eam, falsum est; quemadmodum enim Sol lucidus est, etiam si omnes homines essent cæci; eodem etiam modo scriptura lucida est, etiam si omnes homines suos oculos ab ea auerterent. Neque tamen negamus scripturam intellectam illuminare mentes nostras, sed non propterea lucida est, quod à nobis intelligitur. Ita enim illius lux penderet à nostra intelligentia; & si nos eam intelligeremus, esset lucida; Si verò non intelligeremus, non esset lucida. Vel quod idem est; si hic homo eam intelligeret, esset lucida; si alter eam non intelligeret, non esset lucida; atque ita vno eodemque tempore esset lucida, & non lucida. Vtrumque æquè absurdum. Vt autem hoc rectius intelligatur, explicabo paulò latius.

Scriptura

Scriptura dicitur duobus modis lucida, vno, *respectu sui*, altero, *respectu nostri*. Respectu sui, semper per se est lucida, & lucem semper in se habet. Respectu nostri, est nobis lucida, quando nos eam percipim^o. Hoc est, quæ semper in se lucida est, illa etiam nobis incipit lucida fieri, cùm nos eius lucem percipimus. Dum igitur Bellarminus dicit,

Quod nobis lucidum non est, hoc omnino lucidum non est, Scriptura non intellecta nobis lucida non est. Ergo scriptura non intellecta prorsus lucida non est.

Admittit fallaciam à secundum quid, ad simpliciter. Maior enim simpliciter intellecta falsa est. Nā quemadmodum Sol in se lucidus est, etiamsi nobis non sit lucidus, hoc est, etiamsi nos eum non videamus; ita etiam verbum Dei in se semper lucidum est, etiamsi nos illud non intelligamus. Interea tamen non negamus eos, qui scripturam non intelligunt, vel quibus scriptura propter ignorantiam lucida nō est, non posse controuersias Theologiæ ex scriptura decidere: sed asserimus eos tantum posse controuersias Theologicas ex scriptura decidere, quibus illa per Spiritum sanctum lucida est. Præterea quod Bellarminus dicit scripturam non esse lucidam, nisi intellectam, verum non est. Scriptura enim non tantum lucem in se habet, sed nobis etiam lucem affert, Psalm. 19. versu 9. *Præceptum lebonæ purum*, inquit David, *illuminans oculos*, hoc est, *aperit oculos nostros, vt se intelligamus*, & v. 3. *Testimonium Domini fidele est, sapientem reddens paruulum*, hoc est, *imperitum instituit, & erudit*. Atque hæc est differentia inter scripturam,

& reliquas lucas. Quod reliquæ lucas splendent quidem, sed cæcis non splendent; Scriptura verò ijs etiam, qui in cæcitate demersi sunt, lucem affert, & intelligentiam. Cum igitur scriptura non tantum in se lucida sit; sed *nostros oculos etiam illuminet, & paruos efficiat sapientes*, rectè dicimus eam in rebus controuersis ad veram sententiam indagandam sufficere.

Tertium argumentum est ex Matth. 5. cap. v. 13.
Vos estis lux mundi.

Omnis lux est clara. Sed Apostolica doctrina est lux mundi. Ergo Apostolica doctrina ita clara est, vt tenebras à luce, id est, errores à veritate distinguere possit.

Maior est manifesta. Vt enim tenebræ obscuræ sunt, ita lux clara est, et viam ostendit. Minor probatur ex loco allegato. Quod autem Apostoli sint lux mundi, de illorum doctrina intelligi debet. Doctrina enim vniuersum mundum illuminat. Hieronymus ad dictum locum. *Docet, inquam, fiduciam predicandi, ne Apostoli abscondantur ob metum, & sint similes lucernæ sub modio: sed tota libertate se prodant, vt quod audierunt in cubiculis, predicent in tectis.* Bellarminus respondet, eos *ratione vite esse lucem mundi.* Hoc quidem non negamus, sed addimus eos & ratione doctrinæ esse lucem mundi. Nam qua re mundum illustrant, ea re sunt lux mundi. Sed Apostoli sua doctrina mundum maximè illustrant, Ergo Apostoli sua doctrina maximè sunt lux mundi. Maior est extra controuersiam posita. Minoris firmitatem cum videret Bellarminus, concedit eam, & fatetur Apostolorum

stolorum doctrinam esse lucem mundi: non simpliciter, sed addita hac distinctione; nempe Apostolorum doctrinam esse lucem mundi, *non quòd sit facilis ad intelligendum, sed quòd intellecta mundum illustret.* Hoc etsi à nobis antè refutatam est, iterum tamen à nobis excutiendum est. Ac primùm inquirendum est, an Apostolica doctrina non sit in se lux? hoc est, an non sit suæ naturæ ratione clara & lucida. An verò tantùm sit lux, cùm à nobis intelligitur? Bellarminus dicit, eam tantùm lucem esse, cùm à nobis intelligitur. Non autem in se, & ratione suæ naturæ lucem esse. Nos verò affirmamus eam etiam in se lucem esse. Omnis enim lux in se lux est. Sol enim lucidus est, etiamsi nullus homo eum videat. Ignis item lucidus est, etiamsi à nemine videatur. Vanum igitur est, quòd Bellarminus Apostolorum doctrinam negat esse lucem mundi, nisi à nobis intelligatur. Et vt hoc rectiùs cognoscatur, meminerimus antè à nobis dictum esse, omnem lucem duob. modis lucidam esse, nempe *respectu sui, & respectu nostri.* Respectu sui Apostolorum doctrina semper lucida est, neque vnquam lucida esse non potest. Respectu autem nostri lucida est, quando nobis lucida esse incipit, vel quando nos eam apprehendimus. Sol enim respectu sui semper lucidus est, & quamdiu Sol est, non lucidus esse non potest. Homini autem lucidus non est, nisi quando ille eum intuetur. Eodè modo Apostolica doctrina respectu sui semper lux est, & quamdiu Apostolica doctrina est, non lux esse non potest: nobis autem tum demùm lucida fit, quòd eam intelligere incipimus. Dum igitur Bellarminus

in hunc modum disputat. Nulla lux est lucida, nisi videatur, Doctrina Apostolorum est lux. Ergo Apostolorum doctrina non est lucida, nisi intelligatur. Dum, inquam, hoc modo disputat, admittit fallaciã à dicto secundum quid, ad simpliciter. Potest enim Sol lucidus esse, etiamsi homini cæco lucidus non fit. Deinde omnis lux clara est, & omnibus lucem affert, nisi sit impedimētum, vt, Sol omnibus hominibus lucem affert, nisi inter nostros oculos & corpus solare sit nubes interiecta, vel nisi homo sit cæcus, vel oculos sponte auertat: eodẽ modo, Doctrina Apostolorum est nobis lucida, nisi quis sit natura deprauatus, aut à Sathana excæcatus, aut data opera scire nolit. Vt igitur homines Solis luce illustrati, possunt inter tenebras, & lucem distinguere, ita idẽ lumine Apostolicæ doctrinæ illustrati, possunt inter veram & falsam doctrinam discernere. Interea tamẽ non volumus reliqua omnia, doctrinam, studium, illustrationem, illuminationẽ esse superuacua. Hæc non est nostra sententia: sed dicimus eos omnes, qui per Spiritum sanctum sunt illuminati, & qui diligentem operam, studium, & laborem in scriptura cognoscenda posuerunt, posse ex scriptura de falsa & vera doctrina iudicare. Indoctis autem & impiis hominibus hoc iudiciũ non concedimus, & vt apertius dicamus; dicimus scripturam per Spiritum sanctum nostris mentibus patefactam adeo perspicuã esse, vt ex ea in singulis controuersijs vera sententia à pijs, diligentibus, & doctis hominibus erui possit. Quod autem Bellarminus dicit, *eam intellectam tantum lucidam esse*, falsum est. Nam vt antè dictum est, Scriptura

Scriptura Apostolica lux est, & lucem in se habet, etiamsi omnes homines cæci essent, neque hoc tantum, sed nobis etiam lucem affert, quemadmodum præcedente argumento ostendimus. Cùm igitur Apostolica doctrina in se lucida sit, & nobis lucem afferat, sequitur eam ita claram esse, vt in rebus controuersis ex ea vera sententia erui possit.

Quartum Argumentum ex 2. Pet. 1. v. 19. *Habemus firmissimū sermonem propheticū, cui recte facitis, quod attendatis velut lucerna splendenti in obscuro loco.*

Omnis lucerna splendens in obscuro loco tenebras pellit, & viam monstrat. Verbum Dei est lucerna splendens in obscuro loco, Ergo verbum Dei tenebras pellit, & viam monstrat, hoc est, errores patefacit, & veritatem manifestat.

Ex quo argumento hoc deduco.

Quod errores patefacit, & veritatem manifestat, hoc est ita perspicuum, vt ex eo in rebus controuersis vera sententia indagari possit. Verbū Dei errores patefacit, & veritatem manifestat, Ergo verbum Dei adeò perspicuum est, vt ex eo in rebus controuersis vera sententia indagari possit?

Bellarminus respondet ad Maiorem, *Prophetarum doctrinam vocari lucernam splendentem, non quòd facile intelligatur, sed quòd intellecta illuminet.* Ergo nisi intelligatur, non est lucerna splendens. Idem sophisma quod prius. Perinde enim est, ac si dicas, Sol non est lucidus, nisi videatur. At si homo faciem auerteret, vel Solem intueri nollet, num propterea Sol non esset lucidus? Est autem fallacia à nō causa vt causa.

Non enim quia intelligitur, ideò est lucerna splendens; Sed quia lucem & claritatem in se habet, eamque alijs, in quibus non est impedimentum, affert, ideò est lucerna splendens. Aspectus n. non est causa splendoris, sed eius effectus. Splendor aut, & claritas sunt causæ aspectus. Potest etiã esse fallacia cõsequentijs. Nam nõ quia facilè intelligitur, ideò est lucerna splendens, sed quia est lucerna splèdens, ideò facilè intelligitur. Quoniã igitur *splendet in obscuro loco*, ideò facilè videtur, & non contrà, quicquid dicat Bellarminus: Nam non quia Bellarminus Solem videt, ideò Sol clarus est. Est enim lucidus & clarus, etiam si Bellarminus eum non videret. Sed quia lucidus est, & clarus, ideò eum videt. Planè eodem modo, Non ideò verbum Dei lucidũ est, quòd homo illud intelligit, Est enim lucidum, etiam si nullus homo illud intelligeret; sed quia lucidũ est, ideò homo illud intelligit. Potest igitur doctrina lucida esse, etiã si tibi lucida non sit. Dum igitur quod tibi lucidum non est, simpliciter lucidum esse negas, admittis fallaciam à dicto secundum quid ad simpliciter, vt antea ostensum est. Relinquitur igitur, Scripturam & in se lucidam esse, & nobis lucem afferre, ac proinde sufficere ad veram sententiam in dogmatum controuersijs ostendendam.

Quintum Argumentum ex 2. Corinth. 4. versu 3. *Quod si tectum est Euangeliũ nostrum, ijs qui pereunt, tectum est.* Vnde apparet illud fidelibus apertum esse & clarũ. At quod clarum est, & apertũ, hoc sufficit ad verã sententiã in rebus controuersis ostendendã. Sed doctrina script. clara est, & apta. Ergo doctrina
scrip.

scrip. in reb. cōtrouersis ad veritatē ostēdēdā sufficit.

Bellarminus Maiore cōcessa respondet ad Minorē, & negat doctrinam scripturarum hoc loco per *Euangelium* significari. Sed hoc est falsum. Omnes n. Patres hunc locum de doctrina accipiunt. Ambrosius ad dictum locum, *Deum*, inquit, *secularium hominum oculos occacare, ne videant gloriā maiestatis Christi*. Hieronymus item hūc locum de *predicata doctrina* intelligit, *Ita manifestum est*, inquit, *apud omnes homines, verum esse, quod dicimus, ut eorum conscientia testimonium perhibeat nobis, qui resistant*. Deinde ad verba allegata dicit, *Quasi illi aliquis obiecisset, quod hanc non oēs intelligant veritatem. Sed non credentes, vel subdoli, nō fideles*. Chrysost. Homil. 8. in secundam ad Corinth. *Nihil*, inquit, *habemus adumbratum, neque in vita solē ista, sed etiam in ipsa predicatione*. & paulò post, *Nos verò*, inquit, *predicationem iudam facimus, ut omnes illam cognoscant, quod autem increduli illius virtutem ignorāt, hoc non sit nostra culpa, sed illorum stupore*. Theophylactus inquit, *Euangelium ad cōclarum esse, ut etiam impiorum oculos perstringat, atque ita ferè explicant omnes doctores*. Deinde Paulus hoc eodem capite, versu 2. ait, *se non falsare sermonem Dei*. Per sermonem autem Dei intelligit totam doctrinam. Hoc pono extra controuersiam. At loquitur versu 3. de eadē re, de qua versu 2. Nam cū versu 2. diceret, *se non falsare sermonē Dei*, posset obijci, quare igitur omnes non intelligunt sermonē Dei? Hoc preoccupat & dicit, *Si quibus Euangelium opertum est, hos non fieri propter Euangelij obscuritatem, sed propter aliam causam*. Vnde apparet aut Apostolum non fatiscere

tacitæ quæstioni, aut Responſionem debere intelligi de eadem re, de qua quærebatur. Sed quærebatur de Sermone Domini. Ergo vox Euangelij etiã de Sermone Domini intelligi debet. Sermo autem Domini est doctrina scripturarum. Falsum igitur est, quod Bellarminus dicit, Euangeliũ hoc loco de doctrina scripturarum intelligi non debere. Hoc cum videret Bellarminus, excogitauit aliam Responſionem, & dicit hic agi de *intelligentia, & fide in Christum*. Quod existimo illi vel imprudenter elapsum, vel à veritate extortum esse. *Fidem enim & cognitionem Christi* accipit per Metonymiam, pro doctrina fidei & cognitionis Christi. Concedit igitur doctrinam fidei & cognitionis Christi esse apertam & facilem. At hoc tantum volumus. Concedimus enim in scripturis multa obscura esse, sed quæ ad fidem & cognitionem Christi pertinent, ea esse perspicua & clara. Si igitur hæc est Bellarmini sententia, inter nos non est controuersia. Quoniam igitur illa quæ ad fidem, & cognitionem Christi pertinent, perspicua & clara sunt, sequitur scripturam ita perspicuam esse, vt in rebus controuersis vera sententia in ijs dogmatis, quæ ad *fidem & cognitionem Christi* pertinet, ex ea erui possit. Deinde dicit Bellarminus homines in Veteri Testamento *non vidisse mysteria Christi, nisi per velamen figurarum & umbrarum*. In Nouo autem Testamento dicit nos *figuris omnibus impletis reuelata facie gloriam Domini spectare, & non esse anum, vel puerum Christianum, qui non sciat Deum passum, incarnatum, &c.* Vnde apparet mysteria Christi, Incarnationem, Passionem &c. secundum Bellarmini sententiam

tiam ita esse clara & perspicua in Nouo Testamēto, ut qualibet anus, & puer ea intelligat. Quod si ita est, tum equidem vera sententia in rebus controuersis, præsertim ad Christi mysteria pertinentib⁹, ex scriptura colligi potest.

CAPVT VI.

Idem probatur ex Patribus.

Scripturam ita perspicuam esse, vt cum Spiritus Illuminatione serioq; discēdi studio coniuncta, sufficiat ad veram sententiam in rebus controuersis ostendendam, probauimus ex ipsa scriptura. Idem nunc probabimus ex testimonio primitiuæ Ecclesiæ. Ac primùm ex Augustino, qui lib. 2. de doctr. Christiana cap. 6. *Magnificè, inquit, & salubriter Spiritus sanctus ita scripturas modificauit, ut locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret, nihil enim ferè de istis obscuritatibus eruitur, quod non planissimè alibi dictum reperiatur.*

Quæ doctrina nihil ferè obscurum tractat, quin idè alibi planissimè explicet, illa ita perspicua est, vt vera sententia in rebus controuersis ex ea erui possit. Sed verbum Dei nihil ferè obscurum tractat, quin idem alibi planissimè explicet, Ergo verbum Dei ita perspicuum est, vt vera sententia de rebus controuersis, ex eo erui possit.

Bellarminus concessa Maiore respondet ad Minorem, & dicit, Augustinum non simpliciter dicere omnia esse in verbo Dei planissimè explicata, sed ferè omnia. Ergo dicit quædam obscura esse, quæ nullo loco

sunt explicata, vt *Principium & finis Ezechielis*. At hoc nos non negamus; sed addimus, illa quæ obscura, & nusquam explicata sunt, non esse ad salutem valde necessaria. Quæ verò ad salutem necessaria sunt, illa non esse obscura, sed planissimè explicata. Et hoc ex Augustino colligi potest. Dicit enim eam ad famem sedandam sufficere. At illa famem non sedaret, nisi quæ ad salutem necessaria sunt, intelligerentur. Hanc esse veram Augustini mentem, constat ex sermone de blasphemia in Sp. sanctum. *Apertis, inquit, Scripturæ locis pascimur, obscuris exercemur*. Et *Tractat. 45. in Iohann. Pascit nos, inquit, manifestis, exercet occultis*. Ex quibus sequitur Bellarmine, ea, quibus pascimur, esse manifesta & clara. At hoc volumus, nempe quæ ad salutem necessaria sunt, non esse obscura, ac proinde veram sententiam de rebus ad salutem pertinentibus in dogmatis cōtrouersis, ex scriptura colligi posse. Cùm igitur Bellarminus videret se Augustini auctoritate planè conuinci, de flectit ab Augustino, & producit duo exempla, quibus probare conatur, Scripturam, ad veram sententiam in rebus cōtrouersis ostendendâ, non sufficere. Primū est *Mat. 26. Hæc est corpus meum*. Hæc dicit Papistis clara, Zuinglianis obscura esse. Quòd vocat nos Zuinglianos, facit nobis iniuriam. Etsi n. Zuinglium habeamus pro fidei Christi ministro, vt qui Christum non tantum fideliter prædicauerit, sed suum etiam sanguinem pro eo fortiter fuderit: tamen non in Zuinglij, sed in Christi nomine baptizati sumus, neq; Zuinglium Ecclesiæ nostræ caput vel Spōsum villo modo, sed Christum solū agnoscimus, & ob eam causâ nõ de

de Zuinglio, sed de Christo nomē gerimus. Deinde quòd dicit hunc locum nobis obscurum esse, in eo errat. Explicamus n. hunc locum, vt tota primitiua Ecclesia explicuit. Tertullianus lib. 4. cont. Marcionem, *Acceptum, inquit, & distributum discipulis corpus suum, illum fecit, hoc est corpus meum dicendo, hoc est figura corporis mei.* Origenes in Leuitic. Homil. 7. *Agnoscite, inquit, quia figurae sunt, quae in diuinis voluminibus scripta sunt: & ideo tanquam spirituales & non tanquam carnales examinare & intelligite, quae dicuntur, si n. quasi carnales ista suscipitis, ledunt vos, & non alunt.* Est enim in Euangelio litera quae occidit: non solum in Veteri Testamento litera occidens deprehenditur: Est in Novo Testamento litera quae occidit eum, qui non quae spiritualiter dicuntur, aduertit. Si enim secundum literam sequaris, hoc quod dictum est, nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habetis vitam in vobis, occidit haec litera. Cyprianus Sermone de Christo, Dedit igitur Dominus noster in mensa, in qua ultimum participauit cum Apostolis conuiuium, proprijs manibus panem & vinum: in cruce verò manibus militum corpus dedit vulnerandū. *Vi in Apostolis secretius impressa sincera veritas, & vera sinceritas exponeret gentibus, quomodo vinum & panis caro esset & sanguis: et quibus rationibus cause effectibus conuenirent, & diuersa nomina vel species ad unā reducerentur essentiam, & significātia & significata eiusdem vocabulis censerentur.* Augustinus contra Adimantum cap. 12. Non dubitauit, inquit, dominus dicere, hoc est corpus meum, cum daret signum corporis sui, & in Psalm. 3. Dominus, inquit, Iudam adhibuit ad conuiuū, in quo corporis & sanguinis sui figurā adūbrauit. Theodoret. dial. 1.

Seruator,

Seruator, inquit, *noster nomina mutauit: & corpori quidem id, quod erat symboli, ac signi nomen imposuit: symbolo autem, quod erat corporis.* Ex his apparet nobis hunc locum obscurum non esse, nisi velit Bellarminus eum toti primitiuæ Ecclesiæ obscurum fuisse. Nam ut primitiua Ecclesia, ita & nos eum intelligimus. Hæc nunc de isto dicto sufficiant. Vberius enim id suo loco explicabimus. Alter locus est, quem pro scripturarum obscuritate adducit, *Marci 14. Bibite ex ea omnes.* Hunc locum Papistis facilem, nobis autem obscurum esse asserit. Sed errat. Non esse enim illud obscurum ostendemus suo loco. Deinde quod dicit, *solis duodecim Apostolis hoc loco calicem concedi*, se ipsum implicat. Nam si tantum duodecim discipulis calix conceditur, certè ad ramos Sacrificulos non pertinet. Illi enim non tantum ex istis duodecim discipulis, sed ne quidè omninò ex Christi discipulis sunt, quemadmodum suo loco ostendemus. Deinde ad quos dixit, *Edite*, ad eosdem dixit, *Bibite.* Sed *edite* dixit ad omnes adultos fideles, Ergo ad eosdè dixit *bibite.* Sed nunc non statuimus hunc locum penitus excutere. Sufficiat ostendisse, eum obscurum non esse, & orthodoxam Ecclesiam eum rectè cum primitiua Ecclesia cõtra Papistas intelligere, ac pinde scripturam ita perspicuam esse, ut vera sententia de rebus controuersis ex ea erui possit.

Secundum Argumentum, Quod Chrysostomus Homilia 3. de Lazaro. *Apostoli, inquit, & Propheta omnia contrà fecerunt, manifesta claraq; qua prodiderunt, exposuerunt nobis, veluti communis orbis doctores, ut per se quisque discere possit ea, qua dicuntur vel sola lectione.*

Quæ

Quæ ita manifesta & clara sunt, vt vel sola lectiõẽ
intelligi possint, ex ijs in rebus controuersis
vera sententia erui potest, Sacra autem scriptu-
ra ita manifesta est & clara, vt vel sola lectione
intelligi possit. Ergo ex sacra scriptura in re-
bus controuersis vera sententia erui potest.

Bellarminus concessa Minore respondet ad Ma-
iorem, & contendit ex Chrysostomi sententia multa esse
obscura in sacris Scripturis. Atqui hoc non negamus.
Concedimus n. libèter in sacris Scripturis esse multa
obscura. Sed illa quæ ad salutem necessaria sunt, non
esse obscura contendimus. Et illud probamus ex
Chrysof. Homil. 3. in poster. ad Thessal. ille probat
suam sententiam, & dicit Chrysostomum ad torpo-
rem excutiendum multorum, qui possent scripturã
legere, si vellent, *illis amplificationibus*, vti. Sed dum
Bellarminus probat quædam in scripturis esse ob-
scura, probat rem non necessariam. Illud enim vl-
trò fatemur. Deinde quum dicit, *multos posse sacram*
Scripturam cum fructu legere, si vellent, seipsum impli-
cat; Per multos enim, aut eos intelligit, quos Chry-
sofostomus alloquitur, aut errat. Sed tantum Theolo-
gum aberrare à mente Chrysostomi dicendum non
est. Ergo eos intelligit, quos Chrysostomus allo-
quitur. Alloquitur autem *sutores, piscatores, & vt vno*
verbo dicam, Idiotas. Ergo ex Idiotis etiam multi
sunt, qui secundum Bellarmini sententiam, scriptu-
ram etiam cum fructu legere possunt. Quod si ita
est, sequitur scripturam ad eò obscuram non esse, vt
contendit Bellarminus. Ex cuius enim lectione
Idiotæ proficere possunt, hoc non est valdè obscurum.
Sed

Sed ex scripturæ lectione Idiotæ proficere possunt. Ergo scriptura adeò obscura non est: Deinde dicit *ista perspicua, quæ in scripturis sunt, de historijs intelligenda esse*, idque secundum Chrysofomi sententiam. Si Bellarmin. propterea indefinitè loquitur, ut doceat quædam historica esse perspicua, & præter illa etiam, ista quæ sunt ad salutem necessaria, esse perspicua, non habet nos aduersarios. Si autem indefinitam istam locutionem intelligit exclusiuè, & sentit historica tantùm esse perspicua in sacra Scriptura, tum facit Chrysofomo iniuriam. Chrysofomus enim dicit, *Spiritum sanctum ista dispensasse, & attemptasse, quò publicani, piscatores, tabernaculorum opifices, pastores, Idiota illiterati per hos libros salui fierent, ne quis Idiotarum ad hanc difficultatis confugere posset excusationem, ut omnia facilia conspectu essent ea, quæ dicuntur, ut & epifex, & famulus, & uidua, & mulier, & omnium hominum indoctissimus, ex audita lectione aliquid lucrì & commodi reportaret.* Ex hoc loco apparet non tantùm historica, sed & illa per quæ salui fieri debemus, esse in scripturis perspicua. Quod & totidem verbis dixit Homil. 3. in poster. ad Thessal. Similia dicuntur in Homil. 1. in Iohann. & Homil. 1. in Matth. Concludimus igitur ex Chrysofomi sententia, illa, per quæ saluamur, vel quæ sunt ad salutem necessaria, esse in scripturis perspicua & clara. Idem docet Epiphanius contra Ariomanitas Hæres. 69. *Omnia, inquit, sunt clara & lucida, & nihil contrariū neq; motis complexus speciem habens in diuina scriptura.* Idem contra Anomeos Hæres. 76. *Omnia clara sunt, inquit, in diuina scriptura.* His qui ratiocinatione sermonem di-

num adire volunt, et non diabolicam operationem in seip-
 sos consciuerunt, ac seipfos in barathrum mortis conijcere
 conantur. Lactantius lib. 6. cap. 21. Num Deus, in-
 quit, & mentis, & vocis, & lingua artifex, disertè loqui
 non potest? imò verò summa providentia carere ea fūco vo-
 luit, quæ diuina sunt, vt omnes intelligerent, quæ ipse omni-
 bus loquebatur. Idem docet Chrysoft. Homil. 12. in
 Genes. Scriptura, inquit, seipsam exponit, & auditorem
 errare non sinit, & in Psalmum 95. Neque oportet, in-
 quit, quicquam sine testibus dicere, solaq; animi cogitatio-
 ne. Nam si quid dicitur absque scriptura, cogitatio clan-
 dicat, nunc annuens, nunc hesitans, & interdum frivolum
 sermonem auersans, interdum vt probabilem recipiens. Ve-
 rum ubi è scriptura diuina vocis prodijt testimonium, &
 loquentis sermonem, & audientis animum confirmat. Ex
 his & similibus cum primitiua Ecclesia concludo sa-
 cram Scripturam ita perspicuam esse, vt ad veram
 sententiam in dogmatis controuersis ostendendam
 sufficiat.

CAPVT VII.

Idem probatur ratione.

Primitiuæ Ecclesiæ Iudicium de Scripturæ per-
 spicuitate ostendimus, & Bellarmini contra illud
 exceptiones refutauimus capite superiore, nunc idè
 ratione probabimus, ac primùm, quia summa totius
 Scripturæ, quæ in oratione Dominica, Decalogo,
 Symbolo & Sacramentis cōsistit, habet in scriptura
 apertissima testimonia.

Quæ in scriptura habent apertissima & clarissima
 testimonia, illa adèd perspicua sunt, vt vera
 sententia

sententia ex ijs in rebus controuersis erui possit, sed quæ in Decalogo, Symbolo, & Sacramentis continentur, habent apertissima testimonia in sacris literis, Ergo vera sententia in rebus controuersis ex Scriptura erui potest.

Bellarminus ne citet Enthymema, vt tantò faciliùs incautum lectorem decipiat, & dicit, *nos propter ista quadam perspicua concludere, totam scripturam esse perspicuam.* Atque ita negat consequentiam. Bellus homo, cum non possit elabi, fingit sibi somnia, cum quibus relicta controuersia bellum ineat. Nos autem non dicimus omnem vel totam scripturam esse perspicuam, *sed illa esse perspicua, quæ in scriptura habent manifesta, & clara testimonia,* & hoc nunquam refutabit Bellarminus, etiam si omnes sophistarum articulas excuteret. Deinde negat Minorem, hoc est Antecedens Enthymematis, & dicit, si omnes articuli Christianæ fidei haberent tam manifesta scripturæ testimonia, tum nullæ essent in Ecclesia controuersia, q. d.

De quibus est controuersia, illa non sunt manifesta, sed de omnibus articulis Christianæ fidei est controuersia, Ergo nulli articuli Christianæ fidei sunt perspicui & clari.

Sed hic Bellarmine te implicas contradictione. Paulò enim antè dixisti, *anus & pueros scire Deum esse incarnatum, passum, &c.* Argumento etiam 9. dixisti, *Rusticos intelligere mysteria Redemptionis.* At si hæc a deò perspicua sunt, vt rustici, anus, pueri ea intelligant, tum vtique non sunt obscura. & vice versa, si obscura sunt, tum rustici, anus, & pueri ea nō intelligunt

ligunt. Deinde Maior est falsa. Non omnia enim obscura sunt, de quibus aliqui controuersiam mouent. Multi enim superbia, & vanitate inflati, etiam illa, quæ clara & perspicua sunt, suis quæstionibus inuoluunt, & obscurant. Alij per liuorem, alij ex præiudicio multis contradicunt; sunt etiam, qui à Diabolo excæcati veritatem agnoscere nō possunt. Logici vocant fallaciam Accidentis. Deinde si omnia controuersa sunt obscura, tum nihil in tota Theologia est perspicuum. Nihil enim est in tota Theologia, de quo non aliquando fuit controuersia. At hoc non vult Bellarminus, fatetur enim in scriptura quædam esse perspicua. Ergo hoc argumentum est infirmum. Cū igitur omnia illa, quæ in Decalogo, Oratione Dominica, & Sacramētis continentur, habeant perspicua & clara testimonia in sacris literis; sequitur multa esse in sacra Scriptura perspicua, & de ijs posse veram sententiam in rebus controuersis ex scripturis erui.

Secundum Argumentum. *Quia in Veteri Testamento liber erat signatus, Ezaia 29. v. 11. In Nono autē Testamento liber est apertus, Apocalyp. 5. v. 5. Quod apertum est, hoc adeo perspicuum est, vt sufficiat ad veram sententiam in rebus controuersis ostendendam. Sed verbum Dei apertum est. Ergo verbum Dei sufficit ad veram sententiam in rebus controuersis ostendendam. Bellarminus concessa Maiore respondet ad Minorem, & dicit non totum Dei verbū apertum esse, sed mysteria redemptionis aperta esse concedit, eaq; ita aperta esse asserit, vt rustici & mulieres ea intelligant. At nos fatemur totam scripturam apertam*

non esse, & mysteria Redemptionis aperta esse cum Bellarmino agnoscimus. Ergo si Bellarminus ex animo loquitur, nulla est inter nos cotrouersia. Nostri ad defendendam orthodoxam sententiam producunt Hieronymum in 44. caput Ezechielis ubi ille hoc eodē modo explicat, atq; nostri. Bellarminus non respondet ad locum Hieronymi allegatum, sed allegat alium locum, ex Epist. 13. ad Paulinum. Vbi Hieronymus dicit *non solum esse velamen in facie Moysis, sed etiam in facie Euangelistarum, ac proinde orandum nobis cum Propheta, reuella oculos meos.* Atq; ita Hieronymum opponit Hieronymo. Hoc disputandi genus est ridiculum est; tamen in gratiam Bellarmini excutimus. Hieronymus in 44. caput Ezechielis. *Postquā, inquit, ille pependit in cruce, & loquutus est ad Latronē, hodie mecum eris in paradyso, statim velum . . . mplexissimum est, & aperta sunt omnia, ablatōq; velamine dicimus nos oēs reuelata facie gloriā Domini contemplantēs in eandē faciē transformamur à gloria in gloriā.* Idem Epist. 13. ad Paulinum, *Dicit adhuc hodie manere velamē non solum in facie Moysis, sed etiam in facie Apostolorum & Euangelistarum. Itaq; cum Propheta orandum, reuella oculos meos. Vtique illa duo velamē ablatum est, & velamē manet adhuc hodie in facie Moysis & Apostolorum* ex diametro pugnant. Ideo secundum idē & ad idē vera esse non possunt. Proinde si Hieronymus hęc eodem modo intellexit, tum aut errauit in Epist. 13. aut in Commentar. ad 44. caput Ezechielis. Elige Bellarmine, quam sententiā uoles. Ac proinde desine patrum allegationes tantopere posthac contra nos iactare. Nam si intellexisti hęc pugnare, & tamē allegasti,

allegasti, tum manifestum est, te hanc disputationem instituisse, non vt lucem afferres, sed vt tenebras effunderes. Si autem non sciuisti Hieronymum de diuersa intelligentia loqui, tum sequitur te non esse benè versatum in scriptis patrum. Hieronymus enim in 44. caput Ezechielis loquitur de *Intelligentia cum Sp. Sancto coniuncta*. Nam cum Spiritus Sanctus nobis mētes illustrat, velamen ablatum est. In Epist. verò 13. ad Paulinum loquitur de *Intelligentia a Sp. Sancto disiuncta*. Nisi enim Sp. sanctus nobis mentes illustret, omnis scriptura nobis difficilis est, & obscura. Alio igitur modo scriptura aperta est, & alio modo reuelata. Cùm enim Spiritus S. velamen auferat ab oculis nostris, & nobis veram fidem largitur, tum nobis scriptura aperta est, cùm verò velamen non auferat, neque fidem largitur, tum veram sententiam scripturæ assequi non possumus. Hanc esse mētem Hieronymi patet ex loco allegato. Dauid enim eo tempore habebat externam intelligentiam scripturarum, sciebat Hebraicè, & historiam mediocriter intelligebat. Sed præter illam petebat etiam internam intelligentiam, hoc est, illuminationem à Sp. Sancto, non quod illam omninò non haberet, sed vt illa in se aueretur: Eodem modo aperta est nobis scriptura sensu externo, sensu autem interno aperta non est, nisi Spiritus Sanctus oculos nostros reuelet, ac proinde orandum cum Dauide, *reuela oculos meos*. Et quibus oculi reuelati sunt, illis etiam orandum est, vt Spiritus sanctus illorum oculos quotidie magis ac magis reuelet. Vno verbo, vnus locus de Intelligentia cum Spiritu sancto coniuncta, alter de

Intelligētia à Sp. Sancto disiuncta, vel vnus de principio illuminationis, alter de eius incremento intelligi debet. Atque hæc de conciliatione locorum Hieronymi. Ex quibus apparet neutrum locum re-
 cte intellectum cum nostra sententia pugnare. Et si enim mysteria Redemptionis externo sensu nobis clara sunt, interno tamen sensu eadem nobis obscura sunt, donec Spiritus sanctus oculos nostros reuellet. Neque nos hoc negamus. Non enim volumus Scripturam à Spiritu sancto disiunctam sufficere ad veram sententiam in rebus controuersis ostendendam; sed contendimus verbum per Spiritum sanctum intellectum sufficere ad veram sententiam in rebus controuersis ostendendam.

Tertium Argumentum. Quia Patres sua scripta per Scripturam probant.

Per quod Patres sua scripta probant, illud est notius, quàm scripta Patrum, sed scriptura est illud, per quod patres sua scripta probant. Ergo Scriptura est notior, quàm scripta patrum.

Bellarminus exagitat hoc argumentum tanquam Sophisticum, & auctorem Sophistam vocat: sed in eius refutatione præbet se ridiculum, & ostendit se philosophiæ imperitum esse. Respondet ad Maiorem per distinctionem, & dicit Notius accipi dupliciter, nempe *quoad verba*, & *quoad veritatem*. Equidē omnes Philosophi, qui hæctenus in Scholis auctoritatem habuerunt, dicunt aliud *natura* notius esse, aliud *nobis*. Aristoteles libro 1. Physic. Auscultat. cap. 1. & libro 1. poster. Analyt. cap. 2. & passim. Ita loquuntur omnes docti Thomas, Albertus, Zabarella, Suessta-

Suessanus, Burana, Louanienses, Colonienses, Themistius, Philoponus, Auerrhoës, & vt vno verbo dicam, omnes doctores, qui hactenus in Scholis Philosophorum auditi sunt. Dum igitur Bellarminus à communi loquendi consuetudine discedit, iudicet ipse, an Lutherus, an potius ipse Sophistices condènnari debeat? Sanè quoniam inusitatis & hactenus inauditis phrasibus vtitur, idèò difficiliùs intelligi potest. Quid enim per *Notius veritate, & notius verbis* intelligat, nisi ex subiectis exemplis percipi non potest. Illa sunt hæc, *Anima mouetur, & Anima vivit*. Inter quas propositiones dicit illam secundum *Noticiam veritatis* notiozem esse. Ergo *Notius* secundum veritatem est illi idem, quod *notius nobis*. Moueri enim est effectum vite, ac proinde notius nobis, quàm viuere, vt ex Aristotele libro 2. de Anima cap. 2. & ex eius expositoribus, Alberto, Thoma, Auerrhoë, Iauello, Titelmanno, Velcurione, & ex alijs cõstat. Deinde & res ipsa hoc docet. Viuere enim est natura *Notius*. Nam non quia homo mouetur, idèò viuuit: sed quia vivit, idèò mouetur: at viuere & moueri non sunt nobis æquè nota. Ergo moueri est nobis notius. Quod igitur nobis notius est, hoc dicit Bellarminus secundum veritatem notius esse. Vnde sequitur quod Natura notius est, hoc illi secundum verba notius esse. At dicit sacram Scripturam esse secundum veritatem notiozem, quàm scripta patrù, hoc est, sacram Scripturam esse nobis notiozem, quàm scripta patrum. Deinde dicit sacram Scripturam non esse secundum verba notiozem, quàm scripta patrum, hoc est, Scripturam sacram non esse natura-

notiorem, quàm scripta patrum. Vtramque sententiam examinabimus, vtemur autem phrasibus vſitatis. Prima sententia est, sacram Scripturam esse nobis notiorem, quàm scripta patrum. Quod si verum est, tum consistit non tantum nostrum Argum. sed etiam sequitur scripturam apertam & perspicuam esse. Nam quod nobis notum, hoc etiam apertum & manifestum est. At scripta patrum secundum Bellarm. sunt perspicua & clara. Ergo & scriptura est perspicua & clara. Scriptura n. nobis notior, vt Bellarminus vult, quàm scripta patrum. Deinde quemadmodum ex scriptis patrum in reb. controuersis veram sententiã eruere possumus: ita etiam ex scriptura in reb. controuersis veram sententiã elicere possumus. Nam si vera sententiã ex eo elici potest, quod nobis ignotius est, tum multò magis ex eo, quod nobis notius est, colligi potest. At scripta patrum sunt ignotiora quoad nos, & tamen ex ijs vera sententiã, secundum Papistas, in reb. controuersis elici potest. Ergo vera sententiã in reb. controuersis, multò magis ex s. Scriptura (illa n. secundum Bellarm. est notior quoad nos) colligi potest. Secunda sententia est. Sacram Scripturam non esse natura notiorem, quàm scripta patrum. Sed hoc est falsum. Scriptura enim est causa omnis veritatis, quæ est in scriptis patrum. Hoc docet Basiliius Epistola 80. *Non putamus iustum, obtinentem apud ipsos consuetudinem legem ac regulam facere recte doctrina. Igitur Scriptura diuinitus inspirata arbiter à nobis constituitur, & apud quos inuenta fuerint dogmata diuinis sermonibus concordantia, his omnino veritatis suffragium etiam accedit.* Idem in Moralibus. Summa 79. cap. 1.

Eruditi, inquit, auditores debent ea probare, quæ à docto-
 ribus dicuntur, & quæ consona sunt scripturæ, suscipere
 quæ aliena, rejicere. Origenes in Ieremiam, necesse no-
 bis est, inquit, Scripturas sanctas in testimonium vocare:
 Sensus quippe nostri, & enarrationes sine his testibus non
 habent fidem. Idem in Matth. Homilia 25. Ad testi-
 monium omnium verborum, quæ in doctrina querimus,
 debemus sensum Scripturæ referre, quasi confirmantem
 quem exponimus sensum. Sicut enim omne aurum, quod
 fuerit extra templum, non est sanctificatum, sic omnis sen-
 sus, qui fuerit extra scripturam, non est sanctus, quia non
 continetur à sensu scripturæ. Chrysostomus in Psalm.
 95. Si quid dicitur, inquit, absque scripturæ, auditorum
 cogitatio claudicat. Verum ubi est Scripturæ diuina vocis
 prodit testimonium, & loquentis sermonem, & audientis
 animum confirmat. Tertullianus aduersus Hermoge-
 nem Scriptum esse, inquit, doceat Hermogenis officina,
 si non est scriptum, timeat vè illud ad iacentibus, aut de-
 trahentibus destinatum. Ex his manifestum est, sacram
 scripturam per se veram esse, scripta patrum pro-
 pter scripturam. Deinde & ipsa ratio hoc docet. Scri-
 ptura enim est causa omnis veritatis, quæ est in scri-
 ptis patrum, & ob eam causam natura est notior, quàm
 scripta patrum. Possem hæc prolixius persequi, sed
 quoniam Bellarminus inusitatis terminis usus est, i-
 deò plura non addam. Hoc tantum dico, scripturam
 esse semper natura notiolem, quàm scripta patrum, non
 autem semper notiolem quoad nos. Quandoque n.
 Scriptura est notior nobis quàm scripta patrum, quan-
 doque non est. Patres n. sæpè ea, quæ in Scripturis ob-
 scura sunt, suis Commentarijs illustrant; sæpè etiam

ea, quæ in scripturis perspicua sunt, & clara, suis cõmentariis inuoluunt & obscurant. Cùm igitur scriptura semper secundum naturam notior sit, quàm scripta patrum, quandoque etiam nobis notior sit, quàm scripta patrum, & ex scriptis patrum, secundũ aduersarios, vera sententia in rebus controuersis elici possit, manifestum est scripturam in reb^o controuersis ad veram sententiam ostendendam sufficere.

Quartum Argumentum. Quia patres in primitiua Ecclesia scripturam absque commentarijs intellexerunt.

Quod absque patrum commentarijs in primitiua Ecclesia intelligi potuit, hoc ita perspicuum est, vt ad veram sententiam in dogmatis controuersis ostendendam sufficiat. Sed scriptura tempore primitiuæ Ecclesiæ absque commentarijs intelligi potuit. Ergo scriptura ita perspicua est, vt ad veram sententiam in dogmatis controuersis ostendendam sufficiat.

Bellarminus cõcessa Maiore negat Minore, & dicit illos quidẽ *nõ habuisse scriptos comment.* Sed hoc nihil facit ad rem. Non n. doctrinam, neq; Institutionem ex Ecclesia eijcimus, neq; quæritur, vtrum Institutione in Ecclesia opus sit, nec ne? Sed quæstio est, an in Scriptura quædam ita sint perspicua, vt adhibito diligenti studio & labore, vera sententia in rebus controuersis ex ea elici possit. Deinde dicit in primitiua Ecclesia *commentar. scriptos esse ab Irenæo & Iustino, & præsertim in Apocalypsin*, idq; probat ex Hier. in Catalogo de viris illustribus. C. Iohan. Sed hoc non satis liquet. Hierony. n. in eod. lib. C. Irenæus & capite

& C. Iustinus, omnes eorum libros recenset, huius autem nullam facit mentionem: quod utique non fecisset, si sciisset aliquid ab ijs in hunc librum scriptum esse. Et si maximè scripserint in Apocalypsin, tamen isthinc non sequeretur, eam ab illis illustratam esse. Fuerunt n. auctores erroris Chiliastarum. Vnde non tam illustrasse, quàm obscurasse scripturam merito dici possent. Denique totum argumentum nihil iuuat causam Bellarmini. Nam etiam si Apocalypsis fuerit diligentissimè ab ijs illustrata, num propterea tota scriptura fuit ab illis illustrata? Sequitur igitur etiam Bellarmino teste scripturam excepta Apocalypsi, à veteribus, absque Commentarijs lectam & intellectam esse. Deniq; sequitur ante Iustinum & Irenæum vniuersam scripturam absque commentarijs lectam & intellectam fuisse. Hoc sufficit ad probandum scripturam etiam hoc seculo, absque Commentarijs legi & intelligi posse, ac p̄inde quædam in scriptura ita perspicua esse, vt vera sententia in rebus controuersis, ab hominib. mediocriter doctis, ex ea colligi & eruui possit.

(:)

FINIS.

SIBRANDI LVBBERTI

De

Principiis Christianorum dogmatum
Liber quintus.

CAPVT I.

Status controuersie proponitur.

SCRIPTVRAM ita perspicuam esse, vt vera sententia in rebus controuersis ex ea erui possit, ostendimus lib. superiore. Nūc explicabim⁹, quotuplex sit sensus Canonice Scripturæ. Hanc controuersiam mouet, vt ostendat Scripturam nullam firmam sententiam præbere; sed in varias formas flecti, & nihil certi ex ea colligi posse, vt sibi aditum struat ad alteram controuersiam de visibili interpretationum iudice: sed quemadmodum superiore libro ostendimus, Sacram Scripturam ita perspicuam esse, vt vera sententia in rebus controuersis ex ea erui possit; ita hoc libro ostendemus, eam in varias formas flecti non posse, sed firmam aliquam & certam sententiam præbere. Priusquam verò ad ipsam rem accedemus, explicandum est, quisnam sit verus cotrouersie status. Aduersarij contēdunt quadruplicem esse sensum sacrarum Scripturarum. Nos verò dicimus, eas quidem ad res varias accommodari posse: verum tamen, & legitimum earum sensum esse tantum vnum. Hæ
duæ

DE PRINC. CHRIST. DOGM. Cap. 2. 395
duæ sententiæ inter se pugnant. Ergo simul veræ
esse non possunt. Nos more nostro prius destrue-
mus aduersarij sententiã: deinde & nostram immo-
tis argumentis asseremus.

CAPVT II.

*Scripturæ sensus non est multiplex, & argumenta Bel-
larmini pro ea opinione destruantur.*

STATU controuersiæ explicato, ad rem ipsam acce-
demus. Dicit igitur Bellarminus, *Scripturæ sensum
esse multiplicem; Literalem siue Grammaticum, & Spiritualem siue Mysticum.* Hoc probat quatuor argumen-
tis, quæ ordine expendemus. Primum argumentũ.
Quia Paulus dicit, *ista omnia accidisse Iudeis in figura,
& scripta esse ad correctionem nostram, 1. Cor. 10, 11.* At
hoc loco Paulus, neque directè, neque indirectè do-
cet, multiplices esse scripturarum sensus, eosque ger-
manos & genuinos: Sed veterem historiam, quæ se-
cundum literam tantũ intelligenda est, accommo-
dat ad Corinthios, & docet illa, quæ veteribus acci-
derunt, *esse typos*, id est, imagines, & tabulas, vt in ijs
videre possint, quid fugere, & quid sequi debeant.
Item quomodo Deus erga peccatores affectus sit.
Deinde dicit, *ea ad nostram correctionẽ scripta esse, q. d.*
Illa exempla literis mandata esse, vt in ijs tanquam
in imagine quadam videre possimus, quæ pœna nos
maneat, si illorũ facta imitabimur. Secundum ar-
gumentum. Quia Hieronymus in secundum cap.
Ezechielis dicit, *librum scriptum fuisse antè & retrò, de
futuris, & de præteritis; vel certè foris in historia litera, in-
telligentia Spirituali.* Sed neque ex hoc loco pro-
bari

bari potest, multiplicem esse scripturarum sensum. Ipse enim Hieronymus dubitavit, quid significaret *externa, & interna scriptura*. Hoc docet particula, *vel certe*. Deinde Hieronymi verba de sensu externo, quo etiam impij scripturam intelligunt, & de sensu interno, quo Sp. sanctus solis credentibus scripturarum intelligentiam obsignat, accipi possunt.

Tertium Argumentum. Quia Philo dicit in libro de vita contemplatiua, *Essenos existimare, totam legem habere animalis similitudinem, quod precepta corpus referant, animam verò sententiae retrusiores, sub velamine verborum abdite*. At hoc nihil notat, quàm Papistici dogmatis infirmitatem. Si enim alia pro multiplici scripturarum sensu argumenta haberent, non peterent patrociniū ab Essenis, iuratis Christianæ religionis hostibus. Deinde Esseni apud Philonem docēt, *totam legem habere similitudinē animalis, hoc est, habere multiplicem sensum*. At hoc est falsum. Sunt enim multa in lege Domini, quæ nullo modo admittunt multiplicem sensum. Bellarm. lib. 3. cap. 3. *Non inuenitur Spiritus in omni sententia scripturae, nec in Testamento Veteri, nec in Novo. Illud enim, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & similia precepta, nō habent nisi vnum sensum, id est, literalem*. Præterea anima corpori præstat: & Philo Spirituale sensum cum anima, literalem cum corpore confert. Spiritus igitur Literali præstantior est. Sed Bellarminus dicit ex solo sensu literali peti argumenta efficacia, & eum sensum, qui ex verbis immediatè colligitur, esse sensum Spiritus sancti, lib. 3. cap. 3. At sensus Spiritus Sãcti, & ille, ex quo efficacia argumēta peti possunt, est

est præstantior eo, qui non est Spiritus sanctus, & ex quo non possunt efficacia argumenta peti. Ergo sensus literalis Spirituali præstantior. Imprudenter igitur facit Bellarminus, quòd Philonem ad hoc dogma probandum allegat.

Quartum argumentum. *Quia* Nazianzenus ad Nemesium, *sicut verbum, inquit, Dei genitum habet naturam divinam invisibilem, & humanam visibilem: ita verbum Dei scriptum habet sensum externum, & internum.* Sed in meo exèplo nihil est Nazianzeni ad Nemesium. Deinde hoc ipsum intelligi potest de externo sensu, quo impij scripturam intelligunt, & de interno, qui cum plerophoria coniunctus est. Præterea ex hoc argumèto sequitur, sensum allegoricum, qui cum invisibili verbi natura confertur, esse literali præstantiorem. Sed hoc falsum esse, docuimus argumento præcedente. Ut taceam talia media nihil probare. Atque hæc sunt Bellarmini argumenta pro multiplici scripturarum sensu.

CAPVT III.

De sensu literalis proprio, & figurato.

Grammaticum sensum definit eum esse, quem *verba immediatè præ se ferunt.* Hunc dividit in simplicem & figuratum. Simplicem dicit eum esse, qui consistit in proprietate verborum. Figuratum, quo *verba transferuntur à naturali significatione ad alienam.* At hæc, Bellarmine, simpliciter falsa sunt, & se mutua contradictione tollunt. Primùm enim dicis, *Grammaticum sensum eum esse, quem verba immediatè præ se ferunt.* deinde asseris alteram speciem sensus Grammatici

matici esse, quando verba à natia significacione, ad alienam transferuntur. Hæc duo simul vera esse non possunt, necessariò enim sequitur, te aut genus, aut speciem malè definiuisse. Nam si ille in genere est literalis sensus, quem verba immediatè præ se ferunt, tum ille non est literalis, quo verba à propria significacione ad alienam transferuntur. Et contrà, si ille sensus est literalis, quo verba à propria significacione ad alienam transferuntur, tum ille in genere non est literalis, quem verba immediatè præ se ferunt. Duo n. contradictoria de eodem subiecto simul vera esse non possunt. Deinde definitio generis debet omnibus eius speciebus conuenire; vt definitio animalis conuenit homini, & bestia. At hæc definitio generis non conuenit omnibus eius speciebus: ad sensum enim figuratum prorsus accommodari non potest. Bellarmini igitur definitione reiecta, dicimus eum esse literalem sensum, quem litera, hoc est, verba siue propriè, siue impropriè sumpta præ se ferunt. Huius descriptionis sunt duæ partes: Vna, eum esse literalem sensum, quem verba propriè sumpta, præ se ferunt. Altera, eum esse literalem sensum, quem verba impropriè sumpta præ se ferunt. Thomas prima Parte, Quæstione 1. articulo 10. *Sensus parabolicus, inquit, sub literalis continetur. Nam per voces significatur aliquid propriè, & aliquid figuratiuè. Nec est literalis sensus ipsa figura, sed ipsum figuratum. Non enim, cum scriptura nominat Dei brachium, est sensus literalis, quòd in Deo sit membrum huiusmodi corporale, sed id, quòd per hoc membrum significatur, sc. virtus operatiua.*

CAPVT IV.

De Sensu Spirituali in genere.

Spiritualem sensum dicit hunc esse, qui alio refertur, quam verba immediate præ se ferunt. Sed & hoc falsum est, & se mutua contradictione perimit. Nam sensus literalis, quem figuratum dicit, est, quo verba à propria significatione transferuntur ad alienam. At sensus Spirituales, vt Bellarminus definit, est is, qui aliò refertur, quam verba mediata præ se ferunt, hoc est, quo verba à propria significatione ad alienam transferuntur. Aut igitur sensus literalis figuratus à Spirituali non differt, aut falsæ sunt eius definitiones.

CAPVT V.

De Sensu Spirituali Allegorico.

Spiritualem sensum dicit esse triplicem, Allegoricum, Anagogicum, & Tropologicum. Allegoricum vocat, cum verba Scripturæ præter literalem sensum significant aliquid in N. Testamento, quod ad Christum, vel ad Ecclesiam pertineat. In hac definitione penè tot sunt errores, quot sunt verba. Nos vnum atq; alterum indicabimus. Primus error est, quòd sensum allegoricum à Grammatico figurato distinguit. Allegoria enim de arte Grammatica est, vt inquit Hieronymus in Epistola ad Gal. cap. 4. Vbi tamen paulò post Hieronymus sensum allegoricum vocat Spiritualem. Sed si Allegoricus sensus de Grammatica est, & Allegoricus sensus est Spirituales: tum & aliquis sensus Spirituales de Grammatica est. Sed Allegoricum sensum esse Grammaticum, docet omnes Rhetores. Est enim nihil aliud, quam continuata quedam
metaphora.

metaphora. Cicero in Oratore, *Cum fluxerunt alia plures translationes, alia planè fit oratio. Itaque genus hoc Greci appellant ἀλληγορίας.* Et licet Fabius lib. 8. cap. 6. aliam adducat definitionem allegoriæ, fatetur tamè eam figuram esse, & in eo consentiunt omnes Rhetores, & Grammatici. Vnde sequitur, orationem Allegoricam esse orationem figuratam: ac proinde, aut Spiritualem sensum non esse diuersum à Grammatico, aut Allegoricum sensum non esse Spiritualem. Deinde dicit in definitione, Allegoriam tum esse, *cum præter literalem sensum aliquid significatur, quod ad Christum, & ad Ecclesiam pertinet.* At hoc totum falsum est. Nam quæ in alicuius rei definitione ponuntur, illa, vel sunt isti rei essentialia, vel sunt isti rei, in cuius definitione ponuntur, propria, id què quarto modo. Vnde sequitur, non posse Allegoriam esse, nisi quando significatio est, de Christo, & Ecclesia. Sed hoc est falsum. Omnes enim prophani libri sunt allego-
 riarum pleni. Horatius,

O nautis referent in mare te noui

Fluctus, ô, quid agis, fortiter occupa

Portum. Et multa similia. Vbi tamen nulla

significatio de Christo, & Ecclesia. Quin ipse Hieronymus fatetur in *prophanis scriptis esse multas allego-
 rias.* Ad Gal. cap. 4. Præterea, quod in definitione dicit, eum sensum esse Allegoricum, cum verba scripturæ præter literalem sensum significant aliquid in Nouo Testamento, quod ad Christum & Ecclesiam pertineat, hoc potest ita resolui, vt in Allegorijs, & literalis sensus sit semper verus, & ille etiam sit verus, qui præter literalem intelligitur. At hoc non est semper
 verum

verum. In Allegoria enim plerumque *aliud dicitur, & aliud significatur*. Erasm. ad Gal. 4. vel, vt inquit Hieronymus, *aliud pretendit in verbis, & aliud intelligit in sensu*, ad Gal. 4. vel, vt Augustinus inquit in Psalm. 103. *Cum aliquid aliud videtur sonare in verbis, & aliud in intellectu significare*. At si in Allegorijs aliud dicitur, & aliud intelligitur, tum non vniuersaliter verum est, & literalem sensum intelligi, & præter illum etiã aliud intelligi. Deinde Allegoria est *continua Metaphora*, vt docet Erasmus ad Gal. 4. & Cicero in Oratore. At sermo totus Metaphoricus secundum proprietatem verborum intellectus de eodem subiecto, plerumque falsus est. Ex eo enim sæpè nullus commodus sensus elici potest, nisi verba à natua significatione ad alienam transferantur. Sensus igitur Allegoricus, qui propriè & verè Allegoricus est, secundum proprietatem verborum intellectus, plerumque est fictitiuus. E. G. *Super aspidem, & basiliscum ambulabis*. Hoc allegoricè intellectum verum est. Si verò secundum verborum proprietatem accipitur, semper falsum est. Christus enim propriè loquendo super aspidem, & basiliscum nunquam ambulauit. Huiusmodi innumera exempla ex sacris literis afferri possunt. Denique cum præter literalem sensum aliquid in Nouo Testamento significatur, quod ad Christum, & ad Ecclesiam pertinet, illud non est allegoricum, sed typicum. Basil. de Spiritu sancto. cap. 14. ἵς, γδ ὁ τύπος προσδοκῆτων δήλων, διὰ μιμήσεως ἰνδιδικαῖς τὸ μέλλον προφοβαῖον. *Est enim typus expectandorum declaratio, per imitationem ostendens, quod futurum est*. Iste vide innumera exempla typica, quæ aduersarij allegorias

gorias esse somniant. Exemplum, quod Bellarminus adducit, causam non iuuat. Non enim est allegoricum. Quod autem Apostolus ea vocat *ἀλληγορίαις*, ad Gal. 4. 24. hoc fit per Catachresin. Chrysofostomus *abusiue figuram dixit allegoriam*. Erasmus ex Chrysofostomo docet, *Paulum ab usum hac voce Allegoria, pro typo, & figura*. At instas, siue typicum dicatur, siue allegoricum; res eodem redit. Sunt enim duo sensus huius loci. Vnus Literalis, vt verba sonant; alter Typicus, qui præter literalem sensum intelligitur. Respondeo, in ipsis verbis esse veram historiam, & illam historiam esse typum, siue figuram alterius cuiusdam mysterij. Rectè Erasmus, *Apostolus, inquit, hic veram historiam refert, quæ typus sit alterius*, ad Gal. 4. Hinc intelligitur, illum sensum, qui ex verbis immediatè colligitur, non aboleri, neque novos sensus, eosque varios & multiplices affingi; sed literalem sensum manere integrum & saluum, atque ex eo aliquid quod scriptum non est, per similitudinem colligi. E. G. Abraham habuit duas vxores, Agar, & Sara. Ex ijs genuit duos filios, Ismaël & Isaac. Ille natus est vi naturæ, & fuit ab hæreditate exclusus: hic vi promissionis, & fuit hæres. Hæc est literalis huius loci sententia, à qua neutiquam discedendum est. Verùm ex ea per similitudinem aliud colligi potest, nempe eos Iudæos qui per legem iustitiam quærunt, non iustificari; eos verò, qui eam per fidem apprehendunt, iustitiam obtinere. Abraham enim est typus Dei: Agar est typus legis: Sara Euangelij, Ismaël est typus Iudæorum, ex lege quærentium iustitiam. Isaac verò eorum, qui ex fide quærunt iustitiam. Vt igitur

igitur Ismaël naturali generatione ex Agar genitus, ab hæreditate exclusus est; ita Iudæi quærentes iustitiam per legem, ad iustitiam non peruenient: & vt Isaac vi promissionis genitus est, & hæreditatem obtinuit: ita illi, qui promissionem fide amplectuntur, gratis iustificantur. Hic verò non est nouus sensus; sed est concinna quædam deductio ex priori.

CAPVT VI.

De Sensu Spirituali Tropologico.

Allegoricum sequitur Tropologicus. Hunc dicit esse, cum verba, aut facta referuntur ad aliquid significandum, quod pertineat ad mores. Vt Deut. 25. *Boni triturantios non obligabis.* Verus huius loci sensus est: Nos boui, qui pro nobis triturat, alimentum debere. Vnde optimè per similitudinem colligi potest, eos etiam esse à nobis alendos, qui pro nobis laborant, siue sint bruta animalia, nostris vsibus inferuentia, vt equi, boues: siue sint homines, qui aliquo munere funguntur, vt concionatores, doctores, &c. Verum hæc deductio non est nouus sensus, sed tantum accommodatio ad alia. Simile est; *Calamum quassatum non confringet*, Es. 42, 3. Ergo hominem fractum, & penè desperatum, non abijciet. Item *Abraham periculosum bellum suscepit, vt Lothum liberaret.* Ergo amicos nostros in periculis deserere non debemus. Idem *exigua manu debellauit quinque reges.* Ergo victoria non pendet à multitudine pugnantium. Hæc & similia non sunt noui sensus, sed sunt quasi institutiones, siue applicatiões, quæ ex genuino sensu ad populum erudiendum commodè deduci possunt.

possunt. Ob hanc causam Augustinus in libro de
 Vtilitate cred. capite 3. omnes scripturæ exponendæ
 modos recensens, eum præterit. *Quatuor, inquit, modi à quibusdam scripturarum tractatoribus traduntur
 legis exponendæ; secundum Historiam, secundum Allego-
 riam, secundum Analogiam, secundum Actiologiam. Idẽ
 docet in lib. Imperf. de Genesi ad literam, cap. 2.*

CAPVT VII.

De Sensu Spirituali Anagogico.

Post Tropologicum ponit Anagogicum. Eum
 dicit esse, *cùm facta, vel verba referuntur ad vitam
 æternam significandam.* Pro exemplo adducit illud
 Psal. 94. *Quibus iuravi in ira mea, si vnquam ingrediẽ-
 tur in requiem meam.* At relatio dictorum & facto-
 rum ad vitam æternam, non est nouus sensus, sed est
 eorundem ad vitam æternam applicatio. Quod ad
 exemplum attinet, illud est figuratum. *Requies enim
 per Metonymiam significat terram Chanaan. Ter-
 ra enim Chanaan erat finis laborum Israëlis, & ob
 eam causam requies dicitur. Deinde terra Chanaan
 per eandem figuram significat regnum cœlorum.
 Est enim typus regni cœlorum. Dum igitur à typo
 excluduntur, etiam à re per typum significata exclu-
 di iudicantur. Manifestum igitur, hoc exemplum
 sub Grāmatico sensu comprehendi debere. Nam nõ
 ille tantũ Grāmaticus sensus est, quem verba sub cõmu-
 ni, & usitata significatione referunt: sed ille etiam Grā-
 maticus sensus est, quem verba sub metaphorica signifi-
 catione representant, vt docet Sixtus Senens. lib. 3.
 Biblioth. Vt taceam, nos antè ex Thoma docuisse,
 alteram*

alteram speciē Grammatici sensus, nempe sensum figuratum, non esse figuram; sed ipsum figuratum. Vt cum Scriptura Deo brachium tribuit, non vult Deum habere tale membrum; sed significat Deum habere virtutem operativam, qua per tale membrum significatur. p. p. q. 1. a. 10. Planè eodem modo: Cum dicit Scriptura, Deum non pati, vt Iudei veniant in requiem suam; innuit, Deum non pati, vt Iudæi perueniant ad illud, quod per requiem significatur. Hic est verus sensus huius loci. Ab hac sententia non videtur Augustinus dissentire. Ille enim in lib. de vtilit. cred. cap. 3. Omnes scripturæ explicandæ modos recenset, & hunc præterit. Idem facit in libro imperfect. de Genesi ad literam cap. 2. Sed & Hieronymus eum præterit ad Hebridiam q. 12. & in Amos cap. 4.

CAPVT VIII.

Allegoricum, Tropologicum, & Anagogicum non esse legitimos Scripturarum sensus.

HActenus ostendimus, quæ sit aduersariorum sententia de multiplici Scripturarum sensu. Nunc ostendemus Allegoricum, Tropologicum, & Anagogicum non esse legitimos, nec genuinos scripturarum sensus, Ac primùm is est genuinus, & legitimus Scripturarum sensus, ex quo efficacia argumenta peti possunt: At ex solo literali sensu efficacia argumenta peti possunt: Bellarm. de Verb. Dei, lib. 3. cap. 3. Verùm si ex solo literali sensu efficacia argumenta peti possunt, sequitur, ea ex Allegorico, Tropologico, & Anagogico sensu peti non posse. Deinde is est genuinus, & legitimus Scripturarum sensus

qui est Spiritus sancti. Bellarminus libro 3. cap. 3. de verbo Dei. At sensus mystici, & Spirituales varij sunt, & licet adificent, cum non sunt contra fidem, aut bonos mores: tamen non semper constat, an sint à Spiritu sancto intenti. Bellarminus de Verbo Dei, libro 3. capite 3. Ergo sensus mystici, & Spirituales, vt Allegoricus (loquor non de vera Allegoria, sed de ea, quæ secundum aduersarios talis est) Tropologicus, & Analogicus non sunt legitimi, neque genuini Scripturarum sensus. Denique genuinus, & legitimus scripturarum sensus, non ex humano cerebro, sed ex Spiritu sancto proficiscitur. Scriptura enim debet per eundem Spiritum explicari, per quem scripta est. Bellarminus de verbo Dei, lib. 3. cap. 3. At sensus Spirituales deducuntur ex humano cerebro. Sixtus Senens. Biblioth. lib. 3. Deinde genuinus & legitimus scripturarum sensus non est sibi contrarius: sed vt ipsa scriptura sibi per omnia consentanea est: ita verus eius sensus secum per omnia consentit. At sensus Spirituales sæpè inter se pugnant. Addo eos aliquando ridiculos, & ineptos esse. Hieronymus in 7. & in 10. caput Esaiæ. Augustinus Epist. 48. ad Vincent. Vt taceam eos quandoque ipsam scripturam peruertere. Sanè Hieronymus docet, eiusmodi explanationē vitandam esse, imò esse hæresin, vt que manifesta subuertit, & prestigias quasdam Ecclesiis conatur inducere: in 19. cap. Ieremiæ. Vnde eorum deliramenta conticescant, qui umbras & imagines in veritate querentes, ipsam conantur euertere veritatem, vt flumina & arbores, & paradysum putent se Allegoriæ legibus debere subruere. Hieronymus in 10. caput Danielis. Idem Hieronymus miratur quosdam

dam prophetiam, quam Euangelista Matthæus ad Dominum Salvatorem refert, & tunc completum esse dicit, cum Apostoli Dominum fugerent, Allegoricis interpretationibus velle tenuare, & dum plus cupiunt videri nosse, quam ceteri; veritatis regulam non tenere. In Zachar. cap. 13. Possẽm ego hæc pluribus probare; sed non est necesse. Hæc enim sufficiunt ad ostendendum, Spirituales & mysticos sensus non esse genuinos & legitimos scripturarum sensus. Deinde primitiua Ecclesia nihil certi de hac re statuit. Augustinus enim *Anagogicum*, & *Tropologicum* præterit, de Vtilitate credendi, capite 3. Et in eorum locum substituit Analogicum, & Ætiologicum. Idem facit in lib. Imperfect. de Genesi ad literam, capite 2. Sed & Hieronymus ad Heb. quæstione 12. *Anagogicum* præterit. Idem facit in Amos cap. 4. Quin Origenem, quem vocat *Allegoricum* (lego *Anagogicum*: exemplum enim videtur *Anagogicum* esse) *Interpretem, delirare dicit*, in caput 24. Ieremiæ. Origenes libro 4. *περὶ ἀρχῶν*, capite 2. tantum meminit sensus literalis, & Spiritualis. Alij plures comminiscuntur. Vid. libr. 3. Biblioth. Sixti Senensis. Vnde existimo de hac re in primitiua Ecclesia nihil certi statutum fuisse.

CAPVT IX.

Allegorias & Tropologias non in sola S. Scriptura: sed etiam in prophanis libris inueniri.

QVod autem Bellarminus dicit, *Scripturam propterea habere multiplices sensus, quod Deum auctorem habeat*, ridiculũ est. Nã si ideo habet multiplicẽ sensũ,

tum omnis scriptura habet multiplicem sensum. Omnis enim scriptura à Deo est, 2. Tim. 3, 16. *Tota scriptura est diuinitus inspirata*, 2. Pet. 1. 27. *Acti à Sp. Sancto locuti sunt sancti Dei homines*. At omnis scriptura non habet multiplicem sensum. Nam, vt inquit Bellarminus, *Spiritualis sensus non inuenitur in omni sententia Scripturae, nec in Testamento Veteri nec in Nouo*. Illud enim, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, Deut. 6. & Mat. 22. & similia precepta non habent nisi unum sensum, i. literalē, vt recte docet Cassia. Collat. 8. cap. 3. De Verb. Dei lib. 3. cap. 3. Sed neque sola Scriptura tales applicationes admittit. Omnes enim prophani libri sunt pleni Allegorijs, & Tropologijs. Allegorijs plenos esse omnes poëtarum, & oratorum libros, fatetur Hieronymus lib. 2. ad Gal. in cap. 4. Et, ipsa experientia hoc testatur; vt, *Πῦρ σιδήρει μὴ σκαλίεται*, hoc est, viri potentis iracundiam non esse conuictijs irritandam. Et, *βιρῶδινες sub eodem tecto ne habeas*, hoc est, ingratum conuictorem esse ablegandum. Et, *Νουακὺλα in coram*, hoc est, homo lædendi cupidus, incidit in eum, à quo retundi potest: & multa similia. Tropologia ferè sunt in singulis adagijs, apologis, fabulis. Vt, *donum quodcumque probato*, hoc est, omne consilium, & auxilium, quod ab amico offertur, boni consulere debes. Et, *ne allia comedas & fabas*, hoc est, non debes te in bellum conijcere, neque ad Rempublicā, vel ad iudicia accedere. Quamuis in hoc postremo, Allegoria cum Tropologia concurrat. Et, *ἄεροις κερσοκοπῆν τις ἀστροκόπος, Πίπτιε λαλήθεις πρὸς Φείωρ*. Vnde discimus, nos non debere absentia vel futura curare, & ca, quæ

ea, quæ præsentia sunt, negligere. Et, *En Rhodus, en saltus*, hoc est, non debes gloriose de tuis rebus loqui, nisi eas è vestigio probare possis. Et, *Scarbans aquilam ulcisci potuit*. Ergo non debemus ullû hostem, quantumvis infirmum contemnere. Similia passim occurrunt in profanis libris. Errant igitur, qui dicunt, Allegorias, & Tropologias tantum in sacris literis inueniri.

CAPVT X.

Verum & legitimum Scripturarum sensum tantum esse unum.

NAm cum nõ sint plures sensus, quàm quatuor: tres videlicet Spirituales, & vnus Grammaticus, & tres isti non sint legitimi; sequitur hunc vnû legitimum esse. Deinde is tantum est legitimus sensus, ex quo efficacia argumenta peti possunt. Sed ex solo Grammatico efficacia argumenta peti possunt. Bellarminus de Verbo Dei, libro 3, cap. 3. Thom. p. p. q. 1. 2. 10. Præterea ille est legitimus scripturarum sensus, qui est Spiritus sancti. Sed ille, qui ex verbis immediatè colligitur, est sensus Spiritus sancti. Bellarminus de Verbo Dei, lib. 3, cap. 3. Denique ille est legitimus scripturarum sensus, qui ad dogmatum probationem vim habet. Sed nulla expositio ad dogmatum probationem vim habet, nisi illa, qualiter sententiam verè, purè & germanè explicat. Sixtus Senens. lib. 3. Biblioth. Huc accedit, verbum Dei esse purum, argensum ex coctum in fornace terrea, defecatum septemplexiter. Psal. 12, 7. hoc est, esse certum, verum, ratum, atque indubitatum; idem esse, repurgatum valde: Psal. 119. v.

140. hoc est, esse doctrinam per se puram, & repurgatam ab omnibus luis, & Sophismatis, Idem esse velut igne expurgatum; Prouerb. 30, 5. Ergo sacra scriptura habet tantum vnā quandam, certam & simplicem sententiam. Nam oratio, *quæ non habet vnā ac simplicem sententiam, nihil certi docet.* Si quæ figuræ occurrunt, hæ non debent multos sensus parere: sed iuxta consuetudinem sermonis vnā quandam sententiam, quæ ad cætera quadret, quæ dicuntur. Et ad hunc vsum doctrina de figuris, & omni dicendi ratione reperta est, vt discamus iudicare de sermone, & vnā aliquam, ac certam sententiam ex qualibet oratione colligere. Proinde in sacris literis eadem sententia retinenda est, quam consuetudo sermonis parit. Atque hæc est differentia inter oracula Dei, & Sathanæ. Quod hæc sunt ambigua, & in varias formas flecti possunt. Vt, *Dico te Acida Romanos vincere posse.* Incertum enim est, an Pyrrho, an verò Romanis victoriam promittat. Item, *Cræsus Halym penetrans, magnam peruertet opum vim.* Dubitabat enim, an Cræsus suas, an verò hostis copias euerfurus esset. Illa verò sunt certa, rata, firma & indubitata. Rectè Augustinus libro 1, de meritis, & Remissione peccatorum, Cap. 22. *Sancta scriptura nescit fallere, nec falli.* At si in tam varias formas posset flecti, posset fallere & falli. Idem epistola 1. ad Volusianum, *Sancta, inquit, scriptura sincera & solida res est, nec fucatis eloquijs ambit ad animum, nec vlllo lingua tectorio inane aliquid, ac pendulum crepitat.* At sermo qui variè exponi potest, neque sincerus, neque solidus est, neque ab omni fuce, & inanitate liber esse

esse rectè dici potest. Chrysoſtomus homilia 12. in Genesi. *Scriptura ſeipſam exponit, & auditorem errare non ſinit.* Sed quod iuxta tam varios ſenſus explicari potest, hoc auditorem errare ſinit. Deinde Lactant. lib. 6. cap. 21. *Num Deus & mentis, & vocis, & lingua auctor diſertè loqui non potest: imò verò ſumma providentia carere ſuco voluit ea, quæ diuina ſunt, vt omnes inteligerent, quod ipſe omnibus loquebatur.* At, quod tam varios ſenſus admittit, id diſertè dictum non est, neque ſuco carere (vt iam ante dictum est) rectè dici potest. Falſum igitur est, quod papiltæ ſomniant, *ſcripturam eſſe quaſi naſum careum, non præbentem certam & immotam ſententiam; ſed in varias formas flecti poſſe.* Cenſ. Colon. Dialogo 4. Habet enim ſcriptura tantum vnum, verum, germanum, & genuinum ſenſum. Sed hîc interroget aliquis, an nuſquam alijs ſenſibus locus ſit? Ad hoc respondeo: Si omnia ſine diſcrimine velimus trãſformare in varios ſenſus, nihil habebit certi ſcriptura. Itaque iure reprehenditur Origenes, qui omnia, quantumlibet ſimpliciter dicta, tamen in Allegorias transformat. Hæc interpretandi ratio maximè labefecit auctoritatem ſcripturæ. Nam & Porphyrius hoc nomine irriſit Chriſtianã doctrinã, & ſcripſit eam nihil habere certi: Si quidẽ non aliter atq; fabulæ poëtarum in alios quosdam ſenſus, præter Grammaticum, omnia trãſferenda eſſent. Literalis ſenſus itaque, quem aliàs hiſtoricum ſeu Grammaticum appellant, ſemper erui debet: quando is ſolus certas & perſpicuas parit ſententias: ſolus aptus eſt ad ducenda argumenta, quibus dogmata religionis confirmantur: ſolus probationes

tiones necessarias suppeditat, Neque vnquam simplicem & germanam verborum sententiam licet relinquere, nisi aut verbis insint tropi; aut oratio ipsa propriè accepta absurdi, nescio quid, significet, quâ ob causam necesse sit ad tropum confugere. Verùm ne tum quidem à Grammatico sensu disceditur. *Sensus enim Parabolicus sub literali continetur*, vt inquit Thomas p. p. q. 1. artic. 10. a. 3. Vel sensus literalis non tantùm est is, quem verba sub usitata & propria significatione referunt; sed ille etiam literalis sensus est, quem verba sub metaphorica, hoc est, impropria significatione representant. Sixtus Senens. lib. 3. Biblioth. R. Etè igitur, & prudenter facit, qui sensum literalem rectè sequitur. Illa verò interpretandi forma, quam Augustinus *Aetiologicam* vocat; de Vtilit. cred. cap. 3. & lib. Imperf. de Genesi ad literam cap. 2, ad hoc ipsum genus referri omninò debet. Neque enim in ea à sensu grammatico disceditur: sed tantùm exposita causa facti, vel dicti, illustrior redditur sententia. Equidem hoc ipsum est valde necessarium in cuiuslibet scripti explicatione. Nam vtile est, vt auctoris consilium sæpè ante oculos ponatur, atque velut digito intento monstretur, quò tendat oratio, quò sit instituta, quantum ponderis singulæ probationes habeant. Alteram interpretandi rationem vocat Augustinus *Analogicam*. Sed neque illa ab interpretatione Grammatica diuelli potest. Nihil aliud est, quàm collatio quædam, qua quæ dicta vel facta sunt in Veteri Testamento, conferuntur cum ijs, quæ dicta vel facta inueniuntur in Nouo Testamento. Vt si quis demonstret, verba Christi & Apostolorum

stolorum congruere cum ijs, quæ à Mose & à Prophetis prædicta sunt. Quis enim intelligit, dum illud fit, nequaquã mutari aliquid in sensu Grãmatico, sed tantum facta collatione, adhibitisque docendi causa exemplis, splendorem, euidentiamque orationi accedere. Interpretatio *Tropologica* etiam non est remota ab eo sensu, quem verba orationis pariunt: sed est accommodatio eius, quod verbo innuitur, ad vitæ ac morum institutionem. Ut quando obuia est historia inebriati Loth; rectè adijcimus per *Tropologiam*, ebrietatè esse modis omnibus fugiendam. Vel si quis explicet historiam Dauidis & Barfabæ, & adijciat, occasionem peccati esse ijs vitandam, qui peccatum vitare cupiunt. Hoc modo scriptura secundum literalem sensum explicatur, & ex ea colligitur, quod ad vitia fugienda, & ad virtutes expetendas inducit. Et quisquis vult cum fructu sacras literas legere, is optima quæque ad suam vitã rectè instituendam colligere debet. Rectiùs hæc forma *Ethica*, quàm *Tropologica* diceretur. Etsi *reinos* & modum viuendi, & *exhū* orationis simul significat: tamen sæpissimè pro orationis schemate usurpatur. *Anagoge* re ipsa non differt ab Allegoria. Hoc ex vtriusque definitione, & ex primitiue Ecclesie auctoritate probabo: Deinde ostendã quomodo cum literali sensu congruat. Dicunt *Anagogicam* explicationè esse, *qua scriptura ita explicatur, ut à primitiua verborum significatione paululum discedendo, aliquid colligitur, quod ad cœlestem gloriam post hanc vitam expectandam pertinet: vel, ut inquit Bellarminus, sũm verba, vel facta ad vitam aternam significandam referuntur,*

referuntur, de Verbo Dei, lib. 3. cap. 3. Allegorica verò interpretatio est, cum verba scripturæ, à literalis sensu referuntur ad aliquid significandum, quod ad Christum, & ad Ecclesiam pertinet: Bellar. de Verbo Dei, lib. 3. cap. 3. Vnde apparet, Anagogen, quod ad artificium, & explicandi formam attinet, ab Allegoria non differre. Quod verò ad materiam attinet, discrimen quidem, sed perquam exiguum, idque non necessarium incidere. Ob eam causam primitiua Ecclesia has duas species confundit. Sanè Augustinus Anagogè vel prorsus reijcit, vel eam sub Allegoria comprehendit; quod posterius etiam ipse Bellarminus agnoscere cogitur. de Verbo Dei, lib. 3. cap. 3. Deinde cap. 50. de vera religione, ita definit Allegoriam, vt ea, quæ sunt Anagoges propria, disertè ponat in definitione Allegoriæ. *Quis, inquit, est modus interpretande Allegoria? Vtrum a visibilibus antiquioribus, ad visibilia recentiora, eam perducere sufficiat. an vsque ad animæ affectiones atque naturam, an vsque ad incommutabilem eternitatem, &c.* vbi posterius membrum ad Anagogen pertinet. Hieronymus ad Hebidiam quæst. 12. triplicem agnoscit interpretandi formam, nempe *Historicã, Tropologicã, & Spiritualem.* Per Spirituale intelligit vel solâ Allegoriam, vel Allegoriã & Anagogè simul. Et ob eã causam, vel Anagogè non agnouit, vel eam ab Allegoria separandam esse non censuit. Deinde in Comment. ea sæpè vocat Anagogica, quæ sunt Allegorica. Vt Es. cap. 1. ad ista verba, *cognouit bos possessorem suum. Bos per Anagogen, inquit, significat Israël, qui portauit onus legis:* Et ad illa verba, *Derelinquetur filia Sion, sicut umbraculum in*
vinca

vineæ, Per vineã, inqt, iuxta Anagogẽ, significatur homo, cui si mens præsuerit, habet mētis custodẽ Deũ, etc. Et paulò post ad illa verba; *Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis.* Hæc omnia per *Anagogen*, inquit, possumus referre ad animam sancti quondam viri, in qua prius Dei iustitia cõmorata est, postea verò in eadem Demones commorantur. Hæc omnia vocat *Anagogica*. At si quis ea rectè expendet, videbit omnia ad vitam præsentem referri, nec quicquam in ijs contineri, quod ad vitam alteram pertineat. Quam ob caussam *Allegorica* hæc sunt, non *Anagogica*. Quinetiam in multis alijs locis Hieronymus hæc miscet. Vnde apparet inter *Allegoriam* & *Anagogiam* realem differentiam nullam esse. Sed *Allegoriam* vt tropum, siue *oxymora* contineri sub sensu Grammatico, iam antè & Hieronymi auctoritate, & ratione probaui, & nunc paulò pleniùs ostendam. In sacris literis extant quedam facta & ceremoniæ, quæ ad id fuerunt institute, vt aliud quiddam significarent. In his est locus *Allegoriæ*, (*Allegoriam* dico ex communi opinione) vt historia Ionæ, qui post triduum reuixit, matatio Agni paschalis, & aliæ ceremoniæ. In his verò non est literalis sensus abijciendus, sunt enim mandata Dei, quæ non licet mutare sine auctoritate diuina: Sed ipsa facta, & ritus conferuntur cum alijs rebus similibus, quæ alibi simpliciter, & sine figuris propositæ sunt. Nam ea quæ acciderunt ante patrum factum Euangelium, aliquid de Euangelio significabant, quæ deinde in Nouo Testamento explicantur. Quare in Euangelij sermone consistere nos oportet, nec præter Grammaticũ sensum nouam doctrinam quærere. *Allegoria* igitur sequitur literalẽ sensum

sensum, ubi res similes ad literalem sensum, velut ad
 exemplum, aut imaginem cōparare possumus. Bel-
 larminus pro exemplo adducit *historiam de duobus*
filijs Abrahæ, ex qua Paulus ad Galat. deducit, eos,
 qui per legem iustitiam quærunt, ab hæreditate ex-
 cludi, eos verò, qui eandem per fidem apprehendūt,
 ad hæreditatem regni cœlestis peruenire. Verùm in
 hoc exemplo Paulus à literali sensu non discedit, sed
 ex eo per similitudinem quandam aliud concinnè
 colligit, quemadmodum in præcedentibus ostensum
 est. Similia exempla passim occurrunt in sacris &
 prophanis literis. Vt si quis Apologiam de Aquila
 & Scarabæo enarrat, ille à literali sententia non dis-
 cedit, sed ex ea per similitudinē aliud colligit, nempe
 nullum hostem quantumuis impotētem, & infirmū
 contemnendum esse. De similibus est idem iudiciū.
 Cùm igitur Allegorica explicatio ab Anagogica re-
 ipsa non differat, atque hæc ipsa, vt & Tropologica,
 Anagogica, & Aetiologica nullum nouum sensum
 afferant, sed literalem sensum saluum relinquant, at-
 que ex eo aliud per similitudinem deducant; mani-
 festum est, tantū vnum esse germanum, & genuinū
 Scripturarum sensum, eumque literalem vel gram-
 maticum. Sed hīc obseruandum est, vnum & eun-
 dem scripturæ locum quandoque secundum pro-
 prietatem verborum intellectum, absurdū sensum
 parere, si verò verba ad alienam significationē trans-
 feruntur, nihil incommodi ex eo sequi. Vt Psal. 91,
 13. *Super aspidem & basiliscum ambulabis*: hoc secun-
 dum proprietatē verborum intellectum est falsum,
 si verò verba ad alienam significationē transferūtur,
 est

est verissimum. Et Esa. 65, 26. *Lupus & agnus pascentur simul.* Hoc in proprietate verborum est falsum: si verba improprie, hoc est, Allegoricè accipiuntur, est verum. Quandoque verò verba in natia significatione intellecta verù sensum pariunt, & ad rem alienam translata nihil incommodi afferunt, vt: *boni trituri anti non obligabis os.* Siue enim de boue, qui triturat, accipis, is alendus est. Siue de homine, qui pro te laborat, & per bouem triturantem significatur, accipis, is etiam alendus est. Verùm in vtraque specie à literalis sensu non disceditur. In illa non discedi à literalis sensu manifestum est. Nam, vt ante probaui, ille etiam literalis, siue Grammaticus sensus est, *quem verba in aliena, siue metaphorica significatione representant:* vt cum scriptura Deo brachium tribuit, non vult Deum hoc membrum habere; sed illud, quod per hoc membrum significatur. Ita lupus & agnus, in N. Testamento non simul pascentur; sed illi, qui per lupum & agnum significantur. In hac verò à literalis sensu etiam non disceditur. Locus enim intelligitur, vt verba sonant; deinde ex eo aliud per similitudinem colligitur. V. G. Bos qui triturat alendus est. Ergo per similitudinem, quicumque pro te laborat, ei alimentum denegare non debes.

CAPVT XI.

Plenior Allegorici sensus explicatio.

ET si ex præcedentibus satis intelligi possit, quid de Allegoria sentiendum sit: tamen paulò plenius de ea differemus, & simul ostendemus, quando ad eam confugere debeamus, & quomodo à typo differat.

differat. Ac primum videndum est, quid sit? Augustinus vult eam esse *tropum*, quo aliud ex alio intelligitur, de Trinitat. libro 15. cap. 9. At hæc definitio nimis latè vagatur. Nam & per Synecdochen, & per Metonymiam, & per Metaphoram, & per Ironiam ex alio aliud intelligitur. Hieronymus dicit, *Allegoriam aliud prætere in verbis, & aliud significare in sensu*, ad Galatas, capite 4. Sed & hæc est latior, quàm par est. Omnes enim tropi, quos iam nominaui, aliud prætere in verbis, & aliud significant in sensu. Bellarminus dicit eam esse, *cùm verba Scripturæ præter literalem sensum aliquid in Novo Testamento significant, quod ad Christum & ad Ecclesiam pertinet*, de Verbo Dei, libro 3. capite 3. Sed iam antè ostensum est, non omnem Allegoriam præter literalem sensum aliquid aliud significare: neque omnem Allegoriam esse in Novo Testamento; neque omnem Allegoriam significare aliquid de Christo. Ut taceam hanc definitionem magis convenire typo, quàm Allegoriæ. His igitur definitionibus posthabitis, dicimus Allegoriam nihil aliud esse, quàm *continuum Metaphoram*, & in hoc differre à Metaphora, quod hæc vnum atque alterum verbum in aliqua sententia; illa verò totam sententiam à natiua significatione ad alienam transferat. Ut, *Dens eripuit me ex ore Leonis*, 2. ad Tim. cap. 4, 17. Est Metaphora; os n. Leonis posuit pro potestate Neronis: reliqua accipiuntur propriè. At, hæc sententia, *semen mulieris conteret caput serpentis*, Genes. 3. est Allegoria. Totam enim sententiam à natiua significatione ad alienam transfertur. *Semen mulieris*, pro eo, qui ex muliere nascitu-

nasciturus erat. *Serpens*, pro *Sathana*, *conteret*, pro
 superabit. Est enim idem, ac si dicas, Iesus Chri-
 stus filius virginis destruet opera Diaboli. Hæc est
 vera & orthodoxa doctrina de Allegoria. Iam verò
 in quibusdam locis verba vel propriè, vel impropiè
 accepta, rectè explicantur, & ex his per similitudinè
 aliquid colligitur. Exempla sunt passim obuia. At
 talis collectio, quæ ex Grammatico sensu per simi-
 litudinè deducitur, non est nouus sensus, sed est tan-
 tum eius, quod explicatum est, ad rem præsentem
 applicatio, vt antè ostensum est. Hæc de Allegoriæ
 definitione sufficiant. Nunc ostendemus, quando
 scripturam per Allegoriam explicare debeamus. Et
 licet ea res certis regulis coërceri vix possit, dabimus
 tamen operam, vt ijs, qui veritatem intelligere cupi-
 unt, veram viam ostendamus. Dicimus igitur, tres
 causas esse, ob quas ad Allegorias confugiendum est,
 Prima, cum verba propriè intellecta, absurditatem
 pariunt, vt, Rom. 12, 20. *Carbones ignis coaceruabis
 super caput eius*, hoc est, inimici animus emollietur
 per accepta beneficia. Secunda, cum verba propriè
 intellecta flagitium notant, vt Iohann. 6. *Nisi man-
 ducaueritis carnem filij hominis*, hoc est, nisi passioni
 Domini, communicaueritis, & memoria recolueri-
 tis, carnem eius pro nobis crucifixam esse. Tertia,
 cum verba propriè accepta falsitatè arguunt, vt Psal.
 91, 13. *Super Aspidem & Basiliscam ambulabis*, hoc est,
 incolumis euades ex omnib. periculis tuis, vel quod
 idem est, superabis ea, quæ per Aspidem & Basiliscum
 significantur. In reliquis rectè feceris, si ab Allego-
 ria abstinueris, nisi ex aliqua sententia, per Allegoriã
 aliquid

aliquid commodè ad rem præsentè accommodari possit. Sed tum, vt dixi, non fit nouus sensus, sed tantum fit enarrati loci ad rem præsentem applicatio. Cæterù Allegoricè istæ & explicatiões & applicationes nõ habèt vim argumenti, nisi alibi manifesta aliqua scriptura confirmetur. August. n. in epistola ad Vincent. dicit, *cum impudentissimè facere, qui aliquid in Allegoria positum pro se interpretatur, nisi habeat manifestissima testimonia, quorum lumine illustrantur obscura.* Chrysoströmus in 5. caput Esaiæ. *Hæc lex, inquit, ubicunque locorum diuina scriptura est, si quando Allegorico sensu quidnis regit, subnectere consuevit, & interpretationem Allegoriæ, vt qui voluit omnia pro libidine ad Allegoriam trahere, non versentur in errore.* Hieronymus in 13. caput Matthæi dicit, *parabolam, & dubiam enigmatum explanationem, nihil posse ad dogmatum probationem proficere.* Quin ipse Thomas disertè dicit, *Spiritualement sensum nihil continere fidèi necessarium, nisi Scriptura idem per literalem sensum alibi manifestè tradat.* p. p. q. 1. a. 10. Hæc de Allegoria sufficiant. Definitio verò illa Allegoriæ, quam Bellarmin. posuit, magis conuenit Typo, quàm Allegoriæ. Est enim Typus, cum factum aliquod accersitur è Veteri Testamento, idque ostenditur præsignificasse vel obumbrasse aliquid gestum, vel gerendum in Nouo Testamento. Vt, Ionas deuoratus à pisce, & post triduum eiectus, est typus Christi sepulti, & post triduum suscitati. Serpens æneus est typus Christi. Iudæi, qui per aspectum sanabantur, sunt typi eorum, qui per fidem in Christum iustificantur. Duo filij Abrahæ sunt typi eorum, qui per legem, & per fidem quærent iustitiam.

iustitiam. Mare rubrū est typus Baptismi. Petra est
 typus Christi. Et multa alia. Verū in his non gi-
 gnitur nouus sensus, neque literalis sensus conuelli-
 tur, neque ei nouus sensus affingitur. Sed literalis
 sensus manet saluus, & integer, vt antè dictum est,
 & ex eo per similitudinē illud colligitur, quod iam
 antè per eum obumbratum, & præfiguratum erat.
 Cū igitur Allegoria sit de Grammatica, & typus
 nullum nouum sensum afferat; sed illud ex literali
 sensu colligat, quod per eum iam ante fuit præfigu-
 ratum, & obumbratum. Cū deniq; Anagoge &
 Tropologia nullum nouū sensum pariant, sed lite-
 ralem saluum & integrum relinquunt, & ex eo ali-
 quid per similitudinē diducant, quod ad rem
 præsentē accōmodent; manifestum est,
 tantū vnū esse genuinū & legiti-
 mum sensum canonicarum
 Scripturarum.

(:)

FINIS.

Dd 3

SIBRAN-

SIBRANDI LVBBERTI

De
Principiis Christianorum dogmatum

Liber sextus.

CAPVT I.

Status controuersie proponitur.

Genuinum & legitimum sensum Canoniarum Scripturarum tantum esse vnum, ostendimus libro superiori. Sequitur, vt, quisnam ille sit, ostendamus. Aduersarij dicunt eum esse legitimum & verum Scripturarum sensum, quem approbat Papa Romanus cum Concilio. Bellarminus de Verbo Dei, libro 3. capite 3. Vel quem solus Papa approbat. Vt idem Bellarminus docet in controuersia de Papa & de Concilijs. Orthodoxi vero dicunt approbationem Papæ nec veram causam, nec verum signum legitimi sensus esse; sed verum eius signum esse analogiam fidei. Ac proinde assentunt eum esse verum & genuinū Scripturarum sensum, qui ex verbis siue propriè siue impropriè acceptis immediatè colligitur, & cum fidei analogia cõgruit.

CAPVT

Destruuntur argumenta, quibus Bellarminus ex Veteri Testamento probare conatus est, Interpretationem Papa esse sensum Spiritus Sancti.

STatu controuersiae cognito, aduersariorum argumenta destruemus. Illi probant suam sententiam multis argumentis, quae omnia ad 6. classes reduci possunt. Nos ea ordine expendemus. Prima classis est eorum argumentorum, quae ducuntur ex Veteri Testamento. Ac primum ex Exod. cap. 18. versu 13. & deinceps, ubi *Moses dicitur omnes causas diiudicasse.*

Quicquid fecit Moses in Ecclesia Iudaica, hoc etiam Papa facere debet in Ecclesia Christiana: Sed Moses in Ecclesia Iudaica iudicauit omnes causas. Ergo Papae interpretatio in Ecclesia Christiana est sensus Sp. sancti.

Respondeo aliud esse in conclusione, quam in praemissis. Quæstio enim est, an Papae interpretatio sit verus sensus Scripturae. Huius neque subiectum, neque praedicatum est in praemissis. Deinde & Maior falsa est. Moses enim fuit *Propheta*, Deut. 18. v. 15. Papa autem non est propheta. Deinde Moses est *immediatè à Deo vocatus*, Exod. 3. v. 10. At Papa neque mediatè, neque immediatè à Deo vocatus est, quemadmodum suo loco ostendemus. Præterea *Moses vertit virgam in colubrum*, Exod. 7. v. 10. Et *vertit aquam in sanguinem*, Exod. 7. v. 19. *Extensa manus super aquas produxit ranas*, Exod. 8. v. 6. *Percussit puluere*

*pulvere adduxit pediculos, Exod. 8. v. 17. Sparso cinere
 fornacis concitavit varia ulcera, Exod. 9. v. 10. Extensa
 manu produxit locustas, Exod. 10. v. 12. Extensa item
 manu produxit tenebras, Exod. 10. v. 22. Virga divisit
 mare, Exod. 14. v. 16. E percussa petra eduxit aquam,
 Exod. 17. v. 6. Eleuatione manus profligauit Amelech.
 Exod. 17. v. 11. Si igitur Papa & Moses habent idem
 officium, faciat & hæc Papa Romanus, & habebim^{us}
 ei fidem. Si autem hæc facere non potest, manifestū
 est eum cum Mose nō habere eandem vocationem.
 Denique Moses fuit extraordinarius, & eius officiū
 fuit extraordinarium. Papa autem est ordinarius, &
 eius officiū est ordinarium. Non igitur Papa &
 Moses habent idem officium. Prætereā si omnia quæ
 in Iudaica Ecclesia facta sunt, debent fieri in Eccle-
 sia Christiana, tum omnes ciuiles lites ab vno ciuili
 magistratu determinari debent. Nam ita factum est
 apud Iudæos per Mosem. Sed hoc apud Christianos
 fieri non debet. Ergo neque omnes Ecclesiasticæ
 causæ ab vno determinari debent. Deinde Moses
 habuit expressum mandatum de eo, Exod. 3. v. 7.
 Ostendat Papa Roman. expressum mandatum. Po-
 stremò disputatio de Mose nihil facit ad rem. Nam
 si Moses ratione officij iudicauit omnes lites Eccle-
 siasticas, hoc fecit vel respectu Regni, vel Prophetiæ,
 vel Sacerdotij. At nō fecit respectu regni; Iudicare n.
 causas Ecclesiasticas non pertinet ad Regem. Neq;
 respectu prophetiæ. Aaron enim & eius successo-
 res id etiam fecerunt, nec tamen fuerunt prophetæ.
 Ergo si fecit, fecit ratione sacerdotij. Volunt enim
 hoc*

hoc supremum iudicium pertinere ad sacerdotem. At Moses non fuit Sacerdos. Aaron enim erat Sacerdos. Sed dicis ex Psalm. 99. v. 6. Moses & Aaron inter Sacerdotes eius. Respondeo vocem כֹּהֵן apud Hebræos esse æquivocam. Quandoque enim significat Sacerdotem, aliquando Principem politicum vt 2. Sam. 9. v. 7. *Sadok verò filius Achitub, & Achimelech filius Ebiathar erant sacerdotes.* Et v. 18. *filij Davidis erant Sacerdotes.* At illi erant è tribu Iuda. Ergo Sacerdotes esse non poterant. Deinde 1. Paralip. 18. v. 17. ijdem vocatur הַרְאִישִׁים *primi ad manum regis.* Eodem modo *Zaduc filius Nathã Sacerdos dicitur,* 1. Reg. 4. v. 5. qui tamen non erat è tribu Leui, ac proinde Sacerdos esse non poterat. Hinc apparet non esse Sacerdotem qui apud Hebræos כֹּהֵן dicitur. Ac proinde ex loco Davidis producto nihil pbari posse. Deinde probat *Mosen esse Sacerdotem,* quod omnia Sacerdotis officia subiecit, Exod. 18. c. v. 29. quod sacrificauerit, Sacerdotem vnixerit, & docuerit. Sed si omnes isti sunt Sacerdotes, tum Samuel etiam Sacerdos est. Docuit enim. *Hoc ita manifestum est, vt probatione non sit opus. Unxit Davidem in Regem,* 1. Sam. 16. v. 13 *Et sacrificauit,* 1. Sam. 16. v. 2. Et tamen Samuel non fuit Sacerdos. Bellarminus lib. 3. cap. 4. de Verbo Dei. Fol. 218. v. 20. Ergo neque hoc argumentũ quicquã concludit. Interea fatemur Mosen fuisse Sacerdotem. Sed ab eo tempore, quo Aaron fuit creatus in Sacerdotẽ, negamus eum fuisse summum Sacerdotẽ. Neque contrariũ vnquam probabit Bellarminus euidentĩ Scripturæ testimonio. Nos

aüt ad id probandü habemus rationē euidentem. In V. enim Testamēto, vno & eodē tempore, non erant plures summi Sacerdotes legitimè electi, q̄ vnus. Erat n. typus Christi. Ab eo igitur tempore, quo Aaron summus Sacerdos creatus erat; Moses summus Sacerdos esse non potuit. Sed tota hæc disputatio nihil facit ad rem. Moses n. & Papa Romanus non plus simile habent, quàm quilibet Sacerdos Veteris Testamēti, & Episcopus N. T. Nisi igitur habeas firmiora argumēta, manifestü est te extraneü p̄ extraneü pbare, & principiü petere, quoties à Moïse auctoritate, Papæ iudiciū esse Interpretationis regulam adstruis. Secundum Argumentum sumitur ex Deut. cap. 17. 9.

Quicquid fecit summus Sacerdos in V. T. hoc debet Papa Roman. facere in N. T. Sed summus sacerdos in V. T. habuit summam auctoritatē scripturarum interpretandarum. Ergo Papa non potest errare in scriptura interpretanda.

Respondeo Maiorē esse falsam. Summus Sacerdos n. in V. T. semel quotannis ingrediebatur in sanctū Sanctorū. Summus itē sacerdos in V. T. offerebat victimas cruētas. Hęc aüt nō facit Papa Rom. Deinde summus Sacerdos in V. T. fuit à Deo cōstitutus. Papa autē Rom. non est à Deo constitutus, vt suo loco ostendemus. Non igitur habent idē officiū Papa Rom. & Sacerdos summus in V. T. neq; eundē auctorem. Imò ne simile quicquā inter eos est. Summus n. Sacerdos in V. T. erat vniuersalis Sacerdos toti^o Ecclesie. Papa autē Rom. nō modo nō vniuersalis Sacerdos, sed

sed ne quidē sacerdos est, vt suo loco ostendemus. Non igit magis à summo sacerdote ad Papā, q̄ à luce ad tenebras argumētari potēs. Dicere n. Summus Sacerdos in V. T. habuit summā potestātē scripturarum interpretandarū. Ergo & Papa eam habet. Perinde est ac si dicas, lux est clara, Ergo & tenebræ sunt claræ. Hæc de Maiore. Sed neq; Minor est simpliciter vera. Non n. summus sacerdos habuit potentiam quidlibet statuēdi etiā contra legē Domini : sed eius potētia fuit certis limitibus & regulis finita & determinata. Deut. 17. c. v. 11. *& docuerint te iuxta legē eius.* Idē multis alijs locis præceptū est. Leuit. 19. c. v. 15. *In iustitia iudicabis proximum tuum.* Leuit. 24. c. v. 11. *vt exponeret eis iuxta sermonē Iehoue.* Deut. 1. c. v. 16. *Iudicate iuste.* Deut. 27. c. v. 19. *Maledictus qui puerit iudiciū.* Hinc apparet summo sacerdoti præceptū esse, vt secundū legē Domini iudicaret. Bellar. respondet illud *iuxta legē eius, non esse in Hebræo, sed tantum in vulgata.* At hoc sufficit. Vulgatam enim habent pro authentica. Ergo ex ea fortiter repelli possunt. Deinde quod dicit falsum est. In hebræo n. est על פי התורה. Hac igitur responsione deiectus, affert aliam, & dicit illud *secundum legem, non esse mandatum, sed promissionem.* Num igitur Bellar. vult summū sacerdotē in V. T. non errare, etiamsi contra Dei verbū p̄nunciet? Sed accipiamus esse promissionē. Atqui Bellar. mine quod Deus p̄mittit, hoc præstat. Non est n. homo, vt mētiatur. Promisit autē sacerdotes (loquor ex hypothesi) semp̄ secundū legē suā p̄nunciaturos esse. Quæro igitur cū Caiphas pronūciaret Christi doctrinā esse blasphemīā, Christū esse populi seductorē, Christum

Christum item vt blasphemum esse è medio tollendum; an summus Sacerdos tum cōtra legem iudicauerit, an non? si negas, blasphemus es. Si affirmas, falsa est tua sentētia. Sequitur n. ex tua responsione aut eum secundum legē Dei iudicasse, aut Deum esse mendacē, quippe qui non præstiterit, quod promiserat. Vtrumq; æquè absurdum. Ergo absurdum ex quo hoc consequitur. Cū igitur Sacerdos summus in V. T. non habuerit absolutam sententiarum ferēdarum auctoritatē, sed mandatum ei sit, *vt iuxta mandatum Domini iudicet*, & Bellarminus ex hoc loco Papæ auctoritatē adstruere conetur. Manifestū est, nō Papæ iudicium quatenus tale, sed *legem Domini*, hoc est, congruētiam cum sacra Scriptura esse omnīs interpretationis regulam. Tertius locus est Ecclesiast. cap. 12. v. 11. *Verba sapientum sunt tanquā stromuli, aut clauī infixi auctorum collectionum, quæ data sunt à pastore vno. Et amplius his caue queras.* Priusquam argumētum formabo, explicabo quis sit ille vnus pastor. Hieronymus dicit eum esse Deum. *Et ne contemneretur*, inquit, *omnium sapientia: ait eam ab vno pastore concessam, id est, licet plurimi doceant, tamen doctrina auctor vnus est Dominus.* Facit hic locus aduersus hos, qui alium legis veteris, alium Euangelij existimant Deum, quod vnus pastor consilium prudentium instruxerit. Prudentes autem tam Prophete sunt, quàm Apostoli. Idē docet Mercerus, & si plures sunt, inquit, sapientia verborū auctores, & doctrina cœlestis, est tamen omnium vnus auctor, nempe Dominus, omnia à Spiritu Sancto dictata. Neq; sola auctoritas, sed & ipsa ratio hoc docet. Nemo n. est à quo omnium sapiētium verba data sunt, quàm

quàm vnus & solus DEVS. Nunc argumentum formabimus.

Quod fecit Deus in Veteri Testamento, hoc faciet Papa Romanus in Nouo Testamento. Sed Deus in Veteri Testamēto verbum suum Prophetis reuelauit. Ergo Papa Romanus in scriptura interpretanda errare non potest.

Argumentum aliter formari non potest. At Maior non tantum falsa, sed etiam blasphema & impia est. Neque tamen hic conqueratur Bellarminus nos eius sententiam peruertere. Licet enim nunc Papistæ ita loqui non audeant, tamen ita eos in corde suo sentire, restantur eorum scripta. Decreta enim docent *Papam non debere à quoquam iudicari etiamsi multos populos perderet*, Distinct. 40. C. Si Papa. 9. quæst. 3. C. aliorum, & C. sic omnes. Distinct. 19. *Deinde dicunt Papam contra Dei verbum dispensare posse*, de cōcess. præbendæ C. Proposuit, & ibi glossa, & Dist. 34. C. lectori & ibi glossa. Distinct. 82. C. Presbyter & ibi glossa. 15. quæst. 6. C. auctoritatem. Hæc omnia quoniam blasphema esse negare non audes, miror quòd hoc argumentum contra nos reposueris. Possè eodem modo argumentari. Deus creauit res omnes, Ergo & Papa creauit res omnes. Est enim eadem ratio consequentiæ. Deinde Ecclesiastes eo loco non loquitur de interpretatione scripturarum, sed de earum origine. Nempè vnde scriptura profecta sit, & respondet *ab vno Deo omnium sapientium verba profecta esse*. non existimo te eodem modo dicturum esse, omnium sapientiū verba à Papa Romano profecta esse. Postremò aliud est in conclusione quàm

quàm in præmissis. Nam neque subiectum conclusionis, neque prædicatum, est in antecedente.

Quartus locus est Aggei 2. cap. v. § 2. *Interroga Sacerdotes legem.* Verus huius loci sensus est, quemadmodum rectè explicat Hieronymus, *Sacerdotis officium esse legem scire, & de ea interroganti respondere.* Si Sacerdos est, inquit, sciat legem Domini. Si ignorat legem, ipse se arguit, non esse Domini Sacerdotem. Sacerdotis non est scire legem, & ad interrogationem respondere de lege. Deinde dicit hoc non tantum pertinere ad doctores Veteris Testamenti: sed etiam ad ministros Noui Testamenti. *Et ne forsitan, inquit, in veteri solum instrumento hac præcepta videantur, loquitur & Apostolus ad Timoth. Episcopum non solum irreprehensibilem esse debere, sed etiam doctorem.* Et paulò post, hac prolixius, inquit, positi, ut tam ex Veteri, quàm ex Novo Testamento Sacerdotum officium esse nouerimus scire legem Dei: & respondere, ad quæ fuerint interrogati. Nunc formabo

Quale fuit officium Sacerdotum in Veteri Testamento, tale est officium Papæ Romani in Nouo Testamento. Sed Sacerdotum Veteris Testamenti officium erat, de lege respondere. Ergo & Papæ Romani officium est, de lege respondere.

Si aliter colligis, facies loco adducto vim, aut aliud colliges quàm fuit in antecedente. Totum autem hoc argumentum Bellarmine caussam tuam nõ iuuat. Nam omnes ministros, qui sũnt legitimè vocati, debere legem explicare, & de ea respondere, utrò concedimus, addimus etiam, si quis in Ecclesiã irrepserit,

irrepperit, qui hoc facere non potest, eum non esse idoneum Episcopum. Sed totum hoc argumentum, vt dixi, causam tuam non iuuat. Ita enim inferri debebat,

Quicumque habet potestatem interpretandi scripturam, illius interpretatio est vera. Sed omnes Sacerdotes Veteris & Noui Testamenti habent potestatem interpretandi scripturam. Ergo omnium ministrorum Veteris & Noui Testamenti interpretatio est vera.

Maiorem hanc vides falsissimam esse, quemadmodum reliquæ omnes fuerunt. Nam apud Matth. c. 5. legimus, *Veteres Interpretationes, quæ ab omnibus Sacerdotibus eo tempore approbata erant, reijci à Christo, & reprehendi.* Quis nescit multorum patrum interpretationes falsas, imò impias esse, vt Origenis de *Paradyso*, Lactantij de *1000. annis* & similes. Hæc igitur argumeta licet per se corruant, & indigna sint, quæ à nobis refutentur, tamen aliquid commodi & utilitatis ex ijs percipimus. Videmus enim quàm infirma sit vestra religio, & cum alia argumenta ad eam probandam inuenire non possitis, sanè ostenditis eam deploratam penè esse. Omnia enim principia debent esse certa & indubitata, alioqui enim principia esse non possunt. Vestra autem hæc principia, non tantum dubia sunt, & incerta; sed palàm etiam falsa & absurda. Facile igitur intelligere possumus, cuiusmodi illa dogmata sint, quæ ex talibus principijs extruuntur. Nam quòd tu ignorare non potes, Hæc quæstio, An omnis Papæ Interpretatio sit certa? inter nos controuersa est. Tu
eam

eam probas, quodam argumento, quod non magis facit ad rem, ac si dicas, Cæsaris Romani officium est Rempublicam administrare, & hostes imperij armis coërcere. Ergo Papa Romanus non potest errare in scriptura explicanda. Licet igitur principia deberent esse indemonstrabilia, tamen cum tu ea probare velles, debuisses fortiora argumenta adducere, aut causam tam deploratam, & certo exitio destinatam non attingere, neque eius vanitatem tam manifestè prodere.

Quintus locus est, Malach. 2. v. 7. *labia Sacerdotis custodiant sapientiam, & ex ore eius requirant legem.* Et hoc loco describitur verum Sacerdotis officium. Dicit enim Malachias non quales sint, sed quales esse debeant. Nam in eodem capite, v. 8. *Vos autem declinastis de via mea, & infirmos fecistis multos in lege, corrupistis testamentum Leui.* Argumentum principale tale est,

Qui debent custodire legem Dei, illi eam semper rectè explicant, sed Sacerdotes debent legem Dei custodire, Ergo Sacerdotes eam semper rectè explicant.

Minorem hanc concedimus, sed Major est falsa. Non enim Prophetæ semper fecerunt in Veteri Testamento, quod facere debuerunt. Eza. 28. v. 7. *Sacerdos est: Propheta nesciuerunt praebrietate, Absorpti sunt à vino, errarunt in ebrietate, nesciuerunt videntem, ignorarunt iudicium.* Jerem. 26. cap. v. 8. *Et fuit cum finem loquendi fecisset Jeremias, omnia quæ præceperat ipsi Iehoua, ut loqueretur ad vniuersum populum, apprehenderunt eum Sacerdotes & Propheta dicendo, moriendo morietur.*

rius. Ezechiel. 7. v. 26. *Lex peribit à Sacerdote. Ezech. 22. v. 26. Sacerdotes eius contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea, inter sanctum & profanum non habuerunt distantiam, & inter pollutum & mundum non intellexerunt, & a sabbatis meis auerterunt oculos suos.* Zophon. 3. v. 4. *Sacerdotes eius polluerunt sanctitatem, transgressi sunt legem.* Micheæ 3. v. 11. *Sacerdotes eius pretio docent, id est, pecunia accepta docent non veritatem, sed quodcumque placet ijs, quos docent. vt interpretatur Varablus. Ex his manifestum est, Sacerdotes Veteris Testamenti non fuisse semper tales, quales esse debent. Idem de doctoribus Noui Testamenti affirmari potest. Qui enim Apostolos sequuti sunt, non ita verbum Dei semper explicuerunt, vt debuerunt. Proinde ex hoc loco nihil colligere potes. Perinde enim est, ac si dicas, Monachi & Beginæ debent esse casti, ergo sunt casti. Hoc etsi sufficeret, tamen subnectam argumentum, quod Bellarminus intendit.*

Quicquid fecerunt Sacerdotes in Veteri Testamento, hoc facere debet Papa in Nouo Testamento. Sed Sacerdotes in Veteri Testamento custodiuerunt legem. Ergo quæcumque interpretatio à Papa affertur, ea est vera.

Hanc esse veram mentem Papistarum, manifestum est ex C. Sic omnes. distinct. 19. Ibi enim docent omnes Paparum constitutiones esse accipiendas, ac si Petri ore prolata essent. Sed nos hoc negamus. Nam vt sæpè dictum est, inter Papam & Sacerdotes Veteris Testamenti nulla est similitudo. Habent enim diuersa officia, & auctores diuersos. Deinde aliud est

in Conclusionē, quā fuit in Præmissis. Corrigen-
 dum igitur argumentū in hunc modū. Quemadmo-
 dum sacerdotum in V. Testamento officium erat, ver-
 bū interpretari, ita & ministrorum Noui Testamēti
 officium est verbū interpretari. Et ob eam causam,
 qui legem Dei ritè interpretari nequit, ille neque sa-
 cerdotio, neque ministerio dignus est. Hæc est vera
 consequentia. Sed quid hæc ad Papam Romanum?
 Nam ille non est minister Ecclesiæ, quemadmodum
 suo loco ostendemus. Imò quid hoc argumentum
 ad causam præsentem? Nam vt sacerdotes Veteris
 Testamenti sæpè aberrarunt, ita & ministri Noui Te-
 stamenti sæpè aberrarunt, & vt responsio sacerdotū
 in Veteri Testamento non ideo erat vera, quia à sa-
 cerdote profecta erat, sed quia eū lege Dei congrue-
 bat, ideo erat vera: ita expositio ministri in Nouo
 Testamento non propterea est vera, quia à ministro
 profecta est, sed quia cum lege Dei congruit, ideo
 est vera. An autem expositio aliqua Papæ Romano
 probeatur vel improbetur, tantum curamus, quantum
 torrentia flumina ripas; nisi quod penè verum sit,
 quod Papæ displicet, & è contra falsum, quod ei pla-
 cet. Subiungit Bellarminus in eodem argumento,
non esse prinatorum hominum indicare sententias legis Do-
mini, sed sacerdotis, qui cum sit Angelus Dei, ad eum per-
tinere ex officio explicare sententiam Dei. Hoc ipsum
 contra quem dicat, equidem non assequor. Fatemur
 enim sacerdotum proprium esse scripturas explica-
 re, quin ipse Bellarm. antè falsus est inter nos con-
 uenire, *scripturam debere eodè spiritu explicari, quo scri-*
pta est, lib. 3. cap. 3. fol. 215. v. 10. Et adducit locum ex
 2. Pet.

2. Pet. 1, 20. atq; ad illius loci explicationē addit, *non debere scripturas exponi ex proprio ingenio, sed secundum dictamen Spiritus sancti*, quia non sunt scriptæ humano ingenio, sed ex inspiratione Spiritus sancti. Unde apparet hoc ipsum, quod hoc loco dicit, nihil ad rem facere. Deinde ex hoc ipso colligi potest, omnem interpretationem, quæ non est secundum dictamen Spiritus sancti, esse priuatorum hominum. Sed pleræque interpretationes Paparum non sunt secundum dictamen Spiritus sancti, Ergo pleræque interpretationes Paparum sunt priuatorum hominum. Ratio est manifesta. Pleræque enim Interpretationes Paparum ex diametro pugnant cum sacra Scriptura, & ob eam causam non sunt secundum dictamen Spiritus sancti. Si dicis Papam esse personam publicam, nihil dicis; nam & sacerdotes, qui Ieremiã apprehendebant, & qui negabant Christum esse filium Dei, erant personæ publicæ; & tamen illorū interpretationes erant priuatæ, nullam aliam ob causam, quàm quòd nō essent secundum dictamen Spiritus sancti. Planè eodem modo & Paparum interpretationes censentur priuatæ, quando non sunt secundum dictamen Spiritus sancti. Et ob eam causam, an Bellarminus dicat, an Papa dicat, an Iesuita dicat, an Monachus dicat, susque de que habemus. Non enim quia vel Papa, vel Monachus, vel alius quispiam dicit, idè verum est; sed quia cum verbo Dei congruit, ideo verum est. Hoc volui tibi subijcere, ne posthac priuatas interpretationes nobis exprobares, & vt videres, te illud negare, quod antè affirmasti, ac simul disceres Papæ Interpretationem

cum scriptura pugnantem esse æquè priuatam, atque tuam, si à scriptura aberrat.

Sextus locus est, 2. Paralip. 19. v. 5. & deinceps. *Ubi rex Iosaphat Zebadiam fecit præsidem concilij politici, & Amorrhiam constituit præsidem concilij Ecclesiastici, & addit, vides quam clarè hic rex distinguat officium Pontificis ab officio regis. Sed quis nesciuit, Bellarmine, officium regis ab officio sacerdotis distinctum esse? Deinde addit, soli Pontifici tribuit iudicium de dubijs legis. Sed neque hoc tuam causam iuuat. Argumentum enim tale est,*

Cui tributum est officium respondendi de dubijs legis, ille errare non potest. Sed summo sacerdoti in Veteri Testamento tributum est officium respondendi de dubijs legis. Ergo Papa Romanus non potest errare in scripturis explicandis.

Nos negamus Maiorem. Sacerdotes enim in Veteri Testamento sæpè aberrarunt in doctrinæ explanatione. 2. Paralip. 36. v. 14. *Omnes principes sacerdotum & populus auxerunt prauaricationem secundum omnes abominationes gentium, & polluerunt domum Iehonæ, quam sanctificauerat in Ierusalem.* Deinde Christum esse filium Dei, & esse Redemptorem Ecclesiæ, præcipua Ecclesiasticæ doctrinæ pars est. At hanc doctrinam dixit ipse Pontifex maximus *blasphemiam esse, Marc. cap. 14. v. 64.* Plura exempla antè attulim. Deinde ostendimus Minorem certis limitibus circumscriptam esse. Sacerdotes enim Veteris Testamenti non habebant potestatem de quolibet loco quilibet respondendi: sed tantùm habebant potestatem

statem secundum *legem Dei* respondendi. Præterea à sacerdote Veteris Testamenti ad Papam argumentari, ridiculum est. Summus enim sacerdos in Veteri Testamento fuit sacerdos, Papa autem in Ecclesia Christiana sacerdos non est, nedum summus sacerdos. Solus enim Iesus Christus in sua Ecclesia est summus sacerdos. Deinde summus sacerdos in Veteri Testamento à Deo fuit constitutus, Papa autem à Deo constitutus non est. Cùm igitur inter Papam & summum Sacerdotem nulla sit similitudo, neque summus sacerdos in Veteri Testamento habuerit potestatem quidlibet de quolibet respondendi, cùm etiã in doctrina sæpè errauerit, manifestum est Papæ interpretationem non esse, propter summum pontificem Veteris Testamenti, omnis interpretationis regulam.

CAPVT III.

Argumenta, quibus Bellarminus ex Nouo Testamento probare conatus est, Papæ iudicium esse omnis interpretationis regulam, refutantur.

Destructis argumentis, quæ Bellarminus ex Veteri Testamento adduxit, sequitur, vt argumenta ex Nouo Testamento pro eadem re adducta, expendantur. Primus locus est. Matth. 16. v. 18. *Et tibi dabo clauēs regni cælorum, & quodcunque ligabis supra terram, erit ligatum in cælo, & quodcunque solueris super terram, erit solutum in cælo.* Ex hoc loco volunt probare, omnem interpretationem Papæ esse legitimam & rectam. Argum. absque prosyllogismo cõfici nõ potest, formabimus autem illud in hunc modum,

Quicumque habet ligandi & soluendi potestatem, eius interpretatio est omnis interpretationis regula. Sed Petrus habet ligandi & soluendi potestatem. Ergo Petri interpretatio est omnis interpretationis regula. Deinde,

Quicquid dici potest de Petro, hoc etiam de Papa Romano dici potest. Sed de Petro dici potest, quòd ipsius interpretatio sit omnis interpretationis regula. Ergo & de Papa dici potest, quòd ipsius interpretatio sit omnis interpretationis regula.

Nos primùm negamus Maiorem. Non enim quicumque habet officium soluendi & ligandi, ille non errat in doctrina. Omnes enim ministri legitime vocati habent potestatem ligandi & soluendi. Vnde sequeretur nullum ministrum posse errare in doctrina. Deinde non quicumque habet officium ligandi & soluendi, ille semper rectè ligat, & soluit. Hieronymus n. ad dictum locum, *istum locum*, inquit, *Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Phariseorum sumunt supercilio, ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios arbitrentur, cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita queratur.* Vnde apparet Episcopos non rectè semper ligare & solvere. Præterea argumentum totum nihil facit ad rem. Quæstio enim est non de ligatione, & solutione peccatorum; sed de vera & legitima script. interpretatione. Perinde n. est, ac si dicas: Apostolorum officium fuit baptizare, ergo Papa non potest errare in scriptura explicanda, est enim eadem vis consequentiæ. Deinde sæpè accidit, ut aliquis rectè doceat, & tamen non rectè

rectè liget; contingit etiam aliquando, vt aliquis rectè liget, & tamen non per omnia rectè doceat. Ergo à ligatione ad doctrinam, & è contra, non valet consequentia. Quod autem Bellarminus dicit scriptum esse, non *Quemcunquo*, sed *Quodcunq;*, & isthinc infert *legum dispensationes, pœnarum relaxationes, ex arbitrio eius, qui habet ligandi & soluendi officium, pendere*, ridiculum est. Antè n. ostendimus, omnes Episcopos habere hoc officium, & tamen Bellarminus non vult, nullos Episcopos posse errare in scriptura explicanda. Deinde qui apud Matth. 16. v. 18. dicit, *Quodcunq; ligaueris*. Idem apud Iohann. cap. 20. v. 23. dixit, *quorum remisseritis peccata, remissa sunt, & quorum retinueritis, retenta sunt*. Ergo neque de dispensatione legum, neque de pœnarum relaxatione, neque de dogmatum explicatione agitur, vt somniat Iesuita: sed de sola solutione, & ligatione peccatorũ. Et si quis disputandi gratia diceret, hoc etiam ad interpretationem pertinere, non tamen iuuaret Bellarminum. Nullus n. Apostolus habuit potestatem pro libitu explicandi verbum Dei, qualem sibi Papa arrogat; sed quemadmodum ostendi summũ sacerdotem in Veteri Testamento habuisse mandata certis limitibus comprehẽsa: ita etiam in Nouo Testamento, Apostoli non habuerunt potestatem quidlibet statuendi etiam contra Dei verbum: sed habuerunt mandatum certis limitibus & terminis finitum & determinatum, Matth. 28. v. 20. *Docentes eas seruare omnia, non quæcunq; vobis videntur, sed quæ ego vobis mandauì*. Actor. 2. v. 4. *Apostoli loquuntur sunt varijs linguis, non quicquid illis in buccam veniebat,*

sed prout Spiritus ille dabat eis eloqui. Act. 26. v. 22. Paulus predicauit, non quælibet, neq; ea, quæ erant contra Dei verbum; sed ita temperauit suam prædicationem, vt nihil diceret extra ea, quæ Propheta ac Moses futura prædixerant. Vnde colligi potest, si Apostoli quicquam dixissent, vel explicuissent aliter, quàm Christus mandauerat, ac Spiritus sanctus dabat eloqui, ac Moses prædixerat, eam interpretationem futuram fuisse contra mandatum, ac proinde illegitimam. Gal. 1. 8. Si nos aut Angelus è cælo euangelizauerit præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Et ob eam causam euidenter concludo, tantum eam interpretationem veram esse, quæ cum mandatis conuenit, vel quæ cum ijs, quæ Spiritus sanctus suggerit, vel cum eo ipso Euangelio, quod ex ipsa Domini reuelatione Paulus acceperat, vel deniq; cum ijs, quæ Propheta & Moses prædixerunt, congruit. Quæ verò cum mandatis Christi, vel cum ijs, quæ Spiritus suggerit, vel quæ Moses & Prophetæ prædixerunt, vel cum Euangelio non congruit, eam non esse veram neq; legitimam, etiamsi omnes Papæ Rom. eam approbarent, imò eam esse pro anathemate habendam, etiamsi ab ipsis Angelis, vel ab ipsis Apostolis, nedum à Romanis Papis proficisceretur. Quod ad Minorem attinet, illa non de solo Petro; sed de omnibus Apostolis, imò de omnibus Episcopis vera est. Nam omnes Apostoli habuerunt officium ligandi & soluendi. Quod enim Christus ad solum Petrum dicit, Matth. 16. v. 8. hoc apud eundem Euangelistam, 18. v. 18. ad omnes Apostolos dicit. Amen dico vobis, quacunque ligaueritis super terram, erunt ligata in cælo, etc.

Et Ioan. 20. v. 23. accipite Spiritum sanctum, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis peccata, erunt retenta eis. Hinc apparet soli Petro nihil peculiare datum esse, sed quicquid datum est, omnibus Apostolis datum esse. Hoc etiam primitiua Ecclesia agnouit. Cyprian. de Simplicitate Prælat. *Quamuis Dominus, inquit, post resurrectionem suam omnibus Apostolis parem potestatem tribuat, tamen ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem, ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique & ceteri Apostoli, quod erat Petrus, pari consortio præditi & honoris, & potestatis, Sed exordium ab unitate proficiscitur, ut Ecclesia una monstretur.* Origenes in Matth. Tractat 1. Hoc dictum, inquit, tibi dabo claves regni cælorum, ceteris quoque est commune. Cyrill. in Iohan. lib. 3. cap. 20. *Apostolis, inquit, & illorum in Ecclesia successoribus plenam concessit auctoritatem.* Basil. lib. de vita solitaria, cap. 23. *Christus Petrum post se Ecclesie sue pastorem constituit, & consequenter omnibus pastoribus, & doctoribus eandem tribuit potestatem, cuius signum est, quod omnes ex æquo (nota ex æquo) ligant & absoluant, quemadmodum ille.* Ex his manifestum est, istam potestatem omnib. legitimis ministris concessam esse, & ob eam causam, si eorum interpretatio est vera, qui habent ligandi & soluendi officium; tum sequitur nullum ministrum in doctrina errare posse, sed hoc est absurdum. Ergo & illud ex quo hoc sequitur. Cùm igitur ligare & soluere non sit hoc loco scripturas interpretari, nec omnes rectè liget & soluant, qui habent illud officium, neque solus Petrus, sed oēs Apostoli, imò oēs legitimi ministri habeant

ligandi, & soluendi officium. Cùm denique Apostolis non licuerit quidlibet dicere, sed ea tantùm, quæ Christus mandauerat, vel quæ Spiritus suggererat, vel quæ Moses & Prophete prædixerāt, manifestum est, hoc argumento Bellarmini causam non iuari. Nunc ad alterum Syllogismum, ac primùm negamus Maiorem. Petrus n. fuit Apostolus, Papa non est Apostolus, Petrus fuit immediatè à Deo vocatus, Papa non est immediatè à Deo vocatus. Petrus paralyticum sanauit, Act. cap. 9. v. 33. Tabitam ex mortuis excitauit, Act. cap. 9. v. 40. faciat idem Papa Romanus. Cùm igitur Papa non sit Apostolus, neque immediatè à Deo vocatus; neque possit ea facere, quæ Petrus fecit, sequitur à Petro ad Papam non magis valere consequentiam, quàm à Petro ad quemlibet Doctorem. Quod ad Minorem attinet, illa quidem est vera, sed non de solo Petro, verùm de omnibus Apostolis. Non enim solus Petrus, sed omnes Apostoli nō poterāt in doctrina errare. Deinde quod Petrus in doctrina non errabat, causa non erat, quòd ille quidlibet pro suo arbitrio docebat, sed quòd hoc docebat, quod Christus mandauerat, vel quod Spiritus sanctus suggererat, vel quod Moses & Prophete prædixerāt. Ac talē interpretationē libenter admittimus. Sed hinc nō sequit̃, quaslibet interpretationes etiã cū verbo Dei pugnātes, cuiusmodi sunt papales, esse veras, tantū ob eam causam, quòd Papa eas approbet. Et si n. Papa nihil habet cum Petro cōmune, tamen si quis ex hypothese aduersariorū dicat eum esse Petri successorē, sequetur eum non habere plus potestatis, quàm à Petro accepit. At Petrus non habuit potestatem

statē quicquam docēdi, quàm quod *Christus mandā-*
rat, & ea sola doctrina *Petri* erat vera, quæ cum man-
 datis *Christi* congruebat; nisi igitur *Papa Romanus*
 eadē doceat, quæ *Christus mandauit*, transgreditur
 officium suum, & docet mendacium. At *Christi*
 mandata sunt literis *Veteris & Noui Testamenti* cō-
 prehensa. Cū igitur *Papæ* interpretatio cum scri-
 pturis *Veteris & Noui Testamenti* congruit, est ve-
 ra; cū verò ab ea discrepat, est falsa. Nam vt *Petri*
 doctrina non propterea erat vera, quia à *Petro* dice-
 batur, sed quia cum mandatis *Christi* congruebat:
 eodem modo, *Papæ* doctrina non propterea est ve-
 ra, quia à *Papa* profecta est; sed quia cum mandatis
Christi, id est, cum expressa sacra Scriptura cōgruit,
 ideò vera est. Cū igitur inter *Papam & Petrū* nul-
 la sit similitudo, & nō tantūm *Petrus*, sed oēs *Apo-*
stoli nō possint errare in *Script. explicāda*, neq; pro-
 pterea doctrina *Petri* sit vera, quia à *Petro* dicta est,
 sed quia cū mandatis *Christi* congruit, ideò vera sit:
 sequitur *Papæ* iudicium, propter hoc Argumentū,
 omnis Interpretationis regulam esse non posse.

Secundus locus est, *Matth. 18. v. 17. Si Ecclesiam*
non audieris, sit tibi velut Ethnicus, & Publicanus. Hinc
 educit *Bellarminus* tale argumentum, Quando *Ecc-*
lesia fratrem peccantē admonet, tum est audienda.
 Ergo *Papæ* iudicium est omnis interpretationis re-
 gula. Acutum & prorsus *Iesuiticum* argumentum,
 ad nullum enim modum, neque ad vllam figuram
 cogi potest. Ne tamen quid præterire videamur,
 prius illud explicabimus, deinde refutabimus. *Chri-*
stus agit isto loco de disciplina *Ecclesiastica*. Hoc
 omnes

omnes antiquiores patres affirmant, & res ipsa docet, nec à Bellarmino negatur. Colligendum igitur in hunc modum,

Qui moribus formandis præfunt, illi sunt audiendi, sed Ecclesia, vel eius presbyteri morib. formandis præfunt. Ergo Ecclesia & eius presbyteri in vitijs corrigendis sunt audiendi.

Concedimus totum Argumentum. Presbyteri enim audiri debent, cum vitia ex verbo Dei rectè corrigunt. Cum verò vitia non corrigunt, sed vel invidia, vel liuore, vel æmulatione, vel alia iniusta causa hunc vel illum corripunt, tum illorum iudicium non est magnificandum. scitè Hieronymus in 16. cap. Matth. *Episcopi & presbyteri non intelligentes, inquit, aliquid de Pharisæorum sibi sumunt supercilio, ut vel damnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrentur, cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed morum vita queratur.* Ex his apparet presbyteros aliquando in morum censura aberrare. Non igitur sequitur. Qui morum censuræ præfunt, illi semper legitimè præfunt. Aliud enim est, *debere, quod non præstes, & aliud, præstare, quod debes.* Vbi igitur presbyteri benè præfunt, ibi sunt audiendi, vbi verò malè præfunt, ibi valet illud Apostoli, *Oportet Deo magis obedire, quam hominibus.* Postremò totum hoc Argumentum nihil facit ad Papam Romanum. Christus enim loquitur de Apostolis, & eorum legitimis successoribus. Sed Papa Romanus, neque ipse Apostolus est, neque vllius Apostoli legitimus successor est, quemadmodum suo loco ostendemus. Bellarminus quidè fatetur hinc agi de morum censura, disertè enim

enim dicit, *si peccauit in te frater tuus*. Sed ex eo per consequens colligi putat, agi etiam de scripturarum Interpretatione. Qui enim scripturam malè interpretatur, ille peccat in totam Ecclesiam. Ergo & ab Ecclesia admoneri debet. Hoc etsi falsum non est, Hæretici enim ab Ecclesia & eius presbyteris admoneri debent, tamen non iuuat causam Bellarmini. Est enim argumentum tale, Presbyteri debent hæreticos arguere, ergo Papa non potest errare in doctrina. Si quid sequitur, debet sic colligi,

Quicumq; debet hæreticos admonere, illi nõ possunt in scriptura explicanda errare. Sed omnes Episcopi debent hæreticos admonere. Ergo nulli Episcopi possunt errare in scriptura explicanda.

Hæc Maior est falsa. Victor enim, qui circa annũ 200. Ecclesiæ Romanæ præerat, fuit Episcopus, & hæreticos admonere debuit. Sed in Asiaticis Ecclesijs excommunicandis aberrauit. Irenæus apud Eusebium lib. 5. cap. 24. *Victorem, inquit, arguit, quòd non rectè fecerit, abscondere à corporis unitate tot ac tantas Ecclesias Dei, qua morem sibi antiquitus traditum custodirent*. Lactantius & Irenæus fuerunt Episcopi, & debuerunt hæreticos admonere, & tamen in Chiliarum errores inciderunt. Cyprianus fuit Episcopus, & debuit hereticos admonere, at in rebaptizandis ijs, qui in hæresin lapsi erant, errauit. Augustinus fuit Episcopus, & debuit hæreticos admonere, at sæpè errauit, docent hoc eius *Retractationes*. Anastasius fuit Episcopus, & debuit hæreticos monere, at grauiter errauit *Distinct. 19. cap. Anastasius*.

Manifestum igitur, eos, qui hæreticos debent admonere, posse in scriptura explicanda errare. Quòd ad Minorem attinet, illa est vera. Non enim hic, vel ille Episcopus tantum, sed quilibet Episcopus habet potestatem arguendi Episcopum, ad Tit. cap. 1. v. 9. Quam ob causam hoc argumèto Bellarmini causa non iuuatur. Nam nò quicumq; ex officio arguunt, semper rectè arguunt, vt ostendimus. Deinde argumètum prorsus nihil facit ad Papam Romanum. Ille enim non est Episcopus, quemadmodum suo loco ostendemus. Vnde sic colligo, Qui non est Episcopus, eius officium non est arguere hæreticum, sed Papa non est Episcopus, ergo eius officium nò est arguere hæreticum. Maiorè non negabit Bellar. Minorè probabo suo loco. Et si maximè Episcop^o esset Papa Romanus, non tamen propter hoc argum. plus auctoritatis haberet, quàm singuli Episcopi. Singulorum autè Episcoporum sentètia, non ideò vera est, quia ab Episcopo profecta est, sed quia cum verbo Dei congruit, ideò vera est. Eodè modo si Papa Romanus esset Episcopus, eius sentètia non ideò vera esset, quia à Papa profecta esset, sed quia cum Verbo Dei congrueret, ideò vera esset. Dum igitur ex hoc loco colligis Papæ iudicium esse omnis interpretationis regulam, petis principium. Papæ enim Interpretationem esse authèticam, inter nos controuersum est. Hoc probas, quia Episcopus in iudicando errare nò potest, sed hoc est æquè còtrouersum: subiungis Papam Romanum esse Episcopum, sed & hoc controuersum est. Nisi igitur probes, nullum Episcopum posse in scriptura interpretanda errare, & Papam esse

se Episcopum, frustra agis, & cum hoc probasti, tum tamen nihil profecisti. Nihil enim aliud probasti, quam non esse maiorem auctoritatem Papæ, quam singulorum Episcoporum, ac proinde non solum Papæ, sed singulorum Episcoporum Interpretationem esse authenticam. Si existimas Bellarmine nos tua argumēta minus rectè formare, sume tibi ipsorum formandorum laborem.

Tertius locus est, Matth. 23. v. 2. *Super Cathedram Moſis ſedent Scribæ & Pharifæi, quacunq; dixerint vobis, ea ſeruate, & facite.* Vera ſententia eſt, Scribæ & pharifæi, qui ſunt doctores veſtri, & vobis Moſis doctrinam proponunt, ſunt audiendi, etiamſi malè viuant. Sedere enim in Cathedra Moſis, eſt Moſis doctrinam tradere, vt inquit Hieronymus in 23. cap. Matthæi. Hinc educit tale argumentum, Scribæ & phariſei doctores doctrinam Moſis ſunt audiendi, Ergo Papa nō poteſt errare in ſcriptura explicāda. Sed quid hoc ad rem? Nēpè, ſi illi ſunt audiēdi, qui ſedēt in Cathedra Moſis, tū illi multò magis ſunt audiēdi, qui ſedēt in Cathedra Petri. At Papa ſedet in Cathedra Petri, Ergo Papa nō poteſt errare in ſcriptura explicanda.

Quicumque ſedent in Cathedra Moſis, illi non poſſunt errare in ſcriptura interpretanda. At phariſæi & ſcribæ ſedent in Cathedra Moſis, Ergo phariſæi & ſcribæ non poſſunt errare in ſcriptura explicanda.

Reſpondeo ad Maiorem. Si ſedere in Cathedra Moſis eſt idem, quod Moſis doctrinam docere, tum illa eſt vera. Quatenus enim quis Moſis doctrinam docet, eatenus non errat. Sed tum Minor eſt falſa.

Phari-

Pharisæi enim & scribæ in doctrinæ explicatione aliquando aberrarunt. Matth. enim cap. 5. & cap. 23. reprehendit Christus eorum falsam doctrinam, & tandem à Mosis doctrina prorsus descuerunt. Nam quem Moses cap. 18. vers. 18. audiendum esse docet, hunc illi in crucem egerunt. Si verò Maior intelligitur de ijs, qui in eodem loco docent, in quo Moses, vel qui Mofi in docendo succedunt, tum Minor est quidem vera. Pharisæi enim & scribæ successerunt Mofi in docendo; Sed Maior est falsa. Nam non quicumque bonis succedunt, ij boni sunt. Quod autem Bellarminus dicit, quemadmodum non errant, qui in Mosis cathedra sedent, ita etiã non errant, qui in Petri cathedra sedent. Nihil iuuat, nisi probet Papam semper sedere in Cathedra Petri, id est, semper docere doctrinam Petri, & ab ea nunquam deflectere. Argumentum tale,

Quicumque sedent in cathedra Petri, ij non possunt errare in scriptura explicanda. Sed Papa sedet in cathedra Petri. Ergo Papa non potest errare in scriptura explicanda.

Respondeo, si in Maiore cathedram intelligis de doctrina, V. G. Qui docent doctrinam Petri, ij non possunt errare in scriptura explicanda, tum illa vera est. Qui enim docet doctrinam Petri, & ab ea non discedit, ille non errat in scriptura explicanda. Sed tum Minor est falsa. Papa enim non docet doctrinam Petri. Petrus enim in 1. Epistola, v. 3. vetat, ne Presbyteri dominantur Clero. Papa autem dicit se esse Dominum omnium hominum, De Maioritate. C. vnam sanctam. Idem dicit Papalem dignitatem esse quadragesis

*gestes sexies maiorem dignitate Imperatoria. De Maiori-
 tate C. solitæ. & ibi glossa. Idem dicit, omnes Ecclē-
 siasticos Romana Ecclesia auctoritate regi. Distinctione
 vigesima secunda. C. Vnam sanctam. Idem dicit,
 Romanam Ecclesiam esse caput & auxilium omnium, &
 debere omnes iudicare, nec à quoquam iudicari. Distin-
 ctione vigesima secunda. Cap. Vnam sanctam, Idem
 dicit, omnes Reges & Monarchas esse Vasallas Romani
 Pontificis, atque ipsum posse extollere, quem velit, & depri-
 mere, quem velit, De Maioritate C. solitæ. Idem di-
 cit, se nullis legibus teneri, 25. Quæst. 2. C. ideò per-
 mittente. Idem dicit, se posse omnes homines iudicare,
 non autem debere à quoquam iudicari, 9. Quæst. 3. C. a-
 liorum. Idem dicit, se reliquis omnibus in iurisdictione
 præesse, 24. Quæst. 1. C. est aliud. Idem dicit, se habere
 summam in Ecclesia & Rep. Iurisdictionem, De Iudicijs.
 C. Nouit. Idē dicit, se habere cælestis et terrestris Imperij
 potestati, De Maiorit. C. Vnam sanctā. Idē dicit, se non
 debere reprehendi, etiamsi innumerabiles populos deduc-
 eat in gehennam, Distinct. 40. Cap. Si Papa. Vnde ap-
 paret Minorem falsam esse. Papa enim dominatur
 Clero. Deinde non tantum Papa sedens in cathedra
 Petri est audiendus, sed etiam omnes Episcopi se-
 dentes in Cathedra Petri, hoc est docentes doctrinā
 Petri sunt audiendi. Non igitur ex hoc loco maior
 auctoritas Papæ, quam singulis Episcopis concedi-
 tur. Præterea hoc argumentum est fortissimum ad
 Bellarmini nugas refutandas. Nam si illi, qui sedent
 in cathedra Petri, id est, qui docent doctrinam Petri,
 sunt audiendi; tum illi qui non sedent in Cathedra
 Petri, id est, qui non docent doctrinam Petri; non*

sunt audiendi. At Papa non docet doctrinam Petri. Ergo Papa non est audiendus. Maiorem non negabit Bellarminus. Minorem probavi antè. Denique si Papa propterea audiari debet, quòd sedet in cathedra Petri, sequitur non ipsum iudicium Papæ, sed *cathedram Petri*, id est, doctrinam Petri, esse omnis Interpretationis regulam, atque hoc est verum. Nam quando Papæ interpretatio cum Petri doctrina congruit, est vera, quando ab ea discrepat, est falsa. At Petri doctrina est scripta in s. Scriptura, & præsertim in Evangelio Marci. Niceph. l. 2. cap. 45. *Rogarunt Marcum, ut conciones à Petro habitas in monumentum scriptis relatas ipsis relinqueret.* Euseb. l. 2. c. 15. *Exorant Marcum, ut ea, quæ ille, (loquitur de Petro) verbo predicabat, ad perpetuam eorum commotionem habendam, Scripturæ traderet, quo domi forisq; in huiusmodi verb. meditationib. permanerent.* & l. 3. c. 4. *Marcus, quæ ex ore Petri fuerat predicata, cõscripsit.* Irenæus l. 3. c. 1. *Marcus interpres Petri tradidit nobis p̄scripta, quæ annũciata erant.* Quòd cunq; igitur pugnat cum s. Script. & cū Euang. Marci, vel quòd ex ijs deduci non potest, hoc nõ est verũ, nõ est secundũ cathedrã Petri. Proinde quãdo quis docet secundũ s. script. est audiendus, quãdo verò nõ docet secundũ S. Scripturam, non est audiendus. Hinc manifestum est, solam & vnicam sacram Scripturam esse normam & regulam omnis Interpretationis. Si autem Maiorem intelligis de ijs, qui in eodem loco docent, in quo Petrus, vel qui eũ in docendo sequuntur, tum Minor est incerta. Non dum enim satis liquet, an Petrus vnquam Romæ fuerit. Maior verò est manifestè falsa, Petrus enim disertè dicit, *post se venturos esse falsos doctores,* 2. Pet. 2.

v. l. Quocunque igitur flectis hoc argumentum, nihil iuuas causam tuam. Deinde si vis à Mosis cathedra ad Petri cathedram argumentari, potes eodem modo ad Pauli, Iohannis, Andreæ, Thomæ, & reliquorum Apostolorum cathedram argumentari. Nam ut non errant, qui in Petri cathedra sedent, id est, qui Petri doctrinam docent; ita etiam non errant, qui in Iohannis, Pauli, Iacobi, & reliquorum Apostolorum cathedra sedent, id est, qui Pauli, Iohannis, & reliquorum Apostolorum doctrinam docent, atque hoc verum est. Si verò perrexeris, & cathedram acceperis pro loco, atque in hunc modum argumentatus fueris, quicumque sedet in cathedra Petri, id est, in eodem loco sedet, vbi Petrus docuit, tum falsum asseueras. Multi enim Ierosolymæ, & Antiochiæ docuerunt falsum, etiam si Petrus ibi docuerit verum. Sequeret etiam eos non posse errare, qui sedent in cathedra Pauli, & Ioan. i. qui docent in ijs locis, vbi docuerunt Paulus & Ioan. &c. & multo magis sequeretur eos non errare, qui docent Ierosolymæ, Capernaum, & in Samaria; Nā in istis locis Christus docuit, & Apost. Sed hæc omnia sunt absurda, ergo absurda ex quibus hæc consequuntur. Siue igitur cathedram acceperis pro doctrina, siue pro loco, nihil iuuabis causam tuam; neque iuuabis eam, si cathedram acceperis pro officio. Nam si tibi in cathedra sedere, est idem, quod in eodem officio esse, aut idem officium administrare, tum argumentum est tale. Qui sedent in cathedra Petri, id est, qui administrant cum Petro vnum & idem officium, illi errare non possunt. Sed Papa sedet in cathedra Petri, id est, administrat cum Petro vnum & idem officium, Ergo Papa non potest

errare. Respondeo Minorem esse falsam. Petrus n. est Apostolus, Papa nō est Apostolus, Petrus est immediatē à Deo vocatus, Papa non est immediatē à Deo vocatus, Petri officium est extraordinarium, Papæ non est extraordinarium, &c. Vnde manifestum est, eos non habere vnum & idem officium. retorqueamus argumentum.

Qui non habet idem officium cum Petro, ille potest errare in doctrina, sed Papa non habet idē officium quod Petrus, Ergo Papa potest errare in doctrina, & per consequens, eius iudicium non est omnis Interpretationis regula.

Maiorem non negabis, Minorem probavi antē, quòcunque igitur Bellarmine, te vertis, hæres; nam dum à Petri cathedra disputas, petis principium. Papæ enim Interpretationem esse authenticam, est inter nos controuersum. Hoc probas, quia Papa sedet in cathedra Petri. At si cathedram accipis pro doctrina, tum est falsum, si pro officio, tum etiam est falsum. Papa enim cum Petro neque idem officium habet, neque eandem doctrinam docet: si pro loco, tum est incertum, & nihil concludis. Incertum, non enim satis liquet, an Petrus Romæ fuerit, nec si Romæ fuit, quicquam sequitur. Quia & Simon magus Romæ docuit, atque hæc de tertio argumento.

Quartus locus est Iohan. 21. cap. v. 16. *Simon Petre pascere oves meas.* Sensus est, Petrum debere homines Christianos docere, Petri item successores debere homines Christianos docere. Hæc ita esse fatemur. Quod autem dicit Bellarminus, *omnes Christianos à Petro docendos esse*, hoc quidem de Petro

verum

verum est, sed non tantum. Nam & reliquorum Apostolorum idem officium erat. Argumentum tale, qui homines Christianos docere debent, illi non possunt errare in Scriptura explicanda. Sed Papa debet homines Christianos docere, Ergo Papa non potest errare in script. explicanda. Respondeo Maiorem esse falsam. Mattin. n 24. v. 24. *Excitabuntur enim Pseudoprophetae, et Pseudochristi, qui edent signa & miracula, ita ut seducant si fieri possit, etiam electos.* Act. 20. v. 29. *Post meum discessum lupi graues non parcentes gregi inuasuri sunt in vos.* 2. Thessal. 2. *Nemo vos seducat, non enim prius veniet dies Christi, nisi prius venerit defectio, & detectus fuerit homo sceleratus, filius inquam ille perditionis, sese opponens & efferens aduersus quicquid dicitur Deus, aut numen, adeo ut in templo Dei sedent, tanquam Deus, praese ferens se esse Deum.* 1. Tim. 4. v. 1. *Spiritus autem diserte dicit, fore, ut posterioribus temporibus desistant quidam a fide, Spiritibus deceptoribus attendentes, & doctrinis Demoniorum.* 2. Pet. 2. v. 1. *Fuerunt autem etiam Pseudoprophetae in pop. ut etiam inter vos erunt falsi doctores, qui subintroducunt haereses exitiales.* Deinde experientia testatur hoc verum esse. Arrius enim Eutyches, Nestorius & alij debuerunt quidem Ecclesiam docere, idque ex officio: sed impleuerunt has supra scriptas Prophetias, neque hoc tantum; sed fideles etiam doctores, ut Augustinus, Cyprianus, Basilius, Irenaeus, Hieronymus, & alij in quibusdam aberrarunt. Vnde apparet, Maiorem esse falsam, Nam non quicumque debet docere, recte docet. Atque haec de Maiore; nunc ad Minorem; Illa non tantum de Petro, sed de omnibus Apostolis, atque adeo

Qualis Scripturarum interpres, & iudex esse debeat.

Romanum papam posse errare, nec esse idoneum interpretem Scripturarum, ostendimus capite superiore, sequitur ut ostendamus, quisnam sit iste supremus Scripturarum interpres, & iudex? Sunt autem quatuor, quæ ab hoc interpretationis iudice requirimus. Primum, *ut non possit errare.* Secundum, *ut ab eo non possit prouocari.* Tertium, *ut non sit partialis.* Quartum, *ut partes ad obedientiam cogere possit.* Quod ad hanc obedientiam attinet, illa est tota Spirituallis, & consistit in voluntate tantum. Voluntatem autem humanam nullus homo cogere potest. Homo potest hominem cogere, ut taceat, & ut non contra loquatur, ut verò ad sensum præbeat, & voluntatem immutet, nulla humana vi efficere potest. Deinde supremus ille iudex debet talis esse, ut omnes ab alijs ad eum prouocare, nemo autem ab eo ad alium prouocare possit. Si non, sequitur ab eo prouocari posse, atque ita non erit supremus. Præterea iudex hic non debet esse partialis, hoc de omni iudice verum est, 3. Q. 1. C. *Quod suspecti.* Multò minus potest aliquis in propria causa iudex esse. 4. Q. 4. C. *Nullus.* Et si talis est, potest ab eo prouocari, ad eum qui partialis non est. Postremò supremus hic interpretationis iudex, debet omni erroris expertus esse, & nobis constare debet, eum errare non posse. Dogmata enim Theologiæ sunt necessaria & immutabiliter vera. At hæc omnia ex istis interpretationibus extruuntur, Vnde sequitur & ipsas interpretationes necessarias & immutabiliter veras esse debere. Propter quod n.

aliquid

aliquid necessarium & immutabiliter verum est, id ipsum necessarium & immutabiliter verum esse necesse est. Deinde de hac veritate & certitudine nobis constare debet. In omnibus enim Theologiæ dogmatis, præsertim ijs, quæ sunt cognitu necessaria, & citra quorum cognitionem salui fieri non possumus, requiritur *πληροφορία*, id est, certa quædam persuasio, vel certioratio. Coloss. 2. v. 2. Hæc aut *πληροφορία* esse non potest, nisi de dogmatum certitudine & veritate constet. Sequitur ergo ipsas interpretationes non tantum in se, sed etiam nobis immutabiliter veras esse debere. Hinc facile apparet qualem interpretationem requiramus in sacris Scripturis, nempe talem, quæ est certa, immutabiliter vera, & extra omnem controuersiam posita. Nam quemadmodum ipse textus immutabiliter verus & certus esse debet, ita eius interpretationem immutabiliter veram, & certam esse debere asserimus, alioqui non potest esse principium veræ & certæ scientiæ, quemadmodum lib. 1. ostendimus. Ex his ostendi potest, quisnam sit legitimus iudex, & quis non, item quænam sit legitima interpretatio, & quæ non. Quod ad iudicem attinet, negamus Papam esse supremum iudicem. Licet enim Canonistæ eum in Deum transforment, tamen purus putus homo tantum est, & ob eam causam nullius voluntatem cogere, vel immutare potest. Deinde omnes homines non possunt ad ipsius iudicium prouocare, Concil. Afric. Can. 95. & 105. Et ab ipsius iudicio ad aliorum iudicium prouocare licet. *Donatus enim à Meliade Episcopo Romano prouocat ad alium iudicem.* August. epist. 162. & prouocatio ista admit-

cere, Papa neminem docet. Petri officium erat o-
 ues Christi pascere, Papa eas lacerat & dissipat. Dei-
 de Petri officium erat extraordinarium, Papæ offi-
 cium non est extraordinarium. Petrus fuit imme-
 diatè à Deo vocatus, Papa non est immediatè à Deo
 vocatus, eligitur enim ab hominibus, nempe à Car-
 dinalibus. Petrus fuit Apostolus, Papa non est Apo-
 stolus. Præterea si Papa est Petri successor, osten-
 dat tabulas successionis, doceat in qua re succeffe-
 rit, nam in doctrina non successit, quam enim do-
 ctrinam Petrus docuit, eam Papa persequitur, neq;
 in officio successit, Petri enim officium erat prædi-
 care, baptizare, Papa non docet, neque prædicat, ne-
 que sacramenta administrat. Si Bellarminus putat
 Papam idè esse Petri successorem, quòd Petrus Romæ
 fuerit, & Papa in eadem vrbe habitet, tum non
 ignorat hoc valdè cōtrouersum esse. Docti enim
 non immeritò dubitant, vtrum Petrus vnquam Romæ
 fuerit. Eum verò fuisse istius vrbis Episcopum,
 pugnabat cum Apostoli officio, erat enim omnium
 hominum doctor. At qui omnes homines docet,
 ille non est vnus vrbis doctor tantum. Siue igitur
 Petrus Romæ fuerit, siue non fuerit, manifestum est
 eum non fuisse Romæ Episcopum, ac proinde Papam
 non fuisse Petri successorem. Nemo dubitat Com-
 modum, Diocletianum, Neronem, & Caligulam
 fuisse Romæ: illorum autem industriam & beneuo-
 lentiam, in pascendis ouibus Christi imitatur, imò
 superat Papa R. Viderit igit Bellar. nūmne horū suc-
 cessor sit Papa Rom. Sanè quod ad externam vitā, &
 mores attinet, nulla inter Papam, & eos differētia, inter
 Papam

Papam verò & Petrum nulla similitudo. Petri n. officium pascendo definiebatur. Papa prorsus neminè pascit. Pascere n. est docere. Sed Papa neminè docet, Ergo neminè pascit, tantùm abest, vt oēs pascat. Nā qui prorsus non pascit, ille non pascit omnes. Bellar. concessa Minore, dicit Papam præscribere alijs quid docere debeant, sed hoc est ridiculum. Pascere enim non est alijs præscribere, quomodo debeant pascere. Deinde Petrus non tantùm præscripsit alijs, quomodo debeant pascere, sed ipse etiam pascit. Præterea præscribere alijs, quid debeant docere, non est Papæ Romani. Si Bellarminus regerit, hoc per pascere significari, tum argumentor in hunc modum. Quicumque debet pascere oues Christi, illius est omnibus ministris præscribere, quomodo debeant pascere. Sed omnium ministrorum est pascere oues Christi, Ergo omnium & singulorum ministrorum officium est, reliquis omnibus Episcopis præscribere, quomodo debeant pascere. Sed hoc est absurdum. Ergo & absurdum ex quo hoc consequitur. Præterea omnibus Episcopis præscribere quid debeant docere, est solius Christi, Matth. 28. v. 9. *Docete eos seruare, quaecumque ego præcepi vobis.* Dum igitur Papa hoc sibi arrogat, quod solius Christi est, ostendit se esse eum, qui se extollit supra omne id, quod Deus est, 2. Thessal. 2. Et vt finem faciam, abijciat Papa istam tyrannidè, subeat ipse munus docendi, doceat doctrinam Petri, & habebimus eum pro Petri successore, si verò à docendo abstinere, & Petri doctrinam oppugnare perrexerit, non possumus eum pro Petri successore, imò ne quidem pro legitimo Doctore

agnoscere, tantum abest, ut eius interpretationem habeamus pro authentica.

Quintus locus est, Luc. 22. v. 23. *Rogavi pro te, ne deficeret fides tua.* Ergo inquit Bellarminus, Papa ex Cathedra docens non potest errare.

Pro quibus Christus orat, ut illorum fides non deficiat, illi non possunt errare in scriptura explicanda. Sed Petrus est ille, pro quo oravit Christus, ne eius fides deficeret, Ergo Papa non potest errare in scriptura explicanda.

Respondeo esse aliud in conclusione, quam in premissis. Tantum enim sequitur, Petrum non posse errare in scriptura interpretanda. Deinde Maior falsa est. Nam si omnes isti non possent errare in script. explicanda, pro quibus Christus orat, ne eorum fides deficiat, tum nulli fideles possunt errare in script. explicanda. Christus enim orat pro omnibus fidelibus, ne illorum fides deficiat. Ioh. 17. v. 11. *Pater sancte serva eos per nomen tuum, quos dedisti mihi.* Et v. 20. *non tantum autem pro istis rogo, sed et pro iis, qui per sermonem eorum credituri sunt in me.* Romatorum 8. versu 34. *Christus interpellat pro nobis.* Hebræo. 7. versu 25. *Christus semper vivit, ut interpellat pro nobis.* I. Iohannis 2. v. 1. *Quod si quis etiam peccaverit, advocatum apud Patrem habemus Iesum Christum istum iustum.* Hinc manifestum est, Iesum Christum orare pro omnibus fidelibus. Sic igitur argumentor,

Pro quibus Christus orat, illi non possunt errare in Scriptura explicanda. Sed omnes fideles sunt isti, pro quibus Christus orat, Ergo nulli fideles possunt errare in Scriptura explicanda.

Ac

At hæc conclusio est falsa, Ergo aliqua ex præmissis est falsa. Falsum n. ex vero colligi non potest. Non autem Minor, extracta est enim ex manifestis Scripturæ testimonijs. Ergo Maior, nam non omnes pro quibus Christus orat, nō possunt errare in Scriptura explicanda. Causa quæ Papistas decipit, fortè est, quod fides hoc loco accipiunt pro doctrina, & deficere in fide, pro errare in doctrina, neque negari potest, quòd fides ita aliquando accipiatur. Vt 1. Tim. 4. v. 1. *Extremis temporibus deficient aliqui à fide, ut sit Argumentum tale,*

Pro quibus Christus orat, ut non errēt in doctrina, illi non possunt errare in Scriptura explicanda. At Petrus est ille, pro quo Christus orat, ut non erret in doctrina, Ergo Petrus non potest errare in scriptura explicanda.

Sed iam Minor non est vera. Aut enim Christus non orauit pro Petro, ut in doctrina non erraret, aut Christus non est assecutus, quod petiuit, Petrus n. post hanc orationem in doctrina errauit. Argumentum tale,

Si Christus orauit pro Petro ne in doctrina erraret, tum Christus nō impetrauit quod petiuit, sed hoc est absurdum. Ergo & illud.

Consequentia est manifesta. Petrus enim post orationem hanc à Christo factam *abnegauit & abiurauit Christum.* Matthæi 26. v. 74. *Et voluit Christi passionem armis impedire,* Matthæi 26. versu 51. *Putaui etiam regnum Christi esse mundanum,* Act. 1. v. 6. Sed abiurare Christum, & existimare regnum Christi esse mundanum, est errare in doctrina. Ergo

fides

fides pro doctrina accipi h. l. non potest. Accipitur igitur in nativa significatione, nempe pro fide iustificante, & defectus fidei accipitur pro finali defectu, atque ita explicat Tertullianus in lib. de fuga in persequutione, cap. 2. Sed tum nihil sequitur, nam vnus & eundem hominem non posse finaliter deficere, & posse aliquando errare, simul vera esse possunt. Testes omnes Apostoli, omnes Patres, imò omnes Christiani. Cùm igitur aliquis possit in doctrina errare, & tamen non finaliter deficere, sequitur Maiorem primi Syllogismi non esse veram. Deinde totum argumentum nihil facit ad rem. Nam etiam si concederemus Petrũ nunquam potuisse in doctrina errare, inde tamen non sequeretur Papam non posse errare in doctrina. Papa enim non est Petrus, neque habet vllam cum Petro similitudinem. Quòd autem dicis, Papam esse Petri successorem, ridiculum est. Petis enim illud, quod est in principio. Argumentum tale,

Qui nõ potest errare in doctrina, eius etiam successores non possunt errare in doctrina. Sed Petrus non potest errare in doctrina, Ergo Petri successor non potest errare in doctrina. Deinde,

Petri successor non potest errare in doctrina, Papa est Petri successor, Ergo Papa non potest errare in doctrina.

Si Maior est vera, tum omnes reliquorum Apostolorum successores nõ possunt errare in doctrina, æquè enim de reliquis Apostolis, atque de Petro dicitur, quòd non possint errare in doctrina, sed hoc

non vult Bellarminus, & ob eam causam conclusio vera esse non potest. Atque hoc sufficit ad ostendendam falsitatem huius argumenti. Si vero conclusio primi Syllogismi est falsa, tum & propositio secundi Syllogismi est falsa. Hæc enim ex illa extruitur. Deinde & Minor proximi Syllogismi est falsa. Papa enim non est Petri successor, quemadmodum suo loco ostendemus, potest igitur in doctrina errare. Præterea multorum Paparum fides defecit. Zephyrinus enim fuit *Montanista*. Tertull. contra Praxeam Cap. 1. *Nam idem tunc, inquit, Episcopum Romanum agnoscentem iam prophetias Montani Prisca Maximilla, &c. Hic Rhenanus ad marginem notat, Papa montanizat. Marcellinus sacrificavit Idolis. Damasus in vita Marcellini. Vide plura in 1. Tom. Concil. loco de condemnatione Papæ Marcellini. Liberius fuit Arrianus. Damasus in vita Liberij, Ingressus Liberijs, inquit, in urbem, consensit Constantino heretico. Athanas. in Epistola ad solitar. vitam agent. Liberius deinde, inquit, post exactum in exilio biennium inflexus est, minisq; mortis ad subscriptionem adductus est. Hieronymus in Catal. C. fortunatiano, Liberium, inquit, Romane urbis Episcopum pro fide ad exilium pergentem primus sollicitavit, ac fregit, & ad subscriptionem heresios compulit, similiter narrat Liberatus in Breuiario Cap. 22. Felix fuit Arrianus. Hieronymus in Catal. C. Acatius, ut in Liberij locum inquit, Romæ Felicem Arrianum Episcopum constitueret. Anastasius à Deo reprobatus nutu diuino percussus est, Distinct. 19. C. Anastasius, glossator istius rei causam dicit esse, quod communicauerat Achatio in maleficio. Achatius propter*
heresim

heresis damnatus est. 24. Quæst. 1. C. Achatius. Honorius fuit *Monothlita*. Canus lib. 6. Cap. 8. Et apud eum Pfellus in Carmine de septem Synodis, Tharasius ad summos sacerdotes Antiochiæ. Eius epistola dånatur in 6. Synodo, Act. 13. Eadem 6. Synodus, Act. 18. *Anathematizamus*, inquit, *subycimus Theodosiũ & Petrũ, qui Constantinopolios præsulatũ tenuerũt, insup & Cyrum, qui Alexandrinorum sacerdotium gessit, & cum eis Honoriũ, qui fuit Romæ præsul, utpote qui eos in his sequutus est.* Leo in Epist. ad Constantiũ, quæ extat in Act. 18. Sextæ Synodi. *Anathematizamus*, inquit, *et execramur omnes hereses, omnesq; earum auctores & fautores, qui aduersus Apostolicã, & orthodoxam fidẽ Diabolicis decepti fallacis falsitatis errores in Ecclesiam introducere conati sunt, id est Arrium, Sabelliũ, & c. pariterq; anathematizamus noui erroris inuentores, ut Cyrum, Theodorum, & c. nec non & Honoriũ, qui hanc Apostolicã Ecclesiam, & nos non Apostolicæ doctrine traditione lustrauit: sed profana proditione immaculatã fidẽ subuertere conatus est.* Leo fuit *Arrianus*. Vincentius lib. 15. cap. 23. Huiusmodi exempla possunt multa adduci, sed hæc sufficiant, ex ijs sic argumentor.

Pro quibus Christus orat, illorum fides non potest deficere, sed multorum Paparum fides defecit, Ergo multi Papæ non sunt illi, pro quibus Christus orauit.

Maior est manifesta. Quicquid enim Christus petit à Patre suo, illud impetrat. Minor patet ex supra annotatis allegatis. Porro,

Pro quibus Christus non orat, illi possunt errare in Scriptura explicanda. Sed multi Papæ sunt illi, pro

pro quibus Christus non orat. Ergo multi Papæ possunt errare in Scriptura explicanda.

Maior est vera. Nam si sola Christi oratio est causa, quare quis non errat, tum sequitur eum errare, pro quo Christus non orat. Minor sequitur ex præcedenti argumēto. Cum igitur multi Papæ non sint isti, pro quibus Christus oravit, & ob eam causam à fide defecerint, sequitur eorum interpretationem verā non esse. Plura de hoc argum. dicemus, cum de Papa disseremus. Prætereà pleriq; Papæ nunc nunquā docēt, neq; interpretatur Scripturā. Lōgo n. tempore nullus Papa fuit, q. vel scribēdo, vel concionādo, vel prælegēdo in Scholis vel Ecclesijs docuerit. Dicere igitur eius, qui nihil interpretatur, Interpretationē verā esse, nihil aliud est, q̄ cum Deo & hominib. ludere. Quod autē dicis, Papæ interpretationem, quā ex *Cathedra docet*, veram esse, ostendis non omnem Papæ interpretationem verā esse, sed illam tantū, quæ fit ex *Cathedra*. Sed *Cathedra* aliquando significat sedē, aliquando doctrinam. Si igitur intelligis sedem, falsum est, Simon enim Magus docuit Romæ, & antè ostēdimus multos Episcopos Rom. fuisse hæreticos. Si de doctrina dicis, verum dicis. Fatemur n. *Papam* non errare, quando docet doctrinam Petri, sed hinc sequitur non Papæ iudicium, sed *doctrinā Petri* esse omnis interpretationis regulā. Propter quod n. interpretatio est vera, illud est regula & causa veritatis in interpretatione. Sed *Cathedra Petri*. i. doctrina Petri est illud, ppter quod ois interpretatio est vera. Nam quādo interpretatio cū hac cathedra congruit, tū est vera, quando discrepat, est falsa. Sola igitur & vnica Petri

Petri doctrina est regula & norma omnis interpretationis. Hoc concedimus Bellarmine, neque ququam ex nobis id vnquam negauit. At Petri doctrina est libris Veteris & Noui Testamēti comprehensa. Ergo illa doctrina quæ in Prohetarum & Apostolorum libris scripta est, est omnis interpretationis regula. Sed Papa Cathedram Petri, id est, doctrinam Apostolicam sepè oppugnat, quemadmodū suo loco ostendemus. Vnde manifestum est eius iudicium, non magis quàm Caiphæ, esse interpretationis regulam, Quemadmodum enim Caiphæ non errat, cum docet ex Cathedra Mosis, sed errat cum Christum condemnat: ita Papa non errat cum docet ex Cathedra Petri, id est, cum docet doctrinam Petri, sed errat, cum Cathedram Petri, id est, doctrinam Petri oppugnat, eamq; flammis & incēdijs persequitur. Et ob eam caussam quando Papæ interpretatio cum sacra Scriptura congruit, tum est bona, cum verò cum ea non congruit, tum est mala. Non igitur Papæ interpretatio, sed doctrina Prophetica & Apostolica sacris literis comprehensa est omnis interpretationis regula.

Sextus locus est, Act. 15. cap. v. 28. *Visum est Spiritui sancto & nobis.*

Quicquid videtur Spiritui sancto hoc est verum, sed quicquid videtur Spiritui sancto, hoc videtur Papæ Romano. Ergo Papæ iudicium est omnis interpretationis regula.

Respondeo Minorem esse falsam. Spiritui enim sancto visum est solos Propheticos & Apostolicos libros esse Canonicos, Ephes. 2. v. 20. *Superstructi*
super

super fundamentum Prophetarum & Apostolorum. At
 Papæ Nicolao visum est, non solum libros Prophe-
 tarum & Apostolorum, sed etiam *Decretales Epistolas*
esse recipiendas. Cap. Si Romanorum. *Distinct. 19.*
 Vel quod idem est, inter *Canonicas Scripturas Decreta-*
les Epistolas recipiendas esse. C. *Canonicos.* *Distinct.*
ead. Spiritui sancto visum est, causam *Canonicæ au-*
toritatis esse diuinam inspirationem, 2. *Timoth. 3.*
v. 16. *Tota Scriptura est diuinitus inspirata.* At Papæ
 Romano vilum est, eius causam esse *Papæ Innocenti*
sententiam. C. Si Romanorum. *Distinct. 19.* *Vetus*
Novumq;, inquit, *Testamentum recipienda sunt, quod de*
his recipiendis Sancti Papæ Innocenti esse prolata videtur
sententia. Spiritui sancto visum est, Apostolos verè ac-
 cepisse Spiritum sanctum, *Act. 2. 2. 4.* *Repleti autem*
sunt omnes Spiritu sancto. At Papæ Rom. visum est,
 non Apostolos, sed Montanum accepisse Spiritum
 sanctum. Tertullianus contra Praxeam. cap. 1. *Nam*
idem tunc, inquit, *Episcopum Romanum agnoscentē iam*
prophetias Montani, Prisca, &c. Spiritui Sancto visum
 est, soli Deo sacrificandum esse, *Iud. 13. v. 16.* *Si verò*
feceris holocaustum, Iehouæ offer illud. At Papæ Romano
 visum est, non soli Iehouæ, sed etiam *Idolis sacrifican-*
dum esse. Damasus in vita Marcellini. Spiritui sancto
 visum est, cum nemine in maleficio communicandū
 esse. 1. *Pet. 1.* *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* At
 Papæ Romano visum est, cum *heretico Achatio in ma-*
leficio communicandum. *Distinct. 19. C.* Anastasius, &
 ibi glossator. Huiusmodi exemplorum pleni sunt
 omnes libri decretorum, decretalium, & concilio-
 rum. Manifestum igitur non quicquid visum est Sp-

sancto, id etiam visum est Papæ Rō. Præterea si idem papæ iudicium est regula omnis interpretationis, quia visum est Spiritui sancto. Tum sequitur non iudicium ipsum papæ, sed *iudicium Spiritus sancti* esse regulam omnis interpretationis, & ob eam causam quatenus papæ iudicium cum Sp. sancti iudicio congruit, eatenus est sequendū, quatenus verò non congruit, non est sequendum. Hoc verò iudicium Spiritus sancti est Propheticeis & Apostolicis libris cōprehensum, 2. Tim. 3. v. 15. *Tota scriptura diuinitus est inspirata, & utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem que est in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum perfecte instructus.* Ad Galatas, Cap. 1. v. 9. *Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema esto.* Deut. 4. cap. v. 2. *non addetis ad verbum quod ego precipio vobis, neque diminuetis quicquam ex eo.* Leuit. 10. v. 1. *Nadab & Abihu obtulerunt coram Iehoua ignem alienum, quod non præcepit eis: tum egressus est ignis a facie Iehoua, & consumpsit eos coram Iehoua.* Ergo quicquid cum sacris literis congruit, id est recipiendum, & congruentia cum sacris literis est omnis interpretationis regula. Quod autem dicit Petrum præsedisse in Concilio Hierosolymitano, falsum est, ratio item, qua hoc probat, falsa est. Dicit n. *Petrū primum loquutum esse in eo Concilio*, inde inferunt, eum præsedisse. Ergo si illud falsum esse ostendero, manifestum erit & hoc falsum esse. Sed Acto- rum 15. v. 7. scriptum est. *Cum autem multa disceptatio esset, surgens Petrus dixit eis.* Vnde apparet Petrum non esse primum in isto Concilio loquutum. Nisi igitur alia argumenta habeat Bellarminus, quibus Petri

Petri præfidentiam probet, manifestũ erit, Petrũ in isto Cõcilio non præfedisſe, Et licet non conſtet quis præfederit, tamen veriſimile eſt, Jacobũ præfedisſe, nam cũ ille dixiſſet, oẽs iuerunt in eius ſententiã, vt ex v. 13. & 22. colligi poteſt. Sed etiã ſi Petrus præfediſſet, tamen hoc nihil faceret ad rem. Papa enim non eſt Petrus, neque cum Petro quicquam habet commune, vt ſuo loco oſtendemus. Prætereã ſi Petri ſuffragium ideò verum erat, quia à Petro dicebañ, tũ reliqui Apoſtoli malè fecerunt, quòd non ſimulatq; dixerat, iuerint in eius ſententiã. Equidẽ Sp. ſanctũ ita eſſe alligatum Petro, vt quicquid viſum erat Petro, id etiã viſum eſſet Sp. ſancto, ignotum fuit Apoſtoliſ. Deniq; non quia Petrus hoc aut illud dixit, ideò verũ eſt, alioqui verum eſſet, quod dixit, Matth. 26. v. 72. *non noui hominem*, & v. 74. *tunc coepit ſeipſum deuouere, & iurare, dicens, non noui hominem*. Sed quia Spiritus ſanctus per Petrum dixit, ideò verum eſt. Planè eodem modo, non quia Papa Romanus dicit, ideò verum eſt, ſed quia Sp. ſanctus dicit, ideò verũ eſt. Spiritus autem Sanctus ſuam de religione ſententiã tradidit in verbo ſcripto, & iam per nouas reuelationes non docet Eccleſiam. Ergo quod cum verbo ſcripto congruit, hoc verum eſt, quod non congruit, hoc falſum eſt. Hoc adeò verum eſt, vt ſi quid ab Episcopis contra Dei verbum aſſeritur, id nullam auctoritatem obtineat. Auguſt. de Vnitate Eccleſiæ, capite 10. *Nec Catholicis, inquit, Episcopis conſentiendum eſt, ſicuti (lego ſicubi) forte fallantur, vt contra Canonicas Dei ſcripturas aliquid ſentiant. Inuõ ſi quid à toto concilio contra Dei verbum aſſeritur*, Hieron.

ad Galatas. Spiritus sancti, inquit, doctrina est, quae Canonice libris prodita est, contra quem si quid statuunt concilia, nefas duco. Cùm igitur non idem videatur Papæ & Spiritui sancto; neque Papa cum Petro quicquam habeat simile, & pleraque conciliorum papalium decreta pugnent cum decretis Spiritus sancti, frustra nobis i 5. caput Act. obijcitur.

Septimus locus est ad Galatas 2. v. 2. *Ascendi autem ex reuelatione, & exposui eis Euangelium, quod prædico inter gentes, sed priuatim cum eis, qui sunt in pretio, ne quomodo frustra currerem, aut cucurrissem.*

Quod fuit Petri officium, hoc etiam fuit officium Papæ Romani. Sed Petri officium fuit de doctrina fidei iudicare, Ergo Papa Romanus nõ potest errare in scripturâ interpretanda.

Respondeo Maiorem esse falsam. Petrus enim fuit Apostolus, Papa non est Apostolus. Petrus fuit immediatè à Deo vocatus, Papa non est immediatè à Deo vocatus. Eligitur enim à Cardinalibus. Porro Petrus prædicauit, & sacramenta administrauit, at à multis annis nullus Papa prædicauit, neq; sacramenta administrauit. Præterea Petrus ambulauit super aquas, Matthæi 14. v. 9. Paralyticum verbo sanauit. Act. 9. v. 34. Thabita ex mortuis excitauit. Act. 9. v. 40. Umbrâ infirmos sanauit. Act. 5. v. 15. Si igitur quicquid fecit Petrus, facere debet Papa, faciat hæc Papa Romanus. Ex his apparet Maiorem esse falsam. Ad Minorem dico, posse eam dupliciter intelligi, nempe vel Pauli doctrinam propter Petri approbationem esse veram, neque futuram fuisse veram, nisi Petrus eam approbasset, vel Petrum dedisse Paulo testimo-

testimonium consensus, vt falsi fratres confutarentur, & gentes facilius crederent. Si igitur Minorem accipis in primo sensu, tum est falsa. Nam vt inquit ipse Paulus, Gal. 2, 6. *Ab ijs autem, qui existimantur esse aliquid, qualescunque fuerint, nihil mihi discrepat. Nam qui sunt in pretio, nihil mecum prater ea contulerunt, imò e contrario, cum vidissent mihi concreditum fuisse Evangelium preputij: sicut Petro Circumcisionis; dextras dederunt societatis.* Planè eodem modo Chrysostr. *Ipsi, inquit, non erat opus discere, an in vanum cucurrisset, sed vt ijs, qui ipsum accusabant, ad plenum persuaderetur.* Et paulò post. *Non enim, inquit, cupiebat aliquid discere, corrigerè ue suorù dogmatù, sed occasionè adimere cupiètib. alios decipere.* Et paulò post. *Cum igitur, inquit, offenderentur, palam quidè accedere, suamq; predicationem aperire non sustinebat, sed seorsum contulit cum his, qui erant alicuius opinionis, presentibus Barnaba & Tito, vt hi apud eos, qui eum criminabantur, essent idonei testes, ne Apostolis quidem visum, Pauli predicationem in gentibus peractam pugnare cum Apostolorum sententia.* Et paulò post. *Postquam cognouerant, inquit, quo predicarem, nihil adiecerunt, nihil inde correxerunt, idq; cum scirent, me ea gratia venisse Hierosolyman, vt cù ipsis communicarem, ac Titum incircumcisum habebam mecum, itaque nec illi mihi quicquam dixerunt ultra ea, que prius sciueram, nec illum circumcidi.* & paulò post, *in tantum, inquit, abfuerunt ab incusando, vt comprobarent etiam.* & paulò post, *Iamq; se ceteris, inquit, honore parem ostendit, nec se reliquis illis, sed ipsi summo cõparat, declarans quòd vnusquisque parem sit sortitus dignitatem.* Et paulò post, *ò prudentiam, inquit, eximians,*

*ô concordia demonstrationem irrefutabilem, ostendit & illorum doctrinam ipsius, & ipsius illorum esse, eadem enim utrisque placebant. Vnde apparet esse fallaciam à non causa vt causa. Non enim vt Paulus se vel suam doctrinam confirmaret, sed vt falsos fratres, qui dicebant Paulum non idem docere, quod reliqui Apostoli docebant, refelleret, & infirmos confirmaret, profectus est Hierosolymam. Deinde & res ipsa hoc docet, 1. Corinth. 9. v. 26. Ego, inquit, ita curreo, vt non in incertum. Respectu igitur sui, & doctrinæ suæ non currebat, vt in incertum, & ob eam causam non opus habebat confirmatione, respectu auté falsorum fratrum & infirmorum, vtiliter ei Apostoli testimonium consensus in doctrina præbuerunt, atque hoc modo Augustinus & Hieronymus explicari debent. Nam si quod sentit Bellarminus, intelligerent Ecclesiam Paulo simpliciter non fuisse credituram, nisi eius Euangelium fuisset à Petro confirmatum: apertè ab ipso Paulo & Luca confutarètur, qui hanc, de qua quæstio est, confirmationem, interiecto 14. annorum interuallo, Ierosolymæ demù contigisse scribunt. Atqui constat Paulum ante illud tempus lucrificasse Domino infinitas Ecclesias. Deinde etsi verum esset (quod tamen falsum esse ostendi) eas Ecclesias non fuisse Paulo credituras, nisi doctrinam eius Petrus approbaret; tamen non inde efficeretur eas ita facere debuisse. Constabat enim Pauli Euangelium, non ab homine neque per hominem; sed a Iesu Christo patefactum esse. Constabat item Paulum ab ipso Deo *ἀποστόλος*; non minus, quàm ipsum Petrum vocatum esse; ita vt meritò suum Apo-*

Apostolatum non modò Petri Apostolatu comparet, sed nonnullis etiam nominibus anteponat, & se neget cum carne & sanguine, & ne quidem cum primarijs Apostolis suum Euangelium contulisse, neque Ierosolymam ad eos abiisse visendos, sed continuò profectum esse in Arabiam, atq; ibi impostam muneris functionem diligèter obiisse. Fallum igitur est quod Bellarm. ex Hieron. & Augusti. colligere conatur, ecclesias nò debuisse Paulo credere, nisi eius doctrina priùs à Petro cõfirmata esset. Deinde falsum est, quod Bellar. hinc infert. Petri & eius successorù munus esse, de doctrinis iudiciù ferre, & ppter illud iudiciù doctrinam esse veram. Hoc Pauli & oim Apostolorù, q. Petri confirmationem ignorarunt, exemplis liquet. Si verò minor in hunc modum formatur, sed Petrus præbuit Pauli doctrinæ, quæ p se vera erat, testimonium consensus, tum illa quidem est vera, sed nihil aliud sequitur, q̄ papam debere doctrinæ per se veræ testimonium consensus præbere. Dum igitur colligis Bellarmine papæ iudicium esse omnis interpretationis regulam, scias te aliud concludere, quàm fuit in præmissis. Quæstio enim est, an papæ iudicium sit omnis interpretationis regula? Sed huius neque subiectum, neque prædicatù est in antecedente. Cùm igitur Maior sit manifestè falsa, & Minor non simpliciter vera, atque aliud colligatur, quàm fuit in antecedente, videris ipse Bellarmine, quantum sit tuo argumento tribuendum. Deinde non solus Petrus, sed & Iohannes & Jacobus porreperunt Paulo dextras societatis. Si igitur propterea Petri est de doctrina iudicare, est idē

& Iohannis & Iacobi, & si propterea est Petri successorum de doctrina iudicare; est idem & Iacobi, & Ioannis successorum de doctrina iudicare; & ob eam causam summum illud iudicium non ad solius Petri, sed etiam ad Iohannis & ad Iacobi successores pertinet. At hoc non vult Bellarminus; Ergo hoc argumentum non est idoneum ad illud probandum, quod Bellarminus intendit. Præterea totum argumentum nihil facit ad rem, nam ita colligi debet.

Cuius est de doctrina iudicare, ille non potest errare in scriptura explicanda. Sed Papa est de doctrina iudicare. Ergo Papa non potest errare in doctrina explicanda.

Sed hæc Maior est falsa. Longè enim aliud est, officium aliquod administrare, & illud perfectè administrare. Caiphæ n. erat de doctrina iudicare; sed non rectè iudicabat, cùm Christi doctrinam vt blasphemam condemnaret. Cypriani erat de doctrina iudicare; sed non rectè iudicabat, cùm Anabaptismum constitueret. Irenæi & Lactantij erat de doctrina iudicare; sed non rectè iudicabant, cùm Chiliastrarum errores constituerent. Victoris Romani erat de doctrina iudicare; sed non rectè iudicabat, cùm Orientales propter *observationem moris antiquitus traditi* excommunicaret, Euseb. lib. 5. c. 24. Et ibi Irenæus. Anastasij Romani fuit de doctrina iudicare; sed non rectè iudicabat, cùm hæresin foueret, *Distinct. 19. C.* Anastasius. Similia exempla passim occurrunt. Non igitur cuiuscunque est de doctrina iudicare, ille rectè iudicat, ad Minorem dico, non
solius

folius Papæ, sed omnium Episcoporum esse de doctrina iudicare; imò Episcoporum iudicia sæpè sunt papali iudicio præferenda. *Distinct. 20. C. Decretales. Unde nonnullorum, inquit, pontificum constitutis, Augustini, Hieronymi, & aliorum tractatorum dicta videntur esse præferenda.* Si igitur quicumque debent de doctrina iudicare, non possunt errare; tum nulli Episcopi possunt errare. Sed hoc est absurdum etiam Bellarmino teste, Ergo absurdum ex quo hoc consequitur. Deinde excutiat Bellarminus Commentarios Hieronymi, Chrysostomi, Ambrosij, Theophylacti, Oecumenij, & aliorum in Epistola ad Galatas, & videbit neminem ex his omnibus hunc locum ita interpretari, ut inde colligat Papam non posse errare in interpretando. Denique dicere, Petrus non potuit errare in interpretando, Ergo & Papa non potuit errare in interpretando, perinde est, ac si dicas, Moses non potuit errare in iudicando, Ergo & Caiphas non potest errare in iudicando. Non enim maior necessitas est, inter Petrum & Papam, quàm inter Mosen & Caipham. Cùm igitur Major falsa, & Minor non simpliciter vera sit, sequitur conclusionem veram non esse.

Octauus locus ex I. Corinth. 12. v. 8. *Alij datur per Spiritum sermo sapientia, alij sermo scientia, alij Prophetia, alij interpretatio.* Hinc infert Papam non posse errare in scriptura explicanda, q. d.

Quod non datur omnibus, hoc datur Papæ Romano. Sed donū interpretandi nō datur omnib. Ergo Papa Rom. nō potest errare in script. interpretanda.

Rogandus esset Bellarminus, ut nouum organum conscriberet. Nā Aristotelis logica apud eum inprimis euiluit. Equidē Aristotelis organū, & eius Expositores Arabas, Græcos & Latinos legi & relegi, at hæc Iesuitica mysteria in argumētis formandis, apud illos nondū repperi. Sed extra iocum. Maior est falsa. Neque existimo Bellarmine, te adeo perdidisse oēm pudorem, ut audeas eam defendere. Sequeretur enim omnium & singulorū Christianorū dona esse in vno papa coaceruata. Et hæc quidē est interua vestra sententia. Dicitis enim *omniū fidelium salutē post Deum pendere à Papa*. Distinct. 40. C. Si papa. Et *omnem religionem debere à sede Apostolica, hoc est, à papa normam sumere*. Distinct. 12. C. Præceptis, neq; licere cuiquā de iudicio summi Pontificis disputare. 17. Quæst. 4. C. si quis suadēte, & papā posse supra ius dispensare. de Concessione præbendæ. C. proposuit. *Papam item posse contra Vetus ac Nouū Testamentū dispensare*. ibid. & ibi glossa. & *Papam habere omnia iura in scripio petitoris sui*. in sext. de Constitut. C. Licet. Similia passim occurrūt in papisticis libris. Sed in tāta Euāgelij luce nemo mētis cōpos hæc asseruerit. Et si quis hæc asserere vellet, eū tamen paparū vita & doctrina refutarent. Vitas eorum describūt Balæus, Platina & Barnsus, easdē attingūt refutator Bruti fulminis, & Isaac Rabbothenu part. 3. cap. 6. Doctrinā eorū demonstrat proverbium, *Monacho indoctior*. Deinde aliud concludit, q̄ fuit in antecedēte, nam neq; subiectū, neq; prædicatū conclusionis est in præmissis, neq; quicquā aliud sequitur, quàm papā habere donum interpretandi. Si quis autem hinc cuperet inferre

ferre, Papam Rom. non posse errare in interpretando, formare deberet argum. in hunc modum.

Qui habet donum interpretandi, ille nō potest errare in doctrina, vel eius volūtas est regula oīs interpretationis. Sed Papa Rō. habet donū interpretandi. Ergo Papa Rom. non potest errare in doctrina, vel Papæ Rom. voluntas est regula omnis interpretationis.

Hoc modo argumentum formari debebat, sed Maior est falsa. Nam Cyprianus habuit donum interpretandi, & tamen aliquando erravit, idē accidit Tertulliano, Ambrosio, Chrysoſtomo, Augustino, Hilario, Theodoro, Damasceno, Thome, Lyræ, & multis alijs. Hoc adeò manifestū est, vt nemo aufit negare. Deinde & Minor falsa est, Quotus n. quisq; papa nunc est, qui habeat donū interpretandi, & vt maximè haberet illud, ipsius tamen interpretationis eum puderet. Quid n. interpretatus est Gregorius 13. Sixtus 5. Paulus 4. & 3. Clemēs, Adrianus, Leo decimus & multi alij? an vnquā concionati sunt? an vllos viua voce docuerunt, vel vllos Commentar. scripserunt, aut quomodo potest eius interpretatio vera esse, qui nihil interpretatur? Prætereà donū interpretandi datur per Sp. sanctū. Sed excutiat Bellar. vitas paparum, vt illæ sunt à Platina, Barnso, Balæo. & alijs descriptæ, & respondeat, an à longo tempore existimet vllum papam habuisse Sp. sanctum? At qui Sp. sanctum non habēt, quomodo possunt donū interpretationis habere? Cū igitur neque Maior, neque Minor vera sit, sequitur conclusionem verā non esse.

Nonum testimonium 1. Ioan. 4. v. 5. *Nolite cuius spiritus*

Spiritui credere, sed probate Spiritus, an ex Deo sint, nam multi Pseudoprophetae venerunt in mundum, hinc infert Papam Romanum non posse errare in Scriptura explicanda, quasi dicat,

Quos Spiritus debemus probare, illi possunt errare in Interpretando: sed quemuis Spiritum debemus probare, Ergo Papa Romanus non potest errare in interpretando.

Sed quis est harum nugarum finis? Quis ex omnibus patrib. ex hoc loco collegit, Papam Rom. non posse errare in Scriptura explicanda? Respondeo Maiorem esse fallam. Paulus enim probabatur à *Be-rhoënsib.* Act. 17. cap. & tamen non poterat errare in Scriptura explicanda. Similia exempla adduci possunt. Est igitur fallacia à non causa ut causa. Nam non propterea doctrina est mala, quòd probatur, sed quia à verbo Dei discrepat, ideo est mala. Ad Minorem dico, Si illa vera est, tum & Papam debere probari, nam si omnem Spiritum probare debemus, & Spiritus Interpret est, tum sequitur, vel & Papam probandum esse, vel papam non esse Interpretem. Eligat Bellarminus quod volet. Deinde aliud est in conclusione, quàm in præmissis. Quæstio enim est, an Papæ iudicium sit regula omnis interpretationis, sed huius neque subiectum, neque prædicatum est in præmissis. Quòd verò Bellarminus hîc de priuato Spiritu dicit, puerile est; priuatum enim non opponitur hîc publico, sed diuino, vel spirituali, vel denique ei, quod à Spiritu sancto profectum est. Et priuatum hîc non est illud, quod publico opponitur, sed est idem, quod humanum, vel quod ab ho-
mine

mine profectum est, 2. Pet. 1, 20. *Si illud imprimis naueritis nullam prophetiam Scripturae esse priuatae explanationis. Non enim libidine hominis allata est olim prophetia, sed acti à Sp. sancto loquuti sunt sancti Dei homines.* Hinc apparet priuatam explicationem esse idem atque illud, quod *libidine hominum allatum est*, id est, humanum, & eius oppositum esse illud, quod profectum est à Sp. sancto. Dum igitur Bellarminus putat eam esse priuatam explicationem, quam affert homo priuatus, & eam non esse priuatam, quam affert Episcopus, hoc est homo publicus, pueriliter sophisticatur. Nam & Cyprianus erat Episcopus, tamen cum doceret baptizatos debere rebaptizari, eius doctrina fuit priuata. Augustinus fuit Episcopus, tamen cum doceret, *infantibus coenam porrigendam esse*, eius doctrina erat priuata. Victor Roman. fuit Episcopus, tamen cum doceret, *Orientales Ecclesias propter ritum ab Apostolis acceptum esse excommunicandas*, eius doctrina erat priuata. Anastasius erat Episcopus, tamen cum doceret, *communicandum esse cum haereticis*, eius doctrina erat priuata. De similibus est idem iudicium. Non refert igitur an interpres publicam an priuatam personam sustineat, cum interpretatur. Nec illa interpretatio est publica, quae à publica persona proficiscitur, nec illa priuata, quae ab homine priuato proficiscitur. Sed illa est priuata interpretatio, quae ab humano cerebro proficiscitur, & illa non est priuata, quae à Spiritu sancto proficiscitur. Hoc adeo est manifestum, ut nemo sanæ mentis illud negaturus sit. Præterea quibus Christus dat potestatem probandi Spiritus, illis dat iudicandi

dicandi potestatem. Doctrinam enim probare, est eam iudicare. At Christus non solis Episcopis, sed omnibus Christianis dedit iudicandi potestatem. Petrus enim alloquitur omnes fideles. Ergo non soli Episcopi, sed omnes Christiani habent probandi potestatem, & hoc verum esse docet exemplum *Berhoënsium*. Act. 17. Neque tamen discrimen inter iudicium doctoris & auditoris tollimus; sed simpliciter ex hoc loco colligimus, probationem spirituum ad oēs Christianos pertinere, & non ad solum papā. Si putat Bellar. eam interpretationē esse falsam, quæ probatur, & eam esse verā, quæ non probatur, & subiungit Papæ interpretationem non debere probari, & propterea eam esse veram, tum nititur falso fundamēto. Nam vt antè ostendimus, & vera & falsa doctrina simul probari debent, neque quia doctrina non probatur, ideò vera est, sed quia cū Dei verb. congruit, ideò vera est. Deinde petit id quod est in principio. Papæ enim doctrinam nō esse probandā, inter nos controuersum est, & hoc ipsum pugnat cū doctrina Petri, nam si Spiritus probare debemus, & papa Spiritus est, certè & papam probare debemus, vt taceam papam non esse maiorem Paulo, & Barnaba. Illi autē passi sunt suam doctrinam à Berhoënsibus probari. Ergo non indignè feret Papa Rom. suam doctrinam à protestantibus probari. Quod dicit nos illud, *hoc est corpus meum*, ideò explicare, pro hoc significat corpus meum, quia Spiritus id nobis reuelat, non autē quia potest probari ex script. Si hoc intelligit de spiritibus priuatis, facit nobis iniuriam, non enim ad spiritus priuatos, sed ad spiritū in scriptura

ptura loquentem recurrimus. Deinde dicit falsum. Probamus enim illud ex scriptura, ex alijs phrasibus sacramentalibus, quę in scriptura vsurpantur, ex articulis fidei, & ex vnanimi consensu primitiue Ecclesie, quemadmodum suo loco ostendemus, & ob eam causam nō est necesse, vt à Papa Rom. huius sacramenti explicationē petamus. Quod addit de Apostolis & antiquis fidelibus, illi hoc ita explicuerunt, vt nos explicamus. Si igitur eorū iudicio standū est, falsa est sentētia papistarū, vera orthodoxorū. Addit se ostēdisse Papam Rom. semper *dirigi à Sp. sancto, ne unquā erret.* At hoc non fecit his libris, nullū n. Argumentū attulit, quod sit argumenti nomine dignum, quemadmodum partim ostensum est, partim adhuc ostendetur. Postremò si *Spiritus, inquit, ipsorum* (loquitur de nobis) *est bonus, esset idem cum spiritu Apostolorum & primorum fidelium, sed spiritus eorum non volebat esse iudex, sed recurrebat ad Petrum, & concilium, & eorum sententia acquiescebat. Ergo Spiritus eorum qui se iudicem constituit, non est spiritus bonus.* Quod minor Bellarmino excidere potuisse. Totis enim 50. annis nihil aliud quàm concilium vsimus. Quoties protestantes Germaniæ Cæsari supplices facti sunt, vt Concilium conuocari curaret, quoties Papa falso promisit, se liberum Concilium in Germania inditurum esse, quoties protestantes Galliæ concilium expetuerunt, & adhuc expetunt. Verum Bellar. nos cupimus Cōciliū, in quo Cathedra Petri. i. doctrina Petri sit iudicij norma, nō aut in quo Cathedra Antichristi, hoc est, doctrina Antichristi sit regula iudicij. Imò Bellarmine, si veritas tibi adeo cordi est, effice

effice apud papam, vt liberum concilium indicatur, in quo non tantum papisticis, sed etiam orthodoxis Episcopis liceat sententiam dicere, in quo protestantibus liceat suam doctrinam proponere, & tueri, & papistæ cogantur de hæresibus obiectis rationem reddere, in quo Episcopi à papæ iuramento liberentur, vt possint liberè sententiam dicere, & in quo papa tyrannidem per vim occupatam non vsurpet, & videbis protestantes non fugere lucem, neque reformidare iudicium, imò videbis illorum Spiritum à Petri Spiritu non dissidere. Si autem posthac lucem fugere, vobis de omnibus iudicandi partes sumere, nemini de vobis iudicandi potestatem concedere, & tamen quotidie concilium clamare, & vestros aduersarios indicta causâ bello persequi pergetis. Scitote vos nihil aliud profecturos, quàm vt toti mundo ostendatis, vos regi isto spiritu, qui dicebat, *quid adhuc nobis opus est testibus, audiistis blasphemiam, quid vobis videtur? illi verò omnes contra eum iudicarunt, ipsum teneri mortis pœna.* Desine igitur nugari, & vestram turpitudinem amplius detegere, an non concilium palàm clamando, & illud occultè fugiendo hoc effecistis, vt tota Dania, Sueuia, Anglia, Scotia, maxima pars Germaniæ, Galliæ, Belgicæ, Poloniæ, Hungariæ, Transyluanicæ, & Heluetiæ vestras fraudes intellexerint, & à papisticis hæresibus secessionem fecerint? Quin breui videbis ipsam Italiam & Hispaniam vestras hæreses abiecturas esse. Plura de hac re dicam, cum de Concilij disputabo. Vt autem omnia in pauca contraham, manifestum est ex præcedentibus, non soli Petro, sed omnibus Apo-

stolis,

stolis, imò omnibus ministris legitimè vocatis claves datas esse, & inter *Papam* & *Petrum* nullam esse similitudinem, neque claves significare interpretationem, neque omnes ministros semper rectè ligare & solvere. Deinde ostensum est, mores formare, & vitia arguere esse aliud, quàm scripturam interpretari, idque pertinere nò tantùm ad *Petrum*, sed ad omnes *Apostolos*, imò ad omnes ministros legitimè vocatos, eosque in eo officio administrando sæpè errare. Denique ostensum est, *Cathedram Petri* significare aut locum, in quo docuit, aut doctrinam *Petri*, aut eius officium. *Papam* verò neque docere doctrinam *Petri*, neque administrare officium *Petri*, & quod ad locum attinet, *Simonem* etià *Magum* docuisse *Romæ*. Neq; doctrinam *Petri* propterea veram esse, quòd à *Petro* profecta erat, sed quia cum mandatis *Christi* congruebat, neque habuisse eum potestatem quilibet, etiam còtra mandatum *Christi* docendi, sed habuisse mandatum certis limitibus comprehensum, nempe vt doceret ea, quæ *Christus* mandauerat. Neque solius *Petri* doctrinam, sed & reliquorum *Apostolorum* doctrinam fuisse veram, neque eos sedere in *cathedra Petri*, qui in ijs locis docent, vbi *Petrus* docuit; sed omnes eos, quicumque eius doctrinam docent, sedere in eius *cathedra*, idque vbi que locorum & temporum. Præterea ostensum est, non solum *Petrum*, sed omnes *Apostolos* pascere omnes oves *Christi*, Reliquos omnes *Episcopos* pascere quidem oves *Christi*, sed non omnes, posse etiam eos errare, qui pascunt oves *Christi*, sed etiam non solum non pascere oes oves *Christi*, sed

ne pascere quidem omninò. Quintò ostensum est, & illos posse errare in doctrina, pro quibus Christ⁹ orat. Petrum etiam post hanc orationem in doctrina errasse, neque Christum orasse pro solo Petro, sed pro omnibus Apostolis, imò pro omnibus fidelibus, multos etiam Papas à fide defecisse. Sextò ostensum est, Petrú non præsedisse in primo Concilio, neque papá quicquã habere cum Petro cõmunẽ, habere itẽ potestatem approbandi doctrinam omnes Episcopos legitimè vocatos, & eos posse errare, qui eã potestatem habent. Septimò ostensum est, Pauli doctrinam non propterea esse veram, quòd à Petro approbata est, sed per se esse veram, neque Paulum magis opus habuisse approbatione Petri, quàm Petrum approbatione Pauli, Paulum verò fuisse Ierosolymam profectum, vt falsos fratres conuinceret, & infirmos confirmaret. Octauò ostensum est, solum Papam non habere donũ interpretandi, & eos qui donum interpretandi habent, posse errare. Nonò ostensum est, omnem doctrinam debere probari, & omnesque fideles habere istam probandi potestatem, posse etiam eos errare, qui doctrinam probant. Vnde apparet doctrinam papisticam de regula interpretationis adhuc æquẽ incertam, & dubiam esse, atque antea erat.

CAPVT. IV.

Argumenta pro papistica interpretationis regula ab Ecclesia & consuetudine ducta refutantur.

Destructis argumentis pro papistica interpretationis regula ex Nouo Testamento ductis, sequitur

sequitur vt ea refutentur, quæ à praxi Ecclesiæ petita sunt. Primum Argumentum quia papa semper præfuit Concilijs, & in ijs, controuersias Ecclesiasticas diremit. Argumentum tale,

Quicquid fit ab vniuersa Ecclesia, hoc est legitimum: sed in vniuersa Ecclesia semper obseruatum est, vt papa Concilijs præsideret, & in ijs controuersias dirimeret. Ergo papa non potest errare in scriptura interpretanda.

Respondemus aliud concludi, quàm fuit in præmissis. Prædicatum enim conclusionis non est in antecedente. Deinde dicimus Maiorem esse falsam. In tota enim primitiua Ecclesia, calix dabatur Laicis, in tota autem papistica Ecclesia calix negatur Laicis. Tota item primitiua Ecclesia libros Machabæorum, Iudith, Tobiam, Ecclesiasticum, Sapientiã & Baruch non habuit pro Canonicis, papistica Ecclesia eos habet pro canonicis, huiusmodi plura exempla adduci possent. Aut igitur tota primitiua Ecclesia errat, aut tota papistica Ecclesia errat. Deinde cum Elias clamaret, *se solum relictum esse, & sacerdotes omnes sacrificarent Baalim, & cum omnes sacerdotes condemnarent Christum*, dicat quæso Bellarminus, num illud verum erat, quod vniuersa Ecclesia tum sequebatur. Quoniam verò Bellarminus addit istas voces, *semper & nunc*, videtur Maior etiam in hunc modum formari posse. Quod vniuersa Ecclesia semper fecit, & adhuc facit, illud est legitimum. Sed tunc ostendat Bellarm. vnum dogma de fide, in quo vniuersa ecclesia semper à nobis dissensit, & adhuc dissensit. Et cum hoc fecit, tum cogitabimus de respon-

sione. Deinde & Minor falsa est. Papa enim non præedit in omnib. Concilijs, neq; omnes contro- uersias diremit. Sed quoniam Bellarmino libuit Mi- norem probare, nos eius rationes expendemus. Pri- ma Minoris probatio est, quia *Petrus præedit in Con- cilio Hierosolymitano, & in eo primam controuersiam di- remit*, q. d.

Petrus præedit in primo Concilio. Ergo papa non potest errare in Scriptura explicanda.

Respondemus antecedens huius argumenti falsū esse; Eius falsitatem antè ostendimus. Deinde Pe- trus non fuit in isto Concilio ut papa Romanus. Eo n. tempore papa Romanus nondum erat in rerū natura. Et si daremus Petrum in eo Concilio præ- sedisse, nihil tamen iuaret causam Bellarmini. Papa enim non est Petrus, neque quicquam cum Petro habet commune. Cū igitur antecedens falsum sit, neque consequens cum antecedente ullo modo cohæreat, facilè apparet, quantum huic argumento tribuendum sit. Secunda probatio, quia *Victor Ro- manus diremit controuersiam de paschate*. Equidem Bel- larmine, si frontem habuisses, abstinuisses ab hoc ar- gumento. De eo enim factō Eusebius lib. 5. Eccles. hist. cap. 24. *Sed hoc, inquit, non omnibus placebat E- piscopis, quin potius è contrario scribentes ei iuebant, ut magis quæ pacis sunt ageret, atque concordie & unanimi- tati studeret*. Et paulò post. *Extant, inquit, etiam ipso- rum literæ, quibus asperius obiurgant Victorem, velut inu- tiliter Ecclesie commodis consulentem*. Nota Episcopos habuisse eo tempore potestatem iubendi, & obiur- gandi papam. Irenæus apud Eusebium eodem loco
de

de Victore dicit, quòd fecerit abscindere à corporis unitate tot & tantas Ecclesias Dei, quæ morem sibi antiquitatis traditum custodirent. Et paulò post, Illi omnes, inquit, ante ad Soterem presbyteri, qui Ecclesia, cui tu nunc praes, sacerdotium tenuerunt, Anicetum dico, & Pium, Higinumq; & Telesphorum, & Xistum, neque ipsi ita tenuerunt, neque hi qui cum ipsis erant; & tamen cum ipsi ita non obseruarent, pacem semper habuerunt cum illis Ecclesiis, quæ hunc obseruantiam morem tenebant: cum utique & ipsis contrarium videretur, quod non etiam ceteri similiter obseruarent. Nunquam tamen ob hoc repulsi sunt ab Ecclesiae societate, aut venientes ab illis partibus non sunt suscepti: imò potius & omnes presbyteri, qui fuerunt ante te, omnibus semper qui non ita obseruabant presbyteris Ecclesiarum, Eucharistiam solenniter transmittabant. Et paulò post. Neque enim Anicetus Polycarpo suadere potuit, ut non obseruaret ea, quæ nouerat Iohannem discipulum Domini nostri, vel ceteros Apostolos, cum quibus semper fuerat, obseruasse: neque rursus Polycarpus Aniceto persuasit ea deserere, quæ ille dicebat à se maiorum more seruari. Cumq; hæc ita inter se habuissent, communicarunt sibi inuicem, ita ut concederet Anicetus Polycarpo etiam sacerdotali ministerio honoris duntaxat contemplatione perfungi; & ita à se inuicem plena fide, pace integra, & firma charitate discedunt, ut omnes Ecclesie, siue quæ ita de Pascha, siue quæ non ita seruant, inter se tamen concordiam custodirent. Hinc apparet Victorem inutiliter Ecclesiae consuluisse, & fraternam unitatem dissoluisse, non autem hæreses diremisse, dum igitur hinc infert, papam non posse errare in scriptura interpretanda, perinde est ac si dicat,

Victor dissoluit Ecclesiæ unitatem, & fraternitatem, Ergo papa Romanus non potest errare in scriptura interpretanda.

Qualia sunt labra, tales sunt lactucæ. Deinde non solus victor præfuit in Concilio Romano, sed cum eo *Palmeas*. Testis Euseb. l. 5. *Ecc. es. c. 23*. ex translatione Ruffini. Præterea Victoris nõ erat eo tẽpore in omnibus Concilijs præsidere, sed tantum in illis, *que erant in sua diœcesi*. Imò ne quidem ex Eusebio probari potest, Victorem Romano Concilio præfuisse. Dicit enim *ἐπίσκοπος Βικτοῦ ἐν Ῥώμῃ*. De præfidenti auctoritate nullũ verbũ. Deinde Cæsariensi præfuit Theophilus, Gallico Irenæus, Achaico Bacchylus. Testis idem *Eusebius lib. 5. Eccles. hist. cap. 23*. Vnde apparet Victorem non plus iuris habuisse in Cæsariensem, Gallicam & Achaicam Ecclesiam, quàm vel Bacchylus, vel Irenæus, vel Theophilus habuit in Ecclesiam Rom. Et si quis rem diligenter expendit, ille videbit ipsum Constantinum in Nicæno Concilio præfuisse. Ille enim Episcopos convocavit, eisque præscripsit, vnde probationum & fidei elemẽta desumere debeant, idem sententias audiuit, suffragia moderatus est. effrene contentionis studium coercuit, libellos accusatorios in ignem coniecit, episcopos ad concordiam hortatus est, & penè coegit, vtraque parte vnanimiter audita sententiam pronunciauit, & contumaces penis coercuit. Ruffin. lib. 1. cap. 1. & 2. Eusebius in vita Cõstantini lib. 3. Theodor. lib. 1. cap. 10. Tertia probatio, *quia Cornelius præfuit duobus Concilijs Romanis, in quibus Novatus est damnatus, & Anabaptismus refutatus, vtrumque probat*

bat ex Eusebio, illud ex lib. 6. cap. 33. hoc ex lib. 7. cap. 2. Sed neutrum dicit Eusebius. Cùm igitur falsum alleget Bellarminus, fidem non habet eius probatio. Deinde etiam si istis Concilijs Episcopus Romanus præfuisse, hoc neq; esset nouum, neq; faceret ad rem. Nouum non erat, erat enim in sua diœcesi, ijs verò Concilijs, quæ erant extra suam diœcesin, vt Cæsariensi, Gallico, Achaico non præfuit, sed Episcopi, qui erant in istis locis. Neque ad rem facit. Non enim sequitur illos non posse errare, qui præsunt concilijs, alioqui n. & Bacchylus, & Theophilus, & Irenæus, & multi alij errare nõ possent. Sed hoc est absurdum, Ergo & illud. Quarta probatio, quia papa præsedit in Synodo Nicæna, eamque approbavit, & in ea Arrianismum sustulit.

Papa præsedit in Concilio Nicæno. Ergo papa non potest errare in scriptura interpretanda. Respondeo antecedens hoc esse falsum. Nam vel Eustathius vel Hosius præsedit. Eustathius enim inter Episcopos primum locum in sessione tenuit. Theodoretus lib. 1. cap. 7. Idem potest colligi ex Euseb. lib. 3. de vita Constantini. Hosius verò in subscriptionibus primum locum tenuit, neque vt legatus papæ subscripsit, sed vt Episcopus Cordubensis. Hosius Episcopus ciuitatis Cordubensis provincie Hispania dixit, ita credo sicut superius scriptum est. De Victore verò & Vincentio scriptum est, quòd pro Papa Romano subscripserint. Victor & Vincentius presbyteri urbis Rome pro venerabili viro Papa & Episcopo Syluestro subscripsimus. Deinde Theodoritus lib. 1. c. 7. disertè dicit, Romanum Episcopum misisse presbyteros,

nō tres, sed duos. At si Hosius simul à papa missus esset, tum tres ab eo missi essent, Hosius sc. Victor, & Vincentius. Vnde apparet Hosij & reliquorum duorum subscriptiones esse diuersas, ac proinde si ille qui primus assedit, fuit præses; tum Eustathius præfedit; si verò ille, qui primò subscripsit, tum Hosius fuit præses. Sozomenus Romani Episcopi legatis quartum locum attribuit, vt est in *Tripartita hist. lib. 2. cap. 5.* Ex omnibus autem antiquis scriptoribus nemo est, qui dicit Papæ Romani tum fuisse in omnibus Concilijs præsidere. Præfator quidem in Concilium Nicænum in 1. Tom. Cociliorum dicit, *hanc Synodum mediantibus Romana sedis presbyteris & Arry venena destruxisse.* Sed nemo est idoneus testis in propria sua causa. Deinde idem præfator in eadē præfatione dicit, *Petrum & Paulum eodem die, eodemque tempore Romæ occisos esse, idque sub Nerone.* Idem in eadem præfatione dicit, *Iacobum fratrem Domini esse à Petro, Iacobo, & Iohanne Apostolis Episcopum ordinatum.* Vtrumque tam verum, quàm verum est papam in Concilio Nicæno præfedissee. Paulus enim non passus est eodem die, quo Petrus, neq; Iacobus ab Apostolis, sed ab ipso Christo immediatè vocatus est. Matth. 10. v. 3. Et Marc. 3. v. 18. Et Luc. 6. v. 15. *Quòd autem dicit decreta istius Concilij esse à papa approbata, nihil facit ad rem.* Eadem enim approbata sunt ab Episcopis in Illyrico, vt docet Theodoretus lib. 4. *Eccles. hist. cap. 8.* Sed & Siculi Nicænam formulam approbarunt. Sozomenus lib. 6. cap. 2. Num hinc infert Bellarminus Episcopos Illyricos, & Siculos, eorumque successores omnes & singulos non

non posse errare in scriptura explicanda? Deinde nō papa; sed Hosius, Eustathius, & Athanasius Arrium refutarunt, neque formula Nicæna ideò vera est, quia à papa approbata est, sed quia cum Dei verbo congruit, ideò vera est; & ob eam causam etiam si nullus papa eam approbasset, tamen vera esset. Quòd autem Synodales petiuerint Romanorum approbationem, nullam aliam ob causam fecerunt, quàm vt Arrium communi consensu faciliùs euerterent. Est igitur fallacia à nō causa vt causa. Quinta probatio, quia Papa Romanus præfedit in Concilio Constantinopolitano, in eoq̄ue hæresin Macedonij dimit, hoc probat ex Theodoretò *lib. 5. cap. 8.* At falsum allegat, nihil enim tale docet Theodoretus. Ergo fidem non habet eius probatio. Deinde nec Papa Romanus, sed *Nectarius præfedit*, ille enim primo loco subscripsit, vt patet ex *1. Tomo Concil.* Præterea legimus Nectarium maximè esse auctorem Canonum Constantinopolitanorum in argumento huius Concilij, & *Distinct. 16. Cap.* Prima autem Synodus. Ex his manifestum est, Papam in istis primis Concilijs non præfedis. Reliquas probationes excutiam controuersia quarta, hæ enim & illæ nihil faciunt ad rem. Nam etiam si papa præfedisset in istis Concilijs, isthinc tamen non sequeretur papam non posse errare in scriptura interpretanda. Dioscorus enim præfedit in Ephesino secundo, Irenæus in Gallico, Cyprianus in Carthagenensi, & tamen hi oēs aliquando errarūt. Manifestū igitur papam Rom. non præfedis in omnibus Concilijs, & eos qui in Concilijs præfident, posse errare.

Argumenta propapistica regula interpretationis à Paparum auctoritate ducta.

Superiori capite refutauimus argumentum, quod ex praxi Ecclesiæ attulit Bellarminus, nunc refutabimus illud, quod à paparum auctoritate duxit. Primum argumentum, quia aliqui *papa dixerunt causas grauiores ad iudicium Apostolicæ sedis pertinere.*

Quorundam Paparum dicta sunt vera, sed aliqui Papæ dixerunt causas grauiores ad iudicium Apostolicæ sedis pertinere. Ergo Papa non potest errare in scriptura interpretanda.

Respondeo aliud concludi, quàm fuit in præmissis. Prædicatum enim conclusionis non est in antecedente. Deinde infert conclusionem negatiuam ex præmissis affirmatiuis. Denique Maior vniuersaliter sumpta est falsa. Victor enim condemnauit Ecclesias Asiaticas, sed errasse eum in ea re antea ex Eusebio, & Irenæo docuimus. Idem docet Hieronymus in Catalogo. C. Irenæus, & *Papam posse hæreticum fieri, & à fide deniare* docet Gratianus, *Distinct. 40. C. Si Papa.* Quosdam etiam à fide defecisse testantur *Achatius, Anastasius, Liberius, Felix, & alij papæ, qui in hæresin prolapsi sunt.* Quin & *Papa Romanus in Concilio Africano falsitatis conuictus est, vt patet ex Cap. 105. istius Concily.* Hinc apparet non verum esse, quicquid dicit *Papa Romanus.* Quod ad Minorem attinet, eam probat 5. testibus *Damasso, Innocentio, Leone, Gelasio, & Iulio, ad quos prius*

prius in genere, deinde in specie respondebo. In genere dico, papas in propria causa non esse idoneos testes. Nam cuius res in aliquo negotio agitur, ille in eo (illius enim interest) non est idoneus testis.

Institution. de Testamentis ordinandis §. sed neque. L.

Nullus. 10. ff. de Testibus. L. omnibus. 9. Code eodem L. 1. §. in propria. ff. quando appellandum sit.

Iam in specie. Ac primum quod ad Damasum attinet, fuit homo iste arrogans, seditiosus, & superbus.

Ammianus Marcellinus lib 27, narrat, eum cum Ursinico de Episcopali sede ita pugnasse, ut Vincentius

urbis præfectus in suburbanum secesserit, et in Basilica Seruini, ubi Christiani conueniebant 127. homines sint trucidati, vnde apparet eum non per vocationem Christi; sed per iniustam vim Episcopatum Rom. inuasisse.

Deinde ipsa Epistola est confictitia. Damasus enim scripsit eam *Stilicone & Flauio Consulibus.* At tales consules tempore Damasi nulli fuerunt. Quod ad Innocentium attinet, dicit Erasmus in hac Epistola & dictione n & ingenium & eruditionem requirimus tali præfule digna, cuius iudicio & nos subscribimus.

Leo fuit homo arrogans, temerè enim & arroganter Eutychetis à Constantinopolit. Synodo legitimè damnati causam suscipit, idque contra Decretum Synodi Nicenæ. Eandem arrogantiam & impudentiam in sede Romana contra veteres canones euehenda etiam in Gelasio & Gregorio inuenies. Iulius etiam præter supradictam arrogantiam se falsarium probat. Allegat enim in primo Concilio Nicæno constitutum, omnes controuersias grauiores ad sedem Rõ. pertinere. Dum igitur Bellarminus Iulium cum eodem

dem

dem decreto Nicæno allegat, eiusdem falsi crimen effugere non potest. Cùm Apiarius à Synodo Africana esset excommunicatus, prouocabat ad Sozimum Papam Rom. hic re non audita iubet eum ad communionem admitti, & missa legatione docet Afros malè facere, in concilio enim Nicæno constitutum esse, vt res grauiores nō nisi cum consensu sedis Rō. diiudicentur. Faustinus eius legationis princeps Sozimi sententiam ex scripto legit, *Cap. 3. Concil. Africani*. Sed Episcopi Afri, vt Augustinus, & alij viri docti, cùm decreta concilij Nicæni legerent, dicunt se ista, quæ per Faustinum à Sozimo afferebantur, non inuenire, *Cap. 4. Concilij Africani*. Itaque fraudè subolentes miserunt Innocentium ad Cyrillum Alexandria Episcopum, & Marcum ad Atticum Constantinopoleos, vt authentica exempla decretorum Nicænorum afferrent. In libris autem, quos illi attulerunt, planè contrarium fuit inuentum, *nempe inferioris gradus clericos & Episcopos suis archimetroplitanis apertissimè commissos esse. Cap. 105. Concil. Afric.* Scribunt igitur Afri ad Bonifacium, & reprehendunt eum, quòd se alienis negotijs immisceat. Deinde addunt, *in nulla Patrum Synodo constitutum esse, vt aliquis tanquam à Pape latere mittatur, & statuunt canone 92. vt excommunicetur, qui ad transmarina appellat.* Vnde sole clariùs apparet Nicænum illud decretum esse manifestum mendacium. & quoniam papistarū sententia de interpretationis regula mendacio nritur, sequitur eam ipsam falsam mendacemque esse. Atque hoc ad Bellarmini argumentum de Paparum auctoritate, in quo quoniam Maior particularis est, &

& Minor idonea probatione destituitur, sequitur deploratam papistarum causam eo non iuari.

CAPVT VI.

Argumenta Bellarmini pro papistica interpretationis regula ab Imperatorum auctoritate desumpta refutantur.

Refutatis argumētis à Paparum auctoritate pro papistica interpretationis regula, sequuntur ea quæ ab Imperatorum auctoritate sumuntur. Primū tale est,

Quod aliqui imperatores faciunt, hoc est legitimum & rectum. Sed aliqui Imperatores statuūt Ecclesiasticas causas ab Ecclesiasticis personis tractari debere. Ergo Papæ iudicium est omnis interpretationis regula.

Respondeo aliud concludi, quàm fuit in præmissis. Deinde argumentum ad nullam formam potest reduci. Prætereà, Maior vniuersaliter sumpta est falsa. Caligula enim, Nero, Domitianus, & alij multa statuerunt, quæ non sunt vera. Hoc ita manifestum est, vt probatione non sit opus. Quod ad Minorem attinget illa nihil facit ad rem. Quòd enim Imperatores Episcopis concesserunt iudicium Ecclesiasticarum causarum, istinc non sequitur, Episcopos non posse errare, neque sequitur, eos quidlibet debere contra Dei verbum statuere, neque sequitur debere esse ratum, quicquid ab Episcopis statuitur. Id quæ ob eam causam, quia ita ab Episcopis constitutum est, sed imperatores istos fuisse modestos, neque voluisse se alienis negotijs immiscere rectè sequitur, est igitur fallacia.

fallacia consequentis. Si autem argumentum in hunc modum formas,

Quidam quibus Imperatores aliqui iudicium rerum Ecclesiasticarum commiserunt, illi non possunt errare in scriptura explicanda. Sed Episcopi sunt isti, quibus Imperatores aliqui iudicium rerum ecclesiasticarum commiserunt. Ergo Episcopi non possunt errare in scriptura interpretanda.

Tum tamen nihil sequitur, sunt enim pura particulares. Si verò Maiorem vniuersaliter formas, tum ea est falsa. Aliqui enim Imperatores, vt Nero, Domitianus, Caligula, Commodus & alij non hominibus ecclesiasticis, sed gentilib. hoc iudicium permiserunt, atq; illi in Christianis persecutis grauissimè errarunt. Sed neque Maior particulariter accepta est vera. Ipsen. Deus comisit summo sacerdoti cum suo collegio iudicium rerum ecclesiasticarum in pop. Iudaeo. Et tamè idem sacerdos in Christo condemnando, & eius doctrina profliganda grauissimè aberravit. Plura exempla sunt in proptu. Siue igitur Maior vniuersaliter, siue particulariter accipiatur, est falsa. Nò enim cuiusque iudicium legitime commissum est, ille hoc legitime administrat. Est enim perinde ac si dicas, Omnes Monachi debent esse casti, ergo sunt casti. Vel, Nulli homines debent peccare, ergo nulli homines peccant. Planè eodem modo concludis, Omnes episcopi debent rectè iudicare, ergo rectè iudicant, vel, Omnes episcopi debent Scripturam rectè interpretari, ergo rectè interpretantur. Sed quid verbis opus est? episcopos quibus

quibus iudicium ecclesiasticum commissum erat, in
 iudicando, & scriptura interpretanda sæpè aberrasse
 docent Historiæ veteres & recentes. Postremo
 totum hoc argumentum etsi verum esset, tamen ni-
 hil iuuaret causam papisticam: Imperatores enim nõ
 soli Papæ Rom. sed & alijs episcopis iudicium ec-
 clesiasticarum rerum concesserunt. Si igitur pro-
 pterea Papa Rõ. non potest errare, sequitur & reli-
 quos episcopos non posse errare. Atq; hæc de Ma-
 iore. Minorem probat Bellar. octo testibus. Illorum
 primus est Aurelianus, sed huius testimonium non
 iuuat Bellarminum. Aurelianus enim non soli epi-
 scopo Romano, sed *sacerdotibus Italie idem concedit. Si*
igitur ex hac concessione Papa non potest errare in
Scriptura interpretanda, sequitur nullum sacerdotẽ
Italie posse errare in Scriptura interpretanda. At
hoc non vult Bellarminus. Deinde expende tuum
argumentum Bellarmine. Aurelianus respondet, vt
tempus concedatur ijs, quibus sacerdotes Italie et Episco-
pis Rom. hoc tradi iubent. Ergo papa non potest errare
in Scriptura interpretanda.
 Multò equidem efficacius colligeres, si conclu-
 deres in hunc modum, *unusquisque in suo officio*
Baculus stat in angulo, Ergo Papa Romanus
non potest in Scriptura interpretanda er-
rare.
 Eadem enim in vtroq; argumẽto vis consequen-
 tiæ. Deinde quod Bellarminus dicit, ridiculum est.
 Cui n. persuadebit Imperatorẽ gentile contempto-
 rem, irrisorẽ, & persecutorẽ Christianæ religionis
 voluisse summum iudicium rerum ecclesiasticarum
 conce-

concedere Episcopo Romano? Prætereà si sibi papa eo tempore iudicium rerum Ecclesiasticarum sumpsisset, derisa & explosa fuisset eius stoliditas, & fatuitas, etiam ab Episcopis Christianis. Nam pauld post in Synodo Nicæna constitutum est, *Clericos inferioris ordinis, et Episcopos suis Metropolitanis commissos esse.* Epist. cõcil. African. ad Papam Romanũ in fine istius concilij. Deinde multis annis post in Concilio Africano constitutum est, *ut si quis ad transmarina prouocet, excommunicetur.* Concil. African. canone 42. Et cùm Sozimus Papa Rom. mitteret in Africã Faustinum, ut per eum hoc decretum impediret, fuit *falsi conuictus.* eodem concilio. cap. 3. 4. 5. 6. & 7. Prætereà Bellar. hoc eodem capite voluit Iulius papa probare, se esse summum iudicem controuersiarum *ex decreto Niceno,* At nunc doces, *summum illud iudicium tempore Aureliani ad Papam pertinuisse.* Aut igitur erras, dum dicis, illud per Nicænum concilium ad Papam pertinere, aut erras dum dicis illud tempore Aureliani ad papam pertinuisse. Nam quod tempore Aureliani ad papam pertinuit, hoc per Nicenũ concilium papæ acquisitum non est, & contrã. Quod per concilium Nicenũ papæ primũ attributum est, hoc tempore Aureliani ad papam non pertinuit. Nisi concedas, sequitur eandem rem simul esse & non esse, id est, duo contradictoria esse simul vera. Hic obiter notandum est, 6. Imperatores fuisse inter Aurelianum & Synodum Nicenam, nempe Tacitum, Floreanum, Probũ, Carum Diocletianũ, Constantium, hos demũ sequutus est, Constantinus magnus qui inclytum illud concilium in Ni-
ca

cæa congregauit. Si dicis summum istud iudicium pertinuisse quidem ad papam tempore Aureliani, sed in posterioribus Synodis hoc fuisse manifestatū, tum ostendis aliam fatuitatem. Nicæni enim Patres aliter statuerunt, quemadmodum ante docui. Unde necessariò colligo,

Qui tempore primitiuæ Ecclesiæ summum in Ecclesia iudicium non habuit, ei nunc non competit. Sed papa tempore primitiuæ Ecclesiæ summum iudicium in Ecclesia non habuit, Ergo ei nunc non competit.

Deinde si omnes isti sunt hæretici, qui papæ summum hoc iudicium in Ecclesia concedere nolunt, tum tota vniuersalis primitiua Ecclesia cum omnibus doctoribus & Episcopis est hæretica. Ex omnibus enim illis nemo voluit Papam Romanum pro summo iudice in re Ecclesiastica cognoscere. Item cum Tridentinum concilium dicat illis anathema, qui non agnoscant papam esse summum in Ecclesia iudicem, neque agnoscant papam non posse in scriptura interpetranda errare, tum duo illa vniuersalia concilia *Africanum* sc. & *Nicanum* sunt maledicta & anathemati obnoxia. Sed hoc hætenus absque blasphemia nemo docuit. Ergo fatendum est Tridentinum cōcilium esse blasphemum & anathemati obnoxium. Et vt nugæ Bellarmini detegantur, *Concilium Nicanum, Carthaginense sextum, & Africanum* sunt à papa approbata. *Distinct. 16. C. Sancta Cap. Quoniam. C. prima, & Distinct. 15. C. Sicut.* At in illis statutum est, *Papam non esse summum iudicem.* Deinde concilium Tridentinum est à papa appro-

batum, in quo constitutum est, *Papam esse summum iudicem*. Quæ duo si simul vera sunt, sequitur papam esse summum iudicem, & non esse summum iudicem, id est, duo contradictoria esse simul vera.

Secundus testis est Constantinus, is teste Euseb. l. 3. de vita Constantini, in concilio Nicæno *non prius assedit, quam Episcopi annuissent*. Hinc infert Bellarminus Papam Romanum non posse errare in scriptura interpretanda. Argumentum tale,

Constantinus Imperator non prius assedit, quam Episcopi annuissent. Ergo Papa Romanus non potest errare in scriptura interpretanda.

Mirum si Iesuitam, qui logicus videri cupit, huius argumēti non pudeat. Sed pergit Bellar. & dicit Constantinū in isto concilio non præsedisse, inde infert Papam Rom. non posse errare in scriptura explicanda.

Constantinus non fuit præses in Nicæno concilio. Ergo Papa Romanus non potest errare in scriptura explicanda.

Argumentum simile priori. Deinde antecedens falsum esse iam antè ostēdimus. Sed addit Bellarminus, & dicit *Constantinum Imperatorem scripsisse ad omnes Episcopos, ut quicquid in sanctis Episcoporum Concilijs decernitur, id diuina voluntati in uniuersum tribuatur*.

Quod Imperator rescripsit hoc est legitimū & obseruādū. Sed Imperator rescripsit, ut quicquid in sanctis Episcoporum Synodis constitutū est, id diuinæ voluntati tribuatur. Ergo Papa Rom. non potest errare in scriptura explicanda.

Respondeo Maiorem non esse simpliciter veram. Nam non omnium Imperatorū rescripta sunt nobis obser-

obseruanda. Semper enim tenenda est regula, *Opor-*
et Deo magis obedire, quam hominibus. Itaque Maio-
 rem accipimus cum hac conditione. Omnium prin-
 cipum edicta, *que non pugnant cum Dei verbo,* ea sunt
 vera & nobis obseruanda. Quod ad Minorem atti-
 net, non negamus ea obseruanda esse, quæ in sanctis
 Episcoporum Synodis constituuntur. Sed quid hoc
 ad papam Romanum? Ille enim neque sanctus est,
 neque Synodus est, neque sanctæ Synodi sancta pars
 est. Deinde si illa obseruanda sunt, quæ in sanctis E-
 piscoporū Synodis cōstituūtur, *tum papa nō est sūmus*
sacerdos. ita n. statutū est in synod. Cart. 3. c. 26. Neq;
libri apocryphi sunt Canonici. ita n. statutū est in synod.
 Laod. c. 59. Neq; *appellandū est ad papā Rō.* ita n. sta-
 tutū est in cōcilio Afric. c. 92. Deniq; hoc argum. ni-
 hil facit ad cōcilia papalia, illa n. nō sunt sancta, Præ-
 terea aliud cōcluditur, quàm fuit in præmissis. Nam
 neque prædicatum, neque subiectum Conclusionis
 fuit in antecedente. Sed affert Bellarminus & quar-
 tum argum. ex Ambrosio, Epist. 32. vbi Ambrosius
 dicit, *Constant. dedisse Episcopis liberū iudiciū.* Hinc in-
 fert Bellar. papā non posse errare in script. explicāda.
 Quibus Imperator liberū iudiciū dedit, illi nō pos-
 sunt errare in script. explicāda. Sed Episcopi sunt
 isti, quib⁹ Imperator dedit liberū iudiciū. Ergo
 solus papa non potest errare in script. explicāda.
 Sanè pudet me horum argumentorum Bellarmi-
 ne. Vides enim ipse aliud concludi, quàm fuit in præ-
 missis. Deinde Maior non est vera. Sæpè enim er-
 rat & labitur, cui libera iudicandi potestas concessa
 est. Caiphæ enim iudicandi potestas data erat, sed

in iudicando aberravit. Dioscoro libera iudicandi potestas ab Imperatore & Imperatrice data erat, sed in iudicando aberravit. Similia exempla passim occurrunt. Deinde & alius error est in Maiore. Nam non cuicumque Ecclesiasticarum controuersiarum iudicium concessum est, ille nō potest errare in scriptura explicanda. Multi enim Episcopi habuerunt iudicium controuersiarum Ecclesiasticarum, vt Augustinus in concilio Africano, & Cyprianus in concilio Carthaginensi. Et tamen hi quandoque in Scriptura interpretanda aberrarunt, plura exempla sunt in promptu, sed hæc sufficiant ad falsitatem Maioris ostendendam. Deinde & Minor non est simpliciter vera. Potest enim ita intelligi, quod Imperator, ijs nihil præscripserit, sed permiserit, vt secundum verbum Dei liberè iudicaret, & tum Minorem concedimus. Si verò Minorem ita intelligit, vt existimet Imperatorem eis concessisse potestatem quilibet iudicandi, etiam contra Dei verbum, tum illa est falsa. Imperator enim cū patres Nicææ congregatos alloqueretur, dixit, *sunt libri prophetici & Apostolici, qui aperte quid credendum sit, docent, de posita igitur omni hostili discordia, & diuinitus inspiratis scripturis sumamus earum rerum, quæ in controuersiam vocantur, solutionem.* Vnde apparet Bellarmine eorum in iudicando potestatem fuisse certis limitibus & terminis comprehensam. Deinde etiam si Imperator hoc non edixisset, tamen ita fieri deberet. Apostoli enim ipsi, non habuerunt potestatem quicquam pronuncian- di, nisi ea, quæ Christus mandauerat, Matth. 28. Ergo multò minus patres Nicæni habuerunt potestatem quicquam

quicquam statuendi, nisi ea, *que Christus mandauerat.* Prætereà si Episcopi ex Imperatoris indulgentia habuerunt liberam iudicandi potestatem, sequitur *Imperatorem esse supra Papam.* Qui enim ab altero potestatem habet, ille inferior est illo, à quo potestatem habet. Antecedens ipse Bellarminus ex Ambrosio posuit, Ergo ut consequens concedat est necesse. Denique si episcopi habent liberum iudicium propter hanc Imperatoris indulgentiam, sequitur falsū esse, quod in argumento præcedente dixit, *Aurelianum* edoctū esse summū iudicium esse penes papā Roman. Nam si summū iudicium dedit episcopis Constantinus, non habuerunt illud tempore Aureliani, et si habuerunt illud tempore Aureliani, tum Constantinus hoc illis non elargitus est. Postremò si hæc Maior & Minor sunt vera, tum sequitur non solūm papam, sed nullum episcopum posse errare in scriptura explicanda. Sic enim colligi debebat.

Quibus Constantinus liberum iudicium dedit in ecclesiasticis controuersijs, illi non possunt errare in scriptura explicanda. Episcopi sunt isti quibus Imperator hoc concessit, Ergo episcopi non possunt errare in Scriptura explicanda.

Hanc conclusionem quoniam Bellarminus non concedit. Manifestum est illam Imperatoris liberalitatem non esse idoneum medium ad probandum illud, quod in manibus est. Huc accedit totum hoc beneficium esse personale, eidem enim episcopi vel singuli, vel coniuncti post concilium illud solutum, non habuerunt istam potestatem. Singuli non ha-

habuerunt. *Eusebius enim & alij deinde quadam statuentes, fuerunt ab Ecclesia reiecti.* Coniuncti etiam œcumenicè non habuerunt. Post solutum enim concilium non licuit illis absque Imperatoris mandato rursus œcumenicè conuenire. Adde totum hoc argumentum nihil facere ad rem. Quicquid enim Imperator concessit, hoc concessit *Episcopis.* At Papa Romanus non est episcopus, ergo illi ab Imperatore nihil concessum est.

His non contentus Bellarminus addit quintum Argumentum, nempe quòd *Constantinus iudicium de Donatistis Meliada Rom. Episcopo commiserat.*

Cui Imperator iudicium de Donatistis commisit, ille non potest errare in Scriptura explicanda. Sed Imperator hoc commisit Meliadae episcopo Romano, Ergo Papa Romanus non potest errare in scriptura explicanda.

Respondeo Maiorem esse falsam. Nam antè ostendi istos iudices sæpè aberrare, quos ipse Deus constituit, vt taceam eos errare posse, quos homo constituit. Ad Minorem dico, Imperatorem non soli Episcopo Romano, sed post eum & *Episcopo Arelateni* hoc iudicium commisisse & post vtrumque ipsum Imperatorem iudicasse. Vnde si sequitur eos non posse errare in Scriptura explicanda, quos Imperator ea in re iudices cõstituit, tum neque Episcopus Arelatenis potest errare in Scriptura explicanda. Sed hoc non, ergo nec illud. Deinde totum hoc est personale, & in exemplum trahi non debet. Nam vt episcopus Arelatenis propter illud iudicium post epi-

episcopum Romanū semper iudicare non potest, ita etiam Papa Rom. propter idem mandatum nō semper post Africanos iudicare potest. Si Bellar. hoc pertinaciū negat, sequitur Arelatensem esse supra Romanum, & Imperatorem esse supra vtrumq; Sed fuisse hoc totum personale manifestum est. Nam in concilio Africano Canone 92. statutum est, *ne quis ad transmarina promocaret*, & in concilio Nicæno, Canone 6. statutum est, vt papa Romanus tantum *suburbicas suas Ecclesias iudicaret*. Deinde ex hoc argumento fortiū colligi potest, papā neque fuisse supremum, neque competentem iudicem Donatistarum.

Nam qui ab Imperatore in causa particulari iudex datur, ille non est ipso iure competens iudex. Sed episcopus Rom. est ab Imperatore in hac causa iudex datus. Ergo episcopus Rō. ipso iure in hac cōtrouersia competens iudex non erat.

Maior est manifesta. In qua enim causa quis ipso iure iudex est, ille nō habet opus, vt in eadem causa, singulari priuilegio iudex constituatur. Minorem posuit Bellarminus.

Deinde à quo prouocare licet, ille nō est summus iudex. Sed ab episcopo Romano prouocare licet. Ergo episcopus Romanus non est summus iudex.

Maior est manifesta. Minorem docet Augustinus epist. 162. & Donatistæ suo exemplo probauerunt. Denique si Papa esset summus iudex, potuisset Donatistam cogere, vt in sua sentētia acquiesce-

ret. Sed hoc non, ergo neque illud. Aut si Imperator existimasset Romanum pontificem esse supremum iudicem, ipse coëgisset Donatistam, vt in Romani episcopi sententia acquiesceret. Sed hoc non, Ergo Imperator non habuit illum pro supremo Iudice, neque ille se gessit pro supremo Iudice. Postremò, qui in controuersia Ecclesiastica iudices dare, appellationes suscipere, post priores Iudices, alios Iudices dare potest, & post eos omnes supremam sententiam ferendi potestatem habet, ille est supra papam Romanum. Sed Imperator potuit episcopo Romano mandare, vt eam causam cognosceret, idè potuit post latam sententiam appellationem suscipere, potuit tandem post iudicium episcopi Romani mandare episcopo Arelateni, vt eandem rem cognosceret, & post vtriusque iudicium supremam sententiam ferre. Ergo Imperator est supra papam Rom.

Tertius testis est Gratianus, Is in epistola ad episcopum Aquileiensem dicit *ab Episcopis discordantias discordis eruditionis solui debere*. Hinc infert Bellarminus papam Romanum non posse errare in scriptura explicanda.

Imperator constituit episcopos Interpretes, ita n. hoc imperatoris edictum interpretatur Ambrosius. Ergo papa Rom. non potest errare in Scriptura explicanda.

Equidem Bellarmine dici non potest, quanto perè huiusmodi argumentis nostram causam iuues, videmus omnes religionem vestram esse deploratam, videmus doctissimos viros, inter quos te etiam numeramus, magnis etiam vigilijs nihil posse excogitare,

gitare, quod saltem speciem aliquã veri habeat. Unde euidenter colligimus, vobis aut à Deo mentem excœcatam esse, vt lumen Euangelij non videatis; vel vos causam perditam non audere deserere, ne totum vestrum regnum corruat; vel denique propter lucrum & regnandi cupiditatem scientes & volentes mendacium defendere. Hic nihil pronũciamus, tantũ rogamus, vt Deus, sicuti cœpit, ita pergat euangelium iuum defendere, dum enim hæc scribo, de Guisio in Gallia supplicium sumitur, & paulò ante sanguinaria illa clasis nõ ab homine, sed à Deo oppressa est. Illi sit honos & gloria. Sed ad argumentum.

Quos Gratianus dicit discordis eruditionis in religione interpretes esse, illi non possunt errare in Scriptura explicanda. Sed episcopi sunt illi, quos Gratianus interpretes constituit. Ergo papa non potest errare in scriptura explicanda.

Maiorem esse falsam iam antè ostẽsum est. Deinde aliud concluditur, quàm fuit in præmissis. Papa enim irruit in cõclusionem, de quo ne gry quidem, quod aiunt, fuit in antecedente. Deinde sequetur non solum papam, sed quemlibet episcopum non posse errare in scriptura explicanda. Hoc autem quoniam non vult Bellarmin. manifestum est, hoc medium non esse idoneum ad Bellarmini sententiam stabiliendam. Denique licet ista conclusio falsa sit, tamen si vera esset, non iuaret causam Bellarmini, sequeretur enim solos episcopos esse Interpretes, at papa non est episcopus, quemadmodum suo loco

ostendemus. Vnde colligeretur eum non esse Interpretem. Cùm igitur papa non sit interpres, neque habeat ius interpretationis, sequit̃ eum *πολυπραξισμον* dum illud sibi arrogat, & quoniam aberrat dum interpretationem sibi sumit, credibile est, eum in ipsa etiam interpretatione quandoque aberrare. Et si papa esset Episcopus, hoc tamen eius causam non iuaret. Nam & illi, qui ius interpretandi habent, sæpè errant.

Quartus testis est Theodosius. Is in epist. Nicolai ad Michaëlem dicit, *eum qui non est ex ordine sanctissimorum Episcoporum, non debere Ecclesiasticis immisceri tractatibus.* Ergo inquit Bellarminus, papa non potest errare in scriptura explicanda. Argumentum prorsus Iesuiticum, vt priora. Est autem medium duplex. Vnum, Laici non debent se ecclesiasticis tractatibus immiscere. Alterum, soli episcopi sancti debent tractatus Ecclesiasticos tractare. Quod ad primum attinet, Argumentum tale est,

Qui non sunt sancti episcopi, illi non debent tractatibus ecclesiasticis immisceri, sed Laici non sunt sancti episcopi, Ergo Papa non potest errare in scriptura explicanda.

Ridicula cõclusio, cùm nihil simile sit in præmissis. Hoc autem concludi debebat. Ergo Laici non debent ecclesiasticis tractatibus immisceri, quod concedimus. Sed quid hoc ad papam Romanum?

Laici non debent ecclesiasticis tractatibus immisceri, Ergo papa non potest errare in Scriptura explicanda.

Idem est ac si dicas, *Asinus non potest volare.*
Ergo

Ergo papa non potest errare in scriptura explicanda. Vtrumq; medium æquè forte. Alterum argumentū. Qui debent ecclesiastica tractare, illi non possunt errare in scriptura explicanda. Sed soli Episcopi sancti debent ecclesiastica tractare. Ergo papa non potest errare in scriptura explicanda.

Maiorem esse falsam iam antè sæpè ostendimus, & res ipsa docet eos sæpè errasse, qui ecclesiastica tractant. Deinde aliud concluditur, quàm fuit in præmissis. Subiectum enim conclusionis non est in antecedente. Hoc autem sequebatur. Ergo soli sancti episcopi non possunt errare in scriptura explicanda. Sed hanc conclusionem esse falsam docent Augustinus, Cyprianus, Chrysostomus, Ambrosius, Basilii, & alij, qui omnes sunt sancti episcopi, & tamen aliquando in scriptura explicanda aberrarunt. Deinde etiam si conclusio vera esset, tamen non iuaret causam Bellarmini. Papa enim Romanus neque episcopus, neq; sanctus, multò minus sanctus episcopus est. Sic igitur argumentū colligendum erat. Soli sancti episcopi debent ecclesiastica tractare.

Sed papa non est sanctus episcopus. Ergo papa non debet ecclesiastica tractare.

Hoc multò cōmodiùs ex Theodosij edicto colligi potest. Vt autem de consequentia cōstet, scit Bellarminus Maiorem veram esse, & Minorem doceri à Platina, Barns. Balæo in illorum vitis, & nos eam probabimus, cū de papa disputabimus.

Quintus testis est Marcianus, ille L. Nemo. C. de summa Trinitate, & fide catholica, *iniuriatus*, inquit,

inquit, iudicio reuerendissima Synodi facit, qui semel iudicata reuolueret & disputare contendit. Hinc infert Bellarminus papam non posse errare in scriptura explicanda.

Respondeo Maiorem non esse veram. Iam antè enim ostèdimus Imperatorum edicta cum hac limitatione recipienda esse, si cum verbo Dei congruunt. Sæper enim ista regula seruanda est, *Oportet Deo magis obedire quàm hominibus*. Ergo quæ edicta cum Dei verbo pugnant, illa debent Dei verbo postponi. Deinde aliud concluditur, quàm præmittitur, Nam neque subiectum neque prædicatum conclusionis est in antecedente. Quod ad Minorem attinet, illam non bona fide posuit Bellarminus. Marcianus enim dicit, neque *semel iudicata, & rectè disposita iudicando reuoluat, tumultus aut perfidia occasionem inde quærens*. Hæc Bellarminus callidè prætermisit. Ex his apparet non omnium Synodorum decreta, sed tantum ea, quæ *rectè disposita sunt*, non debere reuolui, idque non simpliciter, sed hoc non debere fieri *cum studio querendi tumultus & perfidiam*. Ergo in decreta Synodorum *non rectè disposita*, inquirere licet. Deinde etiam in decreta rectè disposita licet inquirere, modo quis ex inquisitione non querat *tumultus & perfidiam*. Nos autem Bellarmine tantum in impiorum conciliorum impia decreta inquiremus, idque cum summa modestia, & absque omni tumultu & perfidia. Deinde Bellarmine totum hoc argumentum nihil facit ad rem. Sic enim colligendum erat.

Sanctorum Conciliorum decreta rectè disposita non sunt reuolueda. Papa est sanctum concilium

cilium, Ergo Papæ decreta non sunt reuol-
uenda.

At nunc vides Minorem esse falsam. Papa enim neque concilium, neq; sanctus, neque vlla pars sancti cōcilij, neque vllum cum sancto cōcilio consortium habet, multò minus sanctū cōcilium est, vt suo loco ostēdemus. Deinde etsi papæ decreta seruāda essent, tamen non omnia, sed tantū illa, quæ rectè disposita sunt, seruanda essent. Nam non existimo Bellarminum velle, vt etiam ea, quæ malè disposita sunt à Papa, seruemus. Sed vnde constabit ea rectè disposita esse? num inde, quòd à Papa profecta sunt? hoc quidem vult Bellarminus, sed blasphemum est, & impium. Soli enim Deo competit, vt eius verbum verum esse credatur, nullam aliam ob causam, quàm quia à Deo profectum est. Sed quamdiu Papa non est Deus, non est necesse, vt Papæ verba, propterea quòd Papæ verba sunt, vera esse credamus. Huius autem rectè dispositionis regula est solum, & vnicum Dei verbum, vt rectè docuit Constantinus in Synodo Nicæna. Pròinde quatenus alicuius episcopi interpretatio cum Dei verbo congruit, eatenus censetur rectè disposita esse, & à nobis recipitur; quatenus autem cum Dei verbo non congruit, eatenus censetur non rectè disposita esse, & à nobis non recipitur. Vnde necessariò colligitur, illam tantū interpretationem esse rectè dispositam, quæ cum Dei verbo κατ' αναλογίαν cōgruit, quæ verò cum Dei verbo non congruit, eam non esse rectè dispositam, neque seruandam, etiamsi millies sit approbata à Papa Romano. Atque huc pertinet, quod inquit Gratianus

tianus

ianus, Distinct. 20. cap. Decretales. In explicanda sacra scriptura potiores esse explicationes Augustini, & Hieronymi expositiones, quàm Romanorum Pontificum, & adstrationes tres. 1. quòd isti doctores sapè habuerint maiorem gratiam spiritus. 2. quòd etiam maiorem habuerint scientiam. 3. quòd etiam magis adhæreant rationi, quàm ipsi pontifices. Quod si verum est Bellarmine, falsa est tua conclusio.

Sextus testis est Valentinianus. Is apud Sozomenum, lib. 6. cap. 7. mihi, qui ex parte plebis sum, inquit, fas non est talia curiosius scrutari. Sacerdotes, quibus ista cura sunt, inter se ipsos, quocunque velint loco, conueniant. Inde hæc concludit.

Laici non debent Ecclesiastica tractare. Ergo

Papa non potest errare in scriptura explicanda.

Item episcopi tantum debent res Ecclesiasticas tractare, Ergo Papa non potest errare in

Scriptura explicanda.

Ridicula argumenta & planè Iesuitica, neque digna vlla refutatione.

Septimus testis est Basilus, Is in 8. Synodo dicit Laicos debere ab Ecclesiasticis negotijs abstinere, & episcopos tantum debere res ecclesiasticas tractare.

Laici debent à rebus ecclesiasticis abstinere. Ergo Papa non potest errare in scriptura explicanda. Item soli episcopi debent res ecclesiasticas tractare, Ergo Papa non potest errare in Scriptura explicanda.

Ridicula, & iam antè à nobis refutata.

Octauus testis est Theodoricus rex Gotthorum Arrianus. Is in 6. Synodo Rom. in Synodali, inquit, est

est arbitrio, in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de ecclesiasticis negotijs pertinere.

Qui sequenda præscribit, ille non potest errare. Concilium sequenda præscribit, Ergo papa Romanus non potest errare in scriptura explicanda.

Respondeo Maiorem esse falsam, Iam ante enim ostendimus, eos, qui sequenda præscribunt, sæpè errasse. Deinde aliud concluditur, quàm fuit in præmissis. Sequitur aut concilium non posse errare. Sed istam conclusionem esse falsam, manifestum est. Illa enim concilia quæ papistæ habent pro legitimis, sæpè contradictoria statuerunt. Vt Nicænum primum & Tridentinum de *Papa potestate*. Carthaginense & Laodicense de *libris Canonicis*, Africanum & Tridentinum de *Appellationibus*, & multa alia. Vnde apparet aliquam ex præmissis falsam esse. Illa est Maior, quemadmodum antè ostendimus. Deinde etiamsi hæc conclusio vera esset, tamen non iuuaret causam Bellarmini. Papa enim neque concilium, neque sanctus, neque Sancti Concilij sanctum membrum, multò minus sanctum Conciliū est, vt suo loco ostendemus. Quòd autem Bellarminus dicit ex Basilio, *Imperatores post Episcopos subscripsisse*, inde non sequitur, papam Romanum non posse errare in scriptura explicanda, sed istos Imperatores fuisse *modestos & humiles* rectè sequitur. Est igitur fallacia à non causa, vt causa. Atque hæc de Argumentis ab Imperatorum auctoritate petitis. Cùm autem hæc

hæc media omnia, aut aliud concludant, aut nihil faci-
 ciant ad rem, manifestum est papæ iudicium pro-
 pter illa non esse Interpretationis regulam.

CAPVT VII.

*Argumenta à Græcorum patrum auctoritate pro pa-
 pisticæ interpretationis regula adducta refutan-
 tur.*

ARgumenta, quæ Bellarminus ab Imperatorum
 auctoritate pro papisticæ Interpretationis re-
 gula adduxit, refutauimus cap. superiori, nunc refu-
 tabimus illa, quæ à Græcorum patrum auctoritate
 adduxit. Primum argumentum ducitur ex Irenæo,
 qui docet lib. 3. cap. 2. *controuersias non posse definiri
 ex scripturis, quia variè ab hæreticis exponuntur.*

Quicquid dicit Irenæus, hoc est verum. Sed Ire-
 næus dicit ex Scripturis controuersias finiri
 non posse. Ergo Papa non potest errare in
 Scriptura interpretanda.

Respondeo aliud concludi, quàm fuit in præmis-
 sis. Deinde Maiorem non esse simpliciter veram.
 Irenæus enim *recenset librum Hermæ inter Canonicos.*
 Euseb. Eccles. hist. lib. 5. cap. 8. patrocinator etiam
errori millenariorum. Hieronymus in Catalogo. C.
 Papias, Idem in Ezechielem, cap. 36. errat etiam in
 ætate Christi. lib. 2. Cap. 39. & 40. Ergo non quic-
 quid dicit Irenæus, hoc est verum. Denique & Mi-
 nor est falsa. Non enim Irenæus ex sua sententia,
 sed ex hæreticorum sententia dicit, Scripturam posse
 variè explicari. Hæretici enim varias interpretatiões
 com-

comminiscebantur, quas se ab Apostolorum traditionibus accepisse iactabant. Hoc ita esse, manifestū est ex eodem capite. *Cum ex Scripturis arguuntur, loquitur de hæreticis, in accusationem conuertuntur ipsarum Scripturarum, quia variè sint dicta, & quia non possit ex his inueniri veritas ab his, qui nesciant traditionem.* Altoquin ipse Irenæus fatetur veram sententiam ex Scriptura colligi posse. Libro enim 2. capite 46. & 47. dicit, *sanum sensum, & qui sine pericula est, ipsa esse, qui aperte & sine ambiguo, ipsis dictionibus in Scriptura ponitur.* Et lib. 3. cap. 12. *ostensiones, quæ sunt in Scripturis non possunt ostendi, nisi ex ipsis scripturis.* Quia hoc ipso loco, postquam de constanti Ecclesiarum confessione disseruit, ad ipsam Scripturam, tanquā ad certam veritatis normam recurrit. *Remertamur, inquit, ad eam, quæ est ex Scripturis, ostensionem.* lib. 3. cap. 5. Vnde colligi potest, tantum vnum esse sanū sensum Scripturarum, & controuersias ex ipsis Scripturis definiri posse, secundum Irenæum. Deinde si verum est, quod Irenæus dicit, hæreticos iactare *varias expositiones, easque dicere se ab Apostolica traditione accepisse,* videat Bellarminus, an ne papistæ hoc habeant cum hæreticis commune. Si autem Bellarminus argumentum in hunc modum format.

Quod variè exponitur, eius vera sententia est illa, quam habet Papa Romanus. Sed sacra Scriptura variè exponitur, Ergo ille est verus sensus sacrarum Scripturarum, quem affert Papa Romanus.

Tum respondeo Maiorem esse falsam. Est enim petitio principij. Deinde multi papæ attulerunt

expōsitiones, quæ ex diametro erāt contradictoriæ,
 & simul veræ esse non poterant, neque vnquam pro-
 babit Bellarminus Maiorem ex Irenæo. Deinde &
 Minor falsa est. Scriptura n. non admittit varias ex-
 positiones, easque omnes legitimas, neque hoc vn-
 quam probabitur ex Irenæo. Nam suprâ notauit
 Irenæus, *hanc esse legitimam Scripturæ explicationem, qua
 est secundum scripturas, lib. 4. 63. vel que sine ambiguo i-
 psis dictionibus posita est in Scripturis. lib. 2. 46. & docet
 non orthodoxos, sed hæreticos, vt iam dixi, scriptu-
 ram variè explicare. Secundum Argumentum pe-
 titur ex eodem Irenæo, quòd ille lib. 3. cap. 3. remis-
 sit hæreticos ad Ecclesiam Romanam.*

Ad quos hæretici ab Irenæo remittuntur, illi nõ
 possunt errare in scriptura explicanda. Sed Ro-
 mana Ecclesia est illa, ad quam hæretici ab Ire-
 næo remittuntur, Ergo Papa Rom. non potest
 errare in scriptura explicanda.

Respondeo Maiorem esse falsam. Nam antè o-
 stendimus, eos sape aberrasse, ad quos alij iudicandi
 remittebantur. Deinde aliud est in Conclusionē,
 quàm in præmissis. Si autem dicis, hoc saltem sequi,
 Ecclesiam Rom. non posse errare in scriptura expli-
 canda, Respondeo hoc quidem sequi, sed propter
 Maioris falsitatem hoc verum esse non posse, deinde
 verum non esse, manifestum est: ecclesia enim Rom.
 quæ tempore Irenæi fuit, *immeritò damnauit Ecclesias
 Orientales.* Hieronymus in Catalogo, Cap. Irenæus,
 & Euseb. Ecclesiast. Hist. lib. 5. cap. 24. & 25. Plura
 exempla passim occurrunt. Deinde Irenæus non so-
 lum Romanam ecclesiam producit testem veritatis;
 sed

sed & Asiaticas ecclesias eodem nomine in testimonium producit, & Polycarpi testimonium eodem ordine, quo Romanam ecclesiam collocat. *Hic, inquit, docuit semper, quæ ab Apostolis didicerat, quæ & ecclesia tradidit, & sola sunt vera, & testimonium his perhibent, quæ sunt in Asia ecclesia omnes, & qui usque adhuc successerunt Polycarpo.* & paulò post, *Sed &, quæ est Ephesi ecclesia, à Paulo quidem fundata, Iohanne autem permanente apud eos, usque ad Traiani tempora, testis est verus Apostolorum traditionis.* Vnde apparet Irenæum non in Ecclesia Rom. aliquam prærogatiuam, sed in doctrinæ successione omne veritatis robur collocare. Prætereà etiamsi ambæ præmissæ veræ essent, tamen hoc non iuaret causam Bellarmini. Nā licet Ecclesia Rom. quæ tempore Irenæi erat, fuerit sana in doctrina, isthinc tamen non sequitur istā coluuiem quæ nunc Romæ est, esse sanam in doctrina. Perinde n. est, ac si dicas: Cùm Petrus Antiochiæ doceret, erat isthic sana doctrina, Ergo & nūc illic sana doctrina est. Itē cùm Paulus Corinthi doceret, erat isthic sana doctrina, Ergo & nunc istic sana doctrina est. Planè eodem modo non sequitur, tēpore Irenæi, Romæ, Smirnæ, Ephesi, & in reliquis Asiaticis Ecclesijs erat sana doctrina, Ergo & nunc isthic sana doctrina est. Quemadmodum enim Ephesi, Smirne & Corinthi propter religionis corruptionem nunc sana doctrina non est, ita etiam Romæ propter religionis corruptionem nunc sana doctrina non est. Profiteantur igitur Romani eandem doctrinam, quæ tempore Irenæi habuerunt, administrent eadem sacramenta, idque eodem modo, restituant totum re-

regimen ecclesiasticum, quod tempore Irenæi fuit, relinquunt omnia ista, quæ tempore Irenæi ad ecclesiam non pertinebant, & fatebimur Romæ esse veram ecclesiam, neque inter nos & Romanos erit vllum dissidium. Quod autem Bellarminus existimat se hac strophæ posse euincere, vt papisticas interpretationes etiam cum Dei verbo pugnantes pro authenticis accipiamus, longè errat, & dum hoc per Irenæum probat, prodit intolerabilem versutiam. Irenæus enim lib. 4. cap. 63. dicit, *legitimam explanationem esse eam, quæ est secundum scripturam*. Ac tales expositiones cum papa nobis offert, recipimus; cum verò alias affert, quæ non sunt *secundum scripturam*, eas cum bona venia papæ repudiamus.

Post Irenæum producit Athanasium, qui dicit in epist. ad solitariam vitam agentes, *iudicium Ecclesiæ non accipere suam auctoritatem ab Imperatore*.

Quod non accipit auctoritatem ab Imperatore, hoc accipit auctoritatem à papa. Sed ecclesiæ iudicium non accipit auctoritatē ab Imp. Ergo sententia papæ est oīs interpretationis regula.

Respondeo, planè Herculeum Argumentum. Quod enim est in conclusione, illud non est in præmissis. Deinde Maior est falsa, Multa enim sunt, quæ neque ab Imperatore, neque à papa habent auctoritatem. Ergo Maiorem esse vniuersaliter veram non est necesse. Et ob eam causam neque conclusionem veram esse posse. Deinde non fuit Athanasij sententia, authenticam interpretationem ab Ecclesia suscipere auctoritatem. Multò minus voluit Athanasius, vt authentica interpretatio suam auctoritatem

ritatem à Papa acciperet, & vt hoc commodiùs intelligatur, quæstio est, an papæ sententia sit interpretationis regula? Tu ais, nos negamus, Tu pro confirmatione tuæ sententiæ adducis ex Athanasio quòd *Ecclesie iudicium non capiat auctoritatem ab Imperatore.* Hoc vtrique medium est negatiuum, quomodo igitur ex eo affirmatiuam conclusionem necites? Sanè quoniam negatiuum est, sequitur *extraneum* esse, at debebat maximè *domesticum* esse. Ergo hoc totum, quod neque *antecedens*, neque *consequens* papalis interpretationis est, nihil facit ad rem. Perinde enim est ac si dicas,

Nullæ Begittæ habent donum continentie, Ergo omnes Monachi sunt casti.

Post Athanasium adducit Basilium. Is epist. 52. ad Athanasium, suadet Athanasio, vt ille scribat ad episcopum Romanum, vt ille sua auctoritate dissoluat *acta concilij Ariminensis.*

Quicquid Basilus dicit, hoc est verum, sed Basilus voluit, vt episcopus Rom. dissolueret *acta concilij Ariminensis*, Ergo papa non potest errare in scriptura explicanda.

Respondeo aliud esse in cõclusionem, quàm in præmissis. Deinde quod est in cõclusionem, illud nunquam voluit Basilus. Ille enim in *Moralibus*, summa 28. capite 1. dicit, quòd non oportet simpliciter, neque citra examinationem corripì ab his, qui simulant veritatem, verum ex dato nobis à scriptura caractere vniquemque cognoscere. Idem summa 26. cap: 1. Oportet, inquit, omne verbum, aut rem confirmare sacra Scripturæ testimonio, ad certitudinem quidem & perfectionem bo-

norum, ad confusionem verò malorum. Vnde apparet ex Basilio nihil tale colligi posse. Si autem quis argumentum in hunc modum format.

Qui tentat acta concilij Ariminensis destruere, ille non potest errare in Scriptura explicanda. Sed papa tentat acta concilij Ariminensis destruere, Ergo papa non potest errare in scriptura explicanda.

Tum Maior non est vera. Nam non sequitur, eum qui in impio concilio euertendo laborauit, non posse in scriptura explicanda errare. Vtrumque enim nempe errare in scriptura explicanda, & laborare in impio concilio euertendo possunt esse in vno eodemque, idque simul, & eodem tempore. Deinde non solus papa in concilio eo euertendo laborauit, sed & Basilius & Athanasius, & multi alij in eo concilio euertendo laborarunt. Vnde sequitur & eos non posse errare in Scriptura explicanda. Sed hoc non vult Bellarminus, ergo nec illud velle debet. Denique si maximè sequeretur episcopum Romanum, qui fuit tempore Athanasij non potuisse (quod tamen est falsissimum) errare in scriptura explicanda, nihil tamen iuaret causam Bellarmini. Papa enim neque est episcopus, neque cum episcopo quicquam habet commune, vt suo loco ostendemus. Basilium sequitur Nazianzenus. Ille in oratione qua se excusat, quòd diu ab ecclesiastica functione abstinerit, dicit, *oues non debere pastores pascere, neque se supra terminos eorum eleuare.* Hinc infert Bellarminus papam non posse errare in scriptura explicanda.

Oues non debēt pastores pascere, id est, oues debent ab omni polypragmosyne abstinere, Ergo papa Romanus non potest errare in scriptura explicanda.

Mirabilis & prorsus Iesuitica logica, nihil enim est in consequente, quod fuit in antecedente. Et tamen, si Dijs placet, est firmum Argumentum. Sed ad rem.

Qui non debent ab ouibus pasci, illi non possunt errare in Scriptura explicanda. Sed pastores non debent ab ouibus pasci, Ergo papa Romanus non potest errare in Scriptura explicanda.

Respondēo Maiorem esse falsam. Non enim quicumq; ab ouibus pasci non debent, non possunt errare, Augustinus enim, Irenæus, Lactantius, Cyprianus, Basilus, & multi alij non debuerunt ab ouibus pasci, potuerunt tamen errare, imò errarunt etiam. Ergo & conclusio est falsa. Deinde etiam si conclusio vera esset, tamen non iuaret causam Bellarmini, nam istinc efficeretur nullum pastorem posse errare in Scriptura explicanda. Sed hoc non volunt papistæ, volunt enim solum Papam non posse errare in Scriptura explicanda, reliquos autem omnes pastores posse errare. Quod si verum est, manifestum est, hoc non esse idoneum medium ad illud probandum, quod Bellarminus intendit. Deinde totum Argumentum nihil facit ad rem. Nazianzenus enim *de solis pastoribus* loquitur, papa autem non est pastor, quem admodum suo loco ostendemus. Hæc ad Ma-

iorem. Ad Minorem dico, illam posse dupliciter intelligi, vno modo quòd oues non debet sibi per *πολυπρασμοσύνη* docendi partes sumere, illud fatemur. Altero modo, quòd oues nullo modo in doctrinam pastorum inquirere debent, sed permittere pastoribus, vt quidlibet afferat & doceant. Sed hoc negamus. Contrarium enim legimus, Act. 17. 1. Ioan. 4. Matth. 25. Cùm igitur ex his constet nos debere in doctrinam propositam inquirere, falsos doctores obseruare, & cauere, ne illorum doctrina decipiamur. Nō debet Bellarm. ægrè ferre, quòd in papæ doctrinam inquirimus, ille enim falsorum doctorum caput est. Sed & alterum argumentum ex eodem Nazianeno affertur, is n. in oratione ad suos ciues metu perculsos dicit, *Imperatorem & ciues esse suo imperio subiectos*. Hinc infert Bellarminus papam Rom. non posse errare in scriptura explicanda.

Imperator & populus sunt Nazianzeni imperio subiecti, Ergo papa non potest errare in scriptura explicanda.

Pudet me horum argumentorum, sed ad rem.

Cuius imperio princeps & populus subiectus est, ille non potest errare in Scriptura explicanda. Sed Nazianzenus est ille, cui Imperator & populus subiectus est, Ergo papa Rom. non potest errare in scriptura explicanda.

Respondeo aliud concludi, quàm fuit in præmissis. Si dicis, hoc saltem sequi, Ergo Nazianzenus non potest errare in scriptura explicanda, tum respondeo Minorem esse ambiguam, & posse duobus modis intelligi, vno modo, quòd episcopus habet imperium

perium seculare in imperatorem, & tum Minor simpliciter est falsa. Notum enim est illud, *principes gentium dominantur, vos autem non sic.* Matth. 20. v. 25. Marci 10. v. 42. Luc. 22. v. 25. Si autem Minor intelligitur de regimine spirituali, tum illa quidē est vera, sed Maior est falsa. Ambrosio enim hoc modo, subditi & princeps subiecti fuerunt, & tamen errauit. Idem de Augustino, Cypriano, & alijs dici potest. Deinde etiam si Maior vera esset, tamen nihil iuuaret causam Bellarmini, sequeretur enim nullum episcopum posse errare, omnes enim episcopi habent spirituale imperium in suos auditores, sed hoc non vult Bellarminus. Ergo hoc medium non est idoneum ad illud probandum, quod Bellarminus intendit.

Nazianzenum sequitur Chrysostomus, is homilia vltima in Iohan. dicit, *Petrum esse toti orbi à Christo magistrum præpositum.*

Petrus est toti orbi magister præpositus, Ergo papa non potest errare in Scriptura explicanda. Equidem Bellarmine hæ strophæ Helleboro potius, quàm logicis rationibus purgandæ sunt.

Petrus est totius orbis magister. Papa non est Petrus, neque cum Petro quicquam habet commune, Ergo papa non potest errare in Scriptura explicanda.

Estne egregium hoc argumentum? Sed ad rem.

Qui est totius orbis magister, ille non potest in Scriptura explicanda errare, sed Petrus est totius orbis magister, Ergo papa non potest errare in Scriptura explicanda.

Respondeo subiectum conclusionis non esse in præmissis. Sunt igitur 4. termini. Deinde & Basilius dicitur διδάσκαλος τῶν οἰκουμενῶν. Theod. lib. 4. c. 16. Num inde inferet Bellarminus & Basilius non posse errare in Scriptura explicanda? Prætereà si dicis saltem sequi, Petrum non posse errare in Scriptura explicanda, hoc quidem verum est, sed non tantum, nam solus Petrus non fuit totius orbis magister, sed omnes Apostoli habuerunt hoc cum Petro commune. Si igitur hoc est idoneum argumentum, quòd quis non possit errare, sic colligendum esset.

Qui sunt totius orbis magistri, illi non possunt errare in Scriptura explicanda. Sed oēs Apostoli sunt totius orbis magistri, Ergo oēs Apostoli non possunt errare in script. explicanda.

Hoc argumentum quidem verissimum est, sed nihil ad causam Bellarmini. Papa enim non est Apostolus, neq; quicquam habet cum Apostolis commune. Officium enim Apostolorum fuit extraordinarium, papæ autem officium non est extraordinarium. Deinde Apostoli fuerunt diuinitus à Deo vocati, papa autem neque diuinitus neque humanitus est à Deo vocatus. At dicis, Papam esse Petri successorem. Sed hoc est falsum. Petrus enim prædicando pavit oves Christi, Papa autem occidit oves Christi, Testes omnes historię. Deinde Petrus prædicauit doctrinam Christi, Papa autem defendit doctrinam Dæmoniorum, vt suo loco ostendemus. Ergo quod iactat de sua successione falsum est, & si maximè verum esset, Papam esse Petri successorem, tamen nihil faceret ad rem, esset n. tale argumentum.

Qui

Qui non potest errare, eius successores etiam non possunt errare. Sed Apostoli non possunt errare, Ergo eorum successores nō possunt errare.

Quod si verum est Bellarmine, sequitur nullum episcopum posse errare, omnes enim episcopi legitime vocati sunt Apostolorum successores. Cyprianus enim lib. 4. epist. 9. ad Pupianum dicit, *omnes prepositos Apostolis vicaria ordinatione succedere*. Sed hoc non vult papa Romanus. Quare igitur per hanc stropham probare contendit se non posse errare, cum neque episcopus sit, neq; cum bono episcopo quicquam habeat commune? Sed ad rem. Nos dicimus Maiorem esse falsam. Nam Paulus dicit Act. 20. *fore ut post suum discessum multi lupi rapaces introeant in Ecclesiam, & eam dilacerent*. Petrus dicit, *extremis temporibus venturos esse falsos doctores*, epist. 2. cap. 2. Quin ipse Christus docet, Matth. 25. *futuros esse Pseudopphetas, qui si fieri possit, etiam electos sint decepturi*. Vnde apparet non omnes successores Apostolorum fore bonos, nedum tam bonos, ut non possint errare. Et quid opus est verbis, ipsa experientia ostendit quosdam Apostolorum successores multas hæreses sparsisse, & ecclesias quasdam funditus euertisse. At dicis, Petrus docuit Romæ, et papa docet Romæ, Ergo papa est Petri successor. Sed & Simon Magus docuit Romæ. Viderit Bellarminus, nūmne papa Simonis Magi potius, quàm Simonis Petri successor sit.

Post Chrysostomum adducit Cyrillum, Is in thesauro apud Thomam in opusc. cont. Græcos inquit, *oēs à Papa Rom. accipere debere quid tenendū et credendū sit.*

str. Sed hoc testimonium non dignabor respon-
sione. Apud Cyrillum in Thesauro non extat. Quod
ad Thomam attinet, eum dolemus non vixisse æuo
feliciorē. Atque hæc de argumentis, quæ Bellarmi-
nus ex græcis patribus attulit, quæ quoniam vel aliud
concludunt, vel nihil faciunt ad rem, manifestum
est, thesin æquè incertam esse, atque antè erat.

CAPVT VIII.

*Argumenta à Latinorum Patrum auctoritate pro pa-
pistica interpretationis regula adducta refutantur.*

GRÆCOS patres non patrocinari sententiæ Bel-
larmini ostendimus capite superiori, nunc idè
de Latinis patribus ostendemus. Primo loco addu-
cit Tertullianum, is dicit lib. de præscript. Ergo non
ad scripturas prouocandum est, nec in his constituendum
certamen, in quibus nulla, aut incerta victoria est. Hinc
infert papam nō posse errare in scriptura interpre-
tanda.

Nulla certa victoria ex Dei verbo, Ergo Papa
non potest errare in scriptura interpretanda.

Mirabile argumentum. Nulla enim pars conse-
quentis cum antecedente congruit. Tamen forma-
bimus illud syllogisticè.

Quod ex Dei verbo consequi non possumus, hoc
assequemur ex papa Romano. Sed certam in-
telligentiam ex Dei verbo assequi non pos-
sumus, Ergo eam assequemur ex Papa Rom.

Resp. Maiorē in quibusdā verā esse, in quibusdā fal-
sam, nullæ n. fraudes, nulla mendacia, nullæ hæreses,
nulla flagitia ex Dei verbo deduci possunt. At ta-
lia

ha multa ostendi possunt ex papa Romano, sunt igitur quædam, quæ non ex Dei verbo, sed ex papa deduci possunt. Non tamen negamus esse quædam, quæ ex utroque probari possunt, ut esse hominem mortalem. Hinc apparet Maiorem secundum quid veram, secundum quid falsam esse, & hoc sufficit ad conclusionis falsitatem ostendendam. Sed neque Minor simpliciter vera est. Nam non vult Tertullianus, non posse simpliciter veram sententiam ex scripturis colligi, sed non posse *contra hereticos* qui scripturas negant, certam sententiam colligi ex scripturis. Quæ enim quisque principia negat, contra eum existis principijs disputari non potest, ut rectè inquit Tertullianus. Quod si verum est Bellarmine, quorsum tua tam operosa disputatio de falsis & peruersis principijs nobis obtrudendis? Hanc autem veram esse mentem Tertulliani constat ex eodem Tertulliano, dicit enim dicto libro, *ista heresis non recipit quasdam scripturas, & si quas recipit, adiectionibus & subtractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit.* Deinde idem Tertullianus dicit contra Praxoam, *Probare autem debebas tam apertè ex scripturis, quàm nos probamus. Ibidem, aut exhibe probationem meis simile, id est, sic Scripturas ostende.* Ex quibus sequitur Tertullianum nō simpliciter negasse, veritatem ex scripturis elici non posse, sed tantum dixisse, non posse contra eos, *qui scripturas negant*, certam victoriam ex scripturis reportari, ut si quis ex Nouo Testamento vellet Iudæum convincere, ille operam perderet, Iudæus enim Nouum Testamentum non admittit. Alterum Argumentum est ex eodem Tertulliano. Is

lib. de præscriptionibus. *Quid autem, inquit, prædicauerint, id est, quid illis Christus reuelauerit, et hic præscribam, non aliter probari debere nisi per easdem ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt.* Hinc infert Bellarminus papam non posse errare in scriptura explicanda.

Hæretici qui scripturas negant, ac absurdos scripturarum sensus excogitant, & tamen volunt pro Christianis censi, non possunt melius refelli, quàm ea doctrina, quam Apostolicæ ecclesiæ profitentur, Ergo papa non potest errare in scriptura explicanda.

Rursus nulla pars consequentis est, quæ cum antecedente congruit, sed flectamus argumentum ad formam.

Quod Apostolicæ ecclesiæ faciunt, hoc facit papa Romanus, sed Apostolicæ ecclesiæ verum scripturarum sensum explicant, Ergo papa Romanus non potest errare in Scriptura explicanda.

Respondeo Maiorem esse falsam. Apostolicæ enim ecclesiæ adhærent verbo Christi. papa non adhæret verbo Christi. Deinde Apostolica ecclesia verbum eo modo intellexit, quo Christus & Apostoli intellexerunt. At papa sæpè contrarium sensum adfert, vt suo loco probabimus. Cùm igitur Maior falsa sit, sequitur conclusionem veram esse non posse. At dicis, Rom. ecclesiam esse Apostolicam, & propterea semper verum sensum afferre.

Apostolica ecclesia verum Scripturarum sensum affert. Rom. ecclesia est catholica, Ergo papa non potest errare in scriptura explicanda.

Respondeo

Respondeo Maiorem posse intelligi duobus modis, nempe de ea, quæ ἀπλῶς Apostolica est, atque tum Maiorem concedimus. Deinde de ea quæ κατὰ τὴν Apostolica est, & tum eam negamus. Corinthiaca enim ecclesia fuit Apostolica, & tamē habuit graues errores. Galatarum item ecclesia fuit Apostolica, & similiter habuit graues errores. Quatenus igitur ecclesiae sunt Apostolicæ, eatenus non possunt errare, quatenus autem non sunt Apostolicæ, eatenus possunt errare. Hæc de Maiore, vnde tantum sequitur, Ecclesiam non posse errare, quatenus est Apostolica. Minorem si Bellarminus intelligit de ea ecclesia, quæ tēpore Tertulliani erat, tum concedimus eam. Romana enim ecclesia tum erat Apostolica, quemadmodum & Corinthiaca, Philippēsis & Ephesina. Si verò Minorem intelligit de eo cœtu, qui nunc est Romæ, Tum eam negamus. Romana enim præsens Synagoga non est Ecclesia Apostolica, nam non habet doctrinam Apostolicam, neque Sacramenta Apostolica, neque regimen Apostolicum, neque ministros apostolicè electos, neque vitam Apostolicā, imò nihil penè habet cum veteri Romana ecclesia commune præter locum. Qui si ad Apostolicæ ecclesiae constitutionem sufficit, tum respondemus & Corinthi, Philippis, Ephesi, & alibi nunc esse apostolicas ecclesias. Quod si sequitur, tum non solum Romana ecclesia non potest errare in scriptura explicanda, sed reliquæ omnes ecclesiae non possunt errare in Scriptura explicanda. si non sequitur, tum & Romana non potest nō errare in Script. explicanda. Deinde Bellarmine, hoc argumentum non nobis, sed vobis

vobis obijci debebat. Disputat enim Tertullianus contra eos, qui vel *Scripturas negabant*, vel non *perfectas esse dicebant*, vel *male explicabant*. Sic enim inquit, *Esse aliquatenus integras præstat, nihilominus tamen diuersas expositiones commentata peruertit*. At hoc & vos facitis, præter genuinos enim libros, & apocryphos adducitis, & præter eos, multas absurdas fabulas sub nomine traditionum adducitis. Hos autem hereticos dicit conuinci posse, modò constet de *vero Scripturarum sensu*, atque eum dicit hunc esse, quem *Christus protulit, atque Apostolus docuit, quem Apostoli suis Ecclesijs primùm viua voce, deinde per epistolas tradiderunt*. Vnde colligit eam esse veram doctrinam, quæ cum illis Apostolicis ecclesijs, matricibus & originibus fidei conspirat. Et paulò post hanc dicit esse *veram regulam, in qua incedere debemus, quam ecclesia ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo acceptam tradidit*. Vnde infert, non esse admittendos hereticos ad *inueniendam de scripturis prouocationem, quos sine scripturis probamus, ad scripturas non pertinere*. Hæc nos reueremur & amplectimur. Maledictus enim esto, qui negat eum esse verum Scripturarum sensum, quem Deus Christo, Christus Apostolis, Apostoli Ecclesijs tradiderunt. Et quoniam scimus eum esse verum sensum, ideò negamus sensum Romani papæ esse verum. Papa enim non tenet eam doctrinam, quam Deus Christo, Christus Apostolis, Apostoli ecclesijs tradiderunt. Et quoniam primo loco produxisti Tertullianum, age definiamus hanc controuersiam ex Tertulliano. Ille dicit, *hunc esse verum sensum, quæ Deus Christo, Christus Apostolis, Apostoli ecclesijs tradiderunt*.

derunt. Hoc fatemur. At quis est ille? Respondet Tertullianus Apostolos eum primum viva voce tradidisse, deinde literis consignasse. Ille igitur est verus sensus, qui literis consignatus est. At dicis, ille potest aliquando esse multiplex, ex illis igitur varijs sensibus, quisnam genuinus est? respondet Tertullianus in libro contra Praxeam, quis es, ut non putes accipiende, quemadmodum scripta sunt, maxime que non in allegorijs, sed in definitionib. certis & simplicibus habent sensum. Hanc Tertulliani decisionem si recipis, sublata est controuersia. Hunc enim dicimus esse genuinum sensum, quem verba vel figurata, vel propria præ se ferunt, hoc est, qui cum Dei verbo *καὶ ἀναλογίαι* congruit, si autem hanc repudias, frustra nobis Tertullianum obijcis. Quod addis Romanam ecclesiã esse Apostolicarum præcipuam, non est apud Tertullianum. Tertullianus enim non dicit Romanam ecclesiam esse inter Apostolicas præcipuam, sed dicit, sic omnes Apostolica omnes prima, dum omnes unam probant unitatem. Et paulò post, percurre, inquit, ecclesias Apostolicas, apud quas ipse *Cathedra Apostolica* adhuc suis locis præsentur. Apud quas authentica litera eorum recitantur, sonantes vocem, representantes faciem, proxima tibi est *Acbaia*, habes *Corinthum*, si verò non longè es à *Macedonia* habes *Philippos*, si potes in *Asiam* tendere, habes *Ephesum*, si verò *Italiam* adieris (lego adieris) habes *Romam*, unde nobis quoque auctoritas præsto est, felix ecclesia, &c. Ex his apparet Romanam reliquis Apostolicis non præferri, sed in eodem cum illis gradu constitui. Ergo falsum tuum allegatum.

Post Tertullianum adducit Cyprianum, is lib. 7. epist. 3. *Neque enim, inquit, aliunde hereses aborte sunt, aut nata sunt schismata, quam inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus index vice Christi cogitatur.* Hinc infert Bellarminus papam Romanum non posse errare in scriptura explicanda.

Qui in ecclesia episcopus vnus cogitatur, ille non potest errare in Scriptura explicanda. Sed Papa in ecclesia episcopus vnus cogitatur. Ergo papa non potest errare in Scriptura explicanda. Respondeo medium terminum esse ambiguum. Potest enim ita intelligi, quod in tota & vniuersa ecclesia tantum vnus episcopus esse debet. Atqui ita non intellexit Cyprianus. Pone enim se in eodem gradu cum papa Romano. Nam vocat eum fratrem suum, neque voluit illi in doctrina de non rebaptizando cedere. Manifestum igitur quod non agnouerit Cornelium pro vniuersali episcopo, neque iudicauerit eum in iudicando errare non posse. Deinde & ita accipi potest, quod in singulis particularibus ecclesijs vnus tantum debet esse episcopus. Atque hæc est mens Cypriani. Eandem enim sententiam eiusdem ferè verbis repetit lib. 4. epist. 9. ad Pupianum. *Vnde, inquit, schismata & hereses aborte sunt, & oriuntur, nisi dum episcopus, qui vnus est, & ecclesia præest superba quorundam præsumptione contemnitur.* Vbi citra omnem controuersiam de seipso loquitur, & dicit in singulis ecclesijs tantum vnum episcopum esse debere. Simile docet Socrates lib. 6. cap. 22. *Vna vrbs, inquit, non debet duos episcopos habere.* Vnde colligo Cypria-

Cyprianum velle in omnibus & singulis ecclesijs tantum vnum episcopum esse debere, quem vniuersa fraternitas audire debet, & ex cuius contēptu hæreses & schismata nascuntur. Hoc ita posito, respondeo Maiorem esse falsam. Cyprianus enim fuit episcopus, vt & Ambrosius, & Augustinus, & tamen hi quandoque in Scriptura explicanda aberrarunt. Deinde & Minor est falsa. Papa enim hoc tempore non est episcopus, neque cum bono episcopo quicquam habet commune. Prætereà si ambæ præmissæ veræ essent, tamen hoc non iuaret causam Bellarmini. Sequeretur enim nullum episcopum posse errare in Scriptura explicanda. At hoc non vult papa Romanus, Ergo hoc medium non est idoneum ad illud probandum, quod Bellarminus intendit. Cyprianum sequitur Ambrosius. Is epist. 32. *negat Imperatores de episcopis. i. de eorum fide iudicare posse.* Hic infert Bellarminus papam non posse errare in Scriptura interpretanda.

Imperator non debet de episcoporum fide iudicare, Ergo papa non potest errare in Scriptura explicanda.

Respondeo nullam esse consequentiam cum antecedente cohærentiam, & argumentum antè à nobis refutatum est.

Ambrosium sequitur Hieronymus, Is in epistola ad Damasum, *discerne, inquit. si placet, obsecro, non timebo tres hypostases dicere, si iubetis.* Hinc infert Bellarminus papam non posse errare in Script. explicanda.

A quo Hieronymus petit consilium an liceat tres hypostases dicere, is non potest errare in scri-

ptura explicanda. Sed Damasus est ille, à quo Hieronimus petit consilium an liceat 2. hypostases dicere? Ergo papa non potest errare in Script. explicanda. Respondeo Maiorem non tantum esse falsam, sed etiam ridiculam. Quis enim unquam dixit eum non posse errare, à quo quis consilium quaerit? Cyprianus cum 35. episcopis quaerit consilium à Felice & Aelio de Martiale & Basilide lib. 1. epist. 4. Magnus consuluit Cyprianum an y qui a Nouitiano baptizati erant, rebaptizari debeant. l. 1. ep. 9. Ianuarius cum 18. episcopis consuluit Cyprianum, an y qui ab hereticis baptizati sunt, rebaptizari debeant, lib. 3. epist. 12. Iple Damasus à Hieronymo de quibusdam consuluit. Leo papa testatur se aliquando ab alijs episcopis consilium petiisse. ep. 17. ad episcopum Rauenatem. Deinde Hieronymus ab alijs etiam multarum rerum explicationem petijt. In proemio enim, epist. ad Ephes. *Alexandriam, inquit, nuper perrexi, ut viderem Dydimum, & ab eo in Scripturis omnibus, quae habebam dubia, exquirerem.* Similia exempla passim occurrunt. Num hinc sequitur Felicem & Aelium non potuisse errare? num, inquam hinc sequitur Cyprianum cum baptizatos denuò baptizandos censeret, non errasse? Præterea non tantum ab episcopis Romanis, sed etiam ab alijs Episcopis consiliū petebatur. In.ò ferè nullus episcopus fuit, quem non aliquis de quadam re consuluerit. Si igitur hoc argumentum obtineret, sequeretur nullum episcopum errare posse. Sed hoc non vult papa Romanus. Præterea ipsum Damasum sæpè errasse ostendimus lib. 3. Vnde apparet conclusionem huius argumenti falsam esse, & ob eam causam aliquam præmissam

missam falsam esse, Falsum enim ex vero colligi non potest. Denique ipse Hieronymus in epist. ad Galat. *Spiritus sancti, inquit, doctrina est, que Canonicis libris est prodita; contra quam si quid statuunt concilia, nefas duco.* Et in Matth. cap. 23. *quod de Scripturis, inquit, auctoritatem non habet, hoc eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Unde apparet, non papam, sed ipsam Scripturam secundum Hieronymum esse omnis Interpretationis regulam. Postremò Damascus erat Romanæ ecclesiæ episcopus, eiusdem ecclesiæ presbyter erat Hieronymus. Quod igitur Hieronymus Damasum de voce suspecta consuluerit, inde non sequitur Damasum non potuisse errare, sed eum apud Hieronymum in magna auctoritate fuisse, rectè sequitur. Est igitur fallacia à non causa ut causa.

Hieronymum sequitur Augustinus. In lib. 2. cont. Crescon. cap. 23. *quisquis, inquit, falli metuit huius obscuritate questionis, is ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate Scriptura demonstrat.* Sed hæc verba dicto loco apud Augustinum non inueniuntur. Deinde nihil faciunt ad rem.

Quem de difficili re debemus consulere, ille non potest errare. Sed ecclesia est ille, quem de difficili quaestione consulere debemus. Ergo papa Romanus non potest errare in Script. explicanda. Respondeo esse aliud in conclusione, quam in præmissis. Deinde non iuuat argumentum causam Bellarmini. Non enim docet quamlibet ecclesiam consulendam esse, sed eam, *quam ostendit S. Scriptura.* At quid hoc ad papam Romanum? ostendat Bellarminus præsentem Synagogam & tyrannidem Rom.

ex Scriptura, & consulemus eam. Prætereà non voluit Augustinus papam Romanum esse omnis interpretationis regulam. Hoc enim eodem lib. cap. 31. *non sine causa*, inquit, *tam salubri vigilantia canon ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri pertinent, quos omninò iudicare non audeamus, & secundum quos de cæteris vel fidelium vel infidelium libris liberè iudicamus.* Hinc apparet non iudicium papæ, sed canonem Scripturarum esse omnis iudicij regulam. Nam si omnes fidelium libri debent secundum canonem iudicari, tum aut papæ nō sunt fideles, aut illorum libri secundum canonem Scripturarum iudicari debent. Deinde quod secundum aliud iudicari debet, hoc non est omnis iudicij regula, sed est id ipsum, quod ad regulam examinatur. At papæ iudicium secundum aliud, nempe secundum canonem Scripturæ iudicari debet, Ergo papæ iudicium non est regula, sed est id ipsum, quod ad regulam examinatur.

Secundus locus est ex epist. 106. vbi Augustinus *ad omnia*, inquit, *ille nobis respondebat sicut fas erat, & oportebat Apostolicæ sedis episcopum respondere.* Hinc infert Bellarminus papam non posse errare in Scriptura explicanda.

Innocentius ita respondit ad postulata Africano-
rum, vt oportebat Apostolicæ sedis episcopum, Ergo nullus papa potest errare in Scriptura explicanda.
Respondéo consequentiam esse falsam. Est enim perinde ac si dicas, Plato fuit bonus philosophus, ergo nullus homo ignorat philosophiam. Deinde atsi in ista controuersia Pelagiana benè respondit Inno-

Innocentius, tamen alijs locis non benè respondit. In epist. enim regulari ad Decentium Euglibinum, *Manifestum est, inquit, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, Siciliam, insulasq; interiacentes nullum instituisse ecclesias, nisi eos, quò (lego quos) venerabilis Petrus, aut eius successores constituere sacerdotes. Hoc manifestè falsum est. In Gallia enim prædicauit Crescens. Auctor Hieronymus in catal. C. Crescens. At Crescens non Petri, sed Pauli discipulus est. 1. ad Timoth. cap. 4. v. 10. Euseb. lib. 3. ecclesi. Hist. c. 4. Epiphani. cont. Alogos. In eadem Gallia docuit Philippus, auctor Gildas. At Philippus non à Petro, sed à Christo immediatè constitutus. Quam ob causam P. nelius eum primum Galliarum episcopum vocat in cap. 7. Tertull. cont. Iudæos. In Germania prædicauit Apostolus Thomas. Hieron. in Catal. cap. Thomas. At ille non à Petro, sed à Christo immediatè vocatus est, Matt. 28. v. 9. Quin & Auentinus in Bolorum historia dicit, Lucium Pauli comitem Euangelium in Germania annunciasse. In Anglia Apostolus Paulus Euangelium prædicauit, testis Theodoret. de corrigend. Græc. affect. lib. 9. In eadem insula prædicauit euangelium Iosephus Arimatheus, vt docet Gildas. At ille nõ à Petro, sed à Philippo Apostolo ex Gallia submissus est, vt docet idem Gildas. In Italia prædicauit Paulus Apostolus. Act. 28. cap. v. 20. At ille nõ à Petro, sed à Christo immediatè missus est, Act. 9. & ad Galat. cap. 1. In Hispania idem Paulus prædicauit. Chrysoft. hom. 7. de laudibus Pauli. In eadem Hispania prædicauit Iacobus Maior Apostolus, testis Isidorus. At Iacobus non à Petro, sed ab*

ipso Christo, immediatè missus est. Manifestum igitur non oēs quicumque in Italia, Gallia, Anglia, Hispania, Germania & interiacentibus insulis prædicarunt, à Petro & eius successorib. constitutos esse. Deinde Paulus, Iacobus Maior, Thomas, Philippus in prædictis regnis prædicarunt, vt iam demonstratum est. At illi omnes sunt Apostoli, Manifestum igitur plures Apostolos, quàm vnum Petrum in his regnis prædicasse. Et hæ tamen decretales epistolæ sunt fundamētum primatus Rom. Sed ad rem. Aut igitur supposititiæ sunt hæ Innocentij epistolæ, aut falsum est, quòd dicis papam ex Cathedra docente non posse errare. Hoc enim scripsit in suis regulis epistolis, quæ pro principio à papistis obtruduntur. Docuit igitur hoc ex Cathedra. At quod in ijs epistolis scripsit falsum est, potest igitur Papa errare etiam tum, cùm docet ex Cathedra, & ob eam causam eius iudicium non est omnis interpretatio- nis regula. Ad ipsum argumentum non libet respò- dere, Est enim responsione indignum.

Tertius locus est, cap. 5. cont. epist. Fundamenti. *Ego verò, inquit, Euangelio non crederem, nisi me Catho- lica Ecclesia moueret auctoritas.* Hunc locum Caluinus sic interpretatur, *ego non credidissem Euangelio, nisi me ecclesia mouisset auctoritas, & vult illud de præterito, non de presenti intelligendum esse.* Hanc explicationem al- latrat Bellarminus, sed absque ratione. Nam paulò antè dicit Augustinus. *Si ergo inuenires aliquem, qui Euangelio non crederet, quid faceres dicenti tibi, non credes & statim se exempli loco subiungit, ego verò non crederem, &c.* Vnde manifestum est, eum de præterito lo- qui

qui & non de presenti. Deinde cap. 14. eiusdem lib. eos, inquit, sequamur, qui nos inuitant prius credere, quod nondum valemus intueri, ut ipsa fide valētiores facti, quod credimus intelligere mereamur, non iam hominibus, sed in ipso Deo mentes nostras intrinsecus illuminante & confirmante. Vbi disertè dicit se hominibus credidisse, cum nondum valeret intueri. Deinde verò fide valentiorē factum non ab hominibus, sed à Deo confirmatum esse. Vnde necessariò colligo, Augustinum loqui de se vel nondum conuerso, vel nondum confirmato, & qui huic interpretationi contradicit, ille tantum ostendit pertinaciā suam. Sed esto, loquutus sit tantum Augustinus de re presentī.

Augustinus propter ecclesiæ auctoritatem habet Evangelio fidem, Ergo papa non potest errare in scriptura explicanda.

Attende quæso Bellarmine, & vide, num vel prædicatum vel subiectum sit in antecedente. Item num inter antecedens & consequens sit vlla cohærentia. Simile est Iohan. 4. v. 42. Samaritani propter mulierem credebant in Christum, num inde sequetur nullam feminam posse errare in Scriptura explicanda? Petrus in 1. epist. cap. 3. vult mulieres castè viuere, ut mariti per illorum conuersationem lucrifiant. Num inde rectè inferet Bellarminus, nullam mulierem castè viuentē posse errare in scriptura explicanda?

Quartus locus est in proœmio librorum de doct. Christ. Cogitemus, inquit, ipsum Apostolum Paulum licet diuina voce prostratum & instructum esse missum ad hominem, ut Sacramenta acciperet atque copularetur Ecclesiæ, & Censurionem Cornelium, quamuis exauditas ora-

ziones eius Eleemosynasq³, respectus esse Angelus annunciauit, Petro tamen traditum imbuendum.

Paulus ad hominem missus est, vt baptizaretur, &

Cornelius Petro datus est instituendus, Ergo papa non potest errare in Scriptura explicanda.

Equidem Bellarmine in his argumentis tantumdem est necessitatis, ac si dicas, baculus stat in angulo, Ergo papa non potest errare in Scriptura explicanda. Et tamen hæc est ista Iesuitica Theologia, quæ non tantum omnia didicit, sed sola didicit omnia, reliqui omnes scilicet ab ea dissentientes sunt fungi indocti, stupidi, asini. Verum mi Bellarmine considera quibus conuitijs & contumelijs papistæ nos essent excepturi, si ita argumentaremur, quod si feceris, laudabis patientiam nostram, qua hæc tua legimus & refellimus. Hoc possum cum bona conscientia affirmare me tuis laboribus esse valde confirmatum. Nam cum tu homo tantæ lectionis non possis meliora argumenta afferre, satis ostendis vestræ causæ infirmitatem. Aperiat tibi Deus oculos, vt has meas responsiones possis absque præiudicio legere, ita sperarim te relicta falsitate veritatem agniturum esse. Vt autem omnibus constet, quæ sit Augustini de hac reseruentia, ex eius operibus vnum atque alterum locum adscribam. Sic igitur inquit de bono viduitatis cap. 1. *Sancta Scriptura nostra fidei regulam figit.* Idem de Ciuit. Dei, lib. 19. cap. 18. *Ciuitas, inquit, Dei credit Scripturis sanctis, veteribus & nouis, quas Canonicas appellamus, vnde fides ipsa concepta est, ex qua iustus viuunt, per quam sine dubitatione ambulamus, quam diu peregrinamur à Domino.* Idem contra literas Petilianii

Petiliiani, lib. 3. cap. 6. *Siquis siue de Christo, siue de eius ecclesia, siue de quacunque alia re, que pertinet ad fidem vitamq; nostram, non dicam si nos, sed quod Paulus adiecit. Si Angelus e caelo vobis annunciauerit, praterquam quod in scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit.* Idem de doct. Christ. *Tumbat, inquit, fides si diuinarum Scripturarum vacillat auctoritas.* Idem l. 2. de Baptif. cont. Donatist. c. 6. *non afferamus, inquit, stateras dolosas, vbi appedamus quod volumus, & quomodo volumus p arbitrio nostro, dicetes hoc graue est, hoc leue; sed afferamus diuinam stateram de Scripturis sanctis tanquam de Thesauris dominicis: & in illa quid sit grauius appendamus, imo non appendamus, sed a Domino appensa recognoscamus.* Idem cont. Maximin. libro 3. capite 24. *Sed nunc nec ego Nicenum, nec tu debes Ariminense tanquam praiudicaturus proferre concilium. Nec ego hu-ius auctoritate, nec tu illius detineris. Scripturarum aucto-ritatibus non quorumcunque propriis, sed vtriusque com- munitibus testibus, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione cernet.* Idem de Peccatorum Meritis, libro 2. capite 36. *vbi de re, inquit, obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarum Scripturarum certis firmisque documentis, cohibere se debet humana pre- sumptio, nihil faciens in alteram partem declinando.* Idem de Vnitate Ecclesie cap. 3. *Non audiamus, inquit, hac dico, hec dicis, sed hac dicit Dominus. Sunt certi libri Canonici, quorum auctoritati vtrique consentimus, vtriq; credimus, ibi queramus ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram.* Idem in eodem lib. cap. 10. *Nec Catholicis, inquit, Episcopis consentiendum est, sicubi forte falluntur ut contra Canonicas Dei Scripturas aliquid sentiant.* Idem epist.

epist. 19. alios autem, inquit, ita lego, ut quanta libet san-
ctitate, doctrinaq; polleant non ideo verum putem, quia i-
psi ita senserunt: sed quia mihi vel per illos auctores Cano-
nicos, vel probabili ratione, q; à vero nō abhorreat, persua-
dere potuerunt. Idem de Doct. Christ. lib. 3. cap. 28.
Per Scripturas, inquit, diuinas multo tutius ambulatur,
quas verbis translatis occupatas cum scrutari volumus,
aut hoc inde exeat, quod non habet controuersiam: aut si
habet, ex eadem scriptura ubicunque inuentis & adhibi-
tiseius testibus terminetur. Ex his & similibus euide-
ter colligo ipsam Scripturam secundum Augustinū
esse omnis doctrinæ, atque adeo omnis interpreta-
tionis regulam. Ad reliquas allegationes ex patri-
bus nihil respondeo, non enim libet ad eosdem
uicibus tam sæpè idem iterare.

CAPVT IX.

Argumenta Bellarmini à ratione ducta refutantur.

Argumenta quæ Bellarminus à Latinorum pa-
trum auctoritate attulit, refutauimus, sequitur
ut eius argumentum à ratione ductum diluamus. Il-
lud est huiusmodi.

Non ignorabat Deus multas in ecclesia difficul-
tates exorituras circa fidem, debuit igitur iu-
dicem aliquem ecclesiæ præuidere.

Ex hoc argumento, quod concedimus, infert istū
iudicem non esse spiritum priuatum, neque esse ipsam
Scripturam, neque esse principem secularem, Ergo esse
Papam Romanum. Respondeo spiritum priuatum &
principem secularem non esse controuersiarum iudicē,
quod verò attinet ad reliqua duo membra, nempe
Scri-

Scripturam & papam, distinctè respondeo, ac primū nego *Papam Romanum* esse controuersiarum iudicē, vel esse interpretationis regulam. Illud probabo ex argumentis, quæ Bellarminus hīc posuit, postea plenius probaturus. Primum argumentum, *quia non habet potestatem coactiuam*. Hoc eodem argumento ille probat, Spiritum priuatum non esse interpretationis iudicem. Ergo si ego possum ostendere papam non habere potestatem coactiuam, sequitur eum non esse interpretationis iudicem. Priusquam verò argumentum formabo, ostendendum est, de qua potestate loquar. Potestas enim coactiua alia est *interna*, alia *externa*. Externa non constituit controuersiarum iudicem. Nam si quicumque habet externam cogendi potestatem, esset controuersiarum iudex, tum quilibet princeps in sua ditione esset controuersiarum iudex. Sed hoc non esse verum etiam ipsi papistæ fatentur. Ergo externa cogendi potestas non facit controuersiarum iudicem. Deinde papa non habet externam cogendi potestatem. Sanè à Domino nostro Iesu Christo eā non habet, Luc. 22. 25. & Mar. 10. 42. *Reges gentium dominantur, vos autem non sic*. 1. Pet. 5. 3. *Neque dominantes clericis*. 2. Cor. 1. 24. *non quòd dominamur fidei, sed quòd administri simus*. Sed neque habet internam cogendi potestatem. Solius enim Dei est animos intus mouere, Act. 16. 14. *Deus aperuit cor Lydiæ*. Ierem. 31. 13. *Indam legem meam in cordibus eorum*. Deut. 29. 4. *Neque tamen dedit Iehoua uobis cor ad intelligendum, neque oculos ad videndum, neque aures ad audiendum, usque in diem hanc*.

Deinde peruolue totū vetus Testamentū, & discite Mosen

Mosen, Dauidem, Iosiam, & alios pios reges neminem ad hanc vel illam religionem coegisse, neque Prophetas docuisse, vt reges quemquam cogèrent. Prophetæ adhortantur populum, dicendo, *Reuerimini*, Ezech. 18. 32. Ier. 3. 12. Tren. 3. 40. Ier. 3. 1. Neminem verò externa vi cogunt. Apostoli monent, petunt, & obsecrant nos, vt ad Christum conuertamur, Matth. 3. 2. Marc. 1. 3. Luc. 3. 3. Rom. 12. 1. & 2. Cor. 5. 20. Neminem autem externa vi cogunt. Quin ipse Christus cum lachrymis rogauit Iudæos, vt resipiscerent. Matt. 23. 37. *Ierusalem, Ierusalem*, inquit, *quoties volui te congregare? & noluisti*. Nullam tamen externam vim adhibuit. Doceat igitur Bellarminus, quo iure & qua auctoritate aliquem ad hanc vel illam religionem per externam vim adigat? Quin auctori Bellarmine, *Fides est donum Dei*, Ep. 2. 8. Ergo nulla humana vi imperari potest. Et ob eam causam vanum est, quicquid de vi coactiua disputas. Potest papa per multa tormenta hominem cō adigere, vt taceat, potest etiam per externam vim efficere, vt homo aliud dicat, quàm sentit; vt autem hoc vel illud credat, non potest facere papa Romanus, est enim, vt dictum est, solius Dei, animos nostros flectere, & ad se conuertere. Quoniam autem secundum ipsum Bellarminum, ille non est controuersiarum iudex, qui istam vim non habet, necessario sequitur, papam istarum rerum iudicem non esse. Secundum argumentum. Quia papa non est immediate à Deo. Hoc etsi leuiculum est, valebit tamen contra Bellarminum. Nam ille dicit papam idè esse cōtrouersiarum iudicem, quia *immediate à Deo est*.
Si

Si igitur ostendere possum eum non esse immediatè
 à Deo, sequitur eum non esse controuersiarum iu-
 dicem. Non esse autem Papam immediatè à Deo ma-
 nifestum est. Eligitur enim ab hominibus, nempe à
 Cardinalibus. Dicere verò illud immediatè esse à
 Deo, quod ab hominibus constituitur, est insanire.
 Deinde Platina dicit, *Syluestrum II. adiuuante Dia-*
bolo pontificatum consequutum esse, hac lege, vt post mortē
locus illius esset, cuius fraudibus tantam dignitatem ade-
ptus erat. In vita Syluestri II. Idem scriptum est in
Supplemento Chronicorum ad annum Christi 997. An
 verò ille, qui adiuuante Diabolo pontificatum con-
 sequutus est, sit immediatè à Deo, viderit Bellarmi-
 nus. Cùm igitur ille secundum Bellarminum sit cō-
 trouersiarum iudex, qui à Deo est immediatè, & pa-
 pa non sit immediatè à Deo, necessarium est,
 eum non esse supremum Controuersiarum iudi-
 cem. In Peroratione dicit Bellarminus, *Episco-*
pum tantò prestantiorem esse seculari principe, quanto cœ-
lum terra prestat, atque inde infert, *Interpretationem*
pertinere ad principem Ecclesiasticum. At Bellarmine, si
 totum Aristotelem, & omnes eius expositores per-
 legeres, nunquam redigeres hoc argumentum ad
 rectam formam. Tot enim ferè sunt errata, quot sunt
 verba. Quæstio enim est, an papa sit supremus con-
 trouersiarum iudex. Medius terminus, quia Epi-
 scopus principi seculari præstat. Conclusio, ad prin-
 cipem Ecclesiasticum pertinet interpretatio. Si ta-
 men hic Paralogismus ad formam Syllogisticam in-
 flecti debet, formandus est, opinor, in hunc modum.
 Qui seculari principi præstat, ad eum pertinet in-
 terpretatio

terpretatio Scripturæ. Sed Episcopus principi seculari præstat, Ergo ad solū papam pertinet interpretatio Scripturarum.

Vel in hunc modum.

Qui seculari principi præstat, ille est summus controuersiarum iudex. Sed Episcopus seculari principi præstat, Ergo solus papa est summus controuersiarum iudex.

Aliter, vt existimo, argumentum formari nequit. Respondeo verò ad Maiorem vtriusque Syllogismi, in ea nullam esse consequentiæ vim. Nam non quicumque principi seculari præstat, ille est summus controuersiarum iudex, neque ad eum pertinet Scripturarum interpretatio. Angeli enim omnes principibus secularibus præstant, Et tamen à Scriptura interpretanda in Nouo Testamento abstinuerunt, neque illud summum iudicium sibi vnquam arrogarunt. Deinde non ideo Episcopi Scripturam interpretantur, quòd principibus secularibus præstant, sed quòd Deus illis hoc officium mandauit. Ad Minorem dico, Episcopos præstare principibus in quibusdam, nō in omnibus, imò ipsos principes in quibusdam præstare Episcopis. Postremò aio conclusionem non quadrare cum præmissis. Papæ enim nulla fit mentio in antecedente. Denique ex his præmissis sequitur ad omnem Episcopum pertinere interpretationem, & omnem Episcopum esse controuersiarum iudicem. Hoc ita esse affirmabit ipse Bellarminus, si rem diligenter expendet. At hoc non vult papa Romanus, ille enim sibi soli hoc arrogat. Deinde nihil facit ad rem. Nam non ad quemcunq;

Scriptu-

Scripturarum interpretatio pertinet, ille non potest errare in Scriptura explicanda. Pertinuit enim illa ad Cyprianum, Augustinum, Hieronymum, Tertulianum, qui tamen omnes quandoque aberrarunt. Neque quicumque est controuersiarum iudex, ille semper rectè iudicat. Nam Cyprianus, Victor, Dioscorus, & alij fuerunt controuersiarum iudices, & tamen aberrarunt. Aliud enim est, vt antea dixi, *debere quod non prestat, & item aliud prestare quod debet.* Cùm igitur hæc Bellarmini argumenta vel nihil faciant ad rem, vel contra eum concludant, & ille meliora afferre non possit, sequitur papam non esse omnis interpretatiõis regulam. Loco coronidis addo hanc sententiam ab ipso Bellarmino destrui. lib. enim 3. cap. 3. docet *ex solo literalis sensu peti debere argumenta efficacia, & certum esse eum sensum, qui ex verbis immediatè colligitur, esse sensum Spiritus sancti.* Ad sensus Spiritus Sancti est verus & legitimus sensus Scripturarum. Eodem enim capite Bellarminus docet, *Scripturam debere intelligi sensu Spiritus Sancti.* Superuacuum igitur est iudicium papæ. Nam ille sensus, qui ex verbis immediatè colligitur, est legitimus, siue papa eum approbat, siue nõ probat. & quilibet linguarum peritus absque papæ auxilio iudicare potest, quid verba immediatè significet. Quod ad 4. membrum attinet. Dicimus *Scripturam esse omnis interpretatiõis regulam.* Quæcunque enim interpretatio cum S. Scriptura congruit, illa est recta, & quocunque discrepat, illa est falsa. Neque in æternum contrarium probabit Bellarminus. Concedimus etiam Scripturam esse omnis Interpretatiõis iudicem,

sed non prorsus eodem modo. Neq; valent contra-
 riæ rationes, quas affert Bellarminus. Scriptura n. lo-
 quitur; etiam si non loquatur Bellarmino. Nam si
 epulo *Mosen & Prophetas audire debet*, Luc. 16, 29.
 Sequitur Mosen & Prophetas eloqui, quomodo n.
 audire eos, si non loquerentur? Deinde Augusti-
 nus dicit, *Deum nobiscum loqui, cum Scripturâ legimus.*
 Feria 6. ser. 1. post Domini pass. Præterea Aristot.
 dicit, *legem scriptam esse iudicem inanimatum.* Manife-
 stum igitur & verbum Dei scriptum & iudicem
 esse. Cæterum iudex interpretationis est duplex;
 Superior & Inferior, Ita loquor docedi gratia. Super-
 ior est ipse Deus, hic errare non potest, Inferior est
 eius minister, nempe homo. Hic rursus est duplex. Alius
 immediatè à Deo vocatus, & propterea diuinitus in-
 spiratus, vt Prophetæ & Apostoli. Alius non imme-
 diatè à Deo vocatus, vt cæteri Christiani, sive Epi-
 scopi, sive Laici, saluo tamen officiorum discrimine.
 Ille errare non potest. *Nam nihil loquitur, nisi quod*
Sp. Sanctus ei daret loqui. Act. 2, 4. Hic verò potest er-
 rare. Exempla Tertull. Bassilius, Cyprianus, Augu-
 stinus, Lactantius, Hieronymus, & alij omnes Pa-
 tres. Quin ipse Gratianus hoc ex Augustino tanquã
 regulam protulit, *Distinct. 10. Negare, inquit, non*
possum, nec debeo, sicut in ipsis maioribus ita multa esse in-
nam multis in eis opusculis, quæ possent nullo iudicio, & re-
meritate culpari. Ergo non cuiusque iudicare licet
 de interpretatione, ille non potest errare in Scriptu-
 ra explicanda, sed tum non errat, cum secundum le-
 gem scriptam, id est, scripturam iudicat. Cum verò
 non secundum legem scriptam iudicat, tum aberrat,

Distinct.

Distinct. 19. C. ego solis, C. Quis nesciat, C. Noli, C. Neque quorumlibet. Verum quoniam de hac re deinde plenius dicam, ideo nunc plura non addam. Sufficiat ostendisse papam non esse omnis interpretationis iudicem, & ad omnes doctores, pastoresque legitime vocatos pertinere interpretandi munus, omnibus item Christianis, saluo officiorum discrimine licere de interpretationibus iudicare.

CAPVT. X.

Orthodoxa sententia de Scriptura interpretatione proponitur.

ARgumenta quibus Bellarminus probare voluit, Papam Rom. non posse errare in Script. explicanda refutauimus, sequitur vt ostendamus papam in Scripturis explicandis errare posse, errasse etiam, tum etiam vt ostendamus, quanam sit sacrarum Scripturarum legitima interpretatio, Dicimus igitur papam posse errare in Scriptura explicanda, & probabimus illud in hunc modum.

Qui potest à Christo deuiare, & fieri hæreticus, ille potest errare in Scriptura explicanda. Sed Papa Romanus potest à Christo deuiare, & fieri hæreticus, Ergo papa potest errare in Scriptura explicanda.

Maiores est citra vllam controuersiam vera. Minorem probo. Debet enim reprehendi, si deprehendatur à fide deus, C. Si papa *Distin. 40. Et hoc re ipsa prestat Anastasius II. Quam ob causam à Deo percussus perijt, C. Anastas. Distinct. 19. Et fasciculus Temp. fol. 53. Hic videtur secundus infamis papa, favebat enim*

Nestorianis, Platina in vita Anastasij II. Hanc obrem ferunt hominem diuino nutu subito morbo correptum interysse, Supplementū Chronicorū ad annum Christi 495. Hanc obrem, ut etiam Gratianus testatur, diuino nutu morbo statim correptus est, & cum in latrina esset, ut natura necessitati obtemperaret, intestina effudit, ut habemus Distinct. 19. C. Anastasius. Is itaque secundus papa infamis fuit. Idem fecit Achatius, quam ob causam à Gelasio excōmunicatus est. 24. Q. 1. C. Achatius. Vbi Glossa dicit, Papam posse papam ligare. Idem fecit Liberius. Ille enim fauebat Arrianis, Falciculus Temp. fol. 53. in Anastas. & fol. 48. in Liberio, qui Liberius Arrianis fauebat, ideò Felix cum Catholicis eum admonitum, & contumacem tanquam hæreticum de Ecclesia eiecerunt. Et paulò post, nota quòd primum circa hæc tempora Romana ecclesia infamem Papam habuit. Damasus in Pontificali dicit, eum hæretico consensisse. Platina in vita Liberij dicit, eum cum hæreticis in rebus omnibus sensisse. Supplement. Chronicor. dicit, eum cum Arrianis sensisse. ad annū 352. Plura exempla nunc non adducam, & hæc sufficiunt ad Minoris veritatem ostendendam. Cū igitur papa hæreticus fieri possit, sequitur etiā eum in Scriptura explicanda errare posse. Secundum Argum. Quia tradit contradictoria.

Qui docet contradictoria, ille potest errare in Scriptura explicanda. Sed papa docet contradictoria. Potest igitur papa errare in Scriptura explicanda.

Maior est extra controuersiam posita, Minorem probo. In Concil. enim Carthag. 3. Can. 47. *Ma-*
chabeo-

habeorum, Iudith, Tobie, Ecclesiasticus, & Sapientie libri sunt in Canonem relati. Iidem libri in Cōcilio Laodicensi, Canon. 59. sunt extra Canonem relictī. At vtrumque concilium est à Concilio sexto generali, & à Papa approbatum. C. Quoniam. Distinct. 16. Statuitur igitur papa contradictoria. Item in Concilio Sardicensi constitutum est, ut omnes Episcopi depositi appellentur papam Romanum. Sed in Concilio Nicæno contrarium statutum est. Epist. Concil. Afric. ad papam cælestinum, quæ est capite 105. Vtrumq; autem Concilium à Papa approbatum est. Ergo papa statuit contradictoria. Item papa Pelagius vetat, ne ullus Episcopus, ne Romanus quidem vniuersalis vocetur. C. Nullus. Dist. 99. Idem docet Gregorius. Cap. Ecce Distinct. eadem. At omnes papæ, qui post Bonifacium fuerunt, tantum hoc nomine vocari voluerunt. Sunt autem ista contradictoria. Plura exempla in singulis controuersijs annotabimus, & hæc sufficiunt ad Minoris veritatem ostendendam. Cùm igitur papa contradictoria statuatur, manifestum est eum quandoque in Scriptura explicanda errare posse. Tertium Argumentum, Quia papa adducit multas falsas & ineptas interpretationes.

Qui multas falsas & ineptas interpretationes adducit, ille potest errare in Script. explicanda. Sed papa Romanus adducit multas falsas & ineptas interpretationes, Ergo papa potest errare in Scriptura explicanda.

Maiores est extra controuersiam posita. Minorem probo. Ac primum huius dicti Genes. 1. In principio creauit Deus cælum et terram secundum papam Rom. vera.

interpretatio est, Papam esse Dominum omnium hominum, Clement. lib. 5. de Majorit. cap. V nam sanctam. Item huius dicti, Deus fecit duo luminaria magna, Genes. 1, 16. secundum papam Rom. vera expositio est Pontificalem dignitatem esse quadragesies septies maiorem imperatoria dignitate. De Maiorit. cap. Solitæ, & ibi Glossa. Item huius dicti Genes. 19. 9. Ingressus es ut aduena, & iudicas? secundum papam Romanum vera expositio est, nullum Clericum subiectum esse civili imperio. 11. Q. 1. C. Nullus. Itē huius dicti. Levit. 20. 7. Sancti estote, sicut ego sanctus sum, secundum papam Romanum, vera expositio est, ministrum Ecclesie nō debere uxorem ducere. C. Proposuisti, Distinct. 28. Huius item dicti, Psalm. 82. 6. Vos Dyestis, secundum papam Rom. vera expositio est, non debere concilium conuocari sine papa auctoritate, Distinctione, 17. C. Synodum. Huius item dicti Psalm. 99. 6. Moses & Aaron inter Sacerdotes, secundum papam Romanum vera expositio est, omnes Ecclesiasticos regi auctoritate Episcopi Rom. Distinct. 22. C. Sacrosanctam. Huius itē dicti. Esaiæ 10. 3. Ad quem fugietis pro auxilio, & ubi relinquetis gloriam vestram, secundum papam Romanum vera expositio est, Romanam Ecclesiam esse caput & auxilium oranium, & debere omnes iudicare, neque debere a quoquam iudicari, 9. Q. 3. C. aliorum hominū. Huius item dicti Ierem, 1. 10. Ecce constitui te hodie super gentes, ut euollas. & destruas, secundum papam Rom. vera expositio est, omnes Reges & Monarchas esse vasallos Rom. Pontificis, atq; ipsum posse extollere quē velit, & eprimere quem velit, de Maior. Cap. Solitæ. Huius item dicti Matth. 7. 29. Iesus docebat tanquam habens auctoritatem

auctoritatem, secundum papam Rom. vera expositio
est, Papas Romanos esse Dominos suorum decretorum,
& posse canonicis obedire, vel infringere 25. Q. 2. C. Ideo
permittente. Huius item dicti Matth. 12. 10. Christus
curauit manum Sabbatho, secundum papam Roman.
vera expositio est, Papas Roman. nullis legibus teneri,
25. Q. 2. C. ideo permittente. Huius item dicti Mat.
16. 18. Tu es Petrus, secundum papam Rom. vera ex-
positio est, Papam Romanum posse omnes homines iudi-
care, ipsum autem a nemine iudicari posse, 9. Q. 3. Cap.
Aliorum hominum. Huius item dicti Matth. 17. 27.
Mitte hamum, secundum papam Rom. vera expositio
est, Papam omnibus hominibus in iurisdictione praesesse.
24. Q. 1. C. est aliud. Huius item dicti Matthæi 19.
6. Quos Deus coniunxit, homo non separet, secundum
papam Rom. vera expositio est, neminem sine aucto-
ritate Pape debere ab una ecclesia in aliam transferri, etiã-
si id Ecclesia utile sit, De Translationib. C. quanto per-
sonam, & C. Licet. Huius item dicti Luc. 22. 38.
Ecce duo gladij hic, secundum papam Romanum vera
expositio est, Papam habere in Ecclesia & in Republica
iurisdictionem. De Iudicijs cap. Nouit. Huius item
dicti Iohan. 18. 11. Reconde gladium tuum, secundum
papam Romanum vera expositio est, Papam habere
caelestis & terrestri imperij potestatem. Clem. de Maiori.
C. Vnam sanctã. Huius item dicti Iohan. 21. 16. Pasci-
oues meas, secundum papam Rom. vera expositio est,
Papam esse supra Imperatorem, De Maiorit. C. Solitæ,
Huius item dicti 1. Cor. 2. 15. Spiritualis diiudicat oia,
secundum papã Rom. vera expositio est, oēs hoies sub-
iectos esse imperio pape, illum autem nullius imperio teneri,

De Maiorit. C. Vnam Sanctā, Huius itē dicti, Rō. l. 9. *Testis est mihi Deus, quod indesinenter meminero vestri, secundum papam Romanum vera expositio est, Romanam Ecclesiam esse omnium Ecclesiarum primam, reliquas autem omnes Ecclesias Rom. Sedi subiectas esse.* Distin. 22. C. Sacrosanctā & ibi Glossa. Huius item dicti 1. Cor. 7. 5. *Ne fraudate alius alium, nisi si quid ex consensu ad tempus, ut vacetis ieiunio & precibus, & rursum simul conuenite.* secundum papam Romanum vera expositio est *Sacerdotes non debere uxores ducere,* Distin. 82. C. Proposuiisti. Huius item dicti 1. Pet. 2. 13. *Subiecti estote cuius ordinationi humana, secundū papam vera expositio est, oēs reges & principes papa subiectos esse debere,* De Maio. C. oēs. Tales sunt istę expositiones, ex quibus totum penè corpus Canonicū exstructum est. Sunt autem papales. Papa enim eas produxit, quod ex singulis scriptis doceri potest. Vult etiam papa eas ab omnibus obseruari, 25. Q. 1. C. *Nullo fas sit C. Violatores. C. Generali. C. omnia. Et Dist. 19. C. Sic omnes C. enim uero.* Papa item retulit eas inter Canonicas Scripturas, *Distin. 19. C. Si Romanorum. C. Sic omnes. C. in Canonicis.* Deniq; vult papa, ut qui decreta ex huiusmodi expositionib. exstructa violat, grauius puniatur, q̄ qui verbū Dei violat. *Nā qui Dei verbū violat, illi spes veniæ superest, qui verò hac Decreta violat, ei nulla spes veniæ superest.* Dist. 19. C. *Si Romanorū. Et 25. Q. 1. C. Violatores.* Ex his manifestū est, eas expositiones esse papales. Porro ex his & similibus interpretationibus exstructa sunt decreta papalia, & hæ ipsæ interpretationes sunt à papis canonizata: sunt igitur Cathedrales. Et quoniam Bel-

larminus

larminus docet, *Papam ex Cathedra docentem non posse errare*. Viderit ipse quomodo illud dogma, & has interpretatiões defendere possit. Esse enim eas ineptas & falsas, adeò manifestum est, vt non existimem Bellarminum quamuis papæ mancipatum, adeò pudoris oblitum esse, & posteritatis iudicia contempnere, vt has ineptias & mendacia defendere ausit. Sequitur ergo papam in Scriptura explicanda errare posse. Hoc ethi sufficeret, tamen ostendam ad papam non pertinere Scripturarum interpretationem, Est enim Dei & omnis numinis derisor & contemptor. de Translat. Episcop. C. Quanto, & ibi Glossa. *Papa habet cœlestē arbitrium, naturam rerum immutat, substantialia vnius rei applicando alij, de nullo potest aliquid facere, In his quæ vult, voluntas est ei pro ratione, potest supra ius dispensare, de concess. præbendæ, C. proposuit in glossa. obtinet plenitudinē potestatis, nemo debet dicere, cur ita facis, dispensat contra V. Test. Itē dicit se esse Deū in terris, dominū dominorum, et regē regū. Negat se debere reprehēdi, etiā si mille animas detruat in Gehennam, contendit se Deum creare, & esse dominum inferorum & superiorum, permittit dici, Dominus Deus noster Papa; item tu es omnia & super omnia, & omnis potestas tibi data est in cœlo & in terra, In Concil. Lateranensi sub Iulio adsciuuit sibi nomen Dei, ac se tanquam Deum à nemine iudicari posse asseruit, Distinct. 96. C. Satis euidenter. Ex his & similibus colligo, Papam esse omnis numinis risorem atque contemptorem, & ob eam causam interpretationem Scripturarum ad eum non pertinere.*

Qualis Scripturarum interpretis, & iudex esse debeat.

Romanum papam posse errare, nec esse idoneum interpretem Scripturarum, ostendimus capite superiore, sequitur ut ostendamus, quisnam sit ille supremus Scripturarum interpretis, & iudex? Sunt autem quatuor, quæ ab hoc interpretationis iudice requirimus. Primum, *ut non possit errare.* Secundum, *ut ab eo non possit prouocari.* Tertium, *ut non sit partialis.* Quartum, *ut partes ad obedientiam cogere possit.* Quod ad hanc obedientiam attinet, illa est tota Spirituualis, & consistit in voluntate tantum. Voluntatem autem humanam nullus homo cogere potest. Homo potest hominem cogere, ut taceat, & ut non contra loquatur, ut verò ad sensum præbeat, & voluntatem immutet, nulla humana vi efficere potest. Deinde supremus ille iudex debet talis esse, ut omnes ab alijs ad eum prouocare, nemo autem ab eo ad alium prouocare possit. Si non, sequitur ab eo prouocari posse, atque ira non erit supremus. Præterea iudex hic non debet esse partialis, hoc de omni iudice verum est, 3. Q. 5. C. *Quod suspecti.* Multò minus potest aliquis in propria causa iudex esse. 4. Q. 4. C. Nullus. Et si talis est, potest ab eo prouocari, ad eum qui partialis non est. Postremò supremus hic interpretationis iudex, debet ois erroris expers esse, & nobis constare debet, eum errare non posse. Dogmata enim Theologiæ sunt necessaria & immutabiliter vera. At hæc omnia ex istis interpretationibus extruuntur, Vnde sequitur & ipsas interpretationes necessarias & immutabiliter veras esse debere. Propter quod n. aliquid

aliquid necessarium & immutabiliter verum est, id ipsum necessarium & immutabiliter verum esse necesse est. Deinde de hac veritate & certitudine nobis constare debet. In omnibus enim Theologiæ dogmatis, præsertim ijs, quæ sunt cognitu necessaria, & citra quorum cognitionem salui fieri non possumus, requiritur *πληροφορία*, id est, certa quædam persuasio, vel certioratio. Coloss. 2. v. 2. Hæc aut *πληροφορία* esse non potest, nisi de dogmatum certitudine & veritate constet. Sequitur ergo ipsas interpretationes non tantum in se, sed etiam nobis immutabiliter veras esse debere. Hinc facile apparet qualem interpretationem requiramus in sacris Scripturis, nempe talem, quæ est certa, immutabiliter vera, & extra omnem controuersiam posita. Nam quemadmodum ipse textus immutabiliter verus & certus esse debet, ita eius interpretationem immutabiliter veram, & certam esse debere asserimus, alioqui non potest esse principium veræ & certæ scientiæ, quemadmodum lib. 1. ostendimus. Ex his ostendi potest, quisnam sit legitimus iudex, & quis non, item quænam sit legitima interpretatio, & quæ non. Quod ad iudicem attinet, negamus Papam esse supremum iudicem. Licet enim Canonistæ eum in Deum transforment, tamen purus putus homo tantum est, & ob eam causam nullius voluntatem cogere, vel immutare potest. Deinde omnes homines non possunt ad ipsius iudicium prouocare, Concil. Afric. Can. 95. & 105. Et ab ipsius iudicio ad aliorum iudicium prouocare licet. *Donatus enim à Meliade Episcopo Romano prouocat ad alium iudicem.* August. epist. 162. & prouocatio ista admit-

admittitur. Præterea papæ interpretatio est sæpè falsa, vt præcedenti capite ostendimus. Potest igitur errare. Postremò papa ipse est, quem adulteratæ & depravatæ religionis accusamus, vnde apparet eum reum esse. Quomodo potest igitur iudex esse, idque in propria causa? Concludimus ergo papam non esse supremum interpretationum iudicem. Porro solus Deus potest voluntates nostras ad suam obedientiam cogere. Ille item solus est ipsa veritas, & non potest errare, neque vllius partis studio trahitur, neque vlli homini ab ipsius iudicio prouocare licet. Ille igitur est supremus interpretationis iudex. De interpretatione est idem iudicium. Papæ enim interpretatio est sæpè falsa, vt antè ostendimus, & est id ipsum de quo disputamus. Ergo papæ interpretatio authentica, & fidei principium siue regula esse non potest. Si quis pertinaciùs contendit nos illud quod falsum & controuersum est, cuiusmodi est papæ interpretatio, pro principio fidei accipere debere, eum iubeo Anticyram nauigare, vt istic cerebrū purget, & deinde ex Aristotele discat, principia debere extra controuersiam posita, & immutabiliter vera esse. Si dicis Deum non posse quidem errare, eiusque interpretationē esse veram, & extra omnem controuersiam positā, sed nihil facere ad rem. *Deum enim nihil loqui, neque quicquam interpretari, illi responsum velim, Deum olim immediatè suam voluntatē vel per visiones, vel per somnia, vel per apparitiones patefecisse. Deinde sanctos homines, Prophetas & Apostolos inspirasse, & per eosdem consignasse suā voluntatem literis, quas Vetus & Nouum Testamē-*
tum

tum appellamus, in ijs eum adhuc loqui, & suam voluntatem interpretari. Scripturam igitur esse Dei voluntatem literis consignatam, & quæcunque interpretatio cum Scriptura congruit, eam cum Dei voluntate consentire, & esse bonam, quæcunque vero ab ea discrepat, eam à Dei voluntate dissentire, & non esse bonam. Huius Scripturæ interpretes sunt duò, duæ item interpretationes, vna externa, altera interna. Internus interpret est solus Deus, nemo enim potest nos intùs docere, nisi solus Deus. Ille non potest errare. Externus est duplex. Aliqui immediatè vocati, & habentes testimonium, quod non possint errare, vt Prophetæ & Apostoli. Aliqui non vocati immediatè, neque habentes tale testimonium, vt reliqui Christiani. Illi non possunt errare. Non enim quicquam dixerunt, *nisi quod Spiritus sanctus illis dedit eloqui*. Act. 2. 4. & fuerunt talibus criticis instructi, vt omnes homines plenè persuasi essent, eos non posse errare. Hi talibus criticis instructi non sunt, & sæpè loquuntur, quæ Sp. sanctus *illis non dat eloqui*. Possunt igitur errare. De interpretatione est idem iudicium. Illa enim interna, quæ à Deo proficiscitur, est vera. Externa autem est duplex. Vna immediatè vocatorum. Altera eorum qui non sunt immediatè vocati. Hæc potest errare, illa non potest. Quod ad iudicium interpretationis attinet, illud est duplex. Vnum summum, alterum inferius. Illud summum est solius Dei. Solus enim Deus in extremo & vniuersali illo iudicio omnia, quæ supra fundamentum exstructa sunt, explorabit & q. per ignem. Hoc inferius fit in hoc mundo, & est omnium

Christ.

Christianorum. Sed inter eos sunt certi aliqui gradus. Alij enim, vt antè dixi, sunt immediatè vocati, alij non sunt. Hi in iudicando errare possunt, illi non possunt. Illi pro iudicij norma & regula habent *diuinam inspirationem*: hi *Vetus & Nouum Testamentum* pro iudicij norma & regula habent. Neq; propterea verum est illorum iudicium, quòd ita iudicauerint; sed quia, illi, *secundum diuinam inspirationem*, hi, *secundum verbum scriptum* iudicarunt, idèd verum est illorum iudicium. Porro cuilibet Christiano licet in quassibet interpretationes inquirere, modò hoc fiat studio proficiendi, absque omni proteruita, & peruitacia. Exemplum Berhoenses, Act. 17. Arque hæc nostra est sententia de interpretatione, Interprete, & interpretationum iudice.

CAPVT. XII.

Orthodoxa Sententia probatur.

Ostendimus Scripturarum interpretes esse duplices, alios externos, alios internos. Internus est solus Deus, Esaia 54. 13. *Et erunt omnes edocti à Deo.* Ierem. 31. 33. *Indam legem meam in cordibus eorum.* Act. 16. 14. *Deus aperuit eor Lydie.* Hunc doctorem non posse errare extra controuersiam ponimus. Externus doctor est duplex: Alius immediatè vocatus, & habens testimonium, quòd non possit errare, vt Prophetæ & Apostoli. 2. Pet. 1. 21. *Non enim libidine hominum allata est olim Prophetia, sed inspirati à Spiritu sancto loquuti sunt sancti homines.* 2. Timot. 3. 16. *omnis scriptura est diuinitus inspirata.* Act. 2. 4. *ceperuntq; loqui alijs linguis, prout Spiritus sanctus illis dabat eloqui.* Hi non potue-

potuerunt errare. Eiusmodi enim critirijs suam doctrinam probarunt, vt omnes homines intelligerent eos à Deo pfectos esse, & errare nō posse. Alius non vocatus immediatè, neque habens tale testimoniū, vt quilibet minister, qui vel ab ipsis Apostolis institutus est, vel ijs, qui ab Apostolis instituti sunt, successit, A. Et. 29. 28. *Attendite igitur vos ipsos, & totum gregem, in quo vos Spiritus Sanctus constituit episcopos.* 1. Pet. 5. 2. *Pascite gregem Dei, qui penes vos est, illius inspectioni vacantes.* Hi omnes ratione officij, sunt æquè digni, administrant enim idem officium, idq; eodem modo, & ex eadem auctoritate, & possunt errare, sunt enim homines, & sæpè aliquid loquuntur, quod Spiritus sanctus illis non suggerit. Ratione verò circumstantiarum nempè eruditionis, vitæ, ætatis, loci, & similitim, alij alijs præferuntur. Doctus enim Episcopus, meritò præfertur indocto, pius impio, senex iuueni, & qui in celebri loco viuit, sæpè præfertur ei, qui est in obscuro loco. Sed hæc omnes circumstantiæ nō efficiunt, quin talis episcopus errare possit. *Distinct. C. negare, docet August. quemadmodum in ipsis maioribus, ita in suis libris multa esse, quæ in suo iudicio reprehendi possunt. C. ego solis Distinct. ead. docet Hieronym. se solis scripturis, qui Canonici appellantur, eam honorem tribuere, vt nullum eorum scribendo errasse credat, alios autem dicit se ita legeri, vt quantalibet sanctitate, quantaq; doctrina polleant, non ideo verum putet, quod illi ita senserunt, sed quod ei vel per alios auctores, vel per Canonicas & alias rationes, quod à veris non abhorreat, persuadere potuerunt. Idem docetur C. Quis. & C. Neque. distinct. ead. Si quis regerit papas Rom.*

Rō. his canonib. non cōprehēdi, ille sciat August. lo-
 qui *de omnib. scriptoribus*, & Hierō. *de omnib. Episcopis*.
 Sequitur ergo & papas Rō. his canonib. cōprehēdi,
 vel eos inter scriptores & episcopos cēseri nō debe-
 re. Deinde in script. explicanda minor est papæ au-
 ctoritas, quā docti & sancti alicuius doctoris, Di-
 stinct. 20. C. Decretales. Ibi enim disertè dicitur,
*nonnullorum pontificum constitutis, Augustini, Hierony-
 mi & aliorum dicta esse. preferenda*. Ex his apparet tri-
 plices esse interpretes, primum internum, nempe i-
 psum Deum, qui errare non potest. Deinde exter-
 nos, sed eos immediatè vocatos, *περοφητας* dico. Il-
 li Dei voluntatem explicuerunt secundum *divinam
 inspirationem*, id est, prout *Spiritus illis reuelavit, & ma-
 nifestare iussit*. Huius interpretationis regula erat di-
 uina inspiratio. Quando enim cum illa congruebat,
 erat recta, & quando ab ea discrepabat, erat mala.
 Aliqua causa à priore allegari potest. A posteriore
 verò fuerunt alia documenta, vt miracula, &c. per
 quæ demonstrari potuit, *illas à Spiritu sancto actos sic
 loquutos esse*. Nequē tamen negari potest, libros Mo-
 fis fuisse propheticae expositionis regulam, & Vetus
 Testamentum fuisse regulam expositionis Aposto-
 licæ. Postremò externos & eos non immediatè vo-
 catos: hos voco *ὑπεροφητας*, horum vnica norma & re-
 gula est verbum Dei scriptum. Debent enim omnē
 suam doctrinam, & interpretationem ad normam
 verbi scripti accommodare. C. noli. & C. ego solis.
 Distinct. 9. Disertè n. dicit *se non ideo verum putare,
 quod ipsi ita senserunt, sed quod per Canonicos auctores &
 probabiles rationes persuadere potuerunt*. Sed frustra hoc
 hu-

humanis rationibus probo. Ipse Deus ita præcepit
 2. Pet. 1. 19. *Rectè facitis, quòd attenditis sermone propheticò,*
 1. Timoth. 1. 3. *Denuncia ne diuersam doctrinam doceant,*
 ad Gal. 1. 9. *Si quis vobis aliud euangelium annunciauerit, anathema sit.*
 Rom. 12. 6. *Prophetemus pro proportione fidei,* hoc est, vt interpretatur Bellarm. *nemo vaticinetur aliquid contra fidem, neq; interpretetur scripturas in aliquem sensum catholicum* (catholicum non pro Papistico, esset enim petitio principij; sed pro eo, quod reuera Catholicum est, accipio) *fides contrariis,* lib. 3. cap. 10. de verb. Dei. Cùm igitur omnes ministri verbum Dei doceant, & non debeant aliam doctrinã docere, quàm eam, quæ ab Apostolis & Prophetis tradita est, manifestũ est, solum verb. Dei scriptũ esse omnis interpretatiõis regulã ac normam; & ob eam causam, quæcunque interpretatio cum verbo Dei congruit, illa est vera, & quæ ab ea discrepat, ea est falsa.

CAPVT XIII.

Quis sit Iudex in interpretationibus diiudicandis.

Quæ sit legitima interpretatio, ostendimus capite superiore, nunc de iudice interpretationum & doctrinarum disseremus. Supremus iudex omnium interpretationum est Iesus Christus. 1. Cor. 3. 11. *Nam fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Iesus Christus, quod si quis edificet supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam, cuiusq; opus manifestum fiet, dies enim declarabit, nam per ignem reugetur, & cuiusque opus quale sit, ignis probabit.* Hoc est supremum illud iudiciũ, quod solus Iesus Christus exercit

cebit. Hic iudex constituit inferiores iudices in terra, & horum aliqui sunt immediatè vocati, & habent testimonium, quod non possint errare, vt Prophetæ & Apostoli, Aliqui non sunt immediatè vocati, vt reliqui Christiani. Illi fuerunt interpretationum & doctrinarum iudices in hac vita, & non potuerunt errare. Hoc ponimus extra controuersiam. Præter Prophetas & Apostolos sunt & alij iudices doctrinarum, & illi duplices, alij publici, alij priuati. Publici, omnes ministri legitimè vocati. Priuati, singuli fideles. Ad hos omnes pertinet iudicium interpretationum in hac vita. Sed nos prius agemus de ministris, deinde de singulis fidelibus, & vt omnis æquiuocatio tollatur, accipio ministrum pro Episcopo: quicumque enim verbum Dei in Ecclesia docet, & eius sacramenta administrat, siue papa, siue presbyter, siue pastor, siue episcopus vocetur, ille mihi minister est. Hos omnes & singulos esse iudices interpretationum manifestum est. Vult enim Paulus 1. Timoth. 1. 3. vt videant, ne diuersa doctrina doceatur. At qui debent cauere ne diuersa doctrina doceatur, illi possunt & debent de doctrinis iudicare. Sed Titus, & per consequens omnes ministri (quod enim Titus præcipitur, hoc omnibus episcopis præcipitur) debent cauere, ne diuersa doctrina doceatur. Ergo omnes & singuli ministri debent, & possunt de doctrina iudicare. Hi omnes ratione officij habent æquè magnam dignitatem, & potestatem, & inter eos nemo superior est. Sunt enim omnes vnus ministerij ministri, ab eodem domino constituti, & propter eundem finem vocati, imò idem officium eodem modo

modo ex eiusdem auctoritate faciunt. Ratione verò circumstantiarum, nempe ætatis, eruditionis, vitæ, loci, &c. differunt, quemadmodum antè ostendimus, & historia antiquitatis testatur. Hos omnes, vt in interpretando errare posse ostendimus, ita etiam in iudicando errare posse asserimus. Atque hæc de publicis iudicibus. Priuati iudices sunt singuli fideles. Hi etiam habent potestatem iudicandi de doctrinis & interpretationibus. Deus enim ita præcepit.

Quod Deus mandauit, hoc omnibus fidelibus licitum est. Sed Deus mandat, vt singuli & omnes fideles de doctrinis iudicent. Ergo omnibus & singulis fidelibus licet de doctrinis iudicare.

Maior est citra omnem controuersiam vera. Minore probò. 1. Thess. 5, 21. *omnia probate, quod bonum est retinete.* Certè qui debet omnia probare, & bonum malo relicto tenere, ille habet auctoritatem iudicandi. Sed omnes & singuli fideles, Ergo, &c. Bellarm. respondet Minorem de doctoribus tantum, non de singulis fidelibus intelligendam esse, idque probat quadam similitudine, quemadmodum, inquit, fit in *academijs, ita etiam in ecclesia fieri debet. Sed cum liber aliquis ad academijs examinandus mittitur, illa examinatio non pertinet ad studiosos iuuenes, sed ad Professores ipsius facultatis. Planè eodem modo, quando doctrina ab ecclesia iudicatur, illud iudicium non pertinet ad singula ecclesie membra, sed ad solos pastores.* Sed hoc argumentum ridiculum est. Liber enim iste ab ijs examinari debet, quibus ista cura imposita est. Illa autem cu-

ra nunquam studiosis, nisi ijs valde doctis, sed solis
 professoribus, vt plurimum imponitur, aliquando
 etiam ijs, qui non sunt professores. Cognoscitur au-
 tem vel ab ipsa academia, vel ab ijs, quibus academia
 istam curam imposuit. Aut enim Academia in qua-
 libet facultate certos homines constituit, qui istis
 examinationibus præsent, aut illi qui cupiunt in sua
 inquiri, à certis hominibus illud fieri petunt. Illi igitur
 vel quos academia cõstituit, vel quos ipsi aucto-
 res petunt, debent missum librum examinare. Nam
 ad eos tantum iste labor pertinet. Si quis ex alijs se
 ingerit, ille est *πολυπράγμων*. Planè eodè modo, quos-
 cunq; Deus ad hoc interpretationis iudicium con-
 stituit, illi debent de interpretationibus iudicare,
 vel quod idem est, ad quos ista diiudicatio pertinet,
 isti debent de interpretationibus iudicare. Hoc in-
 ter nos extra cõtrouersiam est. Nunc videndum est,
 quinam illi sint, quibus Deus hoc mandauit. Nos
 dicimus omnes & singulos fideles eos esse. Bellar-
 minus dicit, hoc solum pertinere ad solum papam
 Romanum, & quos papa ad eam rem constituit. Nos
 ex Dei verbo nostram sententiam eruemus, ac pri-
 mum non est dubium, quin ad eos iudiciũ hoc per-
 tineat, quos Paulus fratres vocat; vers. 14. vbi hanc
 admonitionem orditur, *precamur vos fratres*. Sed om-
 nes fideles sunt eius fratres. Ergo & ad omnes fi-
 deles pertinet hoc iudicium. Deinde vers. 12. allo-
 quitur eos, *quibus alij in domino præsent*. Sed illi non
 sunt pastores, nam hi alij præsent; sed sunt singuli
 fideles, illis enim alij præsent. Denique de quibus
 dicit Apostolus, *quod debent agnoscere eos, qui præsent*,
 item,

item, qui debent indefinenter orare, & spiritus non exstinguere, de ijs etiam dicit, quod debent omnia probare. Sed ista omnia dicuntur de singulis fidelibus. Ergo de ijs etiam dicitur, quod debent omnia probare. Hoc adeò euidens est, vt alia probatione non sit opus. Deinde Spiritum sanctum formare fidem in omnibus fidelibus ipsi etiam Papistæ concedunt. at qui hæc fides coniuncta est cum *πληροφορία τῆς συνείδησός ἐς τὴν πίσωσιν* & *μυστήριον* & *θεῶν καὶ τοῦ χριστοῦ* vt ait Paulus ad Col. c. 2. v. 2. Ex hac verò *συνείδησι* & *ἐπιγνώσει* oritur facultas iudicandi, quinimò est ipsum illud interius iudicium Spiritus sancti. Pertinet igitur hoc iudicium necessariò ad omnes fideles, sed vt gradus inspirandi differunt: ita etiam ordines & gradus iudicandi differunt. Quos enim Spiritus ita afflat, vt ijs semper præeat, neq; vnquã deserat, eos non sibi solum, sed vniuersæ ecclesiæ iudices constituit, ita vt eorum doctrinam velit omnis doctrinæ regulam esse: Quos verò non vbique neque semper ita afflat, eos vult ita iudicare, vt iudicij sui rationem ad superiorum istam regulam dirigant. Hinc fit, vt, quia Spiritus prophetarum prophætis subiecti sunt, Paulus in ecclesia certum iudicij ordinem esse velit; & tamen quia singuli fideles à Deo docti sunt, & habent vñctionem, ideo singulis fidelibus in ijs, quæ ad fidem & salutem *πληροφορίαν* spectant, datũ est de Spiritibus iudicare, an ex Deo sint? Cõstat igitur omnes fideles habere auctoritatem de doctrinis, & interpretationibus iudicandi. Hoc cum Bellarminus videret, excogitauit aliam responsionem, & dixit, hoc iudicium tantum pertinere ad res dubias, non ad res

certas. At quis vnquam fando audiuit de rebus minimè dubijs, certis, & minimè controuersis iudiciū institui? Subiungit deinde sola dubia indigere probatione. Accipimus hoc etiam, *Addit librorum prohibitorum doctrinam esse apertè malam, & minimè dubiam; doctrinam autè Conciliorum & paparum esse apertè bonam, & minimè dubiam,* ac proinde hæc omnia non indigere probatione. Argumentum tale,

Quæ sunt manifestè bona & mala, illa non indigent probatione. Sed doctrina librorum prohibitorum est apertè mala, Doctrina autem paparum, & conciliorum est apertè bona. Ergo hæc omnia non indigent probatione.

Respondemus Minorem esse simpliciter falsam, quorundam enim prohibitorum librorum doctrina non est apertè mala, est enim hoc ipsum de quo contendimus. Bellarminus dicit eam esse apertè malam. At omnes Ecclesie, quæ sunt in Anglia, Dania, Scotia, Suetia, maxima parte Germaniæ, Heluetiæ, Galliæ, Belgicæ, Poloniæ, Vngariæ, Translyuanicæ dicunt eam doctrinam esse bonam. Deinde hæc doctrina in nullo legitimo concilio vel iudicio falsata vllius conuicta est. Ergo vides eam non tam manifestè falsam esse, vt tu affirmas. Doctrinam paparum & conciliorum tu quidem manifestè veram esse dicis, sed iam antè ostendi, multa concilia docuisse se contradictoria, & multos papas docuisse ea, quæ sunt hæretica. Ergo non tam manifestè vera est, paparum & conciliorum doctrina, vt tu autumas. Imò Bellarmine, tu petis illud, quod est in principio. Pa-
pas

pas enim & concilia non posse errare nondum probasti, & ob eam causam non debuisti hoc tam audacter concludere. Et vt vno verbo finiam, doctrinam protestantium dicis esse malam. At protestantes dicunt eam esse bonam. addunt se nunquam potuisse à papistis obtinere, vt in vllò legitimo vniuersali Europæarum ecclesiarum iudicio suam doctrinam legitima disputatione assererent. Illa sanè tergiuersatio arguit eam, etiam vestro iudicio, non tam malà esse, vt vos dicitis. Si enim tam manifestè mala esset, non ita vobis ab eius defensione metueretis. Paparù & conciliorum doctrinam tu dicis esse bonam. At protestantes eandem dicunt esse malam. Et licet nulum vniuersale iudicium ea de re institutù sit, tamen disputatio Oxoniësis, Posciacena, Lipsensis, Bernësis, & aliæ satis ostendunt, eam in se non tam veram esse, atque vos iactatis, vel certè non tam certam esse, vt vos vultis, sed adhuc esse controuersam. Deinde Bellarmine vos damnatis libros protestantium. At causa nondum est cognita. Lutherus fuit damnatus priusquam auditus. Hoc an ita in supremo Christi iudicio possitis defendere, vos videritis. Nostros libros prohibetis, nō quòd vos probare possitis eos malos esse, sed ne vestri homines ex ijs oculis aperiant, & vestras hæreses explodant. Vestros libros nō prohibemus, imò patimur, vt omnes eos legât, voluant & reuoluât. Non enim metuendum nobis est, vt quisquam ex nostris per vestros libros, modò vis absit, commoueatur, tanta est vis veritatis. An verò nostris libris aliquis commotus sit, docet Anglia, Scotia, Dania, Suetia, Polonia, Germania, Heluetia, Belgica.

Belgica, Hungaria, Transyluania, imò ipsa Italia & Hispania. Sic igitur argumentum retorqueo. Quod dubium & controuersum est, de eo habent omnes fideles iudicandi potestatem. Sed quorundam paparum & conciliorum doctrina dubia & controuersa est. Ergo de ea habent omnes protestantes iudicandi potestatem. Sed instat Bellarminus, & docet omnium conciliorum & paparum doctrinam esse manifestè bonam. Quia Paulus concilij Hierosolymitani acta iussit *non probari, sed obseruari*. Argum. tale, Doctrina concilij Hierosolymitani est manifestè bona. Ergo omnis omnium conciliorum & paparum doctrina est manifestè bona.

Hoc argumentum Bellarmine refutatione indignum est. Si ego cum in schola dialecticam puer discerem, ita disputassem, vapularem equidem. Perinde enim est, ac si dicas. Aliquod animal est rationale. Ergo omne animal est rationale. Pueri dicunt à specie ad genus non valere consequentiam. Secunda probatio Minoris est 1. Iohann. 4. 1. *Nolite Spiritus extinguere, sed probate Spiritus an ex Deo sint.*

Qui debent inter Spiritus distinguere & discernere quinam ex Deo sint, illi habent potestatem iudicandi de Spiritibus, id est, de doctoribus, & de doctrina. Nam per doctrinam distinguuntur. Sed singuli fideles debent distinguere inter Spiritus & discernere, quinam Spiritus ex Deo sint. Ergo singuli fideles habent istam iudicandi potestatem.

Tertia Minoris probatio Iohan. 7. 17. *Si quis uoluerit eius uoluntatem exequi, cognoscet de doctrina utrum ex Deo sit, an ego ex meipso loquar.* Argumentum tale, Qui

Qui debent cognoscere de doctrina, an ex Deo sit, illi habent auctoritatem iudicandi de doctrina. Sed omnes fideles debent cognoscere de doctrina an ex Deo sit, Ergo omnes fideles habent auctoritatem, &c.

Maior est vera extra controuersiam. Minorem probo. Nam quicumque debent Dei voluntatem exequi, illi debent de doctrina iudicare. At non tantum ministri, sed omnes & singuli fideles debent eius voluntatem exequi. Ergo non tantum ministri, sed omnes & singuli fideles debent de doctrina eius iudicare. Bellarminus concessa Minore, respondet ad Maiorem, & dicit Christum non velle omnes & singulos fideles omnia & singula Scripturarum loca intelligere debere, sed tantum asserere, *viros bonos carere impedimentis quibusdam, propter que alij non possunt fidei veritatem intelligere, quod notandum est, hoc non illi extorquet veritas, ut fateatur viros pios posse fidei veritatem intelligere, quod si verum est, possunt etiam de ea recte iudicare. Deinde quod ad illud attinet, sunt certi gradus in iudicio. Quia ob causam si putat neminem posse de omnibus perfecte iudicare, nisi omnia perfecte intelligat, assentior. Sed tum neque papa Romanus potest de omnibus iudicare. Nam & ille non omnia scripturarum loca perfecte intelligit. Semper enim valet illud Augustini, *Plura nescimus quam scimus in sacris literis*. Si autem existimat neminem quicumque villo modo iudicare posse, nisi omnia perfecte intelligat, errat. Satis enim est, si hoc intelligit, quod iudicat, etiamsi omnia non intelligat. Alioqui nullus homo posset iudicare. Sunt enim multa, quae omnes homines ignorant; Bellarminus probat suam*

sententiã ex Ioh. 5. *quomodo vos potestis credere quia gloriam queritis ab inuicem.* Et Luc. 16. *Audiebant hæc oĩs Pharisei quierant auari, & deridebant eum, & putat hæc duo habere eundem sensum cum hoc loco, Cognoscat de doctrina an ex Deo sit.* Vbi ego non iudicium, quod nullum est, sed mentem desidero. Sanè Bellarmine si ita iudicas, non miror eos, qui à te tuique similibus instituuntur, ad veritatem non peruenire. Nam quid ista duo habent simile, *Pharisei propter auaritiã non poterant credere, & cupientes patris voluntatem facere, debet de Christi doctrina iudicare, an ex Deo sit.* Item, *Judæi propter curiositatem siue ambitionem non poterant credere, & cupientes patris voluntatem facere, debent de doctrina cognoscere, an ex Deo sit, non necesse est vt hæc refutentur, sola enim notatione refutantur, neque tamen nego argumentum, per quod Christus suam doctrinam examinari vult, habere aliquam cū dicto Iohannis similitudinem.* Quemadmodum n. *Judæi non poterant credere, quia propriam gloriam quærebant, ita Christus potuisset iudicari ex Deo non esse, si propriam & non patris gloriam quæsiuisset.* Doctor enim & discipulus sunt correlatiua. Hinc accidit vt Doctor, qui nõ eius, à quo mittitur, sed suam gloriam quærit, fidem non inueniat. Planè eodem modo discipulus, qui propriam gloriam quærit, doctrinæ à doctore traditæ fidem non adhibet. Hæc licet ita se habeant, tamen causam Bellarm. non iuuant. Est enim contra eum adhuc euidentis argumentum.

Nam qui potest ex doctrina cognoscere, an aliquis suam, an verò mittentis gloriam quærat, ille

ille potest iudicare de doctrina. Sed singuli fideles possunt ex doctrina cognoscere, an aliquis suam, an verò mittentis gloriam quærat. Ergo singuli fideles possunt de doctrina iudicare.

Maiores est manifesta, Minor est in textu. Ergo conclusio non potest non vera esse. Secundum Argumentum à proprietate fidelium, Iohan. 10. 27. *Oves mee vocem meam audiunt, & sequuntur me.* Item Iohan. 10. *Alterum autem nequaquam sequentur, sed fugiunt ab eo, quia non norunt vocem alienorum.*

Qui audiunt vocem Domini, & eam norunt, alienorum autem vocem neque audiunt, neque norunt, item qui sequuntur Domini vocem, alienorum verò vocem non sequuntur, sed fugiunt, illi possunt iudicare de doctrina, imò iudicant de doctrina. Sed singuli fideles, &c. Ergo &c.

Bellarminus concessa Minore respondet ad Maiorem, & dicit dominum loqui de prædestinatis, qui ante mortem sequuntur vocem Domini. Hoc nos concedimus. Nemo enim est ovis Christi, qui non est prædestinatus ad vitam æternam. Dicit enim vers. 18. *Quod nemo tollet ovem ab eo.* Sed hos prædestinatos dicimus iudicare de doctrina. Nemo enim potest pastoris doctrinam sequi, & alieni doctrinam fugere, nisi possit vnius doctrinam ab alterius doctrina distinguere. At hoc nihil aliud est, quàm iudicare de doctrina. Hoc cum videret Bellarminus, excogitavit aliam responsionem, nempe Christum loqui multis modis cum omnibus, videlicet per scripturam, vel per ar-

canam

canam inspirationem, vel denique per os vicariorum. Hoc agnoscimus, & nunc precipue loquimur de ea voce, quæ fit per *os vicariorum*, id est, per ministros. Sed hæc in idem recidis. Vicarij enim Christi viua voce Christi oues alloquuntur, & vicarij Antichristi eadem viua voce alloquuntur. At oues spreta voce Antichristi, vel vicariorum Antichristi, sequuntur vocem Christi, vel vicariorum Christi. Ergo iudicant de vtriusque doctrina.

Qui enim spreta vicariorum Antichristi voce, sequuntur vocem vicariorum Christi, illi iudicant de Christi & Antichristi doctrina. Sed oues Christi. Ergo.

Et quoniam Bellarmine in hanc controuersiam incidimus, expende num Christus & eius Apostoli ita vnquam docuerint per bella ciuilia, per cædes, prodiones, flammæ, vastationes, direptiones, & incendia, vt papa Romanus his annis in Germania, Gallia, Belgica, Scotia & Anglia docuit. Deinde vide quinam ex omnibus Italis, Siculis, & Hispanis esset papæ vocem sequuturus, si vis abesset. Per vim autem plebem cogere, an Apostolicum sit, potes discernere ex 2. Corinthior. 1. 24. *ε κριτικους η̄ πιστους η̄ν.* Sed hæc hæctenus. Ille viderit quam rationem sit Iesu Christo redditurus. Simile est 1. Cor. 2. 15. *Spiritualis iudicat omnia.*

Qui omnia iudicat, iudicat de doctrina. Sed Spiritualis iudicat omnia. Ergo iudicat de doctrina.

Bellarminus primùm respondet ad Maiorem, & dicit *hominem Spiritualem non posse iudicare de doctrina.*
Primò

Primò quia nos non sumus certi, quinã sint isti Spirituales.
 Respondeo, hoc de eo iudicio verum est, cui alijs standum est. Alij enim non possunt alterius iudicio stare, nisi certi sint cum benè iudicare, & nō posse errare. Sed de iudicio singulorum hoc verum non est. Nam vt ego non teneor Bellarmini iudicio stare, ita neque ille meo stare tenetur. Possum enim ego pro me iudicare, quid sit mihi amplectendum. Sed non possum alium in meam sententiam cogere, atque hanc potestatem habent singuli spirituales: vel vt apertius loquar, Deus dedit cuilibet fidei non tantum Spiritum intelligendi, sed etiam spiritum discernendi falsam doctrinam à vera. Sed quemadmodum singuli fideles possunt veram doctrinam à falsa distinguere, ita tamen non possunt alios in suã sententiam per vim cogere, neque hoc licitum est; sed si possunt hoc iustis rationibus persuadere, debēt hoc facere, neque est necesse, vt ego certus sim de alterius spiritu, modò de meo certus sim, hoc satis est. Deinde si ille non potest iudicare, de quo alijs non sunt certi, an sit spiritualis, tum neque papa, neque concilium potest iudicare, nemo enim certus est an papa sit spiritualis: imò non esse papam spiritualem, testatur vita ipsius, docet doctrina, nouit totus mundus. Sed neque concilijs (loquor de papalibus concilijs) vrgeri possumus. Ea enim esse papæ similia, ita notum est, vt negari non possit. Deinde dicit Bellarminus eos, qui sunt maximè spirituales, nō semper illustrari, vt 4. Reg. 4. *Elysans dicit, Dominus hoc celauit à me, & non indicauit mihi.* Ergo non posse iudicare de doctrina.

Qui

Qui quædam ignorat, ille non potest iudicare de doctrina. Sed maximè Spirituales quædam ignorant, Ergo maximè Spirituales non possunt iudicare de doctrina.

Respondeo, Maiorem non esse vniuersaliter verã. In vniuersali enim iudice, qualis est Christus, requiritur omniscientia. Iudicabit enim vniuersum mundum, & omnia occulta reuelabit. Sed in his iudicibus inferioribus, hæc omniscientia non requiritur. Satis est, si homo spiritualis intelligit illud, quod iudicat, etiã si multa alia non intelligat. Deinde si Maior est vera, Bellarmine, tum sequitur neque papam, neque cõcilium posse de doctrina iudicare. Papa n. est sæpè indoctus, & concilia sæpè ex indoctis (loquor de papalibus concilijs) monachis conflantur, vt nunc non dicam papam & concilia sibi ipsis sæpè contradicere. Deinde Bellarminus respondet ad Minorem, & dicit τὸ ΟΜΝΙΑ non propriè accipi. Esse enim multa, quæ etiam sanctos patres, qui maximè sunt spirituales, fugiunt. Hoc ex nobis nemo negat. Imò Hemmingius, Beza, Calvinus & alij dicunt hoc *secundum subiectam materiam accipi debere*. Hinc tamen non sequitur Spiritualem non posse iudicare de doctrina. Licet enim non omnia intelligat, doctrinam tamen intelligit, & de ea loquitur Paulus. Ergo eã à falsa doctrina distinguere potest. Tertium Argum. à Praxi veteris Ecclesie, Act 17. 11. *Be-rhoenses quotidie scrutabãtur Script. an hac ita se haberet.* Ad quos in primitiua ecclesia pertinebat iudiciũ doctrinarum, ad eos illud adhuc pertinet. Sed in primitiua ecclesia illud iudicium pertinebat ad

ad singulos fideles. Ergo singuli fideles adhuc de doctrinis iudicare debent.

Bellar. concessa Minore respondet ad Maiorē, v. g. *esi Paulus erat Apostolus, & non poterat errare, tamē eius doctrina debebat examinari, neutrum n. constabat. Assentior.* De quo n. non constat, an rectē doceat, & an errare possit, eius doctrina examinanda est. Et quoniā Berhoēnsibus de Paulo & eius doctrina nihil cōstabat, ideò rectē fecerūt, quòd eius doctrinā ad S. Scripturā examinauerint. Planē eodē modo nobis cōstat papā non esse Apostolū, cōstat itē papā posse errare, imò errare, & errasse in multis. Ergo in papę doctrinā oēs fideles inquirere, eamq; examinare debēt. Nā si eius doctrina explorāda est, de quo nō cōstat, q̄ sit Apostol⁹, & q̄ nō possit errare, tū multò magis eius doctrina explorāda est, quē cōstat nō esse Apost. quē etiā errare, & sępē errasse certū est. Sed papa non est Apostol⁹. Papa itē sępē errauit, & in multis adhuc errat. Ergo in eius doctrinā cuilibet fidei inquirere licet. Maior est vera, Minorē probabo in singulis cōtrouersijs. Hoc cū videret Bellar. concedit nos in Papæ & concilij Trid. doctrinā inquirere posse, *modò fiat oī studio quærendi veritatē.* At nos nullo alio studio inquirimus, imò si quis tumultuādi, aut cōnitiādi studio inquit, eū auersamur. Verūm Bellar. quoniā nos cū sincero veritatis inuestigādæ studio in concilium Tridentinum inquirimus, & in eo nullā veritatē inuenimus, ideò illud tanquam humanum commentum cum bona pace papæ, Dei verbo, in quo veritatem inuenimus, postponimus, neque vrgemus vos, ut idem faciatis, tantūm petimus, ne à veritate in Dei verbo

verbo inuenta ad humana mendacia in concil. Tridentino stabilita, contra conscientiam vrgeamur. Et ob eam causam his 30. annis tot cedes, flammæ, incendia, vastationes, pditiones, latrocinia, direptiones, & exilia sustinuimus. Domine Iesu quando exurges, & iudicabis ecclesiam tuam? Deinde Bellarmine Berhoënses ideò receperunt Pauli doctrinam, quòd videbant eam in scripturis traditam esse: docete vos nihil aliud, quàm quod nos in scripturis inuenire possumus, & eadem reuerentia recipiemus vestram doctrinam, qua Berhoënses Pauli doctrinam receperunt. Si verò aliud docebitis, quàm quod in Dei verbo traditum est, & in eo perseuerabitis, tum saltem patimini, vt doctrinam Iesu Christi vestris commentis præferamus. Quartum argum. Quia papa non est supra Scripturam.

Si quælibet Scripturæ interpretatio est vera propter papæ iudicium, tum papa est ante & supra Scripturæ interpretationem. Sed hoc non, Ergo neque illud.

Connexum Maioris est firmum. Propter quod enim aliquid verum est, hoc est eo, propter quod verum est, inferius & posterius. Inferius. Minor n. est eius dignitas. quod per aliud tale est, quàm illius, quod per se tale est. Posterius. Effectum enim natura causam sequitur. Minorem vrget ipsi papistæ. Vnde apparet papæ iudicium esse vnicam & solam causam, propter quam omnis interpretatio, vel vera, vel falsa est. Quod igitur ex Dei verbo interpretamur, mundum à Deo esse conditum, Christum esse Dei filium, Hæc ideò vera sunt, quia papa ita censuit.

Si

Si papa ita non censuisset, vera nō essent. Causa enim posita, propter quam res est, effectum ponitur, & eadem causa ablata, effectum tollitur. Posita igitur hac papæ interpretatione ad hunc locum, *Deus fecit duo luminaria, Papa est quadragies septies maior, quam Imperator Romanus.* Posita inquam hac papæ interpretatione, & volūtate, illud verum est, & eadem interpretatione ablata, illud falsum est. Papæ igitur interpretatio & voluntas est omnis veritatis regula. Hoc est Bellarmine papam in Deum transformare. Nam solus Deus est ille, cuius voluntas est veritatis regula. Quicquid enim Deus vult, hoc verum est, & propterea verum est, quia Deus id vult. Sed papa est ille, cuius voluntas est veritatis regula. Quamcūque n. interpretationē papa vult, illa est vera, & quam non vult, illa non est vera. Ergo papa est Deus. Hoc quidem vos negatis Bellarmine, et cū vobis eiusmodi ex Canonistarum libris exprobramus, dicitis vos ipsos illa ridere. At si hoc ita est, quare non anathematizatis illos libros, in quibus illa scripta sunt? Et quare tribuitis illa papæ, ex quibus illa necessariō colliguntur? Deinde hoc totum pugnat cum praxi primitiivæ ecclesiæ. Berhoenses enim Act. 17. 11. non idē amplectebantur doctrinam Pauli, quōd papa Romanus ita censuisset, tum enim nullus erat papa Romanus. *Sed quia videbant illam doctrinam congruere* *Scriptura, quam quotidie scrutabātur.* Vnde sic colligo, quōd tēpore Apostolorū nō fuit causa & regula veræ interpretationis, illud & nūc causa & regula veræ interpretatiōis esse nō potest. Sed tēpore Apost. papæ iudiciū non erat verę interpretatiōis causa & regula.

Ergo neq; nūc esse potest. Deinde sola script. vel eius analogia fuit eo tēpore causa & regula veræ interpretationis. Berhoēnses n. ideò recipiebant interpretationē Pauli, quòd videbāt eam cum script. congruere. Præterea quod in controuersia positū, imò quod impium & falsum est, illud non potest certæ & indubitæ doctrinæ causa & regula esse. Sed papæ iudicium est in controuersia positum, & esse id ipsum falsum & impium probabimus suo loco. Ergo certum est, illud indubitæ & certæ doctrinæ causam & regulam esse non posse, & ob eam causam asserere papæ iudicium, quod nos falsum & impium esse scimus, esse piæ & veræ doctrinæ causam & regulam, perinde est, ac si quis contendat, tenebras esse lucis regulam. Frustrà igitur illud quod in principio est, pro principio allegatur. Bellarminus respondet, *Papam iudicare de Scripturis, esse æquiuocum. Posse enim de Scriptura, & de eius interpretatione intelligi. De Scriptura, videlicet Scripturam esse veram propter papæ iudicium. De interpretatione, videlicet Interpretationem Scripturæ esse veram propter papæ iudicium. Illud dicit esse falsum, hoc verum. At Bellarmine, lib. 1. docuisti libros esse Canonicos, quòd Papa ita censuisset. Sed librum esse Canonicum, & librum esse verum, idem est. Si igitur liber non est verus, vel falsus propter papæ iudicium, sequitur eum neq; canonicum, neque non canonicum esse. propter papæ iudiciū. Deinde dicere librū esse verū, ppter papæ iudiciū, & libri interpretationē veram esse ppter papæ iudiciū, idē est. Liber n. interpretat⁹ nihil aliud est, q̄ liber explicat⁹, vel liber fusiùs & magis p̄spicue enarrat⁹.*

ratus. Porro librū nō intelligimus membranā & apices, q̄ in libro sunt, sed sensū istis apicibus cōprehensū. Sed interpretatio libri nihil aliud est, q̄ sensus explicatio, & liber interpretatus est sensus explicatus. An igitur ille sensus explicatus verus sit propter papæ iudicium, an verò sensus ille non explicatus verus sit propter papæ iudicium, ferè idem est. Deinde quod dicis, verum non est. Non enim liber aliquis ideò verus est, quòd à papa approbatus est, sed quia *diuinitus inspiratus est*, ideò verus est. Planè eodem modo sensus libri, vel eius interpretatio non ideò vera est, quia à papa approbata est, sed quia cum verbo scripto κατ' ἀναλογίαν congruit, ideò vera est. Hoc euidenter ex Act. 17. 11. colligi potest, de papa ibi nulla mentio. Quod autem dicis papam hoc modo non esse supra scripturam, sed *supra intelligentiam priuatorum*, hoc primum est in principio, Scis enim & hoc inter nos controuersum esse, & ob eam causam pro principio allegari non posse. Deinde est contra Dei verbum 2. Cor. 1. 24. *non quòd dominemur fidei vestrae*, 1. Pet. 5. 3. *Neque ut dominantes Cleris*. Hic addis Scripturam non capere aliquod robur à papa iudicio, *neque esse veriorē, vel certiorē propter papæ iudicium*. Quorsum igitur hæc tua disputatio? Si verum est, quod dicis, tum omnia ista, quæcunq; his 4. libris de principijs disputasti, induc vna litura. Libro enim 1. cōtendisti libros Apocryphos propter papæ iudicium esse Canonicos. Libro 2. affirmasti, Vulgatam versionem propter papæ iudicium esse authenticam. Hoc libro somnias, istam interpretationem esse veram, quæ papæ probatur. Libro quarto asseris,

omnes consuetudines Romanas propter papæ approbationem esse Apostolicas, & regulam fidei. Hæc omnia inducis vna litura, cum asseris scripturam non accipere robur à papa, neque propter papæ iudiciū fieri vel veriolem, vel certiolem. Postremò cum vos explicationem Scripturæ affertis, quæ congruit cum sacris literis, eam nos cum summa reuerentia suscipimus, neque de ea contendimus, tantum asserimus eam non propter papæ iudicium, ut vos vultis, sed propter analogiã cum scriptura, veram esse. Cum verò affertis interpretationem, quæ ex diametro cū scriptura pugnat, eam nos repudiamus etiam si omnes papæ eam approbassent. Quoniam igitur papæ iudicium inter nos controuersum est, manifestum est illud authenticæ doctrinæ regulam esse non posse. Quintum argumentum. Quia veritas authenticæ interpretationis non pendet ab homine.

Quod non pendet ab homine, hoc non pendet à papa Romano. Sed veritas authenticæ interpretationis S. literarum non pendet ab homine. Ergo non pendet à papa Rom.

Maior est manifesta. Minorem probo. Nostra n. fides nititur Dei verbo, & recta eius interpretatione. At sequeretur nostram fidem ab homine pendere, si veritas authenticæ interpretationis ab homine penderet. Sed hoc fieri non potest, fides enim nostra est immota. Ac proinde mobili fundamento inniti non potest. Omnis autem homo mobilis est, & mendax. Ergo fides ab eo pendere non potest. Sed ex quo consequens non pendet, ab eo & eius antecedens pendere non potest. Fides autem est authenticæ

ticæ veritatis consequens. Quam ob causam si fides non pendet ab homine, sequitur & authenticam veritatem ab homine non pendere. Bellarminus concessa Minore respondet ad Maiorem, & dicit, *Papam non esse simpliciter hominem, & eius verbum non esse simpliciter verbum hominis, & erroribus obnoxium, sed verbum Dei.* Et ut res esset illustrior, dicit *Papa ex Cathedra loquentis verbum non esse errori obnoxium.* Pudet me Bellarmine harum principij petitionum. Ita n. ludere in re seria, imò in Dei verbo, graue crimen esse existimo. Sed ad rem. Existimo Bellarminum loqui de Cathedra Petri, & cathedram Petri accipere pro doctrina Petri. Sensus igitur est, quando papa doctrinam Petri docet, tum non errat. Quis hoc vnquam negauit? Sed papa nunc non docet doctrinam Petri, Ergo non docet ex cathedra Petri.

Qui non errat quando docet doctrinam Petri, ille nunquam errat, ne tum quidem, cum docet contra doctrinam Petri. At papa non errat cum docet doctrinam Petri. Ergo papa nunquam errat, ne tum quidem, cum docet contra doctrinam Petri.

Planè hoc idem est, ac si dicas, cum Bellarminus ieiunat, tum non edit, Ergo nunquam edit, ne tum quidem, cum vel cenat, vel prandet. Item, cum Bellarm. dormit, tum non scribit, Ergo nunquam scribit, ne tum quidem cum veritatem suo calamo perstringit. Equidem tibi probandum non erat, papam non errare, quando docet doctrinam Petri. Sed probandum tibi erat, omnem doctrinam papæ esse doctrinam Petri. Illud enim concedimus, hoc negamus, & suo loco

ostendemus, papam non Petri, sed Dæmoniorum doctrinam aliquando tradere. Bellarminus probat papam ex cathedra Petri docentem non errare, scilicet probat hoc ipsum, quod vltro cōcedimus. Iam enim falsi sumus, papam non errare, quando docet ex cathedra Petri, sed negamus eū semper ex cathedra Petri docere. Excutiamus tamen etiam hoc argumentum.

Quod Deus in Scripturis reuelauit, hoc est verū.

Sed hoc, nempe papam doctrinam Petri docentem non errare tradit Deus in Scripturis, Ergo est verum.

Concedimus totum hoc argumentum, sed addimus hoc non de solo papa, sed de quolibet homine verum esse. Quicumque enim docet doctrinam Petri, ille non errat. Deinde si ille non errat, qui docet ex cathedra Petri, sequitur eum errare, qui non docet ex cathedra Petri, Nam si ille non errat, qui docet doctrinam Petri, tum ille sanè errat, qui non docet doctrinam Petri. Vnde apparet non papam, sed cathedram Petri, id est, doctrinam Petri esse normā & regulam veræ interpretationis. At hoc volumus. Probate igitur vestram doctrinam congruere cum cathedra Petri, id est, doctrina Petri, & recipiemus eam. Si verò non congruit cum cathedra Petri, tum patimini, vt eam cum bona vestra pace Petri cathedre postponamus. Bellarm. Minorem, quam vltro concedimus, probat. Act. 15. *visum est Spiritui Sancto & nobis.* Et Luc. 22. *rogavi pro te, ne deficiat fides tua.* Amplectimur has probationes, sed nihil iuuant causam Bellarmini.

Quicquid

Quicquid enim Spiritui Sancto videtur, hoc est verum. Ergo si papæ aliquid videtur, quod Spiritui Sancto videtur, hoc verum est.

Sed hinc non sequitur, verum esse quicquid papæ videtur. Nam illi sæpè aliquid videtur, quod Spiritui Sancto non videtur. Deinde si illud verum est, quod Spiritui Sancto videtur, tum illud verum non est, quod Spiritui Sancto non videtur. Ac proinde non iudicium papæ, sed iudicium Spiritus sancti est regula & norma authenticæ interpretationis, & ob eam causâ, cum papæ interpretatio cum Spiritu Sancto cõgruit, tum eam amplectimur; cum verò cum Spiritu Sancti iudicio non cõgruit, tum eam reijcimus. Ut autem intelligamus, quænam sit mens Spiritus sancti, illa est nobis in S. scriptura expressa. Ergo quæ interpretatio cum S. scriptura cõgruit, ea est proba, & quæ cum ea non cõgruit, ea est mala. Altera probatio Minoris est, quod *Christus rogauit pro Petro, ne eius fides deficeret.* Sed hoc non pertinet ad papam Romanum. Multi enim papæ fuerunt, quorum fides defecit, hoc probauimus antè. Interea tamen nego multos papas esse, quorum fides deficere non potest. Multi enim sunt, qui fidem prorsus nullam habent, neque vnquam habuerunt. Docent hoc Barms, Balæus, Platina, & alij papistici doctores in illorum vitis. Horum equidem fides deficere non potest. Nam quod non est, illud deficere non potest. Hic Bellarminus inuehitur in hæreticos, & dicit *eorum fidem*, id est, *doctrinam nisi iudicio proprio Spiritus.* Si hæreticos vocat protestantes, malè facit. Immerito enim eos hæreticos vocat, quos ex omnibus papisti

pistis hætenus nemo hæreseos conuincere potuit. Et quod dicit, verum non est. Illorum enim doctrina non nititur iudicio proprij, vel priuati Spiritus, neque hoc vnquam in illorum libris legit Bellarminus. Sed eorum fides nititur iudicio illius Spiritus, qui in Sacris Scripturis loquitur. At ille non est priuatus, vel proprius alicuius hominis Spiritus, sed est Spiritus Dei. Vel est iste Spiritus, quo Prophetæ & Apostoli acti sunt, cum verbum Dei literis cõsignarent. Secundum hunc Spiritum verbum Dei intelligi debet. Debet enim eodem Spiritu intelligi, quo scriptum est. Porrò priuatus vel proprius alicuius hominis Spiritus est, qui cum verbo Dei pugnat, neque refert an multi an pauci, an priuati an publici homines eum habeant. Quicumque enim Spiritus non congruit cum ipso Dei verbo, ille est priuatus Spiritus. Sed Spiritus papæ Romani in multis non congruit cum Dei verbo. Ergo Spiritus papæ Romani in multis est priuatus Spiritus. Minorem in singulis controuersijs probabimus. Maior est certa. Et ob eam causam quando papistarum interpretationes congruunt cum sacra Scriptura, recipimus eas, quando verò cum Script. non congruunt, tũ eas vt à priuato Spiritu profectas Scripturæ postponimus. Hæc cum ita se habeant, frustra posthac nobiscum disputabis de Scripturarum interpretatione à papæ auctoritate. Non enim quia cum papa, sed quia cum Spiritu sancto, qui in Scripturis loquitur, vel quia cum scriptura, per quam Spiritus sanctus loquitur, congruit, ideò vera est. Et quia cum Spiritu, qui in Scripturis loquitur, vel quia cum scri-
ptura

ptura, per quam Spiritus loquitur, non congruit, i-
 deò falsa est. Sola igitur scripturarum congruentia
 est regula omnis authenticæ interpretationis, & so-
 lus Spiritus est supremus iudex omnis interpreta-
 tiõis, & hîc iudex errare non potest. Oês fideles sunt
 iudices inferiores. Atque hi partim immediatè vo-
 cati, partim non vocati immediatè. Illi non possunt
 errare. Hi errant, quãdo interpretantur contra scri-
 pturam, vel quando loquuntur contra mentem su-
 premi iudicis, quæ in scripturis expressa est. Non
 autem errant, quando interpretantur secundũ scri-
 pturam, vel quando loquuntur ex ore supremi iu-
 dicis. Sextum Argumentum. *Quia omnis Prophe-*
ta debet esse κηρ' ἀνωλόγιον τ' αἰσιῶ, Rom. 12. 6.

Ad quod quælibet interpretatio congruere de-
 bet, illud est norma & regula authenticæ inter-
 pretationis. Sed analogia fidei, id est, doctri-
 na sacris literis comprehensa est illud, ad quod
 quælibet interpretatio congruere debet. Er-
 go analogia fidei, id est, doctrina sacris literis
 comprehensa est norma, & regula omnis inter-
 pretationis.

Bellarminus videtur hoc totum argumentũ con-
 cedere, sed addit neminem magis fide abundare, quàm
 papam, ac proinde Papam esse normam & regulam veri-
 tatis. Sed hoc totum est controuersum, & nihil fa-
 cit ad rem. Hoc videns Bellarminus affert aliam so-
 lutionem, & concessa Maiore negat Minorem, ac
 dicit *Prophetiam hîc non accipi pro interpretatione, sed*
pro facultate predicendi futura. Sed hoc non est verũ.
 Paulus enim differit hoc loco, de muneribus ordi-

narijs & perpetuis. Facultas enim prædicendi futura, neque ordinaria est, neque perpetua. Deinde prophetia hîc sumitur eodem modo, atque Corinth. 14. 29. *Propheta autem dico, &c. Item, potestis sigillatim omnes prophetare.* At isthic accipitur pro dono interpretandi. Hoc cum videret Bellarminus, affert aliam solutionem, & concedit prophetiam hîc accipi pro dono interpretandi, sed negat *proportionem fidei* debere coniungi cum *habentes*, sed debere coniungi cum *administremus*, vt sit sensus, *prophetiam debere administrari secundum proportionem fidei, ita vt nemo afferat interpretationem catholice fidei contrariam.* In qua explanatione si catholicum accipit pro papistico, tum accipit illud, quod est in principio. Doctrina enim papistica à nobis accusatur hæreseos, & est illud, de quo controuertimus, quam ob causam norma & regula veritatis esse non potest. Si autem catholicum accipit pro eo, quod reuera catholicum est, hoc est, pro doctrina sacris literis comprehensâ, tum illa sententia est vera, & si Bellarminus ita ex animo loquitur, tum inter nos de hac re non est controuersia. Doctrina enim sacris literis comprehensâ est regula & norma omnis interpretationis. Sanè textus legis est regula Glossæ, & quatenus Glossa cum eo congruit, aut discrepat, eatenus est bona, vel mala. Planè eodem modo verbum Dei scriptum est regula omnis interpretationis, & quatenus hæc cum eo congruit, vel ab eo discrepat, eatenus est bona, vel mala.

Septimum Argumentum. *Quia aliud Euangelium, quam quod euangelizatum est, afferri non debet, ad Galatas 1. 8.*

Qui aliud Euangelium affert, quàm id quod Paulus euangelizauit, id est, quod s. literis comprehensum est, ille est anathema. Sed qui Euangelium aliter interpretatur, atque verus & genuinus eius sensus requirit, ille affert aliud Euangelium. Ergo est anathema.

Siue igitur Episcopus, siue Monachus, siue Papa aliam interpretationem affert, quàm ipse sensus præ se fert, ille secundum Paulum est anathema. Omnis igitur interpretatio debet congruere cum Euangelio, id est, cum scriptura Canonica. Deinde si primitiua ecclesia non habuit potestatem mutandi euangelium, num papa Romanus sibi hanc auctoritatem vindicabit? Et ne quis regerat papam, non *immutare euangelium*, Resp. eum immutare sensum, & hoc idem esse. Galatæ enim non mutabant *libros à Prophetis & Apostolis scriptos*, neque de eo vnquam fuerunt à Paulo accusati, sed mutarunt doctrinam à Paulo euangelizatam, idem facit papa Romanus. Eodè igitur anathemate tenetur. Vnde apparet euangelium mutari, si interpretatio cum euangelio non congruat, & illam interpretationem esse maledictam, quæ cum euangelio non congruit, ac proinde euangelium esse omnis interpretationis normam. Hic cogor repetere quod antè dixi, quando papa affert interpretationem, quæ cum euangelio congruit, nos eam cum reuerentia accipere, idque non propter papam, sed propter congruentiam cum Dei verbo, quando verò affert interpretationem à Dei verbo discrepantem, nos eam reijcere, etiamsi omnes papæ eam approbarent. *Octauum Argument. Quia Scriptura debet*

debet eodem spiritu intelligi, quo scripta est.

Quo spiritu Scriptura scripta est, eodē spiritu debet intelligi. Sed est scripta spiritu Dei, Ergo & Spiritu Dei intelligi debet.

Maior etsi vera est, vno tamen atque altero testimonio à me probabitur. Hieronymus in Epist. ad Galat. cap. 1. *Qui Scripturam aliter intelligit, quàm sensus Spiritus sancti efflagitat, hæreticus vocari potest.* Bernhardus in orat. ad fratres de monte, *nunquam Pauli sensum ingredieris, nisi Pauli Spiritum imbiberis.* Minorem probat dictum Pauli. 2. Timoth. 3. 16. *Omnis scriptura est divinius inspirata. Et 2. Pet. 1. 22. Acti à Spiritu Dei loquenti sunt.* Hoc argumentum concedunt papistæ, sed aiunt in solo papa residere istum spiritum, & ob eam causam iudicium papæ esse regulam & normam omnis interpretationis. At hoc est illud, quod est in principio. Est enim inter nos controuersum, & ob eam causam pro principio ab altera parte afferrī non potest. Deinde totus orbis clamat in papa nō spiritū Christi, sed spiritū Antichristi habitare. Præterea si Bellarminus vnum scripturæ locū producere potest, in quo disertè scriptū est, papam nihil, nisi quod à Sp. sancto dicitur, loquuturum esse, dabo manus. Si verò hoc facere non potest, & experiētia testatur multa à papa tradi, quæ à nemine, nisi à spiritu Antichristi produci possunt, non ægrè feret Bellarminus, si papæ iudicium pro authenticæ interpretationis regulā accipere nō possumus. Deinde si spiritus Christi semper habitat in papa, & papa nihilloquitur, nisi quod à spiritu Christi profectum est, sequitur spiritum Christi esse hæreticum.

reticum. Multi enim papæ fuerunt hæretici, vt antè probauimus. Deinde si quicquid à papa Romano proficiscitur, à spiritu Christi proficiscitur, tum spiritus Christi est mendax. Papa n. sibi ipsi sepè cōtradicit, & ne quis hoc vel illud prætendat, dico hoc iudicialiter factum esse. Et vt taceam de Formoso, Iohannes XII. & Nicolaus tradunt contradictoria. Vnus enim *tradit Christum & Apostolos nihil propri habuisse*, alter hoc *negat*, & dicit habuisse. Celestinus concedit coniugi, cuius coniux prolapsus est in hæresin, *secundas nuptias*. Innocentius hoc *negat*. C. Quanto de diuortijs. Pelagius statuit, vt diaconi ab vxoribus abstineant, quas ante constitutionē duxerant. C. ante Triennium, Distinct. 31. Gregorius I. neminem admittit ad eum ordinem, nisi qui castitatem vouisset. Huiusmodi multa in decretorum libris. Verùm cū contradictoria simul vera esse non possint, sequitur alterum mendacem fuisse. Nam si papa nihil dixit iudicialiter, nisi quod à spiritu Christi profectum est, sequitur & spiritum Christi esse mendacem, sed hoc est blasphemum. Relinquitur ergo papam non semper loqui secūdem spiritum Christi, ac propterea aliquando errare. At dicitur est? Resp. eum esse in fidelib. & mentem suam perfectè patefecisse, idq; multis modis, per aliquos n. perfectè, per aliquos imperfectè. Perfectè, per Prophetas & Apostolos. Hos impulit vt mentem & sententiam suam literis consignarent. Quod igitur cum his Prophetarum & Apostolorū literis congruit, hoc est verū & authenticum. Ac p̄inde interpretatio cū mente

mente Sp. sancti per Prophetas & Apostolos prodita congruens, est bona, & quæ ab ea discrepat, est mala. Imperfectè & minus plenè suam voluntatem reuelavit reliquis fidelibus. 1. Iohan. 2. 20. *Et vos ueritatem habetis.* Iohan. 6. *erunt omnes edocti à Deo.* 1. Cor. 2. 15, *Spiritualis iudicat omnia.* Habitat igitur Sp. sanctus in fidelibus, & ob eam causam fideles de interpretationibus iudicare possunt. Sed quoniam hi spiritum Dei non plenè acceperunt, idè interdum in iudicando aberrant. Quando igitur secundum spiritum iudicant, tum non errant. Iudicant autem secundum spiritum, quando secundum scripturam iudicant. Spiritus enim in scriptura loquitur. Quando verò non secundum spiritum iudicant, tum aberrant. Non enim iudicant secundum scripturam, per quam spiritus loquitur. Si hoc ad papistas accommodas, recipimus eorum interpretationes, quando congruunt cum spiritu, qui in scripturis loquitur. Quando verò non congruunt, non recipimus eas. Nonum Argumentum. Quia non est tanta auctoritas papalium decretorum, quanta Canoniarum scripturarum.

Cuius interpretatio est regula authenticæ veritatis, ille est in eadem cum canonicis scripturis auctoritate. Sed papæ interpretatio est regula authenticæ veritatis. Ergo papæ interpretatio est eiusdem cum canonicis script. auctoritatis.

Hoc etsi Canones & Canonistæ affirmant, tamè adeò absurdum est, vt non existimem Bellarminum adeò posteritatis iudicium contēnere, vt hoc defendere velit. Ideo huius argumenti absurditatem non vrgebo

urgebo latius. Decimum Argumentum. Quia primi-
 titiua ecclesia statuit vnanimiter veram regulam &
 normam authenticæ interpretationis esse scripturæ
 analogiam. Iren. lib. 4. cap. 63. *legitimam & minime pe-*
riculosam expositionem scriptura esse secundum ipsam scriptu-
ram. Euseb. de Polycarpo. lib. 3. cap. 20. *Et tamen oia*
hec cum scripturis consona proferebat. Origenes in Mat.
 Homil. 25. *omnis sensus, qui est extra scripturam, non est*
sanctus, Basil. epistola 80. *Siemus arbitratus sacrarum*
scripturarum, & apud quos inueniuntur dogmata diui-
nis oraculis consona, illis omnis veritatis adiudicetur sen-
tentia. Hieronymus in Matth. cap. 23. *Quod de scri-*
ptura non habet auctoritatem, hoc eadem facilitate reijci-
tur, qua admittitur. Augustinus contra Crescon. li-
 bro 2. *Canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quem Pro-*
phetarum & Apostolorum libri pertinent, secundum quos
de cæteris libris vel fidelium, vel infidelium iudicamus.
 Augustinus de ciuit. Dei. lib. 11. cap. 33. *Esse huius*
veritatem libri indagare nequimus, à regula tamen fi-
dei, que per alias eiusdem auctoritatis literas fidelibus sa-
tis nota est, non aberrabimus. Augustinus de Genesi
 ad literam lib. 1. capite 21. *Et cum diuinos libros legi-*
mus in tantamultitudine verorum intellectuum, qui de
paucis verbis eruuntur, & sanitate Catholica fidei mu-
nuntur, id potissimum eligamus, quod certum apparue-
rit eum sensisse, quem legimus, si autem hoc latet, id
certe, quod circumstantias Scriptura non impedit, &
tam sana fide concordat. Si autem & circumstantia
pertractari ac discuti non potest, saltem id solum, quod
fides sana prescribit. Hoc Argumentum etsi neces-
 sarium non est, tamen ex eo apparet, quæ fuerit
 pri-

primitiæ Ecclesiæ de hac sententia iudicium. Et vt omnia in vnum contraham cùm Dei verbum, ac re-
 cta ratio, & primitiua Ecclesia vnanimiter statuant,
 scripturæ analogiam esse omnis interpretationis re-
 gulam, & eam interpretationem esse bonam, quæ cū
 scriptura conuenit, eam que malam, que ab ea discre-
 pat, nos equidem contrarium statuere nō possumus.
 Ac proinde quando aduersarij interpretationem af-
 ferunt, quæ cum scriptura pugnat, nos eam reijci-
 mus, etiamsi omnes papæ eam probarent, & cū ex
 huiusmodi interpretatione aliquod impium dogma
 probant, tum petunt principium, & probant illud
 quod incertum est, per illud, quod eque incertū est.

Conclusio.

Omnia principia Christianorum dogmatum sunt
 certa, ante concessa, extra controuersiam po-
 sita, vera, immediata, & diuina. Sed interpre-
 tatio papæ est incerta, controuersa, ab altera
 parte negata, falsa, inepta & humana. Interpre-
 tatio igitur papæ non est principium Christia-
 norum dogmatum.

FINIS.

SIBRAN-

SIBRANDI LVBBERTI

De

Principiis Christianorum dogmatum

Liber septimus.

Prooemium.

DE vero sensu Canonicarum scripturarum disseruimus libro superiore, nunc ad Traditiones accedemus. Hæ sunt quartum principium papisticorum dogmatum. Reliqua tria non sufficiunt ad illorum dogmata defendenda. Nam neque ex lib. apocryphis, neque ex vulgata versione, neque ex papæ interpretatione possunt ea oïa defendere. Ided excogitauerunt hoc quartum, quod Eccio, Emzero, & alijs fuit ignotû. Dicunt scripturam esse imperfectam, & Traditiones docere, quæ in scriptura prætermissa sunt. Per Traditiones intelligunt omnes ritus, ceremonias, & dogmata, quæ in papistica Ecclesia sunt vsitata, & verb. Dei expressa non sunt. Dicerè ergo Traditiones esse cum verbo Dei eiusdem auctoritatis, est idem, atque omnia dogmata, ceremonias, & ritus papisticos collocare in eadem cum verbo Dei auctoritate. Quod si obtinerint, nihil erit tam impium, quod sub titulo Traditionum tueri non possint. Hinc tanti Commentarij & Apologiæ pro Traditionibus. Canus affirmat *Traditiones plus virium habere aduersus hereticos, quam Scripturam*, lib. 3. cap. 3. Idem contendit *omnina*

cum hereticis disputationem ad Traditiones referendam esse, ibidem. Hinc apparet quanta sit papistarum pro Traditionibus sollicitudo. Verum Bellarmine, omnes Traditiones de quibus contendimus, sunt in controversia positæ. Deinde non sunt utrique parti communes, sed alterius partis propriæ. Principia verò non sunt in controversia posita, neque sunt alterius partis propria, sed utrique parti communia. Deinde papistici ritus, ceremoniæ, & dogmata sunt multis erroribus contaminata. Affirmant hoc Sanzarius, Petrarcha, Mantuanus, Erasmus, Palingenius, & alij papistici doctores. Idem testantur omnes orthodoxæ Ecclesiæ, quæ sunt in Transylvania, Hungaria, Bohemia, Polonia, Livonia, Suetia, Gallia, & Helvetia. Agnovit hoc ipse papa Adrianus, Sleidan. lib. 4. in principio, papa Adrianus in bulla ad protestantes Germanos. At quod erroribus contaminatum est, hoc veræ & certæ doctrinæ principium esse non potest. Hoc sufficeret ad totam illam tuam de Traditionibus disputationem inducendam. Sed nos vestigia tua sequentes, etiã hanc partem explicabimus, ac primùm ostendemus, quid nomen significet.

CAPVT. I.

Quid nomen significet.

TRADITIO hic non accipitur pro actione tradendi, quam propriè significat, sed pro eo quod traditur. Et in hac significatione primùm notat quod quid ab hominibus immediatè vocatis, & diuinitus inspiratis, id est, Apostolis traditum est, siue hoc factum sit viua voce, siue literis scriptis. 2. Thess. 2. 15.

Tenete Traditiones quas accepistis, siue per sermonem siue per epistolam. Deinde magis in specie notat ipsam Dei verbum literis comprehensum. 1. Cor. 15. 3. *Prout acceperam tradidi vobis, Christum, videlicet mortuum esse pro peccatis nostris.* Cyprianus cont. epist. Stephani ad Pomp. *Si ergo, inquit, aut in Euangelio precipitur, aut in Apostolorum epistolis, aut actibus conuenitur, obseruetur etiam hac sancta Traditio.* Pretereà significat & ritus literis scriptis expressos, Actorum 6. 14. *Et mutabit Traditiones, quas tradidit nobis Moses.* Basiliius lib. 3. cõt. Eunom. *Hoc palam oppugnat sacri baptismatis Traditionem, euntes baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Tertiò significat etiã illud, quod scriptum non est, sed tantum viua voce ab Apostolis traditum est, 2. Thess. 2. 15. *Tenete Traditiones siue per sermonem.* Irenæus lib. 3. cap. 2. *Euemit neque Traditioni neque scripturis consentire eos.* Et cum hoc modo Traditio accipitur, subdistingui potest in doctrinam ab Apostolis viua voce traditam, & in ritus ab ijs constitutos. In doctrinam, Luc. 1. 3. *Prout tradiderunt nobis, qui in principio spectatores fuerunt.* In ritus, 1. Cor. 11. 2. *& sicut tradidi vobis, traditiones retinetis.* Atque hoc modo accipitur Traditio, quãdo aliquid ab hominibus immediatè vocatis, & diuinitus inspiratis traditum significat. Porrò Traditio significat & illud, quod ab hominibus non immediatè vocatis, excogitatum & traditum est. Matth. 5. 3. *Quare & vos transgredimini Traditiones Dei per Traditiones vestras.* & vers. 6. *& irritum fecistis mandatum Dei per Traditiones vestras.* Marc. 7. 8. *Nam omisso mandato Dei tenetis Traditiones hominum.* Mar. 7. 9. *Abrogatis mandatum Dei,*

Dei, ut Traditiones vestras seruetis. Deinde Traditio hoc modo accepta, vel congruit cum Dei verbo, vel discrepat ab eo. Congruit, ut multæ expositiones, constitutiones, & ceremoniæ à sanctis patribus, episcopis, & concilijs constitutæ, Discrepat, ut multæ item Papparum & Monachorum expositiones, constitutiones, & ceremoniæ. Porrò hæc Traditio subdistinguitur in ritum humanitus inuentum, & in doctrinam ab humano cerebro profectam. In doctrinam, ut Marc. 7. 9. In ritus, Matth. 15. 2.

CAPVT II.

Quotuplex sit Traditio.

Nominis æquiuatione explicata, distinguemus rem ipsam in suas species. Accipimus autem Traditionem in genere pro eo, quod non literis comprehensum, sed viua voce, aut alio quolibet modo ab hominibus immediatè vocatis, & diuinitus inspiratis, vel ab ijs qui non immediatè vocati sunt, traditum est. Hanc Bellarminus duobus modis distinguit, videlicet *secundum auctores*, & *secundum materiam*. Secundum auctores, dicit eam esse triplicem, nempe *Apostolicam, Ecclesiasticam, & Diuinam*. Diuinam vocat eam, *quam Christus Apostolis tradidit*. Apostolicam vocat, *quam Apostoli ex instructu Sp. sancti tradiderunt*. Ecclesiasticam dicit *antiquam consuetudinem, vel à prelatiis vel à populis inchoatam, & paulatim tacito populorum consensu vim legis obtinentem*, id est, ut vno verbo dicam, ad Ecclesiam pertinentem. Primi generis exempla ponit *formalia & materialia Sacramentorum*. Secundi generis exempla ponit *iunium*

iuuium quadragesima, & ieiuium quatuor temporum. In tertio genere exempla nulla adducit. Nos distributionem ipsam priùs examinabimus, deinde ad exempla progrediemur. Differentiæ hæ neque accidentaliter, neque essentialiter rem distinguunt. Simul enim coincidunt. Quicquid enim Apostoli ex diuina inspiratione fecerunt, hoc est diuinum. Apostolicum igitur & diuinum nõ differunt, tanquam oppositæ species; sed tanquam genus & species. Omne enim Apostolicum est diuinum, sed non omne diuinum est Apostolicum. Porrò Apostolicum & Ecclesiasticum ferè differunt eodem modo. Omne n. Apostolicum pertinet ad Ecclesiam, & est Ecclesiasticum, sed non omne Ecclesiasticum est Apostolicum. Dum igitur Traditiones in Diuinas, Ecclesiasticas, & Apostolicas distinguis, perinde facis, ac si animal distribueres in sentiens, brutum, & hinniens. Hæc de distributione. Nunc ad exempla respondemus. *Dicis formalia & materialia Sacramentorum non esse ex Verbo scripto, sed ex tacita traditione.* At hoc est falsum, quod vt intelligatur, repetam rem illam paulò altiùs. Sacramentum citra omnem contro- uersiam est ex eorum numero, quæ sunt *αἱ τρεῖς*. Illorum fundamentum est materia, Relatio fundamen- ti ad terminum est forma. Fundamentum autem omnium sacramentorum est ritus à Deo institutus. In baptismo, Asperio aquæ in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. In Cæna, Manducatio panis & vini, cum annunciatione mortis Domini. Vtrumq; in Dei verbo expressum est. Illud Matth. 26. 26. Hoc Matth. 28. 19. Proinde falsum est, quod dicis, Sacra-

mentorū materialia non esse in verbo Dei expressa, sed ex tacita Traditione profecta. Terminus sacramentorum est communio Christi, & omnium eius beneficiorū, quæ per externa ista symbola nobis obsignantur & repræsentantur. Eorum forma est relatio sacramenti ad rem sacramenti, id est, ordinatio externi ritus ad testificationem in mente Dei, & eorum qui sacramentis utuntur. Sed & hoc in verbo Dei expressum est. Proinde falsum est, quod inquit Bellarminus formalia sacramentorum ex traditione, non ex verbo scripto profecta esse. Deinde si omnia materialia & formalia Sacramentorum sunt ex tacita Traditione, & non ex verbo scripto, perfidè sanè agunt papistæ, dum sua sacramenta, & eorum formalia, atque materialia ex verbo scripto probare conantur. Atque hæc de exemplis diuinæ Traditionis. Nunc ad exempla Apostolica traditionis, Ex hac dicit fluxisse *ieiunium Quadragesimæ*, & *ieiunium quatuor temporum*. Nos prius respondimus de ieiunio quadragesimæ, Deinde de quatuor temporum ieiunio. Bellarminus dicit illud esse ex Apostolica Traditione. Sed hoc falsum est. Apostoli enim ne quò quidem de eo in suis libris, Scitè Socrates l. 5. c. 22. *ὁ δὲ εἰς περὶ τῶν ἑσπερίων ἔχει διῆσαι παράσυλλα.* Quam ob causam rectè dicit Cyprianus, *non videndum esse, quid aliqui ante nos fecerint, sed quid ille, qui ante omnes est, faciendum mandavit.* Et ut nulla dubitandi materia sub sit, dicit Socrates l. 5. c. 22. *Δύλοι ὡς ἐπερὶ τούτου (loquitur de ieiunio Quadragesimæ) τῆ ἑκάστη γνάμη καὶ προκίρῃσι ἐπέτραψεν οἱ ἀπόστολοι.* Vnde necessariò sequitur vanum esse, quod inquit Bellar. illud ex Apostolica

stolica Traditione fluxisse, Sed neque de ipsa ieiunij specie quæ ab Apost. statutū est. Euseb. n. l. 5. c. 26.

ὁ μὲν γὰρ, inquit, οἴονται μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτὸς νηστεύειν, οἱ δὲ δύο. οἱ ἔπιπλέοντες, οἱ δὲ τρισσὰ ἀκόλια ἄρα νυκτερινὰς ἔμερινας συμμετρῶσι τὴν ἡμέραν αὐτῆ, &c. Idē docet Socrates lib. 5. c. 22. οἱ μὲν γὰρ ἐν ῥάμῃ τρεῖς πρὸ τῆ πάσχα εἰβδομαΐδας, πλὴν σαββάτου καὶ κυριακῆς, συνημίνας νηστεύουσιν. οἱ δὲ ἐν ἰλλυρσίῳ καὶ ὅλη τῇ ἐλλάδι ἔσι ἐν ἄλλῃ εἰβδομαΐδῃ πρὸ εἰβδομαΐδων ἐξ τῆν πρὸ τῆ πάσχα νηστῆσαν νηστεύουσι, τρισσάκοσθον αὐτὴν ἑνομάζουσι, ἄλλοι πρὸ ἐπὶ τῆς ἐορτῆς εἰβδομαΐδων τῆς νηστῆσαις ἀρχομενοι, καὶ τρεῖς μόνως πενθημέρας, ἐκ διαλημεμάτων νηστεύουσιν, ἕδον ἤτοι καὶ αὐτοὶ τρισσάκοσθον τὸν χρόνον ἐπίον καλεῖσθαι. &c. αἱ δὲ ἄλλοι ἐν τῇ ἀρχῇ νηστεύουσιν, διὰ φοροῦ ἔχουσι τὴν ἐστίασιν.

Hoc sufficit ad vanitatē ostendendā, qua Bellar. asserit, illud 40. dierū ieiuniū esse ex Apostolica traditione. Sed neque quatuor temporū ieiunium est ex Apostolica traditione. Apostolos enim hoc reliquisse cuiuslibet iudicio docet Socrates lib. 5. cap. 22. Origenes homil. 10. in Leuit. August. ad Casulan. epist. 86. Deinde Gratianus docet *veterem Ecclesiam tantum tribus temporibus ieiunasse*, Distinct. 76. Idem docet Calixtus epist. 1. Et Bellarminus lib. 4. cap. 3. de verba Dei. Vnde satis apparet & hoc quatuor temporū ieiunium non esse ex Apostolica Traditione profectum. Quod enim Apostolorum ætate liberum fuit, neque ab illis præceptum, & ab alijs, qui non fuerunt Apostoli, institutum est, hoc non est ex Apostolica traditione. Plura de ieiunijs peruenimus. Tantum nunc concludo, Distributionem Bellarmini neque logicam, neque exempla vera esse. Deinde partitur Traditiones secundum materiam, &

distribuit eas in *traditiones de moribus & de fide*. Sed si loquitur de traditione non scripta, tum errat. Nulla enim est traditio de fide ad salutem necessaria, quæ non est scripta. Ioh. 20. 31. *Hæc scripta sunt, ut credatis, Iesum esse Christum filium Dei, & ut credentes habeatis vitam æternam.* Cyrill. lib. 12. cap. 68. in Iohannem. *Non igitur omnia quæ Dominus fecit, scripta sunt, sed quæ scribentes tam ad mores, quam ad dogmata putarunt sufficere: ut recta fide & operibus, ac virtute rutilantes ad regnum cælorum perueniamus.* Dum igitur Bellarminus contrarium pro fidei principio ponit, sumit illud quod est in principio. Traditionis de fide exemplum statuit, quod *Beata Maria fuerit semper virgo*. At contrarium docet Basilius homil. de Natiuitate Domini. *Vsq; ad dispensationis, inquit, mysterium necessaria erat virginitas; quod verò deinceps secutum est, nullam curiositatem rationi mysterij exhibet.* Traditionis de Moribus exemplum dicit esse, quod *certis diebus ieiunia & festa celebrentur, &c.* Sed neque hoc patrum memoria pro traditione habitum est. Socrates enim lib. 5. cap. 21. & Sozomentus lib. 7. c. 19. dicunt Apostolos *cuiuslibet concessisse liberam potestatem*. Si tamen quis pertinacius vserit, ille sciat Montanum esse primum, qui ieiuniorum leges imposuerit, ut docet Eusebius lib. 5. cap. 18. Postea dicit, *quæ rursus aut sunt perpetua, aut temporales: & vel vniuersales, vel particulares: vel necessaria, vel libera.* Si hoc refert ad traditiones, de fide & morib. simul, tum rursus errat. Omnes enim traditiones de fide, ad salutem necessariæ sunt perpetuæ, vniuersales, & necessariæ, neque vlla dari potest, quæ sit temporalis, particularis

particularis & libera. Si verò has posteriores tres partitiones tantùm de ritibus intelligit, tum sunt veræ. Atque hæc de partitionibus.

CAPVT III.

*Orthodoxa sententia de Traditionum
varietate proponitur.*

PApisticam sententiam de Traditionum varietate refutauimus capite superiore, sequitur vt orthodoxæ Ecclesiæ sententiam explicemus. Illa est huiusmodi, Traditiones omnes esse vel diuinas, vel humanas. Nam cùm omnes Traditiones, quarum in Ecclesiasticis scriptoribus mentio fit, vel à Deo, vel ab homine profectæ sint, quemadmodum cap. primo ostendimus, sequitur eas omnes vel diuinas, vel humanas esse. Diuinæ sunt vel immediatè à Deo profectæ, vel mediatè. Immediatè, vt S. Cœna, &c. Et hæ omnes sunt literis consignatæ. Nulla enim est immediatè à Deo profecta, quæ non sit literis consignata. Quæ verò mediatè à Deo per Apostolos constitutæ sunt, illæ vel pertinent ad fidem, & mores, vel ad decorum. Fidem voco ipsam doctrinam, mores dico vitæ honestatem. Hæc omnia sunt literis consignata & immutabilia. Vtrumque certius & notius, quàm vt vlla probatione opus sit. Quæ ad decorum pertinent, possunt subdiuidi, vel in essentialia decori, vel in accidentalia. Essentiale voco illud morale, quod in decoro est, accidentalia voco externas circumstantias. Illud est literis consignatum, & immutabile. I. Cor. 14. 40. *Omnia decenter & ordine fiant.* Horum quædam sunt literis consignata,

gnata, quædam non sunt literis consignata, & sunt varia, atque mutabilia. Exempli gratia, non debere infirmum offendi, est morale & æternum, atque literis consignatum, Rom. 14. 15. & 1. Cor. 14. Hoc verò non debere fieri in sanguine & suffocato, externa circumstantia est. Illa verò est expressa, Act. 15. 29. Et est mutabilis. Iam enim ante multa secula abrogata est. Eodem modo ieiunare est morale, & æternum, atque literis expressum. 1. Cor. 7. 5. *Ne fraudetis alios nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis ieiunio, & precibus, & rursum simul convenite, ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam vestram.* Debere autem illud hoc vel illo tempore, his vel illis cibis fieri, literis expressum non est, sed singulorum arbitrio relictum est. Euseb. lib. 5. c. 26. Socrates l. 5. c. 22. Orig. hom. 10. in Leuit. Aug. ad Casul. Ep. 86. *Quando hic sum, inquit, non ieiuno sabbatho, quando Roma sum, ieiuno sabbatho: & ad quacunq; Ecclesiam veneritis, inquit, eius morem servate, si pati scandalum non vultis, aut facere.* Idem epist. 118. ad Iannua. *cum Romanam venio ieiuno sabbatho, cum hic sum non ieiuno. Sic etiam tu ad quam forte ecclesiam veneris, eius morem serva, si cuiquam non vis esse scandalum, nec quenquam tibi.* Irenæus apud Eusebium libro 5. capite 26. Porro quæ sunt in Decoro essentialia, illa sunt omnibus hominibus observanda, quæ verò sunt accidentalia, illa sunt servanda quatenus faciunt ad edificationem. Augustinus ad Iannua. Epist. 118. *Sit aliquis peregrinus in eo forte loco, ubi perseverantes in observatione Quadragesime, nec quinta Sabbathi leuant, relaxantque ieiunium. Non, inquit, hodie ieiunabo: Queritur causa, quia non fit, inquit, in mea patria. Quid aliud ille nisi*

consuetudinem suam consuetudini alterius proponere con-
 natum? non enim mihi de libro Dei hac recitaturus est, aut
 vniuersa quacunque dilatatur, Ecclesia plena voce certa-
 bit, aut ostendet eum contra fidem facere, se autem secun-
 dum fidem moresq; hinc optimos, aut se violare, aut se cu-
 iuslibet conuincet. Violant sanè quietem & pacem suam
 de superflua questione rixando. Mallem tamen in rebus
 eiusmodi, ut & ille in huius, & hic in illius patria, ab eo
 quod ceteri faciunt, non abhorreret. Aliud exemplum
 habemus in Paulo, ille Timotheum circumcidit. Acto.
 16. 3. Titum non voluit circumcidere, ad Gal. 2. 3. Qua-
 tenus verò non faciunt ad ædificationem, possunt
 salua consciètia omitti, & si fortè p occasione impe-
 diūt ædificationē, debēt omnino & necessariò omit-
 ti. Præter has Traditiones, est & alia humana Tradi-
 tio quæ pugnat cum Dei verbo, & cum bona con-
 scientia obseruari non potest. Hæc prorsus abro-
 ganda est. Atque hæc est orthodoxæ Apostolicæ
 ecclesiæ de Traditionum varietate sententia.

CAPVT. IV.

De Statu controuersia.

QVotuplex sit secundum orthodoxos Traditio,
 explicuimus cap. sup. Nunc ipsã controuersia
 aggrediemur. Ac primùm ostendemus quis sit huius
 controuersia status. Hunc Bellarminus ita definit, vt
 planè appareat eum repugnante conscientia de hac
 controuersia scripsisse. Dicit n. hunc esse controuer-
 sia statum, oia ad salutē necessaria Dei verbo expressè
 contineri, & huius sententiæ affirmatiuam nobis tri-
 buit, negatiuam verò sibi vendicat. Verùm Bel-
 larmine, si propriè loqueris, & ita sentis, tum sã
 via

via aberras. Non enim dicimus omnia ad salutem necessaria expressè contineri in Dei verbo. Afferimus enim quædam expressè in Dei verbo contineri, quædam necessariò ex eo deduci. Exempli gratia, Baptismus puerorum, consubstantialitas patris & filij non expressis verbis in scriptura posita sunt, sed necessariò ex ea colliguntur. Atque hæc non tantùm est nostra sententia, sed & veteres idem nobiscùm hæc in resentiunt. Vid. Nazianz. lib. 5. de Theolog. Basil. de vera fide. August. de Baptismo cont. Donatist. lib. 2. cap. 14. Et lib. 4. 23. Idem docent omnes nostri doctores. Chénit. in Exam. Concil. Trid. Part. 1. in 5. gen. Tradit. Calvinus lib. 1. instit. cap. 13. §. 5. Sadel. de verb. Dei scripto. cap. 5. Si igitur Bellarminus statum controuersix se ita habere putauit, valdè errat. Si verò sciuit rem aliter se habere, tum verum est quod dixi, eum mala consciètia scribere, & dum statum controuersix peruertit, eum hoc agere, vt imperitorum iudicia peruertat. Non igitur ille est status controuersix, quem posuit Bellarminus. Sed status hoc cardine vertitur, omniàne ad salutem necessaria verbo Dei scripto siue expressè, siue non expressè contineantur. Nos aimus & dicimus, omnia quæ ad salutem necessaria sunt, verbo Dei scripto contineri, idque in hunc modum, vt vel in eo expressa sint, vel ex eo necessariò deduci possint. Papiſtæ hoc negant, & dicunt omnia ad salutem necessaria non contineri verbo scripto, ita, vt illa omnia neque in verbo scripto expressè posita sint, neque ex eo necessariò deduci possint. Præter hanc controuersiam Bellarminus statuit & aliam, nempe

nempè omnes Apostolicas traditiones esse omnibus hominibus, semper, & omni tempore seruandas. Quod miror homini literato excidisse. Nam prohibitio sanguinis & suffocati, Act. 15. 29. est traditio Apostolica, & iam ante multa secula desijt. Quod ipse Bellarminus negare non potest. Possem alia exempla adducere, sed hoc vnum est ita illustre, vt sit instar omnium. Quod autem ad rem attinet, dico Apostolicas traditiones alias esse de doctrina & moribus, de quibus non cōtendimus, anathema enim sit, qui eas negat obseruandas esse: alias *περι τῆς περισσή*; Et in his dicimus duo esse, vnum essentialē, vtpote ipsam vtilitatem, vel ædificationem proximi: alterum accidentale, vtpote externas circumstantias: videlicet, personas, tempus, locum & materiam. Illud dicimus omnibus hominibus esse obseruandum, hoc esse à nobis referendū ad ædificationem proximi, quemadmodum antè ostendi. Cū tempore ieiunij quadragesimæ hospes quidam valde fessus diuineret ad Spyridonem, & Spyridon ei carnis iuberet apponi, recusauit hospes, & dixit, se Christianum esse; respondit Spyridon: *ταύτη μᾶλλον ἔ παραχρησάν.* *ὡς ἂν καὶ ἡμετέροις τοῖς κηδεραῖς.* Sozomenus lib. 1. cap. 11. Eodem modo Paulus circumcidit Timotheum, & Titum non circumcidit. Verū totum hoc est superuacuum. Nam si prior controuersia decidi potest, tum hæc non est necessaria, & si prior non potest componi, tum hæc est superuacua. Bellarminus etiā tertiam controuersiam adiungit, nempè esse *rationem inueniendarum Apostolicarum Traditionum*. At hoc prorsus nihil facit ad rem. Coena enim Domini est Apostolica Traditio. Nam in 1. ad Corinth. cap. 11. vers.

II. V. 23. dicit sibi a Domino traditum esse. Quis autem negat esse rationem, qua possimus cognoscere hanc esse Apostolicam? Bellarmin. ergo hic pugnat sine aduersario. Si tamen quis rem ipsam intuetur, ille videt hunc esse cardinem controuersia, videlicet sintne omnes ritus, ceremoniæ, doctrinæ, & omnes doctrinæ partes, quæcunque in papistica synagoga vsurpantur, æquè obseruanda, atque scriptum Dei verbum? Nam cum de aliquo dogmate controuerso contendimus, vident papistæ, an illud ex sacris literis probare possint, si hoc facere non possunt, trās-eunt ad Apocrypha, si illa non habēt auxilium, pergunt ad versionem vulgatam, si neque illa auxilium afferre potest; pergunt ad papæ interpretationem. Verum si neque illa auxilium habet, contendunt ad vltimum effugium, nempe ad Traditionem. Hoc modo purgatorium, cælibatum sacerdotum, intercessionem sanctorum, adorationem mortuorum, e-leuationem & adorationem Dei panacei, & multa alia defendunt. Vnde apparet hunc esse verè controuersie statum inter orthodoxos & papistas. Sintne omnia ista, quæ in papistica Synagoga vsurpantur æquè obseruanda, atque verbum Dei scriptum? hoc est, an consuetudo Romanæ Ecclesiæ sit Christiano-rum dogmatum principium? Huius negatiuam orthodoxi sustinent. Et existimo Bellarminum non ita contemnere posteritatis iudicium, vt audeat assermatiuam tueri. Et vt omnia in pauca contraham. Quæritur primùm an omnia ad salutem necessaria verbo scripto contineantur? Nos hoc contendimus, Papistæ negant. Quæritur secundò, an omnes tra-ditio-

ditiones Apostolicæ sint omni tempore & loco, ab omnibus hominibus obseruandæ. Nos hoc *κατὰ τὴν* negamus. Papistæ *ἀπὸ λῶς* affirmant. Quæritur tertio, an omnes papistici ritus, ceremoniæ & dogmata sint æque obseruanda, atque verbum Dei scriptum, hoc est, num consuetudo Romanæ Ecclesiæ sit Christianorum dogmatum principium? Nos negamus, Papistæ affirmant. Atque hæc de statu controuersiæ.

CAPVT V.

Bellarminus negat scripturam esse necessariam.

STATUS huius controuersiæ explicuimus capite superiore, sequitur vt ad Bellarmini argumenta respondeamus. Ille autem primo loco duo probanda recipit. Vnum, *Scripturam non esse necessariam.* Alterum, *Scripturam non continere sufficientem doctrinam ad salutem.* Vtrumque aliquot argumentis probare conatur, & argumenta illa inter se miscet. Nos verò separabimus argumenta eius, & prius respondebimus ad illa, quibus contendit scripturam non esse necessariam. Deinde refutabimus & illa, quibus asserit, scripturam non esse sufficientem. Primum argumentum quo probat scripturam non esse necessariam, est. *Quia Ecclesia longo tempore fuit absque scriptura.*

Sine quo Ecclesia aliquo tēpore esse potuit, illud Ecclesiæ necessariū non est. Sed sine scriptura Ecclesia aliquo tempore esse potuit. Ergo scriptura non est Ecclesiæ necessaria.

Bellar. præterita Maiore pbat Minore, & dicit *ecclesiam Iudaicā à tēpore creationis vsq; ad atate Mosis absq; script. cōseruatā esse.* Hoc cōcedimus. Fatemur n. Deū tempore

tēpore Moſis fuiſſe primū ſcriptorem libri Canoni-
 ci. Deinde dicit *eccleſiam Chriſtianam longo tempore
 fuiſſe abſque ſcriptura*. Sed hoc falſum eſt. Tempore
 enim Chriſti erat vetus Teſtamentum, ex eo Chri-
 ſtus & Apoſtoli ſuam doctrinam probabant, illud &
 in Synagogis Iudæorum, & in Eccleſijs Chriſtiano-
 rum ſemper legebatur, Ioh. 5. *Scrutamini Scripturas*.
 Luc. 16. *Habent Moſen & Prophetas*. Act. 17. *Berhoëni-
 ſes ſcrutabantur ſcripturam*. Vnde apparet falſum eſſe
 quod inquit Bellarminus, Eccleſiam Chriſti longo
 tempore fuiſſe abſque ſcriptura. Hæc de probatio-
 nibus Bellarmini. Nunc ad Argumentum respon-
 debimus, & dicimus in Maiore eſſe fallaciam à ſecū-
 dum quid ad ſimpliciter. Et eſt perinde ac ſi dicam.
 Bellarmino infanti præter vbera materna nullus ali-
 cibus erat neceſſarius. Ergo & nunc ei nullus ali-
 cibus eſt neceſſarius. Item, Deus poteſt nos alere
 abſque cibo & potu. Ergo cibus & potus ad vitam
 ſuſtentandam non eſt neceſſarius. Vel, Deus poteſt
 nos abſque institutione & induſtria doctos redde-
 re. Ergo neque induſtria, neque institutione ad eru-
 ditionem aſſequendam ſunt neceſſaria. Vel denique
 in hunc modum. Moſes & Elias potuerunt vitam
 40. dies abſque cibo retinere. Ergo illis cibus & po-
 tus non fuit neceſſarius. Neque tamen affirmamus
 ſcripturam eſſe abſolute neceſſariam. Et ſi hoc Bel-
 larmineus vult, nulla eſt inter nos controuerſia. Si au-
 tem exiſtimat eam proſus non eſſe neceſſariam, in-
 graui verſatur errore, quemadmodum deinde o-
 ſtendemus.

Secundum Argumentum, *Quia gentes tempore Ve-*
teris

teris Testamenti absque scriptura saluati sunt. *inobedi-*
 Sine quo gentes tempore veteris T. seruari po-
 tuerunt, illud non est necessariū. Sed scriptura
 non usæ sunt gentes, & proinde sine ea saluatæ
 sunt. Ergo scriptura non est necessaria.

Ad Maiorem nunc non respondebimus, sed sim-
 pliciter negamus. Minorem. Act. n. 8, 27. *Ethiops*
legebat Esaiam. Ptolomæus item Philadelphus rex
 Egypti curauit scripturam in græcam linguam con-
 uerti. Vnde apparet Minorem falsam esse. Neque ta-
 men negabo maiorem cognitionem fuisse in Israele,
 quàm in gentilismo.

Tertium argumentum. *Quia Christus non manda-*
uit ut aliquid scriberetur.

Quod Christus non præcepit, hoc non est neces-
 sariū. Sed ut verbū Dei scriberetur, non præce-
 pit Christus. Ergo scriptura non est necessaria.

Si Bellarminus Maiorem intelligit de manifesto
 præcepto, tum Maior nō est vera. Multa enim Deus
 non manifestè, sed occultè præcipit, quæ tamē sunt
 necessaria, 2. Pet. 1, 21. *Non enim libidine hominis alla-*
ta est olim propheta, sed acti à Spiritu Sancto locuti sunt
sancti Dei homines. Cùm tamen de omnibus prophe-
 tis manifestum mandatū non exstet. Sed hoc man-
 datum est interna illa Spiritus Inspiratio, de qua lo-
 quitur in 2. ad Timoth. cap. 3. Deinde & Minor
 est simpliciter falsa. Expressum enim mandatum est,
 Apoc. 1, 11. *Scribe que vidisti.* & Apoc. 14, 13. *Audiui*
vocem dicentem, scribe. Si Bellarminus regerit in reli-
 quis libris non esse expressum mandatum, Respon-
 deo neque in omnibus libris V. T. esse expressum

mandatū. Deinde si existimat reliquos libros nullo mandato neque manifesto, neque occulto scriptos esse, vehementer errat. Semper enim valet illa regula, *vota scripturae est diuinitus inspirata*, hoc est, quē admodum Syrus interpres reddidit, *Scriptura est per spiritum scripta*. Cū igitur neque maior, neque minor vera sint, sequitur conclusionem veram non esse.

Quartū argumentū. *Quia Iudaei vti sunt traditionibus.* Iudaei vti sunt traditionibus. Ergo Scriptura non est necessaria.

Antecedens probat Bellarminus ex testimoniis, quae ordine expendemus. Primum est, *Exod. 13, 8.* *Annunciabis filio tuo in die illo, dicens, hoc est, quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de Aegypto.* At hoc loco loquitur Moses de Pascha, quod est memoriale liberationis ex Aegypto. Hoc verò totum scriptum est. Secundum, *Deut. 32, 7.* *Interroga patrem tuum, & nunciabit tibi, quando excelsus distribuit gentibus hereditates.* At hoc loco loquitur primum de *diuisione regionum & patriarum*, vt inquit Vatablus. Illa verò diuilio est scripta, *Genes. 11, 8.* Deinde de *hereditate data Israel*, vt idem Vatablus docet. Sed & haec historia scripta est. Tertium, *Iud. 6, 13.* *Vbi nam sunt omnia mirabilia, quae narrauerunt nobis patres nostri, dicendo, nonne de Aegypto eduxit nos Iehoua?* At hoc loco loquitur de liberatione ex Aegypto: Ea verò tota scripta est. Quartum, *Iob. 8, 8.* *Interroga et aeternam priorem, quia ab heri sumus, & nescimus, cum velut umbrae sint dies nostri.* At hoc loco Bildad nihil aliud docet, quam ipsam experientiam testari, vitam nostrā esse breuem, & tanquam vmbra. Id verò non est traditum

ditum à patribus, sed ab ipso Deo ita constitutum. Quintum Psalm. 44, 1. *Patres nostri narraverunt nobis opus, quod operatus est in diebus illorum. In tua manu gentes expulisti.* &c. At hoc loco loquitur de extirpatione Chanaanæorum. Illa verò tota scripta est. Sextum, Psal. 78, 3. *Que audimus & cognovimus* &c. At hoc loco loquitur de promulgatione legis, de fœdere inito cum Jacob, de liberatione ex Egypto, de donatione terræ Chanaan, & similibus. Ea verò omnia scripta sunt. Dicere autem, *in scriptis*

Iudæi vti sunt traditionibus scriptis. Ergo Scriptura non est necessaria, est insanire. Scriptura enim nihil aliud est, quàm traditio scripta.

Deinde Iudæi habebāt duplices traditiones. Vnas scriptas. Alteras non scriptas. Scriptæ Traditiones sunt ipsa scriptura. Exempla antè ex Bellarmino posui. Non scriptæ sunt illæ, quæ ab hominibus postea inventæ sunt. Matth. 15, 3. *Discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum. Non enim lavant manus, cum panem comedunt, & similes.* Illæ sunt norma & regula omnium dogmatum in Iudaica religione, Esa. 8, 20. *Ad legem & testimonium. A. A. 26, 22. Nec quicquam dicens extra ea, que Prophete & Moses prædixerunt.* Hæc verò non sunt regula, neque norma dogmatum. Quandoque enim pugnant cum scriptura, Matth. 23, 3. *Vos transgredimini præceptum domini per traditionem.* Ezech. 20, 18. *in præceptis patrum vestrorum ne incedatis.* Et ob eandem causam harū regula & norma est verbum scriptum. Quatenus enim cum eo congruunt, sunt tollerandæ, quatenus verò ab eo dissentiant, sunt abiiciendæ. Sive igitur traditiones

in prima significatione accipis, siue in secunda, semper sequetur scripturam esse necessariam. Nam si de scriptis traditionibus accipis, tum scriptura est necessaria. Hæc enim nihil aliud est, quam scripta traditio. Si vero de non scriptis accipis, tum etiam scriptura est necessaria. Illæ enim ex scriptura dijudicandæ sunt. Manifestum igitur ipsam scripturam esse necessariam. Atque hæc sunt Bellarmini argumenta, quibus voluit probare, scripturam non esse necessariam.

CAPITULUM VI.
Scripturam esse necessariam.

Bellarmini argumenta, quibus voluit probare scripturam non esse necessariam, refutauimus capite superiore. Sequitur vt ostendamus eam esse necessariam. Priusquam autem hoc faciemus, operæ pretium erit explicare, de qua necessitate hoc intelligamus. Non igitur hoc intelligimus de absoluta necessitate, sed de ea necessitate, quam vocant ex hypothesi. Posito enim eo, quod Deus verbis suis voluit scribi necessarium scriptum est. Hoc ita esse vno atque altero argumento ostendemus. Primum argumentum. *Quia puritas Religionis absque scriptura conseruari non potuit.*

Sine quo Religionis puritas conseruari non potest, illud est necessarium. Sed sine scriptura puritas religionis conseruari non potest. Ergo Scriptura est necessaria.

Maiorem libenter dabit Bellarminus, & ne quis frustra contradicat, loquor in toto hoc capite de

neces-

necessitate hypothetica: Minorem probat. Adam
 tanquam Episcopus in sua familia docuit suos filios
 verum Dei cultum: Eius posterii non tantum ex
 Cain, sed etiam ex Set, corruerunt religionem,
 quam deinceps Enochus redintegrait. Genes. 4, 26.
Ille cepit invocare nomen Domini. Sequitur ergo Eno-
 chum collapsam Religionem restituisse. Hinc col-
 ligi potest, trecentesimo anno à condito orbe cul-
 tum Dei, qui per invocationem synecdochicis in-
 telligitur, ferè planè interijisse. Eò enim impietatis
 etiam Adam adhuc vivente progressi sunt nepotes
 Adæ, ut Deum invocare desierint. Cultum igitur
 Dei collapsum restituit Enoch. Ille rursus tempore
 Noè penè corruptus fuit: Genes. 6, 12. *omnis caro*
corrupta viam suam. Noè restituit cultum Dei. Hanc
 eius posterii ferè eadem aetate, qua diluvium conti-
 git, rursus corruerunt. Nimrod enim fuisse Idolo-
 latram testatur Berosus lib. 4. Sed & posterii Sem cul-
 tum Dei corruerunt Noè adhuc vivente. *Nabor*
enim & Thare fuerunt Idololatæ, Num. 24, 2. Post
 Nachor Abraham restituit cultum divinum. Eius
 posterii post paucos annos rursus corruerunt cul-
 tum Dei, & facti sunt Idololatæ. Ezech. 20, 8. *Ido-*
latriam Egypticam abrogavit Moses, & restituit
 verum Dei cultum. Sed penè eodem tempore re-
 lapsi sunt ad Idololatriam, Exod. 32, 4. Ex his appa-
 ret verum Dei cultum non potuisse conservari, nisi
 subinde sanctos homines excitasset, qui cultum col-
 lapsum instaurassent. Hoc autem cum ram crebro
 facere non vellet, ipse legem, secundum quam coli
 voluit, cepit scribere. Exod. 31, 18. Et præcepit

Mosis ydē scriberet. Hinc manifestum est, Scripturam veteris Testamenti esse necessariā. Sed quod de Scriptura Veteris Testamenti dixi: idē de scriptura N. T. ita esse ostendam. Nam cū Apostoli viuatantum voce docerēt, subingressi sunt pseudoapostoli, qui falsam doctrinā seminabant. Ob hanc causam Apostoli conuenerunt Ierosolyma, vt ei rei remedium inuenirēt, atque istic simul congregati cœperunt scribere, idq; auctore Spiritu Sancto. *Discunt enim visum est Spiritui, Sc. & nobis. Act. 15, 24.* Vnde apparet & in N. T. verum Dei cultū sine scriptura non potuisse cōseruari. Sequitur ergo Scripturam noui Testamenti esse necessariam. Secundum argumentum, quia Deus præcepit scribere.

Quod Deus præcepit, hoc est necessarium. Sed

Deus præcepit verbū suum in V. & in N. Testamento scribi. Ergo scriptura est necessaria.

Maiorem non negabit Bellarminus. Minorem probo. Fidelis legatus non aliter explicat mandatum sui Domini, quā Dominus præcepit, & mādauit. Sed Prophetæ & Apostoli fuerunt fideles legati. Ergo Apostoli & Prophetæ non aliter explicauerūt Domini Iesu mandatū, quā ipse præceperat. Hoc ita manifestum est, vt non sperem, Bellarminum quicquam ex hoc negaturum esse. Subiungo igitur, Apostoli non aliter explicauerunt mandatū Domini Iesu, quā Dominus mandauit & præcepit. Sed illi explicauerunt mandatum suum viua voce & scriptis litteris. Ergo vtrumque est ex Dei mādato. Deinde manifestū mandatū exstat in sacris litteris. Apo. 1, 11. *Scribe que vidisti. Apo. 14, 13. Audini vocem dicentem, scribe.*

scribe. Præterea Act. 17. Lex decreto Spiritus Sancti
 primum scriptū Noui Testamenti scribitur. Matth.
 28. vers. 19. Dominus iussit eos docere omnes gentes, sed
 hoc facere viua voce non potuerūt. Etsi n. plurimas
 gentes adierunt, omnes tamen adire non potuerūt:
 neque omni tempore potuerūt. Omnes enim Apo-
 stoli ante mille quingentos annos mortui sunt. Ne-
 cessariò igitur scripserunt, vt absentes & posteros
 scriptis docerent. Huc accedit *omnem scripturam esse
 diuinitus inspiratam*, hoc est *per spiritum scriptam*. 2.
 Tim. 3. 16. Cum hoc congruit illud Augustini lib. xi.
 de Consensu Euangelistarum cap. vlt. *Quoquid ca-
 put operante manus facit, hoc caput fecisse censetur*. Sed A.
 postoli sunt membra Christi. Ergo quod illi scripse-
 runt, hoc caput scripsit. Cùm igitur ipse Christus
 scripserit N. T. per suos apostolos, quis negabit il-
 lud esse necessariū? Tertium. Quia nobis scriptura
 necessariò seruanda.

Quod autem necessariò seruire debemus, hoc est
 necessariū. Sed scriptura nobis necessariò
 seruanda est. Ergo scriptura est necessaria.

Maionem fatebitur Bellarminus, Minorem probo,
 2. Thes. 2. *Tenere traditiones sive per sermonem, sive
 per Epistolam*. Iohan. 22. *Hæc scripta sunt vt credatis, &
 vt credentes vitam æternam habeatis*.

Quartum Argumentum. Quia sine scriptura ve-
 rum Dei cultum à falso distinguere non possumus.
 Sine quo verum Dei cultum à falso distinguere
 non possumus, illud est necessariū. Sed sine
 scriptura verum Dei cultū à falso distinguere
 non possumus. Ergo scriptura est necessaria.

Maiozem non negabit Bellarminus. Minorem probat, Es. 8, 20. *Ad legem & Testimonium*. Iosaphat collapsum Dei cultum instaurat ad normam libri legis, 2. Paral. 17. Ezechias item collapsum Dei cultum instaurat ad normam libri legis, 2. Paral. 31. Idem fecit Iosias, 2. Reg. 23. Idem fecit Christus. Idem fecerunt Apostoli, Act. 16, 22. Si igitur volumus feliciter errores abrogare, eodem modo nobis faciendum est. Cum igitur vera religio absque verbo scripto conseruari non potuerit, & cum verbum ex mandato Dei scriptum sit, & necessariò à nobis obseruari debeat, & cum verus Dei cultus à falso non possit distingui, nisi ex verbo scripto, manifestum est, Scripturam esse necessariam.

CAPVT VII.

Bellarminus probare conatur scripturam non esse sufficientem.

Scripturam esse necessariam probavimus capite superiore. Sequitur, vt Bellarmini argumenta excutiamus, quibus negat integram & sufficientem salutis doctrinam contineri in scriptura. Primum eius argumentum est huiusmodi. *Quia neque totus canon sufficiens est, neque singuli libri sufficientes sunt.* Quòd singuli libri sufficientes non sunt, hoc fatemur. Quòd verò dicit neque totum canonem sufficientem esse, hoc negamus. Ille hoc probat, *quia multi libri, qui fuerunt in canone, perierunt.*

Ille canon, ex quo aliqui libri perierunt, non continet integram & sufficientem salutis doctrinam. Sed ex isto Canone, quem nos nunc habemus,

rohemus, perierunt multi libri. Ergo ille canon
 non continet sufficientem salutis doctrinam.
 Nos primùm negamus Maiorem. Potest enim ea-
 dem doctrina vel in diversis libris scripta esse, vel
 potuit etiam in aliis libris iterari. Maior igitur vera
 non est, nisi formetur in hunc modum. Ille canon ex
 quo aliqui libri perierunt, non cōtinet integram &
 perfectam salutis doctrinam, sc. si doctrina salutis,
 quæ in libris perditis comprehensa erat, non exstat
 in aliis libris, vel iisdē verbis, vel diversis verbis, vel
 deniq; si ista doctrina non est in aliis libris repetita.
 Et ne videamur hanc rem quasi incertam prætermi-
 ttere, ostendemus doctrinā salutis in V. Testamento,
 quod nunc exstat, perfectē contineri. Ac primùm
 extra controuersiam pono existare nunc eosdem li-
 bros V. T. & profus eodem modo, atque tempore
 Christi exstabant, & qui libri nūc perditī sunt, etiam
 tum perditī erant. Sed tempore Christi perfecta sa-
 lutis doctrina exstabat in Canone Hebræo, Luc. 16,
 29. *Habent Mosēs & Prophetas, illos audiant, quasi*
dicat, Si non volunt in eum locum venire, audiant
Mosē & Prophetas. Vnde comprobauit Mosē &
 Prophetas habere perfectam doctrinam salutis. Do-
 cet enim quomodo possimus condemnationem ef-
 fugere. Et ne sit necesse hoc multis argumentis pro-
 bare, Apostolus disertē dicit, Act. 26, 22. *se nihil di-*
cere extra ea, quæ Mosēs & Propheta futura prædixe-
rant. At ille annunciauit perfectam salutis doctrinā.
 Sequitur ergo in Mosē & Prophetis esse perfectam
 salutis doctrinam. Deinde controuersia est de libris
 perditis. Sed sunt magni viri qui iudicant nullos
 omnino

omnino libros canonicos perijsse: & inter eos vir doctissimus, & sacrarum scripturarum interpres fidelissimus Franciscus Iunius, hoc docet in Commentario ad Epistolam Iudæ. Verum etiam si statuamus aliquos libros veteris Testamenti perijsse, tamen ex antedictis argumentis apparet, perfectam salutis doctrinam in superstitibus libris Veteris Testamenti extare.

Secundum argumentum: *Quia multa in Veteri Testamento non exstant, quæ tamē sunt ad salutē necessaria.* In quo multa defunt, quæ sunt ad salutem necessariæ sapia, hoc non habet perfectam doctrinam salutis. Sed in N. Testamento, multa defunt, quæ sunt ad salutem necessaria; Ergo: Vetus Testamentum non habet perfectam doctrinam salutis.

Minorem probat, primum, *Quia in N. Testamento non traditur quo modo femina purgare fuerint à peccato originali.* Non enim circumcidebantur, ut masculi, qui per circumcisionem liberabantur à peccato originali. Si putat Bellarminus masculos liberatos esse à peccato originali per circumcisionem opere operato, ut aiunt, tum errat, quemadmodum suo loco ostendemus.

Quod verò ad femellas attinet, illæ non prorsus erant in circumcisæ: Circumcidebantur enim in viris. Gen. 34, 14. *Non possumus sororem nostram dare homini incircumciso.* Ergo non iudicârunt eam plane incircumcisam esse. Opponunt enim eam incircumciso. Deinde femellæ liberabatur à peccato originali per satisfactionem futuri Messia. Magister sententiarum lib. 4. Distinct. 1. cap. 4. dicit *mulieres adultas per fidem suam, & operationem bonam iustificatas esse, parvulas per fidem*

fidem parentum. Quod dicit adultas per fidem propriam iustificatas esse, accipimus. Quod verò dicit paruulas per fidem parentum iustificatas esse, in Dei verbo non est. Rectissimum est dicere vtrasque per satisfactionem futuri Messiae iustificatas esse. Et hoc est expressum in sac. litteris. Est. 53. *Propter scelus populi mei percussit enim.* At non tantum adulti, sed & infantes, neque tantum in masculi, sed & femellæ ad populum Dei pertinebant. Ergo quicumque in Veteri Testamento seruati sunt, illi propter passionem Christi seruati sunt. Secundò dicit *non exstare in V. T. quomodo infantes, qui ante octauum diem moriebantur, a peccato originali liberabantur.* Sed modum istum docet Thomas, 3. 70. 4. 3. *Si tamen aliqui incircumcisi mortui sunt, eadem ratio est de his, & de his qui moriebantur ante circumcisionis institutionem. Quod etiam intelligendum est de pueris, qui moriebantur ante octauum diem tempore legis.* Has verò sola fide Christi futuri iustificatos esse docuit argumèto præcedente. Ergo statuit istos infantes per fidem in Christum iustificatos esse. Idè docet Gregorius de cõsecrat. Dist. 4. c. Quod apud. Sed ex hac Thomæ responsione sumemus illud, quod verum est. Infantes igitur, cum non habeant fidem, rectius dicuntur per Christi satisfactionem iustificati esse, vt antè de mulieribus ostendimus. Quomodo verò illa futura iustificatio fuerit illis applicata, docebimus suo loco. Tertio, dicit *non exstare in Veteri Testamento, quomodo Profelyti iustificati fuerint.* Sed hoc est falsum. Profelyti enim eodè modo iustificabantur, atque Iudæi. Nam quod ad pascha, sacrificia, & oblationes attinet, eadem lex erat Iudæis & profelytis, Num. 9, 14. & 15, 15. 29. 30.

& 35, 15. Vnde sequitur etiam ad ea, quæ per sacrificia significabantur, eandem vtrisque legem fuisse. Et hoc videntur ipse gentes non ignorasse, Num. 25, 10. *Moriatur anima mea morte Iustorum, & sit nouissimum meum sicut ipse.* Vnde apparet Bileam existimasse se eodem modo saluandum esse (si tamen saluandus erat) quo Iudæi saluabantur. Cum igitur in veteri Testamento sit, quo modo mulieres & infantes, ante octauum diem in partu, item quo modo profelyti iustificati fuerint, manifestum est hanc objectionem falsam esse. Tertium argumentum, *quia ex scriptura non constat, quinam libri sint sacra scriptura.*

Ex quo non constat, quinam libri sint sacra Scriptura, illud non continet perfectam doctrinam salutis. Sed ex verbo scripto non constat, quinam libri sint sacra Scriptura. Ergo verbum scriptum non continet perfectam salutis doctrinam.

Nos negamus Minorem. Scriptura enim ut reliqua omnia principia per se nota est. Deinde Scriptura ipsa clamat se per se notam esse, 2. Pet. 1, 19. *Scriptura est lucerna lucens in obscuro loco.* Sed quicquid in obscuro loco lucet, hoc per se notum est. Ergo Scriptura per se nota est. Psal. 119. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Sed lucerna ostendens pedibus nostris viam per se nota est. Manifestum igitur scripturam per se notam esse. Hac ratione reiectum est Euangelium Bartholomæi, quia id ipsum significabat, se non esse purum Euangelium. Idem dico de Euangelio Thomæ. Quod verò ad *Epistolam ad Laodicenses* attinet, talis nunquam scripta fuit. Et cum Bellarminus hæc scriberet, credibile est, eum
Pauli

Pauli locum non inspexisse: Dicit enim Paulus: *Ecce eam qua scripta est ex Laodicea, ut vos quoque legatis*, Col. 4. 16. h. e. non dicit legite eam, quam ego ad Laodiceenses scripsi, sed que ex Laodicea scripta est. Quam multi putant fuisse ipsorum Laodicensium. Chrysolomus & Oecumenius ad dictum locum. Quod autem Bellarminus præterdit: Scripturam non esse omnibus æquè notam, ergo non esse per se notam; ridiculum est. Principia enim alia sunt naturalia, alia spiritualia. Naturalia principia omnibus naturalibus hominibus per se æquè nota sunt. Principia verò spiritualia tantum spiritualibus per se nota sunt. Neque refert, quod Bellarminus regerit, hæc principia non esse omnibus spiritualibus æquè nota. omnes enim homines non sunt æquè spirituales. Non enim accipiunt spiritum eadem mensura omnes, quid mirum igitur, si in discernendo discrepant. Sanè non negabit Bellarminus Origenem, Eusebium, Cyprianum, Athanasium, Melitonem, Hieronymum, patres Laodicenses, Nazianzenum, Epiphanium, Cyrillum, & Augustinum habuisse eundem spiritum sanctum. Et tamen hi omnes non idem statuunt de omnibus libris canonicis. Proinde etiam Lutherus & Calvinus potuerunt habere eundem spiritum Christi. Et tamen potuerunt de *Epistola Iacobi* contrarium sentire.

Quartum argumentum. *Quia ex nulla alia re possumus cognoscere, quinam libri sint Canonici, quam ex traditione.*

Ex qua sola & vnica re cognoscimus quinam libri sint Canonici, absque illa scriptura non est sufficiens.

ficiens. Sed traditio est sola & vnica illa res, ex qua cognoscimus, quinam libri sint canonici. Ergo scriptura absq; traditione nō est sufficiens. Minorem, quam negamus, probat Bellarminus aliquot testimoniis patrum, quæ ordine expendemus. Ac primū dicit hoc verum esse, *Quia Serapion apud Eusebium lib. 6. cap. 10. hoc dicit.*

Quicquid dicit Serapion, hoc verum est. Sed Serapion dicit ex nulla alia re posse cognosci, quinam libri sint Canonici, quā ex traditione. Ergo ex sola & vnica traditione cognoscitur, Quinam libri sint Canonici.

Quoniam Serapionis nihil exstat, ideo non possumus de Maiore quicquam dicere. Eam igitur in dubio relinquentes respondemus ad Minorem, & dicimus eam falsam esse. Serapion enim ne quidem Traditionis meminit. Dicit n. *γινώσκοντες ὅτι τὰ τοιαῦτα ἔμαθα ἀπὸ θεοῦ.* Hoc Rufinus vertit, *scientes quod talia nobis non sunt tradita.* Deinde Serapion dicit in ipsis libris fuisse, per quod reprobati potuerunt. Ac primū dicit se *quædam falsa in eo* (loquitur de Evangelio Petri) *scripta refutasse.* Deinde dicit in eo libro fuisse *quædam secundum recti rationem, quædam aliter.* Vnde apparet Serapionem Evangelium Petri reprobasse propter falsa quædam, quibus aspersum erat.

Hinc sic colligo,

Per quæ Serapion Evangelium Petri à reliquis Canonicis distinxit, per ea ipsa & nos malos libros à Canonicis distinguere debemus. Sed Serapion distinxit Evangelium Petri à Canonicis libris, per falsa quædam & mendacia, quæ in eo

in eo posita erant. Ergo & nos ex ipsis libris petere debemus, per quod illos ab Apostolicis distinguere debemus.

Secunda probatio Minoris. Quia Clemens dicit apud Eusebium lib. 6. cap. 11. *Se secundum traditionem sibi à senioribus commendatam docere, quæ nam sint vera Evangelia.*

Secundum quod Clemens docet quænam sint vera Evangelia, per illud solum cognosci possunt. Sed traditio est illud, secundum quod Clemens docet quænam sint vera Evangelia. Ergo per solam & vnicam traditionem cognoscimus, quænam sint vera Evangelia.

Respondeo Maiorem non esse veram. Potest enim fieri, ut Clemens vnum atque alterum argumentum allegarit, quo hoc probari potuit, reliqua prætermiserit. Et ipse Bellarminus lib. 1. cap. 2. plura argumenta protulit. Deinde & Minor falsa est. Non enim dicit Clemens se per Traditionem accepisse, quænam sint vera Evangelia, sed quo ordine sint ponenda. Et ut hoc melius videas Bellarmine, subiungam eius verba. *Exponit præterea idem Clemens in ipsis libellis de ordine Evangeliorum, traditionem sibi à senioribus presbyteris traditam. Et dicit priora esse illa Evangelia, quæ de generationibus continent, &c.*

Tertia probatio Minoris. Quia Origenes apud Eusebium lib. 6. cap. 18. *Ex Traditione didicit, quinam libri sint Canonici.*

Illud ex quo Origenes didicit, quinam libri sint Canonici, est solum, & vnicum, ex quo hoc discere possimus. Sed traditio est illud, ex quo

Origenes

Origenes hoc didicit. Ergo ex sola & unica traditione discere debemus, quinam libri sint Canonici.

Respondeo Maiorem non esse veram. Possunt n. plura argumenta esse, ex quibus hoc discere possimus, quàm illa sint, ex quibus hoc Origenes didicerit. Quod verò ad Minorem attinet, fatemur, Originem dicere, se ex traditione accepisse, quinam libri sint Canonici. At hæc Traditio nihil aliud est, quàm Ecclesiæ Testimonium. Hoc verò nos non improbamus. Ludit igitur Bellarminus puerili quadam æquiocatione, qua sibi valdè placet, & plus quàm iuueniliter exsultat. Sed explicata æquiocatione, ista in Brentium & Chemnitium insultatio corruet. Traditio in hac disputatione sonat dogma seu ritum, seu doctrinam ab aliquo traditam. Et nos non improbamus omnem traditionem, sed tantum eam, quæ pugnat cum Dei verbo. Traditio hic idem est, quod doctrina cõtra Dei verbum ab homine tradita. Bellarminus verò æquiocè per traditionem significat *Historiam & Testimonium veteris Ecclesiæ*. Equidem testimonium veteris Ecclesiæ cum summa veneratione amplectimur, & diligenter exquirimus, atque expèdimus. Diligenter etiam indagamus, quidnam veteres non tantum de libris Canonici, sed quid de omnibus & singulis rebus testentur. Non ita tamen, ut præter veterum Testimonium nihil amplius desideremus. Nam non quicquid singuli patres testantur, hoc idèd verum est, quòd illi ita testantur, sæpè enim contrariù testantur, imò vnus & idem diuersis locis sæpè contrariù testatur. Sed de his aliàs.

Nunc

Nunc dicimus, nos minimè repudiare veteris Ecclesiæ testimonium. Sed tantùm repudiare doctrinas contra Dei verbum ab hominib. inventas. Dum igitur Bellarminus dogmata contra Dei verbum ab hominib. excogitata defendit sub nomine testimonij veteris Ecclesiæ, idem facit quod ille, qui de alijs interrogatus, respondebat de cepis. Præterea nos hanc Traditionem de qua loquitur Origenes, recipimus. Agnoscimus enim eos libros pro Canonicis, quos ille ponit. Sed non propterea quòd Origenes ita testatur, verùm propter longè aliam causam, quemadmodum deinde ostendemus. Nam si Origenes hoc non testatus esset, tamen isti libri fuissent canonici: & fuerunt Canonici priusquam Origenes hoc testaretur. Præterea Origenes ex traditione docet, V. T. tantùm 22. libros esse. *ἐκ ἀγρονητόν*, inquit, *δ' ἄναι τὰς ἐνδοιατήκας βίβλους, ὡς ἰβραῖοι παραδιδόσασιν, δύο καὶ ἑκοσίαι* apud Euseb. lib. 6. cap. 25. Idem Machabæicos dicit *ἕξ τετῶν ἔναι*. Judith verò, Baruch, Tobiam, Sapientiam, & Ecclesiasticum ne nomine quidem dignatur. Ergo hi non sunt in Canone. Desinant igitur papistæ traditionem contra nos iactare, aut corrigāt suum Canonem ad normam huius traditionis. Idem Origenes Epistolam Iudæ & Iacobi extra Canonem relinquit. Si igitur hæc traditio vera est; non debet Bellarminus Luthero succensere, quòd epistolam Iacobi cum Pauli epistolis eandem auctoritatem habere negat. Idem dicit secundam Petri Epistolam *ἀμφιβάλλουσαι*. Et dicit duas posteriores epistolas Iohannis *ἔσ' πάντη γνησίους ἔναι*. Si igitur hæc Traditio vera est, malè faciunt papistæ, quòd his tribus cum Epi-

stolis Pauli eandem auctoritatem tribuunt. Aut igitur hoc mutant, & non irascantur Musculo, Heshu-
 fio, & aliis, qui inter eas distinguunt, aut desinant
 traditiones contra nos iactare. Postremò ipse Ori-
 genes non voluit, vt aliquid crederemus *extra*, vel
contra Scripturam. Libr. enim 10. in 16. cap. ad
 Roman. Vide, inquit, *quam proximi periculis fiant hi,*
qui exerceri in diuinis litteris negligant, ex quibus solis
huiusmodi examinationis cognoscenda discretio est. Idem
 Homil. 1. in Ieremiam. *Necesse est nobis scripturas san-*
ctas in Testimonium vocare. Sensus enim nostri & enar-
rationes sine ijs testibus non habent fidem. Idem in Epist. ad
 Rom. in cap. 3. *Paulus doctoribus Ecclesia exemplum*
præbet, vt ea quæ loquuntur ad populum, non proprijs præ-
sumpta sententijs, sed diuinis munita testimonijs proferat.
Nam si ipse tantus ac talis Apostolus auctoritatem scri-
ptorum suorum sufficere posse non credit, nisi doceat in le-
ge & Prophetis scripta esse, quæ docet; quanto magis nos
minimi obseruare debemus, vt non nostras, cum docemus,
sed sancti Spiritus sententias proferamus. Cum igitur hæ
 probationes Minoris aut sint falsæ, aut contra Bel-
 larminum ipsum concludant, manifestum est, scri-
 pturam sufficientem esse.

Quintum argumentum. Quia Basilius lib. de Spir.
 sancto cap. 27. dicit *neglectis traditionibus scripturam*
magnum detrimentum pati.

Quicquid dicit Basilius, hoc est verum. Sed Basi-
 lius dicit scripturam magnum detrimentum
 pati, si traditiones negligantur. Ergo scriptura
 sine traditionibus non est sufficiens.

Nos negamus Maiorem. Nam in Concione de
 natiui-

natiuitate Domini dicit, *Zachariam inter altare & Templum ideo occisum esse, quod dixerat Mariam post natiuitatem Domini esse, & manere uirginem, & hoc dicit ex traditione ad se delatum esse.* At Hieronymus in 23. cap. Matthæi dicit, *hoc ex Apocryphorum somnijs haustum esse.* Et addit, *Quia hoc de scriptura non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Si hoc modo quælibet traditio debet examinari, manifestum est, nos non errare, qui recipimus omnes traditiones, quæ de scriptura habent auctoritatem, & reijcimus eas, quæ de scriptura non habent auctoritatem. Deinde negamus & Minorem. Hic n. totus liber non est eiusdem auctoris, habet enim in medio styli quandam diuersitatem, teste Erasmo in præfat. Version. Basil. Deinde ipse Basilius in genuinis suis libris hanc doctrinam destruit. Ille enim in lib. de Confess. fidei dicit *manifestum infidelitatis crimen, vel recitare aliquid, quod scriptum est, vel addere aliquid, quod non est scriptum.* Idem ibidem. *Cum Dominus noster Iesus Christus dicat, Oues meæ uocem meam audiunt, alienum autem non audiunt, sed fugiunt ab eo, quoniam non norunt uocem alienorum; & apostolus per humanum exemplum vehementer prohibeat aliquid diuinis scripturis vel addere, vel demere: cum dicit, Hominis tamen testamentum corroboratum nemo reprobatur, aut aliquid ei superstruit, omnem igitur uocem & sententiam à domini doctrina alienam semper fugiendam esse cognouimus.* Postremò in citato loco Basilij numerantur inter cæteras, *terna immersio, & stando precandum esse inter Pascha & Pentecosten, tanquam Traditiones, sine quibus Euangelium detrimentum pateretur.* At eas non seruant

papistæ. Ergo frustra nobis obijciūt Basilium. Cū igitur de hoc libro dubitetur an totus sit Basilij, ac ipse alijs locis contrarium doceat, & ipsi papistę non obseruent illas traditiones, quę isto loco apud Basilium enumerātur: Manifestum est hoc argumento nihil concludi, ac proinde scripturam continere sufficientem doctrinam ad salutem.

Sextum argumentum. *Quia Augustinus inquit cap. 3. contra epistolam fundamenti. Ego non crederem Euangelio, nisi me Ecclesię commoueret auctoritas.*

Quod Augustinum permouit ad Euangelio credendum, sine illo Euangelium est imperfectū.

Sed Ecclesię auctoritas commouit Augustinum ad Euangelio credendum. Ergo Euangelium est sine Ecclesię auctoritate imperfectū.

Respondemus Maiorem esse falsam. Nam Ioh. 4. 41. *Mulier Samaritana* commouit suos populares, vt crederent Christo. Et tamen Christus erat sufficiens seruator absq; muliere ista. Planè eodē modo Ecclesia commouit Augustinum, vt crederet Euangelio. Nihilominus tamen Euangelium erat sufficiens doctrina ad salutem. Deinde vt Samaritani primū credebant Christo per mulierē: ita deinde credebant illi per se. Dicunt enim vers. 42. *Non amplius credimus propter sermonē tuum, ipsi vidimus & audimus eum esse seruatorem mundi.* Eodem modo Augustinus credidit Euangelio per Ecclesiam. Deinde credebāt Euangelio per se. Dicit enim cap. 14. eiusdem libri. *Nos cum credimus, & fide valentiores facti sumus, id quod credimus intelligere, non iam hominibus, sed ipsi Deo intrinsecus mentem nostram illuminante*
& for-

& formante. Idem Augustin. in eodem libro dicit.
Si Manichei pro se proferre possint constantē doctrinā ve-
ritatem, se velle & Ecclesie nomen, ac gentium, & populo-
rum deserere, atque ad illos redire. Vnde manifestū est
 Augustinum primū per aliud, sed jam confirma-
 tum credidisse Euangelio per se. Neque sanē nega-
 mus Ecclesie integros & sanctos mores magnum
 afferre adiumentum ad fidem Euangelio concilian-
 dum. Nam & priuatæ personæ integritas plurimū
 facit ad infideles lucrificandos, 1. Pet. 3, 1. *Vxores*
subiectæ sint proprijs viris: ut etiam, si qui non obediūt ser-
moni, per vxorum conuersationem absque sermone lucrifi-
cant. Quid mirum igitur si sanctæ Ecclesie testimo-
 nio fuerit commotus Augustinus? Postremò hoc
 intelligendum est de Primitiua Ecclesia, cū adhuc
 penē eadem esset doctrina & mores, qui fuerāt tem-
 pore Apostolorum. Nam si Augustinus nunc viue-
 ret, diceret cum Driedone lib. 4. cap. 4. *Ego huius Ec-*
clesie homines non agnoscerem esse Ecclesiam Christianam,
nisi doceret me quatuor Euangeliorum auctoritas. Quam
 ob causam nunc non creditur Euangelio propter
 Ecclesiam, sed creditur Ecclesie propter Euangeliū.
 Vnde rectissimè dicitur, Euangelium esse Ecclesie
 notam. Ex his apparet Maiorem veram non esse: &
 ob eam causam neque conclusionem, ac proinde
 manere immotum, scripturam continere sufficien-
 tem doctrinam salutis.

His positis Bellarminus insultat Chemnitio, &
 Brentio, quòd cogantur fateri hanc traditionem Ec-
 clesie esse vtilem, & probam. Sed hic ego pudorem
 desidero. Hęc enim Ecclesie traditio, qua cognosci-

mus quinam libri sint Cañonici, nihil aliud est, quàm
 Ecclesiæ testimonium de libris Cañonicis. At hoc
 omnes nostri doctores fatentur esse argumentum à
 posteriori, quò probetur quinam libri sint in Ca-
 none. Calvin. Instit. lib. 1. cap. 8. § 12. Musculus in
 locis. Ursinus in Proleg. in Catechism. & in locis.
 Bucerus in præfat. Epistol. ad Roman. Melanch.
 in locis: & alij innumeri doctores. Sed hæc notan-
 dum est Bellarmine, hoc totum argumentum esse à
 posteriori tantum, & non à priori. Nam testimo-
 nium Dionysij de Ecclipsi, quæ contigit tempore
 Christi, nō est sola & vnica causa, ob quam illa fuerit
 totalis Ecclipsis: imò ne causa quidē est. Quis enim
 vnquam testimonium de aliqua re iam facta, eius
 causam, loquor de causa propriè sic dicta, esse af-
 firmauerit? Planè eodem modo testimoniū Ecclesię
 de scriptura, nec scripturæ, nec eius certitudinis cau-
 sa est, tantum abest, vt sit eius vnica causa. Iam enim
 verbū Dei fuit, priusquam Ecclesia de illo vnquam
 testata sit. Est enim perinde, ac si aurifaber testetur,
 purum aurum esse purum aurum. Sed nūmne aurū
 propter aurifabri testimonium est purum? nemo, ne-
 ebrius quidem, hoc somniabit. Eodē modo nūmne
 verbum Dei à Prophetis & Apostolis scriptum, pro-
 pter Ecclesię iudicium est verbum Dei? non opi-
 nor. Nam quemadmodum aurum purum est aurum
 purum, etiamsi omnes aurifabri hoc negarent: ita
 etiam verbum Dei est verbum Dei, etiamsi omnes
 homines id negarent. Deinde Bellarmine tota hæc
 disputatio nihil, facit ad rem. Per traditionem enim
 intelligimus doctrinam traditam, non testimonium
 de ali-

de aliqua doctrina. Ludis igitur in hac æquiocatione. Doctrinam traditam non omnem reijcimus, neque omnem recipimus; sed eam siue doctrinam traditam, siue traditionē recipimus, quæ vel in verbo Dei expressa est, vel quæ necessariò ex eo colligi potest, vel denique quæ cum eo non pugnat. Exempli gratia: Mulieres accedere ad sacram Synaxin, totidem verbis in scriptura traditū non est: tamen quoniam ex ea deduci potest, libenter recipimus. Ita procumbere in genua inter orandum, neq; expressè in Scriptura traditum est, neq; necessariò ex ea colligi potest, tamen recipimus, quia non pugnat cum scriptura. Verum hæ non sunt apud nos eodē loco: Illæ enim sunt necessariae, hæ liberae. Primū igitur facis nobis iniuriam, quòd dicis nos omnes traditiones reijcere. Deinde sophisticaris. Manifestè enim traditio in hac disputatione significat doctrinā traditam, vt iam dixi. In tuo argumento significat non doctrinam, sed testimonium de doctrina, vel alia aliqua re. Exempli gratia. Vetus & Nouum Testamentum est doctrina. De hac autem veterum testimonium est tibi traditio. At ita non loquimur, quando dicimus purgatorium esse traditionē. Non enim tum intelligimus testimonium de purgatorio, sed doctrinam ipsam. Verum Bellarmine, dum concedo esse aliquas traditiones seruandas, non tamen volo scriptura non comprehendi sufficientem doctrinam salutis. Illæ enim traditiones quæ necessarie sunt, vel sunt in scriptura expressæ, vel ex ea deduci possunt, & proinde sunt ipsa Scriptura. Reliquæ verò, quæ non sunt Scriptura expressæ, neque ex ea

deduci possunt, illæ etsi propter decorum seruandæ sunt, cum non pugnant cum scriptura: non tamen sunt necessariae ad salutem. Ex his apparet non fuisse necesse probare, potuisse etiam alias traditiones ad nos peruenire, si hæc ad nos peruenit. Illud enim vltro cõcedimus, quemadmodum iam dixi. Sed illæ, si non sunt satis litteris expressæ, neque ex ijs deduci possunt, non sunt necessariae ad salutem: neque verbum Dei propter eas desinit sufficiens esse. Postremò conatur Bellarminus nos ad absurdum deducere: & dicit in hunc modum: *Hæc traditio vel est verbum Dei, vel non est. Si est verbum Dei, tum verbum scriptum non est sufficiens, sed præter illud est etiam verbum nõ scriptum necessarium. Si non est verbum Dei, tum fides nostra nititur eo, quod non est verbum Dei. Sed hoc est inconueniens. Fides enim est ex auditu, auditus per verbum Dei, ad Rom. 10. Sed nos iam antè ostendimus aliud esse verbum Dei, & aliud esse testimoniũ de verbo Dei. Libri prophetici, & Apostolici sunt verbum Dei. Hæc traditio est testimonium humanũ de iis libris. Testimonium autem alicuius rei non est res ipsa, cuius testimonium est. Sed instat Bellarminus, & dicit, nostram fidem tamen niti hoc humano testimonio. Respondeo esse equiuocationem in verbo fidei. Fides enim, quam Apostolus dicit ex auditu esse, est fides iustificans: hæc autem fides, qua propter testimonium veteris Ecclesiæ credimus, librum Moysi & Prophetarum, Euangelia item quatuor, Actus Apostolorũ, Epistolas, & Reuelationẽ esse verbum Dei, non est fides iustificans, sed tantũ historicus quidam assensus, Theologi vocant fidem*

fidem historicam. Nam & hanc fidem habent diaboli. Credunt enim hos libros esse verbum Dei; & tamen non habent fidem iustificantem vno verbo. Fides nostra iustificans nititur verbo Dei, fides autem historica, præter verbum Dei, nititur etiam Ecclesiæ testimonio; imò nititur etiam eo testimonio, quod profus humanum est. Hoc autem non est absurdum Bellarmine.

Septimum argumentum. *Quia absque traditione non possumus scripturam intelligere.*

Sine quo scripturam non possumus intelligere, absque eo Scriptura non est sufficiens. Sed sine traditione non possumus scripturam intelligere. Ergo sine traditione scriptura non est sufficiens.

Maior non est vera. Nam sine grammatica non possumus Rhetoricam intelligere, neque sine eadē possumus Dialecticam intelligere. Et tamen Rhetorica est ars sufficiens, & Dialectica est ars sufficiens. Non igitur sequitur, verbū Dei non esse sufficiens, etiam si concederetur, illud absque traditione intelligi non posse. In Minore est fallacia æquiuocationis. Traditio enim cūm Scripturæ opponitur, significat doctrinam, quæ neq; in Scriptura expressa est, neque ex ea deduci potest: eaque duplex. Vna quæ cum Scriptura non pugnat, vt conuersio adorantis ad orientem. Altera, quæ cum scriptura pugnat, vt inuocatio mortuorum. Et si de hac traditione intelligit Minorem, tum illa falsa est. Hæc enim profus nihil confert ad Scripturam rectè intelligendam. Deinde Traditio significat illud, quod in Scriptura quidem non expressum est, sed tamen necessario ex

ea colligi potest. Atque hæc non est diuersa à Scriptura, sed est ipsa Scriptura. Atq; hæc pertinet illud Nazianzeni de Theolog. or. 5. *Quædam sunt in Scriptura, & non dicuntur de Scriptura.* Et Basil. lib. de Spiritu S. cap. 27. *Non igitur syllabam, & ab ipso Domini ore progressam reiecere aut expungere cuiquam fas est: & æquipollentem ipsi, assumi nihil vetat.* Hæc autem Traditio nihil aliud est, quàm Explicatio veræ Ecclesiæ, aut Testimonium de veteris Ecclesiæ explanatione. Sed quando traditio ita accipitur, tum non pugnat cum nostra sententia, & eam esse necessariam non negamus. Nam libenter & diligenter inquirimus veterum interpretationes, neque negamus nos magnam vtilitatem ex ijs assequi. Verùm non volumus eam cum verbo Dei esse in eadem auctoritate. Verbo enim Dei per se credimus, traditionibus his, id est, veterum Interpretationibus per verbum Dei. Nam quando illæ cum verbo Dei congruunt, recipimus eas; quando verò cum eo non congruunt, rejicimus eas. Rectè Origenes Homil. 25. in Matth. *Templum gloriæ Dei est omnis scriptura diuinitus inspirata, aurum autem positus sensus in ea. Debemus ergo ad testimonium omnium verborum, quæ proferimus in doctrina, proferre sensum Scripturæ, quasi confirmantem quem exponimus sensum.* Sicut enim omne aurum, quod fuerit extra templum, non est sanctificatum: Sic omnis sensus, qui fuerit extra diuinam scripturam (quamuis videatur quibusdam admirabilis) non est sanctus, quia non continetur à sensu Scripturæ, quæ solet eum solum sensum sanctificare, quem habet in se, sicut templum propriam aurum. Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam nostram

stram nostros proprios intellectus mirari, & quasi testimonia assumere, quos unusquisque nostrum intelligit, & secundum veritatem aestimat esse; nisi ostenderit eos sanctos esse ex eo, quod in Scripturis continetur diuinis, quasi in templis quibusdam Dei. Deinde in Minore est fallacia à secundum quid ad simpliciter. Absque veteris enim Ecclesiæ interpretatione, multa difficulter, ac ne vix quidem intelligimus. Ergo absque veterum Interpretatione nihil prorsus intelligimus. Non sequitur. Aut si Bellarminus putat nos absque veterum interpretatione nihil prorsus in Dei verbo intelligere, tum negamus Minorem. Multi enim sunt, qui veteres interpretes nunquam legunt, & tamen scripturam mediocriter intelligunt. Hoc etsi ad hoc argumentum sufficeret: tamē quoniam Bellarmino libuit Minorem probare aliquot exemplis, ea examinabimus, deinde progrediemur. Primum exemplum est *equalitas diuinarum personarum*. Hæc doctrina, Bellarmine, aut est sacris literis expressa, vel ex ijs deduci potest: aut non est sac. literis expressa, neque ex eis deduci potest. Si est: Tum nihil facit ad rem. Iam antè enim ostendi non tantum verbum Dei esse, quod in scriptura expressum est: sed illud etiam verbum Dei esse, quod necessariò ex ea colligi potest. Si non est, tum contradicis tibi ipsi. Dicis enim hoc quidem deduci ex sac. literis, sed non ita facile. Verùm siue facile, siue non facile deducatur, deducitur tamen. Est igitur dogma non ὀρθόδοξον sed ἕτεροδοξον, & ita iudicauit antiquitas. Tertull. contra Praxeam. Epiph. hæres. 60. Ambros. de fide contra Arrianos cap. 4. & cap. 5. August. contra Maxim. lib.

3. cap. 14. Secundum exemplum est *processio Spiritus Sancti à Patre & Filio*. Sed & hoc dogma vel est sacris literis expressum, aut ex ijs deduci potest: vel nō est, neque ex ijs deduci potest. Si prius, tum nihil ad rem. Nam, vt antè dixi, non tantum verbū Dei est, quod in scriptura expressum est, sed & illud, quod ex ea necessariò colligi potest. Si posterius, tum contradicis tibi ipsi. Dicis enim *illud posse quidem ex scriptura colligi, sed non facile*. Colligitur igitur ex ea, ac proinde est dogma *ἰσχυραρον*, nō *ἀσχυραρον*, & ita iudicauit antiquitas. August. Tractat. 99. in Iohannem. Tertium exemplum est: Peccatum originale. Quod minor homini docto excidisse. Psal. 51, 7. *Ecce in iniquitate genitus sum. Et in peccatis concepit me mater mea*. Rom. 5, 12. *Per unum hominem peccatum in mundum introiit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors transiit, in quo omnes peccauerunt*. Nisi igitur quis data opera vult cœcutire, facilè videt, peccatum originale esse in scriptura expressum. Quartum exemplum est, *descensus Christi ad inferos*. Hoc equidē neq; in Scriptura est, neque ex ea necessariò deduci potest. Sed nihil etiam facit ad Scripturam illustrandā. Nulla enim pars veteris & noui Testamenti est, quæ sine hoc dogmate intelligi non potest. Idem de reliquis traditionibus, quæ neq; in Scriptura expressæ sunt, neque ex ea deduci possunt, sentiendum est. Cùm igitur tria priora dogmata sint ipsa Scriptura, & hoc posterius nihil conferat ad Scripturam intelligendam: manifestum est scripturam sine traditionibus esse sufficientem.

Octauum argumentum. *Quia ex scriptura discere*

non possumus Mariam esse semper virginem.

Ex quo non possumus discere Mariam esse semper virginem, illud non continet sufficientem doctrinam salutis. Sed ex Scriptura non possumus discere, Mariam esse semper virginem. Ergo scriptura non continet sufficientem salutis doctrinam.

Maiores non est vera. Satis enim est ad salutem, si credimus, Mariam virginem fuisse, donec peperisset. Quid postea ei contigerit, nullam curiositatem mysterij rationi exhibet. Interea tamen libenter credimus, eam nunquam desisse virginem esse. Recte Basilus in concione de Sancta Christi natiuitate. *Et affectu, inquit, & amore, & omni ad cohabitantes pertinente studio, uxorem suam esse putas, loquitur de Iosepho nuptialibus operibus abstinuit. Non enim cognouit ipsam, inquit, donec peperisset filium suum primogenitum. Hoc porro iam suspicionem prabet, quasi postea, quam pure generationi domini, per spiritum sanctum perfecta inseruierat, debita nuptius opera Maria non abnegarit, etiamsi hoc pietatis rationem nihil vitiet: nam usque ad dispensationis ministerium necessaria erat virginitas. Quid verò deinceps consecutum est, nullam curiositatem rationi mysterij exhibet. Deinde & Minorem negamus. Illam autem distinguimus in duo tempora. Vnum, ante partum. Alterum, post partum. Ante partum Mariam fuisse semper virginem, expresse docet sac. Scriptura. Esa. 7, 14. *Ecce virgo erit pregnans, & pariet filium, & vocabis nomen eius Emanuel. Luc. 1, 34. Quomodo erit istud, quandoquidem virum non cognoui. vers. 35. Et respondens angelus dixit ei, Spir. sanctus superueniet in te, &**

virtus altissimi inumbrabit te, propterea id etiam quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Matth. i. 20. Nam quod in ea genitum est, ex Spiritu Sancto est. Matt. i. 25. & non cognovit eam, donec peperisset filium illi suum primogenitum. Mariam igitur fuisse virginem cum pareret, disertè testantur sac. literæ. Et hoc credere est ad salutem necessarium. An verò post partum manserit virgo, hoc credere non est ad salutem necessarium. Nam, ut inquit Basilius concione de Natiuitate Domini. Hoc pietatis rationem non vitiat. Nam usque ad dispensationis ministerium necessaria erat virginitas. Quod verò deinde sequutum est, nullam curiositatem mysterij rationi exhibet. Tamen ut ne eorum, qui Christum amant, aures suscipiant, quod Deipara aliquando virgo esse desit, illa testimonia sufficientia putamus. Ad hoc quidem, Non cognovit eam donec peperisset filium suum: quod particula donec in multis quidem locis quandam temporis determinationem significare videtur. Reuera autem indefinitum indicat. Quale est illud, Ecce ego sum vobiscum usque ad consummationem seculi. Similia docet Ambrosius ex sac. Scripturis lib. 10. Epistolarum. Epist. 81. Vnde Sequitur, Si Ambrosius & Basilius loca Scripturæ rectè adducunt, hoc etiam non ἀγχαφορ esse, sed ἰγγεαφορ.

Nonum argumentum. Quia ex Scriptura probare non possumus pascha celebrandum esse die dominico.

Ex quo probare non possumus Pascha celebrandum esse die Dominico, illud non continet sufficientem doctrinam salutis. Sed ex Scriptura non possumus probare Pascha celebrandum esse die Dominico. Ergo Scriptura non continet

tinet sufficientem doctrinam salutis.

Nos negamus maiorem. Distinctio enim dierum nihil facit ad salutem. Rom. 14, 6. *Qui curat diem, domino curat: & qui non curat diem, Domino non curat.* Gal. 4, 10. *Dies observatis & menses?* Collos. 2, 16. *Ne igitur vos damnetur respectu diei festi, aut nonilunij, aut sabbathorum.* Socrates lib. 5. cap. 22. docet neque Christo, neque Apostolis fuisse propositum de diebus leges ferre. Idem docet August. de doct. Christian. lib. 4. cap. 20. Euseb. lib. 5. cap. 24. 25. & 26. docet veteres non eodē tempore observasse pascha. Hoc confirmat Socrates lib. 5. cap. 22. Quod autem Papa orientales propterea excommunicauerit, arguit Victoris arrogantiam & superbiam. Irenæus enim cum cæteris Galliæ Episcopis scribebant, *eum non rectè facere, quod absunderet a corporis unitate tot ac tantas Ecclesias Dei, que morem sibi antiquitus traditum custodirent*, Euseb. lib. 5. cap. 26. Eusebius dicit *eum pertinacius egisse.* Ibidem Episcopi scribebant ei, & *inbebant, ut unitati studeret.* Præterea eo tempore liberum fuit, ut diuersis diebus pascha celebraretur. Polycarpus enim seruabat morem, quem Iohannes tradiderat, & Anicetus seruabat ritum, quem à superioribus acceperat. Interea tamē inter se concordiam custodiebant. Euseb. lib. 5, 26. Vnde apparet certi alicuius diei obseruationem non esse ad salutem necessariam.

Nam quod utriq; parti liberum relinquitur, hoc non est ad salutem necessariū. Sed pascha hoc vel illo die seruare, utrique parti liberum relinquitur. Ergo Pascha hoc vel illo die obseruare, non est ad salutem necessarium.

Postremò

Postremò ex hoc loco discimus, nihil esse fallaciùs traditione hac, de qua contendunt papistæ. Nam orientales dicebant Apostolos tradidisse, vt 14. die celebraretur. Occidentales item dicebant, se illud die dominico ex *traditione Apostolica* celebrare. Sed hæc duo simul vera esse non possunt. Errant igitur, vel qui hoc Iohannem tradidisse dicebant, vel errant, qui hoc à Petro traditum esse asseuerabant. Sed vtrosque errasse docet Socrates lib. 5. cap. 22. Dicit enim, *hoc non ex traditione, sed ex consuetudine natum esse.* Deinde & Minor non simpliciter vera est. Apostoli enim ferè conueniebant *prima sabbathi*, Ioh. 20. 1. Luc. 24. 1. Marc. 16. 2. Et nostrum Pascha est memoria & recordatio resurrectionis Domini. Ergo æquum iudicabant vt ista recordatio eodẽ die fieret, quo Dominus resurrexit, hoc est prima sabbathi. Videtur igitur hoc ipsum aliquo modo ex Scriptura colligi posse. Decimum argumentum. *Quia pædobaptismus non potest ex scriptura demonstrari.*

Ex quo pædobaptismus doceri non potest, illud non continet perfectam doctrinã salutis. Sed ex Scriptura pædobaptismus doceri non potest, Ergo Scriptura non continet perfectam doctrinam salutis.

Nos negamus Minorem. Sunt enim manifesta Scripturæ testimonia, ex quibus pædobaptismus doceri potest. Marc. 10, 14. *Simite pueros ad me venire, & non prohibete eos, talium enim est regnum celorum.*

Quicumq; communionis Christi participes sunt, illi etiã & signi communionis Christi participes

cipes sunt. Sed infantes sunt communionis Christi participes. Ergo & Baptismi, qui est eius signum, participes sunt.

Matth. 28, 19. *Docete & baptizate eos.* Quod ad omnia Ecclesie membra pertinet, hoc etiam ad infantes pertinet. Sed Baptismus ad omnia Ecclesie membra pertinet. Ergo & ad infantes.

Act. 2, 38. *Baptizetur unusquisque vestrum.* Vobis enim & liberis vestris facta est promissio.

Ad quos pertinet promissio, ad eos pertinet Baptismus. Sed ad liberos pertinet promissio.

Ergo & ad pueros pertinet Baptismus.

Collos. 2, 11. *Baptismus successit circumcisioni.* At infantes sunt circumcisi. Ergo & infantes baptizandi.

Ex his & similibus apparet pædobaptismus esse dogma ἑγγραφον non ἀγγελον. Idem iudicauit antiquitas. August. contra Donatist. lib. 4. cap. 23. & 24.

Cypr. lib. 3. Epist. 8.

Vndecimum argumentum, *Quia purgatorium non potest probari ex sac. literis.* Hoc verissimum est. Purgatoriū enim ex sac. literis non tantum non astruitur, sed cum ijs ex diametro pugnat, ideo abijciendum: vt suo loco docebimus.

Hic tamen notandum, *purgatorium non posse ex sac. literis probari.* Quorsum igitur ista testimonia, quæ ex sac. literis ad purgatorij defensionem adducunt. Aut enim illa deprauant: aut falsum est, quod Belarminus dicit, illud ex sac. literis probari non posse.

Duodecimum argumentum. *Quia nos ipsi docemus Scripturam perfectam esse. At hoc ex Scriptura probari &*

doceri non potest.

Qui aliquid necessariò credendum tradunt, quod ex Scriptura probari non potest, illi ipsi fatentur scripturam non continere sufficientè doctrinam salutis. Sed nos tradimus necessariò credendum esse, Scripturam esse perfectam, & hoc ex scriptura doceri non potest. Ergo nos ostendimus scripturam non continere perfectam doctrinam salutis.

Nos negamus minorem. Scriptura enim ipsa docet, se perfectam esse. Deut. 4. 2. *Non addetis ad verbum, quod ego precipio vobis, neque diminuetis quicquam ex eo.* Et cap. 12. vers. 32. *Quicquid ego precipio vobis, custodieris ut faciatis: non addetis ad illud, neque diminuetis ex eo.*

Ad quod nihil addi, & de quo nihil detrahi debet, illud est perfectum. Sed ad verbum Dei scriptum nihil addi, neque de eo quicquam detrahi debet. Ergo verbum Dei scriptum est perfectum.

Bellarminus negat Minorem, & dicit, *illud non de verbo scripto, sed de verbo non scripto intelligendum esse.* Hoc enim dicit perfectum esse: illud non item. Sed hoc falsum est. Idem enim mandatum iteratur, Ios. 1. 7. atque ibi liber legis disertè expressus est. Idè ferè iteratur, Deut. 27, 26. *Maledictus qui non statuerit verba legis istius, faciendo ea.* Sed regerit Bellarminus, hoc illud esse non scriptum. Verùm Paulus ad Gal. 3. vers. 10. disertè explicat de verbo scripto. Vnde apparet hoc dogma non esse ἀγραφοι, sed ἔγγραφοι.

Argumentorum, qua pro imperfectione verbi scripti ex scriptura petita sunt, refutatio.

Primum argumentum. Ioh. 16, 12. *Adhuc multa habeo, qua vobis dicam, sed non potestis omnia portare.* argumentum tale,

Quos Christus non omnia docuit ad salutem necessaria, illi non potuerunt omnia ad salutem necessaria scribere. Sed Apostoli sunt isti, quos Christus non docuit omnia ad salutem necessaria. Ergo Apostoli non potuerunt omnia ad salutem necessaria scribere.

Priusquam respondeam, dicā ex Augustino Homil. 96, in Iohan. *Hereticos solere hoc argumento uti, & dicere suas immunditias, esse ea, que Christus ait, adhuc habeo multa dicere, sed non potestis omnia portare.* Et sanè nulla tam tetra hæresis est, quæ non ex hoc loco posset defendi. Sed nos negamus Minorem. Nam etiamsi Apostolos tum non docuit Christus omnia, non sequitur eum neque postea docuisse, vers. enim 13, scriptum est. *Spiritus ille veritatis introducet vos in omnem veritatem.* Quos autem Spir. Sanctus introduxit in omnem veritatem, illi potuerunt omnia ad salutem necessaria scribere. Sed Apostoli sunt illi, quos Spir. sanctus introduxit in omnem veritatem. Ergo potuerunt omnia ad salutem necessaria scribere. Est igitur ignoratio Elenchi. Nam cum Christi dicta non possent ferre, tum non potuerunt omnia ad salutem necessaria scribere. Verum cum à Spir. sancto in omnem veritatem introducti essent, tum potuerunt omnia ad salutem necessaria scribere. Deinde si

omnes termini essent veri, sequeretur eodē modo, Apostolos non potuisse omnia ad salutem necessaria viua voce tradere. Nam

Quod Christus non docuit, hoc illi non potuerunt, neque viua voce, neque scripto tradere. Sed Christus non docuit (loquor ex Hypothesi:) omnia ad salutem necessaria. Ergo Apostoli non potuerunt omnia viua voce tradere.

At hoc pugnat cum protestatione Pauli, Act. 20, 27. *Non enim subterfugi, quo minus annunciarer vobis omne Dei consilium.*

Qui enim omne Dei consilium annunciat, ille docet omnia ad salutem necessaria. Sed Apostoli annunciant omne Dei consilium. Ergo Apostoli docent omnia ad salutem necessaria.

Præterea. Si Christus non omnia docuit, hoc nihil iuuat traditiones papisticas. Non enim si Christus quædā reticuit, ideo traditiones papisticæ sunt illa, quæ ipse reticuit. Recte Augustin. in Iohan. Hom. 96. *Quæ cum ipse tacuerit. Quis nostrum dicet, ista, vel ista sunt? aut si dicere audeat, unde probat? Quis enim est tam vanus, tam temerarius, qui cum dixerit etiã vera, quibus voluerit, & quæ voluerit, sine vlllo testimonio diuino affirmet ea esse, quæ tunc Dominus dicere noluit? Quis hoc nostrum faciet, & non maximã temeritatis culpam incurrat, in qua nec Prophetica, nec Apostolica excellit auctoritas? Papistæ igitur cum audeant dicere has vel illas traditiones esse ea, quæ Christus reticuit, & quæ Apostoli non potuerunt ferre? Secundum Augustinum vani sunt & temerari.*

Secundum argumentum ex Ioh. 21, 25. *Sunt autem & alia*

& alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scribantur sigillatim, ne mundum quidem ipsum opinor capiturum eos, qui scriberentur, libros.

Argumentum tale, Quod non continet omnia ista, quæ Christus fecit, illud non continet doctrinam ad salutem necessariam. Sed scriptura non continet omnia ista, quæ Christus fecit. Ergo Scriptura non continet omnia ad salutem necessaria.

Nos negamus Maiorem. Inter actiones enim & doctrinam fidei magna differentia est. Nam actiones non sunt doctrina fidei. Potuit igitur doctrina fidei integra scribi, & tamen oēs actiones non scribi. Deinde per illa, quæ Christus fecit, intelliguntur miracula, quibus Christus suam doctrinam probavit. Ea verò scripta non sunt omnia. Quia mundus non caperet, Sed ex ijs ea scripta sunt, quæ sufficiunt ad fidem nostram confirmandam, Ioh. 12, 30. Multa igitur alia signa edidit Iesus in conspectu suorum discipulorum, quæ non sunt scripta in hoc libro. Hæc autem scripta sunt, ut credatis Iesum esse Christum filium Dei, & ut credentes vitam habeatis per nomen eius. Præterea totum argumentum nihil facit ad traditiones papisticas. Papisticæ enim traditiones non sunt illa miracula, quæ fecit Iesus, Sed illa, quæ non sunt scripta, sunt illa miracula quæ fecit Iesus. Ergo illa non scripta non sunt papisticæ traditiones. Nisi igitur probent ista miracula siue signa, quæ Iesus fecit, esse doctrinam fidei, & traditiones suas esse miracula illa non scripta, frustra laborant.

Tertium argumentum ex Actor. cap. 1, 3. Per dies quadraginta conspexitur quibus, & dicens, quæ ad regnum

Dei spectant. Hæc negat Bellarminus scripta esse. *Quod*
 verò non continet ea, quæ pertinent ad
 regnum cœlorum, hoc non continet perfectam
 doctrinam salutis. Sed Scriptura non continet
 ea, quæ ad regnū Dei spectant. Ergo Scriptura
 non continet perfectam doctrinam salutis.
 Nos negamus Minorem. Bellarminus probat
 eam, quia Scriptura non continet ea, quæ Christus
 per quadraginta dies apud discipulos suos dixit. Sed
 ea pertinebant ad regnum cœlorum, Act. 1, 3. Ergo
 scriptura non continet perfectam doctrinam salutis.
 Sed nos negamus Minorem, & ad eius probationem
 dicimus, Christum post resurrectionem docuisse se
 verò resurrexisse. Marc. 16, 14. & ministerium instituisse,
 Matth. 28, 19. Docuisse quomodo debuerit pati & resur-
 gere, Luc. 24, 26. ibidem docuisse, se reuera esse Chri-
 stum, vers. 39. Ioh. 20, 26. Ibidem docet se debuisse pati
 & resurgere à mortuis, vers. 46. & penitentiam debere
 ac remissionem peccatorum in nomine suo predicari, vers.
 47. ibidē docet se velle Apostolos ex alto imbueri Spiritu
 sancto, vers. 49. Hoc autem est docere quæ ad regnum
 Dei pertinent. Nam Iesum esse Christum, & Iesum
 verè resurrexisse, & in suo nomine nos accipere Re-
 missionem peccatorum, item debere pati & resur-
 gere, & introire in gloriam suam. Hæc inquam, sunt
 ea ipsa, per quæ regnum Dei adipiscimur. Ergo sunt
 ea ipsa, de quibus Lucas dixit, Act. 1, 3. Falsum igitur
 est, ea non esse scripta. Ac proinde falsum non
 omnia ad salutem necessaria esse scripta. Nam quæ
 pertinent ad regnū Dei, sunt scripta. Sed quæ Chri-
 stus dixit à resurrectione, illa pertinent ad regnum
 Dei.

Dei. Ergo illa sunt scripta. Deinde si scripta non essent, nihil hoc iuaret humanas traditiones. Dicere enim papisticas traditiones esse ea, quæ Christus post resurrectionem locutus est: est principium petere. Nam hoc incertum est, & ab aduersarijs probari non potest, & absurdum est. Papisticæ enim Traditiones multos impediunt, ne ad regnum celorum perueniant, quemadmodum suo loco ostendemus, tantum abest, ut illa fiat, quæ Christus post resurrectionem dixit.

Quartum argumentum ex I. ad Cor. II, 2. *Laudo igitur vos fratres, quod omnia mea, manducauistis, & sicuti tradidi vobis, traditiones reseruat.* Argumentum tale.

Quod est laudabile, hoc omnes Christiani facere debent. Sed tenere traditiones Apostolicas, est laudabile. Ergo omnes Christiani debent Apostolicas traditiones tenere.

Nos concedimus totum argumentum, idque tamen cum hac distinctione, nempe alias traditiones esse perpetuas, alias temporales. Perpetuæ sunt semper obseruandæ, ut I. Corinth. II. *administratio coenæ temporales sunt eò usque obseruandæ, quo Apostoli voluerunt, ut Act. 15. prohibitio sanguinis, & suffocati.* Hac obseruata distinctione, dictum anathema esse, qui negant Apostolicas traditiones obseruandas esse.

At inquit Bellarminus, *Sæ traditiones tenende sunt, in scriptura non continet perfectam doctrinam salutis.* Nam

Præter quod aliud tenendum est, illud non continet perfectam doctrinam salutis. Sed præter verbum scriptum, aliud, nempe traditiones tenendæ sunt. Ergo verbum scriptum non con-

tinet perfectam doctrinam salutis. Respondemus, Maiorem esse falsam. Sunt enim quaedam ornatus & ordinis gratia seruanda, quae non pertinent ad doctrinam: & illa pro tempore, loco, & personis possunt mutari. Non sequitur igitur, doctrinam non esse perfectam, etiamsi quaedam ceremoniae non scriptae sint seruandae. Deinde totus hic locus nihil facit ad rem. Quaestio enim inter nos est, num salutis doctrina sit perfecte scripta. Nos affirmamus, tu negas. Tu tuam sententiam probas, quia aliqua ceremoniae non sunt scriptae. Estne hoc egregie disputare? Loqui autem Apostolum de ceremonijs ipse fateris. Nam dicis eum disputare de *modo orandi in Ecclesia*, hoc est, vt ego interpretor, de ritu, quem debemus in Ecclesia obseruare. Et si non fatereris, tamen verum esset, Nam Apostolus ex ijs quaedam explicat vers. 4. *Vir debet aperto capite orare, mulier vero capite aperto.* Sed dicis hoc simul de doctrina & ceremonijs intelligendum esse. Paulus enim dicit *omnia mea*. Sed neque sola doctrina, neq; ceremoniae sunt ista. Respondeo, esse fallaciam figurae dictionis. Non enim dicit, quod *meministis omnia mea*: sed, quod *memores estis*, siue *meministis mei per omnia*, vt recte reddit vetus interpres. Est enim ellipsis *κατα*. Simile exemplum. I. ad Corinthi. 10, 33. *καθὼς ἡμεῖς ἀγαπᾶμεν ἑαυτοὺς ὡς ἑαυτοὺς.* hoc est, *κατὰ κατὰ*. Hoc modo reddit Hieronymus. Quin & Syrus interpres ita explicat, *quod in omni re memores estis mei.* Quinetiam graeca phrasis videtur hoc postulare. *ἡμεῖς ἀγαπᾶμεν ἑαυτοὺς ὡς ἑαυτοὺς.* alioqui dicendum *καθὼς ἡμεῖς ἀγαπᾶμεν ἑαυτοὺς ὡς ἑαυτοὺς.* Sed etiamsi daremus Apostolum loqui de doctrina. Hoc

Hoc tamen non iuaret causam tuam. Est n. ignoratio Elenchi. Disputas enim in hunc modum, Apostolus non scripsit perfectam salutis doctrinam ad Corinthios, Ergo ad alios non scripsit. Vel, Paulus tum non scripsit perfectam salutis doctrinam. Ergo nunquam scripsit. vel, Paulus non scripsit perfectam salutis doctrinam, Ergo reliqui Apostoli non scripserunt. Expende ipse hos paralogismos, & animadvertes fraudem. Deinde est petitio principij. Nam ideo, quod Paulus non scripserit omnia ad salutem necessaria, dicere, traditiones papisticas esse id, quod Paulus tum viva voce tradidit, & non scripsit, quis sanus concedet? Necesse igitur est vt hoc oraculo diuino probes; nisi feceris, dicemus te petere illud, quod est in principio.

Quintum argumentum, ex I. Cor. 11, 34. *Cetera cum veniam, disponam.*

Qui adhuc quædam disponet, ille non scripsit omnia ad salutem necessaria. Sed Apostolus adhuc quædam disponet. Ergo Apostolus non scripsit omnia ad salutem necessaria.

Nos negamus Minorem. Est enim ignoratio Elenchi. Apostolus tum adhuc quædam dispositurus erat, Ergo deinde non scripsit omnia ad salutem necessaria. Item, Apostolus tum quædam dispositurus erat. Ergo Paulus & reliqui apostoli non scripserunt omnia ad salutem necessaria. Deinde est fallacia consequentis. Non enim sequitur. Apostolus non perfectum Ecclesiæ ordinem constituit, Ergo doctrinam salutis non perfecte tradidit. Et si quis de doctrina intelligit, nihil tamen proficit. Non enim sequitur.

quitur. Apostolus tum non omnia tradidit. Ergo
 deinde non omnia tradidit. Neque sequitur. Paulus
 non omnia tradidit. Ergo reliqui Apostoli non via
 tradiderunt. Deinde est petitio principij. Quæ A-
 postolus disponere volebat, non sunt scripta. Ergo
 Missa, & similia sunt illa, &c. Nisi n. hoc immotis scri-
 pturæ testimonijs probent, semper dicemus illos
 petere principium. At dicit Bellarminus *nos contra-
 rium non posse probare*. Quod miror homini logico
 excidisse. Ille suscepit defendere. Missam, & quinque
 aliorum Sacramentorum formas esse illud, quod A-
 postolus tum nondum tradiderat, & quod volebat
 disponere. Hoc verò cum non possit probare, mu-
 tat statum disputationis, & dicit nos non posse con-
 trarium defendere. Quid hoc aliud est, quàm fateri
 causæ infirmitatē, & ne imperitus lector hoc anim-
 aduertat, vrget, vt nos contrariū probemus. Verum
 Bellarmine, nos tuam responsionem ita accipimus,
 & disputamus in hunc modum,

Cum Apostolus hanc Epistolam scriberet, tum
 Corinthij erant *ditati omni notitia*. 1. Cor. 1, 5.
 hoc est. Secundum Ambrosium, *Spiritualem
 doctrinam scientiam asscuti erant*. Secundum Hie-
 ronymum: *ditati erant scientia Veteris & Novi
 Testamenti*. Sed nondum didicerant à Paulo
 Missam, neque reliquorum (Baptismum & sa-
 cram Cœnam excipio) Sacramentorū formas.
 Ergo Missa, & reliqua non pertinent ad noti-
 tiam Christianis necessariam.

Maior est in textu. Minor est Bellarmini. Deinde
 Cum Apostolus hanc Epistolam scriberet, tum
 tradi-

tradiderat Corinthijs illud Euangelium, per
 quod seruandierant. 1. Corint. 15. 2. hoc est, vt
 Hieronymus explicat, per quod salutē sperabant.
 Sed non tradidit Missam, & reliquorū (Cœ-
 nam & Baptismū rursus excipio,) Sacramen-
 torū formas. Ergo per illa non erant saluandi,
 neque Corinthij per illa salutem sperabant.

Hinc sequitur, vel falsum esse, quod Apostolus
 dicit, se doctrinam salutis illis tradidisse, vel falsum
 esse, quod Bellarminus dicit, Missam & reliqua illa
 esse ad salutem necessaria. Sed sit Apostolus verax.
 Est enim fidus Apostolus ipse, qui mentiri non
 potest. Bellarminus quis sit, ex opposito colligat.
 Cum intellexerimus abs te, hoc non sufficere ad
 contrarium defendendum, tum addemus aliam re-
 sponsonē. Postremo Apostolus dicit, cap. 15. vers. 2.
 se illis tradidisse *Euangelium*, per quod saluandi erant.
 Si igitur secundū Bellarmini sententiam perfectam
 salutis doctrinam non tradidit, tum illa doctrina,
 per quam saluādi sumus, non est perfecta salutis do-
 ctrina, sed hoc est absurdum. Aut si adhuc aliud est
 necessarium, præter illud, quod Apostolus tradidit:
 tum sequitur præter illam doctrinam, per quam sal-
 uamur, adhuc aliam esse doctrinam ad salutem ne-
 cessariam. Sed hoc est æquē absurdum. Siue igitur
 de doctrina, siue de ceremonijs, siue de vtrisque hic
 locus intelligitur, nihil iuuat causam Bellarmini.

Sextum argumentum est ex 4. Thess. 2, 15. *Tenete
 traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per
 Epistolam.*

Quod debemus seruare, hoc est. Sed traditiones
 debe-

debemus seruare, Ergo traditiones sunt.
 30 Concedimus totum argumentum: Et iam antè
 diximus esse quasdam traditiones ealque seruandas.
 Verùm Bellarminus dicit has traditiones esse non
 scriptas, & esse à verbo scripto diuersas. Respondeo,
 hoc ex textu colligi non posse. Deinde traditiones,
 de quibus loquitur Apostolus, vel sunt de doctrina,
 vel de ritibus. Deinde vel cum doctrina scripta con-
 ueniunt, vel ab ea discrepant. Si ab ea discrepant,
 semper seruanda est regula. *Si vel Angelus de Cælo*
aliud Euangelium docuerit, anathema esto, Galat. 1, 9. &
ob eam causam nobis abijciendæ: Si verò cum scri-
ptura conueniunt, tum illarum regula est Scriptura,
& quatenus cum verbo scripto conueniunt, eatenus
recipiendæ: quatenus verò ab eo discrepât, eatenus
abijciendæ. His positis respondemus Traditionem,
de qua loquitur Apostolus, esse eandem cum verbo
scripto. Respondet Bellarminus, hoc ineptum esse.
Quia particula disiunctiua eius semper significat disjunc-
tionem, que non nisi in disparatis locum habet. Sed hoc
falsum est. Nam in 1. Cor. 13, 8. eius accipitur copula-
tiue eius δὲ προφητεῖαι καταργηθήσονται. εἰτε γλώσσαι καὶ οὐνοῦται.
&c. Et 1. Cor. 15, 11. εἰτε ἡν ἡμεῖς, εἰτε ἑκεῖνοι, ἢ τα κηροσομοί. Col.
1. 20. εἰτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰτε τὰ ἐν τοῖς ἄραιοις. Hinc apparet
 eius non semper significare disjunctionem, ac proinde
 Bellarmini exceptionem nullius momenti esse. Sed
 addit Bellarminus & aliam rationem. Nempe si hoc
 loco Traditio significat eandem doctrinam, quæ scripta
 est, tum sequitur totum Euangelium contineri epi-
 stola prima. Sed totum Euangelium non continetur
 Epistola prima, Ergo Traditio hoc loco non signi-
 ficat

ficat eandem doctrinam, quæ scripta est. Ad hoc re-
 spondemus negando consequentiam. Nam non se-
 quitur, totam doctrinam Euangelij, & omnes eius
 partes contineri epistola prima. Neque hoc ex 1.
 Epist. cap. 1. aut 2. colligi potest. In primo enim ca-
 pite non docet, quòd totum Euangelium, secundũ
 omnes eius partes ijs tradiderit; sed narrat suum Eu-
 angeliũ, i. annunciationẽ Euangelij *non constituisse lo-
 cutione, sed virtute & spiritu.* In secundo verò cap. do-
 cet, quòd *cãpieri illis non tantũ Euangelium, sed &
 vitam impartiri;* & in toto capite nullum verbum est,
 quo ostendat se illis totum Euangelium secundum
 omnes partes tradidisse. Falsa est igitur hæc ratio, &
 falsum, quod ex ea colligitur. Hæc ad rationes Bel-
 larmini. Nunc ostendemus hunc locum, siue intelli-
 gatur de doctrina, siue intelligatur de ritibus, non
 tuare causam papisticam. Nam si dicunt verbum
 scriptum non continere omnem salutis doctrinam
 quòd illi opponatur traditio per sermonẽ: respon-
 deo neque verbum traditum continere omnem sa-
 lutis doctrinam, quia ei opponitur traditio per epi-
 stolam. Sed hoc est absurdum. Ergo & illud. Dein-
 de dicere; oĩa ad salutem necessaria, non sunt scripta,
 Ergo Traditiones Papisticæ sunt illud, quod in do-
 ctrina ad salutem necessaria non scriptum est, est
 principium petere. Et nisi Bellarminus Apostolicis
 aut propheticiis testimonijs hoc probare potest, fru-
 strà laborat. Deinde Traditiones non scriptæ, vt
 Papistæ docent, *sunt tacitæ, & silentio regenda;* hæc
 verò, de quibus Paulus loquitur, non sunt tacitæ,
 neque silentio tectæ, sed toti Ecclesiæ, tam Laicis,
 quàm

quam præsbyteris cognita, & proposita. Præterea Niceph. lib. 2. cap. 34. *Quæ Paulus, inquit, præsens oratione sua dilucide docuerat: eadem per compendium absens in memoriam reuocans, epistolas dedit. Ita verò ea quoque qua secretioris mysterij, magisque abstrusa antea silentio præterierat, postea per sacra scripta sua, aut grandioris sapientia verbis, aut accurate & dilucide declarauit, aut saltem parabolarum more per anigmata adumbrauit.* His præteritis, adducit Bellarminus rationem aliam, qua probat, non omnem doctrinam salutis scriptam esse. Inquit enim *Apostolum tradidisse uina uoce, quo tempore esset venturus Antichristus.* Sed hoc scriptum non est, Ergo omnia ad salutem necessaria non sunt scripta. Respondeo hoc ad salutem non esse necessarium. Nemo enim hoc tempore illud nouit, & tamē multi saluantur. Deinde hoc non est apud Paulum. Non enim dicit, *uos scitis, quo tempore sit venturus Antichristus,* sed dicit, *uos scitis quid eum detineat.* Deprauauit igitur Paulum in hoc loco, eodemque modo eum cum Augustino egisse affirmamus. Nam & ille lib. 20. cap. 18. de ciuitat. non dicit, *uos scitis, quo tempore venturus sit,* sed scribit & *eum quid detineat scitis, id est, quid sit in mora, que causa sit dilationis eius, ut reueletur suo tempore scitis.* Præterea, hoc est contra traditiones papisticas. Dicunt enim *Synagogam Romanam tenere omnes traditiones apostolicas.* Sed scire quo tempore sit Antichristus venturus (disputo ex hypothesi) est traditio apostolica. Ergo sciunt, quo tempore sit Antichristus venturus. Sed hoc disertè negant omnes papistæ. Ergo aut hæc non est traditio Apostolica, aut falsum est, quod dicunt se habere omnes

omnes Apostolicas traditiones. Sed ego existimo
vtrumque falsum esse. Atque hæc de sexto argum.
Septimum argumentum, 1. ad Timoth. 6. 20. *Depo-*
situm serua. Argumentum tale,

Iubemur depositum seruare. At depositum non
est ipsa Scriptura, sed doctrina non scripta.

Ergo doctrinam non scriptam seruare debemus.

Minor habet duo membra. Vnum, Depositum
non est scriptura; alterum, depositum est verbum

non scriptum. Si in primo membro scripturam ac-

cipit pro ipsis litteris, quibus verbum Dei scriptum

est, assentior. Si autem scripturam pro eo, quod scri-

ptis litteris continetur, accipit, tum Minor est falsa.

Nam, vt inquit Ambrosius ad dictum locum, *eadem*
admonet, vt ea que sunt supra dicta seruentur, & contra-

ria religioni vitentur. Cum hoc facit Tertull. de Præ-

scriptionibus cap. 25. *Quod autem sit hoc* (de depo-

sito loquitur) *præceptum, qua denunciatio, ex supra &*
infra scriptis intelligitur. Hinc apparet Minorem fal-

sam esse. Deinde est fallacia consequentis; dicere,

Depositum seruandum est. Ergo papisticæ traditio-

nes seruandæ sunt. Dicere verò, hæc aut istæ traditio-

nes sunt hoc depositum, est petere principium. Nisi
enim hoc Bellarminus per Apostolorum aut Pro-

phetarum scripta probare possit, frustra laborat.

Octauum argumentum, 2. Tim. 1, 13. *Expressam*
formam teneto sanorum sermonum, quos à me audiuisti.
Argumentum tale,

Iubemur expressam sermonum formam tenere.
At illa forma non est Scriptura, sed papisticæ
quædam traditiones. Ergo debemus papisti-

omnes traditiones tenere debent. Minor rursus est bimembris. Vnum; expressa sermonum forma non est scriptura. Alterum; expressa sermonum forma est traditio. Si per Scripturam intelligit membranam externam, assentior. Si verò per Scripturam intelligit ipsam doctrinam, quæ ea continetur: tum Minor est falsa. Ipsa enim doctrina, quæ in sac. Scripturis continetur, est hæc expressa sermonum forma. Theophy. *Non enim solum ex meis literis, sed etiam ex ore meo hæc percepisti. Handquaquam itaque existimemus Pauli Epistolas mantas esse, perinde ac si non sint cuncta complexæ.* Hoc ferè iisdem verbis docet Ambrosius ad dictum locum, & Tertullian. de præscriptionibus cap. 25. Deinde dicere papisticas traditiones esse hanc sermonum formam, est petitio principij.

Nonum argumentum, ex 2. Timoth. 2, 2. *Et quæ audisti à me coram multis testibus, ea committe fidelibus.*

Audita sunt custodienda, Verum traditiones papisticæ sunt audita illa. Ergo quædã non scripta, nempe traditiones papisticæ sunt seruandæ.

Respondeo, Minor est falsa. Nam cum dicit *Hæc, de eis dicit, de quibus in presentia scribebat.* Tertull. de præscript. cap. 25. Deinde, dicere, papisticas traditiones esse illa, quæ a postolus madauit seruari, est principium petere. Et vt semel finiam. Hæc Apostoli dicta, aut de ritibus intelligenda sunt, aut de doctrina. Si de ritibus; tum nihil ad rem. Illi enim pro tempore, & alijs circumstantijs possunt mutari: Neque sunt ad salutem necessarij. Si verò de doctrina; tum de eadẽ, quæ scripta est, vel de diuersa. Si de diuersa,
anathema

anathema est. Ad Gal. 1, 9. Ergo si de doctrina, de eadem intelligi debent. At traditiones, quæ cum doctrina scripta conueniunt, non reijcimus, & illas, quæ cum doctrina scripta pugnant, non recipimus. Est igitur verbum scriptum omniũ traditionum vnica norma & regula.

Decimum argumentum, 2. Iohan. 12. *Cum multa haberem scribenda ad vos, nolui atramento & charta: sed spero me venturum ad vos, & presentem presentibus locuturum, ut gaudium nostrum sit completum.*

Iohannes multa non scripsit. Hæc sunt traditiones papisticæ. Ergo obseruandæ.

Respondeo, argumentum non posse redigi ad formam, & est fallacia consequentis. Nam, quædam Iohannes non scripsit. Ergo quædam ad salutem necessaria non scripsit. Item Iohannes quædam non scripsit. Ergo reliqui Apostoli non scripserunt. Deinde est petitio principij, dicere, Traditiones papisticas esse ea, quæ Iohannes non scripsit. Nisi enim Bellarminus per aliquem apostolum probare poterit, fidem non merebitur. Atque hinc apparet pro Traditionibus nihil solidum allatum esse: sed eas adhuc æquæ incertas esse, atque antè fuerunt.

CAPVT IX.

Ex quibusdam Papis & Concilijs probat, Traditiones aliquas esse.

ARgumenta, quæ Bellarminus pro Traditionibus ex sac. literis adduxerat, refutauimus capite superiore. Nunc excutiemus ea, quæ à paparum & conciliorum auctoritate adduxit. Primum est ex

Fabiano. Ille in Epist. 2. ad Orientales, dicit, *preces-
sore suos à sanctis Apostolis accepisse, Christum in eadem
nocte, qua proditus est, docuisse, quomodo Chrisma confici
debeat.* At de Chrismate nihil in scriptura legitur.
Ergo quædam, quæ in scriptura non exstant, sunt
credenda, tanquam ad salutē necessaria. Respondeo
istas Epistolas ineptas esse. Dicit enim primam epi-
stolam scriptam esse, *Maximino & Africano consu-
libus.* Sed hi duo mortui sunt, biennio priusquam
Antherus moreretur. Ergo falsum est hanc epi-
stolam esse à Papa Fabiano scriptā; vel esse eo tempore
scriptam. Ego vtrumque falsum esse iudico. Deinde
dicitur ibidem, ex Pontificali Damasi, *eum 14. annis
fuisse Episcopum.* Sed historiæ vix 12. concedunt. Pre-
tereà Fabianus est à *promissione plebe electus.* Damasus
in pontificali, si hæc oīa obseruanda sunt. Quare non
faciunt idem papistæ? Postremò dicit in eadem epi-
stola, *omnes debere à suis prouincialibus iudicari, nisi fu-
erit appellatum,* sc. ad Papam Romanum. Sed hoc fal-
sum esse norunt omnes ij, qui vel extremis labijs
gustarunt historias. Nam eo tempore, neque papa
arrogabat appellationes ad se fieri, neque quisquam
Episcoporum hoc ei concessisset. Denique *interdicte
secularibus, vt non accusent sacerdotes.* Ridiculū; Nam
eo tempore nullam Iurisdictionem secularem habe-
bat Papa Romanus; imò omnes Episcopi tum nihil
poterant, nisi persecutiones pati, & perferre. Deniq;
idem Fabianus *scripsit Epistolam ad Hilarium;* cūm ta-
men Fabianus ferè ducentis annis mortuus sit, prius-
quam Hilarius nasceretur. Hinc apparet, quanta fi-
des huic personato Fabiano adhibenda sit. Sanè tan-
tundem

tundem fidei etiam in Chrismate meretur. Nisi igitur Bellarminus meliores testes adducere possit, nihil iuuabitur à Fabiano suo. Alter testis est, Innocentius primus. Is in Epist. 1. dicit, *si Instituta Ecclesiastica, ut sunt a beatis apostolis tradita, integra uellet seruare Domini Sacerdotes, nulla diuersitas, nulla varietas in ipsis ordinibus, & consecrationibus haberetur.* Sed hoc Testimonium nihil facit ad rem. Nam nos non contendimus de Apostolicis traditionibus; sed de papisticis. Illas recipimus; has reijcimus. Deinde Traditiones, quas ille Apostolicas esse nominat, nos propter eum tales esse, non credimus. Nam idem Innocentius in eadem epistola docet, *in Italia, Gallia, Hispania, Sicilia, & Africa, & Insulis interiacentibus, neminem docuisse, nisi quem Petrus constituerat.* Sed hoc falsum est. Paulus enim dicit se *omnia loca usque ad Illyrium impleuisse*, Rom. 15. Et hic à Petro institutus non fuit. *Lucius Pauli comes Germaniã docuit.* Auentinus in Hist. Boiorum. *Paulus misit Titum in Dalmatiam,* 2. Timoth. 4. *Lazarus, Nathanael & Saturninus primis nunciauerunt Euangelium in Gallia,* ut quædam Historiæ tradunt. *Paulus instituit Angliam,* Theodoret. de corrigendis Græcorum affectibus. Deinde docet *in istis nominatis prouincijs nullum Apostolum docuisse, quàm Petrum.* Sed hoc falsum est. Nam & *Paulus Romæ docuit;* Quod nemo negare potest: & *Marcus,* ut omnes affirmant veteres. Ex his apparet, quantum fidei huic Innocentio tribuendum sit. Nisi igitur Bellarminus meliores testes habeat, manebunt traditiones æquè incertæ, atq; antè erant. Sextus testis est Leo. Sed ille est multis annis posterior. Ergo ad

illum non respondebo.

Post papas adducit concilia. Ac primùm adducit concilium Nicœnum, i. *Quia illud ex doctrina nō scripta condemnauit Arrium.* Argumentum tale,

Quod fecit cōcilium Nicœnum, hoc & nos facere debemus. Sed concilium Nicœnum condemnauit hæresin ex doctrina non scripta, hoc est, ex traditionibus. Ergo & nos ex doctrina non scripta, hoc est, ex traditionibus hæreses damnare debemus.

Nos respondemus Maiorem non esse simpliciter veram. Nam & concilium Nicœnum, se mutuis conuictijs penè conscidit. Quod non opinor nobis imitandum esse. Deinde Minor est simpliciter falsa. Episcopi enim ex scriptura allegarunt testimonia, quibus Arrij hæresin iugularūt. Theodoret. lib. 1. cap. 8. Idem docet Bellarminus lib. 4. cap. 11. de verbo Dei. pag. 314. lin. 5. *In illis* (loquitur de cōcilio Nicœno) *questionib. quæ tunc erant, extabāt in Scriptura clarissima testimonia.* At hic sui oblitus contrariū docet, & pugnādi cupid⁹ dicit illa verba *ὁμοῖον τῆς παραγι τοῦ θεοῦ ἕναι,* nō extare in scriptura. Sed respōdēt patres Nicœni, *ὅτι τὸ ἰσομοῖον αὐτῶν τῶν ἐξ ἑξὶ γὰρ ὁμοῖον ἔστιν,* hoc est, *Allegata omnia scriptura testimonia idē significāt.* Vnde apparet patres nihil docuisse ex traditione non scripta, sed necessariam scripturarum explicationem attulisse, vel dixisse illud, quod necessariò ex scriptura colligi potest. Et ne aliquid viderentur immutasse, addunt patres, *suos ante se idem iisdem verbis docuisse.* Faciant idem papistæ, doceant nihil, nisi quod necessariò ex scriptura probari potest; & non contra-
dicetur

CHRISTIAN. DOGMATVM. Cap. 10. 661
dicetur illis à nobis.

Secundum Concilium est Nicænum secundum,
Et Constantinopolitanum octauum, ad quæ nihil
respondebimus. Cogermur enim eadem iterare.
Ad easdem enim strophas refutandas, idem merito
respondetur.

CAPVT X.

Argumenta Bellarmini ex patrum auctoritate desumpta, excutiantur.

Argumenta Bellarmini à Patrum & concilio-
rum auctoritate desumpta refutauius, cap.
superiore: nunc argumenta, quæ à Patrum auctori-
tate ducuntur, excutiemus. Ac primum producit
Ignatium. Qui apud Euseb. lib. 3. 36. dicit, *ut tena-
cius adhereant Apostolorum traditionibus, quas traditi-
ones canele gratia, ne quid apud posteros remaneret in-
certi, etiam scriptas se reliquisse asserit.*

Quod Ignatius scripsit, hoc ab Apostolis scriptum
non est. Sed Ignatius inquit adhaerendum esse
Apostolorum traditionibus. Ergo Apostolo-
rum traditiones ab Apostolis scriptæ nō sunt.

Respondeo esse aliud in cōclusionē, quàm in pre-
missis. Sequitur enim *Apostolorum traditionibus ad-
haerendum esse*, non esse scriptum ab Apostolis. Sed &
Maior falsa est. Nam Paulus scribit, *tenete traditionē,
sive per Epistolam, sive per sermonē*, 2. Thef. 2, 15. At hoc
idem est, quod inquit Ignatius; *adherete Apostolorum
traditioni*. Deinde & Minor falsa est. Non enim di-
cit Ignatius. *Adherete traditionibus*. Sed *traditioni*,
παράδοτον. Deinde Ignatius istuc loquitur de doctrina.

Dicit enim, se *Euangelicis cohortationibus docuisse, ut in fide persisterent, ut obseruarent ab hæreticorum contagio, ut Apostolorum Traditioni adhererent.* Deinde dicit Polycarpus in fine eiusdem capituli, *Epistolas Ignatii continere perfectam de fide & patientia instructionem:* Et ut omnem dubitandi materiam tolleret, addit, *Secundum Domini præceptum.* Verum Bellarmine hæc doctrina, quam istis epistolis tradidit Ignatius, aut est eadem cum doctrina scripta, aut alia quam doctrina scripta. Si alia, tum Anathema est, ad Galat. 1, 9. Si eadem; tum non contradicimus, sed hoc tantum dicimus, verbum Dei scriptum esse eius normam, & regulam. Hæc ad Ignatium sufficerent. Sed quoniam in patribus valde exultas, excutiam tibi Ignatium. Ac primum dicit Eusebius, *Ignatium istas traditiones, quibus omnes homines adherere debent, scripsisse, ut essent pro cautela, & ne quid apud posteros incertum remaneret.* Et Polycarpus in eodem capite docet, *istas epistolas continere perfectam de fide & patientia instructionem secundum Domini præceptum.* Hinc apparet eum omnes traditiones conscripsisse.

Quod continet perfectam fidei instructionem secundum præceptum Domini, & eas traditiones, quibus omnes adherere debent, & quæ contra hæreticos sunt loco cautelæ, nec quicquam apud posteros incertum relinquunt; illud continet in vniuersum omnem doctrinam scriptam, & non scriptam. Sed Epistolæ Ignatii continent perfectam fidei instructionem, & eas traditiones, quibus omnes adherere debent, & quæ contra hæreticos sunt loco cautelæ,

telæ, nec apud posteros quicquam incertum
relinquunt. Ergo Ignatij Epistolæ continent
in vniuersum omnem doctrinam scriptam, &
non scriptam.

Maior est citra omnem controuersiam vera. Qui
enim omnia ita accuratè scripsit, vt nihil incerti reli-
querit, & omnem fidei instructionem complexus
sit, ille omnem doctrinam scriptam & non scriptam
complexus est. Minor est in capite à Bellarmino al-
legato. Verùm quod continet omnes traditiones,
præter id nullæ aliæ traditiones sunt recipiendæ.
Sed Ignatij Epistolæ continent omnes traditiones.
Ergo præter eas, nullæ aliæ recipiendæ sunt. At hoc
non vult Bellarminus. Ergo frustra nobis obijcit
Ignatium. Deinde hæ Epistolæ magna ex parte non
sunt Ignatij. Hieronymus enim in Catal. Scriptorū
Ecclesiasticorum. C. Ignatius, tantum numerat septem.
Et sanè non plures numerat Euseb. lib. 3. cap. 36. At
nunc extat duodecim. Manifestum igitur, magnam
partem istarum Epistolarum esse supposititiā. De-
nique istæ epistolæ, quæ extant, sunt deprauatę. Po-
lycarpus n. apud Euseb. lib. 3. 36. dicit, se ab Igna-
tio per Epistolam rogatum esse, vt Epistolam ferat ad
Philippenses. Sed hoc in Ignatij Epistola ad Polycar-
pum nunc non exstat. Ergo aut Eusebius, & Poly-
carpus apud eum testantur falsum: aut Epistola ad
Polycarpum est corrupta. Deinde Theodoretus
dialogo 3. affert testimonium ex Epistola Ignatij ad
Smirnenses. Sed & hoc in illa Epistola nunc non ex-
stat. Vnde sequitur, aut Theodoretum allegare fal-
sum, aut Ignatij Epistolam ad Smirnenses esse cor-
ruptam

ruptam. Sed & Hieronymus in 3. dialog. cont. Pelagian. dicit: *Ignatius vir Apostolicus, & Martyr scribit audacter: elegit dominus Apostolos, qui super omnes homines, peccatores erant. At hoc nunc in eius epistolis non reperitur. Hinc apparet, has Epistolas deprauatas, & corruptas esse. Præterea non quicquid dicit Ignatius, hoc verum est. Nam in Epistola ad Philippenses dicit eum esse Christi interfectorem, qui ieiunat die dominico. Sed hoc falsum esse, & ratio docet, & papistæ fatentur. Postremò, si omnia vera sunt, quæ Ignatius in ijs Epistolis docet, tum nullus Episcopus subest papæ Romano. In epist. enim ad Philadelphenses docet, nullum Episcopum ulli Episcopo subesse, neque teneri ulli Episcopo rationem reddere, nisi Christo. In eadem Epistola dicit, Episcopum debere ab Ecclesia eligi. Si hoc verum est, tum Papa non legitime eligitur: nam non eligitur ab Ecclesia. Cum igitur papistæ plures vrgeant traditiones, quàm Ignatius, cumq; re Ignatij epistolæ sint magna ex partæ suppositiæ, & deprauatæ: manifestum est eum contra nos adduci non debere. Et cum ipsi Papistæ non velint ea seruare, quæ Ignatius præcipit; malè faciunt, dum nos eius auctoritate vrgent, qua ipsi teneri non volunt. Atque hæc de Ignatio. Secundus pater est Dionysius Areopagita, qui cap. 1. Hierarch. Ecclesiast. scribit, *primi illi nostri sacerdotalis numeris duces summa illa, & supersubstantialia, partim scriptis, partim non scriptis Institutionibus suis nobis tradiderunt.* Argumentum tale,*

Quicquid dicit Dionysius, hoc verum est. Sed ille dicit Apostolos illa supersubstantialia partim scriptis,

scriptis, partim non scriptis constitutionibus tradidisse. Ergo quædam ad salutem necessaria non sunt scripta.

Nos respondemus Maiorem esse falsam. Nam idē Dionysius multa scribit de *templis, choris, altaribus, & catechumentis extra chorum collocandis*. Sed tempore Dionisij, Christiani neque templa, neque altaria habebant. Ergo ista omnia falsa. Idem dicit se *adfuisse Mariam virginem morientem cum Apostolis per aërem ad eam translatis*. At Epiph. in hæres. Antidicomar. de eadem dicit, *καὶ τὴν ἑβραίων, ἢ ἰσραηλίων, ἀνὴρ ἰγίτηρ μορτὴν ἴσθι, ἴγνο-
ραμὸς*. In libro de diuinis nominibus cap. 4. citat Ignatij dictum ex epistola ad Romanos. Sed Ignatius eam epistolam scripsit in itinere, quo Romam captiuus ducebatur ad supplicium; Euseb. lib. 3. 36. Hoc autem factū est anno (sequor Funccium) Traiani 14. Sed Dionysius occisus est sub Domitiano, priusquam Traianus ad Imperium perueniret. Testis Methodius in Martyr. Dionys. At quomodo potuit ex Ignatio citare, quod Ignatius tum nondum scripserat? Sanè hæc non rectè cohærent. Deinde & Minor falsa est. Illa enim supersubstantialia, neque scriptis, neq; non scriptis constitutionibus tradiderūt Apostoli. Paulus enim 2. Cor. 12. 4. dicit se *raptum in paradysum, & audisse ineffabilia, que homini loqui fas non est*. Vnde apparet Apostolos ea non reuelasse. Deinde Irenæus lib. 2. cap. 55. dicit *neminem hoc dicere posse, & qui sibi hoc arrogat, eos dicit delirare*. Quin ipse August. in Enchirid. ad Laurent. cap. 58. dicit se *ignorare angelorum ordines*. Vnde Sequitur Dionysium hunc illa & nesciuisse, & cum illa

scriberet, delirasse. Præterea hi libri non sunt Areopagitæ istius. Eusebius enim lib. 4. cap. 13. eorū nullam facit mentionem. Sed neque Hieronymus in Catalogo eorum mentionem facit. Hieronymus enumerat aliquot epistolas sub nomine Dionysij, sed ille Dionysius est Corinthiorum Episcopus, non ille Areopagita. Plura vide apud Erasum. & Valam in 17. cap. Actor. & apud Wittakerum, contra Duræum. Postremò hic Dionysius dicit cap. 3. Hierarch. *Christianos singulis diebus sumpsisse Eucharistiam; idem docet lectionem scriptura, & preces publicas factas esse lingua vernacula.* Si omnes Dionysij traditiones obseruandæ sunt, quare has non obseruant papistæ? Si ipsi negligunt quæ volunt, quare nos eius auctoritate vrgerent? Et vt vno verbo dicam, cum neque Maior, neque Minor vera sit, sequitur & conclusionē veram esse non posse. Et cum hi libri istius Areopagitæ non sint, sequitur nos supposititij alij cuius libri auctoritate vrgeri non debere.

Tertius Pater est Egesippus. Hunc Euseb. lib. 4. cap. 8. dicit *Traditiones Apostolicas quinque libris comprehendisse.*

Quod scripsit Egesippus, hoc non scripserunt Apostoli. Sed Egesippus scripsit quinque libris integerrimam Apostolicæ prædicationis traditionem. Euseb. lib. 4. 8. Ergo quædam traditiones non scriptæ sunt ad salutem necessariæ.

Respondeo aliud esse in conclusione quàm in præmissis. Sequitur enim Apostolos non scripsisse traditionem Apostolicæ prædicationis. Sed hoc est falsum. Ergo falsum ex quo hoc cõsequitur. Deinde

Maior

Maior in argumento non est vera. Apostoli n. ipsi scripserunt suæ prædicationis traditionē. Ergo Egesippus scripsit eam materiã, quam Apostoli. Deinde argumentum nihil facit ad rem. Testatur enim Hieronymus in Catal. C. Egesippus, eum omnes Ecclesiasticorum a passione Domini usque ad suam ætatem contempsisse historias. Quid hoc ad traditiones? Postremò huius libri non supersunt, quod Bellarminus fateatur. Cùm igitur eius libri non amplius supersint, & scripserit eadem, quæ Apostoli, & aliarum rerum historias attexuerit, manifestum est, cum nobis non aduersari. Apostolicæ enim prædicationis traditionem libenter accipimus.

Quartus pater est Polycarpus. Irenæus apud Eusebium lib. 5. cap. 20. multa auduit à Polycarpo de virtutibus Domini & doctrina, quæ non in chartis, sed in animo scribebat.

Quæ Irenæus à Polycarpo audita non in charta, sed in animo scribebat, illa non sunt ab Apostolis in charta scripta. Sed Irenæus quædam dicta de Domini doctrina & virtutibus à Polycarpo audita non in charta, sed in corde scribebat. Ergo quæ de Domini doctrina & virtutibus ad salutem necessaria sunt, non sunt ab Apostolis scripta.

Respondemus Maiorem falsam esse. In animo n. & in charta scribere, non sunt opposita. Nam ea verba, quæ Dominus ad Matrem suam dixit, *Maria in animo scripsit*, Apostoli in charta, Luc. 2, 51. Debemus oēs in corde scribere, quæ Apostoli in membrana scripserunt, neque est dubium, quin Apostoli illud in corde, & in charta simul

simul scripserint, Hinc apparet hæc non rectè op-
 poni, ac si simul vera esse non possent. Quod ad Mi-
 norem attinet, dicit, Eusebius *Polycarpi dicta fuisse de
 Christi doctrina & virtutibus, & fuisse sac. Scripturis
 consona.* At ista omnia à nobis probantur, sed papi-
 sticæ traditiones non sunt Scripturæ consonæ. Ista
 enim, quæ scripturæ consona sunt, possunt ex scri-
 ptura doceri. Sed papisticae traditiones non possunt
 ex scriptura doceri. Ergo papisticae Traditiones non
 sunt scripturis consonæ. Deinde Polycarpus scripsit
de doctrina Christi; papisticae autem traditiones sæpè
 continēt aniles fabulas, & somnia otiosorum homi-
 num, quæ non sunt de doctrina Christi. Respondet
 Bellarminus *non omnia scriptura consona posse probari ex
 Scriptura,* omnia enim veritati cōsona, esse scripturæ
 consona, sed non omnia veritati consona posse pro-
 bari ex Scriptura. Ergo non omnia Scripturæ con-
 sona, posse probari ex Scriptura. Hoc miror homi-
 ni docto excidisse. Omnis enim veritas nō est Scri-
 pturæ consona, neque dissona. Quædam enim est
 dissona, quædam consona, vt Bellarminum Iesu so-
 cium oppugnare editis libris Catholicam veritatē,
 veritati consonum est. Verum enim esse agnoscit
 tota Gallia, Anglia, Scotia, Germania, Heluetia,
 Belgica, Dania, & innumeræ regiones, Sed tamen
 hoc ipsum Scripturæ dissonum est. Socium n. Iesu
 oppugnare doctrinam Iesu, non est Scripturæ con-
 sonum. Hinc apparet esse aliquid veritati consonū,
 quod Scripturæ cōsonum non est, causa istius rei
 est, quod veritas latius patet, quàm Scriptura. Fru-
 strà igitur Bellarminus oppugnat Chemnitium.

Deinde Eusebius normam & regulam dictorū Polycarpi tradit *Consonantiam cum sac. Scripturis*. Nam cum Irenæus rejiceret Florini dogmata ex Polycarpi auctoritate addit rationem, *quia non erant consona Ecclesiasticæ fidei*. Ergo quæ dicta, scripta & tradita Scripturæ sunt consona, ea recipimus. Quæ verò sunt dissona à Scriptura, ea rejicimus. Si hoc non fert Bellarminus, rejiciat Polycarpum, rejiciat Irenæum, rejiciat Eusebium, rejiciat nos omnes.

Quintus pater est Iustinus. Ille in fine 2. Apolog. dicit *postridie Saturni, qui Solis dicitur, cum Apostolis, discipulisque suis apparuisset, hæc illis tradidit, quæ vobis quoque consideranda permittimus.*

Quæ Iustinus Imperatori, & alijs consideranda permittit, illa non sunt ab Apostolis scripta. Sed Iesum Christum resurrexisse die Solis, & crucifixum esse die Veneris, & similia, sunt illa, quæ Iustinus illis consideranda permittit. Ergo quædam ab Apostolis scripta non sunt, quæ ad salutem requiruntur.

Respondemus aliud esse in conclusione, quàm in præmissis. Sequitur enim, *Christum resurrexisse die Solis non esse scriptum ab Apostolis*. Sed hoc est falsum. Ergo falsum, ex quo hoc consequitur. Deinde & Maior falsa est. Idem enim & Iustinus istic scribit, & Apostoli ante scripserunt. Deinde dicit de ijs, quæ *Christus Apostolos docuit, μαθηταῖς ἐδίδαξε ταῦτα*. At ea libenter recipimus. Et si papiste non docebunt alia, quàm quæ Christus Apostolos docuit, colemus pacem cum ijs.

Sextus pater est Clemens. Is apud Euseb. lib. 6.

cap. 11. in libello de Pascha dicit sibi extorqueri à fratribus, ut ea, quæ à Presbyteris. i. a successorib. Apostolorum sola voce sibi tradita sunt, describeret in libris, & posteristraderet.

Quæ Apostoli sola voce tradiderunt, ea non scripserunt. Sed quasdam traditiones sola voce tradiderunt. Ergo aliquæ Traditiones non sunt ab Apostolis scriptæ.

Respondeo nos posse totum argumentum concedere. Quosdam enim ritus & ceremonias ab Apostolis institutas non esse scriptas non negamus. Sed eas non iudicamus omnibus hominibus, neq; omni tempore, & loco necessarias. Voluerunt enim Apostoli in ijs esse summam libertatem, neq; quicquam in ijs spectauerunt, quàm publicam utilitatem, & ædificationem. Voluerunt igitur eas seruari, quatenus illud expediret. Exemplum, *Prohibitio suffocati*, Act. 15. Si verò Bellarminus hoc intelligit de ijs, quæ ad salutem necessaria sunt, tum formandū argumentum in hunc modum,

Quicquid Clemens dicit, hoc verum est. Sed Clemens dicit, Apostolos quasdam Traditiones sola voce tradidisse. Ergo præter scripturam sunt aliquæ Traditiones non scriptæ ad salutem necessariæ.

Respondeo aliud cōcludi, quàm fuit in præmissis. Non enim ex hoc argumento sequitur quasdam traditiones ad salutem necessarias non esse scriptas; sed sequitur, Ergo verum est Apostolos quædam sola voce tradidisse. Deinde & Maior falsa est. Nam non quicquid dicit Clemens, hoc verum est. Lib. 5. cap. 15. dicit illa verba, qui tægit mecum in patina, is est, qui me traditurus

diturus est, à Christo dicta esse quinq; diebus ante Pascha. Sed Matthæus 26, 31. dicit Christum ea eadē nocte dixisse, qua proditus est. Idē in 1. lib. Stromat. dicit, Christū per unum annum tantum docuisse. Sed omnes Euangelistæ vnanimiter testantur, eum per tres annos & dimidium docuisse, vel vt alij iudicant, per quatuor annos & dimidium. In eodem libro scribit gentes per Philosophiam seruatas esse. Sed hoc manifestè oppugnant Apostoli. Dicunt enim non esse aliud nomen sub celo, per quod possimus salui fieri, quam per nomen Iesu Christi. Idem lib. 3. dicit; Christum neque verè esuruisse, neque verè sitiuisse, sed tantum secundum opinionem. Sed hoc impugnant manifestè sacræ litteræ. Ex his Maiorem falsam esse apparet. Sed neq; Minor vera. Nam illud *Sola voce*, non est apud Eusebium. Extat quidem apud Latinum interpretem, sed de suo additum, in Græco enim non est. Præterea illæ traditiones, quas conscripsit Clemens, aut fuerunt de doctrina, aut de ritibus. Si de ritibus, tum fuerunt liberæ, & ad salutem non necessariæ. Si de doctrina, tum fuit in ijs eadem doctrina iterata, quam Apostoli litteris tradiderūt, vel alia. Si eadem. Ergo eius norma & regula est sac. Scriptura; si alia, tum Apostolus ad Galatas dicit eam anathema esse. Deinde ipsis Clementis libris non est multum tribuendum, sunt n. *inter eos, qui Catholicis vitandi sunt*. Distinct. 15. cap. Sancta. Deinde Epiphani. hæres. 30. dicit *hereticos olim multa sumpsisse ex libris Clementis*. Quamobrem in concilio Constantinopolitano sexto c. 2. damnati sunt. Postremò ipsi Episcopi non seruant Clementis traditiones. Dicit enim Can. 5. *Episcopus*
ant

aut presbyter, aut diaconus uxorem suam prae-textu religionis non abiicit, Si abiicit, segregetur a communione, se perseuerauerit, deponitur. Cant. 6. dicit, Episcopus, aut presbyter, aut diaconus curas seculares non suscipito, alioquin deponitur. Postremò liber Clementis de palchate prorsus periit. Ergo affirmare non possumus, quas traditiones scripserit. Cùm igitur Clemens multa falsa nomine traditionum inculcarit, & falsò à Bellarmino allegetur, & eius liber nunc non exstet, manifestum est, eum contra Scripturam pro traditionibus allegari non posse.

Septimus pater est Origenes. Ille in cap. 6. ad Roman. dicit *pædobaptisimum esse ex Apostolorum traditione*. Sed hæc traditio est scripta, quemadmodum ante ostendi, necessariò enim ex scriptura deducitur, & nos eam libenter recipimus. Idem Homil. 5. in Numeros dicit, *in Ecclesiasticis obseruationib. esse multa, quæ omnes seruare debent, quorum tamen ratio non omnibus patet*. Et hoc possumus concedere, Bellarmino. Nam non est inter nos quæstio, num omnes qui pertinent ad Ecclesiam, intelligant omnes Ecclesiasticas obseruationes: Sed quæstio est, num sint aliquæ traditiones ad salutem necessariae, quæ vel non sunt scriptæ, vel non necessariò ex scriptura deduci possunt. Vt autem videas, quàm parum tibi faueat Origenes, vnum atque alterum locum ex eo producam. Ille igitur Homil. 25. in Matth. *Ad Testimonium omnium verborum, quæ in doctrina proferimus, debemus sensum scripturæ proferre, quasi confirmantem, quem exponimus, sensum*. Sicut enim omne aurum, quod fuerit extra templum, non est sanctificatum; sic omnis sensus,

sensus, qui fuerit extra diuinam Scripturam, quamuis admirabilis videatur quibusdam, non est sanctus, quia non continetur a sensu Scripturæ. Idem Homil. 1. in Ierem. Necessè nobis est scripturas sanctas in Testimonium vocare. Sensus enim nostri, & enarrationes sine his testibus non habent fidem. Eodem modo, Bellarmine. Quæcunque traditiones ex Scriptura probare, vel ex ijs deducere potes, eas libèter recipiemus, quas verò ex scriptura probare non potes, eas prout putamus expedire Ecclesiæ, vel accipiemus, vel respuemus.

Octauus testis est Eusebius. Is in Euangelica demonstrat. lib. 1. cap. 8. dicit Apostolos quædam Christi mandata palam tradidisse omnib. quæda occultasse & tradidisse perfectioribus. Sed hoc ex diametro pugnat cum doctrina Christi. Ille enim dicit, *quæ in auribus audivistis, ea super tecta domorum predicate*, Matth. 10, 27. Luc. 12, 3. hoc est, quemadmodum Hieronymus interpretatur, *Quod vos didicistis abscondite, hoc publicè loquimini*; Et istam occultiozem doctrinam prorsus repudiat Tertull. de præscriptionibus cap. 25. & 26. Cum igitur Eusebius Christi doctrinæ palam contradicat, à nobis hac in re recipi non debet.

Nonus testis est Athanasius. Is dicit in lib. de Decretis. Nicceni concilii, *se suam sententiam* (loquitur regi vs̄ ðquosois,) *à Patribus per manus traditam accepisse*. Sed illud dogma est in Scriptura expressum, quemadmodum antè ostendi; Ideo libenter à nobis admittitur. Imò non hoc tantum, sed quicquid Bellarminus ex Scripturis vel probare, vel educere potest, æquè libenter admittimus. Et vt videas, quàm parum tibi faueat Athanasius, ille contra gentes inquit,

sufficiant sacre, & diuinitus inspirata scriptura ad omnem
Instructionem veritatis.

Decimus Pater est Basilius. Ille in lib. de Spir. san-
cto, cap. 27. Dogmata, qua in Ecclesia seruantur, par-
tim ex conscripta doctrina habemus, partim ex traditione
Apostolorum in mysterio ad nos delata accepimus. Qua
vtraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo his con-
tradicit, qui vel mediocrem Ecclesiasticarum rerum expe-
rientiam habet.

Quicquid dicit Basilius, hoc est verum. Sed Basi-
lius dicit dogmata Ecclesiastica partim scri-
pta esse, partim non scripta, & vtraque ad pie-
tatem habere eandem vim. Ergo quædam do-
gmata Ecclesiastica sunt scripta, quædam non
sunt scripta, & vtraque ad pietatem habent
eandem vim.

Respondeo Maiorem esse falsam. Nam Basil. in
orat. de Natiuit. Domini, dicit Zachariam patrem
Iohannis, esse eum, qui inter altare & templum est occisus.
Sed hoc est falsum. Deinde ad Minorem responde-
mus, primùm Basilius loqui de ritibus, quos fate-
mur non omnes scriptos esse, non autem de doctrina.
Respondet Bellarminus, cum de ritibus, & de doctrina
simul loqui. Quia inter cætera dicit, quod credimus in
Patrem, & Filium, hoc non scriptum, sed ex traditione esse.
Verùm si Basilius hoc seriò scripsit, tum errauit; hoc
enim scriptum est. Ioh. 14, 1. *Creditis in Deum, & in
me credite.* Aut igitur Basilius loquitur de ritibus
tantùm, aut errauit in eodem capite, ac proinde no-
bis non sequendus. Deinde hic liber est deprauatus
in medio, vt testatur Erasmus. Ergo non potest ex
hoc

hoc libro cognosci, quæ sit vera & genuina Basilij
sententia. Ad hoc respondet Bellarminus, *Damasco-*
num hoc non vidisse, & fuisse Erasmo doctiorem. Verum
an Damascenus sit Erasmo doctior, iudicet doctio-
res. Quod autem Damascenus hoc non vidit, causa
est, quod eum non satis attentè legit. Verum si hæc
responsio non sufficit Bellarmino, tum oppono *Ba-*
silium non controuersum Basilio controuerso. Ille igitur
in sermone de fidei confessione. *Si fidelis est Do-*
minus in omnibus sermonibus suis, & fidelia omnia man-
data eius, manifesta est elapsio à fide, & superbia crimen,
aut reprobare quid ex his que scripta sunt, aut superinducere
quid ex non scriptis. Cum Christus dixerit, *Quæ mea*
vocem meam audiunt, alienum autem non sequentur, sed
fugient, quia non nouerunt vocem eius. Idem in Mora-
lib. summa 72. cap. 1. pronunciat, quod oporteat audi-
tores eruditos in scripturis probare ea, que à doctoribus di-
cuntur: & que quidem consona sunt scripturis suscipere,
qua verò aliena, reijcere, & ad illam regulam accommo-
dat sententiam illam, Gal. *Si Angelus è coelo euangeli-*
zauerit vobis, præter id, quod prædicauimus vobis, ana-
thema sit. Idem ibidem, Sum. 80, cap. 22. *Quid est pro-*
priū credentis nihil audere, reprobare aut insuper addere. Si
n. omne quod non est ex fide peccatū est, fides autem ex au-
ditu est, auditus autem per verbum Dei, omne quod est ex-
tra scripturam diuinitus inspiratum, quia non est ex fide,
peccatum est. Idem Epist. 80. *Non putamus iustum esse*
obtinere apud ipsos consuetudinem, legem, ac regulam fa-
cere recte doctrine. Igitur Scriptura diuinitus inspirata
arbitrè à nobis constituatur, & apud quem inuenta fue-
rint dogmata diuinis sermonibus concordantia, his omnino

etiam veritatis suffragium accedit. Ex his apparet, Bellarmine, quàm parum Basilius faciat pro vestris traditionibus contra & extra Dei verbum excogitatis. Postremò ipsi Papistæ nunc non observant traditiones à Basilio istic numeratas. Quare igitur nos vrgēt ad illud seruandum, quod ipsi tenere recusant?

Vndecimus Pater est Nazianzenus. Is in orat. 1. ad Iulian. ait, *Se miratum esse Ecclesie doctrinam, sed maximè figuras, quas traditione acceptas Ecclesia seruat.* Respondeo hoc nihil facere ad rem. Non enim inter nos quæstio est, propter quas res doctrina Ecclesie sit Nazianzeno mirabilis visa, Sed an Scriptura fac. contineat omnia ad salutem necessaria, an verò non contineat omnia ad salutem necessaria.

Duodecimus Pater est Chrysostratus. Ille in 2. ad Thess. 2. inquit, *Pater quòd non omnia per Epistolas tradiderint Apostoli, sed multa sine litteris. Eadem verò fide digna sunt tam ista, quàm illa.* Verùm ego Chrysostratum Chrysostrato oppono. Ille enim Homil. 49. in Matth. *Nulla probatio potest esse vere Christianitatis, neque aliud refugium potest Christianorum fidei veritatem cognoscere volentiū, nisi Scriptura divina. & paulò post, Christiani qui sunt in Christianitate volentes firmitatem accipere fidei, ad nullam rem fugiant nisi ad scripturas.* Idem in Plal. 95. *Si quid dicitur absque scriptura, auditorum cogitatio claudicat. Verùm ubi è Scriptura divine vocis prodit testimonium, & loquentis sermonem, & audientis animum confirmat.* Si hæc responsiones, de quibus loquitur Chrysostratus, vel esse de doctrina, vel de ritibus. Si de ritibus, tum non pertinent ad præsen-

præsentem disputationem. Si de doctrina: tum sunt idem cum doctrina scripta: vel aliud. Si idem, recipimus eas, sed ita vt à nobis per scripturam dijudicentur & examinentur. Si aliud, dicimus eas esse anathema cum Apostolo, ad Gal. 1, 9. Quod verò atinet ad traditionem ex 3. Homil. ad Philipp. allegatam, ad eam respondebimus suo loco.

Decimus tertius pater est Theophilus. Ille lib. 1. & 2. dicit *legem Ieiuniorum esse Apostolicam traditionem*. Respondeo in Ieiunio esse duo, internū, nempe ipsam ieiunij substantiam, & externum, nempe hoc vel illo modo ieiunare, videlicet hoc vel illo die, tempore, loco, & his vel illis cibus abstinere. Si nunc de ipso morali loquitur, quod est in Ieiunio, tum fatemur eum verum dicere. Si verò de externis circumstantijs loquitur, nempe de certis Ieiuniorum temporibus & cibus, &c. tum illud est falsum. Contrarium enim in sac. litteris est revelatum, Collos. 2, 16. *Nemo vos iudicet in cibo & potu*. Et Gal. 4, 10. *Dies observatis & menses?* Sic igitur disputo.

Quod cum Apostolorum scriptis manifestè ex diametro pugnat, illud non est ex traditione Apostolica. Sed certis diebus Ieiunare, & à certis cibus abstinere manifestè pugnat cum doctrina Apostolorum. Ergo non est traditio Apostolica.

Deinde Apollonius apud Eusebium lib. 5. cap. 18. dicit *Ieiunij leges primùm à Montano editas esse*. Præterea Apostoli hoc liberum reliquerūt, vt antè probatum est.

Decimus quartus pater est Cyrillus. Verùm Bel-

larminus debuit ex eo aliquas traditiones proferre. Quod cum non fecit, non opus est his immorari: Veruntamen Cyrillus parum iuvat traditiones papisticas contra Dei verbum excogitatas. Quarta enim Cateches. dicit, *in rebus ad fidem pertinentibus nihil omnino extra Scripturam statuendum esse*. Equidē hoc libenter amplectimur, et si Bellarmino, & alijs papistis idem placet, tum inter nos hæc controuersia est composita. Hoc vnum enim volumus, vt in rebus ad fidem pertinentibus nihil extra Scripturam statuatur.

Decimus quintus pater est Epiphanius. Is hæref. 55. inquit, *Termini nobis positi sunt, & fundamenta, & edificatio fidei, & Apostolorum traditiones, & scriptura sacre, & successiones doctrinae, & undiquaque veritas Dei munita est, vt nemo decipiatur nouis fabulis*. Respondeo hoc intelligendum esse de ijs traditionib. quæ cum Scriptura congruunt, vel ex ijs deduci possunt. Nam cum Meichizedechianos eodē capite refutat, dicit, *ἐκ τῆς δευτερείας τῆς γραφῆς καὶ ἀποστόλων ἠκούσθητε*. Si hoc non satis facit Bellarmino, tum traditio de alia doctrina, quæ de ea, quam Apostoli scripserunt, intelligenda est. Sed si hoc voluit, audiant Paulū ad Galat. cap. 1. vers. 9. dicentem, *Si vel Angelus è caelo vobis aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit*.

Vltimo loco adducit Damascenum. Sed ille est recentior, & sibi non cōstat, Aliquando enim valdè extollit traditiones non scriptas. Aliquando verò dicit in scriptura comprehendī necessaria. Disertè enim dicit de fide Orthod. lib. 1. cap. 1. *Cuncta que tradita sunt nobis per Legem, & per Prophetas, & Apostolos,*

los, & Evangelistas suscipimus, nihil ultra illa perquirentes. Atque hæc de Patribus Græcis. Et vt totam hanc disputationem in pauca contraham, dicimus nos omnes eas traditiones, quas Apostoli in verbo suo expresserunt, vel quæ necessariò ex verbo Dei deduci possunt, libenter recipere; eas verò, quæ ex Dei verbo deduci non possunt, modò non pugnent cum Dei verbo, non aspernari; imò, vsurpare etiam eas, quando, & quatenus Ecclesiæ vtile est. Quæcunque verò Traditiones cum verbo Dei pugnant, eas nequaquam recipimus, quantumuis splendorum titulos & auctores præ se ferant. Hæc de Patribus Græcis. Nunc de Latinis, primo loco producit Tertullianum de corona militis, cap. 4. *Harum & aliarum eiusmodi disciplinarum, si legem expostulas scripturarum, nullam inuenies, traditio tibi prætendetur auctrix.*

Argumentum tale,

Quicquid dixit Tertullianus, id est verum. Sed Tertullianus dicit, quasdam disciplinas non scriptas, sed traditas esse. Ergo quædam traditiones non scriptæ sunt ad salutem necessaria, vel omnia ad salutem necessaria non sunt scripta.

Respondemus Maiorem esse falsam, & ne hoc particularibus erroribus cogar probare, ostendam in genere. Hieronymus cont. Heluid. dicit *Tertullianum non esse Ecclesiæ hominem*. Eodem modo & nos possemus respondere. Nam cum Hieronymus videretur Tertulliani auctoritate, reijcit totum argumentum, dicendo, *de Tertulliano nihil amplius dico, quam Ecclesiæ hominem non fuisse*. Idem in Catal. C. Tertullianus, dicit eum in *Montani dogma cecidisse, & in*

*multis libris meminisse noua Prophetia, & specialiter scripsisse aduersum Ecclesiam. Hilar. canonic 5. in Matth. Tertullianus de hac re aptissima scripsit volumina, sed consequens error hominis detraxit scriptis probabilibus auctoritatem. Quam ob causam Tertullianus inter eos numeratus est, qui Catholicis sint vitandi, C. Sancta Distinct. 15. Deinde in conclusione plus est, quam in præmissis. Nam ex hoc argumento non sequitur, aliqua ad salutem necessaria non esse scripta, sed tradita; sed quasdam disciplinas non esse scriptas, sed traditas, loquitur autem de corona. At illa non pertinet ad salutem, & apud multos fuit adiaphora. Et hoc tempore prorsus est licita. Deinde cap. præcedente notat, ex eodem fonte esse ternam immersionem, orare stando, non ieiunandum diebus Dominicis. Hæc & similia aut sunt ad salutem necessaria, aut non sunt. Si sunt, tum ex omnibus papistis nemo seruari potest: nemo enim ex papistis ea obseruat. Si non sunt, tum non rectè nobis opponitur Tertullianus. Non enim de rebus indifferentibus, sed de rebus ad salutem necessarijs disputamus. Deinde non negamus quosdam ritus non esse scriptos. Sed neq; Minori multum tribuendum est. Nam hunc librũ scripsit postquam in hæresin prolapsus esset. Est n. scriptus contra Ecclesiam, cap. 1. dicit. *Noni & Pastores eorum in pace leones, in prælio ceruus.* Quare dixit eorum? Certè si Tertullianus adhuc de Ecclesia fuisset, honestiùs locutus fuisset, aut saltem dixisset, *nostros.* Eodem capite, *Musitanti denique tam bonam & longam pacem sibi periclitari.* Quinam illi? Certè pastores Ecclesiæ, ad quam si tum pertinuit Tertullianus, aut valdè*

valdè mali fuerunt, aut Tertullianus valdè iniquus in eos. Denique in eodè capite dicit: *Planè superest, ut etiam martyria recusare meditentur, qui prophetias eiusdem Sp. Sancti respuerunt.* Aut loquitur de Prophetijs scriptis, aut de nouis Montani prophetijs non scriptis. Si de scriptis, tum contradicit sibi ipsi. Capite enim quarto dicit *harum disciplinarum nullam scriptam legem inueniri.* Loquitur igitur de prophetijs Montani. Manifestum igitur Tertullianum fuisse hæreticum, cùm hunc librum scriberet. Sed nūmne, Bellarmine, pro traditione ad salutè necessaria obtrudes, quod hæreticus ex Montani prophetijs produxit? Postremò loquitur de pastoribus Romanis. Si verò illi tales fuerunt tempore isto, quales Tertullianus eos describit, quis nunc mirabitur eos præter nudum nomen sibi nihil reseruasse? Secundus locus est ex lib. 1. cont. Marcionem cap. 21. sed eum non notat, & id prudenter. Nihil enim dicit Tertullianus, quod eum iuuare possit. Similiter & locū ex 2. ad Vxorem, de velandis virginibus, cum silentio præterit. Postremò annotat & locum ex libro de præscriptionib. vbi dicit *hæreticos non ex Scriptura, sed ex traditionibus refutandos esse.* Quod equidem miror. Nihil enim fortius est ad papistas refutandos, quàm liber Tertulliani de præscriptionibus. Ille eo libro disputat contra eos, qui vel Scripturas non recipiunt, vel eas mutilant, vel aliquid apponūt, & eos docet non ex Scriptura refutandos esse. Qui n. Scripturas negāt, illi ex ijs refutari non possunt, principia enim debent esse extra controuersia posita. Dicit igitur eos ex traditionibus refutandos esse. At ex qui-

bus traditionibus? Respondet Tertullianus cap. 21. *quam Ecclesie ab Apostolis, Apostoli a Christo, Christus a Deo accepit, hanc esse veram doctrinam, quam ante Traditionem appellauit. At quænam est illa? Respondet Tertullianus eodem cap. quam apostoli predicauerunt, primum uia uoce, postea per Epistolas. At hanc traditionem qui non recipit, anathema fit. Hanc esse veram Tertulliani sententiam constat ex lib. de Resurrect. carnis: Ausfer, inquit, hæreticis, quæ cum Ethnicis sapiunt, ut de solis scripturis suas questiones sistant, & stare non poterunt. Et in lib. cont. Hermogen. Adora Scripturæ plenitudinem, scriptum esse doceat Hermogenis disciplina, si non est scriptum, timeat Va illud, adijocentibus uel detrahentibus destinatum.*

Secundus pater est Cyprianus. Ille dicit lib. 1. Epist. 12. *Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus est, ut accipio Chrysmate, i. unctioe, esse unctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit. Hoc nihil iuuat papisticas traditiones. Nam eodem capite dicit, eos, qui ab hæreticis baptizati sunt, debere denuò baptizari. Num hoc etiam ab Apostolis traditum est? non opinor. Imò accidit Cypriano, quod nostris aduersarijs. Ille enim unum errorem probauit per alium. Nam uoluit probare, hæreticos non habere Baptismum uerum, quia non possunt ungere. Planè eodem modo nostri aduersarij probant scripturam non continere omnia illa, quæ sunt ad salutem necessaria. Quia Ecclesia Romana multis ritibus & Ceremonijs utitur, quæ non sunt scriptæ. Deinde Cyprianus ad Pompeium, ea, inquit, facienda esse, quæ scripta sunt, Deus restatur. Ostendat Bellarminus, ubi scriptum sit, oleum*
in Ba-

in Baptismo adhibendum esse, aut desinat Cyprianum contra nos urgere. Secundum Cypriani Testimonium est ex lib. 2. Epist. 3. *Admonitos autem nos scias, ut in calice offerendo, dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis dominus prior fecit, ut calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur.*

Quicquid dicit Cyprianus, hoc est verum. Sed Cyprianus dicit, vinum aqua misceri in Eucharistia, esse traditionem Domini. Ergo quedam ad salutem necessaria non sunt scripta. Vel, Quaedam Traditiones non scriptæ sunt ad salutem necessariae.

Respondeo aliud concludi, quàm præmittitur. Tantùm enim sequitur. Ergo vinum aqua misceri in Eucharistia, esse Traditionem domini. Sed hoc non est tam firmum, quàm dicit Cyprianus. Thomas n. dicit in tertia parte quæst. 74. Art. 6. in responsione generali. *Respondeo dicendum, quòd vino, quòd offertur in hoc sacramento, debet aqua misceri, primò quidem propter institutionem. Probabiliter enim creditur, quòd Dominus instituerit hoc sacramentum in vino aqua permixto, secundum morem istius terre. Unde proverb. 9. dicitur bibite vinum, quòd miscui vobis. Eodem modo, si vina apud nos absque aqua bibi non possent, non negarim illud moderate diluendum esse. Vbi verò tam generosum non est, respondeo cum eodem Thoma, P. 3. Quæst. 74. artic. 8. in Respõsione vniuersal. parum aquæ apponendum esse. Deinde si aqua tam esset necessaria, ut Eucharistia non sit sacramentũ, nisi aqua adsit; tum malè Thomas P. 3. Q. 74. Art. 7. negauit aquam esse de
necessa*

necessitate huius sacramenti. Nam si Christus æquè instituit aquam, atque vinum, & panem? tum aqua est de Sacramenti necessitate. Vinū enim & panis sunt de Sacramenti necessitate. Sed neque maior vera est. Multa enim dixit Cyprianus, quæ ipsi etiam aduersarij falsa esse fatentur. Præterea papistæ non possunt fortiùs repelli, quàm ex hac epistola. Dicit enim ab Evangelicis præceptis omnino recedendum non esse; & eadem, quæ magister docuit & fecit, discipulos quoque facere & obseruare debere constantiùs & fortiùs. Alio in loco beatus Apostolus docet, dicens, Miror quòd tam citò dimittamini ab eo, qui vos vocauit ad gratiam, ad aliud Euangelium, nisi sunt aliqui, qui vos turbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Sed licet nos aut Angelus è cælo aliud annunciet, præterquam quod annunciauimus vobis, anathema sit. Attrige hîc aures Bellarmine, & annuncia idem quod Apostoli annunciarūt, aut Cypriani Anathema extimesce. Postremò Cyprianus ex aliquot Scripturæ testimonijs probat hanc traditionem. Videtur igitur secundum Cyprianum esse scripta traditio. Ab hac opinione nō abhorret Thomas P. 3. Q. 74. A. 6. in Resp. Generali; dicit vinum aqua miscendum esse, quia hoc conuenit representationi dominice passionis. Vnde dicit Alexander Papa: Non debet in calice domini, aut solum vinum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum: quia utrumque ex latere eius passione sua profluxisse legitur. Quod si ita est, non est quod Bellarminus Chemnitium carpat, qui hoc de scripta traditione explicat, sed si vult quemquam carpere, carpat Cyprianum, carpat Alexandrum Papam, carpat Thomam, Illi enim idem dicunt,

dicunt, quod Chemnitius. Idē Cyprianus ad Pompeium contra Epistolam Stephani, satis disertè dicit, *non omnem Traditionem seruandam esse, sed eam que in Euangelio, Apostolorum Epistolis, & Actibus fundatur.* In eadem Epistola dicit *obstinationem esse, humanam Traditionem anteponeere diuin. dispositioni.* In eadem Epistola. *Nec consuetudo, que apud quosdam irreperat, impedire debet, quo minus veritas preualeat & vincat. Nam consuetudo sine veritate, vetustas erroris est; propter quod relicto errore, sequimini veritatem.* Si ista regula obtinet, iacent papisticæ Traditiones omnes, quæ extra Dei verbum scriptum excogitate sunt.

Tertius pater est Hilarius. Ille dicit in libro cont. Constantium; *Nolo verba, que non sunt scripta legi.* Respondeo. *Hic tantum rogo quis Apostolus iubeat, quis Apostolica prædicationis vetet formam? dic prius, si rectè dici putas, nolo aduersus nona venena, nonas medicamentorum compositiones.* Bellarminus his verbis duo ab Hilario significari asserit. Vnum, prædicationē consubstantialitatis patris & filij, esse Apostolicæ prædicationis; licet expresse non sit scriptum, filium esse patri consubstantialem. Alterum, nomen quoque esse quidem nouum, sed tamen retinendum, licet non sit scriptum, quia est Apostolica prædicationi conforme. At mi Bellarmine nos vtrumque fatemur. Scimus, enim, ea, & quæ in scriptura expressa sunt, & quæ necessariò ex ea deduci possunt, esse in eadem auctoritate. Concedimus igitur, id retinendum esse, neque hoc tantum, sed quascunque traditiones Bellarminus sac. literis conformes probare potest, eas recipimus, quæ verò ijs non sunt conformes, eas reijcimus. Hilarius enim
hic

hic regulam Traditionum ponit, nempe *conformitatem cum sacris litteris*. Propter eam etiam dicit vocem *apocryfos* retinendam esse. Ergo quicquid cum illis conforme est, recipiendum est, quod non cum illis conforme est, illud abijciendum est. Hæc regula Hilarij si obtinet, perierunt oēs papisticæ traditiones.

Quartus pater est Ambrosius, Ille lib. de initiationibus cap. 1. & 6. item lib. 1. de Sacrament. cap. 1. & 2. *explicat multos ritus in Sacramentis, qui non sunt scripti*. Sed nos non de ritibus disputamus. Fatemur enim multos ritus non esse scriptos. Sermon. 35. 34. 36. *docet quadragesimam à Christo præceptam*. Sed de quadragesima satis responsum est, & plenius dicemus de ea suo loco. Hoc nunc taceri non debet; Ambrosium hic allegatum pugnare cum Bellarmino. Bellarminus enim supra dixit *quadragesimam esse ab Apostolis institutam*. At Ambrosius hic dicit, *eam à Christo præceptam esse*. Idem Ambros. Sermon. 36. dicit *symbolum Apostolicum esse Traditionem*. Fateor, sed scriptam, nihil enim est in symbolo, quod scriptum non est. Deinde Ambrosius dicit lib. 3. Hexam. cap. 3. *Quod aperit scripturarum auctoritate non didici, quasi secretum prætereo*. Et lib. 1. Hexam. cap. 6. *Satis est ad scientiam, quod scripturarum diuinarum series comprehendit*. Non rectè igitur cõtra nos allegatur Ambrosius. Nam secundum eum Scriptura continet perfectam scientiam.

Quintus pater est Hieronymus. Ille in Epist. ad Marcell. inquit, *nos unam quadragesimam ex Apostolica traditione, tempore nobis congruo, ieiunamus*. Sed de Ieiunio antè diximus. Et aduersus Luciferianos hæreticos,

ræticos, *Multa, inquit, quæ per traditiones in Ecclesia observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurparunt.* Resp. orthodoxus: *Non quidē abnuo hâc esse Ecclesiarū consuetudinem, sed quale est, ut leges Ecclesiæ, ad heresin transferas?* Sed hîc loquitur Hieronymus de ritibus, nos autem disputamus de doctrina fidei, ad salutem necessaria. Fidei autem doctrinam totam contineri fac. litteris docuit Hieronymus satis manifestè, Ad Tit. 1. *Sine auctoritate Scripturarum garrulitas non habet fidem.* Idem ad Galat. *Spiritus Sancti doctrina est, quæ canonicis libris prodita est: cõtra quam si quid statuunt concilia, nefas duco.* Idem in Matth. cap. 23. *Quod de Scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.*

Sextus Pater est Augustinus. Ille Epist. 118. cap. 1. *Illæ autem, quæ non scriptæ, sed traditæ custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe traditæ observantur, dantur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs concilijs, quorū est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti quod Domini passio & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus Sancti, anniuersaria solennitate celebrantur: & si quid aliud occurrerit, quod seruetur ab vniuersa, quacumque se diffundit Ecclesia.*

Quoniam magna est Augustini auctoritas in Ecclesia: idè diligentius ad eum respõdebo. Quæstio inter nos est Bellarmine, an quædam Traditiones non scriptæ sint ad salutem necessariæ? Tu ais. Ego nego. Tu tuam sententiam probas. *Quia illa, quæ vniuersa Ecclesia seruat, ea vel ab Apostolis, vel à cõcilijs plenarijs commendata sunt.* Argumentum tale,

Quæ-

Quæcunque à concilijs, vel ab Apostolis prodita sunt, illa sunt necessaria ad salutem. Sed quæ vniuersa Ecclesia tenet, illa vel ab Apostolis, vel à Concilijs tradita sunt. Erga quæcunque vniuersa Ecclesia tenet, illa sunt necessaria ad salutem. Hinc

Aliud infero. Quæcunque ab vniuersa Ecclesia seruantur illa sunt necessaria ad salutem. Sed quædam traditiones non scriptæ ab vniuersa Ecclesia seruantur. Ergo quædam Traditiones non scriptæ sunt ad salutem necessariæ. Et per consequens scriptura non continet integram doctrinam salutis.

Priusquam hoc argumentum excutiamus, videndum est, de qua re loquatur Augustinus, ne videamur extra seipsum vagari. Augustinus igitur docet Ianuariam, quid agendum sit in ijs, in quibus consuetudines regionum & Ecclesiarum variant, & in quibus consentiunt, puta de Sacramenti ritibus, festis diebus, Ieiunio & Eucharistia; verum non de ipso ieiunio, neque de ipsa Eucharistia, sed quo die vel tempore sint celebranda. Hæc omnia distribuit in tres classes. Quædam scilicet scripta sunt, quædam non sunt scripta. Non scripta sunt duplicia, alia vniuersalia, & obseruantur à tota Ecclesia, quædam particularia, & obseruantur à particularibus Ecclesijs, cap. 1. In primo ordine ponit Sacramenta, Dominus, inquit, Sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione prestantissimis, societatem noni populi colligauit. Sicuti est baptisimus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid

quid aliud in scripturis canonicis commendatur. Hinc apparet, Bellarmine, omnia Sacramenta noui Testamenti esse scripta. Si igitur apud vos in aliquo pretio est Augustinus, abolete ea Sacramenta, quæ non sunt scripta. De horum, quæ scripta sunt, obseruatione, respondet Augustinus cap. 5. *Ad hæc itaque ita respondeo, ut quid horum sit faciendum, si diuina Scriptura præscribit auctoritas, non sit dubitandum, quin ita facere debeamus, ut legimus.* In secundo ordine ponit certum diem celebrationis Passionis, & Ascensionis Domini, item Missionis Spir. sancti. *Illam autem, inquit, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel à plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus Sancti, anniuersaria solennitate celebrantur. Et si quid aliud tale occurrerit, quod seruetur ab vniuersa, quacumq; se diffundit, Ecclesia.* cap. 1. Vnde apparet eum non loqui de doctrina, sed de obseruatione dierum, postquam enim aliquos dies enumerasset, addit generalem clausulam, & *si quid aliud tale. Ad hoc respondet cap. 5. Similiter etiam obseruandum si quid horum per totum orbem frequentat Ecclesia. Nam hoc quin ita faciendum sit, disputare, insolentissime insanie est.* In tertia classe ponit certos dies Ieiunij, & Eucharistiæ. *Alia verò, inquit, quæ per loca terrarum, regionésque variantur, sicuti est, quod alij ieiunant sabbatho, alij verò non; alij quotidie communicant corpori, & sanguini dominico, alij certis diebus communicant: alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur,*

*tur, alibi Sabbatho tantum & Dominico, & si quid aliud
 huiusmodi animaduerti potest. cap. 2. Ad hoc respōdet
 ibidem. Totum hoc genus rerum liberis habet observa-
 tiones, nec disciplina vlla est in his melior grauis, prudentiā
 Christiano, quā ut eo modo agat, quo agere viderit Ec-
 clesiam, ad quamcunque forte deuenit. Vbi annoto non
 voluisse Augustinū, eas prorsus liberis esse, ita ut qui-
 libet, in quibuslibet locis eas vel obseruaret, vel non
 obseruaret. Sed ita esse liberis, ut vbi nō obseruabā-
 tur, possent liberè omitti, vbi verò obseruabātur non
 possent liberè omitti, sed propter scandalum vitan-
 dum in eo loco seruandas esse. cap. n. 2. dicit; *Quòd
 enim neque contra fidem, neque contra bonos mores inueni-
 gitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos
 viuunt, societate seruandum est. Et in eodem cap. cum
 Romam venio, Ieiuno sabbatho, cum hic sum, non ieiuno.
 Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, eius morem
 serua, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.*
 Hanc esse veram mentem Augustini, fatebitur ipse
 Bellarminus. Iam excutiemus argumentum, & prius
 respōdebimus ad syllogismum principalem, deinde
 ad eum, qui ex eo ducitur. Ac primū negamus
 Maiorem. Nam non quicquid ab Apostolis, & con-
 cilijs traditum est, hoc est ad salutem necessarium.
 Inter cetera enim tradiderunt multos ritus, qui sunt
 indifferentes, & pro ratione temporum, personarū
 & locorum possunt mutari, & tales multi in veteri
 Ecclesia fuerunt in usu, qui tamen nunc à papistis
 non obseruantur. Hoc non negabit Bellarminus.
 Hæc igitur Maior corrigenda est; & dicendum.
*Quædam ab Apostolis, & Concilijs tradita sunt ad
 salutem**

litem necessaria. Quam ob causam & conclusio debet esse particularis. Ergo quædam, quæ ab vniuersa Ecclesia obseruantur, sunt ad salutem necessaria. Ex tali autem cõclusionem proximus syllogismus colligi non potest. Verùm ne erret Bellarminus, dum dicit quædam à concilijs tradita esse ad salutem necessaria, non volo, concilia alia quædam ad salutem necessaria tradidisse, præter ea, quæ scripta sunt, sed eadem, quæ scripta sunt, vel iterasse, vel explicasse. Hæc ad Maiorem. Nunc ad Minorem; quæ prorsus nihil facit ad rem, quam agit Bellarminus. Et quoniam ostendit se maximè niti isto principio, quod vniuersa tenet Ecclesia, hoc est seruandum, age executiamus hoc principium. Augustinus dicit. *quod vniuersa tenet Ecclesia, hoc vel ab Apostolis, vel à Concilijs accepit.* Ergo seruandū. Ergo, inquit Bellarminus, *quod Ecclesia Romana tenet, hoc ab Apostolis & Concilijs accepit, & ob eam causam seruandum.* Argumentum tale. Quod tenet vniuersa Ecclesia, hoc ab Apostolis vel Concilijs profectum est. Sed Romana Ecclesia est vniuersa Ecclesia. Ergo. Hanc esse mentem tuam, Bellarmine non negabis.

Verùm in Minore est petitio principij. Romanam n. Ecclesiã esse vniuersam Ecclesiã, est inter nos controuersum, & nos, hoc esse falsum, ostendemus suo loco. Hæc de principali syllogismo, nunc ad illum, qui ex eo ducitur. Ac primùm negamus Maiorẽ. Eam n. non esse vniuersaliter veram ostendimus antè. Cùm verò Maior particulariter formatur, tum sunt puræ particulares. Hæc ad argumentum, nunc quædam de re ipsa. Totum argumentum nihil facit ad rem.

Nos enim disceptamus de doctrina fidei, Augustinus vero disputat de obseruatione quorundam dierum. Hoc disertè dicit. Et ne Bellarminus dicat & doctrinam fidei sub ista parte comprehendì, addit Augustinus generalè clausulam. *Et si quid aliud tale.* Qua clausula omnis doctrina fidei excluditur. Nulla enim doctrina fidei, est aliud tale. Ergo Augustinus frustrà contra nos adducitur. Deinde hæc dierum obseruationes non sunt necessariæ ad salutem, sed reipsa sunt indifferentes. Quòd verò tenendæ sunt, non fit propter salutem, sed propter vitationè scandali. Hoc quoniam negat Bellarminus, diligentius explicandum videtur. Ac primùm eius responsio examinanda est. *Alia verò,* inquit ex Augustino, *qua per loca terrarum regionumq; variantur, liberas habent obseruationes.* Si Bellarminus hoc de quolibet loco intelligit, tum errat, & pugnat cum Augustino. Augustinus enim vult, vt ea seruentur, in ijs locis, in quibus instituta sunt. Hoc probauit antè. Vnde apparet, & particulares obseruationes esse necessarias secundum Augustinum. Sed quæ necessitate? num salutis? Non; sed necessitate scandali. Disertè enim dicit cap. 2. *ad quam veneris Ecclesiam, eius morem serua, sic cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.* Sunt igitur istæ particulares obseruationes necessariæ propter scandali vitationem. At hoc modo & istæ vniuersales obseruationes sunt tantùm necessariæ. Nam quod particulares requirunt in ijs locis, in quibus institutæ sunt, hoc vniuersales requirunt in omnibus locis. Sed particulares in ijs locis, in quibus institutæ sunt, requirunt obseruationem

tionem propter scandali vitationem. Ergo ut x̄ vni-
 uersales requirunt in omnibus locis obseruationem
 propter scandali vitationem. Per se igitur sunt li-
 beræ, propter scandalum sunt seruandæ. Hoc cum
 Brentius diceret, debuisses acquiescere. Verum quia
 tibi libuit contra Brentium insurgere; age asseremus
 nostram sententiam argumentis Bellarmittiana ex-
 ceptione maioribus. Augustinus adducit exemplum
 solenne *de Pascha*, quod & Bellarmin^o allegat, Pascha
 igitur certo die obseruare, dico per se liberum esse
 & indifferens, propter scandali vitationem esse ne-
 cessarium. Hoc probabo ex 3. lib. Euseb. Eccl. Hist.
 capit. 24. cum enim inter Asiaticos & Europæos
 orta esset contentio de die Paschatis, in qua Victor
 Romanus *perstinaciter & non recte* (vtor verbis Euse-
 bij) postea egit, ita lis composita est, vt Asiatici re-
 tinerent suum morem, & Europæi retinerent item
 suum morem, & colerent inter se concordiam. Idem
 narrat Socrates lib. 9. Tripart. hist. cap. 28. Sed hoc
 Anicetus & Polycarpus facere non potuissent, si
 certi diei obseruatio esset ad salutem necessaria. Neq;
 tamen hæc ego disputo, quod improbem istum ri-
 tum. Verum enim alicuius rei vsum ostendere, non
 est rem improbare. Et quod ad rem ipsam attinet,
 dico necessarium esse ad salutem, recordari passio-
 nis domini, & commemorare eius beneficia. Sed hoc
 facere certo aliquo die, non est necessarium propter
 salutem, sed tantum propter ordinem. Et vt vno verbo
 dicam, quascunque obseruationes neque cum fide,
 neque cum bonis moribus pugnantes obseruat vni-
 uersa Ecclesia, eas cum Augustino libeter in omnib.

locis obseruabimus; & quas obseruationes neque cum fide, neque cum bonis moribus pugnantes obseruat hæc vel illa Ecclesia, eas cum Augustino libenter obseruabimus in ijs Ecclesijs, in quibus seruantur. Verum ne quis statim inferat, hoc vel illud Apostolicum esse, quoniam ab Ecclesia seruatur, inquiram in illud paulò diligentius. Nemo tamen existimet hæc in Augustinum fieri: eius enim memoria est apud me in benedictione. Sed tantum veritatis indagandæ studio facio. Augustinus dicit *obseruationem certi diei paschæ obseruari ab vniuersa Ecclesia, ideo esse vel ab Apostolis, vel a concilijs plenarijs profectam*. Hinc facit Bellarminus vniuersalem regulam: *Omnia que vniuersa Ecclesia obseruat, ea esse Apostolica*. Verum tempore Polycarpi & Aniceti, Apostoli nullum certum diem statuerunt. Polycarpus enim & Anicetus prætendebant traditiones maiorū. Euseb. lib. 5. cap. 24. Eccles. Hist. *Neque enim aut Anicetus Polycarpo suadere potuit, ut non obseruaret ea, que nouerat Iohannem discipulum Domini, vel reliquos Apostolos, cum quibus semper fuerat, obseruasse: neque rursus Polycarpus Aniceto persuasit, ea deserere, que ille dicebat a se maiorum more seruari*. Neq; eo tempore in yllo concilio de eare actum erat. Nam tempore Polycarpi in Ecclesia Christiana nullum concilium, præter illud Hierosolymitanum, in quo Apostoli fuerunt, habitum fuit. In eo verò de hac re nihil actum est: ut constat ex eius actis, quæ referuntur à Luca, cap. 15. A& Apostolicorū. Sequitur ergo certi diei paschæ obseruationem non esse ab Apostolis profectam Et ne criminetur Bellarminus, me detrahere Augustino,

stino, respondeo ipsum Augustinum hoc videre, & ob eam causam dubitanter loqui, *vel* ab Apostolis, *vel* à Concilijs. Hoc potest esse verum de concilijs, quæ Polycarpum sequuta sunt, de præcedentibus verum non est. Hinc apparet neque omnia Apostolica esse ad salutem necessaria, & aliquas vniuersales obseruationes non esse Apostolicas, neque valere argumentum ab vniuersali Ecclesia ad Romanam Ecclesiam. Frustrà igitur ex his principijs pugnat Bellarminus. Alterum argumentum ex eodem Augustino ex lib. 2. de Baptismo cõtra Donatistas, cap. 7. *Quam consuetudinem credo ex Apostolica traditione uenientem, sicut multa non inueniuntur in litteris eorum, neque in concilijs posteriorum, & tamen, quia custodiuntur per vniuersam Ecclesiam, non nisi ab Apostolis tradita, & commendata creduntur.* Simile est apud Augustinum lib. 4. cap. 6. & cap. 24. & lib. 5. cap. 23. & in alijs locis. Ex his locis infert Bellarminus, quædam non scripta esse ad salutem necessaria. Argumentum tale.

Quod vniuersa Ecclesia tenet, hoc ad salutem est necessarium, Sed quædam non scripta tenet vniuersa Ecclesia. Ergo quædam non scripta sunt ad salutem necessaria.

Maiorem huius argumenti esse falsam docuimus argumẽto superiore. Ergo & conclusio vera esse non potest. Sed ad rem. Controuersia est apud Augustinum; Num illi, qui ab hæreticis baptizati sunt, re-baptizari debeant. Et respondebat Augustinus, quod non. Iam queritur de principio, ex quo Augustinus hoc probat, & affert primùm Scripturam. Deinde consuetudinem Ecclesiæ. Negat enim ana-

baptismum fieri debere, primùm quia contra Scripturam est; deinde quia contra consuetudinem Ecclesiæ est. Primam conclusionem ponit, lib. 5. contra Donatistas cap. 23. *Contra mandatum Dei est, quòd venientes ab hæreticis, si omnimodis baptismum Christi acceperint, baptizantur, quia Scripturarum testimonijs non solum ostenditur, sed plane ostenditur multos pseudoChristianos, quamvis non habent eandem charitatè cum sanctis, sine qua nihil profiunt, quæcunque sancta habere potuerunt, baptismum tamen commune habere cum sanctis.* Hoc autem probasse Augustinum ex scriptura manifestum est. Epist. 203. *Vellet ergo Samaritanus, quem Samaritani circumciderunt, fieri Indæus, vacaret certe iterationis audacia; & id quod apud hæresim factum erat, quod præceperat Deus, non abolere, sed approbare cogemur.* Quod si in carne circumcisi hominis non inuenirem locum, ubi circumcisionem repeterem, quia unum est illud membrum, multo minus inuenitur locus in corde, ubi Baptismus Christi repeteretur. Argumentum à Circumcisione ad Baptismum. Ut Circumcisio ab hæreticis facta non poterat iterari; ita & baptismus, qui Circumcisioni successit, ab hæreticis factus non potuit iterari. Deinde Augustin. in sententijs, Sentent. 330. *Una natiuitas est de masculo & foemina, alia est de Deo & Ecclesia, & ipse unus singularis sunt; ut ergo uterus non potest repeti, ita nec baptismus.* Simile in Ios. lib. 6. quæst. 67. Præterea lib. de vera & falsa pœnitentia, cap. 3. *Qui baptizatur, mortem Crucis & sepulturæ Christi representat, in immersione sua, In signo enim Crucis, quisquis in aqua submergitur, & submersus sepultus ostenditur, Rom. 6. Sicut enim semel Christus crucifixus est, sic Baptismus iterandus*

iterandus non est. Argumentum à re ad signum. Hunc esse legitimum Augustini ratiocinandi modum nemo negabit, qui extra præiudicium de hac re cogitabit. Imò ipse Bellarminus fatetur non fuisse controversiam de facto, sed de Iure. Ius autem est mandatum Dei. Et quia contra mandatum Dei est, contra Ius est. Licet autem hoc non est palam in verbo Dei positum, tamen manifestè ex Dei verbo colligi potest. Hæc satis essent ad Bellarmini argumentum, ex Augustino. Tamen quoniam dicit Bellarminus quæstionem esse, an hæreticorum baptisma sit verum baptisma? Hoc etiam probat Augustinus ex scriptura libro quæstionum sexaginta sex, quæst. 59. *Vnum Baptisma est & hæreticorum, & Ecclesie, eorum videlicet, qui in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizantur.* Ephes. 4. *quos ubi eduxit Christus bono Baptisma quo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizantur, vnum Baptisma est.* Sed illud quo hæretici & illi, qui sunt in Ecclesia baptizantur, fit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ergo illud, quo hæretici & Catholici baptizantur vnum Baptisma est.

Item de Baptismo contra Donatistas lib. 1. cap. 1. *Extra Catholicam Ecclesiam dari potest baptismus, quem admodum extra eam haberi potest. Nullus autem illorum nequa habere Baptismum erunt. Apostatas, quibus renique redierint, & per penitentiam conuersi, datum non reddunt, amitti non potuisse iudicatur.* Et rationem reddit lib. 1. cap. 2. ibidem. *Isti in quibusdam rebus nobiscum sunt, in quibusdam vero a nobis exierunt. Proinde illi, in quibus nobiscum sunt, eos regere non uetamus, in quibus*

antem nobiscum non sunt, ut veniendo accipiant, & rede-
 undo recipiant adhortamur. Plura ex iisdem libris col-
 ligi possunt. Propter hæc verò apodictica argumēta
 ex Scriptura collecta, dicit lib. 4. cap. 7. *Quia bene per-
 spectis ex utroque latere disputationibus, & scripturarum
 testimonijs, potest etiam dici, quod veritas declarauerit, hoc
 sequimur.* Et lib. 1. cap. 7. *Ne videar argumentis agere,
 ex Euangelio profero certa documenta.* Concludo igitur
 Augustinum ex Scriptura probasse, hæreticorū Ba-
 ptisma in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti
 consecratum, esse verum Baptisma; Concludo item
 Augustinum ex Scriptura probasse hominem ab he-
 retico baptizatum non esse rebaptizandum. His ita
 positis non negamus, Ecclesiæ consuetudinem mul-
 tum facere ad fidem nostram confirmandam. Nam
 quod ex Dei verbo deducere possumus, etsi illud ita
 esse per se credere debebamus; tamen valde com-
 mouemur Ecclesiæ consuetudine, quando scilicet ea
 cum Dei verbo congruit. Neque fuisset necesse, ut
 Bellarminus hoc tam anxie probaret. Omnem enim
 consuetudinē cum Dei verbo congruentē libenter
 admittimus. Fatemur etiam, vbi res ex Dei verbo
 probata fuit, eam secundariò ex perpetua Ecclesiæ
 cōsuetudine probari posse. Dicere verò rem quam-
 libet propter solam consuetudinem, vel bonam, vel
 malam esse, magna temeritas est. Est enim aliqua
 consuetudo mala. *Distinct. 11. cap. consuetudinis.*
*Consuetudinis, vsusque longeva non vilis auctoritas est,
 verum non vsque adeo valuit a momento: ut aut ratione
 vincat, aut legem ipsam. Cum verò nec sacris Canonibus,
 nec humanis legibus consuetudo obuiare monstratur; in-*
 concussa

*conculsa consuetudo seruanda est. Et C. consuetudinem, eadem. Consuetudinem laudamus, qua contra fidem Catholicam nihil usurpare dignoscitur. Et, cap. Frustrà, Distinct. 8. Frustrà, inquit, quidam, quæ ratione vincuntur, consuetudinem nobis obiciunt, quasi cōsuetudo maior sit veritate: aut non sit in spiritualib. sequendum, quod melius a Spin. Sancto reuelatum est. Hoc plane verum est, quod ratio & veritas consuetudini præponenda sint. Sed si consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmiter retineri. Similia C. Consuetudo. C. Si solus. C. Maja. C. veritate. C. Si cōsuetudinem. C. qui contempta, Distinct. eadem. Hinc apparet non quamlibet consuetudinem esse veram, neque consuetudinem esse regulam dogmatum Christianorum, sed sacrâ Scripturam esse regulam & Christianorum dogmatum, & omnium consuetudinum. Proinde omnis consuetudo ex Dei verbo examinanda est, & quâdo cum Dei verbo congruit, tum est recipienda, quando verò ab ea discrepat, tum est reiicienda. Deinde à consuetudine, quæ fuit tempore Augustini in vniuersa Ecclesia, argumentari ad cōsuetudinem Ecclesiæ Romanæ, quæ nunc est, est primum à genere ad speciem affirmatiuè argumentari. Deinde est petere illud, quod est in principio. Pleræque enim consuetudines primitiue Ecclesiæ cum Dei verbo congruebant: Papisticarum verò consuetudinum pleræque à Dei verbo discrepant. Hanc esse veram mentem Augustini manifestum est. Dicit enim de vnitatis Ecclesiæ cap. 3. *Non audiamus, hæc dico, hæc dicis. Sed hæc dicit Dominus. Sunt certi libri Domini, quorum auctoritati utrique consentimus, utrique credimus, ibi quæra-**

mus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram, &c.

CAPUT XL

Refutantur argumenta Bellarmini à ratione producta.

Argumenta quæ Bellarminus ex patribus cōtra nos adduxit, refutatimus capite superiore. Sequitur ut examinemus ea, quæ à ratione petiunt. Primum argumentum, *Quia aliqui heretici reiecerunt Traditiones.* Argumentum tale.

Quod aliqui heretici rejiciunt, hoc est fundamentum fidei. Sed aliqui heretici reiecerunt Traditiones. Ergo Traditiones sunt fundamentum fidei.

Hoc argumentum est ridiculum. Nam si conclusio est uniuersalis, est manifeste falsa. Si autem particularis, tum nihil contra nos concluditur. Verbum enim Dei prius uia uocis traditum, & deinde scriptum esse fundamentum fidei nunquam negauimus. Deinde Maior est falsa. Non enim quicquid reijciunt heretici, bonum est, neque quicquid retinent, malum est. Multa enim bona sæpe reijciunt, & quandoque aliquid bonum retinent. Deinde Minor est assyllogistos. Aliqui enim heretici reiecerunt Traditiones, & aliqui probauerunt Traditiones, & per eas Dei uerbum uoluerunt, Math. 15. 2. Mare. 7. 9. 13. Col. 2. 8.

Secundum Argumentum. *Quia omnes gentes habent consuetudines non scriptas.* Argumentum tale.

Quod omnes gentes habent, hoc est principium fidei. Sed omnes gentes habent, aliquas consuetudines non scriptas. Ergo aliqua consuetudines

tudines non scriptæ sunt principium fidei.

Argumentum est ineptum. Bellarminus prætermiſſa Maiore, in qua Crinome non est, probat Minorem, de qua nulla controuersia est. Nos autem negamus Maiorem, neque yaquam eam probabit Bellarminus. Sequeretur enim ex ea omnes gentes habuisse fidem, quod falsissimum est. Si autem Bellarminus ita format argumentum. Quemadmodum fit in omni Republica, ita etiam est in Ecclesia Christiana. Sed in omni Repub. sunt quædam leges non scriptæ. Ergo & in Ecclesia est aliqua doctrina fidei non scripta. Tum est æquè ridiculum. Maior enim est simpliciter falsa. Dent. 4, 8. *Que est gens ita magna, cui sint statuta, & iudicia iusta, sicut est vniuersa lex ista, quam ego do coram vobis hodie.* Reliquorum igitur populorum leges fuerunt imperfectæ. Lex autem Iudaica est perfecta. Hoc disertè dicit Dauid, Ps. 119. *Lex Iehouæ perfecta est.* Et ob eam causam noluit ad eam quicquam addi, neque ab ea quicquam detrahi. Minoris probationem non dignamur responsione. Ex cap. enim Matth. 16, & 7. Marci manifestum est, Iudæorum Traditiones esse malas. Hieronymus in Habacuc cap. 2. dicit eas esse *stercora*. Tertium Argumentum. *Quia Philosophi non omnia sua sapientia mysteria scripserunt.* Quemadmodum faciunt Philosophi, eodem modo & Prophetæ & Apostoli fecerunt. Sed Philosophi non scripserunt omnia sua mysteria. Ergo & Apostoli, ac Prophetæ non scripserunt omnia sua mysteria. Bellarminus præterit Maiorẽ, quæ est controuersa, & probat Minorẽ, quæ non est controuersa. Nos autẽ negamus Maiorem. Nam

& Phi-

& Philosophi non agnouerunt Christum; num propterea Apostoli & Prophetæ Christum non agnouerunt? 1. Corinth. 1, 21.

Quartum Argumentum. *Quia consuetudo habet vim legis scriptæ.* C. consuetudo, Dist. 11. De consuetudine satis diximus capite superiore, cum ad secundam rationem ex Augustino responderemus.

Quintum Argumentum. *Quia Ecclesiæ est maior dignitas, quam aliarum sectarum.*

Si omnia ad salutem necessaria essent scripta, tum Ecclesiæ non esset maior dignitas, quam aliarum sectarum. Sed Ecclesiæ est maior dignitas, Ergo omnia ad salutem necessaria non sunt scripta.

Hoc item argumentum est ridiculum, & videtur Bellarminus ignorare, in qua re vera prærogatiua Ecclesiæ sita sit. Illa verò non consistit in ridiculis, & dubijs incertisq; (cuiusmodi sunt papisticæ Traditiones) Traditionib. Sed in cognitione, quæ cum *κληρονομία* coniuncta est. Nudam enim scientiam non tantum habent fideles, sed & infideles, imò ipse Satan. Iacob. 2. 19. *Diaboli credunt & cõtemiscunt:* Nequicquam est istorum papisticorum mysteriorum, quod Satan non nouit. Est enim quorundam ex ijs auctor. Vel, quod Bellarminus mihi non negabit, totam scripturam, & omnes Papisticas Traditiones historicè nouit Satan. Si igitur in hac re sita est Ecclesiæ prærogatiua, viderit Bellarminus, in qua re Ecclesia Satanæ præstet? Sed eius prærogatiua in ea re sita non est. Habet enim hoc cum impijs hominibus & impuris spiritibus commune. Verum in alia re

hæc

hæc prærogatiua sita est, quæ est Ecclesiæ propria; nempe in cognitione, quæ coniuncta est cum *αληθοφωγία*. Hæc tantum ad fideles pertinet. Cum igitur Maior falsa sit, Sequitur & conclusionem veram esse non posse. Sextum Argumentum. *Quia quædam mysteria Christiana non debent reuelari.* Quod non debet reuelari, hoc non est scriptum. Sed quædam mysteria Christianæ religionis non debent reuelari. Ergo quædam mysteria ad fidem necessaria non sunt scripta. Nos negamus Minorem. Bellarminus probat eam. 1. *Quia in missa sunt quædam silentio occultata.* Respondeo, hoc esse petere illud, quod est in principio. Nos enim non loquimur de euentibus Missæ sacris; sed loquimur de ijs, quæ Christus ad salutem & fidem nostram instituit. Quod verò ad Eucharistiam attinet, eius ritus, & substantia, & quæcunque ad eam pertinent, sufficienter ab Euangelistis, & à Paulo descripta sunt. Deinde Apostolus ait, 1. Cor. 2. *sapientiã loquimur inter perfectos.* Prætereà hoc modo hæretici argumentantur apud Tertull. de Præscript. Et apud Irenæum lib. 3. cap. 2. Ex his omnibus apparet, omnes traditiones esse reiiciendas, quæ pugnant cum Scriptura, eas verò retinendas, quæ non pugnant cum Scriptura, & sunt ad ædificationem utiles. Constat item Scripturam esse omnium Traditionum normam & regulam; denique omnia ad salutem necessaria, vel expressè contineri in Scriptura, vel iustis rationibus ex ea deduci posse. Ritus item omnès ex Scriptura examinandos, & ad ædificationem referendos esse. Vnde sequitur aduersarios principium petere, quoties aliquid probant per Traditionem,

tionem,

tionem; quæ vel in Scriptura expressa non est, vel ex ea deduci non potest, vel denique cum Scriptura pugnat, & controuersum probare per cōtrouersum.

CAPIT. XII.
Regula Bellarmini, quibus Traditiones dijudicari vult, examinantur.

Superiore capite excussimus argumenta à re, quæ Bellarminus pro traditionibus attulit. Nunc examinabimus eius regulas, quibus omnes Traditiones dijudicari vult.

Prima Regula. Quando vniuersa Ecclesia aliquid amplectitur, tanquam dogma fidei, quod non reperitur in Scripturis diuinis, hoc est ex Apostolorum Traditione.

Hanc Regulam probat, quia Ecclesia non potest errare. Hoc iam refutauim⁹ antè, & prolixius suo loco refutabimus. Quantum verò ad præsentem locum attinet, dicimus eum petere principium. Deinde exempla non quadrant. Primum exemplum est, *Perpetua Virginitas Mariae Matris Domini*. Sed hoc non semper tenuit vniuersa Ecclesia. Basil. Homil. de Natuitat. Domini. Deinde implicat contradictionem. Dicit enim, nihil esse de fide, nisi quod Deus per Prophetas, & Apostolos reuelauit, vel quod euidenter inde deducitur. Sed hoc Deus neque per Prophetas, neque per Apostolos reuelauit, neque euidenter ex eorum scriptis deduci potest, neque primitiua Ecclesia ita iudicauit. Alterum exemplum est *Canon Scripturae*. De eo etsi sufficienter differuimus primò libro, tamen quædã iteranda sunt. Dicit enim Canonem, quem sequitur Synagoga Romana, esse

esse receptū ab vniuersa Ecclesia, & ob eam causam esse Apostolicū. Verū Ecclesia, quæ Apostolos sequuta est, non tenuit istū Canonem. Ioseph. n. lib. 1. cont. Appion. longè aliter numerat. Idē facit Euseb. lib. 3. Cap. 8. Et Melito apud Euseb. lib. 4. cap. 26. Sed neq; Origenes numerat eum Canonem, Euseb. lib. 6. cap. 18. Neque Cyprianus in Symbolo: Neq; Athanasius in Synopsi: neque Nazianzenus in Carminibus de genuinis sac. Scripturę libris: neque Hilarius in præfat. in Psalm. neq; Hieronymus in Prologo Galeato: neque Concilium Laodiceum C. 59. Vnde necessariò sequitur, aut Romanam Ecclesiam non esse veram Ecclesiam, aut antiquam istam Ecclesiam non fuisse veram Ecclesiam. Nam si Ecclesia non potest errare, & ille errat, qui Traditiones Apostolicas, quæ sunt fidei dogmata, vel negligit, vel corrumpit, necesse est, vel Romanenses non esse veram Ecclesiam, vel primitiuam Ecclesiam, in qua Melito, Origenes, Cyprianus, Athanasius, Nazianzenus, Hieronymus, & Patres Laodicensi vixerunt, non esse veram Ecclesiam. Eligat Bellarminus, quod volet.

Secunda Regula est. *Quando vniuersa Ecclesia aliquid seruat, quod nemo constituere potuit, nisi Deus.* Probat eandem regulam, eodem modo, vt priorē. Eius exemplum ponit *pedobaptismum, & baptismum hereticorum* esse ratum. Sed hæc exempla non quadrant. Bellarminus enim loquitur de ijs Traditionib. quæ prorsus non scriptæ sunt. Hæ verò scriptæ sunt, non quidē explicitè, Sed ita, vt vtraq; ex Dei verbo necessariò deduci possit, quemadmodum antè probauimus.

bauimus. Quod autem dicit Ecclesiam non posse baptismo auctoritatem dare, nisi eam à Christo habeat, Hoc verum est. Et inde inferimus Matrimonium, & reliqua ementita sacramenta non habere auctoritatem ab Ecclesia Romana, quia eam à Christo non habent.

Tertia regula est. *Id quod in vniuersa Ecclesia, & omnibus retrò temporibus obseruatum est, merito ab Apostolis creditur institutum.* Huius exemplum ponit. *Quadragesimam.* Respondeo nullum dogma inter papistas & nos controuersum esse, in quo vniuersa Ecclesia omnibus retrò temporibus diuersum à nobis sensit. Quod ad Quadragesimam attinet, constitutam hoc loco nihil de ea loqui, ne ordinem disputationis turbarem. Cogor tamen Bellarmino aliquid respondere. Dico igitur, vel Quadragesimam papisticam non esse Traditionem Apostolorum, & Ecclesiam papisticam non esse veram Ecclesiam; vel primitiuam Ecclesiam non esse veram Ecclesiam, & Quadragesimam Ecclesie Primitiue non esse Traditionem Apostolorum. Ratio est manifesta. Primitiua enim Ecclesia non habuit talem Quadragesimam, qualem habet Synagoga papistica. Hoc demonstrauimus antè. Si igitur non est vera Traditio Apostolica, quam tenet vniuersa Ecclesia? tum Quadragesima papistica non est Traditio Apostolica. Nam eam non tenuit tota primitiua Ecclesia. Aut si illa non est vera Ecclesia, quæ non habet Traditiones Apostolicas: tum vel primitiua Ecclesia non est vera Ecclesia, vel Synagoga Romana non est vera Ecclesia. Nam quam Quadragesimam Papistæ habent, eam non habent omnes veteres; & quam veteres habue-

habuerunt, ea non est ipsa, quam habent papistæ. Deinde tres hæ regulæ non sunt veræ. Potest enim tota visibilis Ecclesia errare, & moribus & doctrina, quemadmodum suo tempore probabimus. Alterum exemplum est *cultus imaginum*, quem constituit Synodus Ephesina secunda. Respondemus eam Synodum impiam esse; ac proinde nos eius auctoritate non teneri.

Quarta Regula. *Quod omnes patres vel in unum locum congregati, vel in diuersis locis de eadem re scribentes unanimiter dicunt ab Apostolis constitutum esse, hoc est ab Apostolis traditum.* Sed nullum dogma inter nos & papistas controuersum est, de quo omnes Patres cum papistis idem dicunt. Deinde omnes patres nunquam fuerunt in generali concilio congregati. Postremò dicimus generale Cõcilium posse errare, & sæpè errasse, quemadmodum suo loco ostendemus.

Quinta regula. *Quod tenet ista Ecclesia, in qua est continua successio ab Apostolis, hoc est verum.* Hoc scilicet est illud, de quo contendimus: Nempe quicquid tenet Romana Ecclesia, hoc est ab Apostolis traditum. Verùm Bellarmine, Si puer in scholis tecum disputans diceret, Domine presbyter ego tecum disputabo, modò concedas omnia vera esse, quæ ego dico, an non diceres ridiculum esse. Iudica igitur, quid de vobis sentiat totus mundus. Nos accusamus Romanam Synagogam multarum hæreseum, & hoc probatum fuit in disputatione Lipsica, Pofsiacena, Oxoniensi, & alijs innumerabilibus. Vos ponitis pro principio, *verum esse, quicquid tenet Romana Ecclesia.* Si gustasti vnquam principia dialecti-

ces, responde, nūmne hoc fit, quod pueri in scholis discunt, petere illud, quod est in principio. Hoc de tuis regulis. Nos verò nullam ex omnibus ijs agnoscimus. Ergo vt vestræ Traditiones sunt cōtrouerse; ita etiam hæ regulæ sunt controuerse. Si autem libet, recipe vnā regulam diuinā pro quinque tuis lesbijs. Nos dicimus *unicam & solam Sacram Scripturam esse regulam & normam omnium papisticarum traditionum*. Ac proinde quatenus eum hac regula congruunt, sunt bonæ, quatenus verò ab hac regula discrepant, sunt malæ. Atque hæc de his regulis.

CAPUT XIII.

Verbum Dei continere perfectam doctrinam salutis, probatur ex Dei verbo.

Superioribus capitibus refutauimus argumenta, quibus Bellarminus probare conatus est, verbum Dei scriptum non continere perfectam doctrinam salutis. Sequitur vt nunc nostram sententiam & explicemus, & probemus. Nos verò dicimus omnē doctrinam fidei, & quicquid ad salutem necessarium est, contineri in verbo Dei scripto. Argumenta quibus hoc probamus, sunt hæc. Primum, Quia non debemus ad verbum scriptum quicquam addere, nec ab eo quicquam detrahere. Argumentum tale, Ad quod nihil debemus addere, & de quo nihil debemus detrahere, hoc est perfectū, & omnibus numeris absolutum. Sed ad verbum Dei scriptū nihil debemus addere, nec ab eo quicquam detrahere. Ergo verbum Dei scriptum est perfectū, & omnibus suis numeris absolutum.

Perfe-

Perfectio verbi Dei in eo cōsistit, quodd continet
 integram doctrinam salutis. Verbum enim Dei est
 doctrina salutis. Ioh. 20, 31. Rom. 1, 16. Si igitur per-
 fectum est, continet perfectam doctrinam salutis. Si
 verò non continet perfectam doctrinam salutis, non
 est perfectum. Bellarminus concessa Maiore ne-
 gat Minorem. Nos probamus Minorem. Deut. 4, 2.
Non addetis ad verbum quod ego precipio vobis, neque di-
minuetis quicquam ex eo. Et 12, 32. *Quicquid ego preci-*
pio vobis, custodietis vt faciatis, non addetis ad illud,
neque diminuetis ex eo. Bellarminus respondet, primò,
 Mosen nō loqui de verbo scripto, sed de verbo viva voce
 tradito. Hoc verò esse perfectum, illud non item. Vi-
 dendum igitur, num Moses agat de verbo scripto, an
 verò de verbo non scripto. Ac primum extra con-
 trouersiam pono, Mosen agere de eo verbo, quod
 à Domino audiuerat, & quod populus obseruare
 debebat, Exod. 24, 3. *Venit ergo Mose, & narrauit*
populo omnia verba Iehoua, omniaque iudicia: & respondit
totus populus voce vna, & dixerunt, omnia verba, quae lo-
cutus est Iehoua, faciemus. Deut. 28, 1. *vt custodias omnia*
praecpta, quae tibi precipio hodie. Deut. 27, 26. *Male-*
dictus qui non statuerit verba legis istius, faciendo illa.
 Deut. 12, 46. *Ponite cor vestrum ad omnia verba, quae*
ego testificor aduersum vos hodie, vt praecipiat ea filijs ve-
stris, vt custodiant, & faciant omnia verba legis istius. De
 hoc inquam verbo, cuius Moses his locis meminit,
 loqui Mosen, extra controuersiam pono. Quod nisi
 Bellarminus concesserit, erit aliquod Dei verbum,
 quod neque Deus Mose praecipit, neque populus
 obseruare debuit. Vtrumque absurdum. Loquitur
 omniq

igitur Moses de eo verbo, quod Deus præcepit, & populus obseruare debuit. Sed hoc est scriptum. Nam ubi ille dixit. Exod. 24, 3. *Veni ergo Mose, & narraui populo omnia verba Iehouæ, omniaq; iudicia: &c.* ibi paulò post in eod. cap. vers. 4. dicit, & *scripsit Mose omnia verba Iehouæ.* Deinde verbum illud, de quo Moses loquitur, est hoc, de quo scriptum est. Deut. 27. 26. *Maledictus qui non statuerit verba legis huius.* Sed hoc est scriptum. Paulus enim ad Galat. cap. 3. 10. hoc explicans, inquit. *Execrabilis quisquis nõ manserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis.* Præterea de quo dicit Moses, Deut. 28. 1. *Ni custodias omnia præcepta, quæ ego tibi precipio hodie,* hoc est verbum id, de quo loquimur, sed illud est scriptum. Dicit enim eodem cap. vers. 58. *Nisi custodieris ut facias omnia verba legis istius, quæ scripta sunt in libro isto.* Vnde necessariò sequitur, Mosén loqui de verbo scripto. Quin Deus hoc disertè docet apud Ios. cap. 1. vers. 8. *Non recedat liber iste ab ore tuo, sed mediteris in eo die ac nocte, ut custodias, & facias secundum omne, quod scriptum est in eo.* Idem docet Iosue cap. 23. 6. *Vi custodiatis, & faciatis quicquid scriptum est in libro legis Mose, ut non recedatis ab eo, neque ad dextram, neque ad sinistram.* Concludo igitur, Mosén loqui de verbo scripto. Hac responsione Bellarminus deiectus querit aliam; nempe Deum non mandare, ut nihil aliud seruemus, quàm id, quod ille nobis præcepit, sed ut in eo, quod præcepit, nihil mutemus, vel addendo vel minuendo. Sed hoc est simpliciter falsum: disertè enim dicit, *Quod precipio tibi, hoc tantum facito, nec addas quicquid, neque minuas.* Deut. 12, 32. Vox enim exclusiua, in primo

primo membro, & vox generalis in secundo membro, omnē istam Bellarmini glossam tollit. Deinde illa Glossa licet falsa sit: tamen Bellarminum non iuuat. Traditiones enim, de quibus cum papistis contendimus, mutarunt ea, quæ Deus præcepit, imò planè ex diametro cum Dei verbo pugnant, vt suo loco ostendemus. Postremò si Deus præcepit, vt in eo, quod nobis mandauit, nihil mutemus, addendo vel minuendo; tum verbum scriptum est Lydius lapis, & regula omnium istarum rerum, quæ præter verbum Dei obseruantur. Ac proinde quatenus Traditiones congruunt ad istam regulam, sunt tollerandæ, quatenus verò non congruunt, sunt abijciendæ. Sed hoc vult Bellarminus. Ergo pugnat cum sua glossa. Et si hæc responsiones veræ sunt: tamen libuit Bellarmino suam sententiam aliquo argumēto probare, quod excutiemus. Dicit, *Licere aliquid ad verbum scriptum addere. Quia Propheta & Apostoli addiderunt.*

Quod enim Propheta & Apostoli ex officio sibi mandato fecerunt, hoc est & papæ licitum. Sed Propheta & Apostoli ex officio sibi mandato addiderunt aliquid ad scripta Mosis. Ergo addere aliquid ad verbū scriptū est papæ licitū. Nos negamus Maiorem. Nam non quicquid licuit Prophetis & Apostolis, hoc licet pape. Illi enim fuerunt ex Deo, papa non est ex Deo. Illi fuerunt à Deo immediatè vocati, papa verò neq; mediatè, neque immediatè vocatus est, vt suo loco ostendemus. Denique Propheta & Apostoli habuerunt Testimonium, quod non possint errare in doctrina,

Papaverò hoc Testimonium non habet. Imò vt illi
 veritatem propagauerunt, ita papa veritatem oppu-
 gnat, vt suo loco demonstrabimus. Dicimus igitur
 maiorem esse fallam. Deinde & Minor non est sim-
 pliciter vera. Est enim ambigua. Addere enim signi-
 ficat, aliquid apponere, quod prius prorsus nō erat;
 deinde addere significat, id quod prius erat, clariùs
 explicare, vel ad id, quod prius erat, clariorem ex-
 plicationē adiungere. Thom. par. 3. quæst. 60. Art. 8.
 Arg. 1. Hęc ita nota sunt, vt p̄batione non sit opus.
 Si de priore significatione agit Bellarminus, tum
 Minor est simpliciter falsa. Doctrina enim, quam
 prophetæ tradiderunt, illa non est alia doctrina,
 quàm illa, quam Moses tradidit. Sed prorsus eadem.
 Esaias enim 8. 20. *Ad Legem & Testimoniū.* Si Esaias
 omnia vult ad legem examinari, ne que quicquam in
 doctrina fidei recipi, quàm illud, quod scriptū erat
 in lege: tum sequitur à prophetis non aliud in do-
 ctrina fidei tradi, quàm Moses ante tradiderat. De-
 inde Iosias cultum Dei restituit ad exemplum in lege
 præscriptum, 2. Reg. 23, 3. Et Esdras Neh. 8, 1. Hinc
 apparet prophetas non tradidisse aliam doctrinam,
 quàm quæ est in Mose. Sed ne Apostoli quidē aliam
 doctrinam tradiderūt, quàm quæ in V. T. erat, Pau-
 lus enim apud Luc. Act. 26, 22. protestatur se nihil
 docuisse *extra ea, quæ sunt in Mose & Prophetis.* Et
 hoc per enumerationem omnium articulorū Sym-
 boli Apostolici demonstrari potest. Nam omnes arti-
 culi fidei in Mose comprehenduntur, & omnis do-
 ctrina Apostolorum continetur Symbolo Aposto-
 lico. Ergo omnis doctrina Apostolorum etiam in
 specie

specie continetur in Mose. Deinde Christus & Apostoli semper ex Mose, & Prophetis suam doctrinam probarunt, Luc. 24, 27. *Et incipiens à Mose & ab omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de se scripta erant, Act. 28, 23. Suadens eis, quæ de Christo sunt, ex Mose & Prophetis à mane ad vesperam.* Præterea, Apostolos non docuisse aliam doctrinam, quàm eam, quam Moses & Prophetæ antè tradiderant, constat ex Act. 17. 11. Beroënses enim scrutabantur scripturam, & Pauli conciones ad scripturam examinabant, & quoniam eas cum scriptura congruere videbant, idè recipiebant. Vnde manifestè sequitur Apostolorum, & Prophetarum doctrinam non diuersam esse, sed eandem. Postremò idem iudicauit primitiua Ecclesia. Iust. in Quæst. *Quid est lex? est Euangelium prænunciatum. Quid est Euangelium? Est lex impleta.* Eodem modo Irenæus lib. 4. cap. 66. *Legite diligentius Euangelium ab Apostolis nobis datum, & legite diligentius Prophetas, & inuenietis uniuersam actionem, & omnem doctrinam, & omnem passionem Domini prædictam in ipsis.* Hieronymus in epist. ad Damasum. *Quicquid in V. T. legitur, hoc idem in Euangelio reperimus, & quod in Euangelio fuerit lectitatum, hoc ex V. T. auctoritate deducitur.* Vnde sequitur non aliam doctrinam positam esse in N. T. quàm quæ in V. T. erat. Si igitur addere intelligitur in prima significatione, falsa est minor. Si verò addere intelligitur in secunda significatione, tunc pugnat sine aduersario. Fatemur enim N. T. esse explicationem V. T. Nouum enim Testamentum nihil aliud est, quàm impletio & explicatio V. T. Ab hac item responsione

deiectus Bellarminus, excogitat tertiam & dicit *Vetus Testamentum explicari per Nouum, & N. Testamentum potentia esse in veteri, vel in vniuersali, & eodem modo Traditiones esse in Nouo Testamento.* Sed quod dicit falsum est. Vetus enim Testamentum non tantum potentia continet nouum, neque tantum in vniuersali; sed etiam actu, & in singulari. Nullus enim est articulus fidei in N. Testamento, qui non expressus sit in V. Testamento. Hoc per inductionem omnium articulorum posset ostendi. Et Christus atque Apostoli hoc suo exemplo comprobarunt. Nullum enim ferè caput est in quatuor Euangelijs, vbi non scriptum est, *hoc factum est, vt impleretur, quod scriptum erat.* Irenæus lib. 4. cap. 66. *Legite diligentius Prophetas, & inuenietis vniuersam actionem, & omnem doctrinam, & omnem passionem Domini nostri predicatam in ipsis.* Deinde Traditiones papisticæ non explicant N. Testamentum, sed illud obscurant, imò illud, vt ar phrasi Christi, *irritum faciunt*, Nam ex diametro pugnant cum verbo Dei, vt suo loco ostendemus. Præterea si Traditiones papisticæ sunt explanationes N. Testamenti, vt vult Bellarminus, tum illorum regula & norma est N. Testamentum. Omnis enim textus est suæ glossæ regula, & quatenus cum eo glossa congruit, est bona, quatenus cum eo non congruit, est mala. Eodem modo, quatenus Traditiones cum N. Testamento congruunt, sunt bonæ, quatenus ab eo discrepant, sunt malæ. Sed hoc non vult Bellarminus. Implicat se igitur contradictione. Hæc etsi vera sunt: tamen libuit Bellarmino suam sententiam tribus argumentis probare, quæ nobis examinanda sunt.

sunt. Primum argumentum, *Quia quemadmodum arbor est in semine, ita traditiones sunt in N. Testamento.* Sed hoc argumentum iudicamus indignum esse responsione. Secundum Argumentum, *Quia prohibitio sanguinis & suffocati non est, in V. Testamento. Nusquam enim in V. Testamento scriptum est, non licere Testamenti noui tempore edere sanguinem & suffocatum.* At hoc diserte scriptum est, Act. 15. Sed quod dicit, est falsum. Scandalum enim in Veteri T. prohibitum est. Num. 31. 16. Prouerb. 28, 10. At infirmi Iudæi per esum suffocati offendebantur. Ergo hoc fuit vetitum. Et vt hoc commodius intelligatur, in isto precepto fuerunt duo, vnum morale, alterum circumstantiale. Illud fuit vetitum, & adhuc est vetitum, & est immutabile. Hoc verò non est vetitum, & pro ratione temporum, locorum & personarum mutatur. Infirmum igitur offendere simpliciter, fuit vetitum. Hoc verò per esum suffocati facere, non est vetitum. Verùm cum se talis daret occasio, vt aliquis per esum suffocati offenderetur, tum illud etiam erat vetitum. Vbi verò talis occasio non amplius metuenda erat, tum desinebat esse vetitum. Tertium argumentum, *Quia Sacramenta N. Testamenti nusquam sunt in V. Testamento mandata.* Est igitur aliqua doctrina fidei Noui Test. quæ non fuit in V. Testam. Sed Antecedens falsum est. Paulus enim in 1. ad Cor. cap. 10, 2. dicit *omnes in Moysen baptizatos esse nube & mari, & omnes eandem escam Spiritualem edisse, & omnes eundem potum Spiritualem bibisse.* Vnde apparet Baptismum & Sac. Cœnam etiam fuisse in V. T. Quod autem reliqua papistica Sacramenta quinque

non sunt in V. Testamento, inde non sequitur aliam esse doctrinam fidei in N. Testamento, atque in Veteri; Sed ista Sacramenta falsa esse, & à Christo minime instituta rectè sequitur. Hinc igitur apparet Veteris & N. Testamenti eandem doctrinam esse. Quia igitur ad vetus nihil addi licuit, manifestum est, & ad nouum aliquid addi, illicitum esse.

¶ Secundum argumentum, Quia non debemus quicquam euangelizare præter id, quod ab Apostolis euangelizatum est.

¶ Illa doctrina, præter quam aliud nihil debemus docere, perfectam habet salutis doctrinam. Sed Euangelium scriptum est illud, præter quod aliud nihil debemus docere. Ergo Euangelium scriptum habet perfectam salutis doctrinam.

¶ Doctrinæ Euangelicæ perfectio est, ut antè dixi, continere doctrinam salutis. Aduersarius concessa Maiore, negat Minorem. Ac primùm respondet ad subiectum Minoris, & dicit hoc non de Euangelio scripto, sed de Euangelio tradito accipiendum esse. Videndum igitur, de quo Euangelio loquatur Paulus, an de Tradito, an verò de scripto. Bellarminus dicit eum loqui de Euangelio non scripto, sed tradito, quia, inquit, quod euangelizauimus vobis, non autem quod scripsimus vobis. Argumentum tale,

¶ Quod euangelizatum est, hoc habet perfectam doctrinam salutis. Sed quod scriptum est, hoc non habet perfectam doctrinam salutis. Ergo quod scriptum est, hoc non est illud, quod euangelizatum est.

Hor-

Horresco referens hoc argumentum. Quid responderemus Machometanis, quando audient, nos habere aliud Euangelium, quàm illud, quod scriptum est? Quod si veteres hæretici reuiuiscerent, qui idem affirmant, an non in manibus haberent victoriam contra orthodoxos? Verùm mihi hoc tempore disputare, non queritari propositum est. Negamus igitur Minorem, & dicimus Euangelium à Paulo euangelizatum esse scriptum. Prima ratio. Quia ipsi Apostoli affirmant se omnia illa scribere, quæ Iesus docuit & fecit. Luc. 1. 3. *Visum est etiam mihi omnia scribere, ut agnosca earum rerum veritatem, quas auditione accepisti.* 1. Ioh. 1. 3. *Quod vidimus, & audiuimus, hoc annunciamus vobis, & hæc scribimus vobis.* Argumentum tale;

Dicta & facta Christi sunt scripta. Sed quæ Apostoli euangelizarunt, ea sunt dicta & facta Christi. Ergo quod Apostoli euangelizarunt, hoc est scriptum.

Maior est manifesta ex locis suprâ notatis. Minor potest probari ex omnibus concionibus Apostolorum. At dicit Bellarminus, *non omnia dicta & facta Christi esse scripta.* Hoc non negamus. Sed respondeamus ea scripta esse, quæ ad salutem sufficiunt, Ioh. 20. 31. August. in Iohan. Tractat. 49. *Dominus Christus multa dixit & fecit, quæ scripta non sunt, electa autem sunt, quæ saluti credentium sufficere videbantur.* Ac proinde scriptum Euangelium continet omnia, quæ ad salutem necessaria sunt. Secunda ratio, Quia Apostoli idem scripserunt, quod prædicarunt. Phil. 3, 1. *Eadem scribere vobis me quidem hand piget: vobis autem tutum est.*

est. 1. Ioh. 1. 4. Et haec scribimus vobis. 2. Pet. 1, 12. Non negligam vos de istis semper commonefacere. Vnde euidenter colligo, Apostolos eandem doctrinam praedicasse, & scripsisse. Sed praedicarunt Euangelium Christi. Ergo & scripserunt Euangelium Christi. Tertia ratio, Quia Apostoli nihil praedicarunt, nisi quod in V. Testamento scriptum erat. Rom. 1, 1. Separatus ad Euangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos. Vnde apparet Euangelium iam ante à prophetis praenunciatum fuisse. Et ne quis hoc de prophetis non scriptis accipiat, addit Paulus in Scripturis Sanctis. Deinde Beroënses quotidie scrutabantur Scripturas, an haec ita se haberent, vt Paulus & Silas euangelizabant, Act. 17, 11. Manifestum igitur, eos nihil annunciasse, nisi quod scriptum erat. Ob hanc causam Paulus asseuerat, se nihil dicere extra ea, quae sunt in Mose & Prophetis, Act. 26, 22. Rursus igitur euidenter colligo, illud quod Paulus euangelizabat, scriptum esse, imò nihil quicquam ab eo euangelizatum esse, nisi quod scriptum erat. Quarta ratio. Quia eodem modo iudicauit primitiua Ecclesia. August. cont. literas Pertiliani lib. 3. cap. 6. Si quis siue de Christo, siue de eius Ecclesia, siue de quacunque alia re, quae pertinet ad fidem, vitamq; nostram, non dicam, si nos, sed quod Paulus adiecit, Si angelus e celo vobis euangelizauerit, praterquam quod in scripturis legalibus & euangelicis (nota, in scripturis) accepistis, anathema sit. Basiliius in Moralib. Summa 72. C. 1. Quod oportet auditores eruditos in scriptura probare ea, quae à doctoribus proponuntur, & quae quidem consona sunt scripturis suscipere, quae verò aliena reijcere, & eos, qui in talibus doctrinis perseverant,

seuerant, vehementius auersari. Tertull. de præscript.
 C. 5. Nobis uero nihil ex uostro arbitrio inducere licet, sed
 nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit, Apo-
 stolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex
 suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt; sed acceptam à
 Christo doctrinam fideliter nationibus assignauerunt. Itaq;
 etsi Angelus è caelo nobis aliter euangelizaret, anathema
 diceretur à nobis. Cōcludimus igitur, Apostolū loqui
 de Euangelio scripto. Sed instat Bellarminus, & dicit
 Augustinum & Basilium non dicere, hic agi de Euan-
 gelio scripto. Primū, Quia non ex professo tractant hunc
 textum. Sed hoc nihil facit ad rem. Siue enim ex pro-
 fesso hunc textum tractent, siue non tractent eum
 ex professo, perinde est. Deinde dicit Basilium &
 Augustinum non uelle, nihil addendum esse præter illud,
 quod scriptum est, sed tantū uelle, nihil contrarium illi,
 quod scriptum est, addendum esse. Sed hoc est nugari.
 Augustinus enim dicit, in nulla re, siue Christum,
 siue Ecclesiam, siue fidē, siue uitam spectes, in nulla
 inquam re quicquam euangelizandum esse præter
 id, quod scriptum est. An hoc non satis clarum est?
 At omnes papisticæ Traditiones, de quibus contē-
 dimus, sunt præter id, quod scriptum est. Ergo Ana-
 themati obnoxie. Basilius uero dicit, doctos audito-
 res tantū debere ea recipere, quæ scripturis consona sunt,
 reliqua ut ἀλλότρια reijcere. Sed omnes papisticæ
 Traditiones, de quibus contēdimus, non sunt scri-
 pturis consonæ, ergo ut ἀλλότρια, reijciendæ. De-
 inde quod dicunt, falsum est. Augustinus enim non
 dicit, Contra id, sed præter id. Et si concederemus,
 tantū illud, quod contrarium est, recipiendū non
 esse

720 *Lib. 7. DE PRINCIPIS*
esse: hoc tamen non iuaret causam Bellarmini.
Omnes enim papisticæ Traditiones, de quib. con-
tendimus, sunt Euangelio scripto contrariæ, vt suo
loco ostendemus. Deinde quicquid traditur præter
Dei verbum, tanquam necessarium ad salutem, hoc
est contra Dei verbum. Doctrina enim salutis non
est multiplex; sed vnica tantum. At illa est integrè
& perfectè scripta in sac. litteris. Quicquid igitur
præter id, quod in sac. litteris est, traditur, tanquam
necessarium ad salutem, hoc est contra illam doctri-
nam salutis. Quod verò dicit Traditiones etiam ex
hoc loco, tanquam ab Apostolis euangelizatas ne-
cessarias esse: Respondemus nos omnes istas Tradi-
tiones, quas Apostoli euangelizarunt, recipere. Sed
hoc nihil iuuat papisticas Traditiones, nam illas non
euangelizarunt Apostoli. Vt verò eas, quas Apostoli
euangelizarunt, ab ijs, quas Monachi in suis spelun-
cis coaxarunt, possimus distinguere, obseruabimus
regulam Basilij. Quæ sunt *consona sac. litteris*; ea reci-
pimus, quæ verò non sunt consona sac. litteris, illa
sunt *ἀλλότρια*, & à nobis reijciuntur. Ab hac igitur
responsione deiectus Bellarminus, excogitauit aliã;
& dicit *παρὰ* non significare hoc loco *præter*, sed *cōtra*.
Proinde non quicquid est præter verbum scriptum,
sed quicquid contra verbum scriptum est, reijcien-
dum esse; & ob eam causam licere alia dogmata cu-
derè; neque referre, an sint præter doctrinam scri-
ptam, sed tantum attendendum esse, an sint contra
Dei verbum. Sed hic Bellarminus se implicat con-
tradictione. Hoc enim eodem libro, cap. 9. regula
prima dicit; *nihil esse de fide, nisi quod Deus per Apostolos.*
A 11

ant Prophetas reuelauit, aut quod euidenter inde deducitur. Non enim nouis reuelationibus nunc regitur Ecclesia, sed in ijs permanet, quæ tradiderunt illi, qui ministri fuerunt sermonis. Et propterea dicitur Ephel. 2. edificata super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, At nunc dicit, non prohiberi noua dogmata & præcepta. Deinde illud totum, quod post Apostolos excogitatum est, vel est ex arbitrio sacrarum scripturarum, per quas nobis Spir. s. loquitur, vel non est. Si est de arbitrio sac. Scripturarum, tum non est præter Scripturam, ac propterea recipiendum. Si non est ex arbitrio Sacrarum Scripturarum, tum est præter scripturam, & ex arbitrio nostro, ac proinde eadem facilitate reiiciendum, qua admittitur. Hæc etsi vera sunt, & meritò in controuersiam deduci non debent: libuit tamen Bellarmino suam sententiam aliquot argutijs confirmare, quas ordine expendemus. Prima; *Quia Apostolus post hanc epistolam multa alia scripsit, & Iohannes suum Euangelium, & Reuelationem scripsit post hanc Epistolam.* Sed respondeo, eos nullam aliam fidei & salutis doctrinam scripsisse, quàm quæ iam antè scripta erat. Proinde quod ad salutis & fidei doctrinam attinet, non scripserunt alia, sed eadē, hoc probatū est antè. Secunda. *Quia agit contra eos, qui legalia seruanda esse asserbant. At illa non sunt præter, sed contra scripturam.* Respondeo, sunt præter & contrà simul. Tertia, *Quia eadem vox apud Paulum ad Rom. 16, 17. vertitur per contra.* Sed hoc nihil probat. Non enim sequitur, hæc vox isthic sonat contra. Ergo & hoc loco. Potest enim in diuersis locis diuersam habere significationem. Quarta:

quia patres explicant per contra. Sed hoc est falsum, ut ostendemus. Hieronymus enim legit *præter* & interpretatur *præter*. Idem facit Ambrosius. Theophylactus dicit *non contrarium, sed præter*.

Tertium Argumentum. Quia ex verbo scripto possumus vitam æternam habere.

Per quod possumus vitam æternam habere, illud continet perfectam doctrinam salutis. Sed per verbum scriptum possumus vitam æternam habere. Ergo continet perfectam doctrinam salutis.

Bellarminus concessa Maiore, negat Minorem. Nos probamus eam ex Iohan. cap. 20. 30. *Multa igitur etiam alia signa edidit Iesus in discipulorum suorum conspectu, quæ non sunt scripta in hoc libro. Hæc autem scripta sunt, ut credatis Iesum esse Christum, & ut credentes vitam habeatis per nomen eius.* Cùm igitur ea, quæ scripta sunt, possint in nobis fidem gignere, & quidem eam fidem, quam vita æterna sequitur: necessariò sequitur, verbo scripto ea comprehensa esse, quæ ad vitam æternam assequendam sufficiunt. Bellarminus respondet, *Iohannem non loqui de doctrina, sed de solis miraculis.* Videndum igitur, an Iohannes loquatur de solis miraculis. Bellarminus ait, nos negamus. Et ratio est. Quia Iohannes dicit ea scripta esse, quæ ad fidem salutiferam gignendam sufficiunt. Sola autem miracula non sufficiunt, ad fidem salutiferam gignendam. Ergo non loquitur de solis miraculis. Minor est vera. Maiorem probo. Dicit enim; *Hæc scripta sunt, ut credatis, & ut credentes vitam æternam habeatis.* August. Tractat. 49. in Iohan. ea electa sunt.

sunt ut scriberentur, quae salutem scribentium sufficere videbantur. Cyrill. in Iohan. lib. 12. cap. 68. dicit ea scripta esse, quae ad mores & dogmata sufficiunt, ut recta fide, operibus, ac virtute rutilantes, ad regnum caelorum perueniamus. Dum igitur Chemnitium haec docentem ineptum vocat, non Chemnitium, sed Iohannem, Cyrillum & Augustinum ineptos vocat. Quod enim dicit Chemnitius, hoc illis auctoribus dicit. Deinde loquitur Euangelista de fine totius Euangelij, nempe de vita aeterna. Ergo non de solis miraculis. Nam vita aeterna non est finis solorum miraculorum.

Illa scripta à se esse dicit Iohannes, quorum finis est vita aeterna. Sed vita aeterna non est finis solorum miraculorum. Ergo non dicit sola miracula à se scripta esse.

Minor est certa. Maiorem probo. Iohan. 20, 30. *Hac scripta sunt, ut credatis, & credentes habeatis vitam aeternam.* Cyrill. in Iohan. lib. 12. cap. 61. *Quasi repetendo intentionem Euangelij manifestat, ut enim credatis, & credentes habeatis vitam aeternam, hac mihi edita sunt.* August. in Iohan. Tractat. 122. *Hoc capitulum veluti libri huius indicat finem.* Cum igitur sola miracula fidem gignere non possint, & vita aeterna non sit finis solorum miraculorum, manifestum est Iohannem non agere de solis miraculis. Hoc cum videret Belarminus, excogitavit aliam responsionem, & dixit, *Iohannem loqui tantum de rebus à se scriptis; Illas autem non continere perfectam doctrinam salutis, vel reliquos libros esse superuacuos.* Videndum igitur primum, num Iohannes agat de suo libro tantum, deinde de consequentia. Ad primum quod attinet, dico me hic ni-

hij definire velle: dicere tamen credibilius esse, vt hoc de toto scripturæ corpore intelligatur, & ita explicat Cyrillus in Iohan. lib. 12. cap. 68. *Non igitur omnia, quæ Dominus fecit, conscripta sunt, sed quæ scribentes tam ad mores, quam ad dogmata putarunt sufficere.* Si de solo Iohanne intelligeret, non diceret, *scribentes.* Sed vt vt sit, loquitur Iohannes de eo scripto, quod ad fidem & vitam æternâ sufficit. Siue igitur loquatur de suo libro tantum, siue de toto corpore, statuat Bellarminus. Neutra enim sententia videtur esse impia. Tota enim scriptura continet perfectam doctrinam salutis, & Euangelium Iohannis continet perfectam doctrinam salutis. Si enim aliquis, vel ita viueret, vel ita crederet, vt Iohannes docet, saluus fieret. Hoc de antecedente, nunc ad consequentiam. Eam verò prorsus negamus. Nam non sequitur: Euangelium Iohannis continet perfectam doctrinam salutis. Ergo reliqui libri sunt superuacui. Nam libri Mosis continent perfectam doctrinam salutis; neq; tamen prophetarum libri sunt superuacui. Item, Vetus Testamentum cōtinet perfectam doctrinam salutis; Num propterea Nouum Testamentum superuacuum erit? Imò Bellarmine Moses continet perfectam salutis doctrinam, & Vetus Testamentū continet perfectam doctrinam salutis, sed non æquè perspicuè. In prophetis enim fuerunt multa illustrata, quæ in Mosè fuerunt obscuriora. Ita Vetus Testamentum continet perfectam doctrinam salutis, & nouum & vetus simul continet perfectam doctrinam salutis, sed non æquè perspicuè. Quædam enim in N. T. sunt illustriora, quàm in Veteri Testamento

mento antè fuerunt. Planè eodem modo dicere possemus, Euangelium Iohannis continet perfectam doctrinam salutis, & tota Biblia continent perfectam doctrinam salutis; Sed non æquè luculenter. Quædam enim in alijs libris fusiùs explicata sunt, quàm in Iohanne. Veruntamen vt in antecedente nihil volui definire, ita tamen immodestè facit Bellarminus, quòd Chemnitium mendacij infimulat, cum tamen nihil aliud dicat, quàm Cyrillus ante eum dixerat. Hæc de Antecedente. Nunc ad consequens. Bellarminus dicit istis verbis, *vt credatis, & credentes habeatis vitam æternam, non significari, illa signa sufficere ad vitam æternam, sed illa ad hoc referri, & ordinari, & esse vnum ex medijs requisitis ad salutem, etsi solum non sufficiat.* Verùm iam antè ostendimus, illud *Hæc de solis signis intelligi non debere.* Quod verò dicit, per ea, quæ scripta sunt, non haberi salutem, sed tantùm eò referri, esse enim ex medijs requisitis ad salutem, etsi solum non sufficiat. Si hoc in genere de omnib. ijs, quæ scripta sunt, intelligit, est falsum. Iohannes n. dicit *hæc scripta esse, vt habeamus vitam æternam.* Aut igitur habemus vitam æternam per ea, quæ scripta sunt, aut errauit Iohannes, dum dicit hæc scripta esse, vt vitam æternam habeamus. Deinde sola ea, quæ scripta sunt, sunt medium ad vitam, & hoc his verbis expressum est, nempe credere Iesum esse Christum filium Dei. Hæc est illa salutis doctrina, credendo enim Iesum esse Christum salutem assequimur. Illud verò scriptum esse, manifestum est. Non igitur poterit negare, perfectam salutis doctrinam scriptam esse. At cum per ea, quæ scripta sunt, ha-

beamus vitam æternam , statuimus sacra Scriptura
 plenam & perfectam salutis doctrinam comprehen-
 sam esse . Post hæc respondet ad dicta Augustini &
 Cyrilli , & dicit *eos loqui de solis dictis & factis Christi ,*
hæc verò non sufficere ad salutem . Quod miror Bellar-
 mino excidere potuisse . Christus enim perfectus sa-
 lutis doctor toto quadriennio docuit ea quæ perti-
 nebant ad salutem , & salutis doctrinam ab eo perfe-
 ctè doctam esse extra controuersiam pono . At dicta
 Christi sunt illa , quæ Christus docuit , & hæc scripta
 sunt . Quis igitur negabit perfectam salutis doctri-
 nam scriptam esse ? Argumentum tale , Ea quæ Chri-
 stus dixit , comprehendunt perfectam salutis doctri-
 nam . Sed ea quæ Christus dixit , sunt scripta . Ergo ea
 quæ scripta sunt , continent perfectam doctrinam
 salutis . Maiorem extra controuersiam pono . Mino-
 rem ex Augustino & Cyrillo asserit Bellarminus .
 Hoc etsi ita se habet : tamen contrà nititur Bellar-
 minus , & dicit *sola dicta & facta Christi non sufficere ad*
salutem . Nam *alioqui omnes libri V. T. item acta Apo-*
stolorum , & Epistola Petri , Pauli , Iacobi & Iudæ essent su-
peruacua : Sed hoc non sequitur . Vtrumque n. confi-
 stere potest : nempe ea , quæ Christus dixit , ad salutē
 sufficere , & tamen reliquos libros esse necessarios .
 Dicta enim Christi , & ea , quæ ad Christi dicta per-
 tinent , per eos libros explicantur . De Veteri T. hoc
 probo . *Si Mose crederetis , & mihi crederetis . Nam Mose*
de me dixit . Et Luc. 24. *cepit illis explicare , quæ de illo*
erant in Mose & Prophetis . De libris Noui Testa-
 menti ita verum est , vt res probatione non egeat .
 Paulus enim ad Rom. 1. vers. 1. *dicit se ad Euangelium*
Christi

Christi separatum esse, & Actor. 28. suadebat Iesum esse Christum. Cùm igitur omnes V. & N. Testamenti libri Christum doceant, manifestum est, hanc Bellarmini argumentationem esse infirmam. Deinde Bellarminus se inuoluit. Dicit n. eos patres voluisse scripta esse sufficienter, non omnia absolute, sed omnia dicta & facta Christi. Verùm si vult eam esse mentem horum patrum, non omnia quæ ad salutem sufficiunt, esse scripta, sed omnia quæ scripta sunt, sufficienter scripta esse, tum errat. Dilertè enim dicunt ea scripta esse, quæ credentium saluti sufficiunt, item quæ ad mores & ad dogmata sufficiunt. Deinde se implicat. Illud n. sufficienter est ex eorù numero, quæ sunt ad aliquid. Quicquid enim sufficienter factum est, ad aliquid sufficienter factum est. Dicat nunc Bellarminus quidnam illud sit, ad quod dicta Christi sufficienter scripta sunt? Et si Augustinum interrogabit, videbit nihil aliud esse, quam salutem credentium. Si Cyrillum interrogabit, videbit illud nihil aliud esse, quam mores & dogmata. Si verò Iohannem interrogabit, respondebit Iohannes, illud esse fidem, & vitam eternam. Concludo igitur, Quoniam dicta Christi sufficienter scripta sint, & illud sufficienter ad nihil aliud possit referri, quam ad fidem & salutem. omnia quæ ad fidem & salutem faciunt, sufficienter scripta esse. Hoc cùm ita se habeat, vanum est, quod Bellarminus regerit, illa, quæ ad salutem necessaria sunt, esse quidem scripta, sed in uniuersali, quia Euangelium monet, ut in rebus dubijs Ecclesiam consulamus. Unde vult colligi, non omnia ad salutem necessaria expressa esse sac. litteris, Sed partim expressa esse sac. litteris, partim ex Ecclesie decretis

petenda esse. Hoc n. implicat contradictionem. Nam si ex Ecclesię decretis petenda sunt, tum non sunt sufficienter scripta, Sed sunt sufficiēter scripta, etiam Bellarmino teste. Ergo ex Ecclesię decretis nō sunt petenda. Deinde ad illud, *Dic Ecclesię*, iam antè respondimus, & ostendimus illud neque ad Synagogam Romanam, neque illud, quod Ecclesię dicere debemus, ad Traditiones pertinere.

Quartum argumentum. Quia Scriptura est utilis ad Doctrinam, ad Redargutionē, ad Correctionem, ad Institutionem, 2. Tim. 3, 16.

Quod est ita utile ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, ut perficiat hominem Dei, & ad omne opus bonum sufficienter instituat, hoc continet sufficientem doctrinam salutis. Sed tota Scriptura est ita utilis, ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad Institutionem, ut perficiat hominem Dei, & ad omne opus bonum sufficienter instituat. Ergo tota Scriptura continet perfectam doctrinam salutis.

Bellarminus primum concedit totum argumentum, addita hac ex explicatione, tota Scriptura continet perfectam doctrinam salutis, *partim quòd illa sit in Scriptura expressa, partim quòd Scriptura ostendat, unde debeat peti, nempe à Papa Romano, & eius Synagoga.* Sed hoc sæpè diximus esse principium petere. Deinde implicat contradictionem. Nam hæ duæ propositiones, Scriptura perficit hominē Dei, & sufficienter instruit ad quodlibet opus bonum, & Scriptura non perficit hominem Dei, neque sufficienter instruit

instruit hominem Dei ad quodlibet opus bonum, sed ablegat eum ad Papam Roman. & eius Synagogam, ut ab ijs perfectè instituatur, sunt contradictoria, & simul vera esse non possunt. Hoc cum Bellarminus videret, excogitavit aliam responsionem, & negat minorem 1. Quia Paulus dicit, *Omnis scriptura.* Hinc deducit nos ad absurdum, dicens, *Si omnis scriptura est ita utilis ad ista: tum etiã singuli libri ita ad illa utiles sunt.* Ex vniuersali enim affirmatiua rectè inferitur particularis affirmatiua. *Sed singuli libri nō sunt ita ad ista utiles.* Ergo *neque omnis Scriptura.* Verum Bellarmine, illud non contra nos affertur, sed cōtra Dei verbū: & melius fuisset Dei verbo acquiescere, quàm contra illud argutari. Deinde antecedens tuū falsum est. Nam *omnis* hīc significat *tota.* Versu enim præcedente loquitur de toto scripturæ corpore. *Sacras litteras nonisti a puero, que te possunt sapientem reddere ad salutem.* 2. Tim. 3, 15. Vnde hoc argumentum colligo.

Quod potest aliquem sapientem reddere ad salutem, hoc continet perfectam doctrinam salutis. Sed scripturæ possunt aliquem sapientem reddere ad salutem. Ergo scripturæ continent perfectam doctrinam salutis.

Maiorem nemo negabit, qui mentem habet, minor est in textu. Deinde talis est communis loquēdi consuetudo, Ephes. 4, 6. *Ex quo totum corpus congruenter coagmentatū.* Ad verbum *omne corpus.* Hic etiam vetus interpretes vertit *omne.* Similia loca passim occurrūt. Omnis igitur Scriptura posita pro tota Scriptura. Secundò respondet illud, *omnis Scriptura, de*

tota Scriptura, intelligi non posse. Nam Apocalypsis Iohannis & Euangelium Iohannis tum nondum existabant. Ac hoc non est respondere, sed effugium petere. Loquitur enim de eo corpore scripturæ, quod tum existabat, & hoc poterat hominem Dei perficere, & ad omne opus bonum instruere. Neque obest, quod Euangelium Iohannis, & Reuelatio eiusdem deinceps accesserunt. Nam isti libri non addiderunt aliam doctrinam, quàm prius tradita erat, Sed illam, quæ prius tradita erat, magis explicuerunt. Ergo quod Scriptura antè facere potuit, hoc deinde luculentius facere potuit. Tertiò, probat hoc non de tota Scriptura intelligendum esse, quia quod Apostolus de tota dicit, quòd tota Scriptura possit hominem perficere, hoc paulò antè de parte, nempe de V. Testamento affirmavit. Sacra, inquit, litteræ possunt te sapientem reddere ad salutem. Verùm Bellarmine, nihil fortius est ad Scripturæ perfectionem probandam, quàm hoc ipsum. Nam quod potest hominem sapientem reddere ad salutem, hoc continet perfectam salutis doctrinam. Sed V. T. potest hominem sapientem reddere ad salutem. Ergo V. T. continet perfectam doctrinam salutis. Maior citra controuersiam vera est. Minor est in textu. Hinc verò deduco. Si vetus Testamentum continet perfectam doctrinam salutis; tum Vetus & N. simul continent perfectam doctrinam salutis. Sed primum. Ergo secundum. Posthæc addit Bellarminus rationem Chemnitij, qua ille probauit, hoc non de omni Scriptura, sed de tota intelligendum esse. Quia quælibet Scriptura non est utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, &

nem, & ad institutionem. Hæc negat Bellarminus, & dicit *quemlibet librum ad hæc quatuor utilem esse.* Hoc probat; quia secunda Epistola Iohannis est breuissimū Scriptum in Canone, & tamen ad hæc quatuor utilis est. Sed illa sola & vnica epistola non est ita utilis, vt perficiat hominem Dei, & eum ad omne opus bonum sufficienter instruat. Malè igitur carpis Chemnitiū, & vt hoc commodiùs intelligatur. Quælibet scriptura est ita utilis ad ista quatuor, vt hominem Dei perficiat, aut non est. Si non est, tum iniustè mordes Chemnitium. Si est, tum contra conscientiam oppugnas doctrinam nostrā. Elige quod voles. Deinde, quod dicis, ridiculum est. Non enim quilibet liber Noui & V. Testamenti potest Scriptura dici; Sed & quodlibet dictum V. & Noui Testamenti potest Scriptura dici, Marc. 13, 28. *Et impleta est Scriptura, que dicit, Et cum sceleratis numeratus est.* Luc. 4, 21. *Hodie impleta est hæc Scriptura audientibus vobis.* Loquitur autem de dicto, Esa. 61, 1. Spiritus Domini super me, &c. Iohan. 17, 12. *Et nemo ex ijs perijt, nisi filius perditionis, vt impleretur Scriptura,* Ioh. 19. 24. *vt scriptura impleretur, dicens, parui sunt vestimenta mea sibi, & super vestem miserunt sortem.* Hinc manifestum est, etiam paruum dictum vocari scripturam. Quodlibet autem dictum ad hæc quatuor non ita utile est. Ergo Bellarminus potiùs debuisset hæc priùs magis expendere, quàm Chemnitium immeritò perstringere. Hæc ad subiectum. Nunc respondet Bellarminus ad prædicatum; & dicit, *illud utile est, nunquam significabit sufficiens est.* Ergo nullum vtile est sufficiens. Quod miror.

Omne

Omne enim sufficiens est utile. Ergo saltem pueri agnoscunt, aliquod utile esse sufficiens, quicquid dicit Bellarminus. Deinde Apostolus non tantum dicit, Scripturam utilem esse, sed addit, eam etiam perficere, & ad omne opus bonum sufficienter instruere. Coniungit igitur cum utilitate sufficientiam. Nam quod ita utile est, ut simul perficiat & perfecte instruat. Hoc est sufficiens. Sed scriptura ita utilis est, ut simul perficiat, & perfecte instruat. Ergo Scriptura est sufficiens. Hoc cum Bellarminus solvere non posset, ridet, & dicit, *cibus ad nutriendum utilis est, & tamen solus ad nutriendum non sufficit.* Eodem modo Scriptura ad hæc utilis est. Et tamen sola ad hæc non sufficit. Verum Bellarminè scimus, non quicquid ad nutriendum utile est, hoc solum ad nutriendum sufficere. Sed quod ad nutriendum utile est, & simul hominem naturalem perficit, & perfecte instruit, hoc solum sufficit ad nutriendum, & hoc concedent oēs medici, & phyfici. Ergo quod utile est ad doctrinam etc. & simul perficit hominem Dei, & perfecte instruit, hoc sufficienter instituit hominè Dei. Et ut hoc commodius intelligatur, Scripturæ perficiunt hominem Dei, & eum sufficienter instruunt ad omne opus bonum. Homo Dei dicitur propheta, & voluntatis Dei interpres. Hoc pono extra controversiam. Ergo Scripturæ perficiunt ministrum Ecclesiæ, & eum ad omne opus bonum sufficienter instruunt. Quod verò doctorem Ecclesiæ perficit, & ad omne opus bonum sufficienter instruit, hoc continet omnia ista, quæ sunt ad salutem necessaria. Minister enim, ut homo Dei, debet alios ista docere, quæ sunt ad salutem

lutem necessaria. Ergo ipse ista scire debet. Deinde quod ministro illa omnia suggerit, quæ populū docet, hoc continet perfectam salutis doctrinam. Sed Scriptura ministro omnia ista suggerit, tradit enim ea, quæ pertinent ad doctrinam, ad redargutionem, ad correptionem, ad Institutionem, & his quatuor capitibus ista omnia comprehensa sunt. Deinde ne quis adhuc quidpiam requirat, dicit scripturam hæc ita præstare, vt hominem Dei perficiat, & ad omne opus bonum sufficienter instruat. Vnde sic colligo,

Quòd omne illud, quod homo Dei docere debet, suggerit, hoc continet perfectam doctrinam salutis, Sed Scriptura suggerit omnia illa, quæ homo Dei docere debet. Ergo Scriptura continet perfectam doctrinam salutis.

Maiorem extra controuersiam pono. Minor est vera, aut falsum est, quod inquit Paulus, Scripturam posse Timotheum sapientem reddere ad salutem; item scripturam posse hominē Dei perficere & sufficienter instruere, &c. Idem iudicauit Antiquitas. Sanè, Chrysostomus & Theophylactus hunc locum ita interpretantur.

Quartum Argumentum, Quia Christus damnat omnem doctrinam hominum.

Omnis doctrina hominum abijcienda. Sed omnis Traditio præter Scripturam excogitata, est doctrina hominū. Ergo omnis Traditio præter Scripturam excogitata abijcienda.

Maior probatur. Matth. 15, 9. *Sed frustra me colunt, docentes doctrinas, quæ sunt mādāta hominum.* Bellarminus respōdet ad Minorem, & dicit *Christum non Mosis & Prophetarum, sed recentiorum quorundā Traditiones,*

ditiones, quæ erant contra scripturam, reicere. At hoc est pro nobis. Nam & nos non Christi & Apostolorum, sed aliorum hominum Traditiones, easque præter Scripturam excogitatas reprehendimus. Neque iuvat, quòd aduersarius docet, quosdam patres dicere eas esse Apostolicas. Hoc enim non omnes fatentur, & qui hoc dicunt, faciunt propterea, ut ijs auctoritatem concilient.

Quintum argumentum, Quia Apostoli eadem, & omnia scripserunt, quæ prædicarunt.

Apostoli prædicarunt perfectam doctrinam salutis.

Sed quæ prædicarunt, eadem & scripserunt. Ergo

Apostoli scripserunt perfectam doctrinam salutis.

Maiorem extra controuersiam pono. Minorem probo, 1. Iohan. 1, 4. *Quod uidimus, hoc annunciamus vobis. Luc. 1, 1. Visum est mihi omnia ad te scribere, ut cognoscas earum rerum, quas auditione accepisti, veritatē.* Vnde apparet Apostolos omnia ista scripsisse, quæ auditores audiuerunt. Sed vi relationis auditores omnia ista audiuerunt, quæ Apostoli prædicarunt. Ergo quæ Apostoli prædicarunt, eadem & scripserunt. idem ante de Paulo & Petro probauimus ex patribus.

Sextum Argumentum, Quia Scriptura docet, quomodo possimus æternam damnationem effugere.

Quod docet quomodo possimus æternam damnationem effugere, hoc continet perfectam doctrinam salutis. Sed scriptura docet, quomodo

possimus æternam damnationem effugere. Ergo Scriptura continet perfectam doctrinam salutis.

Maior est extra controuersiam. Effugere enim damnationem, est saluari. Quicumque enim non in

æter-

æternum damnantur, illi saluantur. Ergo quod docet, quomodo possimus damnationem effugere, hoc docet, quomodo possimus saluari. Minorem probo, Luc. 16, 29. *Habent Moſen & Prophetas, illos audiant*. Epulo volebat ſuos admoneri, ne in iſtam miſeriam venirent. Reſpondet Abraham illos per Moſen & Prophetas doceri, quomodo poſſint hoc periculum effugere. Deinde iubet, *ut Moſen & Prophetas audiant*, neque vlllo alio modo eos erudiri voluit. Vnde manifeſtum eſt, vel Abrahamum fuiſſe valde imitem & inhumanũ, vel per Moſen & Prophetas perfectè doceri, quomodo poſſimus damnationem vitare. Atque hinc concludo ſolam & vnicam ſacram Scripturam continere perfectam ſalutis doctrinam. Hinc vocatur *potentia Dei ad ſalutem*, Rom. 1, 16.

Septimum Argumentum, Quia in Scriptura habemus vitam æternam.

In quo habemus vitam æternã, hoc continet perfectam doctrinam ſalutis. Sed in Scriptura habemus vitam æternam. Ergo Scriptura continet perfectam doctrinam ſalutis.

Maior extra controuerſiam eſt. Minorem probo, Iohan. 5, 39. *Scrutamini ſcripturas, quia videmini in ijs vitam æternam habere*.

Octauum Argumentum. Quia continet omnem doctrinam, & omnia facta Chriſti.

Quæ Chriſtus fecit, & docuit, illa continent perfectam doctrinam ſalutis. Sed illa omnia ſcripta ſunt. Ergo quæ ſcripta ſunt, illa continent perfectam doctrinam ſalutis.

Maiores extra controuersiam est. Minor probatur.
Act. 1. vers. 1. *Primum librum confeci de omnibus, quae cepit Iesus facere & docere.*

Nonum Argumentum. Quia omnia dicta Apostolorum sunt in Mose & Prophetis.

Dicta Apostolorum continent perfectam doctrinam salutis. Sed dicta Apostolorum sunt in Mose & Prophetis. Ergo in Mose, & Prophetis est perfecta doctrina salutis.

Maiores est extra controuersiam. Minorem probo.
Act. 26. 22. *Nihil dicens extra ea, quae sunt in Mose & Prophetis.* Hoc uero de scripto tantum intelligi potest. Nam nisi Apostolus de scripto dixisset, excepissent Iudaei, non penes Apostolum, sed penes se esse ueras Traditiones. cum igitur uerbo scripto nihil addendum neque quicquam detrahendum sit, & cum in Scriptura habeamus uitam aeternam, eaque utilis sit ad doct. redarg. correct. & institut. cum denique perficiat hominem Dei, & ad omne opus bonum perfectè instruat. Denique cum Christus damnet omnem doctrinam hominum, & cum Scriptura omnia ista contineat, quae Christus docuit. Postremo cum omnia Apostolorum uerba sint in Mose & Prophetis, manifestum est, scripturam continere perfectam doctrinam salutis.

CAPVT XIII.

Probat ex patribus uerbum Dei continere perfectam doctrinam salutis.

Haec testimonia allegamus, non quod existimemus à patribus apodicticum argumentum produci

produci posse. Sed vt ostendamus, quid nam primitiua Ecclesia de hac re senserit, Irenæus igitur lib. tertio cap. 1. *Non enim per alios dispositionem salutis cognouimus, quam per eos, per quos Euangelium peruenit ad nos. Quod quidem tunc præconauerunt, postea verò per Dei voluntatem in Scripturis nobis iradiderunt, fundamentum & columnam fidei nostræ futurū.* His Irenæus docet Apostolos idem scripsisse, quod prædicarunt, & hoc ipsum, quod ab illis scriptum est esse fundamentum & columnam fidei.

Quod Apostoli prædicarunt, hoc continet perfectam salutis doctrinam. Sed quod prædicarūt, hoc scripserunt. Ergo quod scripserunt, hoc continet perfectam salutis doctrinam.

Bellarminus primùm negat Minorem, & dicit *Apostolū quoddā scripsisse, quæ prædicauit, sed non omnia.* At hoc pugnat cum Irenæo. Disertè enim dicit eos scripsisse quod præconauerunt. Deinde dicit lib. 2. c. 47. *Credere autem hæc talia debemus Deo, qui & nos fecit, rethissime scientes, quia scripturæ quæ perfectæ sunt, quippe à verbo Dei, & spiritu eius dictæ.* Hoc cum videret Bellarminus, concedit Minorem, & respondet ad Maiorem per distinctionem in hunc modum: *Quædam esse omnibus hominibus ad salutem necessaria, Quædam non esse omnibus hominibus ad salutem necessaria.* Deinde infert ea, quæ omnibus hominibus ad salutem necessaria sunt, esse scripta, quæ verò non sunt omnibus hominibus ad salutem necessaria, non esse scripta. Sed hæc distinctio est simpliciter falsa. Nam vt inquit Paulus ad Ephes. cap. 4, 5. *Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptisma, &c.* Eadem igitur omnibus ad salutem neces-

saria sunt. Deinde, quod dicitur, *qua omnibus ad salutem necessaria sunt, scripta esse*, hoc nobis sufficit, neque plus desideramus. Verum igitur est, etiam Bellarmino concedente, ea, quæ omnibus hominibus ad salutem necessaria sunt, scripta esse, h. e. ea omnia esse scripta, per quæ omnes homines salui fieri possunt. Deinde dicit, *esse alia quadam ad salutem necessaria, que non sunt scripta*. Sed hoc implicat contradictionem. Per quod enim omnes homines salui fieri possunt, hoc tantum est ad salutem necessariū, sed per illud, quod scriptū est, omnes homines salui fieri possunt. Ergo illud quod scriptum est, hoc tantum est ad salutem necessarium. Vel in hunc modū; Absq; quo omnes homines salui fieri possunt, illud non est ad salutem necessarium: Sed absque eo, quod scriptum nō est, omnes homines salui fieri possunt. Ergo illud, quod scriptum non est, non est ad salutem necessariū. Hoc etsi verissimum est: tamen probat suum argumentum duabus rationibus. Vna, Quia illi, qui Act. 2, 41. baptizabantur, dicuntur perseuerasse in Apostolorum doctrina. Sed perseuerare in Apostolorum doctrina, est alia ista discere, que non simpliciter ad salutem necessaria sunt. Ergo sunt quadam non scripta ad salutem necessaria. Hoc genus argumenti, Bellarmine, non noui, & indignum est, cui respondeatur. Sufficit dicere, in Apostolorum doctrina perseuerare, non esse, non scripta discere. Secunda ratio, Quia Paulus 1. ad Thessal. 3, 10. cupit videre Thessalonicenses, *ut suppleret, quod eorum fidei deerat*. Respondeo, aut fides hic significat fidem iustificantem, aut doctrinam. Si fidem iustificantem, tum nihil ad rem. Non enim dicimus

dicimus hominis fidem esse perfectam, sed verbum Dei scriptum esse perfectum. Si doctrinam significat, tum est fallacia consequentis. Nam non sequitur, Thessalonicenses non omnia didicerunt, Ergo Apostoli non omnia docuerunt. Secundò respōdet *Apostolum alia ad salutem necessaria docuisse omnes, alia ad salutem necessaria docuisse episcopos, eaque, qua omnibus ad salutem necessaria sunt, scripta esse: que verò episcopis ad salutem necessaria sunt, non esse scripta.* Sed hoc est falsum. Vna enim tantum via ad salutem, vna salus, vnum medium ad salutem, vna fides, vnus saluator, vnus Christus. Deinde implicat contradictionem. Illud enim, *Tenete Traditiones.* 2. Tim. 2, 15. pertinet ad omnes homines, tam idiotas, quàm Episcopos, vt & illud, *laudo vos, quòd Traditiones retinetis.* 1. Cor. 11, 2. Aut igitur errat Bellarminus, dum dicit Traditionum cognitionē ad solos Episcopos pertinere, aut errauit Paulus, qui has Traditiones ab omnibus hominibus seruari vult. Eligat Bellarminus, quod volet. Hoc etsi ita est, probat tamen suam opinionem tribus argumentis, 1. *Quia Paulus seorsim euocauit Episcopos.* Act. 20, 17. Sed istos nihil aliud docuit, quàm *conuersionem ad Deum, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum,* vers. 21. Sed hæc omnia scripta sunt. Deinde Episcopi debebant plura scire, quàm laici, nō propter salutē, sed propter officiū. 2. *Quia dixit,* 2. Tim. 2, 2. *Hæc committe fidelib. hominib. qui idonei sunt ad alios docendos.* Sed hæc oīa scripta sunt. Tertull. de Præscript. c. 25. *Nam, cum dicit hæc, de ijs dicit, de quibus in presenti scribebat. De occultis autē & de absentibus apud conscientia, nō hæc, sed illa dixisset.* 3. *Quia docet* 1. Cor.

2, 6. *Sapientiam loquimur inter perfectos.* Hoc argumentum mutuatus est Bellarminus ab hæreticis. Quærat igitur eius refutationem apud Irenæum lib. 3. cap. 2. Cùm igitur Bellarmini distinctio sit cõtra Scripturam, & eius probationes sint infirmæ, ac ipse fateatur illa omnia scripta esse, quæ sunt omnibus necessaria ad salutem, lib. 4. cap. 11. fol. 306. v. 18. Sequitur perfectam salutis doctrinam sac. litteris comprehensam esse. Nam si illa scripta sunt, quæ sunt omnibus necessaria ad salutem, tum etiam illa scripta sunt, quæ sunt episcopis ad salutem necessaria.

Secundus testis est Origenes. Is Homil. 1. in Ieremiam docet. *Neesse nobis est scripturas sanctas in Testimonium vocare. Sensus enim nostri, & orationes nostræ sine his testibus non habent fidem.* Etsi illud, quod in superiore argumẽto nobis concessit Bellarminus, nobis satis est, nempe illa oĩa scripta esse, quæ sũt omnib. necessaria ad salutem: tamẽ p̄gem^o ad reliqua respondere.

Sine quo sensus nostri, & rationes nostræ non habent fidem, hoc est regula fidei. Sed sine Scriptura sensus nostri, & rationes nostræ non habent fidem. Ergo Scriptura est regula fidei.

Bellarminus ad hoc arguimentum nihil respõdet: tantũ dicit hoc de obscuris intelligendum esse. Illa enim non nisi ex Scriptura probari posse. Sed hoc est falsum. In tertio enim capite ad Rom. dicit Paulum præbere doctoribus exemplum, ut ea, quæ loquuntur ad populum, non proprijs præsumpta sententijs, sed diuinis munita testimonijs proferant. Loquitur igitur Origenes in genere de omnibus. Deinde est ridiculum, imò contradictorium, dicere, quæ omnibus sunt necessaria ad salutem,

lutem, ea esse in Scriptura; quæ verò Episcopis ad salutem necessaria sunt, ea non esse in Scriptura, sed in Traditionibus, & tamen obscuriora per Traditiones, non per Scripturam explicari.

Tertius testis est Constantinus magnus. Ille apud Theodoret. lib. 1. cap. 7. *Evangelicis & Apostolicis libri, & antiquorum prophetarum oracula, planè instruunt nos, quid de rebus diuinis sentiendum sit. Proinde hostili postea discordia, ex verbis diuinitus inspiratis sumamus questionum explanationes.* His duo dicit. Vnum: sac. Scripturas nos planè instruere, quid de rebus diuinis sentiendum sit. Alterum: Quæstionum solutiones ex sac. Scripturis petendas esse. Argumentum tale.

Quod nos planè instruit de rebus diuinis, & ex quo quæstionum solutiones petere debemus, hoc continet perfectam doctrinam salutis. Sed sac. Scriptura nos planè instruit de rebus diuinis, & ex ea omnium quæstionum decisiones petere debemus. Ergo sac. Scriptura continet perfectam doctrinam salutis.

Bellarminus primùm dicit. *Constantinum Magnum non fuisse Episcopum, sed hoc nihil facit ad rem.* Siue enim fuerit Episcopus, siue non fuerit, hoc ipsum tamen benè ab eo dictum est. Deinde ista vox non est Constantini, est enim approbata à tota Synodo. Licet igitur à Constantino prolata sit, tamen post Synodi approbationem, totius Synodi esse censetur. Præterea, omnes docti vno ore laudant & prædicant hoc dictum: & quod scio, ante hunc diem nemo præter solum Bellarminum inuentus est, qui illud vituperauit. Cum igitur toti Synodo, & tam multis pijs

Episcopis probatum sit hoc Constantini dictum, immeritò eleuatur à Bellarmino. Deinde Bellarminus admittit auctoritatem dicti, & dicit eas quæstiones, *quæ ad naturam Dei pertinent, posse ex Scripturis dissolui.* Sed hoc non est ad mentem Constantini. Etsi enim loquitur tantùm de ijs quæstionibus, quæ ad naturam Dei pertinent, Afferit tamen omnes in vniuersum quæstiones Theologicas posse ex Scriptura solui. Alioqui non firma esset imperatoris ratio. Sic enim dicit, Quod nos planè instruit de diuinis rebus, ex eo debemus quæstionum solutiones petere. Sed sac. Scriptura. Ergo, Concludo igitur omnes quæstiones de rebus diuinis ex scriptura dissolui posse. Quod addit Bellarminus, *quæstiones posse decidi ex scriptura, secundum traditionē non scriptam intellecta,* si intelligit Traditiones Romanas, tum petit illud, quod est in principio, & totum illud argumentum est à nobis iam antè refutatum. Quod postremò dicit, *patres non potuisse Arrium ex verbo scripto refutare, ac proinde refutasse eum ex traditionibus,* facit sanctis patribus iniuriam, & ostendit, se patrum disputationes de hac re non legisse. Deinde non dicit verum. Theodoretus enim lib. 1. cap. 8. & Socrates lib. 1. cap. 6. testantur Arrianos ex scripturis damnatos esse.

Quartus testis est Athanasius. Is contra gentes dicit; *sufficiunt sancta Scriptura ad omnem veritatis instructionem.*

Quod sufficit ad veritatis instructionē, hoc continet perfectam doctrinam salutis. Sed sacra scriptura. Ergo.

Bellarminus respōdet ad Minorem, & dicit istam
vocem,

vocem, omnem, in Athanasio non exstare. Sed sensus æquè euidens est. Dicit enim Athanasius; *sufficiunt equidem per se sac. litera & diuinitus inspirata, ad veritatis instructionem*, Hoc idem est, quod inquit Chemnitius. Deinde dicit Athanasium tantùm dicere, *ad duarum questionum instructionem sufficere scripturam, non ad omnes questiones*. Sed hoc est falsum. Loquitur enim in genere, *pie quidem, inquit, religionis & veritatis de vniuerso ratio cognitióque non tam indiget humana institutione, quam ipsa se suis notis, indicysque prodit*. Tertio dicit *Scripturam sufficere ad iudicationem veritatis, sed non sine interpretatione patrum*. Sed & hoc est falsum. Dicit enim, *pie religionis & veritatis de vniuerso rationem & cognitionem per Christi doctrinam se sole claríus demonstrare*. Deinde dicit, *nam quamuis tu hæc ipsa queas ex sac. Scripturis colligere, tamen alios benignè audis*. Hinc apparet religionis vniuersæ cognitionem ex solis sac. Scripturis cognosci posse. Tandem addit, *Sufficiunt quidem per se, tum sacra & diuinitus inspirata litera, ad veritatis indicationem, tum plurimi de eadem re libri à sanctiss. magistris scripti, quos si quis euoluat, intelliget aliquo modo Scripturarum mentem, & fortasse eam, quam cupit, scripturarum cognitionem adipiscetur*. At hoc, Bellarmine, non est scripturam absq; patrum interpretatione intelligi non posse; Sed patrum explicationem prodesse ad scripturam intelligendam, quod non negamus.

Quintus testis est Basilius Magnus. Is in sermone de fidei confessione dicit, *Infidelitatis argumentum est, & signum superbie certissimum, si quis eorum, que scripta sunt, aliquid velit reycere, aut eorum, que nõ scripta sunt*

sunt introducere.

Ad quod nihil debemus addere, & de quo nihil debemus detrudere, hoc continet perfectam salutis doctrinam. Sed scriptura. Ergo.

Respondet Bellarminus ad Minorem, & dicit *Basilium tantum vetare, ne aliquid contrarium ad sac. Scripturam adyiciatur.* Sed hoc est falsum. Nihil n. omnino doceri vult, nisi quod est in scriptura. Et *Apostolus in exemplo humano vehementius contradixit apponere, aut detrudere aliquid in diuinis scripturis, dum ait: Tamen hominis confirmatum Testamentum nemo reprobatur, aut aliquid addit.* Omnem itaque alienam à doctrina domini vocem & sententiam vitare statuimus. Vnde apparet eum non tantum non velle, vt aliquid contrarium doceatur, sed etiam nolle, vt aliquid alienum doceatur. cum quo congruit illud, quod est summa 72. cap. 1. *Oportet auditores eruditos in scripturis, probare ea que à doctoribus dicuntur, & que quidem consona sunt scripturis recipere, que verò aliena, reycere.* Distribuit igitur omnia, quæcunque de rebus diuinis dicuntur in duas classes: nempe in *consona cum Scripturis, & in aliena,* Consona debent recipi, aliena abijci. Et hoc manifestius docet in *Moral. Summa 80. cap. 22. credentis proprium est in tali certitudine coaffici ad potentiam dictorum, & nihil audere reprobare, aut insuper addere. Si enim omne, quod non ex fide est, peccatum est, velut Apostolus ait, fides autem ex auditu est, auditus autem per verbum Dei: omne, quod extra diuiniùs inspiratam Scripturam est, ex fide non est, & proinde peccatum est.* Quicquid igitur secundum Basilium non tantum contra scripturam est, sed etiam extra

Scripturam

Scripturam est, peccatum est. Deinde si omnia dogmata debent scripturæ consona esse, manifestum est scripturam esse omnium dogmatû regulam. Illud enim, cui aliquid consonum est, est consoni regula; & ob eam causam omnia debent ad scripturâ examinari. Si congruunt cum scriptura, sunt suscipienda, si non congruunt, sunt reiicienda. Vana igitur omnis Bellarmini ad hoc dictum responsio: Deinde dicit Bellarminus, *Basilium loqui de Traditionibus a priuatis hominibus excogitatis; non de ijs, quas vniuersa Ecclesia ab Apostolis per successionem accepit.* Respondeo, Bellarminû hîc ludere. Loquitur enim Basilus de omni eo, quod est extra Dei verbum, siue sit ab hoc, vel illo, siue à priuatis, siue à publicis hominibus excogitatum. Quod verò addit de Apostolicis Traditionibus, tales nullas habet papistę, quas nos negamus. Non enim Traditiones à nobis oppugnantur, quas Ecclesia ab Apostolis accepit, sed oppugnamus eas, quæ pugnant cum Apostolica doctrina, vel quę sunt extra Apostolicam doctrinam. *Quic* quid enim in sac. litteris non disertè expressum est, & tamen rectè ex ijs deduci potest, hoc nos non negamus. Quod verò addit, ipsum Basilium in eadē oratione de fide dicere, *se usum esse sepe Sermionibus non scriptis, sed cum Scriptura consentientibus,* hoc falsum est. Non enim dicit se usum esse sermonibus, sed dicit *se usum esse uocibus.* Talis vox est *ὁμοῖον*. Talia verò & nos nō negamus. Manifestè enim ex scriptura deduci possunt. Proben papistę sua dogmata omnia ex scripturis, & pacè colemus cum illis. Alter locus est epist. 80. *Non putamus iustum esse, obtinentē apud ipsos consuetudinem,*

legem ac regulam facere recta doctrina. Si enim fortis res est ad rectitudinis demonstrationē, oportet & nos omnino illos sequi. Igitur Scriptura diuinitus inspirata arbiter à nobis constituitur, & apud quos inuenta fuerint dogmata diuinis sermonibus concordantia, his omnino etiam veritatis suffragium accedet. Respondet Bellarminus, Basilium non agere de traditionibus in vniuersa Ecclesia receptis, sed tantum de Traditionibus particularibus. Sed hoc est falsum. Basilius enim in genere dicit, apud quos inuenta fuerint dogmata Scripturis consona. Vult igitur omnes consuetudines ad Dei verbum examinandas esse. Nam si illi consonæ sunt, vult eas recipi; si congruæ non sunt, vult eas repelli. Deinde omnes Traditiones papisticæ, de quib. nos eos accusamus, vel non habent testimonium à primitiua Ecclesia, vel constat eas olim non eodem modo ab omnibus obseruatas fuisse; Sed in alijs locis aliter atque aliter fuisse obseruatas, quemadmodum suo loco ostendemus. Proinde si discrepantes consuetudines sunt ex Dei verbo censendæ, tum omnes papisticæ Traditiones sunt ex Dei verbo censendæ. Fuerunt enim omnes istæ olim discrepantes.

Sextus Testis est Chrysostomus. Is Homil. 1. in Matth. dicit, *Scripturis opus esse, quia multi Euangelium corrumpunt.* Et Homil. 13. in Genes. dicit. *Scriptura non sinit hominem errare.* Ibid. *Ad amissum Canonem fac. Scripturæ sequamur.* Homil. 3. in 2. ad Thess. *Quæcunque necessaria sunt, illa sunt in Scripturis manifesta.* Ad hæc omnia dicit Bellarminus, quorsum hæc? nempe horsum. Si Euangelium ideo scriptum est, vt non corrumperetur, tum totum scriptum est. Et si Scri-
ptura

ptura non sinit hominem errare, tum debemus scripturam sequi. Item, si scriptura est canon, tum omnia dogmata ad eam, tanquam ad Canonem examinanda sunt. Deniq; si illa sunt manifesta in Scripturis, quæ sunt necessaria, tum scriptura potest esse iudex dogmatum controuersorum de rebus necessarijs, & Laici possunt eam cum fructu legere. Deinde allegat illum locum ex Homil. 49. in Matth. *Tunc qui in Iudea sunt, fugiunt ad montes, Montes autem sunt Scriptura Prophetarum & Apostolorum.* Ad hunc locum respondet, *eum non esse Chrysoctomi.* Neque hoc ego simpliciter affirmo, sed tamen dicto tam pio satisfactum non est, & in editione Parisiensi expungi non debuit. Nam si ita tractatis patres, Bellarmine, vt, eum aliquid in ijs contra vos est, illud expungatis, quis non affirmabit vestrâ causam nisi corruptione & mutilatione patrum defendi non posse. Deinde idem docet Augustinus in libro de Pastoribus cap. 11. Dicit enim *constituit montes Israel. Auctores dininarum Scripturarum, ibi pascite, vt sermone pascatis, quicquid inde audieritis, hoc vobis bene sapiat, quicquid extra est, respuite, ne erretis in nebula, Audite vocem pastoris, colligite vos ad montes sac. Scriptura.* Et quæ sequuntur. Si igitur respuere debemus, quicquid est extra Scripturam, perierunt omnes papisticae Traditiones. Sunt enim omnes extra Scripturam. Idem Chrysoct. inquit in Psal. 98. *Si quid dicatur extra scripturam, auditorum oratio claudicat, nunc annuens, nunc hesitant. Verum ubi ex Scriptura diuina vocis prodijt Testimonium, & loquantis sermonem, & audientis animum confirmat.* Respondet Bellarminus, Chrysoctomum

velle

velle illud, quod ex propria inuentione dicitur, non tam facile persuadere, quam quod ex scripturis dicitur. At hoc nihil aliud est, quam ostendere, se non posse respondere. Non enim hoc vult Chrysoſtomus, sed vult nihil extra scripturam dicendum esse, quia non vult auditoris animū hæſitare. Deinde paulò antè dixit, non oportet quicquam dicere sine testibus. Intelligit autem Testimonium fac. scripturarum. Sed quicquid extra scripturam dicitur, hoc sine testibus dicitur. Ergo extra Scripturam nihil dicendū. Idem dicit Homil. 13. in 2. ad Corinth. Cùm habeamus omnium exactissimam trutinam, gnomonem, & regulam, diuinarū legum assertionem, oro vos omnes, vt relinquatis, quid huic, vel illi videatur, & de his ex scripturis hæc omnia inquirete. Respondet Bellarminus Chrysoſtomum non loqui de dogmatis fidei, sed de opinione carnalium, qui anteponunt opes paupertati. Sed hoc est falsum. Loquitur enim de hac re, sed non sola. Dicit enim nos omnium habere exactissimam trutinam, & omnia ex Scripturis inquirenda esse. Ergo non tantum de ea re loquitur, vt vult Bellarminus. Cùm igitur omnia ex Scriptura exquiri debeant, manifestum est, Scripturam esse perfectam. Cùm item scriptura sit omnium trutina, gnomon, & regula, sequitur omnia dogmata ad eam examinari debere. Idem Chrysoſt. dicit in cap. 22. Matth. in Comment. Quicquid queritur ad salutem, totum iam impletum est in scripturis. Respondet Bellarminus, Chrysoſtomum loqui de vitiorum remedys, & dicere, nullum vitium esse, ad quod sanandum non reperitur in Scriptura remedium. Sed quid velit Chrysoſtomus adeò certum est & liquidum, vt illa Bellarmini responsio

sponsio parum ad rem faciat.

Septimus testis est Cyrillus. Is in libro de recta fide ad Reginas ait; *Necessarium nobis est, diuinas sequi litteras, & in nullo ab earum præscriptio discedere.* Respondet Bellarminus, *licere noua dogmata tradere, sed non licere dogmata Scripturae contraria tradere.* Sed & illi, qui noua dogmata præter ea, quæ sunt in Scriptura tradunt, ab scripturarum præscriptio discedunt. Exemplum manifestum apud Matth. cap. 15, 2. Ibi n. lotio manuum ex traditione accepta, reprehenditur: & tamen non est per se scripturæ contraria. Deinde Cyrillus dicit, *omnia illa, quæ ad fidem, mores, & dogmata sufficiunt, scripta esse,* in Iohan. cap. vlt. lib. 12. Non igitur opus est, vt nouum quid adijciatur. Idem dicit Homil. 5. in Leuit. *Ego puto in hoc biduo duo Testamenta posse intelligi, in quibus licet omne verbum, quod ad Deum pertinet requiri & discuti, atque ex ipsis omnem rerum scientiam capi. Si quid autem superfuerit, quod scriptura diuina non decernat; nullam aliam debere tertiã Scripturam, ad auctoritatem scientiæ suscipi.* Bellarminus respondet, hunc librum non esse Cyrilli, sed Origenis. Sed hoc non refert. Vtriusque enim par auctoritas. Nam quando eorum scripta cum Dei verbo congruunt, tum perinde est, vtum Cyrillus an Origenes dixerit, & cum à Dei verbo discrepant, tum etiã perinde est, quis dixerit. Deinde dicit Cyrillum hoc loco non *excludere verbum Dei non scriptum. Sed solum excludere tertiã Scripturam.* Sed hoc tantum est effugium quærere, cum respondere non possis. Dicit enim *omne verbum, quod ad Deum pertinet, in utroque Testamento requiri, & discuti posse.* Ergo per contrapositionem

fictionem, quod non est in his duobus Testamentis, hoc non pertinet ad Deum. Viderit Bellarminus, ad quem pertineat ementitæ papistarum Traditiones. Nam non sunt in illis Testamentis.

Octauus testis est Theophilus. In 2. n. Paschali ille ait, *Diabolici Spiritus est, extra diuinarum Scripturarum auctoritatem, aliquid diuinum putare*. Respondet Bellarminus, *eum loqui de libris Apocryphis, quos quidam pro diuinis supponebant*. Sed Theophilus in genere dicit: *Omne illud, quod est extra Scripturas, non esse diuinum*. Cùm igitur Traditiones sint extra Scripturas; sequitur eas non esse diuinas. Deinde dicit Bellarminus *ineptum esse, quod de singularitate dicitur, ad aliam rem torquere*. Hoc quidem verum est, Bellarmine. Excutiamus igitur, num commodè à Chemnitio hoc positum sit. Theophilus voluit ostendere libros Apocryphos non esse diuinos: medium posuit, quia sunt extra scripturas. Iam Maior formâda est, vel vniuersaliter, vel particulariter. Si particulariter; Nempe quædam extra scripturam non sunt diuina. Sed Apocryphi. Ergo. tum fuisset ei meritò responsum, esse puras particulares. Proinde, vt ratio procederet, Maior vniuersaliter formanda erat, videlicet. Quicquid est extra scripturam, hoc non est diuinum. Sed libri Apocryphi. Ergo &c. Hanc esse veram mentem Theophili, dabunt omnes, qui librum inspexerunt. Ergo non ineptus Chemnitius, qui hoc ita addixit; sed ineptus est, ne quid grauius dicam, qui hoc in tanta luce videre non potuit, vel peruersus, qui hoc videre noluit.

Nonus testis est Apollinaris. Ille apud Euseb. lib.

5. cap. 18. dicit se longo tempore distulisse scribere contra Montani haresin, ne videretur aliquid addere verbo Evangelico. Bellarminus respōdet, hac non esse in omnibus libris. At sunt in Græco. Et hoc sufficit. Secundò dicit non dicere Apollinarem, verbo scripto. Sed hoc per se intelligitur. Dicit enim se metuere, vt adderet aliquid Evangelico Noui Testamenti sermoni, quod non nisi de verbo scripto intelligi potest. Tertiò respōdet intelligi additionē noui dogmatis contrarij. Sed hoc est ridiculū. Nam non metuit, vt aliquid verbo Dei contrarium scriberet, sed metuit, vt aliquis suum librum pro Canonico arriperet; quemadmodū multi Montani libros pro Canonicis accipiebant. Deinde dicit Evangelico Noui Testamenti verbo nihil addi, & nihil detrahi debere. Dicit igitur Euangelium Noui Testamenti verbum esse perfectum, & omnibus numeris absolutum, ac proinde omnia dogmata ex eo solo diiudicanda esse.

CAPVT XV.

Idem ex Patribus Latinis probatur.

HActenus de Græcis patribus; nunc de Latinis. Ac primo loco Tertullianus. Is lib. cont. Hermogen. cap. 22. dicit: *Adoro Scripturæ plenitudinem, scriptum esse doceat Hermogenis officina. Si non est scriptū, timeat vā illud, adijcentibus, vel detrahentibus, destinatum.*

Omni non scripto metuendum vā illud, adijcentibus, & detrahentibus destinatū. Sed Traditiones papisticæ sunt non scriptæ. Ergo Traditionibus papisticis metuendū vā illud.

Respondet Bellarminus ad Maiorem, & docet

eam esse indiuidualem. Hoc etiam antè aliquando respondit: & palam ostendit, se reuera nihil respondere posse. Nam si Tertullianus voluit, illa, *Si non est scriptum, metuat vā illud adijcentibus & detrahentibus destinatum*, tantum de vna re intelligi, inefficax, imò ineptum fuit eius argumentum. Fuit enim à puris particularibus, propter quod etiam pueri in scholis vapulant, videlicet. Alicui non scripto metuendum vā illud. Sed hoc est non scriptum. Ergo huic metuendum vā illud. Et si Bellarminus hoc ex animo scripsit, reducendus est ad scholas Logicorū, vt discat illud, quod pueri impunè ignorare non possunt. Si autem sciens & volens ita scripsit, viderit, quid sit Deo in vltimo Iudicio responsurus. Sed ad rem. Hermogenes dicebat mundum esse ex præexistente materia conditum. Tertullianus hoc negabat. Medium, quo Tertullianus utebatur, quia non erat scriptum. Argumentum Tertulliani tale. Quod non est scriptum, hoc est reijciendum. Sed mundum esse ex præexistente materia conditum, non est scriptum. Ergo reijciendum. Eodem modo & nos dicimus, quod non est scriptum, est reijciendum. Sed Traditiones non sunt scriptæ. Ergo reijciendæ. Hoc argumentū neque Bellarminus, neque vllus papista refutabit, nisi palam omnem omnium patrum & ipsius scripturæ auctoritatē velit reijcere.

Secundus testis est Cyprianus. Ille in Epist. ad Pompeium dicit; *unde est ista Traditio? vtrum de Dominica & Evangelica auctoritate descendens, an de Apostolorum mandatis, atque Epistolis veniens? Ea enim facienda esse, que scripta sunt, testatur Deus, & proponit ad*
Iosue,

Iosue dicens, *non recedet liber legis ex ore tuo . Si igitur, aut in Evangelio præcipitur, aut in Apostolorum Epistolis & Actibus continetur, obseruetur etiam hæc sancta Traditio .* Argumentum tale.

Quod non est in verbo scripto, hoc non est obseruandum . Sed papisticæ Traditiones non sunt in verbo scripto . Ergo Papisticæ Traditiones non sunt obseruandæ.

Respondet Bellarminus ad Minorem, & dicit Cyprianum defendisse errorem, cum hæc scriberet . Sed hoc nihil ad rem . In eo enim non errabat, quod omnia ex scripturis probanda esse dicebat; sed in eo errabat, quod putabat rebaptizationem hæreticorum esse in scriptura . Et hoc docet Augustinus lib. 5. de Baptismo contra Donatistas cap. 26. *Quod autem nos admonet, ut ad fontem (loquitur de Cypriano) recurramus. i. ad Apostolorum traditionem, & inde canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, & sine dubitatione faciendum.* Hinc apparet principium Cypriani non esse malum, sed illud esse malum, quod ex hoc principio educere conabatur . Argumentatur enim in hunc modum .

Quod in scriptura non præcipitur, hoc non est faciendum . Sed venientes ab hæreticis non baptizari, non præcipitur in Scriptura . Ergo venientes ab hæreticis non sunt non baptizandi .

Hic verò errabat Cyprianus non in Maiore, nam illa est verissima; sed in Minore . Deinde dicit Bellarminus *Augustinum refellere hanc Epistolam lib. 5. cont. Donatist.* Hoc verum est *partim* . Sed Augustinus tantum Minorem prædicti Syllogismi refellit,

maiolem verò approbat, vt antè demonſtraui. Hoc cùm videret Bellarminus, redit ad ſuum cœcycſmũ : nempe Cyprianum non in genere dixiſſe, de omni re non ſcripta, ſed tantũ de aliqua re non ſcripta. Verũ hoc indignum eſt, cui tam ſæpe respondeatur, & offendit, quemadmodum iam dixi, ſe non poſſe ad argumentum reſpondere.

Tertius Teſtis eſt Hieronymus. Ille in Matth. cap. 23. *Quod de Scripturis auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Argum. tale.

Quod de Scriptura non habet auctoritatem, hoc eadem facilitate contemnitur qua approbatur. Sed Traditiones. Ergo.

Bellarminus cùm nihil poſſit reſpondere, dicit locum hunc infideliter allegatum eſſe. Sed hoc non docet. Deinde repetit veterem Cœcycſmũ; nempe hoc non in genere, ſed tantũ de vnare, nempe de Sacharia accipiendum eſſe. Verũ, aut hoc falſum eſt, aut Hieronymus diſputat ex puris particularibus. Quæſtio enim eſt; num Sacharias pater Iohannis, fit ille, qui occiſus eſt inter Altare & Templum. Hieronymus hoc negat. Medium, quo vtitur, eſt, quia illud non habet de ſcriptura auctoritatem. Argumentum tale. Quod de Scriptura non habet auctoritatem, hoc eadem facilitate contemnitur, qua approbatur. Sed an Sacharias ille, fuerit pater Iohannis, de ſcriptura auctoritatem non habet. Ergo eadem facilitate contemnitur, qua approbatur. Si aliter format Hieronymus, admittit paralogiſmum ex puris particularibus, & eſt ineptus. Hoc ita eſſe nunquam refutabit Bellarminus. Idem dicit in 1. cap. Aggæi, *qua abſque*

auctoritate & testimonijs scripturarum, quasi traditione Apostolica, sponte reperiunt, atque confingunt, percutit gladius Dei. Argumentum tale: Quicquid absque auctoritate & testimonijs scripturarum confingitur, illud gladio Dei percutiendum est. Sed Traditiones papisticae absque auctoritate & testimonijs scripturarum conflictæ sunt. Ergo gladio Dei percutiendæ. Respondet Bellarminus, hoc tantum intelligendum esse de ijs, qui ipsi aliquid confingunt, & tamen volunt illud esse ex Apostolica Traditione. Sed hoc nobis sufficit. Talia enim sunt Papistica, quæ nos oppugnamus, vt Ieiuniorum certa tempora, & variæ obseruationes, humi dormitiones, tres quadragesimæ, *ἑβδομαχία*, & similia. Deinde illud solum non est in Hieronymo, sed à Bellarmino appositum. Hieronymus enim agit in genere. Quicquid de scripturæ auctoritate, & Testimonijs non est, illud gladio Dei percutiendum. Sed Ieiuniorum certa tempora, *ἑβδομαχία*, humi dormitiones, & alia non sunt ex Scripturæ auctoritate. Ergo gladio Dei percutienda. Idem docet in Psal. 86. *Ut exceptis Apostolis quicquid postea aliud dixerit, non habeat auctoritatem, abscindatur.*

Quicquid aliud est, quàm illud, quod dixerunt Apostoli, abscindendum. Sed Traditiones Papisticae sunt aliud, quàm illud, quod dixerunt Apostoli. Ergo abscindendæ.

Bellarminus cum non possit respondere, iterat veterem coccyismum, nempe Hieronymum velle, vt nihil contrarium scripturis doceatur. Hoc quidem verum est, sed non solum. Non enim tantum vult, vt nihil contrarium doceatur. Sed etiam, vt nihil

aliud, quemadmodum antè ostendimus.

Quartus testis est Augustinus. Is lib. 2. de doct. Christi. cap. 9. *In ys enim, inquit, quæ aperte in Scriptura posita sunt, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem, moresq; viuendi, spem scilicet, atque charitatem.*

Quæ fidem & mores viuendi continent, illa continent perfectam doctrinam salutis. Sed scriptura fidem, & mores viuendi continet. Ergo Scriptura continet perfectam salutis doctrinam.

Bellarminus respondet ad Minorem, & dicit *scripturam continere omnia ista dogmata, quæ omnib. hominibus simpliciter necessaria sunt.* Sed hoc est satis.

Nam quod continet illud, quod omnibus hominibus simpliciter necessarium est ad salutem, hoc continet perfectam salutis doctrinam. Sed scriptura. Ergo.

Minor est Bellarmini, Maior est vera. Nam quod omnibus hominibus simpliciter necessarium est ad salutem, hoc sufficit omnibus hominibus ad salutem. Si igitur scriptura hoc continet, quod omnibus hominibus ad salutem sufficit, manifestum est, plenam & perfectam doctrinam salutis esse in scriptura. Quid igitur contradicunt? Deinde, si scriptura ista omnia continet, quæ omnibus hominibus sunt simpliciter ad salutem necessaria, hoc est, per quæ omnes homines salui fieri possunt, Sequitur Traditiones nullis hominibus esse simpliciter necessarias ad salutem; sequitur item omnes homines absq; Traditionibus saluos fieri posse. Imò, sine quo omnes homines salui fieri possunt, hoc non est ad salutem necessariū. Sed sine Traditionibus. Ergo. Quorsum igitur Traditiones?

tiones? Nos illud, quod hic Bellarminus regessit, libenter recipimus, neque opus fuisset probatione. Quoniam tamen probationem attulit, nos eam expendemus. August. lib. 2. cap. 36. dicit. *Credo quod etiam hinc diuinorum eloquiorum clarissima auctoritas esset, si homo illud sine dispendio salutis ignorare non posset.* Ergo infert non omnia ex scriptura sumi posse, sed opus esse Traditione. Illud prius cōcedimus. Sed addit Augustinus, *illa sine dispendio salutis ignorari posse.* Hoc posterius negamus. Nam & illa ex Traditione cognoscere non possumus. Docet enim Augustinus in eodem capite, *ubi enim de re obscurissima disputatur, non adiuantibus diuinarum scripturarum certis clarisq; documentis, cohibere se debet humana presumptio, nihil faciens in partem alteram declinando.* Quod non dixisset, si existimasset nos ea ex Traditionibus discere posse, quæ ex scriptura discere non possumus. Relinquitur igitur, omnia ad salutem necessaria ex scriptura disci posse. Idem August. dicit lib. 3. contra litteras Petiliani cap. 6. *Si quis siue de Christo, siue de eius Ecclesia, siue de quacunque alia re, quæ pertinet ad fidem vitamque nostram, non dicam se nos, sed quod Paulus adiecit, si Angelus è cælo vobis euangelizauerit, præterquam quod in scripturis euangelicis & legalibus accepistis, anathema sit.*

Quicquid præter scripturam est, est anathema. Sed Traditiones papisticæ sunt præterquam illud, quod scriptum est. Sunt igitur anathema.

Bellarminus cùm non possit respondere, dicit se antè docuisse, præterquam esse idem quod contra. Verùm mi Iesuita; Præterquã est aliud, quàm cōtrà. Deinde

in scriptura non tantum illud, quod contrarium est damnatur: Sed etiam illud, quod *aliud* siue *preter* est, quemadmodum ante prolixè ostendimus. Idem docet de bono viduitatis cap. 1. *Sancta scriptura nostre doctrina regulam figit, &c.* Et paulò post. *Non sit ergo mihi aliud te docere, nisi verba tibi doctoris exponere, & de ijs, quod Dominus dederit, disputare.* Bellarminus cum nihil possit respondere, iterat veterem coccysum, & dicit hoc *non in genere, sed tantum de viduitate intelligendum esse.* Sed illud refutauimus iam sæpè. Nam Augustinus aut loquitur in genere, aut argumentatur ex puris particularibus, quod est ineptire. Hoc cum videret Bellarminus, affert nouam solutionem, *nempe esse intelligendum de ijs, qui nouas doctrinas effingunt.* Hoc est verum Bellarmine. Omnis n. doctrina, quæ non est in Scriptura, est noua doctrina. Verum hoc modo flagellas omnes Traditiones papisticas. Ille enim, quoniam non sunt in scriptura, sunt nouæ doctrinæ, ac proinde abijciendæ. Idem dicit lib. 3. cont. Maximin. cap. 14. Sed nunc *nec ego Nicænum, nec tu debes Ariminense, tanquam preiudicaturus præferre concilium. Nec ego huius auctoritate, nec tu illius teneris. Scripturarum auctoritatibus non quorumcunque proprijs, sed vtrique communibus testibus, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione certet.* Argumentum tale.

Quod controuersum, alterius partis proprium, & non vtrique parti commune est, illud non potest principium esse. Sed Traditiones papisticæ sunt controuersæ, alterius partis propriæ & non vtrique parti communes. Ergo Traditiones

tiones non possunt esse principium alicuius dogmatis.

Bellarminus cùm non possit respondere, *negat hoc dicto oppugnari Traditiones*. Verùm iudicet posteritas, an hoc argumento impugnentur Traditiones papisticæ. Ad hæc dicta, cùm neque Bellarminus, neque quisquam papista potuerit respondere, non existimo necesse esse plura adiungere. Multa enim sciens & volens prætereo. Deinde dicit de hac re, quam hoc loco tractat Augustinus, *existare illustrata testimonia in sac. Scriptura*. Sed hoc implicat contradictionem. Nam antè negavit, *patres potuisse Arrianos ex scriptura convincere*, ideo coactos fuisse ad Traditiones confugere. Hic verò dicit contrarium. Quod verò addit, hoc sapit plus quàm iuvenilem arrogantium. Primùm dicit, *se duplo plura Testimonia patrum pro Traditionibus allegasse, quam nos*. Quasi in multitudine allegationum sita sit veritas, & non potius expendendum, quàm appositè fuerint allegata. Deinde dicit, *nos cogi facteri, esse aliquas Traditiones*. Quasi verò nomen Traditiones non sit *ὁμολογία*, & nos propterea papisticas Traditiones agnoscamus, quòd veras agnoscimus. Deinde ex hac re nostra ingenitas iudicari potest. Quæ enim scimus vera esse, ea libenter admittimus. Postremò dicit *se non posse adigi ex vlla parte, ut affirmet traditiones non esse necessarias*. Modestus homo Paulus dicit *sacras literas posse nos sapientes reddere in salute*. Idem dicit *eas reddere hominem Dei perfectè instructum ad omne opus bonum*. Athanasius dicit *sanc. Etiam Scripturam sufficere ad veritatis instructionem*. Basiliius dicit *nos debere ea, que scripturis consona sunt*

recipere, & qua aliena sunt reijcere. Idem dicit infidelitatis & superbia argumentum esse aliquid eorum qua scripta sunt, abijcere, & eorum qua scripta non sunt introducere. Idem dicit ex peccato esse, quod est extra diuinitus inspiratam Scripturam. Idem dicit Scripturam diuinitus inspiratam esse arbitrium constituendum, & apud quem inuenta fuerint dogmata diuinis sermonibus concordantia, ei veritatis suffragium accedere debere. Cyrillus dicit omnia illa, que ad fidem, mores & dogmata sufficiunt, scripta esse. Origenes dicit omne verbum, quod ad Deum pertinet, discuti ab utroque Testamento. Theophilus dicit Diabolici Spiritus esse extra diuinarum Scripturarum auctoritatem aliquid diuinum putare. Hieronymus dicit, quod de Scripturis auctoritatem non habet, eadem facilitate posse repudiari, qua admittitur. Idem dicit gladium Dei percutere ista, que absque testimonijs Scripturae quasi Apostolica traditione recipiuntur. Augustinus dicit, in ijs, qua aperte in Scriptura posita sunt, inueniri omnia illa, qua continent fidem morésque viuendi. Idem dicit anathema esse quicumque de Christo, siue de Ecclesia, siue de quacunque alia re, que pertinet ad fidem vitamque nostram, euangelizauerit praterquam quod Euangelicis & legalibus Scripturis traditum est. Et tamen Bellarminus dicit se nulla ex parte adigi posse, ut affirmet traditiones, nempe eas, de quibus nos contendimus, non esse necessarias. Estne hoc insigne exemplum Iesuiticæ modestiæ?

CAPVT XVI.

Idem à ratione probatur.

CApite superiore ostendimus ex patribus Latinis, verbo Dei scripto comprehensam esse perfectam

fectam doctrinam salutis; Sequitur vt idem aliquot rationibus ostendamus. Prima ratio est: Quia absq; scriptura traditiones tam diu cōseruari nō potuerūt.

Quod non est scriptum, id tam longo tempore conseruari non potest. Sed traditiones nō sunt scriptæ. Ergo tam longo tempore conseruari non potuerunt.

Bellarminus negat Maiorem. Et dicit, *Deus longiore tempore conseruauit Ecclesiam. Ergo etiam Traditiones à tempore Apostolorum, vsque ad hæc tempora conseruare potuit.* Sed est magna differentia. Ecclesiæ enim conseruationem promisit Deus; Traditionum verò conseruationem promisit nusquam. Deinde Ecclesiam Deo curæ esse, certum est; Traditiones verò ei curæ esse inter nos cōtrouersum est. Dicere igitur, Traditiones conseruari, quia Deo curæ sunt, est illud petere, quod est in principio. Postremò dicere, Deum posse Traditiones conseruare. Ergo conseruauit, non est magni momenti. A posse enim ad esse non valet consequentia. Deus potest facere, vt Bellarminus fiat Papa Romanus. Ergo fiet Papa. Non sequitur, opinor; & si Bellarminus sibi hoc persuasit, hallucinabitur. Deinde dicit. *Sicut Deus potuit seruare Traditiones ab Adamo ad Mosē, & Scripturam à Mosē ad Christum, ita potuit & Traditiones conseruare à Christo vsque ad nostram ætatem.* Sed illud est longè diuersum. Traditiones enim ab Adam ad Mosē sunt Dei verbum, quod perire non potest. Traditiones verò Papisticæ, de quibus nos contendimus, sunt doctrinæ hominum. Deinde Traditiones ab Adam ad Mosē non semper integræ conseruate sunt,

sunt, Gen. 4, 26. *Tunc ceptum est innocari nomē Iehoua,* hoc est, quemadmodum Vatablus explicat, *tunc ceptit restitui cultus diuinus, qui propter impietatem penē interierat,* Genes. 6, 12. *Omnis caro corruerat viam suam supra terram.* Deinde post diluuium posterī Sem corruerunt Traditiones Dei, adhuc Noa viuente. *Nachor enim & Thare seruauerunt Dys alienis.* Ios. 24, 2. Et Laban iurat per *Deos Nachor.* Gen. 31, 53. Quin ipsi filij Iacob coluerunt idola cū essent in Ægypto. Ezech. 20, 8. Et vt Colophonem addam. Cū Moses esset in monte, & acciperet legem Domini, totus populus Traditiones corruoit, & coluit idola. Exo. 32, 1. Vnde apparet, Traditiones ab Adam ad Mosē non fuisse integrē cōseruatas. Deinde Deus subinde aliquem excitauit ante Mosē, qui collapsum Dei cultum restitueret, vt Set, Enoch, Noach, Abraham. Post Apostolos verò *non fuisse nouas reuelationes concedit Bellarminus.* Deinde, si iudicasset Deus Traditiones commodē seruari potuisse, non scripsisset, sed quoniam videbat verbum suum viua voce traditum, non tam facillē cōseruari posse, ideo scripsit, & scribi iussit, Exod. 17, 14. *Scribe hac ad monumentum in libro,* Psalm. 102, 19. *Scribatur hoc ad memoriam posterorum,* Luc. 1. *Visum est mihi hac omnia scribere, vt habeas earum rerum, quas auditione accepisti à Phæleia.* Concludimus igitur, Traditiones non scriptas difficulter cōseruari posse. Hoc cū videret Bellarminus, excogitauit aliam responsionem, & dicit. *Traditiones in patrum libris scriptas esse.* Sed quod est in patrum scriptis, hoc non habet eandem auctoritatē, q̄ illud quod est in Scriptura diuina. Nisi igitur Bel-

larminus probet eandem auctoritatem esse Scripto-
 rum Patrum, & Canonicorum, frustra laborat. Nam
 quod Apostoli dicunt, *se a Domino accepisse, hoc est*
verum, non enim potuerunt mentiri. Sed non quic-
 quid dicunt patres, verum est. Ezech. 20. *In statutis*
patrum vestrorum nolite ambulare, Psal. 106. *Errauimus*
cum patribus nostris. Augustin. *Multa huiusmodi pro-*
pter nonnullorum sanctorum, vel turbulentorum scandala
deuitanda liberius improbare non audeo. Hieronymus
 cont. Heluid. dicit *se rhetoricatum esse, & in morem de-*
clamatorium paululum luisse. Quid verbis opus est,
 hoc docet antilogia, quæ sæpè est in patribus. Nam
 quod vnus pater dicit, hoc alter negat; imò sæpè ac-
 cidit, vt vnus & idem, quod in vno loco negauit, il-
 lud in alio loco approbet. Hoc cum videret Bellar-
 minus, excogitauit aliam respõsionem, & dicit *Tra-*
ditiones in continuo vsu positas esse. Sed hoc est falsum.
 Multæ enim Traditiones paucis cognitæ sunt, &
 nisi rarissimè vsurpantur, neque nunc & olim eedem
 sunt, neque eodem modo obseruatæ, quemadmodũ
 suo tempore demõstrabimus. Quod verò de linguis
 vulgaribus addit, est ridiculũ. Illæ enim sunt omnib.
 hominib. in vsu. Traditiones nõ sunt omnib. homi-
 nib. in vsu. Deinde implicat contradictionẽ. Nunc
 n. dicit *linguas vulgares cõseruari*; antè dixit *eas singulis*
etatibus immutari. Cap. 15. lib. 2. Argum. 6. Concitet
 ista Bellarminus. Hoc cum videret Bellarminus, ex-
 cogitauit aliam respõsionem, & dicit *Traditiones esse*
antiquis monumentis incisas; & exemplum profert de
ara Baleoli in Flandria destructa. Hoc exemplum qui-
 dem mihi ignotum est. Interea certum est tempore
 Christi,

Christi, Apostolorum, & primorum patrum non fuisse aras, quicquid dicat Bellarminus. Origen. lib. 4. cōtra Celsum. *Obicit nobis, quòd non habeamus imagines, aut aras, aut templa.* Arnob. lib. 4. cont. gentes, *Accusatis nos, quòd nec templa habeamus, nec aras, nec imagines.* Hoc cū videret Bellarminus, excogitavit aliam responſionem, & dicit, *quoniam multa semper hæreses fuerunt, ideo etiam semper docti viri excitati sunt, qui Traditiones e tenebris erucent, ut per eas hæreticos refellerent.* Sed hoc est ridiculum. Nulla enim vnquam hæresis per Traditionem non scriptam refutata est; neque Bellarminus vllum exemplum producere potest. Deinde multi errores, per Traditiones in Ecclesiam introducti sunt, vt Imagines, earū cultus, mortuorū inuocationes, *εὐλογησικαί* & similia. Postremò nulla hæresis per Traditionem non scriptam refutari potuit. Euseb. lib. 5. cap. 24. *Neque enim aut Anicetus Polycarpo persuadere potuit, ut non obseruaret ea, que nouerat Iohannem discipulum Domini nostri, vel ceteros Apostolos, cum quibus semper fuerat, obseruasse; neque rursus Polycarpus Aniceto persuasit ea deserere, quæ ille dicebat à se maiorum more obseruari.*

Secundum Argumentum; Quia Scriptura est regula fidei, & quoniam est opus Dei, & omnia opera Dei sunt perfecta, est regula perfecta.

Omnis regula est regulato adæquata. Sed verbum scriptum est regula, fides regulatū. Ergo verbum scriptum est fidei adæquatum. At quod est fidei adæquatum, hoc sufficit ad fidem gi-gnendam & conseruandam. Sed verbum scriptum. Ergo.

Bellarminus primùm negat Minorem, & dicit, non esse Scripturæ proprium, ut sit regula. Nos more nostro eius rationes priùs expendimus, deinde sententiam nostram probabimus. Prima eius ratio: *Quia Scriptura multa continet, quæ non sunt necessario credenda, hoc est, quæ per se non pertinent ad fidem.*

Quod continet aliquid non pertinens ad fidem, hoc non est fidei adæquatum. Sed Scriptura continet aliquid non pertinens ad fidem. Ergo Scriptura non est fidei adæquata.

Respondeo ad Minorem, & dico fidem dupliciter considerari: vno modo, quatenus fides fit, generatur, augetur, & confirmatur: altero modo, quatenus per fidem meritum Christi apprehendimus, & Iustificamur. Si secundo modo accipis fidem, tum concedimus esse multa in Scriptura, quæ simpliciter ad fidem non pertinent. Interea tamen illa omnia, quæ ad fidem hoc modo acceptam simpliciter pertinent, sunt in Scriptura, quemadmodum nos antè ostendimus, & Bellarminus affirmavit lib. 4. cap. 11. in Resp. ad dictum Irenæi. Si verò fidem primo modo accipis, tum Minor falsa est. Quicquid enim scriptum est, facit ad fidem generandam, augendam & confirmandam. Atque hoc modo sacra Scriptura non tantum est fidei regula, sed est etiam regula omnis doctrinæ, ex qua fides nascitur. Huc pertinet illud ad Roman. 15. *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt,* 2. Tim. 3, 16. *Tota Scriptura est diuinitus inspirata, & utilis ad doctrinam, redargutionem, institutionem & correptionem.* Et tantum abest, ut hæc Testimonia

stimonia faciant pro Bellarmino, ut nostram sententiam omnino confirment. Omnis enim correptio, redargutio, institutio, & doctrina, debet ad scripturam, tanquam ad regulam accommodari, cum qua si congruit, est proba, Si non congruit, est mala. Hinc concludimus, omnem & solam scripturam esse regulam doctrinae fidei. Quicquid enim est in Scriptura, pertinet ad fidei doctrinam, & quod non est in scriptura, hoc non pertinet ad fidei doctrinam. Secunda ratio. *Quia multa pertinent ad fidem, quae non sunt in Scriptura.*

Quod non continet omnia illa, quae sunt ad fidem necessaria, hoc non est fidei regula. Sed scriptura non continet omnia illa, quae sunt ad fidem necessaria. Ergo scriptura non est fidei regula.

Bellarminus non probat Minorem, sed relegat nos ad priora, in quibus se eam probasse dicit. Ergo & nos nunc tantum negamus Minorem. Et quoniam ista priora sunt a nobis satis refutata, non est necesse plura verba de hac re facere, nisi Bellarminus scripturarum insufficientiam alijs argumentis probet, atque haecenus fecit.

Tertia ratio. *Quia Scriptura non est opus continuum.*

Omnis regula est continua. Scriptura non est continua. Ergo scriptura non est regula.

Nos respondemus primum, Maiorem veram esse, de regulis Mechanicis, de alijs non item. Corpus enim civile est regula iuris civilis, & tamen non est hoc modo continuum. Continet enim & historias quasdam, & res sacras. Deinde & Minor est falsa.

Sacra enim scriptura, hoc est, Vetus & Nouum Testamentum non tantum continet cōtinuam doctrinam, sed etiam eandem. Act. 26, 22. Quod verò in illa sint quædam historiæ, conciones, carmina, vaticinia, leges, promissiones, & similia, illa omnia ad vnum scopum referuntur, nempe vt *spem habeamus* Rom. 15. Hæc sunt Bellarmini argumenta, quibus negat sac. Scripturam esse regulam. Nunc immotis rationibus ostendemus, eam esse regulam. Ac primum ipsa Scriptura dicit se esse regulam, Psalm. 119. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Psal. eod. vers. 132. *Dirige pedes meos in sermone tuo.* Ios. 1. 7. *Serua legem meam, neque declina ab ea, neque ad dextram, neque ad sinistram.* Deut. 12, 32. *Quod præcipio tibi, hoc facito Domino, nec addsas quicquam, nec minuas.* Argum. tale.

Ad quod omnes gressus, id est actiones nostras dirigere, & ad quod omnes actiones nostras accommodare, & à quo non discedere debemus, illud est regula. Sed verbum scriptum. Ergo.

Maiorem nemo negabit, qui mentem habet, minor est in allegatis textibus. Deinde omnes doctores, Græci & Latini à tempore Apostolorum vsque ad hanc ætatem vocarunt scripturam *Canonicam*, neque quisquam fuit ante Bellarminum, qui dixerit istam appellationem esse malam. August. cont. Crescon. lib. 2, cap. 22. *Ego huius epistolæ auctoritate non teneor, quia Interas Cypriani non ut Canonicas habeo, sed eas ex Capitulis considero, & quod in eis diuinarum scripturarum auctoritati congruit, cum laude eius recipio, quod autem non congruit, cum pace eius respicio.* Idem in Epist. 29 ad Hieronymum; *Ego solis eis Scripturarum libris, quæ in*

Canonicis

Canonici appellantur, hunc timorem & honorem didici
 deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid er-
 rasse, firmissimè credam, alios autem ita legam, ut quan-
 talibet sanctitate doctrinâ, polleant, non idè verum pu-
 tem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos aucto-
 res Canonicos, vel probabili ratione, quod à veritate nõ ab-
 horreret, persuadere potuerunt. Idem in Epist. 11. 2. ad
 Paulinum. Si diuinarum Scripturarum, earum sc. qua
 Canonica in Ecclesia appellantur, perspicua aliquid firma-
 tur auctoritate, sine vlla dubitatione credendum est. Alijs
 verò testibus & testimonijs, quibus aliquid credendum esse
 suadetur, tibi credere vel non credere liceat, quantum ea mo-
 menti ad faciendam fidem vel habere, vel non habere per-
 penderis. Atque hoc modo omnes Ecclesiæ vnanimi-
 ter omnibus temporibus & locis sac. Scripturam ap-
 pellarunt. Si iam vera est ista Maxima, quam posuit
 Bellarminus lib. 2. cap. 15. Illud verum esse, quod vni-
 uersa tenet Ecclesia, tum Bellarmini hæc responsio
 falsa est. Deinde Bellarminus se hîc implicat contra-
 dictione. Nam istic dixit, omnem vniuersalis Ecclesiæ
 obseruatione esse veram. Hîc verò negat sac. Scripturam
 esse Canonem fidei, cum tamen hoc vniuersa teneat
 Ecclesia. Tertio ratio, Quia omnes ferè patres non
 tantum vocant Scripturam Canonicam, sed etiam
 Canonem. Tertullian. contra Hermogen. dicit sac.
 Scripturam esse regulam veritatis. Basilus dicit sacram
 Scripturam esse normam rectitudinis, & normam verita-
 tis. Cyprianus in Symbolo. Hæc sunt quæ patres in Ca-
 nonem concluserunt. August. cont. Cresco. lib. 2, 31.
 Nos nullam facimus Cypriano iniuriam, cum eius quasi-
 bet litteras à Canonica diuinarum scripturarum auctori-
 tate

ritate distinguimus. Neque enim sine causa, tam salubri
 vigilantia canon Ecclesiasticus cōstitutus est, ad quem certi
 Prophetarum & Apostolorū libri pertinent, quos omnino
 iudicare non audemus, & secundum quos de ceteris litteris
 vel fidelium, vel infidelium iudicamus. Thom. in 1. ad
 Timoth. 6. lect. 1. *Doctrina Prophetarum & Aposto-*
lorum Canonica dicitur, quia est quasi regula intellectus
nostri. August. de bono Viduitatis, cap. 1. *Sancta scri-*
ptura nostra doctrina regulam praefigit. Chrysoft. in 2. ad
 Corinth. Homil. 13. *Cum habeamus omnium exactissi-*
am regulam & normam, diuinarum legum assertionem,
oro vos omnes, ut relinquatis, quid huic vel illi videatur, &
de his ex Scripturis hac omnia inquirite. Huc pertinent
 & testimonia ad superiorem rationem allegata. De-
 inde hoc implicat contradictionem. Hic enim dicit,
 non esse scriptura proprium, ut sit regula, & lib. 1. cap. 2.
 docuit Propheticos & Apostolicos libros esse certam &
 firmam regulam fidei. Hoc cum videret Bellarminus,
 concedit Scripturam esse fidei regulam, Sed adjicit
 eam esse tantum partialem regulam, non integram. Inte-
 gram regulam esse dicit verbum Dei. Hoc verò esse
 duplex; aliud scriptum, aliud non scriptum. Hinc in-
 fert, *verbum scriptum non esse totalem regulam, sed tan-*
tum partialem. Sed nos antè docuimus, idem esse ver-
 bum, quod traditum est, & quod scriptum est. Ergo
 hoc frustra est. Deinde partialem regulam statuere
 absurdum est. Regula enim vel *κανών* (ut rectè ex Va-
 rino docuit Chemnitius) *ἔστι μέτρον ἀδιάρητον, πᾶσιν*
πρόθετον καὶ ἀφαιρετικὸν μηδαμῶς ἐπιδιχόμενον. Chrysoftom.
 Homil. 13. in 2. ad Corinth. docet hanc regulam esse
 exactissimam. Oecumenius in 3. ad Philip. *Fides est in-*

*star Canonis. Quemadmodum si à Canone aliquid abstuleris, vel ei aliquid addideris, totum canonem corrupisti; sic etiam in fide. Theophylact. ibidem. Regula neque appositionem habet, neque ablationem. Aut igitur sac. Scriptura nō est regula, aut est pfecta regula, & talis, cui nihil addi, neque quicquam detrahi debet. Sed est regula. Ergo perfecta regula, neque ei quicquam addi, nec detrahi potest. Cū igitur sac. Scriptura sit regula, & talis regula, cui nihil addi vel detrahi possit, superuacua sunt omnes Traditiones. Tertia ratio. Quia ex Traditionibus nihil certi cognosci potest. Pugnāt n. inter se. Tertullianus n. in libro cōtra Ppsychi. laudat *Ἐρροφωγία*. Hieronym⁹ eam vituperat, in 1. cap. Agg. Tertull. lib. cont. Iudæos c. 8. Et Clemens 1. Stromat. dicunt *Christū mortuū esse, Anno 30 sue atatis. Irenæus lib. 2. cap. 40. dicit eum Anno atatis sue quinquagesimo mortuum esse. Vtrumq; falsum. De Paschate docuisse Romanos & Asiaticos contrariū & utrosq; suam sententiam defendisse ex Traditione, docet Euseb. lib. 5, 24. De quadragesimis, ibidem. Et apud Socratem. Basilius ex traditione docet Zachariam inter Templum & aram occisum, esse patrē Iohannis. Hieronymus hoc ridet in 23. cap. Matth. Tertull. de corona, dicit nefas esse Sabbatho ieiunare. Ignatius dicit, Sabbatho ieiunare, & Christum occidere, idē esse, ad Philipp. At aliud Passim obseruatur. Hieronym. Serm. de Natiuitat. Christi, dicit, *sue hoc die natus sit Christus, sue baptizatus, diuersa fertur hominum opinio. At vtrumque nunc sine vlla dubitatione asseritur. Nunc omnes cum summa asseueratione statuunt, corpus Mariae cum summo honore assumptum esse.***

esse. Sed Hieronymus illud inter *ἀνόξευφα* refert, lib. de Assumptione Marię Virginis ad Paulam & Eustochium. Et Epiphanius dicit se hoc ignorare in hæres. Antidicom. Basilius dicit *inter Pascha & Pentecosten stando precandum esse* de Spir. S. cap. 27. At hoc nunc negligitur. Tertullianus docet, *infanti recens nato, mel & lac dandum esse*, de corona, sed & hoc nunc contemnitur. Quid? quod ipsę Traditiones non ab hæreticis, sed & ab ipsis orthodoxis patribus posite, sint sæpè falsę. Vt illa *de Zacharia* apud Basilium. de Spir. sancto cap. 27. Et illa *de morte Domini*, apud Clement. Stromat. 1. Et apud Tertull. cont. Iud. cap. 5. & apud Irenęũ lib. 2. cap. 4. & multa Similia. Quod verò dicit, in scriptura idem fieri posse, falsum est. Scriptura enim se suis notis manifestat, & illustrat, quod non faciunt Traditiones. Deinde Scriptura in se habet, per quod ab adulterinis distinguitur. Hoc in Traditionib. non habet locum. Nam sæpè ambę, licet contrarię sint, falsę sunt. Fateor tamen, facile Traditiones probas à prauis distingui posse, nempe quando ad regulam sacrarum Scripturarum examinantur. Quod verò dicit, *Ecclesiam posse falsas Traditiones à veris distinguere*, si de Romana Ecclesia loquitur, tum petit illud, quod est in principio. Romana enim Ecclesia nobis falsas Traditiones inuexit, & adhuc obtrudit. Ergo earum iudex esse non potest. Quod verò dicit *Ecclesiam nunquam falsam Traditionem vel librum pro Canonicis accepisse*, si intelligit de Ecclesia Romana, est falsum. Illa enim epistolas Decretales recepit inter Canonicas, & obseruat certa tempora Ieiuniorum, quod Patres dicunt ab hære-

ticis excogitatū esse, & esse cōtra morē primitiue Ec-
clesiæ. Quinta ratio. Quia verbū Dei scriptū est *Testa-*
mentū Dei. Sed ad hoīs Testamētū cōfirmatū addere
nihil licet, Gal. 3, 15. Basil. de fidei cōfess. Ergo ad Dei
Testam. confirmatū aliquid addere, vel ab eo aliquid
detrahere, graue facinus esse arbitramur. Sexta & vl-
tima ratio. Quia hæretici, *cū ex scripturis cōsistere non*
possent, docuerūt Christū docuisse quaedā palam, quaedā oc-
cultē. Iren. 1, 23. Basilid. Et 1, 24. Carpocrat. Idē docet
Tertul. de præscript. R esp. Bellarm. *hæreticos esse ortho-*
doxorum simias, itaq; & suas Traditiones occultare, quem-
admodum orthodoxi faciunt. Sed illorum occulta differre
sine. Quæ n. ab orthodoxis occultantur, ideo occultari, quia
Laici illorum nō sunt capaces, quæ verò ab hæreticis occul-
tantur, ideo occultari, quia sunt turpia. Et adducit exem-
plū de Manichæis ex Augustino, de Hæresib. cap. 26.
Verūm si quis diceret Papistas propter eandē causā
suas Traditiōes occultare, ille fortē nō aberraret, sūt
n. qui affirmāt hostiā papisticā cōfici ex adipe canino,
quod si verum est, sanē nō est multò melius. Sed vt
vt sit, sacra Christiana nō sunt occultāda. Christus n.
disertē dicit, Math. c. 10. vers. 17. *Quod dico vobis in te-*
nebris, hoc dicite in luce; & quod dixi vobis in aurem, hoc
predicite sup tecta. Hoc est vt Hieron. interp. *quod au-*
diuistis absconditē, publicē loquimini; quod audiuistis in par-
uulo Iudææ loco, hoc vos in vniuersis urbib; & in toto mūdo
audacter dicite. Eodē modo hoc explicat Tertull. de
præscript. cap. 26. *Dominus palā dixit sine significatione*
taciti Sacramētī, si quid in tenebris, & in abscondito audisset,
in luce & in tectis predicarent. Et Theophyl. ad dictum
locum, *quæ ex me audiuistis, ea dicite cum summa liber-*

tate, &

rate, & summa vocis claritate, vt omnes audiant. Deinde implicat contradictione. Hic n. vult Traditiones non pertinere ad oēs; & antè voluit Traditiones defendere per istū locū, *Tenete Traditiones*. At hoc dictum pertinet ad oēs fideles, vt antè ostensum est. Aut igitur hoc, aut illo loco errat Bellarm. Ego eum in vtroq; errasse existimo. Cū igitur Traditiones tam longo tempore conseruari nō possint, & verbū Dei scriptū sit, vt esset fidei & morū regula; Deinde cum verbū scriptū sit Testam. Dei, cū deniq; ipsę Traditiones sint sæpe falsę, & heretici iactēt occultas Traditiones, cū ex Script. cōsistere nō possunt. Manifestū est nō Traditiones, sed verbū Dei scriptū esse regulā oīs Christianæ religionis, & ob eā causā cōtinere ista oīa, q̄ sunt ad salutē necessaria, ob eandemq; causā cū papistę aliquod controuersum dogma ex Traditionib. probant, tum petunt principiū, & quod controuersum est, probant per illud, quod æquē cōtrouersum est.

CONCLUSIO.

Principia Christianorū dogmatum sunt certa, extra omnem controuersiam posita, indubitata, vera, & diuina. Sed Papisticę Traditiones sunt incertę, in controuersia positę, dubię, ridiculę, ineptę, falsę, & humanę. Ergo papisticę Traditiones nō possunt esse principiū Christianorū dogmatū. Soli autem viginti duo libri V. T. Hebraicę scripti, & viginti septē libri N. T. gręcę scripti, sunt certi, indubitati, extra cōtrouersiam positi, immediatē veri, & diuini. Ergo hi viginti duo V. T. & viginti septē libri N. T. sunt principiū Christianorum dogmatum. Ac proinde ex iis tantū firmę & immotę rationes in dogmate controuerso peti possunt.

FINIS.

INDEX PRÆCIPVARVM RERVM.

Primus numerus paginam, alter lineam significat.

Additio Estheræ non est principium fidei, pag. 51. lin. 14. A patribus rejicitur, 52. 24. Non est Canonica, 50. 12. Est græcè Scripta, 56. 12. A Iosepho conficta, 57. 2. Pugnat cum Scriptura, 59. 11. Pugnat cum veritate Historiæ, 62. 5. Post Artaxerxis gratè scripta, 63. 24.

Additiones Danielis non sunt principium Christianorū dogmatum, 67. 30. Sunt Græcè scriptæ, 69. 28. Pugnant cum Scriptura, 69. 23. Sunt ab Habacuc scriptæ, 72. 5. Non fuerūt in Canone Hebræo, 72. 19. Tempore primitiuae Ecclesiæ non fuerunt in canone Christiano, 72. 12.

Apocryphi libri non sunt ab Apostolis canonici iudicati, 50. 19. Non sunt canonici 33. 19. Non sunt à Prophetis scripti, 34. 5.

Non omne Apostolicum, quod Patres Apostolis tribuunt, 30. 4.

Batuch non est principium Christianorum dogmatū, 65. 2. Non est Ieremiæ, 66. 3. Non est canonicus, 67. 3. Pugnat cum Canonica Scriptura, 67. 4. Est græcè scriptus, 67. 8. Non fuit tempore primitiuae Ecclesiæ in canone Christiano, 67. 14.

Canon Scriptura V. T. 19. 6.

Quomodo cognoscendū an liber sit canonicus, 18. 13. 40. 20. Post Artaxerxen scriptum non est in canone, 19. 13. Iudæi & Christiani idē sentiunt de canone, 20. 16. Antiquitatis testimonium de canone, 20. 21. vsque ad 26. 9. Canonici duplex, 27. 2. Canonici fidei sūt in eadē auctoritate, 27. 24. Canonicum idem quod Ecclesiasticum, 28. 28. Canonem collegit Eldras, 35. 29. Christianus canōn ex Iudaico factus, 37. 13. Canon

Iudaicus tempore Christi fuit perfectus, 37. 51. Est à Christo & Apostolis tacitè approbatus, 38. 26. 39. 8. Canon Christianus & Iudaicus idē, 39. 23. Ante Nicenam Synodum fuit certus Scripturæ canon, 42. 15. Nullum concilium post Apostolos habitum potest librum non Canonicum in canōnem referre, 8. 27. 42. 13. Papa nō potest librum non Canonicū Canonici facere, 47. 33. Canonica auctoritatis vera causa, 49. 17. Cisteria Bellarmini, quibus papa iudicat aliquem librum Canonicum esse, 50. 6. Patres describunt Canonem Christianum, 36. 3.

Concilium Carthaginense non est causa canonica auctoritatis, 9. 8.

Concilium Tridentinum non est causa canonica auctoritatis, 11. 17. Non est legitimum, 11. 24. vsq; ad 15. 14.

Ecclesiasticum non idem quod Canonicum, 32. 24.

Non omne quod in Ecclesia legitur Canonicū, 34. 6. 68. 7.

Ecclesiasticū nō est canonicū 114. 15. Non est principium fidei, 112. 6.

Editiones Ecclesiastici inter se pugnant, 114. 17. Aetate Euergetis scriptus, 115. 14. Græcè scriptus, 115. 24. Nunquā fuit in canone Hebræo 114. 6.

Hieronymus nō est Auctor vulgatae versionis. 155. 12. Hieronymus errauit, 565. 30.

Habitus textus V. T. authenticus, 145. 25. Ante etatem Christi non est corruptus, 148. 1. Post etatem Christi authenticus, 150. 25.

Judith non est Canonica, 19. 23. Est corrupta, 91. 4. Non est à Nicæna Synodo in Canonem relata, 86. 13. Pugnat cum canon. Script.

I N D E X.

94. 17. Nunquā contigit, 94. 25.

Status controuersie de interp. Script. 422. 6. Argumēta ex V. T. Pro interpretatione Papæ refutātur. 423. 3. Argumenta p eadē ex N. T. refutantur. 437. 18. Argumenta pro eadem à praxi Ecclesie refutātur, 482. 28. Argumēta pro eadem à Papa refutantur, 490. 1. Argumenta p eadē ab Imperatore refutantur, 493. 5. Argumenta p eadem à Græcis Patrib. refutātur, 512. 6. Argum. p eadem à Latinis Patrib. refutātur, 524. 8. Arg. p eadē à ratione refutantur, 540. 20.

Supremus interpr. Iudex quis? 556. 8. Legitimus interpretationū Iudex, 557. 25. Orthodoxa sententia de interpr. Iudice, 561. 25.

Legitimus scripturarū intérpres. 557. 8. Interpretatio, 557. 18. Interpretationis regula, 545. 25 560. 12. Papa potest errare in scriptura intérpretādo, 547. 17. Papæ intérpretatio inepta, 549. 20.

Marcus Euangelium nō est Latine scriptum, 168. 18.

Machabæorum libri non sunt principium fidei, 117. 6. Non sunt in Canone, 119. 11. Nō sunt à Propheta scripti, 119. 13. Illorum auctor Iosephus, 120. 11. Sunt gentilibus libri compendiū, pugnāt cum veritat. Historiæ, 121. 2. Sunt græcè scripti, 122. 5. Nō sunt in Canone Hebræo, 122. 10. Pugnāt cū Scriptura, 122. 20.

Status controuersie de obscuritate scripturæ, 339. 4. Argum. p Scripturæ obscuritate ex Dei verbo refutantur, 339. 18. Arg. pro eadē ex Patrib. refutātur, 350. 10. Argum. à re sumpta refutantur, 357. 27. Orthodoxorū sentētia De scripturæ obscuritate, 362. 25.

Papa Hæreticus, 547. 26. Non habet vim coactiuam, 541. 5. Non

est immediatè à Deo. 542. 28. Errat in scriptura explicāda, 547. 17.

Docet contradictoria, 548. 8.

Eius interpretatio inepta. 549. 20.

Preces ignota lingua factæ inu-tilis, 306. 20.

Principia quales esse debeant. 1.

Status controuersie de principijs,

8. 10. Principium Orthodoxorū,

7. 4. Principium Papistarum, 6. 10.

Regulæ Papistic. Tradit. 704. 8.

Sapientia non est principiu fidei,

104. 24. Non est canonica,

108. 20. Græcè scripta, 108. 30.

Eius auctor, Philo. 109. 2.

Sensum scripturæ legitimum ex

scriptura colligi posse probatur ex

scriptura, 362. 27. Idem probatur

ex patrib. 377. 8. Idem probatur

ratione, 383. 20.

Status cōtrouersie de multiplici

scripturarum sensu. 394. 8. Arg.

pro eo refutātur, 395. 8. Proprius

& figurat^o sensus, 397. 23. Sensus

Spiritualis. 399. 3. Sensus allego-

ricus, 399. 28. Tropologicus,

403. 10. Anagogicus, 404. 10.

Allegoricus. Tropologicus & A-

nagogicus non sunt legitimi sen-

sus. 405. 15. Allegoriæ & Tropo-

logiæ etiam in profanis scriptorib.

407. 27. Legitimus scripturarum

sensus tantū n̄ est vnus. 409. 10.

Sacra publica debent vernacula

lingua fieri. 291. 1. 293. 5. Christus

& Apostoli administrarunt faciā

lingua audientibus nota. 329. 20.

Scripturam legere licet omnib.

hom inib. 240. 16. Argum. con-

traria refutantur, 247. 1. Scriptu-

ram in linguas vernaculas vertere

licet, 250. 1. Rationes contrariæ

refutātur. 252. 21. Scriptura secun-

dum Papistas nō est sufficiens, 616.

20. Rationes contra eius suffi-

cientiam refutantur, 616. 30. Ra-

tionis ex Scriptura petiæ refu-

tantur,

I N D E X.

tantur, 643. 5. Rationes ex Concilijs & papis contra eandem rem refutantur, 657. 30. A ratione du-
cta cōtra eandē refutatur, 700. 14.

Scriptura continet perfectā do-
ctrinā salutis, 708. 14. Probatut
ex Scriptura, 709. 1. Probatut ex
Patrib. Græcis, 736. 30. Probatut
ex Patrib. Latinis, 751. 20. Pro-
batut ratiōe, 760. 28. Scriptura an
sit necessāria, 607. 10. vsq; 612. 12.

Tobias non est principū fidei,
73. 2. Est corruptus, 75. 1. Eius
editiones inter se pugnant, 80. 18.
Docet vana, 83. 16.

Traditio quid significet, 594. 25.

Quotuplex, 596. 13. Status cōtro-
uersiæ de Traditionibus, 603. 27.

Vulgata versio Barbara, 156. 17.
De Hebræo detrahit, 159. 3. Ad
Hebræū textū apponit, 160. 1. He-
bræū puertit, 162. 7. Nō habet ita,
vt Hieronymus transfudit, 164. 22.
Non est Authentica, 176. 3. 190. 15.
Versiones Latinæ innumere, 185.
19. Vulgata versio non est vetus
Italica, 179. 22. Propter Eccle-
sia approbationē non est authen-
tica, 192. 12. Ex Græco & Hebræo
emendanda, 225. 30. & 196. 17.

F I N I S.

Errata, quæ inter excudendum admissa sunt, sic corrige,
reliqua ipse facilè videbis.

*Pag. 12. lin. 12. lege, Caucant, l. 26. Accusatori. pag. 13. lin. 1. Dele non.
1. 16. Post postremo, lege, et. 4. quæst. 4. C. contra. 28. 31. eos. 32. 20. ar. 39. 25.
dele. illi. 40. 11. post quis, lege, ante Augustinum vixerunt, &. 67. 13. post
esse, lege, non. 105. 11. dele, Lactantij & Clementis, l. 23. periuertunt, l. 27.
Concilium. 138. 4. legitur. 149. 18. indicant. 169. 18. utique. 189. 25. con-
gruat. 204. 11. כִּי. 208. 21. תַּפְנִיחַ. 209. 13. כִּי־ס. 210. 7. possunt.
218. 15. שְׁמֵי־שָׁמַיִם. 227. 9. habuerit. 258. 4. Noui Testamenti. 313. 7. gra-
tas. 355. 20. densissimam. 365. 14. scripta. 385. 11. fuerit. 387. 13. velata.
423. 17. lege 8. 425. 15. quicumque. 439. 8. Paulo post enim ostendemus.
444. 18. reorum. 452. 22. dele, incertum. 458. 14. possunt. 466. 1. esse. 468.
2. quam. 486. 11. δηλαστα. 488. 29. pro Sozomenus lib. 6. cap. 2. lege Docta-
tes, lib. 4. cap. 11. 492. 22. pro, Bonifacium, lege, Celestinum. 500. 23. ex.
509. 19. recta. 526. 10. Apostolica. 537. post subiectum, adde, consequentis.
698. 24. ἀπαργαλαμα. 613. 20. pro Num. lege Ios. 617. 23. docent. 619.
25. pro Iustificatio, lege, satisfactio. 659. 30. pro, sextus, lege, Tertius. 660.
21. τῶ τῶν. 693. 19. 38. 696. 10. communem. 719. 29. dicit. 724. 29.
continent. 728. 23. dele, ex. 738. 5. salutem. 740. 17. doctoribus.*

*Torò ad huiusmodi scriptiones opus est ingenti Bibliotheca, tali verò ego
destitutor, itaque sæpe alienis libris, ijsq; de eadem re varijs, vt coactus sum,
fronte igitur illi variant, ita sæpe numerus capitum, in Testimoniorum cita-
tionibus variat, hoc te. etiam, sceler, scire volui.*

F I N I S.

lll

grie.

1 2

ter om

ter om

e

l p lll l

gremine potestates. De

l l l l l l l l

in celorumque virtutes ac

et...

1032

